

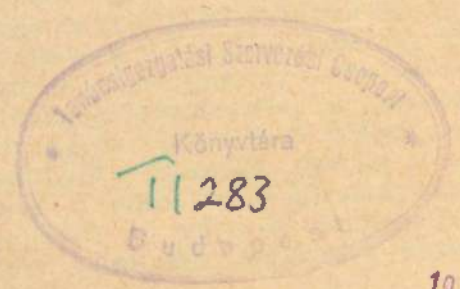
Ti 283

Tételes Közigazgatási Jogunk Alaptanai

16

írta:

Dr. Ladik Gusztáv

2003 ~~11~~ 1986 ~~11~~ 1979 ~~11~~ ~~11~~

SZOMBATHELY
MARTINEUM KÖNYVNYOMDA R. T.

1995 -07- --

KÖKAI Budapest
IV. Karmayor, Károly-utca 2.

ELŐSZÓ.

A közigazgatás gyakran követel gyors elhatározást és rögtönös intézkedést. Annak a közigazgatási tisztviselőnek tehát, aki nem pusztán a józan ész után akar elindulni, amely könnyen tévútra vezetheti, hanem aki a tételes jogszabályokhoz kíván alkalmazkodni, ezeket ismernie kell.

A jogszabályoknak a tömege azonban akkora, hogy valamennyit sem agyunk nem képes elraktározni, sem emlékezőtehetségünk — főleg hosszabb időn át és teljes megbízhatósággal — nem képes megőrizni.

Ezek a jogszabályok azonfelül különböző időkben és szerteszórtan látnak napvilágot, és a mellett folytonos változtatásokon esnek át; tehát összekeresésük és közülök a hatályos rendelkezések kiválogatása nehéz és sokszor hosszadalmas feladat, amely néha még a gyakorlott közigazgatási tisztviselőt is szinte legyőzhetetlen akadályok elé állítja.

Még sokkal nagyobb nehézség táruul a gyakorlati közigazgatási vizsgára készülő elé, aki méltán riad vissza attól a feladattól, hogy a jogszabályok tengeréből maga keresse és válogassa össze vizsgájának egész anyagát. Pedig megfelelő vezérfonál segítségével az óriási tömegeből is aránylag kevés fáradsággal sajátíthatja el azokat az alapvető ismereteket, amelyeknek tudását a gyakorlati közigazgatási vizsgákon méltán kéri számon.

A közigazgatás gyakorlati munkásának és a gyakorlati közigazgatási vizsgára készülőnek tehát egyaránt szüksége van olyan kalauzra, amely könnyű szerrel és pillanatok alatt rávezesse a hatályos jogszabályra, és arra, hogy azt egész terjedelmében melyik jogforrásban találja meg.

Ez a tapasztalat ösztönzött „Tételes Közigazgatási Jogunk Alaptanai“ c. munkám megírására, amely körülbelül azt az anyagot öleli fel, amely a vizsgarend szerint a közigazgatási jogból az általános gyakorlati közigazgatási vizsgának a tárgya.

Munkám ezt az anyagot négy részre tagolja.

Az I. rész közigazgatásunk szervezetét ismerteti, megpedig nemcsak a szoros értelemben vett közigazgatási szerveket (király, miniszterek, legfőbb állami számvevőszék, törvényhatóságok, községek), hanem az azokkal kapcsolatos valamennyi intézményt is.

A II. rész a közigazgatás működésével és ennek ellenőrzésével (közigazgatási aktusok, hatáskör, illetékesség, eljárás, közigazgatási jogorvoslatok, bírósági jogvédelem) foglalkozik.

A III. rész a közigazgatás jogforrásait foglalja magában.

Végül a IV. részben — függelékként — fel van dolgozva a köztisztviselők gazdálkodása (az állami háztartás vázlata, az önkormányzati háztartás pedig részletesen; továbbá ezekkel kapcsolatban a kisajátítás, a közmunka és a közszállítási szabályzat), valamint a közszolgálat joga (a közszolgálati alkalmazottak jogviszonyai, felelősségük, és saját maguknak, valamint hozzátartozóiknak ellátása).

A munka anyaga fölött a részletes tartalommutató nyújt áttekintést; — az egyes konkrét kérdésekre vonatkozó jogszabályokat pedig a kimerítő betűrendes tárgymutató segítségével másodpercek alatt meg lehet találni.

A szövegben minden jogszabály mellett — jegyzet alakjában — pontos utalás van arra, hogy az melyik jogforrásnak milyen helyéből van merítve; — a kötet végén lévő számsoros mutató pedig azt tünteti fel, hogy a kérdéses rendelet milyen gyűjteményben található meg egész terjedelmében. Amelyik rendeletnek a száma nem fordul elő ebben a mutatóban, azt egyáltalában nem tették közzé.

Mínt hogy pedig a gyakorlati közigazgatási tisztviselőnek gyakran olyan részletek ismeretére is van szüksége, amelyeket az emlékezetben nem szükséges, de nem is mindig lehetséges megőrizni, ezeket munkámban apró (petit) betűkkel szedtem.

Munkám gyakorlati célzatából következik, hogy hiányoznak belőle az elméleti fejtegetések, mínt hogy az csak a tételes közigazgatási jogszabályokban kíván gyors és megbízható eligazodást nyújtani.

Ha szerény munkám csak egy szemernyivel is hozzájárul közigazgatásunk jogszerűségének az emeléséhez, fáradozásomat bőségesen megjutalmazottnak fogom tekinteni.

Budapesten, 1935. évi április hó 4-én.

Dr. Ladik Gusztáv.

RÖVIDÍTÉSEK MAGYARÁZATA.

alkalm. = alkalmazottak	közig. = közigazgatási
áll. = állami	közig. bír. = közig. bíróság(i)
ált. = általános	közig. biz. = közig. bizottság(i)
bek. = bekezdés	közokt. = közoktatási (-tatásügyi)
bev. = Bev. = bevezetés	közp. = központi
bír. = bíróság(i)	közszolg. = közszolgálati
biz. = bizottság(i)	K. Sz. = Közszállítási Szabályzat
B. K. = Belügyi Közlöny	K. Ü. M. = külügyminiszteri
B. M. = belügyminiszteri	L. = lásd
Bpest = bpesti = Budapest(i)	LAB = Lakásépítési Állandó Bizottság
elh. = elhatározás	legf. = legfelső = legfőbb
eln. = elnöki	MABI = Magánalkalmazottak Betegsegélyező Intézete
f. (I., II. ...) = I., II. ... fokú (fokban)	M. E. = miniszterelnöki
fegy. = fegyelmi	min. tan. hat. = minisztertanács határozat
F. I. K. = Földművelés-, ipar- és kereskedési	m. kir. = magyar királyi
fiz. = fizetési	m. város = megyei város
F. M. = földművelésügyi miniszteri fogalm. = fogalmazási	népokt. = népoktatási
főv. = fővárosi	N. M. M. = népjóléti és munkügyi miniszteri
gazd. = gazdasági	nyilv. = nyilvános
gyak. = gyakorlati	OFB = Orsz. Földbirtokrendező Bíróság
GyOSZ. = Gyáriparosok Orsz. Szövetsége	OKH = Orsz. Közp. Hitelszövetkezet
hat. = határozat	Orsz. = Országos
hívból = hivatalból	országgy. = országgyűlési
H. K. = Verböczy Hármaskönyve	oszt. = osztály
H. M. = honvédelmi miniszteri	OTBA = Orsz. Tisztviselői Betegsegélyező Intézet
I. K. = Igazságügyi Közlöny	OTI = Orsz. Társadalombiztosító Intézet
ill. = illetőleg	önk. = önkormányzati
I. M. = igazságügyminiszteri	P. K. = Pénzügyi Közlöny
I. M. E. = igazságügyminiszteri elnöki	PK = Pénzügyi Központ
IOKSz = Iparosok Orsz. Közp. Hitelszövetkezte	P. M. = pénzügyminiszteri elnöki
jkv. = jegyzőkönyv	polg. = polgári
jjó = jegyző	prts. = perrendtartás
k. e. e. = közigazgatásilag egyelőre egyesített	Pasz. = Pénzügyi Szolgálati Szabályok
ker. = kerületi	P. Ü. M. = pénzügyminiszteri
képv. test. = képviselőtestület(i)	R. T. = Magyarországi Rendeletkötés
kih. = kihágási	Tára
kir. = királyi	Rt. = rt. = részvénytársaság(i)
kisk. = kiskorú	r. t. = rendezett tanácsú
K. K. M. = közmunka- és közlekedési miniszteri	

stat. = statisztikai
 stb. = és a többi
 Szerv. Szab. = Szervezeti Szabályzat
 szföv. = székesfővárosi
 t. = tiszti
 tb. = tiszteletbeli
 tc. = törvénycikk
 th. = that. = törvényhatóság(i)
 thj. = törvényhatósági jogú
 tkvi. = telekkönyvi
 törv. = törvényes

Tud. = Tudományos
 u. o. = ugyanott
 ut. = utolsó
 ü. = ügy(ben)
 vál. = választmány(i)
 végr. ut. = végrehajtási utasítás
 V. K. H. K. = vallás- és közokt.
 minisztérium Hivatalos Közlenye
 V. K. M. = vallás- és közokt.
 minisztériumi
 vm. = vmegye = vármegye(i)

TARTALOM.

1. §. A közigazgatás és a közigazgatási jog fogalma	1
I. Rész. A közigazgatás szervei.	
I. Fejezet. A közigazgatási szervek általában.	
2. §. A közigazgatási szervek és osztályozásuk	3
(1. Hivatásos — nem hivatásos — vegyes szervek 3.; 2. Egyes (egyéni) és testületi szervek 4.; 3. Véleményező, intézkedő, foganatosító szervek 4.; 4. Fogalmazó, segéd- (szak- és számvevői), kezelő szervek 4.; 5. Hatóság — hivatal 5.; 6. Felügyelő-, ellenőrző szervek 5.; 7. Alsó-, közép-, felső hatóságok 6.)	
3. §. A közigazgatási szervek hatásköre és illetékessége	7
4. §. A hatásköri bíróság	9
5. §. A magyar közigazgatás szervei	11
II. Fejezet. A király.	
6. §. A király (államfő)	12
7. §. A király (államfő) segédszervei	13
III. Fejezet. Központi közigazgatási szervek.	
8. §. Központi közigazgatási szervek általában	15
9. §. A miniszterelnökség és a vele kapcsolatos intézmények	17
(1. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa 17.; 2. A m. kir. Közp. Statisztikai Hivatal és az Orsz. Statisztikai Tanács 17.; 3. Orsz. Társadalompolitikai Tanács 19.; 4. A Harminchármas Országos Bizottság 19.; 5. Külkereskedelmi Bizottság 19.; 6. M. kir. Külkereskedelmi Hivatal 19.; 7. Külkereskedelmi Tanács 20.; 8. Külkereskedelmi Statisztika 20.)	
10. §. A belügyminisztérium és az ügykörével kapcsolatos intézmények	20
A) Jogszabályalkotás: Az Orsz. Törvénytar szerkesztősége 21.; B) Önkormányzati igazgatás: 1. Árvaszékek. Családi Tanács 21.; 2. A vmegyei számvevőségek 22.; 3. Községi Közig. Tanfolyamok 23.; 4. Orsz. Községi Törzskönyvbizottság 23.; C) Rendészeti igazgatás: 1. M. kir. állami rendőrség 23.; 2. M. kir. csendőrség 24.; 3. M. kir. folyamórság 24.; 4. A nemzeti munkavédelem 24.; 5. Külföldieket Ellenőrző Orsz. Közp. Hatóság 24.; 6. Orsz. Mozgóképvizsgáló Bizottság 25.; 7. Orsz. Közlekedésrendészeti Bizottság 25.; D) Kivándorlás: 1. Kivándorlási tanács 25.; 2. Kivándorlási Alap 26.; 3. Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda 26.; E) Gyermekevédelem: 1. Állami Gyermekmenhelyek 26.; 2. Anya- és csecsemővédelem 27.; 3. Hadiárvaintézetek 28.; F) Közegészségügy: 1. Orsz. Közegészségügyi Tanács 28.; 2. M. kir. Orsz. Közegészségügyi Intézet 28.; 3. M. kir. Társa-	

dalomegészségügyi Intézet és Múzeum 28.; 4. Tuberkulózis elleni küzdelem Orsz. Bizottsága 28.; 5. Orsz. Társadalombiztosító Intézet 29.)

11. §. A földművelésügyi minisztérium és a vele kapcsolatos intézmények 30

(A) Erdészeti igazgatás 30.; 2. Orsz. Erdőgazdasági Tanács 31.; 3. Orsz. Erdei Alap 31.; B) Mezőgazdaság: 1. Mezőgazdasági Bizottságok 31.; 2. Mezőgazdasági Kamarák 32.; 3. Orsz. Mezőgazdasági Kamara 32.; 4. Gazdasági felügyelőségek 33.; 5. A mezőgazdaság megsegítésére szolgáló Alap 33.; C) Szőlészet és borászat: 1. Borvizsgáló Szakértő Bizottság 34.; 2. Borellenőrző bizottságok 34.; 3. Szőlő- és Borgazdasági Tanács 34.; 4. Szőlészeti és Borászati Felügyelőségek 34.; 5. Hegyközségek 34.; D) Állategészségügy: 1. Állatorvosi közszolgálat 35.; 2. M. kir. Orsz. Állategészségügyi Intézet 35.; 3. Nemzetközi Állategészségügyi Hivatal 35.; E) Gazdasági munkássügek és szociálpolitika: 1. Mezőgazdasági munkásközvetítés 35.; 2. Orsz. Gazdasági Munkáspénztár 36.; 3. Orsz. Gazdasági Szociálpolitikai Tanács 37.; F) Földbirtokpolitika: 1. A földbirtok helyesebb megoszlása (Járadéktelek, Családi birtok) 37.; 2. Haditelek 38.; 3. Vitézi telkek 38.; 4. Földteherrendezés 39.; G) Mezőgazdasági forgalom: 1. Állami ellenőrzőjegy 39.; 2. Magyar Mezőgazdasági Kiviteli Intézet 39.; H) Gazdasági szakoktatás és tudományos intézmények: 1. M. kir. Állatorvosi Főiskola 40.; 2. Soproni m. kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola 40.; 3. M. kir. gazdasági akadémiák 40.; 4. Középfokú Gazdasági Tanintézet 40.; 5. M. kir. Gazdasági Felső Leánynevelő Intézet 40.; 6. Gazdasági Szaktanítóképző Intézet 40.; 7. Mezőgazdasági szakiskolák 40.; 8. M. kir. Mezőgazdasági Tejjipari Szakiskola 40.; 9. M. kir. Téli Gazoasági Iskolák 40.; 10. Orsz. Gazdasági Szakoktatási Tanács 40.; 11. Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet 40.; 12. M. kir. Földtani Intézet 41.; 13. M. kir. Orsz. Meteorológiai és Földmágnassági Intézet 41.; 14. M. kir. Mezőgazdasági Múzeum 41.; 15. Orsz. m. kir. Kémiai Intézet és Központi Vegykísérleti Allomás 41.; 16. Állami Vizsgáló Allomások 41.; 17. Allandó Felülbíráló Tanács 42.; 18. M. kir. Vetőmagvizsgáló Allomás 42.; 19. M. kir. Alföldi Mezőgazdasági Intézet 42.; 20. M. kir. Mezőgazdasági Vegykísérleti és Paprikakísérleti Allomás 42.; 21. Orsz. M. kir. Növénynemesítő Intézet 42.; 22. Orsz. m. kir. Növénytermelési Kísérleti Allomás 42.; 23. M. kir. Mezőgazdasági Növénykórtani és Biokémiai Intézet 42.; 24. M. kir. Gyógynövénykísérleti Allomás 42.; 25. M. kir. Dohánytermelési Kísérleti Allomás 42.; 26. M. kir. Halélet-tani és Szennyvíztisztító Kísérleti Allomás 42.; 27. M. kir. Erjedéstani Allomás 42.; 28. M. kir. Tejgazdasági Kísérleti Allomás 42.; 29. Orsz. m. kir. Gyapjúminősítő Intézet 42.; 30. M. kir. Szőlő- és Borgazdasági Közp. Kísérleti Allomás 43.; 31. Állatleltani és Takarmányozási Kísérleti Allomás 43.; 32. M. kir. Állami Rovartani Allomás 43.; 33. M. kir. Gép-kísérleti Allomás 43.; 34. M. kir. Gabona- és Liszt-kísérleti Allomás 43.; 35. Orsz. Mezőgazdasági Üzemi Intézet 43.; 36. M. kir. földművelésügyi minisztérium Növényvédelmi és Növényforgalmi Irodája 43.; 37. Mezőgazdasági Kísérletügyi Tanács 43.; 38. Központi Talajjavító Bizottság 43.; 39. M. kir. Madártani Intézet 43.; 40. Budapesti m. kir. Kertészeti Tanintézet 43.; 41. Gödöllői Állami Méhészeti Gazdaság 43;

D) Vízügyi igazgatás: 1. Folyammérnöki Hivatalok 43.; 2. Kultúrmérnöki Hivatalok 44.; 3. M. kir. földművelésügyi minisztérium Vizrajzi Intézete 44.; K) Gödöllői Koronauradalom 44.)

12. §. A honvédelmi minisztérium és a vele kapcsolatos intézmények 44

(1. M. kir. Ludovika Akadémia 44.; 2. M. kir. koronaórség 45.; 3. M. kir. Rokkantház 45.; 4. M. kir. Honvéd-Rokkantház és Hadirokkant-Otthon 45.; 5. M. kir. Hadirokkant Orthopédiai és Művegtáppótló Intézet 45.)

13. §. Az igazságügyminisztérium és az ügykörével kapcsolatos intézmények 46

(1. Igazságügyi Orvosi Tanács 46.; 2. Orsz. Bírósági Vegyeszeti Intézet 47.; 3. Igazságügyi Orsz. Megfigyelő és Elme-gyógyintézet 47.; 4. Országos Büntetőintézetek 47.; 5. Dolgo-házak 47.; 6. Fiatalkorúak kir. Orsz. Fogháza 48.; 7. Orsz. Börtönügyi Múzeum 49.; 8. Bűnügyi Múzeumok 49.; 9. M. kir. Kincstári Jogügyi Igazgatóság 49.; 10. M. kir. Közjegyzői Ka-marák 49.; 11. Kir. Közjegyzők és Közjegyzőjelöltek Nyug-díjintézete 50.; 12. Ugyvédi Kamarák 50.; 13. Orsz. Ugyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet 51.)

14. §. Kereskedelemügyi minisztérium és az ügykörével kapcsolatos intézmények 51

A) Közutak építése és fenntartása: 1. M. kir. Államépítészeti Hivatalok 52.; 2. M. kir. Kőbányák és Köz-zúzó Telepek 52.; B) Magasépítkezések: 1. Orsz. Köz-é-pítési Tanács 52.; 2. Lakásépítési Állandó Bizottság 52.; 3. Orsz. Lakásépítési Hitelszövetkezet 52.; C) Vasuti és Gép-jároművek. Idegenforgalom: 1. Orsz. Köz-lekedési Bizottság 53.; 2. Orsz. Magyar Idegenforgalmi Ta-nács 53.; 3. Állandó Vasútenedélyezési Bizottság 53.; 4. M. kir. Állami Vas-, Acél- és Gépjárművek 53.; 5. M. kir. Állam-vasutak 53.; 6. Közlekedésügyi tanfolyamok 53.; 7. M. kir. Közlekedési Múzeum 54.; D) Ipari igazgatás és ok-tatás. Szabadalmi ügyek: 1. Országos Ipartanács 54.; 2. Iparfejlesztési Bizottság 54.; 3. Ipartestületek 54.; 4. Ipar-testületek Orsz. Központja 56.; 5. Orsz. Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács 57.; 6. Iparoktatási intézmények 57.; 7. Építő-iparok 57.; 8. M. kir. Szabadalmi Bíróság 58.; 9. Mérnöki Ka-mara és Mérnöki Tanács 58.; 10. Filmipari Felügyelő- és Ellen-őrző Bizottság 59.; E) Belkereskedelem: 1. Mértékhi-telesítés 59.; 2. Cégbiztos 60.; 3. Kereskedelmi és Iparkama-rák 60.; 4. Budapesti Áru- és Értéktőzsde 60.; 5. Budapesti Nemesfém- és Drágakőcsarnok 61.; F) Ipari, közgazda-sági és gyáripari közigazgatás: 1. Hatósági mun-kaközvetítés 61.; 2. Iparfelügyelet 61.; 3. M. kir. Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet 62.; 4. Villamos energia 62.; 5. Rob-bantóanyag- és Lőporegyedárusági Tanács 62.; 6. Kartel-ügyek 63.; G) Külkereskedelem: 1. Magyar Kereske-delmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság 64.; 2. Buda-pesti Vámmentes Kikötő 64.; 3. M. kir. Tengerészeti Hiva-tal 64.; H) Posta-, Távirtda-, Távbeszélő-ügyek 64.; I) Bányahatósági ügyek 65.)

15. §. Külügyminisztérium és a vele kapcsolatos intéz-mények 65

16. §. Pénzügyminisztérium és a vele kapcsolatos intézmények

66

(A) Államadóssági és közhiteli ügyek: 1. M. kir. Postatakarékpénztár 66.; 2. M. kir. Nemzeti Bank 66.; 3. Pénzügyintézeti Központ 68.; 4. Orsz. Közp. Hitelszövetkezet 69.; 5. Iparosok Orsz. Közp. Hitelszövetkezete 70.; 6. Magyar Földhitelintézet 70.; 7. Kisbirtokosok Orsz. Földhitelintézete 70.; 8. Magyar Földhitelintézetek Orsz. Szövetsége 71.; 9. Hangya Szövetkezeti Központ 71.; 10. Orsz. Hitelügyi Tanács 71.; 11. Magyar Pénzügyi Szindikátus 72.; 12. Magyar Pénzügyintézetek Záloglevél-kibocsátó Szövetkezete 72.; A) Állami javak értékesítése és hasznosítása: 1. M. kir. Allamnyomda 72.; 2. M. kir. Központi Allampénztár 72.; C) Illetmények és nyugdíjak: M. kir. Közp. Illetményhivatal 73.; D) Egyenes adók: 1. Földadó 73.; 2. Házadó 73.; 3. Általános kereseti adó 73.; 4. Alkalmazottak kereseti adója 74.; 5. Jövedelem- és vagyadó 74.; 6. Társulati és tantiéme-adó 74.; 7. Rokkantellátási adó 74.; E) Forgalmi adók és illetékek: 1. Általános forgalmi adó 74.; 2. Illetékek 74.; F) Fogyasztási adók, Egyed-áruságok, Jövedékek: 1. Bor- és húsfogyasztási adók stb. 74.; 2. Dohányjövédéki Közp. Igazgatóság 75.; 3. Sóhivatalok 75.; G) Vámigazgatás 75.; H) Földadónyilvántartás 75.; I) Fém- és Szénbányászat, Pénzverés, Főkémlőhivatal: 1. Bányahatóságok 76.; 2. M. kir. Főfémjelző és Fémbeváltó Hivatal 76.; 3. M. kir. Főkémlőhivatal 76.; 4. M. kir. Állami Pénzverő 76.)

17. §. Vallás- és közoktatásügyi minisztérium és az ügykörével kapcsolatos intézmények

77

(A) Vallásügyek: 1. Katolikus Kongrua-Bizottság és Orsz. Kat. Kongrua-Tanács 77.; 2. Katolikus főpapok hagyatéki ügyeiben határozó vegyes bizottság 78.; 3. Vallás- és Tanulmányi Alap Felügyelő és Ellenőrző Bizottsága 78.; B) Művészeti ügyek: 1. Orsz. Képzőművészeti Tanács 78.; 2. Műemlékek Orsz. Bizottsága 79.; 3. Szerzőjogi Szakértő Bizottság 79.; 4. Orsz. Irodalmi és Művészeti Tanács 79.; 5. Magyar Nemzeti Múzeum 79.; 6. Orsz. M. kir. Képzőművészeti Főiskola 81.; 7. Orsz. M. kir. Iparművészeti Iskola 81.; 8. Orsz. M. kir. Színművészeti Akadémia 81.; 9. Orsz. M. kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 81.; C) Főiskolai ügyek: 1. Orsz. Közoktatási Tanács 82.; 2. Orsz. Természettudományi Tanács 82.; 3. Külföldi Magyar Intézetek 82.; 4. Orvosi Továbbképzés Központi Bizottsága 83.; 5. Középsiskolai Tanárképző Intézetek 83.; 6. Kereskedelmiiskolai Tanárképzőintézet 84.; 7. Állami Polgáriiskolai Tanárképző 84.; 8. Orsz. Tanítóképzőintézet Tanárvizsgáló Bizottság 84.; 9. Bárány Eötvös József-kollégium 84.; 10. Egyetemek 84. (I. A budapesti M. kir. Pázmány Péter tudományegyetem; II. A szegedi Ferenc József Tudományegyetem; III. A debreceni Tisza István Tudományegyetem; IV. A pécsi Erzsébet Tudományegyetem; V. M. kir. József Műegyetem; VI. Kir. Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara, VII. M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem); 11. Budapesti Horthy Miklós Kollégium 86.; 12. Szegedi Horthy Kollégium 86.; D) Középsiskolai ügyek: 1. Középsiskolák 86.; 2. Tankerületi Főigazgatók 86.; 3. Tanító és Tanító-nőképző Intézetek 86.; 4. Kisdudóvónó-(óvó-)képző Intézetek 87.; E) Kereskedelmi iskolai ügyek: 1. Felső Keres-

kedelmi Iskolák 87.; 2. Egyéves Keresked. Szaktanfolyamok 87.; F) Népiskolák: 1. Polgári Iskolák 88.; 2. Elemi Népiskolák 89.; 3. Gyógypedagógiai Intézetek (a) gyógypedagógiai kisegítő iskolák; b) gyógyítva nevelő iskolák) 89.; 4. Gazdasági Szakiskolák 90.; 5. Iparos- és Kereskedő-tanonciskolák 90.; 6. Tankönyvügyi Bizottság 91.; 7. Orsz. Mozgóügyi (Film-) Tanács 91.; 8. Orsz. Gyorsíró Tanács 91.; G) Kisdudóvás 91.; H) Iskolán kívüli népművelés: 1. Iskolán kívüli Népművelés Orsz. Bizottsága 92.; 2. Iskolán kívüli Népművelési Bizottságok 93.; 3. Orsz. Közművelődési Tanács 93.; 4. Nemzeti Közművelődési Alapítvány 93.; I) Testnevelés: 1. Testnevelés 94.; 2. Testnevelési szervek 94. (A) Orsz. Testnevelési Tanács; B) Thatósági Testnevelési Bizottságok; D) Testnevelési Felügyelő; E) Ifjúsági Oktatók; 3. Levente Egyesületek 95.; 4. Testnevelési Alapok 95. (A) Orsz. Testnevelési Alap; B) Thatósági Testnevelési Alap; C) Községi (kerületi, városi) Testnevelési Alap); 5. Testnevelési Főiskola 95.)

18. §. A m. kir. Legfőbb Állami Számvevőszék

95

IV. Fejezet. Középfokú közigazgatási szervek.

19. §. A törvényhatóságok

97

(1. Fajaik 97.; 2. Alakulásuk, nevük, székhelyük, területi változásai és megszűnésük 98.; 3. Hatáskörük 99.; 4. Szerveik 103.; (a) Thatósági Bizottság. b) Thatósági kisgyűlés. c) Közigazgatási bizottság. d) Kijelölő választmány. e) Kijelölő bizottság. f) Igazoló választmány. g) Összeférhetetlenségi bizottság. h) Számonkérőszék. i) Központi választmány.)

20. §. A thatósági bizottság szervezete

106

(1. Elnöke 106.; 2. Tagjai 106.; 3. A tagok száma 107.; 4. A szakszerűség képviselője 108.; 5. A vallásfelekezetek képviselője 109.; 6. Érdekképviselő 109.; 7. Örökös tagok 110.; 8. Hivatali állásuknál fogva tagok 111.; 9. A thatósági bizottsági tagságból kizáró okok 111.; 10. Összeférhetetlenség 112.)

21. §. A thatósági bizottsági tagok választása

113

(1. Választójog 113.; 2. Választhatóság 113.; 3. Választókerületek 113.; 4. Választói névjegyzékek 114.; 5. Választás 116.; 6. A választással kapcsolatos rendészeti intézkedések 118.; 7. Jogorvoslat a választás ellen és hivatalból felülvizsgálat 119.; 8. A megbízás tartama 120.; 9. A thatósági bizottsági tagság megszűnése 120.)

22. §. A thatósági bizottság közgyűlése

121

(1. A közgyűlés fajtái 121.; 2. Hatásköre 121.; 3. Összehívása 122.; 4. Targysorozata 123.; 5. Elnökének jogköre 124.; 6. Az ügyek előkészítése 125.; 7. Tanáskozás és határozathozatal 126.; 8. Érdekeltség 127.; 9. Széksértés. Ulésről kizárás. Tagságtól megfosztás 128.; 10. A közgyűlés nyilvánossága 129.; 11. Közgyűlési jegyzőkönyv 129.; 12. Ugyrend 129.)

23. §. A thatósági bizottság feloszlata

130

24. §. Főispán. Főpolgármester

131

(1. Főispán 131. 2. Főpolgármester 134.)

25. §. Thatósági tisztviselők

135

(1. Vmegyei tisztviselők 135.; 2. Thjogú városi tisztviselők 137.; 3. A thatósági tisztviselők alkalmazása 139.)

26. §. A thatósági kisgyűlés 141
(1. Elnöke 141.; 2. Tagjai 141.; 3. Ülései 141.; 4. Hatásköre 142.)
27. §. A közigazgatási bizottság 142
(1. Rendelteste 142.; 2. Szervezete 143.; 3. Hatásköre 144.; 4. Alakulatai és hatáskörük 144. (A) fegyelmi választmány; B) gyámügyi fellebbviteli küldöttség; C) adóügyi bizottság; D) gazdasági albizottság; E) népoktatási albizottság; F) ügyi albizottság; G) kisajátítási albizottság; H) telepítési albizottság; I) közegészségügyi albizottság; K) fővárosi köz-munkák tanácsa); 5. Teljes ülésének feladatköre 146.; 6. Tag-jainak köteleessége és felelőssége 147.)

V. Fejezet. Alsófokú közigazgatási szervek.

28. §. A községek és fajaik 149
29. §. A községek területe és hatósági joga 150
(1. Terület 150.; 2. Hatóság 151.)
30. §. Községi illetőség 151
(1. Altalában 151.; 2. Illetőségi szabályok 152.; 3. Az illetőség megszerzése 152.; 4. Kivételes illetőségi szabályok 154.)
31. §. A község jogai és feladatai 155
(1. Önkormányzati joga 155.; 2. Végrehajtási köteleessége 156.)
32. §. A község szervei 157
(1. A képviselőtestület 157.; 2. Az előljáróság 157.; 3. A községi igazolóválasztmány 157.; 4. A megyei város kijelölő vá-lasztmánya 158.)
33. §. A községi képviselőtestület 158
(1. Alkatelemei 158.; 2. A tagok száma 158.; 3. Legtöbbadó-fizető képviselőtestületi tagok 158.; 4. Választójog 159.; 5. Választhatóság 160.; 6. A legtöbbadófizetők névjegyzéke 160.; 7. A választók névjegyzéke 160.; 8. Választás és ellene jogorvoslat 160.; 9. A képviselőtestület megalakulása 162.; 10. A megbízás tartama 162.)
34. §. A képviselőtestület gyűlései 162
(1. Elnöke 162.; 2. Rendes és rendkívüli közgyűlés 162.; 3. Ügyrend. Tanácskozás. Határozathozatal 163.; 4. Széksértés 163.)
35. §. A községi előljáróság 164
(1. Tagjai 164.; 2. Tagsági kellékek 164.; 3. Az előljárói stb. állások betöltése és a megbízás tartama 165.; 4. Kijelölés 166.; 5. Választás 166.; 6. Jogorvoslat 167.; 7. Eskü 167.; 8. Helybenlakás 167.; 9. Helyettesítés 167.; 10. Illetmények 167.)
36. §. Változások a községek területében és szerveze-tében 168
(1. Területi változások 168.; 2. Szervezeti változások 169. (A) Felfejlődés, B) Visszafejlődés, C) Visszafejlesztés, D) Atlépés más körjegyzőségbe, E) Kisközség szövetkezése nagyközséggel); 3. Területi és szervezeti változás 171.; (A) Felfejlődés, B) Visszafejlődés, C) Visszafejlesztés, D) sülése, C) Összeépült községek egyesülése, D) Telepítés.)

II. Rész. A közigazgatás működése.

37. §. Közigazgatási aktusok 174
(1. Altalában 174.; 2. Rendelkezés 174.; 3. Jogszabályalkotás 174.; 4. Határozat 175.; 5. Véleménynyilvánítás 175.)
38. §. Közigazgatási eljárás 175
(1. Hatóságok, Hatáskör, Illetékesség 176.; 2. A felek 178.; 3. A tárgyalás 179.; 4. Határozatok 180.; 5. Jogerő 182.; 6. Végrehajtás 183.; 7. Érintkezés a hatóságok közt 184.)
39. §. Jogvédelem a közigazgatásban 184
40. §. Közigazgatási jogorvoslatok 185
(1. Altalában 185.; 2. A jogorvoslatok fajai 186.; 3. Igénybe-vételük 186.; 4. Az előterjesztés helye 186.; 5. Az előterjesz-tés módja 187.; 6. Az előterjesztés határideje 187.; 7. A jog-orvoslatok halasztó hatálya 188.; 8. Lemondás a jogorvoslat-ról 189.)
41. §. Az egyes jogorvoslatok 189
(1. Fajaik 189.; 2. Fellebbezés 189.; 3. Felülvizsgálati kérelem 190.; 4. Felfolyamodás 190.; 5. Igazolási kérelem 191.; 6. Ujra-felvételi kérelem 191.)
42. §. Közigazgatási jogszolgáltatás (bíráskodás) 192
(1. Altalában 192.; 2. A közig. bíróság szervezete 193.; 3. Ha-tásköre 193.; 4. A panasz fajai és előterjesztésük 194.; 5. El-járás 195.; 6. Bizonyítás 196.; 7. Képviselő 196.; 8. Tárgyalás és határozathozatal 196.; 9. Ujrafelvételi panasz 197.; 10. Vég-rehajtás és végrehajtási panasz 197.)
43. §. Közigazgatási ügyeknek a polgári bíróság elé vitele 197

III. Rész. Jogforrások (Kütfők).

44. §. A jogforrások és osztályozásuk 200
(1. Belső és külső jogforrás 200.; 2. Rendes és rendkívüli kút-fők 200.; 3. Döntvényjog 201.; 4. Írott és nem írott kútfők 202.; 5. Országos és részszerű kútfők 202.; 6. Magasabb és alsóbbrendű jogszabályok 202.)
45. §. A törvény 203
(1. Fogalma 203.; 2. Megalkotása 203.; 3. Kihirdetése 204.; 4. Hatálybalépése 205.; 5. Idézése 205.)
46. §. A rendelet 206
(1. Altalában 206.; 2. Kibocsátásuk jogalapja 206.; 3. Fajaik 206.; 4. Hatályosságuk 206.; 5. Kihirdetésük 209.)
47. §. A szabályrendelet 209
(1. Altalában 209.; 2. Tárgyuk 210.; 3. Jóváhagyásuk 211.; 4. Kihirdetésük és hatálybalépésük 213.; 5. Jóváhagyott szabály-rendelet hatályon kívül helyezése 214.; 6. Érvényességük vizsgálata 215.; 7. Kútfői minőségük 215.)
48. §. A szokásjog 215
(1. Fogalma 215.; 2. Kellékei 216.; 3. Hatálya 216.; 4. Szokás-jog a közigazgatásban 217.)

IV. Rész. Függelék.

1. Fejezet. A köztisztviselők gazdálkodása.

49. §. Az állam háztartásának vázlata	218
(1. Költségvetés 218.; 2. Utalványozás 219.; 3. Ingatlanvagyon kezelése 220.; 4. Szállítások, munkálatok 220.; 5. Ingóvagyon kezelése (Pénz- és anyagkezelés) 220.; 6. Zárszámadás 222.)	
50. §. Az önkormányzati testületek háztartása általában	222
(1. Áttekintés 222.; 2. A vmegyei háztartás kialakulása 222.; 3. A községi (városi) háztartás kialakulása 224.)	
51. §. Az önkormányzati testületek vagyonának nyilvántartása és kezelése	226
(1. Leltár 226.; 2. Vagyonkezelés 226.; 3. A pénzkészletek gyümölcsöző elhelyezése 227.; 4. Vagyonelidegenítés és vagyonszerzés 229.; 5. A község (város) vagyoni érdekeinek megóvása 229.)	
52. §. Az önkormányzati testületek szükségleteinek fedezése	231
53. §. Az önkormányzati testületek kölcsönei	235
(1. Független kölcsönök 235.; 2. Beruházási kölcsönök 236.)	
54. §. Az önkormányzati testületek költségvetései	236
(1. A költségvetések elkészítése, tartalma és felterjesztése 236.; 2. A költségvetések felülvizsgálása 241.; 3. Felelősség a költségvetésért. Utalványozás 243.; 4. Hitelátruházás és hitelkötés 244.; 5. Pótköltségvetés 246.)	
55. §. Az önkormányzati testületek zárszámadásai	246
(1. A zárszámadás elkészítése, megállapítása, felterjesztése és felülvizsgálása 246.; 2. A számadók felelőssége 249.)	
56. §. Az önkormányzati testületek intézetei, alapítványai, közintézményei, közművei	250
57. §. Az önkormányzati testületek üzemei	251
(1. Üzemek létesítése vagy kibővítése általában 251.; 2. Városi és községi üzemek 252.; 3. Budapest üzemei 253.)	
58. §. Felügyelet az önkormányzati vagyonkezelés felett	256
59. §. Az önkormányzati testületek háztartásával kapcsolatos néhány kérdés	259
(1. Új állások szervezése 259.; 2. Vmegyei alapok 259.; 3. A vmegyei pénztári és számviteli tennivalók ellátása 260.; 4. A községi alkalmazottak nyugdíjigénye 261.; 5. Szövetkezett községek közös költségeinek viselése 261.)	
60. §. Kisajátítás	261
(1. Fogalma 261.; 2. Igénybevételének okai 262.; 3. A kisajátítás terjedelme 262.; 4. Kártalanítás 263.; 5. A kisajátítási jog engedélyezése 264.; 6. Kisajátítási terv 264.; 7. Előmunkálati engedély 264.; 8. Kisajátítási eljárás 265.; 9. Kártalanítási eljárás 266.; 10. Birtokbavétel. Kártalanítás 266.; 11. Hatályvesztés 266.; 12. Ideiglenes kisajátítás 267.)	
61. §. A közmunka	267
62. §. Közszállítási Szabályzat	269
(1. Általában 269.; 2. A közszállítás vállalatba adása 270.; 3. Versenytárgyalási eljárás 270.; 4. A döntés előkészítése 270.; 5. Döntés az ajánlatok felett 271.; 6. Szerződés-kötés	

272.; 7. A szerződés teljesítése és ellenőrzése 272.; 8. A hazai beszerzés kötelezettsége 275.)

II. Fejezet. A közzolgálati alkalmazottak jogviszonyai.

63. §. A közzolgálati alkalmazottak és osztályozásuk	274
(1. Általában 274.; 2. A közzolgálati alkalmazottak osztályozása 274.)	
64. §. Néhány általános kérdés a közzolgálati alkalmazottak jogviszonyai köréből	275
(1. Általában 275.; 2. Az állások betöltése 276.; 3. Hivatali eskü 276.; 4. Szolgálati és minősítési táblázat 277.; 5. Összeférhetetlenség 277.; 6. Áthelyezés 278.; 7. Szolgálatra berendelés 278.; 8. Helyettesítés 279.; 9. Rendelkezési állományba helyezés 279.; 10. Lemondás 279.; 11. Létszámcsoökkentés 280.; 12. Menekült tisztviselők szolgálati viszonyának megszűnése 280.)	
65. §. Az alkalmazás általános kellékei	280
66. §. Az alkalmazás különös kellékei	281
(1. Elméleti képzettség 281.; 2. Gyakorlati képzettség 282.)	
67. §. A közzolgálati alkalmazottak köteleességei	283
(1. Hűség. Engedelmesség. Erkölcsös élet 283.; 2. A hivatal látogatása és a hivatali tennivalók ellátása 283.; 3. A hivatali titok megőrzése 284.; 4. Bánásmód 284.; 5. Székhelyen lakás 284.; 6. Szolgálati díj 284.; 7. Biztosíték 284.)	
68. §. A közzolgálati alkalmazottak jogai	284
(1. Címzés. Cím. Rang. Jelleg 284.; 2. Rangsor 285.; 3. Fizetési osztályba sorozás 285.)	
69. §. A közzolgálati alkalmazottak illetményei	286
(1. Fizetés 286.; 2. Lakáspénz 289.; 3. Pótlékok 291. (A) Családi pótlék. B) Hadipótlék. C) Városi tisztviselők pótlékai. D) Rendőrségi pótdíj. E) Birói képesítési pótlék. F) Vizsgálóbírói pótlék. G) Ügyészi működési pótlék. H) Főispáni pótlék); 4. Napidíj és utazási költség 294.; 5. Átköltözködési illetmények 295.; 6. Hatáskör illetményügyekben 295.)	
70. §. A közzolgálati alkalmazottak kedvezménye	296
(1. Fizetési előleg 296.; 2. Jutalom, Segély 296.; 3. Vasúti díj-kedvezmény 297.; 4. Közlekedési segély 298.; 5. Adómentesség 298.; 6. Az illetmények végrehajtás alól mentessége 298.; 7. Szabadságidő 299.)	

III. Fejezet. A közzolgálati alkalmazottak felelőssége.

71. §. A közzolgálati alkalmazottak büntetőjogi és magánjogi felelőssége	300
(1. Büntetőjogi felelősség 300.; 2. Magánjogi felelősség 300.)	
72. §. A közzolgálati alkalmazottak fegyelmi felelőssége	302
(1. Általában 302.; 2. Fegyelmi eljárás az állami alkalmazottak ellen 303.; 3. Az önkormányzati tisztviselők fegyelmi szabályainak kialakulása 303.)	

73. §. Az önkormányzati tisztviselők fegyelmi szabályzata 304

(1. Rendbüntetés 304.; 2. A fegyelmi eljárás okai 304.; 3. Megindítása 305.; 4. Jog az elrendelésre 305.; 5. Lemondás 306.; 6. Felfüggesztés 306.; 7. Vizsgálóbiztos 309.; 8. Fegyelmi vizsgálat 309.; 9. Vádindítvány 311.; 10. Észrevétel a közvádoló indítványára 311.; 11. Fegyelmi hatóságok 312.; 12. Illetkeesség. Delegálás 312.; 13. A fegyelmi hatóságok szervezete 313.; 14. Fegyelmi tárgyalás és határozathozatal 314.; 15. Fegyelmi büntetések 315.; 16. Jogorvoslatok 316.; 17. A fegyelmi büntetés erkölcsi hatálya 317.; 18. Elévülés 317.; 19. Eljárás büncselekmény esetében 318.)

IV. Fejezet. A közszerületi alkalmazottak ellátása.

74. §. Az ellátásra vonatkozó általános rendelkezések 319

(1. Igényjogosultság 319.; 2. Az ellátás fajai 321.; 3. Az ellátás alapja 321.; 4. Beszámítható szerületi idő 321.; 5. A szerületi idő számítása 323.; 6. Beszámítható javadalmasítás 324.; 7. Az ellátás külföldön élvezése 325.; 8. Az életbenlét és egyéb feltételek igazolása 325.; 9. Nyugdíjjárulék 325.)

75. §. A közszerületi alkalmazottak ellátása 326

(1. A nyugdíjigény beállta 326.; 2. Nyugdíjazás kérelemre 326.; 3. Nyugdíjazás hivatalból 326.; 4. Szabályszerű elbánás alá vonás 327.; 5. Ideiglenes és végleges nyugdíjazás 329.; 6. Ellátási igény fenntartása 329.; 7. A nyugdíj mértéke 330.; 8. Nyugdíjcsökkentés 330.; 9. Kivételes nyugdíj 332.; 10. Kedvezményes nyugdíj 332.; 11. Nyugdíjmegváltás 333.; 12. A nyugdíj megszüntetése 333.; 13. Végkielégítés 334.; 14. Nőalkalmazott ellátása 334.; 15. A nyugdíjas lakáspénze 335.)

76. §. Az özvegyek és árvák ellátása 335

(A) Az özvegyek ellátása: 1. Az özvegy nyugdíjigénye 335.; 2. Az özvegyi nyugdíj mértéke 336.; 3. Az özvegyi nyugdíj csökkentése 337.; 4. Kivételes özvegyi nyugdíj 338.; 5. Kedvezményes özvegyi nyugdíj 338.; 6. A férj korábbi házasságából származó gyermekek eltartása 338.; 7. Az özvegyi nyugdíj megváltása 338.; 8. Az özvegyi nyugdíj fenntartása 339.; 9. Az özvegyi nyugdíj megszüntetése 339.; 10. Özvegyi nyugdíj engedélyezése kegyelomból 340.; 11. Az özvegyek lakáspénze 340.; 12. Az özvegy kedvezménye 340.; 13. Özvegyi végkielégítés 340. B) Az árvák ellátása: 1. Nevelési járulékra igény 341.; 2. A nevelési járulék mértéke 342.; 3. A szülőtlén árva kedvezménye 342.; 4. Korhatár 343.; 5. A nevelési járulék megszüntetése 343.; 6. Árvák végkielégítése 343. C) Vegyes rendelkezések: 1. Az özvegyi nyugdíj és a nevelési járulék együttes összege 344.; 2. Eltűnt alkalmazott után özvegyi nyugdíj és nevelési járulék 344.; 3. Az özvegyi nyugdíj stb. folyósítása 345.; 4. Eletjárulék 345.; 5. Az illetmények és az ellátások kifizetése 345.)

77. §. Temetési segély 345

(1. Igényjogosultság 345.; 2. Igénylésre jogosult 346.; 3. A segély összege 346.; 4. Kérése 346.; 5. Folyósítása, illetőleg kifizetése 346.)

1. §. A közigazgatás és a közigazgatási jog fogalma.

Az állam, miként az egyes ember, öntudatos életet él. Feladatokat tűz maga elé, és ezeket tervszerűen törekszik megvalósítani.

Törvényhozása útján az állam kifejezésre juttatja akaratát, és megállapítja azokat az általános szabályokat, amelyeknek megfelelően akaratát megvalósítani kívánja. Közigazgatása útján pedig cselekszik, vagyis akaratát egyes konkrét esetekben a megállapított szabályok szerint végrehajtja. Ezért hívják az állam cselekvő (közigazgatási) hatalmát — a törvényhozásával szemben — végrehajtó hatalomnak.

Az igazságszolgáltatás abban különbözik a közigazgatástól, hogy míg az utóbbinak a célja a cselekvés, vagyis valaminő eredménynek a létrehozása, — az igazságszolgáltatás nem teremt új tényeket, hanem a már meglévők jogszerűségét vizsgálja. Az igazságszolgáltatás tehát nem vesz közvetlenül részt az állami célok megvalósításában, hanem csak közvetve az által, hogy a jogellenes cselekmények kiküszöbölése útján az állami célok megvalósulásának jogszerűségét biztosítja. Az igazságszolgáltatás tehát nem közigazgatás.

Az igazságszolgáltatástól azonban meg kell különböztetni a bíróság működését: a bírászkodást, aminek végeredménye az igazságszolgáltatás. A bírászkodás ugyanis, mint a jogrend érvényesülése, tehát konkrét állami cél megvalósulása érdekében kifejtett közvetlen tevékenység, igenis közigazgatás; csak az igazságszolgáltatás, vagyis a bírászkodásnak az eredménye nem közigazgatás.

A gyakorlati életben ez a háromféle működés, t. i. az állami akarat kijelentése, az akarat megvalósítására irányuló tevékenység, és eme tevékenység jogszerűségének a megbírálása az arra hivatott szervek közt nincs mereven elkülönítve; mert a törvényhozó szerv is végez közigazgatást (a saját ügyintézését), sőt igazságszolgáltatást is (pl. korábban a képviselőválasztások feletti bírászkodást); — viszont az akaratkijelentés (a jogszabályalkotás) sem ered kizárólag a törvényhozótól, mert — eltekintve az önkormányzati testületek jogszabály-(szabályrendelet-)alkotási jogától — a közigazgatási cselekvések során gyakran merül fel újabb akaratkijelentésnek a sürgős szüksége, amire az eljáró közigazgatási hatóságnak vagy szervnek már csak azért is jogosultnak kell lennie, mert jogszabály nincs, cselekednie pedig

kell, tehát a hiányzó jogszabály pótlását ilyenkor el sem kerülheti. De bíraskodik is néha a közigazgatás (rendőri büntető bíraskodás). A bíróság eljárásával szintén közigazgatást végez; a vitás kérdések eldöntésével pedig alapot szolgáltat a szokásjog kialakulására.

Azonban az állami célok megvalósítására irányuló közvetlen tevékenység sem mindig közigazgatás; nem az pl. az adó befizetése, a közmunka teljesítése stb. Közigazgatás csak akkor lesz az ilyen tevékenység, ha azt valaki közhatalom jogán, közhatalomtól eredő felhatalmazás (megbízás) alapján, vagyis *közigazgatási szervként* végzi. Tehát nem a szervnek kell közhatalommal, vagy éppen hatósági jogkörrel rendelkeznie, hanem cselekvésének kell a közhatalomtól származó megbízáson alapulnia. Pl. az adóbefizetés sohasem közigazgatás; de az adó beszedése és elkönyvelése már az lesz, ha ezt az azzal megbízott — arra feljogosított — személy végzi.

A közigazgatási szerv működése végül csak akkor érvényes közigazgatási cselekvés, ha az a hatályos jogszabályoknak, vagyis a jogrendnek megfelel. A *jogállamot* ugyanis éppen az különbözteti meg a *rendőrállamtól*, hogy az előbbiben a jog, az utóbbiban pedig az önkény uralkodik, vagyis az egyéni szabadságot az előbbiben a jog, az utóbbiban pedig az államhatalom önkénye korlátozza.

Ezek szerint *közigazgatás az a működés, amelyet azok a szervek, amelyek erre a megbízást a közhatalomtól kapták, az állami feladatok közvetlen megvalósítása végett, a jogrend keretében végeznek.*

A „közvetlen megvalósítás“ alatt azonban nemcsak a végrehajtási cselekvést, hanem az irányító, az intézkedő, a felügyelő és az ellenőrző hatóságok működését is érteni kell, mert mindezek odahatnak, hogy az állami célok a jogrendnek megfelelően valósuljanak meg.

Foglalkozni kell tehát az elmondottak szerint:

I. a közigazgatás szerveivel;

II. a közigazgatás működésével, ideértve az irányítást, a felügyeletet és az ellenőrzést is;

III. a jogrend tényezőivel, vagyis a jogforrásokkal.

Ezekhez csatoljuk — függelékként —

IV. a köztestületek gazdálkodására, és a közszolgálati alkalmazottak jogviszonyaira vonatkozó rendelkezéseket.

Ezek foglalják magukban a közigazgatás alaptanait.

Ezektől meg kell különböztetni a szorosabb értelemben vett *közigazgatási jogot*, ami azoknak a jogszabályoknak az összessége, amelyek az egyes állami célokat megállapítják, és a megvalósításukra irányuló állami tevékenységet szabályozzák.

I. Rész. A közigazgatás szervei.

I. Fejezet. A közigazgatási szervek általában.

2. §. A közigazgatási szervek és osztályozásuk.

Az állam, miként minden jogi személy, szervei útján működik.

Közigazgatási szerv az a személy, vagy az a testület, akit, illetőleg amelyet a jogszabály meghatározott közérdekű feladatok megvalósítására kijelöl, és az e végből szükséges közhatalommal felruház, amelynek gyakorlására azt feljogosítja, de kötelezi is.

A szervek intézkedésre jogosult egyéneit a szerv *tagjainak*, — az intézkedésre nem jogosultakat pedig a szerv *közégeinek* hívják.

A közigazgatási szerveket sokféle alapon lehet osztályozni. Legjelentősebb csoportosításuk a következők.

1. A közigazgatási szerveket alkotó személyek élethivatása szempontjából vannak *hivatásos (hivatalnoki)* és *nem hivatásos (laikus)* elemekből álló, valamint *vegyes* szervek.

2. Összealkotásukhoz képest vannak *egyéni, egyedi* és *testületi* szervek.

3. Feladatkörüik tartalmához képest vannak *véleményező, intézkedő és fogantató* szervek.

4. Működésük természetéhez képest vannak *fogalmazó, segéd- (szak-), számvevő és kezelő* szervek.

5. Működésük joghatása szempontjából a szervek *hatóságok és hivatalok*.

6. A működés helyességének biztosítása szempontjából vannak *cselekvő, felügyelő és ellenőrző* szervek.

7. A szervek egymáshoz való viszonya (főlé- és alárendeltsége) szempontjából vannak *alsó-, közép- és felsőfokú* szervek.

1. *Hivatásos (hivatalnoki)* szerv az, amelynek tagjaira és közgeire nézve a közigazgatási működés élethivatás, és a hivatalviselésért járó javadalom megélhetési alap.

Nem hivatásos (laikus) szerv az, amelynek elemei — rendes élethivatásuk mellett — csak mintegy mellékesen foglalkoznak közigazgatási feladatok teljesítésével is.

Vegyes szerv végül az, amelynek tagjai és közgei közt vannak hivatásos és nem hivatásos elemek is.

A közigazgatási szervek hivatásos vagy laikus elemekből összealkotása nem azonos az általuk ellátott közigazgatás *állami* vagy *önkormányzati* jellegével; mert vannak önkormányzati szervek, amelyek hivatásos tisztviselőkből, vagy ilyenekből is állanak (alispán, polgármester, kisgyűlés, közig. bizottság stb.).

Állami közigazgatás ugyanis az, amelyet hivatásos (kinevezett) állami szervek laikus elemek részvétele nélkül intéznek. *Önkormányzat* alatt ellenben az állampolgároknak a közvetlen, vagy — a választójog útján — közvetve érvényesülő részvételét értjük a közügyek intézésében, vagyis a közigazgatásban. A közigazgatás önkormányzati jellegét azonban nem érinti az, ha az önkormányzati szerv intézkedését hivatásos szerv hajtja végre, vagy az önkormányzati szerv működése fölött a felügyeletet állami szerv közvetlenül gyakorolja. A fősúly ugyanis az akarathatározáson nyugszik.

2. *Egyes (egyéni, egyedi)* az a közigazgatási szerv, amelynek feladatkörét egyetlen ember látja el olyan értelemben, hogy egymaga jogosult az intézkedésre (határozásra). Egyéni szerv ennél fogva a miniszter is, bár nevében és megbízásából a főbb tisztviselők nagy számban rendelkeznek, ez a rendelkezés azonban mindig csak egyetlen ember: a miniszter nevében történik, és a felelősség is őt terheli. Egyéni továbbá az a szerv is, amelynek intézkedésre jogosult több tagja van, pl. a főtisztviselő és szolgabírói. Lényeges csak az, hogy a tagok mindenike egymagában legyen jogosult az intézkedésre.

Testületi szerv az, amelynek tagjai csak együttesen jogosultak az intézkedésre (határozásra), pl. a hatósági közgyűlés, amelynek határozata véleménykülönbség esetében szavazattöbbség alapján alakul ki.

3. *Véleményező* szerv az, amelynek hivatása a véleménynyilvánítás;

intézkedő az, amelynek joga az érdemleges intézkedés (rendelkezés, határozás);

foganatosító szerv végül az, amelynek feladata az, hogy a tett intézkedést, a kiadott rendelkezést, vagy a hozott határozatot végrehajtsa.

4. A közigazgatási működés különféle célú és tartalmú cselekvésekből áll. Ezeknek a legfontosabbika a célok kijelölése, és megvalósításuk módjának és feltételeinek a megállapítása. Az állami célok kijelölésére, valamint megvalósításuk módjának és feltételeinek megállapítására hivatott a *fogalmazó (célmegállapító) szerv*.

A fogalmazó személyzetnek szakkérdésekben a *segéd-*

szervek (szakszervek) (orvosok, mérnökök, gazdák, erdészek stb.) állanak segítségére.

Az állami (köz-) célok megvalósításának második lényeges mozzanata a megvalósításhoz szükséges anyagi eszközöknek a kezelése és a kezelés helyességének az ellenőrzése. Az erre hivatott szerv a *számvevői*.

Végül a közigazgatási működés során szükséges kezelési, leginkább fizikai természetű munkák elvégzésével (iktatás, az elintézés letisztázása és továbbítása, az iratok nyilvántartása és megőrzése) foglalkozó szervek a *kezelő* szervek, amelyeket régibb törvényeink hibásan „segéd- és kezelő”-szerveknek neveznek.

5. *Cselekvésük joghatása szempontjából* a szervek *hatóságok* vagy *hivatalok*.

Hatóság az a szerv, amely bizonyos állami feladatok megvalósítása céljából törvény, vagy törvényes felhatalmazás alapján akként létesült, hogy önálló rendelkező jogköre (imperiuma) van, ami azt jelenti, hogy kényszerítő közhatalom gyakorlására jogosult, vagyis olyan intézkedéseket tehet, vagy határozatokat hozhat, amelyek az alattvalók akaratát irányítják vagy korlátozzák, és amelyek közhatalommal ki is kényszeríthetők.

Hivatal viszont az a szerv, amely önálló rendelkezési jogkörrel nincs felruházva, hanem csak a hatóságok rendelkezéseinek a foganatosítására hivatott.

A hatóságok és a hivatalok az állami közhatalom gyakorlására hivatott szervek. Különböznek tőlük azok az állami vagy társadalmi alakulatok, amelyek szintén közérdekű szellemi vagy fizikai feladatokat végeznek, azonban közhatalmat nem gyakorolnak (iskolák, kórházak, börtönök stb.). Ezek tehát nem közigazgatási szervek, és azokat — a hatóságokkal és hivatalokkal szemben — *intézeteknek* hívják.

6. A közigazgatás működésének a helyessége is nagyfontosságú. Ennek biztosítása végett aztán szükséges, hogy az egyes szervek eljárásának szabályszerűsége fölött más szervek őrködjenek, vagyis azok ellenőrzés alatt álljanak.

A tágabb értelemben vett ellenőrzés vagy általános, amely általánosságban a szerv működésének az irányára és összeredményére vonatkozik, — ez a *felügyelet*;

vagy különös, amely az egyes konkrét közigazgatási cselekmények szabályszerűségét vizsgálja a végből, hogy a szabályellenes rendelkezést (határozatot) helyreigazítsa, vagy foganatosításának útját vágja; — ez a szorosabb értelemben vett *ellenőrzés*.

A két feladat közt mutatkozó különbség a hatósági fokozatokban nyilvánul meg teljes határozottsággal. A felügyelő és az ellenőrző hatóság ugyanis nem mindig ugyanaz; így pl. a főszolgabíró a községnek felügyelő, de nem ellenőrző (feltebbviteli) hatósága.

A felügyelet tehát nem az egyes közigazgatási cselekmények vizsgálatával foglalkozik, vagy legalább is ezeket nem abból a célból vizsgálja, hogy a helytelen intézkedést kijavítsa, hanem csak általánosságban ügyel a szervek működésének helyes irányára és szabályszerűségére. Ha pedig szabálytalanságot észlel, nem a szabálytalan cselekményt igazítja helyre, hanem a hibás szerv ellen jár el a végből, hogy az elkövetett szabálysértést megtorolja, és ezzel újabb szabálysértésnek elejét vegye.

A rendes felügyeleti jogkört meghaladja a kormánynak törvénybiztosította az a joga, hogy az önkormányzati testületeknek némely rendelkezéseit (határozatait) *előzetesen* bírálja felül, és azok a kormány jóváhagyása előtt nem válnak hatályosakká, vagyis nem hajthatók végre. Az előzetes ellenőrzésnek ezt a módját *közigazgatási gyámkodásnak* (*administratív tutela*) hívják.

7. A közigazgatási működés helyességének a biztosítását célozza a közigazgatási szerveknek *alsó, közép és felső* hatóságokként szervezése is.

Az egyéni felfogások különbözőségéből következik ugyanis, hogy még a határozott jogszabályt is különféleképpen lehet értelmezni; fennáll tehát annak a lehetősége, hogy egyes közigazgatási szerv félreérti, rosszul értelmezi, vagy helytelenül alkalmazza a jogszabályt. Még nagyobb ez a veszedelem olyan közigazgatási cselekményeknél, amelyeknek egyáltalában nincsenek megállapított szabályai, vagy azok nincsenek kellő határozottsággal megállapítva. A felfogások eltérése aztán oda vezetne, hogy az állam akaratára nem mindenütt jutna hűen érvényre. Ebből sérelem származnék egyes állampolgárokra, de sértené a jogegyenlőséget is, ha az állam kifejezett akarata, amely csak egyféle lehet, különféleképpen érvényesülne egyes esetekben és az egyes egyénekkel szemben.

A jogbiztoságot és a jogegyenlőséget egyaránt szolgálja tehát az olyan berendezkedés, amely módot nyújt arra, hogy az alsófokú közigazgatási szerv működését egy magasabb, esetleg ennek a működését is még egy harmadik hatóság felülbírálhassa azzal a jogkövetkezménnyel, hogy az elsőfokú hatóság határozata helyébe a másod-, esetleg a harmadfokú hatóság döntése lépjen.

Ez a hatósági fokozat azonban nem sértheti az alsóbb-

fokú hatóságnak a jogkörét, sem függetlenségét; ami egyfelől abban nyilvánul meg, hogy az alsóbbfokú hatóságot nem lehet és nem szabad mellőzni, vagyis a hozzá utalt ügyet — hatáskörének csorbításával — nem szabad intézkedési köréből elvonni; — másfelől abban, hogy a felsőbbfokú hatóság az alsóbbfokút intézkedésének érdemére nézve nem utasíthatja.

A hatóságoknak ezt a fölé- és alárendeltségét nevezik *hatósági fokozatnak* (*hierarchiának*), másképp: *folyamodásnak*, mert jogorvoslásért a felsőbbfokú hatósághoz lehet folyamodni; az egyes fokozatok határozatainak egymáshoz viszonyított hatályossága szempontjából nevezik a *hatóságok tekintély szerint való sorakoztatásának* is.

3. §. A közigazgatási szervek hatásköre és illetékessége.

Azoknak a feladatoknak az összessége, amelyeknek ellátása valamely szervre van bízva, alkotja annak *feladat-* vagy *jogkörét*. Az előbbi elnevezésben a szervnek az ügyek ellátására való kötelessége, az utóbbiban az eljárásra való joga jut inkább kifejezésre.

A hatósági jogú szervnek az ügyek szerint megállapított feladatkörét *hatáskörnek* nevezik. A hatósági jogkörrel *nem rendelkező* szervnek (a hivatalnak vagy intézetnek) tehát nem lehet a *hatás-köréről*, hanem — helyesen — csak *feladat-* vagy *jog-köréről* szólni.

A *hatáskör* ehhez képest a hatósági jogú szervnek jogszabály által reáruházott közhatalmi jogkörét jelenti, és abban áll, hogy egy bizonyos nemű (pl. gyám-) ügyek intézésére — minden másnemű szerv kizárásával — egyedül az illető nemű szerv (pl. gyámhatóság) jogosult és kötelezett is.

Az *illetékesség* — a hatáskörrel szemben — azt állapítja meg, hogy a fennforgó konkrét ügyben az azonos hatáskörű szervek közül melyik hivatott eljárni (pl. budapesti kiskorú gyámügyében a budapesti árvaszék).

A *hatáskör* tehát a szervek jogkörét az ügyek *természe* (gyámügy, adóügy, egészségügy stb.) szerint állapítja meg, — az *illetékesség* ellenben azt jelöli ki, hogy az azonos jogkörű szervek közül egyes konkrét esetben a *terület*, a *személyek*, a *dolgok* és a *viszonyok* figyelembevételével melyik szerv hivatott eljárni.

Az illetékesség tehát mindig több azonos hatáskörű szerv létét feltételezi, mert éppen ilyenek közül választja ki az eljárásra jogosultat. Tehát nem lehet szó olyan hatóság-

nak az illetékességről (hanem csak hatásköréről), amelynek jogköre az állam egész területére kiterjed (pl. miniszter, közigazgatási bíróság stb.).

A hatáskörhöz közeljár a *kizárólagos illetékesség*, ami abban áll, hogy valamely jogszabály több azonos hatáskörű hatóság közül csak egyet jogosít fel arra, hogy bizonyos nemű ügyekben eljárjon, amivel ezekben az ügyekben a többit kizárja az eljárásból; pl. Budapesten az idegenek ellenőrzésével kapcsolatos kihágási ügyekben az I. fokú rendőrbírói jogkört egyedül a IX. ker. kapitányság jogosult gyakorolni,¹⁾ vagy pl. némely társadalombiztosítási perekben az ország egész területére a budapesti központi járásbírói hatóság kizárólag illetékes.²⁾

Minden közigazgatási hatóság eljárását hatáskörének és illetékességének megvizsgálásával köteles megkezdeni. A hatáskör hiányát azonban az eljárás egész folyamán — akár hivatalból, akár a felek kifogása alapján — figyelembe kell venni. Ugyanez áll a kivételes illetékességre is.³⁾ Ez abból az alkotmányi elvből következik, hogy semminő ügyet sem szabad az arra rendelt hatóság ügyköréből elvonni — még a felek közös megegyezésével sem.⁴⁾

Az illetékesség kisebb jelentőségű; ezért ha a közig. hatóság az eljárás elején nem vette észre az illetékesség hiányát, ezt utóbb hivatalból nem észlelheti; — az eljárás folyamán bekövetkezett illetékesség-változást pedig csak akkor, amikor ez a változás tudomására jutott. A felek is csak első írásbeli beadványukban, illetőleg a részvételükkel megtartott első szóbeli tárgyalásnak a kezdetén emelhetnek illetékességi kifogást.⁵⁾ Ugyanis a helyes ügyintézés, tehát a közérdek, valamint a felek magánérdeke szempontjából hasonlíthatatlanul kisebb veszedelem van abban, ha valamely konkrét ügyben az arra hivatott, tehát ahhoz értő hatóságok közül nem az egyik, hanem egy másik intézkednék, mint abban, hogy ha az intézkedés — a hatáskör megsértésével — arra nem hivatott, tehát járatlan hatóság kezébe kerülne (pl. a gyámügy a pénzügyigazgató kezébe, vagy fordítva).

Az illetékességtől meg kell különböztetni a *közszégi illetőséget*, ami az állampolgárnak valamely község kötelekébe tartozását jelenti, tehát a közigazgatási szervek jogkörével semminő vonatkozásban nem áll.

1) 4744/1933. B. M. kih.; 2) 1932: IV. tc. 10. §.; 3) 1929: XXX. tc. 62. §. (1)—(2); 4) A bírakra ezt kifejezetten megállapítja az 1869: IV. tc. 20. §-a; 5) 1929: XXX. tc. 62. §. (4)—(5).

4. §. A Hatásköri Bíróság.

A hatáskörök sértetlenségének biztosítása még fontosabbá vált, amikor a törvény¹⁾ a közigazgatást elkülönítette az igazságszolgáltatástól, amely utóbbit a független kir. bíróság látja el.

Az egyes közigazgatási hatóságoknak egymás közt, valamint az egyes rendes bíróságoknak egymás közt fölmerülő hatásköri összeütközését az érdekelt két hatóság legközelebbi közös felsőbb hatósága dönti el;²⁾ a közigazgatási hatóságok és a rendes bíróságok közt fölmerült hatásköri összeütközések elintézését pedig az 1869: IV. törvénycikk — a törvényhozás további intézkedéséig — a minisztérium hatáskörébe utalta.³⁾

Mint hogy azonban a minisztériumot ebben a kérdésben elfogulatlan szervnek nem lehet elfogadni, az 1907: LXI. tc. megszervezte a hatásköri bíróságot, amely a rendes bíróságok és a közigazgatási bíróság közt, továbbá ezek valamelyike és a közigazgatási hatóságok közt fölmerült hatásköri kérdéseket hivatott eldönteni.

Az 1928: XLIII. tc. a hatásköri bíróság hatáskörét kiterjesztette mindazoknak a hatásköri összeütközéseknek az eldöntésére, amelyek egyfelől a (rendes vagy külön) bíróság és a közigazgatási hatóság közt, avagy különböző bírói hatóságok közt merülnek fel, vagyis mindazokéra is, amelyek egyfelől a rendes bíróság, a közigazgatási bíróság, vagy a közigazgatási hatóság, — másfelől valamelyik külön bíróság közt, — vagy végül amelyek a külön bíróságok közt merülnek fel.⁴⁾

E törvény szempontjából a rendes bíróságokkal egy tekintet alá esik az a bírói jellegű más hatóság is, amely a rendes bíróság körében van szervezve,⁵⁾ vagy amelynek fellebbviteli bírósága rendes bíróság;⁶⁾ vagy rendes bíróság körében szervezett külön bíróság.⁷⁾

Hatásköri összeütközés esete akkor merül fel:

1. ha az érdekelt bírói vagy közigazgatási hatóságok mindenike kimondta, hogy az eljárás *nem* tartozik hatásköréhez (negatív hatásköri összeütközés); vagy

2. ha azok mindenike kimondta, hogy az eljárás az ő hatásköréhez tartozik (pozitív hatásköri összeütközés); vagy

1) 1869: IV. tc. 1. §.; 2) 1896: XXXIII. tc. 28. §., 1911: I. tc. 51. §., 1928: XLIII. tc. 3. §.; 3) 1869: IV. tc. 25. §.; 4) 1928: XLIII. tc. 1. és 2. §. Ez a törvény a Munkásbiztosítási bíróságokat is említi, — ezeket azonban az 1932: IV. tc. (47. és 51. §.) megszüntette. 5) Pl. a munkaügyi bíróság (9.180/1920. M. E.); 6) Pl. a tőzsdebírói bíróság (1881: LIX. tc. 96. §., 1. 1912: LIV. tc. 24. §.); 7) Pl. a Kúria ügyvédi tanácsa (1907: XXIV. tc. 3. §.).

3. ha két bíróság — akár jogerősen, akár nem jogerősen — az ügy érdemében határozott; vagy

4. ha a bíróság nem jogerősen, a közigazgatási hatóság pedig akár jogerősen, akár nem jogerősen határozott az ügy érdemében; vagy végül

5. ha az összeütköző hatóságok egyike hatáskörét jogerősen megállapította, — másika pedig, mégpedig a bíróság nem jogerősen, a közig. hatóság ellenben akár jogerősen, akár nem jogerősen, az ügy érdemében határozott.

Ha valamelyik bíróság az ügy érdemében jogerősen határozott, a közig. hatóság hatásköre nem vitatható többé.⁸⁾

Az a bírói vagy közigazgatási hatóság, amelynek határozata következtében a hatásköri összeütközés fölmerült, köteles az iratokat 15 nap alatt hivatalból felterjeszteni a hatásköri bírósághoz.⁹⁾ A fél is bejelentheti — még pedig közvetlenül a hatásköri bíróságnál — az ügyében felmerült hatásköri összeütközést.¹⁰⁾

A felterjesztő hatóság a hatásköri összeütközés felmerültéről azonnal értesíti az ügyben eljáró másik közigazgatási vagy bírói hatóságot, továbbá a bíróság az igazságügyminiszternek, a közig. hatóság, valamint a közig. bíróság annak a miniszternek juttatja azt tudomására, akinek ügykörébe az ügy tartozik.¹¹⁾

A hatásköri eljárásban kötelező az ügyvédi képviselő.¹²⁾

A hatásköri bíróság elnöke — három évenként váltokozva — a Kúria és a Közigazgatási Bíróság elnöke; — helyettesük az illető bíróság másodelnöke, akadályoztatása esetében az a bíró, akit az elnök a vezetése alatt álló bírósághoz tartozó bírák közül rangsor szerint kijelöl.¹³⁾

Tagjai a Kúriának és a Közigazgatási Bíróságnak 8--8 ítélőbírája, akiket a nevezett bíróságok saját tagjaik közül, teljes ülésben, titkos szavazással három év tartamára választanak.¹⁴⁾

A hatásköri bíróság elnökből és hat bíróból álló tanácsban határoz; a tagok felerészben kúriai, felerészben közig. bírósági bírák.¹⁵⁾ Ha azonban a hatásköri összeütközés egyik részen a honvéd bíróságokat, vagy az Orsz. Földbirtokrendező Bíróságot érinti, vagy ha az ezek közt merült fel, az egyik, illetőleg két ítélőbíró helyét az érdekelt külön bíróság tagja foglalja el. Ezt a tagot (és két helyettesét) az illető bíróság saját tagjai sorából, teljes ülésben, titkos szavazással választja a hatásköri bíróság többi tagja megbízásának a tartamára.¹⁶⁾

8) 1907: LXI. tc. 7. §.; 9) U. o. 8. §.; 10) U. o. 25. §.; 11) U. o. 9. §.; 12) U. o. 13., 15., 25. §.; 13) U. o. 2. §.; 14) U. o. 3. §.; 15) U. o. 4. §.; 16) 1928: XLIII. tc. 5. §., l. a 4) jegyzetet.

A hatásköri bíróság csak a felől határoz, hogy az ügyben az eljárás a bíróság, vagy a közig. hatóság, *illetőleg hogy a rendes, vagy a külön bíróság*¹⁷⁾ hatáskörébe tartozik; vagy hogy egyikük hatáskörébe sem tartozik; vagy végül hogy nem merült fel hatásköri összeütközés esete.¹⁸⁾

5. §. A magyar közigazgatás szervei.

A magyar közigazgatás szervei: 1. a király (államfő); — 2. a központi szervek, jelesül: a miniszterek és a legfőbb állami számvevőszék; — 3. a középfokú közigazgatási szervek, vagyis a törvényhatóságok; — 4. az alsófokú közigazgatási szervek, vagyis a megyei városok, a nagy- és a kisközségek.

A megyei városok a vármegyei törvényhatóságnak közvetlenül állanak a felügyelete alatt, a nagy- és a kisközségek ellenben csak a járási hatóság közvetítésével.¹⁾

A járás a nagy- és a kisközségek egy bizonyos csoportjából alkotott igazgatási kerület, amelynek nincs külön képviselő, és tisztviselői is nem járási, hanem törvényhatósági (vármegyei külső) tisztviselők.²⁾ A járásokat és székhelyeiket a vármegye szabályrendelettel állapítja meg.³⁾

A járás élén a főszolgabíró áll, aki vármegyei tisztviselő, a nagy- és kisközségek közvetlen felügyelő (de nem fellebbviteli) hatósága, és elsőfokú hatósága azokban a közigazgatási ügyekben, amelyek a községi képviselőtestület hatásköréből ki vannak véve, de amelyeket a megyei város saját hatáskörében lát el.⁴⁾

A magyar közigazgatási szervek hierarchiája tehát felületei szempontból a következő:

A) I. kis- és nagyközség; II. járási főszolgabíró; III. vármegyei törvényhatóság; IV. miniszter.

B) I. megyei város; II. vármegyei törvényhatóság; III. miniszter.

C) I. törvényhatóság (vmegyei és városi); II. miniszter.

17) L. 1928: XLIII. tc. 4. §. 2. bek.; 18) 1907: LXI. tc. 19. §.

1) 1886: XXII. tc. 31. §.; 2) 1886: XXI. tc. 67. §. b); 3) 1929: XXX. tc. 22. § (2) 3.; 4) 1886: XXII. tc. 21., 22. §.

II. Fejezet. A király.

6. §. A király (államfő).

Magyarországon a végrehajtóhatalmat, amelybe a kormányzást (irányítást) is bele kell érteni, a király — a törvényeknek megfelelően, és független, felelős minisztériuma által — személyesen gyakorolja. Bármely rendelete, határozata, kinevezése tehát csak úgy érvényes, ha azt a Budapesten székelő miniszterek valamelyike szintén aláírja (ellenjegyzzi.¹⁾ Mindaz azonban, ami a hadsereg egységes vezérletére, vezényletére és belső szervezétére vonatkozik, a király által intézendőnek ismertetett el.²⁾

A királynak a közigazgatás legfőbb vezetésére vonatkozó jogából következők: a) *főfelügyeleti*; — b) a főbb közigazgatási szervek *kinevezésére* való joga; — c) a *hivatal-szervezés* joga, amely azonban a vele járó pénzügyi fedezet miatt az országgyűlés hozzájárulása nélkül nem gyakorolható; — d) a *rendelet-kibocsátásra* és e) egyes kivételes közigazgatási cselekményekre való joga, aminő különösen a *kegyelmezés* és a *kitüntetések adományozása*.

A háborút követő összeomlás során utolsó koronás királyunk 1918. nov. 13-án lemondott az államügyek vitelében való részvételről, és eltávozott az ország területéről. Az 1918. nov. 18-án ket „néphatározat“ aztán Magyarországot „népköztársaság“-nak nyilvánította, majd 1919. március 21-én „tanácsköztársaság“-gá lett az.

A „tanácsköztársaság“ bukása (1919. aug. 2.) idejében a koronás király állandóan az ország határain túl tartózkodott, és visszatérését a „nagy-entente“-hatalmak tiltakozása tette lehetetlenné. Minthogy pedig a nádori állás — az 1867: VII. tc. következtében — szintén nem volt betölthető, nem kínálkozott alkotmányos mód a király helyettesítésére.

A „nagy-entente“ viszont a békekötés előfeltételeként azt sürgette, hogy — az általános választójog alapján — „nemzetgyűlés“ hívassék össze.

Az általános választójog alapján összeült nemzetgyűlés

1) 1848: III. tc. 3. §., 1867: VII. tc. 1. §.; 2) 1867: XII. tc. 11. §.

aztán magát az állami szuverenitás törvényes képviselőnek, és arra jogosultnak nyilvánította, hogy az államhatalom gyakorlásának további módját rendezze.³⁾ Ma ezt a jogkört a képviselőházból és a felsőházból álló országgyűlés együtt tölti be.⁴⁾

A nemzetgyűlés továbbá addig, amíg az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi, az államfői tennivalók ideiglenes ellátására — a magyar állampolgárok közül, titkos szavazással — „kormányzó“ választását határozta el,⁵⁾ és kormányzóvá nagybányai Horthy Miklós urat választotta meg,⁶⁾ aki mindmáig gyakorolja az államfői hatalmat, és jogkörét több törvény szabályozza.⁷⁾ Ezek szerint a kormányzó a végrehajtóhatalmat csak a felelős minisztérium által gyakorolhatja, és minden rendelkezése — a fegyveres erőre vonatkozó is — csak az illetékes miniszter ellenjegyzésével érvényes.⁸⁾

Koronás királyunknak az 1921. évben ismételtén megkísérelt visszatérése a „nagy-entente“-hatalmakat kíméletlen betavatkozásra indította, amelynek következménye a nemzetgyűlésre nákenyszerített 1921: XLVII. tc. megalkotása volt, amely szerint a Habsburg-háznak uralkodói és trónöröklési joga megszűnt, és a királyválasztás joga a nemzetre visszaszállt.

Ugyanez a törvény kimondja, hogy: „a nemzet a királyság ősi államformáját fenntartja, de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja.“⁹⁾

7. §. A (király) államfő segédszervei.

1. A kabinetiroda és

2. a katonai iroda az államfő hivatalos tennivalóinak ellátását végzi.

A király (államfő) a hozzá intézett kérvényeket a kabinetiroda útján vagy kézjeggyel ellátva, vagy megjegyzés nélkül küldi le az illetékes miniszterhez. A kézjegy kétféle: *nagy kézjegy*, ez a kérvényre ragasztott papírlapból áll, amelyen a tárgy és a tárgyalására hivatott miniszter megjelölése és az államfő szokott aláírásának kezdőbetűi olvashatók. Az ilyen kérvényt a miniszter nemcsak tárgyalni köteles, de arról akkor is jelentést kell tennie, ha a kérelem

3) 1920: I. tc. 2. §.; 4) 1926: XXII. tc. 47. §.; 5) 1920: I. tc. 12. §.; 6) 1920: II. tc.; 7) 1920: I. tc. 13. §., 1920: XVII. tc. 1. §., 1926: XXII. tc. 31. és 47. §., 1933: XXIII. tc.; 8) 1920: I. tc. 13. §.; 9) 1921: XLVII. tc. 3. §.

nem teljesíthető. A *kis kézjegy* a kérvényre vezetett „ab imperatore“ megjegyzésből áll. Az ilyen kérvényt csak tárgyalni kell, de jelentést tenni csak akkor kell az államfőhöz, ha ezt a tárgy természete megkívánja. A *megjegyzés nélkül* leérkezett kérvényt a miniszter csak akkor veszi tárgyalás alá, ha ezt indokoltnak látja; különben egyszerűen irattárba is tétetheti.¹⁾

3. A Magyar Főudvarnagyi Bíróság hatáskörébe a Habsburg-Lotharingiai és a Coburg-Koháry családok tagjai, valamint a területenkivüliséget élvező személyek ellen indított perek, és a törvényben felsorolt egyes egyéb vagyoni jogi ügyek intézése tartozik.²⁾

1) P. Sz. Sz. 368. §.; 2) 1909: XVI. tc.

III. Fejezet. Központi közigazgatási szervek.

8. §. Központi közigazgatási szervek általában.

A minisztérium az elnökből és a következő szakminiszterekből áll: 1. belügyi, 2. földművelésügyi, 3. honvédelmi, 4. igazságügyi, 5. kereskedelemügyi, 6. külügyi, 7. pénzügyi és 8. vallás- és közoktatásügyi miniszterekből.

A király régebben a végrehajtóhatalmat testületi szervek (kormányzók, dikasztériumok), mégpedig a kir. kancellária, a kir. helytartótanács és a kir. kamara útján gyakorolta.

1848-ban a dikasztériális kormányrendszer helyébe az egyéni felelőség alatt működő miniszterek léptek, akiket — a miniszterelnök előterjesztésére — király nevez ki.¹⁾

Az 1848: III. tc. 2., 3. és 11. §-a a felelős miniszterek mellett is fenntartotta a nádor királyi helytartói jogkörét, és a király távollétében a nádorra bízta a végrehajtóhatalom gyakorlását is. Az 1867: VII. tc. 2. §-a azonban úgy rendelkezik, hogy: „mindaddig, amíg a nádori méltóság hatásköre — a felelős kormányzat elveivel megegyezőleg — törvény által szabályozva nem lesz, a nádorválasztás elhalasztatik“.

Az 1848: III. tc. szerint a minisztérium tagja volt még a felség személye körüli miniszter is, akinek állását az 1920: I. tc. 6. §-a szüntette meg.

Ugyane törvényben „közmunka- és közlekedésügyi“ és „földművelés-, ipar- és kereskedési“ elnevezésű miniszterek fordulnak elő. Ezeknek a minisztereknek hatáskörét az 1889: XVIII. tc. másként csoportosította, és elnevezésüket „földművelésügyi“, illetőleg „kereskedelemügyi“ miniszter elnevezésekre változtatta.

Az 1848. évi magyar miniszterek közt nem fordul elő a „külügy-miniszter“ neve, mert a külügy akkor Ausztriával közös ügy volt, és feladatkörét a közös külügyminiszter látta el. A magyar külügyminiszter állását az 1918: V. néptörvény 2. §-a szervezte, amelyet az 1920: I. tc. 6. §-a törvényesített.

Az 1868: XXX. tc. 44. §-a szervezte a tárcanélküli horvát-szlavon-dalmát miniszteri állást, amely az 1918. évi események, vagyis a társországok elszakadása következtében megszűnt.

Az 1917: XI. tc. 1. §-a a háborúnak és a békére való átmenetnek tárcanélküli miniszter kinevezésére adott felhatalmazást. Az 1920: I. tc. 6. §-a ennek alapján szervezte a tárcanélküli kiskapitány miniszterének, a közlekedési miniszternek, és a nemzeti kisebbségek miniszterének az állását.

A kiskapitány miniszterének állását az 1921: XXIII. tc. 8. §-a szüntette meg. Ugyanaz a §., valamint az 1924: IV. tc. a) mell. A. I. 2. pontja szüntette meg a közlekedési miniszter állását. A nemzeti kisebbségek minisztériumának költségvetése pedig utoljára az 1921: XXIII. tc.-ben fordul elő.

Az 1918: IV. néptörvény 1. §-a rendelkezett a munkaügyi és nép-

1) 1848: III. tc., 1867: VIII. tc. 1. §.

jóléti minisztérium felállításáról, amelyet alkotmányosan az 1920: I. tc. 6. §-a szervezett meg. Ennek a neve 1919-ben Népegészségügyi, 1920-ban Népjóléti és munkaügyi minisztérium lett. Megszüntette az 1932: XII. tc.

Az 1918: X. néptörvény 6. §-a a ruszka-krajnai, az 1919: IV. néptörvény 7. §-a a német, az 1919: X. néptörvény 1. §-a pedig a népgazdasági minisztérium felállítását rendelte el, amelyek azonban az alkotmányosság helyreállításával megszűntek.

Az 1919: V. néptörvény 1. §-a továbbá külön minisztérium felállítását rendelte el a vallásügyek, — és ismét külön minisztériumát a közoktatásügyek intézésére. Ez a két minisztérium az alkotmányosság helyreállításával a „vallás- és közoktatásügyi minisztérium” kebelében ismét egyesült.

Végül az 1929: XXXI. tc.-be iktatott 1929/30. évi állami költségvetés szervezte a tárcanélküli közgazdasági miniszteri állást, amelyet azonban az 1931. év augusztus havában bekövetkezett kormányváltás után nem töltöttek be többé.

Az 1867: XII. cikkbe iktatott ú. n. kiegyezési törvény 8., 9., 16. és 27. §-a az Ausztriával közös ügyek intézésére a közös külügyi, hadügyi és pénzügyi minisztérium, és a „delegációk” szervezését rendelte el. A delegációk azonban, amelyek a két állam országgyűlése által évenként választott tagokból állottak, nem gyakoroltak törvényhozási jogkört. Mindenikük külön tanácskozott és határozott, és ha ekként nem jött létre közöttük megegyezés, a két delegáció csak szavazás végett tarthatott közös ülést.

Mint hogy az Ausztriával fennálló kapcsolat megszűnt, az 1920: I. tc. 11. §-a az 1867: XII. t.-cikket, valamint a közös érdekű viszonyokra vonatkozó egyéb törvényes rendelkezéseket is hatályukat vesztetteknek nyilvánította.

A miniszterek összessége alkotja a minisztertanácsot, amelyen rendszerint a miniszterelnök, kivételesen a király (államfő) elnököl.²⁾

A minisztertanács (minisztérium) tanácskozó testület, némely törvények azonban hatósági feladatokat is rónak reá, amely esetben nevében az intézkedéseket a miniszterelnök teszi meg, és a rendeleteket ő írja alá.

Az egyes miniszterek egyéni felelősséggel intézkednek.³⁾ A minisztérium személyzete tehát csak a miniszter felhatalmazása alapján és az ő nevében intézkedhetik; a felelősség pedig a személyzet intézkedése miatt is a minisztert terheli.

A minisztereket felelősség terheli a törvények végrehajtása és a közrend fenntartása körül elkövetett mulasztásokért.⁴⁾ Ennélfogva a törvények végrehajtása céljából szükséges rendeletek kiadása — még külön felhatalmazás nélkül is — nemcsak jogukban áll, hanem köteleességük is.

A miniszterek legfőbb feladata a közigazgatás irányítása és a felügyelet gyakorlása; — törvényeink e mellett a közigazgatási ügyek legnagyobb részében határozó jogkört is

2) 1848: III. tc. 17. §.; 3) 1848: III. tc. 18. §.; 4) 1848: III. tc. 32. §. c).

ruháznak reájuk. Újabban — a jogorvoslatok korlátozásával — ez a feladatkörük mindinkább szűkül.⁵⁾

A minisztériumok személyzete fogalmazói, szak-, számvevőségi és kezelő-személyzetre oszlik. A szolgálai munkákat az altisztek végzik.

9. §. A Miniszterelnökség és a vele kapcsolatos intézmények.

A miniszterelnök a kormány feje; — irányítja az ország kül- és belpolitikáját; — képviseli az országgyűlésen a kormány politikáját, és örökösökkel a szakminiszterek működésének összhangja fölött. Közigazgatási feladatköre nincs.

A közvetlen felügyelete alatt álló intézmények a következők.

1. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa. A fővárosi Közmunkák tanácsát az 1870: X. tc. szervezte: a fővárosban kellő szélességű közlekedési fővonalak nyitása, a szükséges kisajátítások és szabályozások tervezése, és kivételük vezetése, valamint az erre a célra alkotott Fővárosi Pénzalap kezelése céljából.⁶⁾

Elnökét és — szükség esetében — alelnökét, valamint 18 tagjának felét a minisztérium nevezi ki, 9 tagot pedig a törvényhatósági bizottság választ. Tanácskozási jogú tagjai továbbá a főváros némely tisztviselői.⁷⁾ A tagok $\frac{1}{3}$ -a minden harmadik év végén kilép, akik azonban újra kinevezhetők, illetőleg megválaszthatók.⁸⁾

A fővárosi közmunkák tanácsának hivatása a szabályozási munkák előkészítése és végrehajtása; — az utak, terek stb. irányának és szintjének meghatározása, azok elnevezése, a házszámok szabályozása és az építésügyi szabályzat javaslatának kidolgozása.⁹⁾ Ezenkívül építési ügyekben a II. f. hatóság (közig. bizottság) hatáskörét tölti be.¹⁰⁾

A fővárosi közmunkák tanácsának költségeit a Fővárosi Pénzalap fedezi,¹¹⁾ amelynek megalkotását a törvény a kisajátítás és szabályozás útján nyert telkek eladási árából rendelte el, és jövedelmi forrásait is megjelölte.¹²⁾

2. A m. kir. Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Statisztikai Tanács. A hivatalos statisztikai szolgálat feladata az ország közállapotainak és közérdekű viszonyai-

5) 1929: XXX. tc. 49. §., 1933: XVI. tc. 1. és 2. §. (amely utóbbiak azonban még nincsenek életbe léptetve, l. 43. §.).

1) 1870: X. tc. 3. §. d) és e), 7., 8., 10. §.; 2) U. o. 11. §.; 1934: XII. tc. 5. §. (5); 3) 1870: X. tc. 12. §.; 4) U. o. 14. §., 1930: XVIII. tc. 102. §. (2); 5) 1870: X. tc. 16. §., 1876: VI. tc. 29. és 59. §., 1929: XXX. tc. 58. §. (4), 1930: XVIII. tc. 104. §. (2); 6) 1870: X. tc. 25. §.; 7) U. o. 7—8. §., 1884: XXV. tc.

nak nyilvántartása; erre a célra adatok gyűjtése, feldolgozása, és olyan módon közzététele, hogy azok tudományos, törvényhozási, kormányzati, igazgatási és más gyakorlati célra is használhatók legyenek. Működése kiterjed a nemzetközi statisztika művelésére is.⁸⁾

A statisztikai szolgálat központi szervei a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Statisztikai Tanács.⁹⁾

A m. kir. közp. stat. hivatal a miniszterelnök felügyelete alatt működik. Élén áll az elnök, akinek helyettese az alelnök.¹⁰⁾ Személyzete: fogalmazási, statisztikai és kezelési.¹¹⁾

Minden statisztikai tevékenység központi irányítás és felügyelet alatt áll.¹²⁾ — ennek érvényesülését az Orsz. Statisztikai Tanács biztosítja, amelynek elnökét és másodelnökét az államfő nevezi ki.¹³⁾

A statisztikai adatgyűjtésről évenként tüzetes munkatervet kell készíteni, és azt jóváhagyás végéig az országgyűlés elé terjeszteni. Az adatgyűjtéseknek a munkaterv szerint kell történniük; — attól eltérő adatgyűjtésekhez a minisztertanács előzetes engedélye szükséges. A munkatervbe nem szabad felvenni olyan adatok gyűjtését, amelyek magánszemélyek jövedelmének vagy vagyonának egészére, vagy ezek külsőleg nem nyilvánuló részeire, vagy az egyén családi, társadalmi és erkölcsi életének benső viszonyaira vonatkoznak.¹⁴⁾

Az országos statisztikai adatgyűjtést rendszerint a m. kir. közp. Statisztikai Hivatal végzi.¹⁵⁾

A statisztikai összeírásnál a tanítók kötelesek közreműködni.¹⁶⁾

Magánszemélyek kötelesek a kívánt statisztikai adatokat beszolgáltatni,¹⁷⁾ továbbá az adatok ellenőrzése végéig irataikba, könyveikbe és feljegyzéseikbe az adatgyűjtő hatóságnak vagy hivatalnak betekintést engedni.¹⁸⁾ Az adatszolgáltatásra kötelezettek mulasztás esetében az adatgyűjtés költségeit viselik.¹⁹⁾

Az adatszolgáltatás megtagadása, vagy hamis adatok bevallása, valamint a statisztikai adatok jogosulatlan felhasználása kihágás.²⁰⁾

A statisztikai adatszolgáltatás illetékmentes, de a jogi személy kérelmére teljesített adatgyűjtés költségeit a fél viseli.²¹⁾

8) 1929: XIX. tc. 1. §.; 9) U. o. 3. §.; 10) U. o. 4. §.; 11) U. o. 5—7. §.; 12) U. o. 2. és 11. §§.; 13) U. o. 8—9. §.; 14) U. o. 10. §.; 15) U. o. 12. §.; 16) U. o. 13. §.; 17) U. o. 14., 15., 17. §.; 18) U. o. 16. §.; 19) U. o. 15. §.; 20) U. o. 17—19. §.; 21) U. o. 20. §.

Az egyéni statisztikai bevallásokat az adókimutatásnál nem szabad felhasználni, és az adatokat mindig csak területi vagy tárgyi összefoglalásban lehet közzétenni.²²⁾

A közérdekű adatgyűjtések főbb eredményeit tartalmazó Statisztikai Évkönyvet — a minisztériumok működésére és az ország közállapotának ismertetésére vonatkozó jelentés kíséretében — a miniszterelnök évenként az országgyűlés elé terjeszti.²³⁾

3. Országos Társadalompolitikai Tanács. A törvény a közigazgatás szerveinek társadalompolitikai érdekű tevékenységét a miniszterelnök irányítása és vezetése alá helyezte, aki az idevonatkozó elvi kérdésekben az Országos Társadalompolitikai Tanács meghallgatásával intézkedik. A Tanács elnökét és alelnökeit — öt évre — az államfő nevezi ki.²⁴⁾

4. A Harminchármas Országos Bizottság. A gazdasági és hitelélet rendjének biztosítása végett a törvényhozás 1931-ben felhatalmazta a minisztériumot, hogy az említett célok érdekében rendelettel tehessen a törvényhozás hatáskörébe tartozó magánjogi, eljárási és egyéb rendelkezéseket,²⁵⁾ és kötelezte a kormányt, hogy az ilyen célú rendelkezéseit előzetesen mutassa meg a harminchármas bizottságnak; — a sürgős intézkedéseket azonban a bejelentés előtt is megteheti. A bizottság a tervezetre véleményét nyilváníthatja; a kormánytól felvilágosításokat kérhet; a kormányt, valamint az országgyűlést a tapasztalt hiányokra figyelmeztetheti; a kívánatos és célszerű intézkedésekre javaslatokat tehet; — végül a minisztérium felelősségre vonását is javasolhatja. — A bizottság 22 tagját a képviselőház, 11 tagját pedig a felsőház választja — mindenik a saját tagjai közül. A bizottság egy-egy elnököt választ a képviselőházi és a felsőházi tagjai sorából.²⁶⁾

A bizottság elhatározhatja az országgyűlés mindkét házának összehívását is, amely esetben a két ház elnökei haladéktalanul kötelesek az összehívás iránt intézkedni.²⁷⁾

5. Külkereskedelmi Bizottság. Célja, hogy a külkereskedelemmel kapcsolatos, és több tárca hatáskörét érintő kérdéseket egységesen előkészítse. Elnöke a külkereskedelmi ügyek kormánybiztosa; tagjai a miniszterelnökség, a külügyi, pénzügyi, földművelésügyi és kereskedelemügyi miniszterek kiküldöttei.²⁸⁾

6. M. kir. Külkereskedelmi Hivatal. Rendeltetése, hogy

22) 1929: XIX. tc. 21. §.; 23) U. o. 22. §.; 24) 1932: XII. tc. 4. §.; 25) 1931: XXVI. tc. 2. §.; 26) U. o. 7. §.; 27) 1932: VII. tc. 4. §.; 28) 2.000/1933. M. E. 1., 2. §.

a mezőgazdasági és ipari kivitel előmozdítsa, és hogy a külkereskedelemmel kapcsolatos azokat a tennivalókat, amelyeket egyes miniszterek reáruháznak, ellássa. Elnökét a miniszterelnök nevezi ki.²⁹⁾

7. **Külkereskedelmi Tanács.** Hivatása, hogy a külkereskedelmet érintő kérdésekben véleményt mondjon és javaslatokat tegyen. Ülésein a miniszterelnök által megbízott elnök vagy alelnök elnököl. Tagjait az érdekelték és más szakférfiak sorából a miniszterelnök hívja meg.³⁰⁾

8. **Külkereskedelmi Statisztika.** A trianoni békeparancs kötelezi reá hazánkat, hogy a kereskedelmi statisztika egyezésére vonatkozó egyezményhez hozzájáruljon.³¹⁾

A Magyarország külkereskedelmi statisztikájáról szóló törvény szerint a külkereskedelmi statisztika céljaira be kell jelenteni minden árut, amelyet az ország területére behoznak, vagy innen kivisznek, vagy az ország területén átvisznek.³²⁾ A bejelentés rendszerint írásban, árnyilatkozatok és egyéb űrlapok kitöltésével történik.³³⁾

A brüsszeli nemzetközi egyezményben arra is kötelezettséget vállalt Magyarország, hogy az előbb említett kereskedelmi statisztikán kívül külön statisztikát is vezet, amely magában foglalja a behozott és kivitt áruk értékét, és ha lehet: súlyukat is. Ezzel kapcsolatban Brüsszelben *Nemzetközi Kereskedelmi Statisztikai Hivatalt* állítottak fel, amelynek költségeit a szerződő államok viselik.³⁴⁾

10. §. A Belügyminisztérium és az ügykörével kapcsolatos intézmények.

A belügyminisztérium fogalmazói személyzete elnöki és tizenöt ügyosztályban végzi a belügyi központi igazgatást. Ezeknek az osztályoknak az ügyköre a következőképpen csoportosul:

- I. törvényelőkészítés;
- II. önkormányzati igazgatás felügyelete (1. vármegyei, 2. városi, 3. községi);
- III. rendészeti igazgatás, még pedig:
 1. szervezet (a) rendőrség, b) csendőrség, c) folyamőrség);
 2. közbiztonsági rendészet;
 3. igazgatási rendészet;
 4. rendőri büntető bírászkodás;
- IV. jóléti igazgatás, még pedig:
 1. közjótékonyosság;
 2. gyám-gondnoksági igazgatás;

²⁹⁾ 2.000/1933. M. E. 1., 4., 5. §.; ³⁰⁾ U. o. 1., 6. §.; ³¹⁾ 1921: XXXIII. tc. 223. c.; ³²⁾ 1921: LII. tc. 1. §.; ³³⁾ U. o. 2. §.; ³⁴⁾ 1925: XLI. tc. I., III., V. c.

3. gyermekvédelem;
4. közegészségügy;
5. társadalombiztosítás.

Mint mindenik minisztériumnak, a belügyminisztériumnak is van számvevősége, továbbá segéd- (helyesebben: kezelő-) hivatala.

A) Jogszabályalkotás.

Az Országos Törvénytár Szerkesztősége a törvények és rendeletek hivatalos kiadványainak (Országos Törvénytár (Corpus Juris), Törvénygyűjtemény, Magyarországi Rendeletek Tára) szerkesztését végzi. Akkor létesült, amikor a törvényhozás a magyar törvényeknek és rendeleteknek kiadását a kormány kizárólagos jogkörébe, és a belügyminiszter feladatkörébe utalta.¹⁾

B) Önkormányzati igazgatás.

1. **Árvaszékek. Családi tanács.** A gyámhatóságot a törvényhatóságok és a megyei városok — a gyámi törvények értelmében — elsőfokon az árvaszékek útján gyakorolják. Minden törvényhatóságnak (vármegyének és városnak), és minden megyei városnak van árvaszéke; — kivételesen megengedheti a belügyminiszter, hogy községben is állíttassék fel árvaszék.²⁾ Ma nincs községi árvaszék.

Az árvaszék elnökből, legalább két ülnökből, egy jegyzőből és megfelelő számú segédszemélyzetből áll.³⁾

A törvényhatósági árvaszékek elnökének és ülnökeinek a legkisebb képesítését a jogtudományi államvizsga adta meg.⁴⁾ A megyei városban a polgármester az árvaszék elnöke; legkisebb képesítése azonban az államtudományi államvizsgálat volt.⁵⁾ A megyei város többi tisztviselőjének a képzettségét csak későbbi törvény szabta meg a thj. városi tisztviselőkével egyenlő mértékben;⁶⁾ és csak legutóbb terjesztette ki a törvényhozás a magasabb és egyenlő képesítést a közigazgatás körében a fogalmazási tennivalók ellátására hivatott valamennyi tisztviselőre, tehát a megyei városok fogalmazási tisztviselőire is, valamint az árvaszéki tisztviselőkre egyaránt.⁷⁾

Másodfokú gyámhatóság a közigazgatási bizottság gyámügyi fellebbviteli küldöttsége, amelynek határozatai

1) 1880: LIII. tc. 1., 2. §.; 2) 1886: XXI. tc. 13. §., 1877: XX. tc. 174., 176. §.; 3) U. o. 177. §.; 4) 1883: I. tc. 5. §. VIII.; 5) U. o. 5. §. VII.; 6) 1912: LVIII. tc. 22. §.; 7) 1929: XXX. tc. 65. §., 1933: XVI. tc. 39. §. (1)–(10), 2.300/1934. M. E. 27. §. (2).

ellen a főispán (főpolgármester) és a t. ügyész mindig fellebbezhet a belügyminiszterhez.⁸⁾

Az árvaszék korábban testületi hatóságként járt el,⁹⁾ újabban azonban az egyesek konkrét ügyeiben minden kérdésben az előadó ülnök saját felelősségére intézkedik és határoz, — de köteles minden fontos jogi kérdésben az ügyész véleményét előzetesen kikérni, és minden értelmes határozatot az ügyésszel és az elnökkel is közölni. Az ügyészt fellebbezési jog illeti meg; az elnök pedig észrevételt tehet a határozatra, amelyet, ha az ülnök azt nem veszi figyelembe, az elnök kifejezett kívánságára, a II. f. hatóság elé kell terjeszteni, amelynek alapján ez az ügyet elbírálja. Az ilyen határozatot a II. f. hatóság döntése előtt még akkor sem lehet végrehajtani, ha az I. f. határozatban a fellebbezésre való tekintet nélküli végrehajthatóságot ki is mondták.¹⁰⁾

Az ülnök egyéni intézkedéséért első sorban maga az ülnök felelős; — súlyos hibákért és jogsértésért azonban másodsorban a véleményező ügyész és a felülvizsgáló elnök is felelősek.¹¹⁾

Azt az ügyet, amely az elnök észrevétele alapján került a közig. bizottság gyámügyi küldöttsége elé, az észrevételező elnök maga is előadhatja.¹²⁾

Kivételes és különleges gyámhatóság a *családi tanács*, amely az illetékes árvaszék elnökének (helyettes elnökének) az elnöklete alatt négy — rendszerint rokon — tagból áll. Családi tanács felállítását az atya a végrendeletekre megszabott alakosságok mellett elrendelheti, ha a tiszta hagyaték értéke (100.000 frtot) 232.000 P-t meghalad; — de megengedheti családi tanács felállítását a belügyminiszter is, ha a kiskorúakra terjedelmes és olyan természetű vagyon hármlott, amelynek kezelése gyors és szakszerű felügyeletet kíván.¹³⁾

A családi tanács gyámhatósági jogkört gyakorol; határozatai ellen csak kivételes esetekben, és közvetlenül a belügyminiszterhez van helye fellebbezésnek.¹⁴⁾

2. A vármegyei számvevőségek látják el a vármegyék számvevőségi tennivalóit, ideértve a gyámügyi, valamint a megyei városok és a nagy- és kisközségek vagyon- és pénzkezelésének, valamint számvitelének felügyelete és ellenőrzése körül felmerülő számvevői tennivalókat is. A szám-

8) 1929: XXX. tc. 49. §. (2). 58. §. (2) b), 7.890/1930. M. E. 1. §.; 9) 1877: XX. tc. 186. §.; 10) 1923: XXXV. tc. 13. §., 7.740/1923. M. E.; 11) 7.740/1923. M. E.; 12) 6.682/1925. M. E.; 13) 1877: XX. tc. 151—154., 156. §., 1925: XXXV. tc. 20. §. ut. bek.; 14) 1877: XX. tc. 161., 163., 164. §.

vevőség vármegyénként egy-egy főnökből és a beosztott tisztviselőkből vagy díjnokokból, esetleg altisztekből és szolgálkból is áll, akik valamennyien állami alkalmazottak. A vármegyei számvevőségi tisztviselők a belügyminisztériumi és az állami rendőrségi számvevőségi tisztviselőkkel egységes létszámot alkotnak.¹⁵⁾

A vármegyei számvevő eredetileg vármegyei tisztviselők végezték. Az 1902: III. tc. hatálybalépte óta a vármegyei központi számvevőségi tennivalókat — a gyámügyi számvevői tennivalókkal együtt — a kir. pénzügyigazgatóságok mellé rendelt számvevőségek, a járásiakat pedig a pénzügyigazgatóságok mellé rendelt számvevőségektől a járási főszolgabírákhoz beosztott járási számvevők látták el.¹⁶⁾ 1924. óta a vármegyék számvevőségi tennivalóit — ideértve a gyámügyi és a rokkantügyi számvevői tennivalókat is — (tehát a járásiakkal együtt) a belügyminiszter alá rendelt vármegyei számvevőség végzi, — a járási számvevői állásokat pedig a belügyminiszter megszüntette.¹⁷⁾

3. **Községi Közigazgatási Tanfolyamok** a községi és körjegyzői állásra megkívánt képzés megszerzése végett szerveztettek. Számukat, helyüket stb. a belügyminiszter állapítja meg.¹⁸⁾ Utolsó szervezeti szabályuk szerint Egerben, Nyíregyházán és Szombathelyen van ilyen tanfolyam, amelyek fölött a felügyeletet a belügyminiszter gyakorolja.¹⁹⁾

4. **Országos Községi Törzskönyvbizottság.** A törvény szerint minden községnek csak egy hivatalos neve lehet, amelyet a belügyminiszter állapít meg, és ezekről a nevekről a m. kir. központi statisztikai hivatal — az Országos Községi Törzskönyvbizottság szakszerű támogatása, felügyelete és ellenőrzése alatt — országos törzskönyvet vezet.²⁰⁾

C) Rendészeti igazgatás.

1. **M. kir. állami rendőrség.** Budapesten már 1881-ben felállította a törvény az állami rendőrséget,²¹⁾ amelyet törvényerejű kormányrendelet valamennyi thj. és megyei (r. t.) városban megszervezett, sőt felhatalmazta a belügyminisztert, hogy az állami rendőrség hatáskörét egyes községekre is kiterjeszthesse.²²⁾

A budapesti m. kir. állami rendőrség élén áll a budapesti r. főkapitány, akinek a kerületi kapitányságok és a csepeli kirendeltség vannak alája rendelve.²³⁾

15) 76.000/1929. B. M. 1., 3., 4., 15. §.; 16) 1902: III. tc. 1—2. §.; 17) 160.224/1924. B. M. 20. és 27. §.; 18) 1920: XX. tc. 1. és 3. §.; 19) 88.600/1931. B. M. 1. és 7. §.; 20) 1898: XIV. tc. 1., 2., 4. §. Tagjait felsorolja a 125.000/1898. B. M. 2. §. és a 67.142/1926. B. M.; 21) 1881: XXI. tc.; 22) 5.047/1919. M. E. 1—2. §., 1920: I. tc. 10. §.; 23) 1881: XXI. tc. 39. §., 1889: XLVI. tc. 2. §., 1912: LX. tc. 3. §., 1916: XXXVIII. tc. 2. §.

A vidéki állami rendőrség központi szerve a m. kir. állami rendőrség Budapesten székelő vidéki főkapitánya, akinek a vidéki városok rendőrkapitányságai vannak alárendelve.²⁴⁾

2. M. kir. csendőrség. Magyarországnak azon a területén, amely a m. kir. állami rendőrség működési körén kívül esik, a közbiztonsági szolgálatot a katonailag szervezett m. kir. csendőrség látja el, amelynek tisztjei és legénysége személyi, előléptetési és fegyelmi ügyekben a honvédelmi, — a közigazgatási és rendőri szolgálati viszony tekintetében pedig a belügyminiszternek a hatósága alatt állanak.²⁵⁾

A csendőrség élén áll a csendőrfelügyelő, akinek közvetlenül a kerületi parancsnokságok, ezeknek az osztályparancsnokságok, ezeknek végül a szárnyparancsnokságok vannak alárendelve.

3. M. kir. Folyamőrség. Állami intézmény, amelynek rendeltetése, hogy a folyamrendészet körében fölmerülő közbiztonsági és egyes igazgatási rendészeti tennivalókat ellássa. A belügyminiszternek van alárendelve, és a révfőkapitányság alá rendelt révkapitányságokból áll.²⁶⁾

4. A nemzeti munkavédelem rendeltetése, hogy a közüzemek és a közérdekű üzemek zavartalan működését biztosítsa, és ennek veszélyeztetése esetében a szükséges munkákat elvégezze, — a munkaeszközök ellen irányuló támadásokat pedig elhárítsa.²⁷⁾ Munkába szólított üzembiztosító tagjait hatósági közegeknek kell tekinteni, akiket működésük tartama alatt a m. kir. állami rendőrség fegyverhasználati joga illeti meg.²⁸⁾

5. Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság. A külföldiek kötelesek bejelenteni itt lakási szándékukat, amiről a hatóság nyilvántartást vezet. Azt a külföldit, aki magát kellően nem igazolja, vagy a saját és családja fenntartására szükséges eszközöket ki nem mutatja, végül akinek itt tartózkodása az állam érdekeire, a közbiztonságra vagy a közrendre veszélyes, a hatóság kiutasíthatja.²⁹⁾

Ezekben a kérdésekben II-od fokon (Budapesten első és végső fokon) a belügyminiszter határoz, aki ezt a jogkörét a „Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság” útján gyakorolja, amelynek vezetőjét és helyetteseit a belügy-

24) 5.047/1919. M. E. 4. §. és 6.500/1931. M. E.; 25) 1881: III. tc. 1. és 8. §.; az áll. rendőrség működési területén eljáró csendőrségnek az állami rendőrséghez való viszonyát a 74.937/1926. B. M. rendelet szabályozza; 26) 1922: XIV. tc. 1—2. §.; 27) 111.100/1921. B. M.; 28) 5.818./1923. M. E.; 29) 1903: V. tc. 3—5., 7. és 10. §., 1930: XXVIII. tc. 1. §.

miniszter a belügyminisztérium, vagy a m. kir. rendőrség fogalmazási tisztviselői köréből, egyéb személyzetét pedig a m. kir. rendőrség létszámából jelöli ki.³⁰⁾

6. Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság. A mozgófényképeknek a lakosság széles rétegeire gyakorolt nagy hatása miatt azok ellenőrzését már 1918-ban szükségesnek találta a belügyminiszter, és Budapesten Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság alakítását rendelte el;³¹⁾ — ezt a rendelkezést a belügyminiszter 1920-ban megismételte.³²⁾ Ezt a kérdést 1924-ben minisztériumi rendelet,³³⁾ és ennek belügyminiszteri végrehajtási rendelete³⁴⁾ szabályozta. Ezek szerint a bel- vagy külföldön előállított mozgóképeket nyilvánosan előadni, vagy a belföldi mozgóképeket külföldre kivinni csak akkor szabad, ha azt az Orsz. Mozgóképvizsgáló Bizottság megengedte, és arról engedélyokiratot állított ki.³⁵⁾ Az engedélyokirat hatálya 3 évre szól, és az ország egész területére kiterjed.³⁶⁾ Ez az engedély azonban még nem ad jogot az engedélyezett mozgókép nyilvános bemutatására, vagy mozgóképüzem folytatására; mert ehhez: 1. belügyminiszteri mutatóványi engedély, 2. helyhatósági engedély, és 3. rendőrhatósági játsszási engedély szükséges.³⁷⁾

Az Orsz. Mozgóképvizsgáló Bizottság elnökét, helyettes elnökét, alelnökeit és tagjait a belügyminiszter nevezi ki.³⁸⁾

7. Országos Közlekedésrendészeti Bizottság. A megszünt Országos Automobilszakértő Bizottság helyett szakközege a belügyminiszternek a közúti közlekedésrendészettel, főleg a gépjárművek forgalmával kapcsolatos kérdésekben.³⁹⁾ All egy szakember elnökből, 6 szakértőtagból, 6 rendőrhatósági műszaki szakértőből, továbbá a belügyi és a kereskedelemügyi miniszterek 2—2, végül a honvédelmi miniszter és a székesfőváros 1—1 kiküldöttéből, akiket a belügyminiszter nevez ki 3 évre.⁴⁰⁾ Feladata a véleményadás és a büntetőbírórság részére adott műszaki szakértői vélemények felülbírlása.⁴¹⁾

D) Kivándorlás.

1. Kivándorlási Tanács. Szervezését már az első kivándorlási törvény elrendelte.⁴²⁾ Lényegesen eltérően szervezte újra az 1909: II. tcikk, amely szerint tagjai a főrendiház (felsőház) és a képviselőház kiküldöttéből, továbbá a föld-

30) 1930: XXVIII. tc. 1. §. (2) és 2. §. (1); 31) 44.965/1918. B. M.; 32) 5.123/1920. B. M.; 33) 4.300/1924. M. E.; 34) 255.000/1924. B. M.; 35) 4.300/1924. M. E. 4. §., 255.000/1924. B. M. 4. §.; 36) 4.300/1924. M. E. 9. §., 255.000/1924. B. M. 16. §.; 37) 8.454/1920. B. M. 1., 9. §.; 38) 4.300/1924. M. E. 2. §., 255.000/1924. B. M. 2. §.; 39) 120.200/1932. B. M. 1. §.; 40) U. o. Szerv. Szab. 2. §.; 41) U. o. Szerv. Szab. 3. §.; 42) 1903: IV. tc. 38—40. §.

mívelés, az ipar és a kereskedelem, végül a tudomány képviselőiből alakul. Elnökét és helyettes elnökét tagjai sorából választja. Rendeltetése, hogy a kivándorlókat szállítók részére az engedély megadása, korlátozása vagy megvonása, és általában a kivándorlásra vonatkozó minden kérdésben a belügyminiszternek véleményező szerve legyen.⁴³⁾

2. Kivándorlási Alap. Már 1903-ban létesítettett.⁴⁴⁾ Rendeltetése, hogy abból fedeztessenek: a visszatérni szándékozó kivándoroltak utiköltségei; külföldön a kivándoroltak útbaigazításával, munkához juttatásukkal, menhelyek létesítésével stb., valamint a kivándorlás ellenőrzésével járó rendkívüli költségek. Bevételi forrásai: a) az állam hozzájárulása; b) az útlevelkiállítás díjak fölöslege; c) a szállító vállalkozók engedélydíjai; d) a kivándorolni szándékozótól befolyt és bevont óvadékok; e) a vállalkozókra kivetett bírságok; f) egyéb ideutalt összegek. Az alap a belügyminiszter kezelése és rendelkezése alatt áll.⁴⁵⁾

A törvényhozás legújabbán elrendelte, hogy a belügyminiszter a Kivándorlási Alapból a gyógy- és üdülőhelyek idegenforgalmának előmozdítása céljából évenként legfeljebb 150.000 P-t a kereskedelemügyi miniszternek bocsásson rendelkezésére.⁴⁶⁾

3. Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda a Kivándorlási Tanács által létesített társadalmi intézmény, amelynek célja, hogy a ki- és visszavándorlókat minden irányban tájékoztassa, anyagi és erkölcsi érdekeiket az utazás előkészítése és tartama alatt megóvja, és elhelyezkedésüket megkönnyítse. Az iroda irányítását és ellenőrzését a Kivándorlási Tanács mellett működő társadalmi bizottság végzi.⁴⁷⁾

E) Gyermekvédelem.

1. Állami gyermekmenhelyek. A talált és hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított 7 éven aluli gyermekek védelmére a törvényhozás Budapesten és az ország különböző vidékein *állami gyermekmenhelyek* (lelenc-intézetek) felállítását rendelte el, amelyekben azonban csak a beteg, a gyenge fejlettségű, a különösebb ápolást és orvosi gondozást igénylő gyermekeket kell tartani, — a többieket pedig rendszerint az intézeteken kívül kell elhelyezni.⁴⁸⁾ Állami gyermekmen-

43) 1909: II. tc. 32–34. §.; 44) 1903: IV. tc. 35. §.; 45) 1909: IV. tc. 29., 30. §.; 46) 1934: XXIV. tc. 1. §.; 47) 44.700/1921. B. M.; 48) 1901: VIII. tc. 1., 2. §.

helyek vannak: Budapesten, Debrecenben, Gyulán, Kecskeméten, Miskolcon, Pécsen, Szegeden, Szombathelyen és Veszprémben.

Az állami gyermekmenhelyek kötelékébe felvett, valamint a 7 éves koruk után elhagyottakká nyilvánított gyermekek, ha másutt nem voltak elhelyezhetők, 15 éves korukig az állami gyermekmenhelyek kötelékében maradtak ugyan, de 7 éves koruk betöltése után gondozási költségeiket az illetőségi községek viselték.⁴⁹⁾

Elhagyottakká kell nyilvánítani nemcsak azokat a vagyontalan gyermekeket, akiknek eltartásra köteles és képes hozzátartozóik nincsenek, és akiknek eltartásáról más nem gondoskodik,⁵⁰⁾ — hanem azokat is, akik környezetükben erkölcsi romlásnak vannak kitéve, vagy züllésnek indultak; — sőt hasonló okból védelemben lehet részesíteni a nem elhagyott és nem vagyontalan gyermekeket is.⁵¹⁾

A gyermekmenhelyek fenntartási költségeit, valamint a kötelékükbe tartozó gyermekek gondozási, ápolási és nevelési költségeit eredetileg az országos betegápolási pótadó fedezte;⁵²⁾ — utóbb csak a 7 éves korig, míg a 7–15 évesekét az illetőségi községek viselték; ezekhez azonban az állam is hozzájárult, továbbá a gyámpénztári tartalékalapok le nem kötött jövedelmét is erre kellett fordítani, és szükség esetében 1%-ot meg nem haladó vármegyei pótadót is lehetett erre a célra kivetni.⁵³⁾

Az 1924: IV. tc.⁵⁴⁾ alapján kiadott minisztériumi rendelet⁵⁵⁾ mindazokat a költségeket a törvényhatóságokra kívánta áthárítani; — az általános felzúdulás következtében azonban egy újabb minisztériumi rendelet⁵⁶⁾ ezeknek a költségeknek a fedezésére a nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótadót kivetését rendelte el.

A ma hatályban álló minisztériumi rendelet szerint az állami gyermekmenhelyek kötelékébe felvett *valamennyi* gyermeknek gondozási (eltartási, ruházási, nevelési és kiképzési) költségeit a *nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótadóból* kell fedezni, amelyet a föld-, a ház-, az 5%-os kulcs alapján kivetett általános kereseti, a társulati és a tantiéme-adó alapján kell kivetni, és kulcsát évről-évre a pénzügyminiszter állapítja meg.⁵⁷⁾

2. Az anya- és csecsemővédelem célját szolgálja a *csecsemővédő intézmény*, amelynek létesítését a belügyminiszter állami feladatnak nyilvánította ugyan, megszervezésével azonban — „mintegy átruházott állami hatáskörben“ — az *Országos Stefánia Szövetség*-et bízta meg. Szervezete: 1. helyi védőnők (élet-hivatásos községi védőnő, illetőleg élet-hivatásos körvédőnő, illetőleg mellékfoglalkozású védőnő); 2. törvényhatósági biztosok, a melléjük rendelt szakképzett

49) 1901: XXI. tc. 1., 3. §.; 50) 1/1903. B. M. 1. §.; 51) U. o. 25. §., 60.000/1907. B. M. 2. bek., 1908: XXXVI. tc. 15. §., 1913: VII. tc. 66., 67. §.; 52) 1901: VIII. tc. 5. §.; 53) 1901: XXI. tc. 3–6. §.; 54) 1924: IV. tc. a) mell. A. I. 6.; 55) 4.100/1925. M. E.; 56) 5.180/1926. M. E.; 57) 6.000/1931. M. E. 11–13. §.

élet-hivatásos törvényhatósági védőnőkkel; 3. országos biztosok, a hozzájuk beosztott központi védőnőkkel és központi irodával.⁵⁸⁾

3. Hadiárvaintézetek. A hadiárvák gondozását és kiképzését a következő hadiárvaintézetek végzik, ú. m.: a *tokaji* és az *ikervári* hadiárvaintézetek; a *székesfehérvári* m. kir. dr. Vass József hadiárvaintézet, és a *Hadiárvák váci* m. kir. állami bőripari szakiskolája.

F) Közegészségügy.

1. Országos Közegészségügyi Tanács. A közegészségügyi törvény szervezte véleményező és indítványozó testületként, amely elnökből, másodelnökből, jegyzőből, 12 rendes és határozatlan számú rendkívüli tagokból áll. Elnökét — a Tanács tagjainak hármas kijelölése alapján — az államfő, másodelnökét és tagjait a belügyminiszter nevezi ki 6 évre. A rendes tagok $\frac{1}{2}$ -ad része 3 évenként kilép; — a kilépők újra kinevezhetők.⁵⁹⁾

Eredetileg feladata volt az orvostörvényszéki esetek felülvéleményezése is, ami ma az igazságügyi orvosi tanács feladatkörébe tartozik.⁶⁰⁾

2. M. kir. Országos Közegészségügyi Intézet. Felállítását a Rockefeller-Alap áldozatkészsége tette lehetővé. Feladata, hogy a közegészségi tudomány gyakorlati alkalmazását előmozdítsa, — főleg hogy a fertőző betegségek ellen irányuló védekezést irányítsa, a közegészségügyi hatóságokat támogassa, és hogy a közegészségügyi személyzet, különösen a tiszti orvosi kar megfelelő kiképzésében közreműködjen. Működésének megkezdésével a *M. Kir. Közp. Bakteriologiai és Közegészségügyi Vizsgáló Állomás* megszűnt.⁶¹⁾

3. M. kir. Társadalomegészségügyi Intézet és Múzeum. Korábban *Társadalmi Múzeum* elnevezéssel a kereskedelemügyi miniszter fennhatósága alatt állt, ahonnan — arra való tekintettel, hogy berendezése és anyaga a szociálhygiéne körébe tartozik, *Népegészségügyi Múzeum* néven a népjóléti és munkaügyi miniszter, ennek megszüntével pedig a belügyminiszter hatósága alá utaltatott át.⁶²⁾ Mai neve M. kir. Társadalomegészségügyi Intézet és Múzeum.

4. Tuberkulózis elleni küzdelem Országos Bizottsága. A belügyminiszter 1911-ben ez alatt a név alatt egyesítette

58) 135.840/1917. B. M.; 59) 1876: XIV. tc. 169—174. §.; 60) 1890: XI. tc. 2. és 6. §.; 61) 1925: XXXI. tc. 1., 2., 4. §.; 62) 9.183/1920. M. E. és 3.600/1932. M. E. 1. §.(1) 2. a).

a tuberkulózis leküzdésében addig fáradozott különböző egyesületeket a végből, hogy azok ezentúl azonos elvek szerint és egységes vezetés alatt sikrebben folytassák nemzetmentő munkájukat. Működését az országos bizottság, a kebelében fennálló központi bizottság irányítása mellett, kormánybiztos vezetése alatt folytatja.⁶³⁾

5. Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI).

„Az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetében való segélyezéséről” már az 1891: XIV. tc. rendelkezett. Ennek helyébe lépett: „Az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztosításáról” rendelkező 1907: XIX. tcikk. Ezt hatályon kívül helyezte „A betegségi és baleseti kötelező biztosításról” szóló és ma is hatályos 1927: XXI. tcikk, amelyet kiegészíti „Az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról” rendelkező 1928: XL. tcikk.

A betegség és baleseti kötelező biztosításról szóló 1927: XXI. tcikk szerint a biztosítást az „Országos Munkásbiztosító Intézet” teljesíti,⁶⁴⁾ amelynek a neve ma: *Országos Társadalombiztosító Intézet*⁶⁵⁾ (OTI). Kivüle azonban különállóan teljesítik a *betegségi* biztosítást: 1. a m. kir. Posta Betegségi Biztosító Intézete; 2. a m. kir. Államvasutak Betegségi Biztosító Intézete; 3. a Közforgalmú Magánvasutak Betegségi Biztosító Intézete; 4. a m. kir. Postatakarékpénztár Betegségi Biztosító Intézete; 5. a m. kir. Dohányjövődék Betegségi Biztosító Intézete; 6. a bányatárspénztárak; 7. a Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet és 8. a Budapesti Kereskedelmi Betegségi Biztosító Intézet (Ferenc József-Pénztár), amely utolsónak a neve ma: „*Magánalkalmazottak Biztosító Intézete*” (MABI).⁶⁶⁾

Az OTI központi szervei (képviselői): a) az elnök és alelnökök, b) a vezérigazgató; — helyi szervei az intézet kerületi és vállalati pénztárai (képviseli Budapesten az OTI. vezérigazgatója, illetőleg helyettese, egyebütt a kerületi pénztár ügyvezetője, illetőleg az intézet elnöke), és a Debreceni Kereskedelmi Betegségélyző Pénztár (képviseli az intézet debreceni kerületi pénztárának az ügyvezetője). *Önkormányzati központi szervei*: 1. a közgyűlés, 2. az igazgatóság, 3. az elnökség, 4. a kártalanító bizottságok. *Önkormányzati helyi szervei*: 1. a kerületi pénztári választmányok, 2. a vállalati pénztári választmányok, és 3. a Debreceni Kereskedelmi Betegségélyző Pénztár választmánya.⁶⁷⁾

Az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló biztosítást az OTI. és a MABI. látja el, amelyeknek

63) 159.655/1911. B. M.; 64) 1927: XXI. tc. 92. §.; 65) 1928: XL. tc. 101. §. 1.; 66) 1927: XXI. tc. 93. és 171—182. §., 1928: XL. 101. §. 2.; 67) 1927: XXI. tc. 92., 97., 98. és 114. §., 1928: XL. tc. 174. §.

ebben az ügykörben eljáró *önkormányzati* szervei: 1. a közgyűlés, 2. az igazgatóság, 3. az elnökség, 4. a járadékmegállapító bizottság, 5. az alapokat ellenőrző bizottság, és 6. a kerületi pénztári választmányok.⁶⁸⁾

11. §. Földművelésügyi minisztérium és az ügyköreivel kapcsolatos intézmények.

A földművelésügyi miniszter neve az 1848: III. tc. szerint „Földművelés-, ipar és kereskedési” miniszter volt, a mai kereskedelemügyi miniszteré pedig: „Közmunka- és közlekedésügyi” miniszter. E két miniszter hatáskörét az 1889: XVIII. tc. másként csoportosította, és ekkor kapták mai elnevezésüket.

A földművelésügyi minisztérium ügyköre — az elnöki osztályon kívül — nyolc ügycsoportra van tagolva a következőképpen: I. erdészet; II. termelés (mezőgazdasági, szőlészet és borászat, kertészet és kisebb gazdasági ágak); III. állattenyésztés és állategészségügy; IV. közigazdaság (közigazdaság, külforgalom, mezőgazdasági hírszolgálat); V/A. ármentesítés, belvízvezetés, vízjogi ügyek; V/B. vízügyi műszaki ügyek (folyammérnöki, kultúrmérnöki ügyek); VI. földbirtok- és szociál-politika (földbirtokpolitika, birtokrendezés és tagosítás, gazdasági munkásügyek és szociál-politika, mezőgazdasági érdekképviselő és gazdasági felügyelőségek, törvényelőkészítés); VII. szakoktatás, kísérletügy és mezőrendőrség; VIII/A. lótenyésztés; VIII/B. állami mezőgazdasági birtokok.

Az ügyek intézésében a fogalmazó személyzetnek a számvevőség és a segédhivatalok állanak segítségére.

A) Erdészet.

1. Erdészeti igazgatás. Az erdőkről és a természetvédelemről legújabban rendelkezett a törvény, amely szerint az erdők és a természetvédelem tárgyai felett a főfelügyelőség és a kormányhatósági ellenőrzést a földművelésügyi miniszter gyakorolja; *erdőrendészeti* hatóságként I. fokon a közig. bizottság gazdasági albizottsága, II. fokon a földművelésügyi miniszter jár el; az *erdészeti igazgatást* pedig a m. kir. erdőigazgatóságok és az alájuk rendelt erdőfelügyelőségek látják el; végül az állami erdőgazdaságok *kezelését* a m. kir. erdőhivatalok végzik.¹⁾

Az ország területe 7 erdőigazgatóságra van osztva. Az erdőfelügyelőségek területe általában összeesik a várme-

68) 1928: XL. to. 101. és 103. §.

1) 1935: IV. tc. 226., 231., 234. §.

gyék területével; de kiterjedhet több thatóság területére is. Mindezek területi beosztását és székhelyét a földművelésügyi miniszter állapítja meg.²⁾

2. Országos Erdőgazdasági Tanács. A végből, hogy az erdészeti közigazgatásban az erdőgazdasági közérdek és az erdőtulajdonosok érdekei közt az összhang biztosíttassék, véleményező testületként az *Országos Erdőgazdasági Tanácsot* kell létesíteni, amelynek összesen 30 tagját és megfelelő számú póttagját 3 évre a földművelésügyi miniszter nevezi ki.³⁾

3. Országos Erdei Alap. Már az első erdőtörvény alapján létesült.⁴⁾

Az állam tulajdona, és a közérdekű erdészeti és természetvédelmi célok előmozdítására szolgál. Jövedelmeiről, ezek hovatartozásáról, az Alap vagyonának kezeléséről és gyümölcsösztetéséről a törvény rendelkezik.⁵⁾

B) Mezőgazdaság.

1. A Mezőgazdasági Bizottságok arra hivatják, hogy a mezőgazdaságnak és az azzal foglalkozóknak (mezőgazdák, mezőgazdasági munkások és cselédek) egyetemes érdekeit képviseljék. E végből a ilyen kérdéseket tárgyalhatják, az említett érdekeket a hatóság előtt feltárhatják, javaslatokat tehetnek, a célszerűeknek tartott intézkedéseket kezdeményezhetik, és a közig. hatóságoknak ilyen tárgyú határozatait vagy intézkedéseit ellen fellebbezéssel élhetnek.⁶⁾

Vannak *vármegyei, járási* — szükség esetében *községi*, — továbbá (thjogú és megyei) *városi* mezőgazdasági bizottságok, amelyeknek tagjai részben (6 évre) választott, részben hivatalból tagok.⁷⁾

A választott tagok öt csoportba oszthatnak, ú. m.: 1. mezőgazdasági munkások, cselédek és gazdasági alkalmazottak; 2. 10 holdig; 3. 10—30 holdig; 4. 30—100 holdig terjedő, és 5. 100 holdon felüli birtokosok, amely csoportok mindenike egyenlő számú tagot választ.⁸⁾

A községi, járási és vármegyei mezőgazdasági bizottságokat a földművelésügyi miniszter a mezőgazdaság körébe tartozó bármely feladat keresztülvitelével megbízhatja, amely esetben a bizottságok közhivatali minőségűek és felelősségűek.⁹⁾

2) 1935: IV. tc. 235. §.; 3) U. o. 237. §.; 4) 1879: XXXI. tc. 208—209. §.; 5) 1935: IV. tc. 287—291. §. 6) 1920: XVIII. tc. 16., 17. §.; 7) U. o. 1., 2., 17. §. 8) 1920: XVIII. tc. 4., 6. §.; 9) U. o. 22. §.

Ezek a bizottságok az 1894: XII. tc. alapján létesült hasonló bizottságok helyébe léptek.¹⁰⁾

2. Mezőgazdasági Kamarák alakítását rendelte el a törvény a mezőgazdaság fejlesztésére és irányítására, valamint a mezőgazdasági lakosság különleges érdekeinek egyetemes előmozdítására és képviselésére. Számukat, székhelyeiket és működési területeiket a földművelésügyi miniszter állapítja meg.¹¹⁾

A mezőgazdasági kamara rendes és kül-tagokból áll. A rendes tagok részint választás, részint hivatali tisztjük alapján tagjai. A választott tagokat a törvényhatósági mezőgazdasági bizottságok választják tagjaik sorából 6 évre (3 évenként felerész kilép) akként, hogy az érdekeltségek öt csoportjának mindenike egyenlő számmal legyen képviselve. Hivatalból tagjaik továbbá a mezőgazdasági egyesületek és mezőgazdasági munkásszövetkezetek, valamint a mezőgazdasági munkásszövetkezetek vidéki központjainak elnökei és egy-egy vezető tisztviselője.¹²⁾

Kültagokat, akiknek nincs szavazati joguk, a kamara választhat rendes tagjai $\frac{1}{4}$ részéig.¹³⁾

A földművelésügyi miniszter a kamarákat bármely gazdasági feladat megvalósításával is megbízhatja, amely esetben azok közhivatali minőségben és felelősséggel járnak e.¹⁴⁾

A mezőgazdasági kamara elnökét és két alelnökét 3 évre választja, de a választás csak a földművelésügyi miniszter megerősítésével válik hatályossá.¹⁵⁾

A kamara közgyűlése az ügyek állandó vitelére húsz tagú kamarai választmányt választ, és tagjaiból szakosztályokat is alakíthat.¹⁶⁾

A kamarai tagok díjazást nem kapnak, de költségeik megtéríttetnek, és külön megbízás esetében tiszteletdíjban részesíthetők; — a kamara ügyeit azonban rendszeres illetménnyel alkalmazott igazgató és tisztviselők látják el.¹⁷⁾

A kamara kiadásainak fedezésére — szükség esetében — kamarai illetéket vehet ki a földadó, illetőleg a haszonbérleti kereseti adó 4%-ig.¹⁸⁾

A kamara jogképes.¹⁹⁾ Fölötte a felügyeletet a földművelésügyi miniszter gyakorolja. A minisztertanács fel is oszthatja.²⁰⁾

3. Az Országos Mezőgazdasági Kamara a mezőgazdasági kamarák által választott 15 rendes és 10 póttagból alakul, akik az öt érdekeltségi csoport mindenikéből egyenlő számban választatnak; — rendes tagok még az országos mezőgazdasági és munkástestületeknek és mezőgazdasági szövetkezeteknek elnökei és igazgatói közül azok, akiket a földművelésügyi miniszter kijelöl.²¹⁾

Feladata, hogy a mezőgazdaságot érintő kérdéseket országos szempontból tárgyalva, a kormánynak a mezőgazdaság irányításában segédkezet nyújtson, a kamarák véleményét és javaslatait ilyen szempontból felülbírálja,

10) 1920: XVIII. tc. 26. §.; 11) U. o. 27., 34., 35. §., 37.250/1921. F. M.; 12) 1920: XVIII. tc. 28., 30., 32. §.; 13) U. o. 33. §.; 14) U. o. 36. §.; 15) U. o. 40. §.; 16) U. o. 42., 43. §.; 17) U. o. 45., 46. §.; 18) U. o. 47., 48. §.; 19) U. o. 49. §.; 20) U. o. 50. §.; 21) U. o. 51. §.

véleményt nyilvánítson, javaslatokat és indítványokat tegyen, a mezőgazdasági kamarák működését figyelemmel kísérje, és felettük felügyeletet gyakoroljon.²²⁾

Költségeit felerészben a mezőgazdasági kamarák, másik felerészben az állam viseli.²³⁾

4. Gazdasági felügyelőségek. Az 1876: VI. tc.iket létesített közgazgatási bizottságban a mezőgazdasági érdekeknek nem volt képviselőjük. Ezért az 1882: XX. tc. megszüntette a posta és távirda érdekeinek képviselésével megbízva volt posta- és távirdai kerület igazgatójának közgazgatási bizottsági tagságát, — a posta- és távirdai ügyek képviselését a m. kir. államépítészeti hivatal első tisztviselőjére, a közgazdasági érdekek képviselését pedig a földművelés-, ipar- és kereskedési miniszter által kinevezett közgazdasági előadóra bízta.²⁴⁾

1912-ben a közgazdasági előadók helyébe a gazdasági felügyelőségek vezetői,²⁵⁾ ezek helyébe pedig 1921-ben a gazdasági felügyelők léptek.²⁶⁾

A gazdasági felügyelők a földművelésügyi miniszter fennhatósága alatt álló állami tisztviselők, akiket erre az állásra felsőfokú mezőgazdasági tanintézeti oklevél és gazdasági felügyelői államvizsga képesít.²⁷⁾

Minden vármegye székhelyén gazdasági felügyelőséget kell felállítani, amelynek személyzetéből járási gazdasági felügyelők a járásokba is beoszthatók.²⁸⁾

A gazdasági felügyelők feladata, hogy a földművelésügyi minisztert a mezőgazdasági viszonyokról tájékoztassák, és a miniszter kezdeményezéseit megvalósítsák, az önkormányzati közigazgatási hatóságoknak pedig tanácsot és véleményt adjanak, és javaslatokat tegyenek.²⁹⁾

A thjogú és a megyei városokban a gazdasági felügyelő feladatait azok a vármegyei felügyelőségek, illetőleg járási gazdasági felügyelők végzik, akiket erre a földművelésügyi miniszter kijelöl.³⁰⁾

A mezőgazdaság érdekeit szolgálja továbbá:

5. A Mezőgazdaság Megsegítésére Szolgáló Alap. A mezőgazdasági válság megoldására vonatkozóan a törvényhozás már 1930-ban intézkedett.³¹⁾ Ennek a törvénynek a keretében a kormány évről-évre kimerítően rendelkezett a mezőgazdaságnak nyújtandó kedvezményekről, és ezek költségeinek a fedezésére már 1932-ben „A Mezőgazdaság Megsegítésére Szolgáló Alap”-ot létesítette, amely alapnak a fenntartásáról, valamint bevételeiről, és a belőle fedezendő kiadásokról évenként, legutóbb az 1934. évben rendelkezett a minisztérium.³²⁾

22) 1920: XVIII. tc. 53., 54. §.; 23) U. o. 56. §.; 24) 1876: VI. tc. 1. §., 1882: XX. tc. 1., 2. §.; 25) 1912: XXIII. tc. 10. §.; 26) 1921: XLII. tc. (végr. ut.-a: 84.251/1923. F. M.); 27) 1921: XLII. tc. 1—3. §.; 28) U. o. 5. §.; 29) U. o. 6., 9., 10. §.; 30) U. o. 8. §.; 31) 1930: XXII. tc.; 32) 3.400/1932. M. E. 3. §., 5.600/1934. M. E. 3. §.

C) Szőlészet és Borászat.

A bor termelését, kezelését és forgalmát, valamint a borhamisítás tilalmát törvény szabályozza.³³⁾

Ez a törvény háromféle szerv létesítését rendeli el, mégpedig:

1. a Borvizsgáló Szakértő Bizottság-ét a bortörvény rendelkezései alá eső italok és egyéb anyagok szakértői vizsgálatára;

2. a Borellenőrző Bizottságok-ét a termelés, a kereskedelem és a fogyasztás érdekeinek a képviselőjére, valamint borforgalmi és borértékesítési kérdésekben véleményadásra; és

3. a Szőlő- és Borgazdasági Tanács-ot a szőlészeti és borászati szak- és gazdaságpolitikai kérdések megvitatására, szakvélemények felülbírálására, és elvi jelentőségű szakkérdésekben véleményezésre és javaslatételre.³⁴⁾

Borvizsgáló Szakértő Bizottság egyelőre csak Budapesten alakított. Szervezetét és feladatait a földművelésügyi miniszter rendelettel szabályozta.³⁵⁾

Borellenőrző Bizottságokat szervezni kell minden elsőfokú közig. hatóság közigazgatási területére, esetleg még többet is. Szervezetüket, feladataikat és fellebbezési jogukat ugyancsak rendelet állapítja meg.³⁶⁾

A Szőlő- és Borgazdasági Tanács a földművelésügyi miniszter hatósága alatt áll. Szervezetét és feladatait szintén a rendelet szabályozta.³⁷⁾

4. Szőlészeti és Borászati Felügyelőségek. A bortörvény rendelkezéseinek megtartása fölött — többek közt — a földművelésügyi miniszter által közvetlenül megbízott állami szervek is öröködnék.³⁸⁾

Ilyen állami szervek a Szőlészeti és Borászati Felügyelőségek, amelyeknek ellenőrzési, borjavítás-engedélyezési, véleményezési és javaslatételi joguk van.³⁹⁾ Az ország területe kilenc kerületre van beosztva.⁴⁰⁾

5. Hegyközségek azok az önkormányzati szervezeti testületek, amelyek a szőlő- és borgazdaság érdekeinek képviselőjére, előmozdítására és védelmére hivatják.⁴¹⁾

Hegyközséget kell alakítani abban a községben, amelynek határában 150 kat. hold vagy még nagyobb összefüggő betelepített szőlőterület van.

33) 1924: IX. tc.; 34) 1924: IX. tc. 33. §.; 35) 62.000/1924. F. M. 113—116. §.; 36) U. o. 117—120. §.; 37) U. o. 121—129. §.; 38) 1924: IX. tc. 52. §. 2.; 39) 62.000/1924. F. M. 14—20. §.; 40) 73.886/1928. F. M.; 41) 1929: XVII. tc. 37. §.

valamint azokban a községekben is, amelyek egy törvényhatóság területén fekszenek, és határaikban együttesen van legalább 150 kat. hold összefüggő szőlőterület. A kisebb területű szőlők tulajdonosai birtokarány szerint számított általános szavazattöbbséggel szintén elhatárolhatják hegyközség megalakítását.⁴²⁾

A hegyközség ügyeit a hegyközségi közgyűlés, választmány és előjáróság intézi. Végrehajtó szerve a hegybíró, akit a választmány szerződéses feltételek mellett alkalmaz.⁴³⁾

Tokajhegyalja zárt területén és minden olyan vármegyében, ahol legalább 12 hegyközség van, az odatartozó hegyközségeknek egy-egy kiküldöttjéből álló *vármegyei hegyközségi tanácsot* kell alakítani, amelynek feladata, hogy a hegyközségek működését irányítsa, ellenőrizze, a védekezésre javaslatokat tegyen, a borvidékek különleges érdekeit képviselje és előmozdítsa stb.⁴⁴⁾

D) Állategészségügy.

1. Az állatorvosi közszolgálatot a *járás*, illetőleg városi, és a *törvényhatósági m. kir. állatorvosok* látják el a *m. kir. állategészségügyi főfelügyelő* és *felügyelők* felügyelete alatt.⁴⁵⁾ A szűvárosi és a m. kir. állatorvosi szolgálatra az *állatorvosi tiszt* vizsga képesít, amelyet az *állatorvosi tiszt vizsgálóbizottság* előtt kell letenni. A bizottság szervezetét és a vizsga szabályzatát a földművelésügyi miniszter állapítja meg, és ő nevezi ki a vizsgálóbizottság tagjait is.⁴⁶⁾

Az állategészségügyek szakszerű tárgyalása az *Országos Állategészségügyi Tanács* feladata, amelynek szervezetét és feladatkörét miniszteri rendelet szabályozza.⁴⁷⁾

2. *M. kir. Országos Állategészségügyi Intézet* azoknak a tudományos vizsgálatoknak és felülvizsgálatoknak a teljesítésére szerveztetett, amelyek a gyakorlatban működő állatorvosok munkakörét meghaladják.⁴⁸⁾

3. *Nemzetközi Állategészségügyi Hivatal* felállítását — Páris székhellyel — nemzetközi szerződésben határozták el, amelynek feladata a járványos állatbetegségek tanulmányozása.⁴⁹⁾

E) Gazdasági munkásügyek és szociálpolitika.

1. *Mezőgazdasági munkásközvetítés*. Törvény hatalmazta fel a földművelésügyi minisztert, hogy a gazdasági munkásközvetítés ügyét rendelettel szabályozza.⁵⁰⁾

42) 1929: XVII. tc. 19., 20. §.; 43) U. o. 27—36. §.; 44) U. o. 41—44. §.; 45) 1900: XVII. tc. 1., 24. §.; 46) 1928: XIX. tc. 118. §.; 47) U. o. 28. §., 95.000/1900. F. M. 138—147. §., 76.158/1931. F. M.; 48) 31.000/1929. F. M.; 49) 1929: XII. tc.; 50) 1898: II. tc. 77. §.

Ez a szabályozás legutóbb 1926-ban történt meg, amely szerint van: a) *Országos Gazdasági Munkaközvetítő Iroda*, és vannak: b) *törvényhatósági (vármegyei és városi), és c) községi hatósági gazdasági munkaközvetítők.*⁵¹⁾

Az Országos Iroda az irányítást, a felügyeletet, és a munkaerő-kereslet és kínálat kiegyenlítését végzi, és az e végből szükséges nyilvántartást vezeti.

A törvényhatósági munkaközvetítők ugyanezt teszik a községi közvetítőkkel szemben, akik amazok rendelkezéseit és utasításait pontosan végrehajtják, a munkásokat nyilvántartják, a munkaerő-keresletet és kínálatot lehetőleg kiegyenlítik, a munkaerő-hiányról a vármegyei munkaközvetítőkhöz jelentést tesznek stb.⁵²⁾

A gazdasági munkaközvetítés üzletszerű gyakorlása tilos és nem engedélyezhető.⁵³⁾

2. Országos Gazdasági Munkáspénztár. A törvény 1900-ban létesítette az „*Országos Gazdasági Munkás- és Cselédpénztár*“-t, amelynek a neve ma „*Országos Gazdasági Munkáspénztár.*“⁵⁴⁾

Célja, hogy a pénztár rendes és rendkívüli tagjait, valamint a gazdasági cselédeket a törvényben megjelölt esetekben segélyezze.⁵⁵⁾

A pénztárnak vannak alapító, rendes és rendkívüli tagjai. A rendes tagok eredetileg két, utóbb négy, még később öt csoportba soroztattak, még pedig a tagsági díj nagysága alapján, amelyhez — természetesen — a segély nagysága is igazodik.⁵⁶⁾

A pénztár jövedelme a tagok befizetéséből, a munkaadók hozzájárulásából, az állam hozzájárulásából és adományokból származik.⁵⁷⁾

Gazdasági cselédeit a munkaadó külön is biztosíthatja.⁵⁸⁾

A gazdasági gépeknél alkalmazott munkásoknak baleset esetére kötelező biztosításáról a törvény külön rendelkezik; a képesített gépkezelőket (vizsgázott gépészeket) azonban nem lehet ezek közé a munkások közé sorozni.⁵⁹⁾

A pénztár szervei: a központi igazgatóság és a helyi bizottságok.⁶⁰⁾

A központi igazgatóság elnökét és 4 tagját a földművelésügyi miniszter nevezi ki, 4 tagját a helyi bizottságok kiküldöttel, további négyet az alapító tagok közgyűlése választják 3 évre. Ügyvezető igazgatóját a földművelésügyi miniszter nevezi ki.⁶¹⁾

A központi igazgatóság ügykezelése a kormány felügyelete és ellenőrzése alatt áll, és a földművelésügyi miniszter az igazgatóság mellé kormánybiztost nevez ki.⁶²⁾

Helyi bizottságot kell alakítani minden olyan községben (városban), amelyben a pénztárnak legalább 50 tagja van. A helyi bizottságba négy tagot a képviselőtestület (thj. város kisgyűlése), négyet a munkaadók, és négyet a pénztár helybeli rendes és rendkívüli tagjai választanak 3 évre. Kívülök hivatalból tagok: a községi bírú, jegyző, orvos és közgyám (thj. városban a polgármester által kijelölt négy törvényhatósági tisztviselő).

51) 77.000/1926. F. M. 2. §.; 52) U. o. 3—5. §.; 53) U. o. 8. §.; 54) 1900: XVI. tc. 1. §., 1913: XX. tc. 1. §.; 55) 1900: XVI. tc. 1. §.; 56) 1900: XVI. tc. 2. §., 1902: XIV. tc. 7. §., 1912: VIII. tc. 1. §.; 57) 1900: XVI. tc. 7—9. §.; 58) 1902: XIV. tc. 20—24. §., 1912: VIII. tc. 12. §.; 59) 1902: XIV. tc. 25—26. §., 1912: VIII. tc. 5. §., 1913: XX. tc. 2. §. (1. 1927: XXI. tc. 2. §. ut. bek. és 1928: XL. tc. 2. §. (3)); 60) 1900: XVI. tc. 24. §.; 61) U. o. 25. §.; 62) U. o. 27. §.

továbbá az OKH kötelékébe tartozó községi szövetkezet elnöke, és a központi igazgatóság kiküldötte. Elnökét a helyi bizottság maga választja.⁶³⁾

A pénztár tagja baleset esetében ingyen gyógykezelést, gyógy-, köt- és műszereket, és ha egy hétnél hosszabb időre vált munkaképtelenné, napi segélyt kap; — ha baleset következtében rokkanttá lett, munkaképtelensége egész idejére havi segélyt, — ha pedig meghalt, családja segélyt, és ha nincs családja, az erre jogosult temetési segélyt kap.⁶⁴⁾

Aki baleset nélkül vált rokkanttá, havi segélyt, aki 65. életévét betöltötte, segélyt kap; aki meghal, az után családjának segély, és ha családja nem volt, a jogosultnak temetési segély jár.⁶⁵⁾ Rendkívüli segély is engedélyezhető.⁶⁶⁾

3. Országos Gazdasági Szociálpolitikai Tanács. A földművelésügyi minisztériumban szerveztetett a végből, hogy a minisztérium ügykörében tárgyalás alá kerülő szociálpolitikai kérdések előkészítésénél, valamint a gazdálkodó lakosság szociális és gazdasági jólétének emelésével és a falusi kisegyzisztenciák szociális helyzetének javításával kapcsolatos gyakorlati kérdések megoldásánál akár felhívásra, akár saját kezdeményezésére véleményt adjon és javaslatot tegyen. Elnöke a földművelésügyi minisztérium illető államtitkára, ügyvezető alelnöke az illető szakosztály főnöke; alelnökét és tagjait a földművelésügyi miniszter nevezi ki 3 évre.⁶⁷⁾

F) Földbirtokpolitika.

1. A földbirtok helyesebb megoszlása. Ennek a célnak megvalósításáról több törvény rendelkezik.⁶⁸⁾

A földbirtokrendezés céljára szükséges ingatlanokat az állam lehetőleg szabadkézből, vagy árverésen, vagy elővásárlás útján, végső esetben megváltás útján szerezte meg. Az akció lebonyolítását az e végből alakított *Országos Földbirtokrendező Bíróság (OFB)* végezte.⁶⁹⁾

A megváltási ár megállapításáról több törvény és rendelet (legutóbb az 1928: XLI. tc. 3. §. és az 1.300/1929. M. E. sz. r. 4. §.) rendelkezett.

A végből, hogy a megváltást szenvedő és a földhöz juttatott (vagyis a régi és az új birtokos) közt a jogviszony teljesen megszűnjék, a megváltási ár kiegyenlítésének lebonyolítását a *Földbirtokrendezés Lebonyolítására Alakult Szövetkezet (Lebonyolító Szövetkezet)* végzi, amely szövetkezet közvetlen állami felügyelet alatt áll. A földhözjuttatott a megváltási árat — a szövetkezet javára — a községi előjárásnál fizeti le, — viszont a megváltást szenvedő ettől

63) 1900: XVI. tc. 28. §.; 64) U. o. 13—17., 21—23. §., 1912: VIII. tc. 7. §.; 65) 1902: XIV. tc. 3., 4., 18—22. §.; 66) U. o. 6. §.; 67) 541/1927. F. M.; 68) 1920: XXXVI., 1924: VII., 1925: XV., 1928: XLI., 1931: XXXV. tc. és 1933: XVIII. tc.; 69) 1920: XXXVI. tc. 1., 4. §.

a szövetkezettől kapja meg az őt megillető kártalanítási összeget.⁷⁰⁾

Járadéktelek alakítására is nyújtott a törvény módot akként, hogy a vevő — vételár helyett — az eladó és jogutódai javára készpénzben vagy természetben évi járadék fizetésére kötelezte magát. A járadéktelekre vonatkozó jogviszony szabályozásáról a törvény rendelkezik.⁷¹⁾

Családi birtok alapításáról és ennek védelméről (terhelési korlátozás, végrehajtással szemben kedvezmények, örökösödési kivételes rendelkezések) is gondoskodott a törvény.⁷²⁾

Elidegenítési korlátozást állapított meg, és kedvezményes elbánást biztosított továbbá a törvény a juttatott, de családi birtokká nem nyilvánított ingatlanokra is az első tíz év alatt, valamint a haditelkekre és a vitézi telkekre is.⁷³⁾

Az OFB fokozatos megszüntetéséről több törvény rendelkezik.⁷⁴⁾

2. Haditelkek. (A reájuk vonatkozó ügyek a népjóléti és munkaügyi minisztérium megszüntével a honvédelmi miniszter hatáskörébe kerültek, I. 3.600/1932. M. E. 1. §. (1) 5. c.)

Haditelek az az ingatlan, amelynek tulajdonjogát hadirokkantra, hadiözvegyre vagy hadiárvára azzal a kikötéssel ruházták át, hogy arra a haditelekre megállapított elidegenítési, terhelési, használat- vagy haszonélvezet-átengedési, végrehajtási és örökösödési korlátozások legyenek irányadók.

Mindezeket a korlátozásokat, valamint azok megszüntetését, végül a hadihaszonbérletet, amely t. i. az ingatlanok végrehajtási árverésen vagy a csőd eljárás során való értékesítése esetében is hatályos marad, a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvény alapján kiadott minisztériumi rendelet szabályozza, amelyet a földbirtokrendezési törvény kifejezetten hatályban tartott.⁷⁵⁾

3. Vitézi telkek azok az ingatlanok, amelyeket az államfő a magyar állam védelmében kitűnt honfiaknak akként adományoz, hogy azokhoz különleges jogi minőség és meghatározott szolgálatok teljesítésének a kötelezettsége fűződik.⁷⁶⁾

A vitézi telkekre elidegenítési, megterhelési, bérbe- vagy haszonbérbeadási, használat- vagy haszonélvezet-átengedési korlátozás áll fenn; — viszont azt csak kivételesen lehet bírói végrehajtás alá vonni. Az öröklési rend is eltérően van szabályozva. Meg van továbbá állapítva, hogy mikor száll a vitézi telek az államra, és mikor, milyen körülmények közt a várományosra; hogy végül melyek a vitézi telkekhez kapcsolt jogok és kötelezések.⁷⁷⁾

70) 1.300/1929. M. E. 1. §.; 71) 1920: XXXVI. tc. 61—69. §.; 72) U. o. 70—75. §.; 73) 1920: XXXVI. tc. 76—77. §.; 74) 1928: XLII. tc. 17. §., 1931: XXXV. tc. 6. §., 1933: XVIII. tc. 1. §.; 75) 1.820/1917. M. E., 1920: XXXVI. tc. 77. §.; 76) 6.650/1920. M. E. 1. §.; 77) 6.650/1920. M. E. 3—8. §., 1920: XXXVI. tc. 77. §.

A vitézi telkek fölött felügyeletet gyakorló szervek élén a vitézi szék elnöke áll. A vitézi szék a miniszterelnöknek, a bel-, a földművelés-, a honvédelem- és az igazságügyminiszternek egy-egy képviselőjéből, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének ügyvezető-igazgatójából, és az államfő által kinevezett 8 tagból áll. A vitézi szék elnökét a tagok választják.⁷⁸⁾

4. Földteherrendezés. A súlyos gazdasági válság az eladósodott földbirtokosok megmentése végett állami beavatkozást tett szükségessé.

A törvényhozás a földteherrendezés intézését az e végből alakított **Földteherrendező Országos Bizottság-ra** (Országos Bizottság) bízta. Ez a bizottság megállapítja azt az összeget, ameddig az ingatlan — teherbíróképessége alapján — az eljárás során megterhelhető, vagy megterhelve maradhat (terhelési határ). A teherrendezési tárgyalásnak az a célja, hogy az ingatlantulajdonosnak összes — jelzálogos és egyéb — tartozásai a hitelezőkkel kötött megegyezőssel az ingatlan terhelési határa közé szoríttassanak. Az Országos Bizottság a teherrendezési tárgyalást csak akkor rendeli el, ha remélhető, hogy az eredményre vezet. A földteherrendezés költségeinek fedezésére a törvény a **Magyar Pénzügyi Szindikátust** bízta meg, hogy földteherrendezési kötvényeket bocsásson ki, amelyekért az államkincstár szavatol.⁷⁹⁾

G) Mezőgazdasági Forgalom.

1. Az állami ellenőrző jegy a mezőgazdasági termékek származási helyének és minőségének tanúsítására szolgál, és azt bizonyítja, hogy a kérdéses termékekben a megállapított kellékek meglétét, a földművelésügyi miniszter ellenőrizteti. A földművelésügyi miniszter kérelemre engedélyezheti az ellenőrzőjegy használatát; — a minisztérium azonban el is rendelheti, hogy egyes terményeken vagy termékeken a vámkülföldre irányuló forgalmukban az ellenőrzőjegy használata kötelező legyen.⁸⁰⁾

2. Magyar Mezőgazdasági Kiviteli Intézet. Feladata, hogy a mezőgazdasági termékek értékesítésével kapcsolatos kérdéseket szakszerűen előkészítse; a mezőgazdasági termelést és a termékek értékesítését érintő kérdésekben javaslatot tegyen; a kereskedelmet megszervezze és ellenőrizze; az ezzel kapcsolatos külföldi propagandát, a hírszolgálatot, továbbá az áruk osztályozása, csomagolása és szállítmányozása kérdéseit rendezze; az állami ellenőrzőjegy használatára vonatkozó jogszabályokat végrehajtsa; a fuvardíjkedvezményekre vonatkozó kérdéseket lebonyolítsa.

78) 6.650/1920. M. E. 10. §.; 79) 1931: VIII. tc. 1., 2., 7., 8., 11. §.; 80) 1931: II. tc. 1—3. §.

H) Gazdasági szakoktatás és tudományos intézmények.

1. M. kir. Allatorvosi Főiskola, és
2. a Soproni m. kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola a „M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem” szervezetébe olvadt bele.⁸¹⁾
3. M. kir. Gazdasági Akadémiák. (Magyaróvárott, Debrecenben és Keszthelyen, amely utóbbi 1906-ban alakult át gazdasági tanintézetből akadémiává),⁸²⁾
4. Középfokú Gazdasági Tanintézet (szarvasi),⁸³⁾
5. a M. kir. Gazdasági Felső Leánynevelő Intézet (putnoki),
6. a Gazdasági Szaktanítóképző Intézet (kecskeméti),⁸⁴⁾ és
7. a Mezőgazdasági Szakiskolák (korábban M. kir. Földművesiskolák),⁸⁵⁾
8. a M. kir. Mezőgazdasági Tejipari Szakiskola (sárvári),
9. a M. kir. Téli Gazdasági Iskolák végzik a mezőgazdasági szakoktatást.
10. Az Országos Gazdasági Szakoktatási Tanács a végből létesült, hogy gazdasági szakoktatási kérdésekben véleményt nyilvánítson és javaslatokat tegyen.⁸⁶⁾

A tanács elnöke a földművelésügyi miniszter, helyettese az illető államtitkár; kívülök van egy ügyvezető alelnöke, még egy alelnöke, és legfeljebb 50 tagja, akiket a földművelésügyi miniszter 3 évre nevez ki.⁸⁷⁾

Allandó szerve a Tanulmányi Bizottság, amelynek legfeljebb 16 tagját a földművelésügyi miniszter 3 évre nevezi ki. Ezenkívül különösen fontos és nagyterjedelmű ügyek elkészítésével az elnök, az ügyvezető alelnök, vagy a bizottság külön szakbizottságokat is megbízhat.⁸⁸⁾

11. Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet (Rómában) nemzetközi szerződés alapján létesült a végből, hogy összegyűjtse, tanulmányozza és közzétegye a földművelésre, az állattenyésztésre, a növénytermelésre, a mezőgazdasági termékekkel való kereskedelemre és a piaci árakra vonatkozó statisztikai, technikai és mezőgazdasági értesüléseket, és ezeket közölje az érdekeltekkel; továbbá hogy megjelölje a mezőgazdasági munkabéreket, ismertesse az új növényi betegségeket, és az ellenük való védekezést; tanulmányozza a szövetkezeti, a biztosítási és a mezőgazdasági hitelügyet, és javaslatokat tegyen a mezőgazdák közös érdekeinek védelmére és helyzetük javítására.⁸⁹⁾

81) 1934. X. tc.; 82) 72.445/1906. F. M.; 83) 79.798/1927. F. M.; 84) 49.742/1910. F. M.; 85) 108.000/1929. F. M.; 86) 39.284/1926. F. M. 2. §.; 87) U. o. 4—6. és 10. §.; 88) U. o. 9., 12., 22. §.; 89) 1908: XVIII. tc. 9. c.

Az Intézet állami intézmény, amely a közgyűlésből és az Allandó Bizottságból áll.⁹⁰⁾

A közgyűlést a csatlakozó államok képviselői alkotják. A közgyűlés minden ülészakra elnököt és két alelnököt választ. Az igazgatást a közgyűlés végzi; határozatának érvényességéhez a csatlakozó államok szavazatainak $\frac{2}{3}$ -ad részét képviselő meghatalmazottak jelenléte szükséges.⁹¹⁾

A csatlakozó államokat öt csoportba osztják; minden csoportra nézve meg van állapítva a szavazatok száma, és az ehhez arányosuló teherviselés nagysága.⁹²⁾

Az intézet végrehajtó szerve az Allandó Bizottság, amely a csatlakozó államok mindenikének 1—1 általa kijelölt tagjából áll.⁹³⁾

Az Allandó Bizottság 3 évre elnököt és alelnököt választ tagjai közül.⁹⁴⁾

12. M. kir. Földtani Intézet. Rendeltesse, hogy az ország földjének anyagát és szerkezeti viszonyait tanulmányozza, az ezekre vonatkozó adatokat összegyűjtse, és ezeket részint térképeken, részint gyűjteményekben hozzáférhetővé tegye.⁹⁵⁾

13. M. kir. Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet. Hivatása a tudományos kutatás, valamint gyakorlati célok szolgálata.⁹⁶⁾

Feladata az ország klímatis viszonyainak kipuhatólása; meteorológiai és egyéb geophysikai vizsgálódások teljesítése; az időjárási szolgálat végzése; az időjárásokról bizonyítványok kiállítása; végül a hazai folyamszabályozás és árvízjelzés céljaira szükséges adatok szolgáltatása.⁹⁷⁾

14. M. kir. Mezőgazdasági Múzeum. A mezőgazdasági tárgyakat tanulságos módon szemlélteti. Az ezredéves kiállítás anyagából keletkezett.⁹⁸⁾

15. Országos m. kir. Kémiai Intézet és Központi Vegykísérleti Állomás. Rendeltesse, hogy a földművelésügyi minisztérium részére mindennemű vegytani munkát elvégezzen; a kormánynak vegyszeti szakkérdésekben véleményt adjon; a gazdák terményeit és a kereskedők áruit — díjazás ellenében — vegyileg megvizsgálja; végül, hogy az alkalmazott vegytant és az agrikulturn-chemiát tudományosan művelje.⁹⁹⁾

16. Állami Vizsgáló Állomások. A végből szerveztettek, illetőleg az állami vizsgáló állomások arra hatalmaztattak fel, hogy a mezőgazdasági terményeket, termékeket és cikkekét hamisítás szempontjából szakszerűen megvizsgálják. A vizsgáló állomások — feladatkörükhöz képest:

a) vegyvizsgáló (vegykísérleti) állomások, amelyek fel-

90) 1908: XVIII. tc. 2. c.; 91) U. o. 3—5. c.; 92) U. o. 10. c.; 93) U. o. 6—7. c.; 94) U. o. 8. c.; 95) Szerv. Szab. 1868. jan. 16. legf. elh.; 96) 66.585/1896. F. M. 1. §.; 97) U. o. 2—6. §.; 98) Szerv. Szab. 14.047/1912. F. M.; 99) 35.832/1892. F. M. 1—2. §.

adatukat vegyvizsgálati vagy góresövi vizsgálat útján végzik, és

b) *magvizsgáló állomások*, amelyek a magvaknak bármilyen tulajdonságára nézve, vagy a korpa- és daraféléknek olyan irányú vizsgálatát végzik, hogy azok valóban abból a növényből származnak-e, amelynek a neve alatt forgalomba hozattak.¹⁰⁰⁾

Hasonló feladatok teljesítésére a földművelésügyi miniszter a törvényhatósági vegyvizsgáló állomásokat is felhatalmazhatja.¹⁰¹⁾

17. *Allandó Felülbíráló Tanács*. A vizsgáló állomások szakvéleményeit, ha azok nem eléggé világosak vagy határozottak, a Budapesten szervezett Allandó Felülbíráló Tanács hivatott felülvizsgálni. Ezenfelül szaktanácsot ad a földművelésügyi miniszternek a vizsgálati módszerekre és eljárásokra; továbbá javaslatot tesz a vizsgáló állomások szakközegeitől megkívánható elméleti és gyakorlati képeztésre vonatkozóan.¹⁰²⁾

A mezőgazdasági kísérletügyi intézmények sorába tartoznak még a következők:

18. a M. kir. Vetőmagvizsgáló Allomás (Budapesten);

19. a M. kir. Alföldi Mezőgazdasági Intézet (Szegeden);¹⁰³⁾

20. a M. kir. Mezőgazdasági Vegykísérleti és Paprikakísérleti Allomás (Kalocsán);

21. az Országos m. kir. Növénynevelési Intézet (Magyaróvárott);

22. az Országos m. kir. Növénytermelési Kísérleti Allomás (Magyaróvárott);¹⁰⁴⁾

23. a M. kir. Mezőgazdasági Növénykórtani és Biokémiai Intézet;¹⁰⁵⁾

24. a M. kir. Gyógynövénykísérleti Allomás;¹⁰⁶⁾

25. a M. kir. Dohánytermelési Kísérleti Allomás;¹⁰⁷⁾

26. a M. kir. Halélettani és Szennyvíztisztító Kísérleti Allomás;¹⁰⁸⁾

27. a M. kir. Erjedéstani Allomás;¹⁰⁹⁾

28. a M. kir. Tejgazdasági Kísérleti Allomás;¹¹⁰⁾

29. az Országos m. kir. Gyapjúminősítő Intézet;¹¹¹⁾

100) 38.286/1896. F. M. 14. §; 101) U. o. 15. §; 102) U. o. 16., 29. §; 103) Szerv. Szab. 117.378/1927. F. M.; 104) 70.156/1895. F. M.; 105) Szerv. Szab. 53.358/1921. F. M.; 106) Szerv. Szab. 46.516./1914. F. M.; 107) Szerv. Szab. 56.608/1897. F. M. 108) Szerv. Szab. 16.980/1906. F. M.; 109) Szerv. Szab. 46.363/1908. F. M.; 110) Szerv. Szab. 71.717/1903. F. M.; 111) Szerv. Szab. 7.081/1898. F. M.

30. a M. kir. Szőlő- és Borgazdasági Központi Kísérleti Allomás (Ampelológiai Intézet);¹¹²⁾

31. az Állatélettani és Takarmányozási Kísérleti Allomás;¹¹³⁾

32. a M. kir. Állami Rovartani Allomás;

33. a M. kir. Gépkísérleti Allomás (Magyaróvárott);

34. a M. kir. Gabona- és Liszt-kísérleti Allomás;

35. az Országos Mezőgazdasági Üzemi Intézet;¹¹⁴⁾

36. a M. kir. Földművelésügyi Minisztérium Növényvédelmi és Növényforgalmi Irodája, amely — Gyógy- és Ipari Növény-forgalmi Iroda néven — a vadontermő gyógy- és ipari növények és gyümölcsök gyűjtésének és beváltásának országos szervezése és ellenőrzése céljából létesült.¹¹⁵⁾ Mai elnevezése és szervezeti szabályzata utóbb állapított meg.¹¹⁶⁾

37. Mezőgazdasági Kísérletügyi Tanács. A Kísérletügyi Központi Bizottság helyébe lépett.

Elnökén, alelnökén és jegyzőjén kívül hat tagból áll, akiket a földművelésügyi miniszter 3 évre nevez ki.¹¹⁷⁾

Főfeladata, hogy a földművelésügyi miniszternek minden mezőgazdasági kísérleti ügyben véleményező szerve legyen. Ezenkívül feladata, hogy az egyes kísérleti intézetek tevékenységét és céltudatos együttműködését előmozdítsa; közérdekű kísérletek elrendezése iránt javaslatot tegyen; a kísérleti intézetek munkaterveit felülbírálja és megvalósításukat figyelemmel kísérje; végül hogy a kísérleti intézetek eredményes munkáinak és kísérleteinek közzétételéről gondoskodjék.¹¹⁸⁾

38. Központi Talajjavító Bizottság.¹¹⁹⁾

39. M. kir. Madártani Intézet.

40. Budapesti m. kir. Kertészeti Tanintézet.¹²⁰⁾

41. Gödöllői Állami Méhészeti Gazdaság.¹²¹⁾

I) Vízügyi igazgatás.

1. Folyammérnöki Hivatalok látják el az állami kezelés alatt álló folyókon és vizeken előforduló vízügyi műszaki szolgálatot és folyamrendőri felügyeletet; intézkednek továbbá a hozzájuk utalt mederszabályozási, ármentesítési,

112) Szerv. Szab. 13.348/1907. F. M.; 113) Szerv. Szab. 85.224/1896. F. M.; 114) Szerv. Szab. 58.763/1922. F. M.; 115) 4.810/1920. M. E.; 116) 47.128/1925. F. M., 26.582/1922. F. M.; 117) 114.117/1913. F. M. 2.; 118) U. o. 3., 12.; 119) Szerv. Szab. 48.400/1925. F. M., 51.821/1925. F. M.; 120) Szerv. Szab. 172.143/1918. F. M.; 121) Szerv. Szab. 27.309/1901. F. M.

és az ezzel kapcsolatos vízvezetési, valamint halászati ügyekben.

2. A Kultúrmérnöki Hivatalok ellátják a talajjavítási és vízhasználati műszaki ügyeket, valamint a vízjogi törvény végrehajtása körül fölmerülő műszaki tennivalókat; továbbá azokon a folyókon és egyéb vizeken, amelyek a folyam-
mérnöki hivatal hatáskörén kívül esnek, végzik az ezek szabályozásával és jókarbantartásával kapcsolatos ügyeket.¹²²⁾

3. M. kir. Földművelésügyi Minisztérium Vizrajzi Intézete felügyeletet gyakorol a folyammérnöki és kultúrmérnöki hivatalok fölött. Az Országos Vízépítési Igazgatóság helyébe lépett, amelynek szervezési szabályzatát rendelet állapította meg.¹²³⁾

K) Gödöllői Koronauradalom.

A koronajavak a királyi jövedelmek gyarapítására szolgálnak, amelyeket a király „a melléje rendelt tanácsának beleegyezése és elhatározása nélkül” el nem idegeníthet.¹²⁴⁾

Ilyen koronauradalom a gödöllői, amelynek alkatrészeit törvények állapítják meg.¹²⁵⁾

12. §. A honvédelmi minisztérium és a vele kapcsolatos intézmények.

A magyar állam fegyveres ereje a m. kir. honvédség. Feladata a belső rendnek és biztonságnak fenntartása, és az ország határainak a megvédése. Ügyeinek intézése a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozik.¹⁾

A honvédség szervezetének a trianoni békeszerződésben megállapított keretek közt kell maradnia. Kiegészítése kizárólag az önkéntes jelentkezők felvétele útján történik.²⁾

1. M. kir. Ludovika Akadémia. Már 1808-ban törvénybe iktatták, hogy a hazafias adományokból, amelyeket a királyné is gyarapított, Vácott, az egykori Teréziánium épületében nemzeti katonai akadémia állíttassék fel, és a királynéról a Ludovika (korábban: Ludoviceum) nevet viselje.³⁾

Mínthogy újabb adományok révén a kellő alap már összegyűlt, a törvényhozás 1827-ben elrendelte, hogy az akadémia Pesten állíttassék fel, a hajdani Teréziánium váci épülete pedig az akadémia alapjának gyarapítására adassék el.⁴⁾

122) 5.001/1901. F. M. 1., 36—45. §.; 123) 1.897/1899. F. M.; 124) 1439: XVI. tc. 1. §., 1514: II. tc.; 125) 1868: V. tc., 1869: XXV. tc., 1925: IX. tc. 8. §. (4).

1) 1921: XLIX. tc. 1., 4. §.; 2) 1922: III. tc. 2., 3. §.; 3) 1808: VII. tc., 4) 1827: XVII. tc. 1. §.

Tényleg 1872-ben létesült. A m. kir. honvédségi akadémia „Ludovika Akadémia” néven állíttatott fel.⁵⁾ Huszonöt évvel utóbb még egy honvéd főreáliskolát és két honvéd hadapród-iskolát szerveztek,⁶⁾ amelyek azonban a trianoni békeszerződés kényszere következtében megszűntek, tehát ma a Ludovika Akadémia az egyetlen katonai tisztképző intézet.⁷⁾

2. A m. kir. Koronaőrőség. A szent korona és a hozzátartozó drágaságok őrzéséről (gondviseléséről) és e végre koronaőrök választásáról legelőször az 1464: II. tc., azóta pedig számtalan törvény, legutóbb az 1928: XXV. tc. rendelkezik. A koronaőrök számát legelőbb az 1500: XXIII. tc. állapította meg kettőben.

A szent koronát az 1492: III. tc. rendelkezése szerint Visegrád várában, az 1608: k. e. IV. tc. szerint Pozsonyban kellett, — az 1790: VI. tc. óta pedig — „fenyegető veszély vagy szükség” esetének kivételével — Budán kell őrizni (1715: XXXVIII. tc. és 1928: XXV. tc. 8. §.).

Az 1608: k. u. XVI. tc. 3. §-a rendelte el továbbá, hogy szükség esetében a rendes katonaság mellé „kellő számú házi őrséget helyezzenek.”

A koronaőrök magas közjogi méltóságot töltenek be; mellettük ez a „házi őrség” alkotja a koronaőrseget.

A m. kir. koronaőrőség a m. kir. honvédség állományából alakított önálló katonai testület, amely békében és háborúban az ország szent koronája, a koronázási és egyéb országos jelvények őrzésére van hivatva. Ezenkívül udvari ünnepélyeken és díszszertartásokon, továbbá katonai és egyházi ünnepélyeken sorfal- és kíséző-különítményként vehet részt.⁸⁾

3. M. kir. Rokkantház. Rokkantházi ellátásra azoknak a hivatásos és állandó nyugállományban lévő katonai személyeknek van igényük, akik saját hibájukon kívül olyan fokban váltak rokkantakká, hogy semmiféle keresetet nem folytathatnak, különös ápolásra és gondozásra szorulnak, vagyontalanok, és ellátási illetményeik nem haladják meg a százados legmagasabb illetményeinek az összegét.⁹⁾

Az ilyen rokkantak elhelyezése a „M. kir. Rokkantház”-ban történik.

4. M. kir. Honvéd-Rokkantház és Hadirokkant-Otthon. A hadirokkantak és más hadigondozottak ellátásáról külön törvény rendelkezik.¹⁰⁾ E szerint rokkantotthoni ellátásra tarthat igényt az a hadirokkant, akinek létfenntartását, külön ápolását és gondozását súlyosabb fogyatkozása miatt sem maga, sem családi környezete nem tudja biztosítani.¹¹⁾

A Hadirokkantak elhelyezése a „M. kir. Honvéd Rokkantház és Hadirokkant-Otthon”-ban történik.¹²⁾

5. M. kir. Honvéd Hadirokkant Orthopédiai és Művégtagpótlóintézet. A hadirokkantnak ingyenesen igénye van a

5) 1872: XVI. tc. 1. §.; 6) 1897: XXIII. tc. 1. §.; 7) 1922: III. tc. 6. §., 1922: X. tc. 1. §.; 8) 2.910/1896. H. M. eln.; 9) 1921: XXXII. tc. 30. §.; 10) 1933: VII tc.; 11) U. o. 14. §.; 12) 9.300/1933. H. M. eln. 118—126.

hadiszolgálat következtében használhatatlanná vált, vagy hiányzó testrészének mesterséges pótlására, és azokra a gyógyászati és egyéb segédeszközökre, amelyekkel kereső- és munka-képessége helyreállítható vagy fokozható. Ingyenesen igénye van továbbá a kiszolgáltított testrészpótlóknak és segédeszközöknek javítására, valamint időnkint utánpótlására is.¹³⁾

A szükséges testrészpótlók és gyógyászati segédeszközök előállítását, javítását, esetleg beszerzését is, a M. kir. Honvéd Hadirokkant Orthopédiai és Művégtagpótló Intézet végzi.¹⁴⁾

13. §. Az igazságügyminisztérium és az ügykörével kapcsolatos intézmények.

A m. kir. igazságügyminisztérium ügyköre — az elnöki osztályon kívül — nyolc osztályban csoportosul következőképpen: I. törvényelőkészítő, II. magánjogi, III. birtokrendezési és telekkönyvi, IV. büntetőjogi, V. gazdasági, VI. börtönügyi és fiatalok ügyeit intéző, VII. nemzetközi jogi és VIII. bírósági, kir. közjegyzői és ügyvédi felügyeleti osztály.

A minisztérium ügykörével kapcsolatos intézmények a következők.

1. Az Igazságügyi Orvosi Tanács. Törvényes felhatalmazás alapján az igazságügyminiszter alakította meg az „Igazságügyi Orvosi Tanács”-ot, amelynek hivatása, hogy az igazságügyminisztériumnak és a bíróságoknak segédkezék indokolt orvosi szakvélemény nyilvánítása útján.¹⁾ Ezt a feladatot azelőtt az „Országos Közegészségügyi Tanács” látta el.²⁾

Legfontosabb feladata, hogy az igazságügyi kormányzat és a törvénykezés terén a felmerülő kérdésekben — a közegészségügyhöz tartozók kivételével — szakvéleményt adjon; hogy az eléje terjesztett orvosi szakvéleményeket felülvizsgálja, és hogy az orvosi műhibák fölött véleményt nyilvánítson.³⁾ Működése igénybevehető polgári ügyekben is.⁴⁾

Elnökből, alelnökből, és legfeljebb 20 rendes tagból áll. Elnökét az államfő, alelnökét és tagjait az igazságügyminiszter nevezi ki 3 évre. A tagok 1/3-a minden év végével kilép.⁵⁾

Szervezetét és ügyrendjét rendelet állapítja meg.⁶⁾

13) 1933: VII. tc. 13. §.; 14) 9.300/1933. H. M. eln. 108—117.

1) 1890: XI. tc. 1. §.; 2) 1876: XIV. tc. 170. §. 3., 4.; 3) 1890: XI. tc. 2. §.; 4) 1912: LIV. tc. 104. §., 5.200/1918. I. M.; 5) 1890: XI. tc. 3., 4. §.; 6) U. o. 5. §., 9.000/1918. I. M.

2. Országos Bírósági Vegyészeti Intézet. A 'büntető ügyekben előforduló vegyelemzések teljesítése végett állítatott fel az Országos Vegyészeti Múterem,⁷⁾ amelynek mai neve Országos Bírósági Vegyészeti Intézet.⁸⁾

3. Igazságügyi Országos Megfigyelő és Elmeorvosintézet. Ez az intézet a budapesti kir. Országos Gyűjtőfogház mellett létesült. Elhelyeztetnek abban: 1. megfigyelés végett: azok az előzetesen letartóztatott, vagy vizsgálati foglyok, vagy szabadlábon lévő terheltek, akiknek elmeállapota kétes; 2. gyógyítás és ápolás végett azok a szabadságvesztésbüntetésre ítélték és javítóintézeti növendékek, akiken az elmebetegség jelenségei mutatkoznak; 3. kivételesen gyógyítás, illetőleg ápolás végett olyan elmebeteg, akik ilyenek voltak már a bűncselekmény elkövetése idejében is, és akiknek elmeorvosintézeti elhelyezése közveszélyességük miatt szükséges.⁹⁾

4. Országos Büntetőintézetek. Büntetőtörvényünk négyféle szabadságvesztés-büntetést (fegyház, államfogház, börtön, fogház), a kihágási törvény pedig az ötödiket (elzárás) ismeri.¹⁰⁾

A fegyházbüntetést országos fegyintézetben, az államfogházbüntetést országos fogházban, a börtönbüntetést kerületi börtönben, illetőleg törvényszéki fogházban, a fogházbüntetést törvényszéki vagy járásbírósi fogházban, végül az elzárásbüntetést bírósági fogházban hajtják végre.¹¹⁾

Országos intézetek ma: 1. a Budapesti kir. Országos Gyűjtőfogház; 2. a Hartai kir. Országos Büntetőintézet; 3. a Márianosztrai kir. Országos Büntetőintézet; 4. a Soproni kir. Országos Fegyintézet; 5. a Szegedi kir. Kerületi Börtön; 6. a Váci kir. Országos Fegyintézet.

5. Dolgozások. A közveszélyes munkakerülőkről szóló törvény szerint a bíróság a munkakerülőket, a megrögzött bűnözőket stb. határozott idejű szabadságvesztés-büntetés kiszabása mellett, vagy a helyett dolgozóba utalhatja, amelynek tartama 1 évnél rövidebb, és 5 évnél hosszabb nem lehet.¹²⁾

A bíróság — határozott tartamú szabadságvesztés-büntetés kiszabása nélkül — szigorított dolgozóba utalja azt a büntetett, aki az élet, a szemérem, vagy a vagyon ellen 5 éven belül különböző időben és egymástól függetlenül legalább 3 büntetést követett el. A szigorú dolgozó őrizet legrövidebb tartamát, amely 3 évnél rövidebb nem lehet,

7) 15.933/1872. I. M.; 8) 2.146/1897. I. M.; 9) 9.052/1890. I. M. 1. §.; 10) 1878: V. tc. 20. §., 1879: XL. tc. 15. §.; 11) 1878: V. tc. 28., 35., 36., 39. §., 1892: XXVII. tc. 1. §.; 12) 1913: XXI. tc. 5—8., 10. §.

a bíróság ítéletben állapítja meg, amelynek letelte után az elítélt az igazságügyminisztertől feltételes szabadságra bocsátását kérheti, és kérésének elutasítása esetében azt minden következő évben egyszer megismételheti.¹³⁾

A dologházi büntetéseket külön intézetben, vagy valamely országos büntetőintézetben kell végrehajtani.¹⁴⁾ Ilyen dologház van ma férfiak részére a jászberényi járásbírószéki fogház mellett; nők részére a kalocsai törvényszéki fogház mellett;¹⁵⁾ szigorított férfi dologház a soproni kir. országos fegyintézet mellett;¹⁶⁾ és szigorított női dologház a márianosztrai kir. országos büntetőintézet mellett.¹⁷⁾

6. Fiatalkorúak kir. Országos Fogháza. A fiatalkorú bűnösökre vonatkozó büntetőjogi rendelkezéseket a Büntető Novella fejti ki részletesen.¹⁸⁾

Ezek szerint: *gyermek* az, aki életének 12-ik évét még nem haladta meg; ez büntető eljárás alá egyáltalában nem vonható; — *fiatalkorú* a 12—18 éves egyén; erre büntett vagy vétség elkövetése esetében: 1. dorgálás, 2. próbára bocsátás, 3. javító nevelés, és 4. fogház- vagy államfogház-büntetés szabható ki.¹⁹⁾

A javítónevelést a bíróság határozatlan időtartamra mondja ki, de az nem terjedhet túl a fiatalkorú élete 21. évének a betöltésén. A javító nevelés végrehajtására állami és más intézetek szolgálnak.²⁰⁾ Állami intézetek az aszódi, a ceglédi, a rákospalotai és a székesfehérvári kir. javító-nevelőintézetek, továbbá a budapesti m. kir. állami átmeneti fiúotthon.

A bíróság akár az ítéletben, akár utóbb, a büntetés mellett is elrendelheti a fiatalkorú javító nevelését is.²¹⁾

A fiatalkorúra legszigorúbb büntetésként fogház- vagy államfogházbüntetés szabható ki, amelynek legrövidebb időtartama 15 nap, leghosszabb tartama pedig 15, 10, illetőleg 5 év.²²⁾

A fiatalkorúakra megállapított fogház-, államfogház- és elzárásbüntetést a fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani.²³⁾

A törvényhozás gondoskodott a fiatalkorúak külön bíróságáról is. Alakítani kell ilyen minden törvényszéknél, amelynek büntető hatásköre van, — és alakíthat ilyen az igazságügyminiszter minden járásbírószéknél, ahol azt szükségesnek tartja.²⁴⁾

A fiatalkorúak bírója — különösen a fiatalkorúak egyéniségére és életviszonyaira vonatkozó adatok megszerzésében, a tények kiderítésében,

13) 1928: X. tc. 30., 39. §.; 1930: XXXIV. tc. 126. §.; 14) 1913: XXI. tc. 11. §.; 1928: X. tc. 42. §.; 15) 68.400/1915. I. M. 1. §.; 16) 8.200/1928. I. M. 3. §.; 17) 15.889/1928. I. M.; 18) 1908: XXXVI. tc. 15—35. §.; 19) U. o. 15—17. §.; 20) U. o. 24. §.; 27.000/1909. I. M. 2. §.; 21) 1908: XXXVI. tc. 28. §.; 22) U. o. 26. §.; 1913: VII. tc. 68. §.; 23) 56.000/1913. I. M. 77., 79. §.; 24) 1913: VII. tc. 1. §.

a házi felügyelet alá helyezett és a próbára bocsátott fiatalkorúak felügyeletében, a környezetükből eltávolított gyermekek és fiatalkorúak elhelyezésében és gondozásában — pártfogók támogatását veheti igénybe, és ha ilyenek önként nem ajánlkoznak, különösen ha azok a patronázs-egyesületek útján nem biztosíthatók, az igazságügyminiszter a fiatalkorúak bírójának felterjesztésére — tiszteletdíj mellett — pártfogó tisztviselőt nevezhet ki.²⁵⁾

7. Országos Börtönügyi Múzeum. A börtönügy szempontjából tanulságos tárgyak gyűjtése és megőrzése végett állítottatott fel a Börtönügyi Múzeum,²⁶⁾ amelynek mai neve *Országos Börtönügyi Múzeum*, és célja a börtönügyi és rokontermészetű szaktanulmányoknak az előmozdítása az ezekből a szempontokból tanulságos tárgyaknak gyűjtése, megőrzése és tudományos búvárkodásra átengedése útján. Az igazságügyminisztérium épületében van elhelyezve, és az igazságügyminiszter felügyelete alatt áll.²⁷⁾

8. Bűnügyi Múzeumok vannak az áll. rendőrség budapesti főkapitányságánál, a csendőrparancsnokságoknál és más közhatóságoknál. A kir. ügyészség, a járásbírószék és a közig. hatóság a büntető eljárás során elkobzott tárgyakat — a Múzeumok megkeresésére — ezeknek megküldi. A ritkaságuknál fogva, vagy más okból különösen tanulságos tárgyakra a budapesti áll. rendőrség bűnügyi múzeumának elsőbbsége van.²⁸⁾

9. M. kir. Kincstári Jogügyi Igazgatóság az államkincstárnak peres és perenkívüli ügyekben a jogi képviselője és tanácsadója, amely korábban a pénzügyminiszternek állott, most az igazságügyminiszternek áll a felügyelete alatt.²⁹⁾

Személyzetének a bírói státuszba tartozását és elnevezését törvény szabályozza.³⁰⁾

10. M. kir. közjegyzői kamarák. A közjegyzők feladata, hogy olyan tényeket, amelyeknek lényeges jogi kihatásuk van, közhitelességgel megállapítsanak, bizonyítsanak vagy megrögzítsenek, értékeket megőrizzenek, és némely hatósági feladatokat közhitelességgel végezzenek.

Hatáskörük közokiratok és végrendeletek felvételére tanusítványok kiállítására, okiratok és értékenyek őrzésére, a hagyatéki ügyekben való eljárásra, és bírói vagy gyámhatósági megbízások teljesítésére terjed ki.³¹⁾

A közjegyzők önkormányzati testületei a közjegyzői kamarák. A kamarai tagság kötelező.³²⁾ A kamarák számát

25) 1913: VII. tc. 7. §.; 56.000/1913. I. M. 10—12., 27. §.; 26) 5.900/1910. I. M.; 27) 27.475/1922. I. M. 1., 2. §.; 28) 20.001/1908. I. M. 8., §.; 20.002/1908. I. M. 3. §.; 29) 3.530/1928. M. E.; 30) 1930: XLIII. tc. 5., 7. §.; 31) 1886: VII. tc. 20. §.; 1894: XVI. tc. 52—72. §.; 1927: IV. tc. 9—11. §.; 32) 1874: XXXV. tc. 26. §.

és székhelyeit az igazságügyminiszter állapítja meg, és fölötük, valamint a közjegyzők fölött a felügyeletet ugyanő gyakorolja.³³⁾ A közjegyzői kamarák szervezetét újabb törvény szabályozza.³⁴⁾

10. Kir. Közjegyzők és Közjegyzőjelöltek Nyugdíjintézete. A kir. közjegyzőknek, a közjegyzőhelyetteseknek és közjegyzőjelölteknek, valamint hátramaradottaiknak ellátása céljából a törvényhozás nyugdíjintézet felállítását rendelte el, amelynek jövedelme a tagok járulékaiból származik. A nyugdíjintézet az igazságügyminiszter felügyelete alatt áll, aki az intézmény szervezetét, működését stb. törvényes felhatalmazás alapján részletesen szabályozta.³⁵⁾

12. Ügyvédi Kamarák. Az ügyvéd a felek jogi képviselője bárminő peres és perenkívüli ügyben, és mint ilyen a jogszolgáltatásnak jelentékeny tényezője.

Az ügyvéd a feleket az ország bármely bírósága és hatósága előtt képviselheti,³⁶⁾ mindamelltt azzal a korlátozással, hogy az az ügyvéd, aki előbb köztisztviselő volt, hivatali működésének megszűnése után 3 éven át nem képviselhet feleket az előtt a hatóság előtt, amelynél mint bíró, ügyész, vagy tisztviselő működött.³⁷⁾

Az ügyvédek önkormányzati testületei az ügyvédi kamarák, amelyeknek számát, székhelyét és területét az igazságügyminiszter állapítja meg.³⁸⁾

Az ügyvédi kamarák feladata, hogy az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyét megóvják, az ügyvédek jogait megvédjék, kötelességeik teljesítését ellenőrizzék; továbbá, hogy a jogszolgáltatás és az ügyvédség terén mutatkozó hiányok orvoslása és a korszerű reformok életbeléptetése iránt véleményt adjanak és javaslatot tegyenek; végül hogy a náluk bejegyzett ügyvédek és ügyvédjelöltek fegyelmi ügyeiben eljárjanak.³⁹⁾

Az ügyvédi kamara ügyeit a közgyűlés, a választmány és az elnök intézi.⁴⁰⁾

A közgyűlés a kamara valamennyi bejegyzett tagjából áll. Ott azonban, ahol a tagok száma ezernél több, a képviseleti közgyűlés rendszerére való áttérés kötelező; — ahol pedig a tagok száma az ötszázat meghaladja, a közgyűlés elhatározhatja a képviseleti rendszerre való áttérést.⁴¹⁾ A képviseleti közgyűlés rendszerének hatályossága esetében a nagy közgyűlés hatásköre csak a kamara tisztviselőinek, a választmányi tagoknak, és a közgyűlési kiküldötteknek 3 évenként való megválasztására szorítkozik, — a közgyűlés egyéb hatásköre pedig a képviseleti közgyűlésre száll át.⁴²⁾

33) 1874: XXXV. tc. 26., 171. §.; 34) 1925: VIII. tc. 41. §.; 35) 1930: IV. tc., 1.700/1931. I. M.; 36) 1874: XXXIV. tc. 38. §., 83.100/1929. P. M.; 37) 1930: XXXIV. tc. 131. §., 49.000/1930. I. M. 36. §.; 38) 1874: XXXIV. tc. 17. §.; 39) U. o. 19. §.; 40) U. o. 20. §.; 41) 1934: II. tc. 1., 2. §.; 42) U. o. 3. §., 1874: XXXIV. tc. 21. §.

A kamarák választmányainak szervezetét újabb törvény állapítja meg.⁴³⁾

A választmány gyakorolja az ügyvédek és az ügyvédjelöltek fölött a felügyeletet és a fegyelmi hatóságot;⁴⁴⁾ a határozatai ellen engedett fellebbevitel fölött a Kir. Kúria Ügyvédi Tanácsa határoz, amely — a kúria kisebb fegyelmi tanácsa elnökének vagy helyettesének elnöklete alatt — 3 kúriai bíróból, és 3 kinevezett ügyvédtagból áll.⁴⁵⁾

13. Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet. A törvényhozás rendelkezése következtében már évtizedek előtt létesült az intézet tagjainak, özvegyeiknek és árváiknak ellátása céljából.⁴⁶⁾

Tagja az intézetnek a kamarák ügyvédi lajstromába felvett minden ügyvéd.⁴⁷⁾

Az intézet jövedelme: 1. a tagok járuléka;⁴⁸⁾ 2. az ügyvédi meghatalmazásokon külön bélyeggel lerovandó jöléti hozzájárulás, amely az okirati bélyegilleték 1/4-énél nagyobb nem lehet;⁴⁹⁾ 3. a tömeggondnoki, vagyonfelügyelői, zárgondnoki, ügygondnoki és házasságvédői megbízással kapcsolatban megállapított díjak 10%-os jöléti járulékanak 60%-ából a nyugdíjintézetet illető felerész;⁵⁰⁾ 4. az aggkori ellátási összegek fedezésére adott állami segély.⁵¹⁾

Az intézet az igazságügyminiszter főfelügyelete alatt áll; szervezetét törvény állapítja meg.⁵²⁾

14. §. A Kereskedelemügyi minisztérium és az ügykörével kapcsolatos intézmények.

A kereskedelemügyi minisztérium ügykörébe az ipar, a kereskedelem és a forgalom közigazgatása tartozik. Ezeket az ügyeket kebelében — az elnöki osztályon kívül — 21 szakosztályba csoportosítva látják el. Ezek működési köre: I. közlekedési politika; díjszabási és fuvarozási ügyek; II. vasúti, gépjármű-műszaki ügyek; állami vasgyárak; III. gépjármű-ügyek; IV. hajózás; V. közutak, kőbányák, útépités; VI. hidépítés; VII. légiforgalom; VIII. idegenforgalom és turisztika; IX. postavezérgazgatóság; X. belkereskedelem, tőzsde, részvénytársaságok, szövetkezetek; XI. vámügyek; külkereskedelem; XII. ipari és gyáripari ügyek; XIII. ipari műszaki stb., villamosítási ügyek; XIV. ipari munkásügyek; iparfelügyelet; munkaközvetítés; XV. kis- és háziipari ügyek; XVI. magasépítés, kútúrás, vízvezeték, csatornázás; XVII. törvényelőkészítés, kartel- és egyéb jogi

43) 1925: VIII. tc. 40. §.; 44) 1874: XXXIV. tc. 27. §. 6., 73—75. §.; 45) 1907: XXIV. tc. 3. §., 1. 1913: XXV. tc. 6. §.; 46) 1934: XXIII. tc. 17—27. §.; 47) U. o. 2. §.; 48) U. o. 3. §.; 49) 1930: XXXIV. tc. 142. §.; 50) 1.050/1932. M. E. 1. §., 15.000/1932. I. M. 1. §.; 51) 1928: XI. tc. 2. §.; 52) 1934: XXIII. tc. 10—16., 30. §.

ügyek; XVIII. ipari közigazgatás; XIX. közszállítások; kereskedelmi és iparkamarák; kiállítási ügyek; XX. bányászati közigazgatás; XXI. ipari és kereskedelmi oktatás.

A kereskedelemügyi miniszter jogkörével kapcsolatos intézmények a következők.

A) Közutak építése és fenntartása.

1. A m. kir. Allamépítészeti Hivatalok végzik az állami, valamint a vmegyei utak építését, kezelését és fenntartását a közúti kerületi felügyelők felügyelete alatt.¹⁾ Az államépítészeti hivatalok 1878. jan. 1-én vették át a megszüntetett megyei mérnöki hivatalok feladatkörét.²⁾

Az állami utak építésének, kezelésének és fenntartásának gazdaságosabbá tételét szolgálják:

2. a M. kir. Kőbányák és Közúzó Telepek (Tarcalon és Hosszúhetényben).

B) Magasépítkezések.

1. Országos Középítési Tanács. A végből létesített, hogy nagyobb jelentőségű és országos fontosságú közmunkákkal kapcsolatos kérdésekben — akár felhívásra, akár saját kezdeményezésére — véleményt adjon és javaslatot tegyen.

Az érdekelt minisztériumok képviselőiből álló hivatalos tagjain kívül — szakférfiak köréből — a kereskedelemügyi miniszter által 6 évre kinevezett 40 tagból áll. Elnökét — a kinevezett tagok által saját körükből ajánlott 5 jelölt közül — az államfő, 2 alelnökét pedig a kereskedelemügyi miniszter nevezi ki.³⁾

2. Lakásépítési Állandó Bizottság (LAB). A népjóléti és munkaügyi minisztérium kebelében, a miniszter elnöklete alatt, törvény rendeletére létesült — legfőképpen a végből, hogy a lakásépítésnek államsegéllyel előmozdítása körül a nyújtható építési hiteleket elbírálja és engedélyezze. A népjóléti minisztérium megszüntével a kereskedelemügyi minisztériumba került.⁴⁾

3. Országos Lakásépítési Hitelszövetkezet. A családi házépítkezések előmozdítására alakult, és — kedvezményekkel felruházva — a jelzett célra, állami szavatosság mellett, kötvénykibocsátásra kapott jogot. Eredetileg csak a családi és a társastulajdonként emelendő házak építésére

1) 1890: I. tc. 3. §. 2. bek., 21. §. 3., 7. bek., 15.322/1892. K. M. I. 1.; 2) 1877: XXIV. tc.; 3) 60.793/1921. K. M. I—4. §.; 4) 1923: XXXIV. tc. 1. §., 1930: XLI. tc. 2. §., 3.600/1932. M. E. I. §. 4. b).

adhatott kölcsönt; ezt a jogát azonban a törvény utóbb az ipartestületi székházakat terhelő kölcsönök rendezésére is kiterjesztette.⁵⁾

C) Vasúti és Gépjárművek. Idegenforgalom.

1. Országos Közlekedési Bizottság. Az (1907: XXXVI. tcikkkel létesített) Országos Közlekedési Tanács helyett alakított azzal a rendeletessel, hogy vasúti, hajózási, közúti, gépkocsi- (automobil-) közlekedési, valamint légiforgalmi kérdésekben a kereskedelemügyi miniszternek véleményadó és javaslattevő szerepe legyen, amelyet vasúti és hajózási díj-szabási ügyekben a miniszter köteles is meghallgatni.

Elnöke a kereskedelemügyi miniszter, alelnöke a kereskedelemügyi minisztériumnak a miniszter által kijelölt államtitkára vagy valamelyik főtisztviselője, — 30 tagját a kereskedelemügyi miniszter nevezi ki.⁶⁾ Ügyviteli szabályzatát miniszteri rendelet állapítja meg.⁷⁾

2. Országos Magyar Idegenforgalmi Tanács. A minisztérium az idegenforgalom egységes megszervezésére és felügyeletére, valamint az idegenforgalom fejlesztésével foglalkozó szervezetek és alakulatok együttműködésének biztosítására állította fel az Országos Magyar Idegenforgalmi Tanácsot.⁸⁾ A Tanácsnak és Intéző Bizottságának szervezetét minisztériumi rendelet állapította meg.⁹⁾

3. Állandó Vasútengedélyezési Bizottság. Megszervezése az ideiglenes vasútengedélyezési szabály alapján történt azzal a rendeletessel, hogy ez a bizottság — az érdekeltek közbejöttével — helyszíni bejárás útján állapítsa meg a közlekedés, a közbiztonság, valamint a vasúti forgalom és üzlet szempontjából szükséges építkezési intézkedéseket.¹⁰⁾

4. M. kir. Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak. A korábbi M. kir. Állami Vasgyárak Központi Igazgatósága, a Budapesti m. kir. Állami Gépgyár és a Diósgyőri m. kir. Vas- és Acélgyár összevonásából keletkezett. Állami vállalat, amelynek üzletvitelét minisztériumi rendelet szabályozza.¹¹⁾

5. M. kir. Államvasutak — állami üzem, amelynek kereskedelmi alapon szervezéséről és pénzügyi egyensúlyának helyreállításáról az ú. n. szanalási törvény rendelkezik.¹²⁾

6. Közlekedésügyi tanfolyamok. Megszervezésüknek a célja, hogy az egyes közlekedési ágak forgalmi és kereskedelmi szolgáltatásban álló hivatalnokok elméletileg is kiképez-

5) 1930: XLI. tc. 1—3., 5. §., 1931: XXXIV. tc. 1. §.; 6) 1923: XXIX. tc. 1—3. §.; 7) 82.540/1923. K. M.; 8) 2.580/1928. M. E.; 9) 6.720/1931. M. E.; 10) 4.973/1868. K. K. M. VI. §.; 11) 4.250/1925. M. E.; 12) 1924: IV. tc. a) mell. A. II. 5.

tessenek. Ilyen tanfolyamok a következők: a) *vasúti tiszt-képző tanfolyam*,¹³⁾ b) a *hajóstiszt-képző tanfolyam* és c) a *posta- és távirda-tiszt-képző tanfolyam*.¹⁴⁾

7. M. kir. Közlekedési Múzeum. Célja a hazai közlekedésügy fejlődésének feltüntetése, és a szakemberek tanulmányainak előmozdítása. Az ezredéves kiállítás vasúti csoportjából keletkezett, és 1899-ben nyílt meg.

D) Ipari igazgatás és oktatás. Szabadalmi ügyek.

1. **Országos Ipartanács.** A törvényhozás ipari, kereskedelmi és munkásügyi kérdésekben a kereskedelemügyi miniszter véleményező szerveként alakította meg az Országos Ipartanácsot,¹⁵⁾ amelynek szervezetét későbbi törvény módosította, és feladatkörét munkásügyekben a népjóléti és munkaügyi miniszter ügykörére is kiterjesztette.¹⁶⁾ A népjóléti és munkaügyi minisztérium időközben megszűnt,¹⁷⁾ és munkaügyi hatásköre a belügyminiszterre szállt át.¹⁸⁾

Feladatává tette továbbá a törvényhozás, hogy az ipari termelés gazdaságosságának feltételeit és észszerű szervezését, a hazai nyersanyagoknak ipari célokra felhasználását, ipari munkafolyamatok tökéletesítését, a forgalombahozatal előnyös módozatait, továbbá az ipari termelvények árával és értékesítésével kapcsolatos jelenségeket, valamint az ipari hitel- és munkás-viszonyokat figyelemmel kísérje, és ezekre vonatkozóan javaslatokat tegyen.¹⁹⁾

Az orsz. ipartanács elnöke a kereskedelemügyi miniszter; — két alelnöke az illető miniszter által kijelölt kereskedelmi és belügyi államtitkár. Tagjai: választottak, kinevezettek és hivatalból tagok; az előbbiekből megbízatása 5 évre szól.²⁰⁾

A tanács szervei: az állandó bizottság, az osztályok és a teljes ülés.²¹⁾

2. **Iparfejlesztési Bizottság** alakítását rendelheti el a kereskedelemügyi miniszter minden thjogú és megyei városban, valamint a 10.000-nél több lakost számláló nagyközségben. Feladata, hogy az iparfejlesztés, a termelés észszerűbbé tétele, és különösen a fokozottabb fogyasztás érdekében a kereskedelmi és iparkamara útján javaslatokat tegyen a kereskedelemügyi miniszternek.²²⁾

3. **Ipartestületek.** Már az ipartörvény kötelezővé tette, hogy bizonyos feltételek megléte esetében ipartestületek

13) Szabályzata: 8.050/1887. K. K. M.; 14) Szabályzata: 21.700/1927. K. M.; 15) 1907: XLIV. tc.; 16) 1931: XXI. tc. 25. §.; 17) 1932: XII. tc.; 18) 3.600/1932. M. E. I. §. (2); 19) 1931: XXI. tc. 32. §.; 20) U. o. 26—30. §.; 21) 1907: XLII. tc. 7. §.; 22) 1931: XXI. tc. 33. §.

alakíttassanak a végből, hogy az iparosok közt a rendet és egyetértést fenntartsák, az iparhatóságoknak erre irányuló tevékenységét támogassák, az iparosok érdekeit előmozdítsák, és őket haladásra serkentsék. A mellett az ipartestületek bizonyos hatósági feladatkört is teljesítettek.²³⁾

Az ipartestületek rendszerét kiépítette és kiegészítette az újabb törvény, amely feltétlenül kötelezővé tette, hogy minden képesített iparos valamely ipartestület kötelekébe tartozzék.²⁴⁾

Budapesten iparágak vagy iparcsoportok szerint kell az ipartestületeket megalakítani, sőt a kereskedelemügyi miniszter engedélyével valamely ipari szakmán belül egyes csoportok is tömörülhetnek külön ipartestületbe. *Vidéken* valamennyi képesített iparost ugyanegy ipartestületbe kell egyesíteni.²⁵⁾

Az ipartestületek *feladata*: tagjaik gazdasági, művelődési és emberbaráti érdekeinek szolgálata, — boldogulásuk elősegítése, tagjaik és alkalmazottaik továbbképzése; az üzleti és a kari tisztesség követelményeinek érvényesítése; a tagoknak tanácsal, útbaigazítással és jogsegélyhez juttatással segítése; inségbe jutott tagjaiknak segélyezése; az ipar békéjének ápolása; vitás kérdésekben békéltetés; a hatáskörükbe utalt hatósági feladatok teljesítése, amely alól azonban kérhetik felmentésüket, de kérelmük nélkül is felmenthetők.²⁶⁾

Szerveik: a *közgyűlés*, amely az összes tagokból áll; az *előljáróság*, amely a közgyűlés által 3 évre választott elnökből, alelnökből és előljárósági tagokból áll; *szakosztályokat* az ugyanazon vagy rokon iparágakat űző iparosok az ipartestületeken belül alakíthatnak.²⁷⁾

Az előljáróság a székhelyétől távolabb eső községekben lakó tagok közül *ipartestületi megbizottakat* is választhat.²⁸⁾

Az ipartestületek *ipartestületi széket* is alakíthatnak az üzleti és rendi tisztesség, továbbá az ipartestületi fegyelem követelményeinek érvényesítésére, valamint az ipargyakorlás terjedelme tekintetében felmerülő ellentétek békés kiegyenlítése céljából. Ha ez nem sikerül, a szék feljelentéssel, magánindítvánnyal vagy keresettel fordulhat az illetékes hatósághoz.²⁹⁾

Az ipartestületek alakíthatnak továbbá *ipartestületi munkaügyi bizottságot* a munkaviszonyból származó közös érdekű ügyek megbeszélése, és együttes megállapodás létrehozása céljából. A munkaügyi bizottságban a munkaadók-

23) 1884: XVII. tc. 122., 126., 127., 176. §.; 24) 1932: VIII. tc. 1. §. (Végrehajtási utasítása: 163.400/1932. K. M.); 25) U. o. 2. §.; 26) U. o. 8. §.; 27) U. o. 12., 13., 17., 18., 23. §.; 28) U. o. 22. §.; 29) U. o. 25. §.

nak és az alkalmazottaknak egyenlő számban kell képviselve lenniök; — a munkaadók közt ismét egyenlő számban az ötnél nem több, és az ötnél több alkalmazottat foglalkoztató munkaadóknak.³⁰⁾

Minden ipartestületben *békeltető bizottságot* kell alakítani a végből, hogy a tagok és alkalmazottaik közt a munkaviszonyból felmerülő vitás kérdéseket elintézzék. A békeltető bizottságnak iparos tagjai az előjárósági tagok, — segéd-tagjait pedig az összes segédek — az iparhatósági biztos elnöklete alatt tartott választóülésein — választják. A békeltető bizottságban a kétféle tagoknak egyenlő számban kell résztvenniök.³¹⁾

Az ipartestületek *felügyelő hatósága* Budapesten a polgármester, — vidéken a székhelyre illetékes I. fokú iparhatóság.³²⁾

A felügyelő hatóság *iparhatósági biztost* rendel ki az ipartestület közvetlen támogatása és ellenőrzése céljából. Az iparhatósági biztos a törvénybe ütköző határozatok ellen halasztó hatályú kifogást tehet.³³⁾

A kereskedelemügyi miniszter elrendelheti az ipartestület önkormányzati szerveinek feloszlását és újak választását; — végső esetben utasíthatja a felügyelő bizottságot, hogy az ipartestület ügyeinek vezetésére *kiküldöttet* rendeljen, akinek költségét az ipartestület viseli.³⁴⁾

Az ipartestület közgyűlése nem mondhatja ki feloszlását; de kérheti feloszlását, ha kötelességeinek nem tud megfelelni. Ilyen okból a kereskedelemügyi miniszter kérelem nélkül is feloszlathatja, és tagjait más ipartestületekbe utalhatja be.³⁵⁾

4. Ipartestületek Országos Központja. Közös szerve az ipartestületeknek és az ezekbe tömörült kézműves iparoságnak. Feladata a kézműves iparosság egyetemes érdekeinek a gondozása. Kötelezőleg tagja minden ipartestület. Jövedelmi forrásai: az ipartestületek tagsági díja, az állam és a kereskedelmi és iparkamarák hozzájárulása.³⁶⁾

Önkormányzati szervei: a közgyűlés, a választmány, az elnök, két alelnök és a meghatározott céhú bizottságok.³⁷⁾

A *közgyűlés* 120 kiküldöttből áll. Van 80 pótkiküldött is.

Az ország — a kereskedelmi és iparkamarák területeinek megfelelő — 8 választókerületre oszlik. Mindenik választókerület ipartestületei — közgyűléseiken — 15 kiküldöttet és 10 pótkiküldöttet választanak. Annak az ipartestületnek a szavazata, amelynek száznál kevesebb a tagja, egyiknek számít, — a többi pedig annyinak, ahányszor a taglétszám a 100-nak a teljes többszöröse.³⁸⁾

30) 1932: VIII. tc. 26. §.; 31) U. o. 27. §.; 32) U. o. 32. §.; 33) U. o. 33. §.; 34) U. o. 32. §.; 35) U. o. 36. §.; 36) U. o. 37—39. §.; 37) U. o. 40. §.; 38) U. o. 41. §.

A *választmány* az elnökből, két alelnökből és 15 választmányi tagból áll.

Az elnököt, a két alelnököt és 8 választmányi tagot az Ipartestületek Országos Központjának közgyűlése választja (mégpedig: hármat Budapesten, kettőt a (th.) és megyei) városokban, és hármat a községekben székelő tagjaik sörából), 7 tagot a kereskedelmi és iparkamarák ipari osztálya küld ki (mindenik egyet-egyét) kézműves iparos tagjai közül. Valamennyi csak a közgyűlés kiküldöttei közül választható.³⁹⁾

Az ipartestületek országos központja vezetőjének a címe: *igazgató*.⁴⁰⁾

A végből, hogy az Ipartestületek Országos Központja és a kereskedelmi és iparkamarák közt — a kézműves iparosok egyetemes érdekeit érintő kérdésekben — az együttműködés biztosíttassék, minden kereskedelmi és iparkamara évenként legalább egyszer értekezletet tart a területén működő összes ipartestületek meghívásával.⁴¹⁾

Az Ipartestületek Országos Központja a kereskedelemügyi miniszter felügyelete alatt áll.⁴²⁾

5. Országos Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács. Azzal a rendeltetéssel létesült, hogy ipari és kereskedelmi oktatási ügyekben a kereskedelemügyi és a vallás- és közoktatási miniszternek — akár megkeresésre, akár saját kezdeményezéséből — véleményt adjon és javaslatot tegyen.⁴³⁾ A kereskedelemügyi miniszter hatósága alatt áll.⁴⁴⁾

A tanács külön ipari, és külön kereskedelmi oktatási szakosztályból áll — közös elnökséggel, amelyet az elnök, a másodelnök, az alelnök, a titkár és 4 előadó alkot.

A tanács elnökét, másodelnökét és az alelnököt az államfő, — titkárát és 2 előadóját a kereskedelemügyi, másik 2 előadóját a vallás- és közoktatási miniszter, — mindkét szakosztálynak 30—30 tagját pedig felefele részben a nevezett miniszterek nevezik ki 6 évre. A tagok fele 3 évenként kilép, de újra kinevezhető.⁴⁵⁾

6. Iparoktatási intézmények. A *m. kir. iparoktatási főigazgatóság* felügyelete alatt a következő ipariskolák működnek: a) a *m. kir. állami felső ipariskolák* (a budapesti és a szegedi áll. felső ipariskola, és a budapesti áll. felső építőipariskola); b) az *állami ipari szakiskolák* (a debreceni, győri, miskolci, szolnoki, újpesti és pécsi fa- és fémipari, a szegedi faipari, a budapesti mechanikai és elektromosipari szakiskola, az újpesti textilipariskola és a budapesti nőipariskola). Kívülök vannak még magán- és egyéb iparoktatási intézetek.⁴⁶⁾

7. Építőiparok. Az építőiparok olyan képesítéshez kötött iparok, amelyek csak iparendély alapján gyakorolhatók.

39) 1932: VIII. tc. 45. §.; 40) U. o. 50. §.; 41) U. o. 53. §.; 42) U. o. 54. §.; 43) 59.721/1900. K. M. 1. §.; 44) U. o. 3. §.; 45) U. o. 7—10. §.; 46) 70.121/1920. K. M.

A törvényhozás rendelkezéséig a reájuk vonatkozó rendeletek irányadók.⁴⁷⁾

Az építőmesterségek fogalma alá az *építőmester*, a *kőműves*-, *ács*- és *kőfaragómester* esik.⁴⁸⁾

Ezeknek az iparoknak önálló gyakorlásához szükséges képzettség: a) a műegyetemen szerzett vagy honosított építész oklevél és 2 évi szakbavágó gyakorlat, vagy b) az építőmesteri képzettség megvizsgálására szervezett vizsgáló bizottság bizonyítványa.⁴⁹⁾

Az építőmesteri ipar gyakorlására képesített az is, akinek mérnöki oklevele van, és ezenfelül — ha az építőmesteri írásbeli (tervezési) vizsgát sikerrel kiállotta, legalább 3 évi, — különben pedig 6 évi szakbavágó gyakorlatot igazol.⁵⁰⁾

A képzettség megszerzésére *Építőmesteri Téli Tanfolyamok* is szerveztettek, amelyeknek 3 félévre terjedő tanfolyama munkavezetői, 4 félévre terjedő tanfolyama pedig a kőműves-, ács- vagy kőfaragó-mesterség önálló folytatására képesít.⁵¹⁾

A képzettség megvizsgálására működik Budapesten az *Építőmesteri Képzettség Megvizsgálására Szervezett Bizottság*.⁵²⁾ Ezenkívül működnek még *Kőműves*-, *Kőfaragó*- és *Acs*mesteri Képzettség Megvizsgálására Szervezett Bizottság-ok Budapesten, Baján, Debrecenben, Győrött, Miskolcon, Pécsen, Sopronban, Szegeden, Szombathelyen, Veszprémben és Zalaegerszegen.

8. *M. kir. Szabadalmi Bíróság*. Szabadalmi hatóságok eredetileg a *Szabadalmi Hivatal* és a *Szabadalmi Tanács* voltak.⁵³⁾ Később a törvény a szabadalmi hivatalt *Szabadalmi Bíróság*-gá, a szabadalmi tanácsot pedig *Szabadalmi Felsőbíróság*-gá alakította át.⁵⁴⁾

Az újabb törvény a szabadalmi felsőbíróságot megszüntette, és bírói hatáskörét a kir. kúriára ruházta.⁵⁵⁾

Ma tehát szabadalmi hatóságként csak a *Szabadalmi Bíróság* működik, még pedig *bejelentési* és *bírói* osztályokra tagoltan. Mindkét osztály 3 tagú tanácsban jár el, — a bejelentési osztály határozatai ellen előterjesztett jogorvoslatokat azonban a bírói osztály 5 tagú tanácsban bírálja el.⁵⁶⁾

A szabadalmi bíróság a kereskedelemügyi miniszter közvetlen felügyelete alatt áll.⁵⁷⁾

9. *Mérnöki Kamara és Mérnöki Tanács*. A mérnöki kamara rendeltetése, hogy a mérnöki kar erkölcsi tekin-

47) 1922: XII. tc. 14. §. 5.; 33. §.; 48) 46.188/1884. F. I. K. 1. §.; 49) U. o. 8. §.; 50) 68.934/1927. K. M.; 51) 80.656/1895. K. M. 2., 11. §.; 52) 46.188/1884. F. I. K. 8., 9. §., 156.235/1929. K. M.; 53) 1895: XXXVII. tc. 23. §.; 54) 1920: XXXV. tc. 3. §.; 55) 1927: XX. tc. 1. §.; 56) 1920: XXXV. tc. 5. §.; 57) 1927: XX. tc. 4. §.

télye és hazafiassága fölött őrkdjék; a kamara tagjainak jogait és érdekeit védje; a mérnökök működésének jog- és szabályszerűségét ellenőrizze; tagjai és a mérnökhelyettesek fölött a fegyelmi hatóságot gyakorolja; a mérnöki kar erkölcsi színvonalának emelését és érdekeinek fejlesztését véleményadás és javaslatétel útján előmozdítsa.⁵⁸⁾

Egyelőre csak Budapesten van mérnöki kamara szervezve.⁵⁹⁾

A kamara ügyeit a közgyűlés, a választmány és az elnök intézi; működése fölött a felügyeletet a kereskedelemügyi miniszter gyakorolja.⁶⁰⁾

A kamara választmányának határozatai ellen vagyonekezelési ügyekben a közgyűléshez, egyéb ügyekben a *Mérnöki Tanács*-hoz van helye fellebbezésnek, amely utóbbi elnökön és alelnökön kívül 30 tagból áll.

A 30 tag közül 15 tagot a kamara választmányának, 5 tagot pedig a műszaki főiskolának a jelölése alapján a kereskedelemügyi miniszter nevez ki, 5 tagot a közigazgatási bíróság — bírói képesítésű tagjai közül, 5 tagot végül a szabadalmi bíróság küld ki 3—3 évre. Elnökét és az alelnököket — a tanács jelölése alapján — a kereskedelemügyi miniszter nevezi ki.⁶¹⁾

10. *Filmipari Felügyelő- és Ellenőrző Bizottság*. Mozgóképet nyilvánosan csak akkor szabad előadni, ha azt a mozgóképvizsgáló bizottság⁶²⁾ előzetesen megvizsgálta, nyilvános előadásra alkalmasnak ítélte, és erről engedélyokiratot állított ki.⁶³⁾ A vizsgálatért díj jár. A vizsgálati díjakból létesült a *Filmipari Alap*, amely az ügyviteli költségek fedezésére szolgál.⁶⁴⁾ A filmipari alap fölött — a belügyminiszterrel egyetértve — a kereskedelemügyi miniszter rendelkezik, és abból utalványozást csakis az utóbbi teljesíthet.⁶⁵⁾

A filmipari alap kezelésében közreműködik a (filmipari) *Felügyelő Bizottság*; az alap pénzkezelését és a felügyelő bizottságnak erre vonatkozó működését a minisztérium által kinevezett (filmipari) *Ellenőrző Bizottság* ellenőrzi. Mindkettőnek szervezetét és feladatkörét rendelet szabályozza.⁶⁶⁾

E) Belkereskedelem.

1. *Mértékhitelítés*. Törvény rendeli, hogy a közforgalomban csakis hitelesített mértékek és mérőeszközök legyenek használhatók.⁶⁷⁾ Rendeli továbbá, hogy a mértékek és mérőeszközök hitelesítésére *Allami Mértékhitelítő Hivatalok* állíttassanak fel, amelyek a *M. kir. Központi Mér-*

58) 1923: XVII. tc. 5. §.; 59) U. o. 40. §.; 60) U. o. 14., 28. §.; 61) U. o. 27. §.; 62) L. a 25. o.; 63) 5.123/1920. B. M. 1. §.; 64) 6.292/1925. M. E. 1. §.; 3. §.; 65) U. o. 1., 4. §.; 66) U. o. 2—6. §.; 67) 1907: V. tc. 15. §.

tékügyi Intézet közvetlen ellenőrzése, és a kereskedelemügyi miniszter főfelügyelete és fegyelmi hatósága alatt állanak.⁶⁸⁾

A központi mértékügyi intézet rendeltetése, hogy a mértékügynek országosan egységes műszaki vezetését végezze.⁶⁹⁾

Az állami mértékHITELESÍTŐ hivatalok szervezetét, számát, székhelyét és működési körét a kereskedelemügyi miniszter rendelettel állapítja meg.⁷⁰⁾ Ezidőszerint 16 mértékHITELESÍTŐ hivatal működik.⁷¹⁾

2. Cégbiztos. A kereskedelmi cégjegyzésekre vonatkozó rendelkezések szerint a cégbejegyzési kivonatok a kereskedelemügyi minisztérium cégbiztosi tennivalókkal felruházott tisztviselőjének (cégbiztos) adatnak ki, aki a bejegyzés ellen, ha azt jogszabályellenesnek találja, jogorvoslattal élhet.⁷²⁾

3. Kereskedelmi és Iparkamarák. Hivatásuk, hogy a kereskedelem és az ipar érdekeit előmozdítsák. Közvetlenül a kereskedelemügyi miniszter alatt állanak. Számukat, székhelyeiket és kerületeiket a minisztérium állapítja meg.⁷³⁾ Ezidőszerint 7 kereskedelmi és iparkamara van (Budapestben Debrecenben, Győrött, Miskolcon, Pécsen, Sopronban és Veszprémben).

A kereskedelmi és iparkamara elnökét a rendes tagok a maguk köréből választják. A kamara kereskedelmi és ipari osztályra tagozódik, és mindenik osztály saját tagjai köréből választja elnökét; ezek az osztály-elnökök egyszersmind alelnökei a kamarának. Az elnököt és az alelnököket a kereskedelemügyi miniszter erősíti meg állásukban.⁷⁴⁾

4. Budapesti Áru- és Értéktőzsde. A tőzsdék (börzék) rendeltetése, hogy bennük a kereskedelem tényezői (termelők, kis- és nagykereskedők, eladók, vevők) bizonyos időben összejöjjenek, és ez által mindennemű kereskedelmi cikkekre vonatkozó ügyletek (adásvétel, zálog-, biztosítási és szállítványozási ügyletek) megkönnyítenek. Nálunk egyetlen tőzsde a Budapesti Áru- és Értéktőzsde, amely 1864-ben alakult, és a kereskedelemügyi miniszter állandó felügyelete alatt áll.

Szervezetének legjelentősebb alkotórésze a tőzsde választott bírósága, amelynek hatáskörét és eljárását törvények szabályozzák.⁷⁵⁾

68) 1907: V. tc. 19. §.; 69) U. o. 23. §.; 70) U. o. 19. §.; 71) 90.997/1278. K. M., 141.780/1931. K. M.; 72) 1883. márc. 31. F. I. K. rend., 39.864/1929. I. M.; 73) 1868: VI. tc. 1., 2., 4. §.; 74) 1934: XX. tc. 1., 3., 4. §.; 75) 1881: LIX. tc. 94–99. §., 1912: LIV. tc. 24. §., 1930: XXII. tc. 40–53. §.

5. Budapesti Nemesfém- és Drágaköcsarnok. A kereskedelemügyi miniszter főfelügyelete alatt álló, tőzsdejellegű intézmény, amelynek célja, hogy megkönnyítse, előmozdítsa és szabályozza, egyúttal a helyszínén is lebonyolítsa a kereskedelmi forgalmat mindennemű nemes fém, gyöngy, drágakő, óra és ékszeráruban. 1925-ben létesült.⁷⁶⁾

F) Ipari, közgazdasági és gyáripari közigazgatás.

1. Hatósági munkaközvetítés. Mindazok a községek és városok, amelyeket a kereskedelemügyi miniszter — a belügyminiszterrel egyetértve — kijelöl, kötelesek az ipari munka minden nemében, valamint a bányászat és a kereskedelem körében, a munkakereslet és kínálat kiegyenlítésére, a munkaközvetítést hatóságilag díjmentesen ellátni, még pedig a városok esetleg még a saját hatósági területükön túlterjedő hatáskörrel is, amely esetben állami támogatásban részesíthetők.⁷⁷⁾

Foglalkozhatnak a hatósági munkaközvetítők háztartási alkalmazottak közvetítésével is, ezért a működésükért azonban a munkaadóktól már követelhetnek díjazást.

Budapesten és a körzetéhez tartozó vármegyék és városok területén a hatósági munkaközvetítést a *M. kir. Állami Munkaközvetítő Hivatal*, — egyebütt a *Hatósági Munkaközvetítő Hivatal*-ok látják el.⁷⁸⁾ A hatósági munkaközvetítő hivatalok tisztviselői a városi közigazgatási tisztviselők közé tartoznak.⁷⁹⁾ Jelenleg 8 munkaközvetítő hivatal van (Budapestben, Debrecenben, Győrött, Miskolcon, Pécsen, Sopronban, Szegeden és Szombathelyen), amelyek fölött a főfelügyeletet — az állami munkaközvetítő hivatal útján — a kereskedelemügyi miniszter gyakorolja.⁸⁰⁾

2. Iparfelügyelet. A munkaadó köteles munkatelepén mindazt létesíteni és fenntartani, ami az alkalmazottak életének, testi épségének és egészségének biztosítása érdekében szükséges. Az erre vonatkozó rendelkezések végrehajtásának ellenőrzését, valamint az iparfejlesztési tennivalókat a kereskedelemügyi miniszter az iparfelügyelők által gyakorolja, akik egyetemi képesítésű állami tisztviselők.⁸¹⁾

Az iparfelügyelők vizsgálata kiterjed mindazokra a gyárakra és ipari telepekre, amelyekben elemi erővel hajtott erőgép van alkalmazásban, vagy e nélkül is, ha ott rendsze-

76) 50.109/1925. K. M.; 77) 1916: XVII. tc. 1–4. §.; 78) 92.815/1916. K. M. 2., 4., 12. §.; 79) 1923: IV. tc. 2. §.; 80) 92.815/1916. K. M. 7. §.; 81) 1893: XXVIII. tc. 1., 8–10. §.

rint legalább 20 alkalmazottat foglalkoztatnak, vagy amely ipartelepnek a felállítása telepengedélyhez van kötve. A vizsgálatot a kereskedelemügyi miniszter bármely ipartelepre kiterjesztheti.⁸²⁾

Az iparfelügyelői kerületeket a kereskedelemügyi miniszter állapítja meg.⁸³⁾ Jelenleg 13 kerület van (Budapesten, Debrecenben, Győrött, Gyulán, Kaposvárott, Miskolcon, Nyíregyházán, Pécsen, Sopronban, Szegeden, Székesfehérvárott, Szolnokon és Szombathelyen).

Ujabb iparfelügyelői állásokra nők is kinevezhetők, akik annak az iparfelügyelőnek vannak alárendelve, akihez szolgálattételre beosztatnak, és tevékenységük elsősorban a nők és a gyermekek ipari munkájának felügyeletére terjed ki.⁸⁴⁾

Ipari főfelügyelői állást is szerveztek,⁸⁵⁾ de ezt utóbb megszüntették.⁸⁶⁾

3. A. M. Kir. Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet rendeltetése, hogy a hazai ipar, különösen a hazai kis- és középipar fejlődését tervszerűen előmozdítsa. Nyilvános állami intézmény, amelynek anyag- és fegyver-vizsgálatok ügyében hatósági jellege van.⁸⁷⁾

Működésének főbb irányai: az anyagvizsgálat, a kísérletezés, szerkezetek és gépek vizsgálata, szakvélemény- és tanácsadás, szakelőadások és tanfolyamok, szakkiállítások és bemutatók tartása stb.⁸⁸⁾

Rendes alkalmazottai: az igazgató, mérnökök, titkár, könyvtáros és egyéb alkalmazottak.⁸⁹⁾

4. Villamos energia. A villamos energia fejlesztéséről, vezetéséről és szolgáltatásáról szóló törvény elrendelte az *Országos Energiagazdasági Tanács* felállítását, amely az említett kérdésekben véleményező szerv.

Az államfő által 3 évre kinevezett elnökből, alelnökből, és a kereskedelemügyi miniszter által kinevezett 12 tagból áll.⁹⁰⁾

Ugyanaz a törvény rendeli, hogy a bírságpénzekből és állami hozzájárulásból *Országos Energiagazdasági Alap*-ot kell létesíteni, amely az ország energia-ellátásának fejlesztésére szolgál, és azzal a kereskedelemügyi miniszter rendelkezik.⁹¹⁾

5. Robbantóanyag- és Lőporegyedárusági Tanács. A törvényhozás felhatalmazta a minisztériumot, hogy a lőporegyedáruságot, amelyet a múltban a hadügyminisztérium

82) 1893: XXVIII. tc. 15., 19. §., 79.884/1923. K. M. 3. §.; 83) 13.469/1894. K. M. 10. §.; 84) 100.027/1918. K. M. 1-3. §.; 85) 17.002/1901. K. M.; 86) 95.442/1923. K. M.; 87) 66.610/1924. K. M. 1., 2. §.; 88) U. o. 5. §.; 89) U. o. 14. §.; 90) 1931: XVI. tc. 59. §.; 91) U. o. 58. §.

gyakorolt, mindennemű robbanó anyagra kiterjesztve folytathassa. Az igazgatást a kereskedelemügyi miniszter a pénzügyi és a honvédelmi miniszterrel egyetértve végzi.⁹²⁾

A kereskedelemügyi miniszter létesítette a *Robbantóanyag és Lőporegyedárusági Tanács*-ot, amely az elnökön és az elnökhelyettesen kívül 9 tagból áll, és feladata, hogy a robbantóanyag- és lőporegyedáruság alá tartozó anyagok előállításával, behozatalával, forgalombahozatalával, felhasználásával és ármegállapításával kapcsolatos mindazokban a kérdésekben véleményt adjon, vagy intézkedjék, amelyeket a kereskedelemügyi miniszter — a nevezett miniszterekkel egyetértve — hatáskörébe utal.⁹³⁾

6. Kartelügyek. Törvény rendeli, hogy minden olyan megállapodás vagy határozat, amely valamely árura vonatkozóan a termelés, a forgalom, vagy az áralakulás tekintetében, vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozza, vagy olyan kötelezettséget állapít meg, amely azt más módon szabályozza (kartel), csak akkor érvényes, ha azt írásba foglalták és a kereskedelemügyi miniszterhez bemutatták. A kereskedelemügyi miniszter, ha a megállapodást a közérdekre károsnak ítéli, megkísérli a békés kiegyenlítést. Ha az nem vezet sikerre, javasolhatja, hogy a minisztérium az érdekelt vállalatokat adó- vagy vámkedvezmények megvonásával, vagy a közszállításokból kizárással kényszerítse káros működésüknek abbahagyására. Javaslatot tehet a kereskedelemügyi miniszter a minisztériumnak arra is, hogy a vámtarifa tételeit módosítsa, vagy megszüntesse, vagy egyéb vámpolitikai intézkedést tegyen. Ideiglenes intézkedésért a kartelbírószághoz is fordulhat. Végül intézkedhetik a közérdekű kereset megindítása iránt is.⁹⁴⁾

Elrendelte továbbá a törvény, hogy a kartelkérdésekben szükséges vélemény adására Budapesten *Országos Kartelbizottság*-ot alakítsanak, amelynek elnökét és másodelnökét az államfő, 9 tagját pedig a minisztérium nevezze ki, valamennyit 3 évre. A kartelbizottság megkeresésre, de a saját kezdeményezéséből is adhat véleményt.⁹⁵⁾

Az áralakító tényezők elemzése és az áralakulás gazdasági helyességének ellenőrzése, valamint ár-kérdésekben szakértői véleményadás végett a kereskedelemügyi miniszter *Árelemző Bizottság*-ot szervezett, amelynek elnöke a kartelbizottság elnöke.⁹⁶⁾

92) 1921: XXIII. tc. 20. §.; 93) 92.568/1921. K. M.; 94) 1931: XX. tc. 1., 6. §.; 95) U. o. 5. §., 5.382/1931. M. E. 1-4. §.; 96) 1.200/1933. M. E. 1. §.

G) Külkereskedelem.

1. Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság. Feladata, hogy közreműködjen a Magyarország külkereskedelmi forgalmára vonatkozó statisztika értékeinek megállapításában; — ezenfelül igénybevehető a M. kir. Közp. Statisztikai Hivatal által folytatott árstatisztikai és egyéb adatgyűjtésekkel kapcsolatos szakszerű közreműködésre is.⁹⁷⁾

Közvetlenül a kereskedelemügyi miniszternek van alárendelve. Elnöke a Közp. Statisztikai Hivatal elnöke; egyik alelnöke a Közp. Stat. Hivatal alelnöke, másik alelnökét és két titkárát a kereskedelemügyi miniszter a Közp. Stat. Hivatal tisztviselői közül nevezi ki. Ugyanezek közül rendeli ki a Közp. Stat. Hivatal elnöke az előadókat.⁹⁸⁾

Tagjai: a kereskedelemügyi, a pénzügyi és a földművelésügyi miniszterek két-két kiküldöttje; a m. kir. fővámigazgató; a m. kir. államasutak igazgatóságának két képviselője; egyes minisztériumoknak és más intézményeknek a kereskedelemügyi miniszter által meghívott szakközegei; a kereskedelemügyi miniszter által kinevezett szakosztályfőnökök; a kereskedelmi és iparkamaráknak, a mezőgazdasági kamaráknak, a kereskedelemügyi miniszter által kiválasztott közgazdasági célú testületeknek és egyesületeknek egy-egy képviselője; végül a kereskedelemügyi miniszter által kinevezett tagok.⁹⁹⁾ A tagság 6 évre szól.¹⁰⁰⁾

Tennivalóit az elnökség, a teljes ülés és a szakosztályok végzik.¹⁰¹⁾ Jelenleg 23 szakosztálya van.¹⁰²⁾

2. Budapesti Vámmentes Kikötő. Rendeltetése áruknak elhelyezése (tárolása) és kezelése, illetőleg ki-, be- és átrakása.¹⁰³⁾

A kikötő raktári vállalatának üzletszabályzatát külön rendelet állapítja meg.¹⁰⁴⁾

3. A M. kir. Tengerészeti Hivatal, amely a kereskedelemügyi minisztérium kebelében működik, végzi a magyar tengeri kereskedelmi hajóknak a lajstromozását, aminek meg története előtt a hajó a megállapított lobogó viselésére nem jogosult.¹⁰⁵⁾

H) Posta-, Távirida-, Távbeszélő-ügyek.

A posta (már évszázadok óta), a távirida (1847 óta), és a távbeszélő az államnak fenntartott joga (monopolium). A táviridára, távbeszélőre és egyéb villamosberendezésekre — azok kivételével, amelyek közterület érintése nélkül és a

97) 1.809/1922. K. M. eln. 1. §.; 98) U. o. 2. §.; 99) U. o. 3. §.; 100) U. o. 6. §.; 101) U. o. 8. §., 1.829/1922. K. M. eln. 1. §.; 102) 223/1928. K. M. eln.; 103) 4.490/1928. M. E. 2. §.; 104) 112.458/1928. K. M.; 105) 1921. L. tc., 371/1922. M. E. 1., 3. §.

közhasználat kizárásával létesülnek — ezt a jogfenntartást törvény állapítja meg.¹⁰⁶⁾

A posta-, távirida- és távbeszélő-üzem igazgatását — a vezérigazgató vezetése alatt — a budapesti m. kir. táviró- és távbeszélőigazgatóság, és öt vidéki m. kir. postaigazgatóság (budapesti, debreceni, pécsi, soproni és szegedi) látja el.

I) Bányahatósági jogkör.

A törvény a bányahatósági jogkört, amely azelőtt a pénzügyminisztert illette, a kereskedelemügyi miniszterre ruházta át.¹⁰⁷⁾

A bányügyi közigazgatást I. fokon a bányakapitányságok (budapesti, miskolci, pécsi és salgótarjáni), II. fokon a kereskedelemügyi miniszter látja el.

15. §. A külügyminisztérium és a vele kapcsolatos intézmények.

A külügyi igazgatást korábban, mint Ausztriával közös ügyet, a cs. és kir. közös külügyminiszter intézte, aki a külfölddel szemben a monarchia diplomáciai, valamint kereskedelmi képviselőjét egyaránt ellátta.¹⁾

A háború végével Ausztriával való államjogi kapcsolatunk megszűnt, és így a külfölddel szemben államunk külön képviselőtéről kellett gondoskodni. A külön külügyminisztériumot a népköztársaság állította fel,²⁾ amelyet alkotmányosan a nemzetgyűlés szervezett meg.³⁾

A külügyminisztérium ügyköre — a külpolitikai ügyeken kívül — 11 osztályra tagolódik, amelyekben a személyi; a protocole-; a sajtó-; a gazdaságpolitikai; a nemzetközi közjogi és szerződési; a büntetőjogi és rendészeti; a nemzetközi magánjogi; a nemzetközi közigazgatási ügyek; a külföldön élő magyar állampolgárok ügyei; az utazási és útlevél-ügyek, végül a kulturális ügyek csoportosulnak.

Hazánk diplomáciai képviselőjét a m. kir. követségek, gazdasági képviselőjét pedig a m. kir. konzuli hivatalok látják el.

106) 1848: XXXI. tc. 1. §.; 107) 1933: XX. tc. 1. §.

1) 1867: XII. tc. 8. §.; 2) 1918: V. néptörvény; 3) 1920: I. tc. 6. §.

16. §. A pénzügyminisztérium és a vele kapcsolatos intézmények.

A pénzügyminisztérium ügykörét a fogalmazó személyzet — az elnöki osztályon kívül — 19 főosztályban látja el a következő csoportosítással: I. állami költségvetések, zárszámadások stb.; II. államadóssági és közhiteli ügyek; III. állami javak hasznosítása és értékesítése; IV. illetmény- és nyugdíjügyek; V. jóvátételi, közösségmegszüntetési, ipari és közgazdasági ügyek; VI. személyzeti ügyek; VII. egyenes adók; az önkormányzati testületek háztartási ügyei és vagyonváltság-ügyek; VIII. forgalmi adók és illetékek; IX. fogyasztási adók, egyedáruságok; X. italmérés; XI. dohány- és sójövődék; XII. határvámjövődék; XIII. földadónyilvántartás; XIV. állami épületek, kegyuraságok, kincstári iskolák; XV. fém- és szénbányászat, pénzverés; XVI. pénzügyőrség és jövedéki bírságalap ügyei; XVII. biztosító magánvállalatok felügyelete, és XIX. a vámőrség ügyei.

Ezekben az ügyekben a pénzügyminisztériumot a következő hatóságok és intézmények támogatják.

A) Államadóssági és közhiteli ügyek.

1. M. kir. Postatakarékpénztár. Felállítását Budapesten a törvényhozás takarékbetétek gyümölcsöző kezelése és visszafizetése végett rendelte el akként, hogy közvetítő hivatalai a m. kir. postahivatalok.¹⁾ Ügykörét utóbb a törvény kiegészítette a cheque- és clearing-ügylettel;²⁾ még később kézi zálogkölcson-, árverési csarnok-, beraktározási és közraktári üzlettel, valamint mindezek melléküzleteivel; — tudomásul vette azt is, hogy a Központi Zálogház, az Állami Árverési Csarnok és az Állami Beraktározási Vállalat a postatakarékpénztárral egyesített.³⁾ 1924 óta a postatakarékpénztár látja el az összes állami és vármegyei pénzkézelt.⁴⁾

A postatakarékpénztár eredetileg a közmunka- és közlekedési, utóbb a kereskedelemügyi miniszter fennhatósága alatt állott; — később a törvényhozás a pénzügyminiszter alá rendelte, akit egy Felügyelő és Ellenőrző Bizottság szervezésére is felhatalmazott, amelynek szervezetét és hatáskörét rendelet szabályozza.⁵⁾

2. A Magyar Nemzeti Bank. Az Ausztriával fennálló államjogi viszony tartama alatt elvileg Magyarországnak is, Ausztriának is joga

1) 1885: IX. tc. 1., 4. §.; 2) 1889: XXXIV. tc. 1. §.; 3) 1925: IX. tc. 2., 3. §.; 4) 5.200/1924. P. M., 160.224/1924. B. M. 19. §.; 5) 1926: XIV. tc. 1., 3. §., 5.372/1926. P. M.

lett volna önálló jegybank felállítására; — tényleg azonban 1878! júl. 1-ig mindkét államban a jegybank szerepét a Szabadalmazott Osztrák Nemzeti Bank látta el. 1878-ban aztán a két állam abban egyezett meg, hogy önálló jegybank felállítási jogát 1887. dec. 31-ig nem veszi igénybe, hanem elhatározták, hogy a szab. osztrák nemzeti bank közös osztrák-magyar nemzeti bankká alakuljon át.⁶⁾ Ennek a banknak a szabadalmát aztán a két törvényhozás 10—10 évre, legutóbb 1917. évben⁷⁾ meghosszabbította.

Az 1918/19-iki események a bank szabadalmát megszüntették, mindamellett a magyar kormány felhatalmazta és kötelezte a bankot, hogy működését a törvényhozás további rendelkezéséig folytassa.⁸⁾ A kormánynak ezt az intézkedését a törvényhozás is jóváhagyta.⁹⁾

Az osztrák-magyar bank szabadalmának megszűnése következtében kénytelen volt a törvényhozás a pénzforgalom ideiglenes szabályozásáról gondoskodni; e végből egyfelől a pénzjegyek kibocsátásának jogát az államnak tartotta fenn, másfelől addig, amíg jegybank létesíthető lesz, Budapesten M. kir. Állami Jegyintézet létesítését határozta el, és felhatalmazást adott arra is, hogy a külföldi fizetési eszközökkel való kereskedést és forgalmat a minisztérium rendelettel szabályozza.¹⁰⁾ Ezen az alapon és erre a célra állította fel a minisztérium a Devízaközpontot.¹¹⁾

A törvényhozás aztán 1924-ben létesítette a Magyar Nemzeti Bankot, és 1943. dec. 31-ig reá ruházta a bankjegyek kibocsátásának kizárólagos jogát, és megszüntette az Állami Jegyintézet és a Devízaközpont működését.¹²⁾

Az állam, amennyire csak lehet, a banknál összpontosítja pénzforgalmát, és az állam számlájára történő arany- és deviza-művelet végrehajtásával is a bankot köteles megbízni.¹³⁾

A Magyar Nemzeti Bank ügyeit a közgyűlés, a főtanács, a végrehajtóbizottság, a vezérigazgató és az üzletvezetőség intézi.

A közgyűlés képviseli a részvényesek összességét.¹⁴⁾

A főtanács a bank törvényes képviselője, jogosult mindazokra az intézkedésekre, amelyek nincsenek a közgyűlésnek fenntartva. All az elnökből és 13 tagból; van 4 póttagja is.¹⁵⁾ A tagokat a közgyűlés választja 5 évre, akik közül évenként 3, a negyedik évben 4 kilép.¹⁶⁾ Az elnököt az államfő nevezi ki 5 évre, aki az állandó felügyeletet gyakorolja.¹⁷⁾ A főtanács saját kebeléből 2 alelnököt választ, akiket az államfő erősít meg, és akik az akadályozott elnököt helyettesítik.¹⁸⁾

A végrehajtóbizottság határoz a halaszthatatlanul sürgős olyan ügyekben, amelyek a főtanácshoz tartoznak. All az elnökből, a két alelnökből, és a főtanács által saját kebeléből választott 3 főtanácsosból.¹⁹⁾

A vezérigazgató az összes üzletágak fővezetője; őt a főtanács nevezi ki.²⁰⁾

Az üzletvezetőség végrehajtója a főtanács határozatainak

6) 1878: XXV. tc. 1. §.; 7) 1917: XVIII. tc.; 8) 6.935/1919. M. E. 1. §.; 9) 1920: IV. tc. 8. §.; 10) 1921: XIV. tc. 1., 8., 21. §.; 11) 6.700/1922. M. E. 2. §.; 12) 1924: V. tc. 1., 2., 6. §.; 13) 1924: IV. tc. 1. §. II. jkv. XIII. c.; 4. 1924: V. tc. Alapsz. 5. c. 3. bek., 14) 1924: V. tc. Alapsz. 10. c., hatásköre 20. c.; 15) U. o. 24., 25. c.; 16) U. o. 20. c. d), 28. c.; 17) U. o. 26. c.; 18) U. o. 27. c.; 19) 1925: XXXII. tc. mell. 36/a. c.; 20) 1924: V. tc. Alapsz. 37., 24. c.

és intézkedéseinek. All a vezérigazgatóból és legalább 3, legfeljebb 5 igazgatóból. Feladatkörét 1—1 igazgató alatt álló ügycsoportok látják el.²¹⁾

A kormány nevében *kormánybiztos* gyakorolja a felügyeletet a fölött, hogy a bank a törvényeknek és az alapszabályoknak megfelelően járjon el. A kormánybiztos (és helyettesét) az államfő rendeli ki. A kormánybiztos halasztóhatályú óvást emelhet a közgyűlés, a főtanács és az üzletvezetőség határozatai ellen.²²⁾

3. A Pénzintézeti Központ. (PK) 1916-ban létesült szövetkezet alakjában azzal a rendeltetéssel, hogy a hazai pénzintézeteknek, és ezek révén a közgazdaságnak az érdekeit ápolja és előmozdítsa.²³⁾ Célját a törvényhozás legutóbb akként állapítja meg, hogy: tagjainál, valamint a pénzügyminiszter utasítására a bank- és pénzváltóüzlettel foglalkozó vállalatoknál *felülvizsgálatot* (revíziót) tart; közreműködik, hogy a pénzintézetek ügyvitele és ügyintézése lehetőleg egyöntetűen történjék; tagjainak hitelt nyújthat; közreműködik, hogy a pénzintézetek — szükség esetében — egészséges alapra helyeztessenek, illetőleg egyesüljenek, vagy felszámoljanak; felszámolóként is eljárhat; közreműködik az állami hitelműveletek végrehajtásában, és megbízásra ellátja az államadóságokkal kapcsolatos tennivalókat; megbízásából gondoskodik az állami sorsjáték rendezéséről; a közszolgálati alkalmazottaknak kölcsönöket nyújt; tagjai — kezessége mellett — kölcsönöket kaphatnak a postahivatali bevételekből; részesedést vállalhat a pénzintézetek együttes műveleteiben; vállalatok stb. megkeresésére elvállalhatja a könyvvizsgálatot, — alapításnál a bizalmi személyek ügykörét, vagy a felszámolást, közérdekű intézmények gazdálkodásának felülvizsgálását.²⁴⁾

Tagjai lehetnek a pénzintézetek, az alapítványi pénztárak és az államkincstár.²⁵⁾

Tagjai — az intézetek vagyoni erejéhez képest — 3 kúriába oszthatnak; az egyes kúriák vagyonának határait a pénzügyminiszter rendelettel állapítja meg.²⁶⁾ A 3-ik kúriába tartozó tagok rendes felülvizsgálat alá esnek, — a többiek vizsgálata csak kérelmükre történik.²⁷⁾

Elnökét 5 évre az államfő nevezi ki.²⁸⁾ Igazgatóságának tagjai az elnökön kívül a vezérigazgató, 18 választott tag és 4 minisztériumnak 1—1 kiküldöttje.²⁹⁾

Takarékbetéteket csak olyan intézet fogadhat el, amely

21) 1924: V. tc. Alapsz. 38., 39. c.; 22) U. o. 45—47. c.; 23) 1916: XIV. tc. 1. §.; 24) 1926: XIII. tc. 1. §.; 25) 1920: XXXVII. tc. 4. §.; 26) U. o. 4. §.; 1923: XXXII. tc. 12. §.; 27) 1920: XXXVII. tc. 10. §.; 28) U. o. 3. §.; 29) U. o. 6. §.

tagja a Pénzintézeti Központnak, és közpénzek is csak ilyeneknél helyezhetők el.³⁰⁾

Az ellen a pénzintézet ellen, amelynek kényszerfelszámolását a Pénzintézeti Központ vállalta el, csőd nem nyitható.³¹⁾

4. Országos Központi Hitelszövetkezet (OKH). A Gazdasági és Hitelszövetkezetek ügyének előmozdítására és hiteligenyeik kielégítésére állított fel Budapesten.³²⁾ Gazdasági és Hitelszövetkezetek csak az OKH közreműködésével és csak olyan feltétellel alakulhatnak, hogy az OKH-ba rendes tagként belépnek.³³⁾

Hivatása, hogy gondoskodjék mindazoknak a hitelszükségleteknek a kielégítéséről, amelyek kisebb mezőgazdaságok létesítésére, termelésük biztosítására és fejlesztésére szükségesek. Feladata továbbá a szövetkezeti eszmének terjesztése és népszerűsítése, valamint a szövetkezeti rendszer tökéletesítése.³⁴⁾

Alapító tagjai azok, akik az alaptőkéhez egy vagy több alapítványi üzletrésszel járulnak; — rendes tagjai pedig azok a gazdasági és hitelszövetkezetek, amelyek az OKH-ba tagokként belépnek.³⁵⁾ Minden belépő tag legalább egy 30 P-ről szóló üzletrészt köteles jegyezni.³⁶⁾

Az alapító tagok csak alapítványi üzletrészeik erejéig, a rendes tagok üzletrészeik névértékének ötszörös összegéig felelősek.³⁷⁾ Az államkincstár is jegyzett üzletrészeket.³⁸⁾

Az államkincstár üzletrészei „B”-sorozatúak, míg a többi valamennyi „A”-sorozatú. A „B”-sorozatú üzletrészek csak akkor részesülnek osztalékban, ha az „A”-sorozatúakra eső osztalék elérte a 6%-ot.³⁹⁾

Az OKH igazgatósága az elnökön és két alelnökön kívül 12 tagból áll, amely utóbbiak közül kettőt a pénzügyminiszter, négyet a többi alapító tag nevez ki, hatot pedig a tag-szövetkezetek választanak az alapszabályokban megállapított időre. Az elnököt az államfő, az egyik alelnököt pedig a földművelésügyi miniszter nevezi ki, a másik alelnököt a közgyűlés választja. Az OKH igazgatósága vezérigazgatót nevezhet ki — a pénzügyminiszter megerősítése mellett.⁴⁰⁾

A kormány a felügyeletet és ellenőrzést az OKH működése fölött kormánybiztos útján gyakorolja, akit a pénzügyminiszter nevez ki, és akinek halasztó hatályú óvási joga van.⁴¹⁾

Az OKH kölcsönköveteléseire kamatozó és törlesztés alá eső kötvényeket bocsáthat ki.⁴²⁾

30) 1920: XXXVII. tc. 13., 14. §.; 31) U. o. 12. §.; 32) 1898: XXIII. tc. 48. §.; 33) 1920: XXX. tc. 2. §.; 34) U. o. 18. §.; 35) 1898: XXIII. tc. 49. §.; 36) U. o. 53. §.; 1927: V. tc. 52. §.; 37) 1898: XXIII. tc. 51., 54. §.; 38) U. o. 78. §.; 1920: XXX. tc. 33. §.; 1923: XXXIII. tc. 5. §.; 39) 1.390/1932. M. E. 2., 3. §.; 40) 1920: XXX. tc. 25. §.; 41) 1898: XXIII. tc. 68. §.; 42) 1920: XXX. tc. 27. §.

Az OKH. különféle állami kedvezményekben is részesül.⁴³⁾

5. Iparosok Országos Központi Hitelszövetkezete. (IOKSz.) Az ipari anyagbeszerző, termelő és értékesítő szövetkezetek (szakipari szövetkezetek) alakítására, irányítására, ügyeik előmozdítására, ellenőrzésére és felügyeletére, általában a kézmű-, kis- és középipar gazdasági érdekeinek felkarolására és az iparfejlesztésben való közreműködésre létesült. Létesítéséhez az állam alapítványi üzletrész átvételével járult, — a szövetkezet és tagjai részére pedig a törvény különféle kedvezményeket biztosított.⁴⁴⁾

Tagjai: alapító tagok, akik az alaptökéhez egy vagy több üzletrésszel járulnak, és rendes tagok (a szakipari tag-szövetkezetek). Az alapító csak alapítványi üzletrészei, az államkincstár az átvett alapítványi üzletrészek, — rendes tagok végül az általuk jegyzett üzletrészek névértékének ötszörös összegéig felelősek.⁴⁵⁾

Igazgatósága — az elnökön és két alelnökön kívül — 12 tagból áll, akik közül négyet a kereskedelemügyi, kettőt a pénzügyminiszter nevez ki, hatot pedig a közgyűlés választ az alapszabályokban meghatározott időre. Az elnököt az államfő, az alelnökök egyikét a pénzügyminiszter nevezi ki, — másikat pedig a közgyűlés választja. Az igazgatóság — a kereskedelemügyi miniszter megerősítése mellett — vezérigazgatót nevezhet ki.⁴⁶⁾

A szövetkezet a kormány felügyelete és ellenőrzése alatt áll, amelyet az a kereskedelemügyi miniszter által kinevezett igazgatósági tagok egyike által gyakorol, akit halasztó hatályú óvásemelés joga illet meg.⁴⁷⁾

6. Magyar Földhitelintézet. A földbirtokosok áldozatkészségéből 1863-ban létesült a végből, hogy a földbirtokot egyesületi úton és kölcsönös jóállással, jelzálogi első fele értéke erejéig, hitelképessé tegyék. Törvényeink jelentékeny kiváltságokat és kedvezményeket biztosítanak az intézetnek.⁴⁸⁾

Az intézeti közgyűlés tagjai az alapítók, és az intézet adósa, illetőleg képviselőik.⁴⁹⁾

7. Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete. A kisbirtokosok hitelgényeinek (300—20.000 K-ig) kielégítése céljából, szövetkezeti alapon és állami támogatással létesült; és mindazok a kiváltságok és kedvezmények kiterjesztettek reá, amelyek a Magyar Földhitelintézetet megilletik. Elnökét és alelnökét az államfő erősíti meg.⁵⁰⁾

43) 1898: XXIII. tc. 78—80. §., 1920: XXX. tc. 33., 34. §.; 44) 1924: XVIII. tc. 1—3. §.; 45) U. o. 5., 6. §.; 46) U. o. 17. §.; 47) U. o. 43. §.; 48) 1871: XXIV., 1876: XXI., 1879: XLV. tc.; 49) 1927: V. tc. 54. §.; 50) 1879: XXXIX. tc. 2., 8. §., 1898: XI. tc.

Közgyűlésének tagjai az alapítók, és adósaiknak törvényhatóságokint választott képviselői.⁵¹⁾

8. Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége. (Altruista Bank.) A Magyar Földhitelintézet, a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete és az Országos Központi Hitelszövetkezet közreműködésével, szövetkezeti alapon létesült — az ingatlanfeldarabolások, telepítések és más birtokpolitikai intézkedések keresztülvitelére és előmozdítására, valamint az ezekkel, és a gazdasági munkaházak építésével kapcsolatos hitelgények kielégítésére. Állami támogatásban és a most említett intézetekéhez hasonló kedvezményekben részesül.⁵²⁾

Tagjai: az állam, az alapításban résztvevő hitelintézetek, és az alapítványi üzletrésztulajdonosok. A tagok csak üzletrészeik erejéig felelősek. Az igazgatóság elnökét, egy tagját és egy póttagot a pénzügyminiszter, — alelnökét, egy tagját és egy póttagot a földművelésügyi miniszter nevezi ki az illető minisztérium tisztviselői sorából, akiknek halasztó hatályú óvásemelési joguk van; az igazgatóság többi tagját a közgyűlés választja.⁵³⁾

9. Hangya Szövetkezeti Központ. A Magyar Gazdaszövetség állította fel 1898-ban társadalmi erőkből, mégpedig nemcsak szövetkezetek szervezése, hanem ellenőrzésük, valamint szövetkezeti üzletek berendezése és áruval ellátása végett is. Később alapítványi üzletrészek átvételével az állam is támogatta, és addig, amíg ezeket az üzletrészeket vissza nem fizetik, a pénzügyminiszter egy tagot küld ki a szövetkezeti központ igazgatóságába, akinek halasztó hatályú óvásemelési joga van.⁵⁴⁾

10. Országos Hitelügyi Tanács. Megalakult a végből, hogy közreműködjen a hitelélet rendjének megóvásában. Legfontosabb feladata, hogy a bírói úton érvényesíthető kamat legmagasabb mértékét megállapíthatja.⁵⁵⁾

Tagjai: a minisztérium által kinevezett hitelügyi szakember, a Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyintézeti Központ elnöke, a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének két kiküldöttje, az Országos Mezőgazdasági Kamara, és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 1—1 kiküldöttje. Elnökét és elnökhelyettesét a tanács tagjai közül a minisztérium nevezi ki.⁵⁶⁾

A tanács működését eredetileg csak 1932. június végéig

51) 1927: V. tc. 50. §.; 52) 1911: XV. tc. 1—3., 15. §.; 53) U. o. 3. §. 3., 4.; 54) 1933: XXXIII. tc. 6. §. (1), (2); 55) 5.610/1931. M. E. 1., 7. §.; 56) U. o. 2. §.

terveztek,⁵⁷⁾ azt azonban további intézkedésig meghosszabbították.⁵⁸⁾

11. Magyar Pénzügyi Szindikátus. A városi (községi) kislakás-építés állami segélyezése alkalmából létesült — alkalmi egyesülésként — a végett, hogy a megsegítés fedezésére szolgáló kötvényeket kibocsássa.⁵⁹⁾ Utóbb — törvényes felhatalmazás alapján — *szövetkezetté* alakult át; még később földteherrendezési kötvények kibocsátására is felhatalmaztatott.⁶⁰⁾

12. Magyar Pénzintézetek Záloglevél-kibocsátó Szövetkezete. A törvényhozás felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy ha a záloglevél-kibocsátó pénzintézetek a záloglevél-kibocsátás egységesítése és feltételeinek minél kedvezőbbé tétele érdekében pénzintézetet alapítanak, az alapításban az állam részéről résztvehessen, és az intézet javára adó- és illetékkedvezményt nyújthasson.⁶¹⁾

B) Állami javak értékesítése és hasznosítása.

1. M. kir. Államnyomda. A volt szerb vajdaság és temesi bánóság hivatalos nyomtatványainak előállítására Temesvárott 1851-ben felállított fiók-államnyomdából alakult, amelyet a magyar pénzügyminiszter Budára helyezett át, és modern nyomdává fejlesztett ki. Jelenleg könyvnyomdászati, térképészeti és értékpapírosztályra tagolva működik, és az összes bizalmas természetű nyomtatványok és kiadványok előállítását végzi.

2. M. Kir. Központi Állampénztár. 1868-ban létesült legfelső elhatározás alapján a végből, hogy az összes állami pénztárak pénzfölöslegeit összegyűtse, és ugyanazokat a pénztárakat a szükséges pénzzel ellássa. Szervezetét legutóbb az 1874. júl. 20-án kelt legf. elhatározás állapította meg.

Az ú. n. szanálás óta az állami pénzkezelést a postatakarékpénztár, a Pénzintézeti Központ és a Magyar Nemzeti Bank végzi. Azóta a központi állampénztár nem gyűjtőmedencéje többé a többi állampénztáraknak, és pénzkezelést csak mint a pénzügyminisztérium házipénztára végez. Azonban ma is államadóssági pénztár, továbbá az állam kezelése alatt álló alapok és alapítványok pénztára, végül letéti pénztár, azonban pénzt ebbeli minőségeiben sem kezel.

57) 5.610/1931. M. E. 4. §.; 58) 3.630/1932. M. E.; 59) 1921: LI. tc. 14. §.; 60) 1922: XVII. tc. 17. §., 1931: VIII. tc. 1., 2. §.; 61) 1929: XXXIV. tc. 1. §.

C) Illetmények és Nyugdíjak.

M. kir. Központi Illetményhivatal. 1924. óta az összes állami, valamint a vármegyei készpénzbevételek és kiadások kezelését (ideértve a gyámpénztáriakét is) a m. kir. postatakarékpénztár látja el.⁶²⁾

1925. óta pedig az állami alkalmazásban álló közszolgálati alkalmazottak illetményeinek, valamint az államkincstár terhére bármily címen élvezett nyugellátásoknak a megállapítását, utalványozását, számfejtését és kezelését a M. kir. Központi Illetményhivatal végzi, amely a pénzügyminiszter főfelügyelete alá tartozik és személyzetét — a szolgálatban álló közszolgálati alkalmazottak sorából — a pénzügyminiszter nevezi ki. 1935. júl. 1-től a községi alkalmazottak illetményeit is ez utalványozza.⁶³⁾

D) Egyenesadók.

A pénzügyigazgatást és a pénzügyi jogvédelmet ellátó hatóságok a következők:

I. fokozat: a) a községi (városi) közegek, illetőleg a községi elöljáróság, b) a kir. adóhivatalok, Budapesten a ker. kir. adófelügyelőségek, illetékügyekben a m. kir. központi díj- és illetékkiszabási hivatal;

II. fokozat: a) az adófelszólamlási bizottság, b) a közig. bizottság adóügyi bizottsága, c) a kir. pénzügyigazgatóság;

III. fokozat: a) a közig. bíróság, b) igazgatási kérdésekben (pl. együttes kezelésbe vonás, hosszabb fizetési halasztásnak, vagy nagyobb összegű behajthatatlan köztartozások törlésének engedélyezése stb.) a pénzügyminiszter.

Az egyenes adók kivetésére és megállapítására hivatott hatóságok a következők:

1. Földadó: I. f. községi (városi) közegek; II. f. pénzügyigazgatóság; III. f. közig. bíróság.⁶⁴⁾

2. Házadó: I. f. községi (városi) közegek; II. f. pénzügyigazgatóság; III. f. közig. bíróság.⁶⁵⁾

3. Általános kereseti adó: I. f. adóhivatal; II. f. adófelszólamlási bizottság; III. f. közig. bíróság.⁶⁶⁾

62) 5.200/1924. P. M., 160.224/1924. B. M. 19. §.; 63) 2.533/1925. M. E., 4.000/1935. M. E. 1., 2. §.; 64) 100/1927. P. M. 34. §., 43. §. (1), (2), 44. §. (1), (2) és 600/1927. P. M. 2. §. 5., 99. §. 3. a), 104. §. 1. a); 65) 200/1927. P. M. 17. §. (1), 23. §. (1), (4), 25. §. (1), (2), 600/1927. P. M. 2. §. 5., 99. §. 3. a), 104. §. 1. a); 66) 300/1927. P. M. 37. §. (1), (2), (7), 40. §. (1), (2), 600/1927. P. M. 3. §. 7. a), 100. §. a), 104. §. 1. a).

4. Alkalmazottak kereseti adója: I. f. adóhivatal; II. f. pénzügyigazgatóság; III. f. közig. bíróság.⁶⁷⁾

5. Jövedelem- és vagyoadó: I. f. adóhivatal; II. f. adófelszámolási bizottság; III. f. közig. bíróság.⁶⁸⁾

6. Társulati és tantiéme-adó: I. f. adóhivatal; II. f. pénzügyigazgatóság; III. f. közig. bíróság.⁶⁹⁾

7. Rokkantellátási adó: I. f. községi (városi) közegek; II. f. pénzügyigazgatóság; III. f. közig. bíróság.⁷⁰⁾

A kir. adóhivatalok hatáskörében Budapesten a Székesfővárosi Kerületi m. kir. Adófelügyelőségek járnak el.⁷¹⁾

Az adófelszámolási bizottság 3 év tartamára alakul, mégpedig minden kir. adóhivatal területére; — de a városokban a pénzügyminiszter többet is alakíthat.

Kilenc rendes és 8 póttagja közül az elnököt, 3 rendes és 3 póttagot, továbbá a rendes tagok közül az elnökhelyettest a pénzügyminiszter nevezi ki; 5 rendes és 5 póttagot a törvényhatóság választ.⁷²⁾

E) Forgalmi adók és illetékek.

A forgalmi adók és az illetékek kirovása és megállapítása kérdésében a következő hatóságok járnak el:

1. Általános forgalmi adó: I. f. a községi (városi), illetőleg a forgalmi adóhivatalok; II. f. a pénzügyigazgatóság; III. f. a közig. bíróság.⁷³⁾

2. Illetékek: I. f. adóhivatalok; II. f. pénzügyigazgatóság; III. f. közig. bíróság.⁷⁴⁾

Budapesten illetékügyekben I. fokon a M. kir. Központi Díj- és Illetékkiszabási Hivatal jár el. Megkísérelték ennek megszüntetését, és hatáskörének három ker. adófelügyelőségre ruházását,⁷⁵⁾ — ez a változtatás azonban célszerűtlennek bizonyult, és csakhamar ismét a korábbi állapotot állították vissza.⁷⁶⁾

F) Fogyasztási adók. Egyedáruságok. Jövedékek.

1. Bor- és húsfogyasztási adók, valamint a sör- és szesz-fogyasztási pótdadók stb. ügyében a kirovó és megállapító

67) 300/1927. P. M. 37. §. (4), (7), 40. §. (1), (2); 600/1927. P. M. 3. §. 7. a), 99. §. 3. a), 104. §. 1. a); 68) 500/1927. P. M. 50. §., 60. §., 63. §. (1), (2), 600/1927. P. M. 3. §. 7. a), 100. §. a), 104. §. 2.; 69) 400/1927. P. M. 24. §. (1), (2), (4), 31. §. (1), (3), 32. §. (1), (2), 600/1927. P. M. 3. §. 7. a), 99. §. 3. a), 104. §. 1. a); 70) 700/1927. P. M. 6. §. (1), 10. §. (1), (3), 11. §. (1), (2), 600/1927. P. M. 2. §. 5., 99. §. 3. a), 104. §. 1. a); 71) 24/1927. P. M., 600/1927. P. M. 1. §. (4); 72) 600/1927. P. M. 106. §.; 73) 600/1927. P. M. 3. §. D) 18., 19., 99. §. 3. f), 104. §. 1. g); 74) U. o. 3. §. C) 13. a), b), 99. §. 3. e), 104. §. 1. e); 75) 6.000/1926. P. M.; 76) 1.550/1929. P. M.

hatóságok a következők: I. f. a községi előljáróság; II. f. a közig. bizottság adóügyi bizottsága; III. f. a közig. bíróság.⁷⁷⁾

A közig. bizottság adóügyi bizottságának elnöke a közig. bizottság elnöke; tagjai: a pénzügyigazgató vagy helyettese, a thj. város polgármestere vagy helyettese, a tiszti főügyész vagy helyettese, és a közig. bizottság választott tagjai közül évenként a közig. bizottság által kiküldendő 4 rendes és 2 póttag.⁷⁸⁾

2. Dohányjövédéki Központi Igazgatóság. Az 1882. évi állami költségvetési törvény (IV. tc.) alapján állított fel. Feladata, hogy az árjegyzékben foglalt valamennyi dohánygyártmány előállításáról, illetőleg beszerzéséről gondoskodik, és az előállításukhoz szükséges anyagot bevásárolja. Közvetlenül a pénzügyminisztérium alatt áll.⁷⁹⁾

3. Sóhivatalok. Rendeltetésük, hogy a sókezeléssel kapcsolatos (termelési, szállítási és eladási) tennivalókat ellássák.⁸⁰⁾

1925. nov. 1-től a sóhivatalok közvetlenül a pénzügyminisztériumnak vannak alárendelve.⁸¹⁾

G) Vámigazgatás.

Vámigazgatási ügyekben a legfőbb hatóság a pénzügyminiszter. Közvetlenül neki van alárendelve a budapesti Központi Vámigazgatóság, amelynek élén az államfő által kinevezett központi vámigazgató áll.

A központi vámigazgatóság országos hatóság áruosztályozási és vámigazgatási ügyekben; a mellett fellebbviteli hatóság a vámhatóságok fölött, amelyek az áruk behozatali, kiviteli és átviteli vámkezelésével kapcsolatos ügyekben elsőfokú hatóságokként határoznak.

Ott, ahol a vámhivatalok nincsenek közvetlenül a vámhatár mellett, vámbemondóőrsöket lehet felállítani, amelyek az illető vámhivatalnak vannak alárendelve, és amelyek megvámolási hatáskörrel is felruházhatók.⁸²⁾

H) Földadónyilvántartás.

A földadókataszteri munkálatok vezetése és igazgatása a pénzügyminiszter feladata.

A földadókataszterben nyilván kell tartani bizonyos változásokat, amelyek a tulajdonos személyében, a művelési

77) 600/1927. P. M. 2. §. 12. b), 101. §. 1., 104. §. 4. a); 78) U. o. 109. §.; 79) 650/1882. P. M. 1., 2. §.; 80) 68.173/1885. P. U. M. 1. §.; 81) 104.163/1925. P. U. M.; 82) 1924; XIX. tc. 10—14. §.

ágban, a minőségi osztályban stb. bekövetkeztek. Ezeknek a változásoknak a felvételét és a földadó kivetésénél való érvényesítését a pénzügyigazgatóságok személyzetéhez tartozó földadónyilvántartási biztosok, és a kataszteri helyszínelési felügyelőségek személyzetéhez tartozó kataszteri helyszínelési felügyelők és kataszteri helyszínelési becselő-biztosok végzik.⁸³⁾

A kataszteri helyszínelési felügyelőségek közvetlenül a pénzügyminiszter alatt állanak. Feladatuk, hogy a földadó-kataszteri becslést (osztálybasorozást) elkészítsék. Minden kataszteri helyszínelési felügyelőség egy kat. helyszínelési felügyelőből, és megfelelő számú kat. helyszínelési becselőbiztosból áll.⁸⁴⁾

A földadónyilvántartás keretébe tartozik a *Háromszög-élő Hivatal* és a *Földmérési Térképtár*.

I) Fém- és Szénbányászat. Pénzverés. Főkémlőhivatal.

1. **Bányahatóságok.** A törvényhozás a bányahatósági jogkört a kereskedelemügyi miniszterre ruházta át.⁸⁵⁾

2. **M. kir. Főfémjelző és Fémbeváltó Hivatal.** Feladata az arany- és ezüstárak fémjelzése, valamint a nemes-fémek beváltása.⁸⁶⁾

3. **M. kir. Főkémlőhivatal.** Közvetlenül a pénzügyminisztériumnak van alárendelve. Feladata, hogy a m. kir. állami pénzverőben kivert arany- és ezüstpénzérme finomságát ellenőrizze; e végből megállapítja egyfelől a nemesfémű ötvözött öntési tételek finomságát (tégely-próba), másfelől a kivert készpénzérme finomságát és az egyes darabok súlyát (darab-próba).⁸⁷⁾

4. **M. kir. Állami Pénzverő.** Feladata: 1. a pénz- és érmeverés; 2. a nemes és nem nemes fémek, valamint a nemesfém-tartalmú ipari hulladékok beváltása és feldolgozása; 3. a nemesfémek választása; arany- és ezüstpénzérme, valamint ötvözeteik előállítás; az arany- és ezüstművesipar részére szükséges nemesfém-félfélmények gyártása; 4. galvanoplasztikai reprodukciók és galvanostégliai fémbevonatok készítése nemes- és nem nemesféműből; fémszínezések.⁸⁸⁾

83) 100/1927. P. M. 9., 23. §.; 84) U. o. 26. §.; 85) 1935: XXII. tc.; 86) 97.379/1900. P. U. M. 2. §.; 87) 48.218/1926. P. U. M. 1., 3. §.; 88) 8.781/1934. P. U. M. 2. §.

17. §. Vallás- és közoktatásügyi minisztérium és az ügykörével kapcsolatos intézmények.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium ügyköre a vallással és az oktatásüggyel kapcsolatos kérdéseket — ideértve a tudományt és a művészetet is — öleli fel, és ezeket nyolc osztályba csoportosítva intézi. Az I. osztály a katolikus, a II. a többi felekezet vallási ügyeinek, a III. osztály a művészeti ügyeknek, a IV. a főiskolák, az V. a közép- és polgári-iskolák, a tanító-, tanítónő- és óvónőképző intézetek, a felsőkereskedelmi iskolák, a VI. osztály a népiskolák és a kisdédóvódák, a VII. osztály az iskolán kívüli népművelés és a testnevelés, a VIII. osztály a közalapítványok és a közalapok ügyeinek az igazgatásával foglalkozik.

A minisztérium ügykörével kapcsolatos intézmények a következők.

A) Vallásügyek.

1. Katolikus Kongrua-Bizottság és Országos Katolikus Kongrua-Tanács.

A törvényhozás már évtizedek előtt elrendelte az összes bevett vallások lelkészi jövedelmének 1.600, illetőleg 800 koronára kiegészítését.¹⁾ Később a törvényhozás akként rendelkezett, hogy a kiegészítés a segédlelkészek jövedelmére is kiterjedjen 1.000 K, illetőleg 800 K erejéig.²⁾ Még később a törvényhozás a lelkészi jövedelemkiegészítést korpótlékkal is megtoldta.³⁾

A lelkészi jövedelemkiegészítés terhére előbb az államkincstár fedezte;⁴⁾ utóbb azonban a törvényhozás a latin-, görög- és örményszertartású római katolikus egyház lelkészei és segédlelkészei jövedelmeinek a kiegészítését ahhoz a feltételhez kötötte, hogy ezekhez a költségekhez a katolikus nagyobb egyházi javadalmak évenként legalább 700.000 Kval, a magyar vallásalap pedig évenként legalább 1.200.000 Kval járuljanak.⁵⁾

A katolikus lelkészi és segédlelkészi jövedelmeknek megtörtént összeírása alapján a jövedelemkiegészítési igényt az Ő Felsége által szervezett *Katolikus Kongrua-Bizottság* megállapította, amit a törvényhozás tudomásul is vett és akként intézkedett, hogy ezeknek az összeírásoknak a kiigazítása, vagy az igény újabb megállapítása, valamint új lelkészi állások jövedelmeinek az összeírása az *Országos Katolikus Kongrua-Tanács* által történjék — a végelhatá-

1) 1898: XIV. tc. 1., 2. §.; 2) 1900: XIII. tc. 1. §.; 3) 1913: XXXVIII. tc. 1—5. §.; 4) 1898: XIV. tc. 1., 2. §.; 5) 1900: XIII. tc. 1. §.

rozásnak a vallás- és közoktatásügyi miniszter részére való fenntartásával. Ebben a tanácsban az államkincstárnak, a nagyobb egyházi javadalmaknak, és a magyar vallásalapnak hozzájárulásuk arányában kell képviselve lenniök.⁶⁾

2. Katolikus főpapok hagyatéki ügyeiben határozó vegyes bizottság.

A törvényhozás felhatalmazta az igazságügyi és a vallás- és közoktatásügyi minisztereket, hogy a katolikus főpapok hagyatéki ügyeiben követendő közigazgatási eljárást rendelettel szabályozzák.⁷⁾

Az ennek a felhatalmazásnak alapján kiadott rendelet évről-évre megalakítandó vegyes bizottság létesítését rendel el, amelynek feladata, hogy a királyi adományozásból egyházi javadalmat élvezett főpapok elhalállozása alkalmával végérvényesen eldöntse azokat a vitás kérdéseket, amelyek a javadalmi törzsvagyonnak és az ingyen visszamaradó tárvaknak a hagyatéki tömegből elkülönítése, és a hiányzó javadalmi értékek kiegészítése céljából tett intézkedések következtében egyfelől a vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint az egyházi javadalom érdekeinek képviselője, másfelől az elhunyt főpap örökösei közt fölmerülnek.⁸⁾

3. Vallás- és Tanulmányi Alap Felügyelő és Ellenőrző Bizottsága.

A vallás- és tanulmányi alap évszázadok előtt a szegényebb plébánosok segélyezésére szánt királyi adományból keletkezett. Ebbe olvasztattak be a felosztatott szerzetesrendek javai. Ugyanide folytak be a magyar főpapság által várerődítési segély címén fizetett összegek, illetőleg ezeknek a szolgáltatásoknak a 3 millió forint váltásösszege is.

Az alap jövedelme katolikus istentiszteleti célokra, egyházi építkezésekre, papnevelő intézetek fenntartására, és a szegényebb papok jövedelmének kiegészítésére szolgál. Kezelésének ellenőrzését (az 1880. máj. 21-én kelt) legf. elhatározás egy 15 tagú, részint egyházi, részint világi tagokból álló *Felügyelő és Ellenőrző Bizottságra* bízta.

B) Művészeti ügyek.

1. Országos Képzőművészeti Tanács. Legfelső elhatározás alapján (1871-ben) alakult a végből, hogy a képzőművészetek felvirágzását előmozdítsa és igényeit országosan képviselje. Elnökét az államfő 3 évre nevezi ki. Tagjait részben a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki, részben a Magyar Képzőművészeti Társulat választja. Szervezetét és működését miniszteri rendelet szabályozza.⁹⁾

6) 1909: XIII. tc. 7., 1. §.; 7) 1881: LIX. tc. 109. §.; 8) 13.249/1883. I. M. 34. §.; 9) 166.531/1922. V. K. M.

2. Műemlékek Országos Bizottsága. Műemlék a törvény szerint a földben vagy a föld színén lévő minden olyan építmény és tartozéka, amelynek történeti vagy művészeti emlék becse van.¹⁰⁾

A műemlékek megóvásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik; véleményező testülete a *Műemlékek Országos Bizottsága*, amely elnökből, előadóból, titkárból, egy építészből és több rendes és levelező tagból áll.¹¹⁾

A műemlékek jegyzékbe foglalása, becsüknek és állapotuknak meghatározása, valamint fenntartásuknak szakszerű megbírlása céljából már évtizedek előtt elrendelte a miniszter, hogy a Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottsága szerveztessék,¹²⁾ amelynek helyébe a fentnevezett bizottság lépett.

3. Szerzői Jogi Szakértő Bizottság. A szellemi mű a szerzőjének tulajdona; — ennél fogva: 1. írói vagy zeneművek többszörösítésére, közzétételére és forgalomba helyezésére; 2. képzőművészeti alkotásoknak és fényképeszeti műveknek többszörösítésén stb. felül még mechanikai vagy optikai készülékek segítségével üzletszerű bemutatására is; 3. színműveknek, zenés színműveknek és zeneműveknek pedig nyilvános előadására is a szerzőnek van kizárólagos joga; — 4. a szövegképek (illusztrációk), térképek, tervek, rajzok stb., továbbá 5. a mozgófényképeszeti művek — természetükhöz képest — vagy az írói, vagy a képzőművészeti alkotásokkal esnek egy tekintet alá.¹³⁾

A szerzői jog megsértése vétség, amely büntetést és kártérítési kötelezettséget von maga után.¹⁴⁾

A szerzői jogi vonatkozású kérdésekben a Budapesten működő állandó *Szerzőjogi Szakértő Bizottság* ad véleményt, amelynek elnökét, alelnökét és tagjait, szakértő egyének közül, 6 évre a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevez ki.¹⁵⁾

4. Országos Irodalmi és Művészeti Tanács. Rendelése, hogy a kormányhatósági intézkedés körébe tartozó irodalmi és művészeti ügyek szakszerű igazgatását biztossítsa; e végből a kormány felhívására az említett vonatkozású kérdésekben véleményt mond, javaslatot tesz, és a kormányhatósági intézkedések végrehajtásában közreműködik.¹⁶⁾

Elnökét és társelnökét az államfő, három alelnökét és legfeljebb 80 tagját a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki 6 évre. Ezenkívül hivatalból tagjai a törvényben felsorolt intézményeknek a képviselői.¹⁷⁾

A tanács elnöki tanácsban, teljes ülésben, és szaktanácsokban jár el.¹⁸⁾

5. Magyar Nemzeti Múzeum. A *Magyar Nemzeti Múzeum*, a *M. kir. Országos Levéltár*, az *Országos Magyar*

10) 1881: XXXIX. tc. 1. §.; 11) U. o. 19., 20. §.; 12) 5.371/1872. V. K. M.; 13) 1921: LIV. tc. 1., 45., 49., 60., 67., 68., 73. §.; 14) U. o. 18. §.; 15) U. o. 31., 32. §.; 16) 1934: IX. tc. 1. §.; 17) U. o. 2. §.; 18) U. o. 4. §.

Szépművészeti Múzeum és az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum évek előtt önkormányzati joggal felruházott jogi személlyé egyesített Országos Magyar Gyűjteményegyetem néven.¹⁹⁾ Ennek az intézménynek a neve ezután: Magyar Nemzeti Múzeum, amely önkormányzati jogait ezentúl az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsa helyébe lépő Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsa (Tanács) által gyakorolja.²⁰⁾

A Magyar Nemzeti Múzeum önkormányzati szervezetebe tartozik: a) a M. kir. Országos Levéltár közös címébe foglalt Kormányhatósági Levéltár és Magyar Nemzeti Múzeumi Levéltár; b) az Országos Széchenyi Könyvtár; c) az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum; d) a Magyar Történelmi Múzeum közös címébe foglalt Régészeti-Történelmi-Iparművészeti Gyűjtemények és Néprajzi Múzeum; e) az Országos Természettudományi Múzeum; f) a Közgyűjtemények Országos Felügyelősége. Az Országos Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ a Közgyűjtemények Orsz. Felügyelőségének felügyelete és irányítása alatt áll.²¹⁾

A hivatalos, valamint a tudományos és irodalmi kiadványok nemzetközi kicserélése, továbbá a hivatalos lap, valamint a parlamenti nyomtatványok közvetlen kicserélésének biztosítása végett Brüsszelben kötött egyezményhez hazánk is csatlakozott.²²⁾ Az említett kiadványok kicserélésének lebonyolítása végett alakult az Orsz. Könyvforgalmi és Bibliografikai Központ.²³⁾

A Magyar Nemzeti Múzeum szervezetébe tartozó intézmények első tisztviselőit az államfő nevezi ki.²⁴⁾ Többi alkalmazottaik, valamint a Magyar Tudományos Akadémiának az alkalmazottai²⁵⁾ az állami alkalmazottakkal egy tekintet alá esnek, és négy csoportba soroztatnak: 1. tudományos tisztviselők, 2. tudományos és műszaki segéd-tisztviselők, 3. igazgatási (gazdasági és kezelői) tisztviselők, 4. altisztek és szolgák.²⁶⁾

A Magyar Nemzeti Múzeum elnökét — a Tanács három jelöltje közül — az államfő, ügyvezető alelnökét — a Tanács jelölése alapján — a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki 6 évre.

A Tanács tagjai: az elnök, a Magyar Nemzeti Múzeum gazdasági igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára és két kiküldött tagja, továbbá a Tanács által 6 évre választott hat tisztviselőtag, a vallás- és közoktatásügyi miniszter által 6 évre kinevezett 18 szakértő, legalább 2/3 részben egyetemi tanár.²⁷⁾

Önkormányzati jogkörében a Tanács: teljes ülésben,

19) 1922: XIX. tc.; 20) 1934: VIII. tc. 1. §.; 21) U. o. 3. §.; 22) 5.650/1924. M. E.; 23) 5.651/1924. M. E.; 24) 1934: VIII. tc. 3. §. (4); 25) 1923: I. tc. 2. §.; 26) 1934: VIII. tc. 10. §. (1), (2); 27) U. o. 4. §.

igazgatótanácsban, szaktanácsban, és gazdasági tanácsban jár el.²⁸⁾

6. Országos M. kir. Képzőművészeti Főiskola. Az 1871-ben létesült Orsz. M. kir. Mintarajziskola és Rajztanárképző-ből alakult át 1908-ban főiskolává, ahol egyrészt a művészi pályára készülőköt tanítják a festészet, szobrászat, grafika és iparművészet technikájára, másrészt rajztanári képesítést adnak a középiskolát végzetteknek.

Kebelében működik az Orsz. M. kir. Rajztanárvizsgáló Bizottság.

7. Országos M. kir. Iparművészeti Iskola. Olyan célból szervezték, hogy a hazai iparosok műizlését fejlesszék, és hogy a közönséggel a hazai ipartermékeket megkedveltesék. Egy hároméves középiskolai, és egy kétéves főiskolai tanfolyamra oszlik; az előbbin vég bizonyítványt, — az utóbbin szakoklevelet kapnak a hallgatók.

8. Orsz. M. kir. Színművészeti Akadémia. A legfelső elhatározás alapján 1866-ban megnyílt Színészeti Tanodából alakult ki.²⁹⁾

Hivatásos színészeket az Orsz. M. kir. Színművészeti Akadémián kívül csak olyan színészképző iskolák képezhetnek, amelyeket a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyezett.³⁰⁾ Ilyenek ma az Orsz. Színészegyesület Színészképző Iskolája és az Unió Színházüzemi és Színházépítő Rt. Színészképző Iskolája.

9. Országos M. kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola. Abból a Zeneakadémiából fejlődött ki, amelyet 1875-ben Liszt Ferenc alapított. Mai nevét 1920-ban kapta.

A orsz. m. kir. Zeneművészeti Főiskolán működik az Országos Énekszaktanító és Iskolai Ének- és Zenetanárképző Tanfolyam. Első két évfolyamának elvégzése az elemi iskolai énekszaktanítói állásra, — hat félév elvégzése a polgári és az összes fiú- és leány-középiskolákban a középiskolai ének- és zenetanári állásra, — a nyolc félév elvégzése pedig tanítóképzőintézeti ének- és zenetanári állásra képesít.³¹⁾

A képesítő vizsgát egy külön bizottság előtt kell letenni, amelynek elnökét és tagjait — a főiskola előterjesztése alapján — 3 évre a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.³²⁾

28) 1934: VIII. tc. 5. §.; 29) 1863. máj. 10. legf. elh.; 30) 95.000/1921. V. K. M. 1. §.; 31) 320—0—22/1929. V. K. M. 1. §.; 32) U. o. 2. §.

C) Főiskolák ügyei.

1. Országos Közoktatási Tanács. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium véleményező közegeként 1871-ben létesült. Szervezete többször esett át módosításon. Ma elnöke a vallás- és közoktatásügyi miniszter; másodelnökét és alenökét a király (államfő), — 12 előadó-tanácsosa közül 8-at közvetlenül, 4-et pedig a szaktestületek hármas kijelöltjei közül, továbbá legfeljebb 50 tagját a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki 5—5 évre. Feladata, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a közoktatásra vonatkozó kérdésekben akár a miniszter felhívására, akár saját kezdeményezéséből véleményeket adjon és javaslatokat tegyen.³³⁾

2. Országos Természettudományi Tanács felállítását a végből rendelte el a törvényhozás, hogy az elméleti és alkalmazott természettudományok rendszeres és tervszerű fejlesztését előmozdítsa.³⁴⁾

A Tanács elnökből, alelnökből, ügyvezető igazgatóból és 80 tagból áll. Elnökét és alelnökét az államfő, ügyvezető igazgatóját a vallás- és közoktatásügyi miniszter hívja meg. A tagok $\frac{1}{6}$ -e évenként kilép.³⁵⁾

A Tanács albizottságokra oszlik. Főszerve az elnökből, alelnökből, ügyvezető igazgatóból és 12 tagból álló *intézőbizottság*.³⁶⁾

Elrendelte továbbá a törvényhozás, hogy az elméleti és alkalmazott természettudományok kutató és tanító munkájának támogatása céljából *Országos Természettudományi Alap* létesíttessék, amelynek főjövödelme az állami hozzájárulásból ered. Jövödelmének felhasználása felett az intézőbizottság határoz; de a Tanács határozata alapján az Alap állaga is kimeríthető. Az Alap terhére beszerzett műszerek, felszerelések stb. a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonába kerülnek.³⁷⁾

3. Külföldi Magyar Intézetek (Collegia Hungarica). A végből, hogy magyar tudósok, művészek és szakemberek magasabb kiképzése előmozdíttassék, a törvényhozás *Külföldi Magyar Intézetek* felállítását, továbbá *ösztöndíjak és kutatási segélyek* nyújtását határozta el.³⁸⁾

A Külföldi Magyar Intézetek célja, hogy azokban az ösztöndíjasok és a kutatók elhelyeztessenek, és ezzel ottani tanulmányaik megkönnyíttessenek. Állhatnak ezek az intézetek tudományos kutató intézetből, művészképző intézetből, vagy főiskolai kollégiumból. A Magyar Nemzeti

33) 61.415/1921. V. K. M.; 34) 1930; VI. tc. 1. §.; 35) U. o. 2. §. (1)—(4); 36) U. o. 2. §. (5); 37) U. o. 3. §., 1934; VIII. tc. 1. §.; 38) 1927; XIII. tc. 1. §.

Múzeum hatósága alatt állanak. A Külföldi Intézetek céljaira — a törvényhozás hozzájárulásával — Bécsben, Berlinben, Rómában és Zürichben szereztek ingatlanokat, amelyek a vallás- és közoktatásügyi miniszter fennhatósága alá tartoznak, és csak közművelődési célokra használhatók.³⁹⁾

Az Intézetek élén az igazgató, és ha valamely államban több Magyar Intézet volna, valamennyi élén a kurátor áll.⁴⁰⁾

Ösztöndíj-Tanács felállítását is elrendelte a törvényhozás a végből, hogy a magyar tudós-, művész- és szakember-képzésnek egységes és tervszerű irányítása biztosíttassék.⁴¹⁾

Az Ösztöndíj-Tanács tagjai a tudomány és a művészet képviselőiből kerülnek ki. A Tanácsban a szellemi és a természettudományok képviselőinek egyenlő számban kell lenniök.

A Tanács megbízása 5 évre szól; tagjainak $\frac{1}{6}$ -e minden év végén kilép. Elnökét és alelnökét — egyiket a szellemi, a másikat a természettudományok képviselői közül — az államfő, — ügyvezető igazgatóját a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki 5 évre. A Tanács — az elnök és az alelnök beszámításával — 12 tagú *intézőbizottságban*, és a szükség szerint alakítandó *albizottságokban* működik. Az *intézőbizottság* tagjait a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki, ötöt a szellemi, és ötöt a természettudományok képviselői köréből, akik ennek megfelelő két *szakbizottságban* működnek.⁴²⁾

4. *Orvosi Továbbképzés Központi Bizottsága* 1910-ben alakult meg főleg gyakorlati irányú ismétlő tanfolyamok rendezése céljából. Elnökét, alelnökét és titkárát a vallás- és közoktatásügyi miniszter 5 évenként nevezi ki.

5. *Középiskolai Tanárképzőintézetek*. A középiskolai tanárok képzéséről és képesítéséről rendelkező törvény értelmében a vallás- és közoktatásügyi miniszter a tudományegyetemek mellett egy-egy *Középiskolai Tanárképzőintézet*-et szervezett, amelynek élén a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kinevezett elnök és igazgatótanács áll.⁴³⁾

A középiskolai tanárrá képesítéshez megkívánatik, hogy a jelölt szabályszerű egyetemi (műegyetemi) tanulmányai során 4 éven át tagja volt legyen a középiskolai tanárképzőintézetnek, hogy továbbá a főiskolai tanfolyam elvégzése után még legalább 1 évet valamely nyilvános középiskolában tanári gyakorlattal töltött, végül hogy valamelyik *Középiskolai Tanárvizsgálóbizottság* előtt a képesítő vizsgálatot letette.⁴⁴⁾

Az állami középiskolai vizsgálóbizottságok a magyar

39) 1927; XIII. tc. 2. §. (1)—(3); 40) U. o. 2. §. (4); 41) U. o. 3. §.; 42) U. o. 4. §., 51.665/1928. V. K. M. 1., 4—7. §.; 43) 1924; XXVII. tc. 1., 2. §.; 44) U. o. 4., 6., 10., 13. §.

tudományegyetemek székhelyén működnek. Elnököket, alnőköket és tagjaikat a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.⁴⁵⁾

A tanárképzőintézetek szervezeti szabályzatát a miniszter rendelettel állapítja meg.⁴⁶⁾

6. Kereskedelmiiskolai Tanárképzőintézet, mint önálló intézet megszűnt, és feladatát az egyetemi közgazdaságtudományi kar tanárképzőintézete látja el.⁴⁷⁾

A képesítő vizsgálatot a budapesti Középiskolai Tanárképzőintézet vizsgálóbizottsága előtt kell letenni.

7. M. kir. Állami Polgáriiskolai Tanárképző. Minisztertanácsi felhatalmazás alapján Szegedre helyeztetett át. A felvétel kelléke az elemi iskolai tanítói oklevél, vagy érettségi bizonyítvány. A tanfolyam tartama 3 év; az elméleti képzés három szakcsoportban történik. A képesítést az Országos Polgáriiskolai Tanárvizsgáló Bizottság adja.⁴⁸⁾

8. Országos Tanítóképzőintézet Tanárvizsgáló Bizottság előtt tesznek képesítő vizsgálatot azok a polgári iskolai okleveles tanárok, akiket a vallás- és közoktatásügyi miniszter a tanfolyamra felvesz. Ezek, mint a Tanítóképzőintézet Tanárjelöltek Apponyi Kollégium-ának részint bennlakó, részint külső (bejáró) tagjai, 2 évig rendkívüli hallgatóként az egyetem hallgatói, akik azonkívül az Apponyi-Kollégium tanáraitól külön órákon irányítást és kiegészítést kapnak szaktanulmányaikban. A tanfolyam befejezése után az Országos Tanítóképzőintézet Tanárvizsgáló Bizottság előtt vizsgát tesznek, és ettől kapják a képesítő oklevelet.⁴⁹⁾

9. Bárány Eötvös József Kollégium középiskolai tanárjelöltek internátusa Budapesten, ahol a növendékek — az egyetemi előadásokon kívül — szaktanárok vezetésével szaktanulmányokban és tanulmányi gyakorlatokban vesznek részt. 1895-ben létesült; szervezeti szabályzatát miniszteri rendelet állapította meg.⁵⁰⁾

10. Egyetemek.

1. A budapesti M. kir. Pázmány Péter-Tudományegyetem. Pázmány Péter alapította 1635-ben Nagyszombatban hittudományi és bölcsészeti karral, amely 1667-ben jogi, és 1769-ben orvosi karral egészült ki, 1777-ben Budára, 1784-ben Pestre helyeztetett át. A tanulási és tanítási szabadság elvén alapuló modern egyetemmé az 1848: IX. tc. következtében lett. A Pázmány Péter nevet 1921-ben kapta.

45) 1924: XXVII. tc. 10., 11. §.; 46) 79.925/1925. V. K. M.; 47) 1920: XXXI. tc. 3. §., 41.403/1920. V. K. M. 1. §.; 48) 1927: XII. tc. 9. §.; 49) 1927: XII. tc. 9. §., 1806/1928. V. K. M.; 49) 32.891/1925. V. K. M., 76.629/1906. V. K. M.; 50) 95.001/1923. V. K. M.

II. A szegedi Ferenc József Tudományegyetem Kolozsvárott az ott már korábban fennállott tudományos intézmények (előbb egyetem, majd akadémia, majd líceum) helyébe az 1872: XIX. tc. alapján állított fel jogi és államtudományi; orvosi; bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi; és végül matematikai és természettudományi karral. Kolozsvár elvesztése után 1920-ban ideiglenesen Budapesten működött, majd az 1921: XX. tc. értelmében ideiglenesen Szegeden kapott elhelyezést.

III. A debreceni Tisza István Tudományegyetem az 1912: XXXVI. tc. alapján: létesült református hittudományi; jogi; orvosi; és bölcsészeti karral, mint az 1550-ben keletkezett ref. kollégiumnak az utódja.

IV. A pécsi Erzsébet Tudományegyetem felállítását Pozsonyban rendelte el az 1912: XXXVI. tc. Pozsony elvesztése után 1920-ban ideiglenesen Budapesten működött, míg az 1921: XXV. tc.-kel ideiglenesen Pécsen helyeztetett el. Eredetileg jogi, orvosi és bölcsészeti karból állott; ezt 1923-ban — negyedik fakultásként — a továbbra is Sopronban hagyott ágostai helvét evangélikus hittudományi karral egészítették ki.

V. M. kir. József Műegyetem. A műszaki tudományok főiskolája volt, amely az 1846-ban megnyílt, és József nádorról elnevezett ipariskolából fejlődött. Az 1934: X. tc. a budapesti kir. tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karával, a M. kir. Állatorvosi Főiskolával és a soproni M. kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskolával egyesítette, és az egyesített műszaki és gazdaságtudományi egyetemnek neve ma: M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem.

VI. Kir. Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara. Minisztériumi rendelet alapján létesült abból a célból, hogy a köz- vagy magángazdasági, mezőgazdasági, nemkülönben közigazgatási ismereteket kívánó pályákra, valamint a külkereskedelmi és nemzetközi képviseletre előkészítsen.⁵¹⁾ Alapítását a törvényhozás utólag szentesítette, és egyidejűleg a budapesti M. kir. Keleti Akadémiát, mint külön tanintézetet megszüntette, és feladatait a Közgazdaságtudományi Karra ruházta. Elrendelte továbbá azt is, hogy a M. kir. Állami Kereskedelmi Iskolai Tanárképző Intézet ennek a Karnak a kebelében szerveztessék meg.⁵²⁾ Eredetileg négy szakcsoportra (1. egyetemes közgazdasági és közigazgatási, 2. mezőgazdasági, 3. kereskedelmi, és 4. külképviseleti és konzuli) oszlott.⁵³⁾

51) 272/1920. M. E. 1—3. §.; 52) 1920: XXXI. tc. 3. §.; 53) 272/1920. M. E. 5. §., 1920: XXXI. tc. 4. §.

A törvényhozás legújában a M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetembe olvasztotta két osztállyal, ú. m.: 1. közgazdasági és kereskedelmi, és 2. közgazgatási osztállyal.⁵⁴⁾

VII. M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem a volt M. kir. József Műegyetem, a budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar, a M. kir. Állatorvosi Főiskola és a soproni M. kir. Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola egyesítéséből alakult.⁵⁵⁾

11. A budapesti Horthy Miklós Kollégium, és

12. a szegedi Horthy Kollégium egyetemi (illetőleg főiskolai) internátus. Az előbbi 1922-ben, az utóbbi 1929-ben létesült.

D) Középiskolai ügyek.

1. Középiskolák. Feladatuk, hogy a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá neveljék; azt a magyar nemzeti művelődés szellemének megfelelő általános műveltséghez juttassák, és az egyetemi vagy más főiskolai tanulmányokra képessé tegyék. A középiskolák egységesek; nevük: gimnázium.⁵⁶⁾

A középiskolák részére Országos tantervet a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapít meg, amelytől csak annyi eltérés lehetséges, hogy az V. osztályba lépő tanulók hajlamuk szerint választhatnak, hogy görög nyelvet, vagy helyette egy második élő idegen nyelvet kívánnak-e tanulni. Azonfelül a vallás- és közoktatásügyi miniszter — helyi tanterv alakjában — kivételesen megengedheti, hogy a tanulók az V. osztálytól kezdve a latin nyelv helyett ábrázoló-mértant és vegytant tanulhassanak.⁵⁷⁾

2. Tankerületi főigazgatók. A középiskolákban az oktatás és a törvény rendelkezéseinek megtartása felett a közvetlen felügyeletet a tankerületi főigazgatók gyakorolják.⁵⁸⁾ E végből az ország területe tankerületekre oszlik, mind-egyiknek az élén egy tankerületi főigazgató áll.⁵⁹⁾ Jelenleg öt tankerület van az országban (budapesti, budapestvidéki, debreceni, szegedi és székesfehérvári).

3. Tanító- és Tanítónőképző Intézetek az elemi népiskolai tanítók és tanítónők kiképzésére szolgálnak. Tanfolyamuk

54) 1934: X. tc. 1., 2. §.; 55) 1934: X. tc. 1. §.; 56) 1934: XI. tc. 1., 4. §.; 57) U. o. 22., 23. §.; 58) 1883: XXX. tc. 45. §.; 59) U. o. 42. §.

5 évre terjed, amelynek elvégzése után — miniszteri biztos ellenőrzése mellett — képesítő vizsgálatot kell tenni.⁶⁰⁾ A felügyeletet a Tanító- és Tanítónőképző Intézetek Főigazgatósága gyakorolja,⁶¹⁾ amely a korábbi szakfelügyelőségek⁶²⁾ helyébe lépett.

4. Kisdedovónő-(óvó-)képző Intézetek. A kisdedovónők (óvók) kiképzése — internátussal kapcsolatos — kisdedovónőképző-intézetekben történik, amelyeknek felügyelője és közvetlen előjárója a kir. tanfelügyelő. A tanfolyam tartalma két év.⁶³⁾

E) Kereskedelmi iskolai ügyek.

1. Felső Kereskedelmi Iskolák. Miniszteri rendeletek alapján létesült intézmények, amelyek — általános műveltség mellett — kereskedelmi szakismereteket nyújtanak.

A felső kereskedelmi iskola négy évfolyamú, amely két tagozatra oszlik; az alsó (tulajdonképeni kereskedelmi) tagozat a közvetlen árukereskedelemre nevel; a felső (közgazdasági) tagozatban már a bizományi és külföldi kereskedelem is szerephez jut.⁶⁴⁾

A Felső Kereskedelmi Iskolák a felső kereskedelmi iskolai főigazgató felügyelete alatt működnek.⁶⁵⁾ Az első két évfolyam sikeres elvégzése alapján végbizonyítványt kap a tanuló. Aki azonban mind a 4 évfolyamot elvégzi és utána érettségi vizsgálatot tesz, jogosult a közgazdaságtudományi kar látogatására, és képesített mindazokra az állásokra, amelyek elnyeréséhez középiskolai érettségi bizonyítvány szükséges.

2. Egyéves Kereskedelmi Szaktanfolyamok. Egyéves kereskedelmi szaktanfolyamokat tarthatnak fenn az erkölcsi testületek — de csakis ezek, — ha erre a vallás- és közoktatásügyi minisztertől engedélyt kapnak.⁶⁶⁾

Az egyéves kereskedelmi szaktanfolyamok a vallás- és közoktatásügyi és a kereskedelemügyi miniszter felügyelete alatt állnak. A szaktanulmányi és közgazgatási szempontból szükséges felügyeletet a felső kereskedelmi iskolák illetékes főigazgatója gyakorolja.⁶⁷⁾

A kereskedelmi szaktanfolyamok célja, hogy kereskedelmi alkalmazottaknak, tisztviselőknek módot nyújtsanak a maguk szakszerű és általános irányú továbbképzésére.

60) 32.891/1925. V. K. M.; 61) 37.126/1920. V. K. M.; 62) 14.861/1905. V. K. M.; 63) 1891: XV. tc. 31., 34., 41. §., 29.973/1892. V. K. M. 2., 7., 109., 110. §.; 64) 68.000/1927. V. K. M.; 65) 60.000/1928. V. K. M. 29. §.; 66) 67.400/1920. V. K. M. 1., 2. §.; 67) U. o. 6. §.

Ehhez képest különböző a tanfolyamok tárgya és összetétele, valamint tanulók előképzettsége is.⁶⁸⁾

A tanfolyam befejezésével írásbeli és szóbeli vizsgálat van, amelyről — ha sikerül — bizonyítványt állítanak ki, amelynek azonban nincs képesítő hatálya.⁶⁹⁾

F) Népiskolák.

Népiskolákként a törvény az *elemi* és a *felsőbb* népiskolákat, a *polgári* iskolákat és a *tanítóképezdét* jelöli meg.⁷⁰⁾ Ezek közül a felsőbb népiskolákat már a gyakorlat elejtette, az újabb törvény pedig mellőzte.⁷¹⁾ A tanítóképezdéről, amelyek a középiskolákkal egyenlő képzettséget nyújtanak, valamint a kisdédóvónőképzőkről már fentebb (86. és 87. o.) volt szó.

A népiskoláknak külön fajai továbbá a *gazdasági népiskolák*, az *iparos tanonciskolák* és a *gyógypedagógiai intézetek*. Mindezekhez kapcsolódik a *tankönyvbírálat*.

1. **Polgári iskolák.** Feladatuk, hogy a tanulót vallásos, erkölcsös, és nemzeti szellemben, gyakorlati irányú általános műveltséghez juttassák, és ezzel a gyakorlati életre, vagy a középfokú szakiskolákra előkészítsék, — a lányokat pedig művelt, magyar, polgári háziasszonyokká neveljék.⁷²⁾

Mind a fiú-, mind a leány-polgári iskolának négy osztálya és négy évfolyama van. Az I. osztályba az vehető fel, aki nyilvános népiskolai bizonyítványt kapott arról, hogy a népiskola négy alsó osztályát sikerrel elvégezte.⁷³⁾

Elsőfokú hatósága a *polgári iskolai iskolaszék*, amelynek tagjait — 3 évre — a th. bizottság, illetőleg a képviselő-testület választja.⁷⁴⁾

Középfokú hatósága a *polgári iskolai tankerületi kir. főigazgató*. Az ország a polgári iskolák tekintetében négy tankerületre oszlik (Budapest, Debrecen, Pécs, Szeged); mindenik élén a polgári iskolai kir. főigazgató áll, aki a polgári iskolák fölött az állami felügyeletet gyakorolja.⁷⁵⁾ A négy kerületből a debreceni és a pécsi még nincs meg-szervezve.

Ha valamely nem állami polgári iskola a törvényes követelményeknek nem felel meg, és az iskolafenntartó a hiányokat két ízben kiadott miniszteri intés ellenére sem

68) 67.400/1920. V. K. M. 8. §.; 69) U. o. 20., 21. §.; 70) 1868: XXXVIII. tc. 8. §.; 71) 1921: XXX. tc. 1. §.; 72) 1927: XII. tc. 1. §.; 73) U. o. 3., 4. §., 640—0—37/1931. V. K. M. 7. §.; 74) 640—0—37/1931. V. K. M. 41. §.; 75) U. o. 30., 33. §.

szüntetné meg, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az iskolától a nyilvánossági jogot megvonhatja.⁷⁶⁾

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az 5000-nél nagyobb lélekszámú községeket, — ha ott nincs polgári iskola, vagy az a felvételre jelentkező gyermekeket nem képes befogadni, — kötelezheti polgári iskola létesítésére és fenntartására, — és ha azok erre a saját erejükből nem képesek, őket államsegélyben, vagy építési kölcsönben részesítheti.⁷⁷⁾ Ugyanígy segíyezheti az állam a polgári iskolát állító egyházközségeket is.⁷⁸⁾

A nyújtott állami segély és építési kölcsön fedezésére a törvény az *Országos Polgári Iskolai Építési Alap* létesítését rendelte el.⁷⁹⁾

2. **Az Elemi Népiskolák két tanfolyamot ölelnek fel:** a) a 6 évig tartó elemi népiskolai, és b) a 3 évre terjedő továbbképző (ismétlő) népiskolai oktatást.⁸⁰⁾

Az elemi népiskola V. és VI. osztályába, valamint a továbbképző (ismétlő) népiskolába nem kötelesek járni azok, akik polgári vagy középiskolákba lépnek.⁸¹⁾ Azokat az iskolákat, amelyeknek rendszeres és megszakítás nélkül való látogatása esetében az elemi népiskola V. és VI. osztályában és a továbbképző (ismétlő) népiskolában való taníttatás nem kötelező, a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletben sorolja fel.⁸²⁾

Az elemi iskolai oktatás (mind a mindennapi; mind az ismétlő tanfolyamon) ingyenes.⁸³⁾

Az elemi iskolák felügyelő és ellenőrző hatóságai azonosak a polgári iskolákéval (l. a 88. o.).

A mezőgazdasági népesség érdekeit szolgáló, ú. n. *tanyai népiskolák* létesítéséről külön törvény rendelkezik.⁸⁴⁾ Ugyanez a törvény rendeli el az *Országos Népiskolai Építési Alap* létesítését is, amelynek rendeltetése az, hogy a népiskolák létesítésével elvállalt állami terhekre fedezetet nyújtson.⁸⁵⁾

3. **Gyógypedagógiai Intézetek.** Kétfélek: a) kiségitő, és b) gyógyítva nevelő iskolák.

a) *A gyógypedagógiai kiségitő iskolák* arra szolgálnak, hogy a gyengétehetségű, szellemileg fejletlen tankötelesekkel az elemi népiskola ismeret-anyagát elsajátíthassák.

b) *A gyógyítva nevelő iskoláknak* az a feladatuk; hogy az elemi ismereteken felül munkára és gyakorlati ügyessé-

76) 640—0—37/1931. V. K. M. 42. §.; 77) 1927: XII. tc. 10, 13. §.; 78) U. o. 11. §.; 79) U. o. 15. §., 640—0—37/1931. V. K. M. 64—68. §.; 80) 1931: XXX. tc. 1. §.; 81) 1868: XXXVIII. tc. 49. §.; 82) 1921: XXX. tc. 1. §.; 83) 1908: XLVI. tc. 1. §.; 84) 1926: VII. tc.; 85) U. o. 2. §.

gekre is oktassák a testi fogyatkozásúakat (siketeket, vakokat, siketnémákat).

A gyógyítva nevelő intézeteket túlnyomó részben az állam tartja fenn. A *Vakok Budapesti Intézetéről* külön törvény rendelkezik.⁸⁶⁾

A felügyeletet fölöttük az *Országos Szakfelügyelő végzi.*⁸⁷⁾ Véleményező szerv a *Gyógyítva Nevelő Intézetek Országos Szaktanácsa.*⁸⁸⁾

4. Gazdasági Szakiskolák. Céljuk, hogy a mezőgazdaság és mellékágai körében nyujtsanak gyakorlati útmutatásokat, és hogy a természetrajz és a természettan a nép életére kiható hasznos módon taníttassék.⁸⁹⁾

A törvény rendelete szerint ott, ahol a községi lakosság túlnyomó része gazdálkodással foglalkozik, és az ismétlő-tanköteles gyermekek száma a 40-et eléri, — az általános ismétlőiskola beszüntetésével — gazdasági ismétlőiskolát kell felállítani és fenntartani. Ez a köteleesség elsősorban a községet terheli, de állíthatnak ilyen az állam, a hitfelekezetek, egyesek és társulatok is.⁹⁰⁾

Az elemi iskolával kapcsolatban szervezett gazdasági ismétlőiskolában valamennyi tárgyat az elemi iskolai tanítók tanítják; — ott pedig, ahol a gazdasági szakiskola önállóan, vagyis az elemi iskolától függetlenül van megszervezve, a szaktanítást külön szaktanító végzi, — a közismereti tárgyakat azonban itt is az elemi iskolai tanítók tanítják.⁹¹⁾

Ahol gazdasági ismétlőiskola van, mindazok a tankötelesek, akik sem iparos-, sem kereskedő-tanonciskolába, sem más tanintézetbe nem járnak, a gazdasági ismétlőiskolába kötelesek járni. Viszont az ismétlő-tanköteles korban lévő iparos- és kereskedő-inasok ott, ahol sem iparos-, sem kereskedő-tanonciskola nincs, kötelesek a gazdasági tanonciskolába járni.⁹²⁾

A gazdasági szakiskolák fölött a közvetlen felügyeletet az állami iskolai gondnokság, illetőleg a községi iskolaszék gyakorolja.⁹³⁾

5. Iparos- és Kereskedő-tanonciskolák. A törvény rendel, hogy ahol az iparostanoncok száma a 40-et, vagy a kereskedőtanoncok száma a 25-öt eléri, iparos-, illetőleg kereskedő-tanonciskolát kell felállítani, amelyekben sem beiratási, sem tandíjat nem szabad szedni.⁹⁴⁾

86) 1873: XXXI. tc.; 87) 200.234/1921. V. K. M., 35.609/1925. V. K. M., 53.733/1926. V. K. M.; 88) 63.636/1905. V. K. M., 27.205/1913. V. K. M.; 89) 66.569/1902. V. K. M. 1. §.; 90) 104.569/1902. V. K. M. 2., 9., 10. §.; 91) U. o. 11. §.; 92) U. o. 33., 34. §.; 93) U. o. 66. §.; 94) 1922: XII. tc. 112., 116. §.

A tanonciskolák a vallás- és közoktatásügyi miniszter fennhatósága alatt állanak. A főfelügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter a *felső kereskedelmi iskolai kir. főigazgató* és a *kir. tanfelügyelők*, valamint az időről-időre megbízott *szakfelügyelők* útján, — a kereskedelemügyi miniszter pedig saját *iparoktatási kir. főigazgatója* útján gyakorolja.⁹⁵⁾

6. Tankönyvügyi Bizottság. Budapesten a végből szervezték, hogy a tankönyvek ügye egységes és elvi alapon gondoztassék, hogy a tankönyvek mind tartalom, mind kiállítás és ár tekintetében megfelelők legyenek, és hogy a tankönyvek sokfélesége a tanítás és művelődés egységét ne veszélyeztesse.⁹⁶⁾ A bizottság elnökből, ügyvezető alelnökből és 12 előadóból áll, akiket a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevez ki. Az előadók fele minden 3-ik év végén kilép.⁹⁷⁾ A tankönyvek megbírási, engedélyezési és használatbavételi szabályzatát miniszteri rendelet állapította meg.⁹⁸⁾

7. Országos Mozgóügyi (Film-) Tanács. A végből állított fel a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kebelében, hogy a mozgóképűgyek erkölcsi, nemzetvédelmi, nemzetnevelési, irodalmi és művészeti szempontból központi vezetéshez és irányításához jussanak.⁹⁹⁾

Feladata volt: véleményadás, javaslattevés, az intézkedések végrehajtásának ellenőrzése, és a filmügyi tényezők együttműködésének biztosítása.¹⁰⁰⁾ Három évre lépett életbe; aminek elteltével nem hosszabbított meg, és így magától megszűnt.

8. Országos Gyorsíró Tanács. A vallás- és közoktatásügyi miniszternek állandó szerve a gyorsírás, a gépirás és a szépírás ügyeiben, amelyekben akár felhívásra, akár saját kezdeményezéséből véleményt ad, és javaslatot tesz.¹⁰¹⁾

A Tanács 3 szakosztályra oszlik. Van elnöke, 3 alelnöke, előadója, helyettes előadója és 24 rendes tagja. Valamennyit a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki 6 évre.¹⁰²⁾

G) Kisdédová.

A törvény rendel, hogy a még nem iskolaköteles 3—6 éves gyermekeknek veszélyektől megóvása, rendre és tisztaságra szoktatása, ügyességük, értelmük és kedélyük fejlesztése által testi, szellemi és erkölcsi fejlődésük elősegítése

95) 1922: XII. tc. 120. §., 60.000/1928. V. K. M. 29. §.; 96) 434/1925. V. K. M. eln.; 97) 26.243/1925. V. K. M. 2. §.; 98) 24.088/1925. V. K. M.; 99) 8.671/1920. M. E. 1. §.; 100) U. o. 2. §.; 101) 59.575/1920. V. K. M. 1., 2. §.; 102) U. o. 4., 5. §.

végezt — kisdédóvónók, ilyenek hiányában kisdédóvók vezetése alatt álló — *kisdédóvodák* vagy — *dajkák* gondozása alatt álló — állandó, vagy ideiglenes (nyári) *menedékházak* állíttassanak, amelyekben azonban tanításnak nincs helye.¹⁰³⁾

A thjogú és a vármegyei székhelyül szolgáló városokat (községeket) a törvény feltétlenül kötelezi óvoda felállítására. A többi község, ha nincs ott megfelelő óvoda, vagy ha van, de még mindig van legalább 40 olyan gyermek, akik megfelelő óvodában nem helyezhetők el, kisdédóvodát köteles felállítani, ha a községben fizetett egyenes állami adók összege 30.000 K-t (P-t) meghalad; — ha pedig az egyenes állami adók összege 20.000—30.000 K (P) közt van, állandó menedékházat, — ha végül az áll. egyenes adók összege 20.000 K-(P-)nél kevesebb, ideiglenes (nyári) menedékházat köteles felállítani.¹⁰⁴⁾

A kisdédóvodák és a menedékházak felett I. f. hatóság a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kinevezett *felügyelőbizottság*; — ha pedig az óvoda fenntartójának ugyanott elemi népiskolája is van, I. f. kisdédóvodai hatóság a nőtagokkal kiegészített *iskolagondnokság*, illetőleg *iskolaszék*; — II. f. hatóság a közig. bizottság *népoktatásügyi albizottsága*. Fölöttük az állami felügyeletet a miniszter a kir. tanfelügyelők vagy helyetteseik útján gyakorolja.¹⁰⁵⁾

H) Iskolánkívüli népművelés.

1. Iskolánkívüli Népművelés Országos Bizottsága. Az iskolánkívüli népművelés feladata, hogy az iskolai hiányokat pótolja, és az iskolátvégzettek továbbművelését szolgálja. Szervei voltak korábban az *Országos Szabadoktatási Tanács* és a *Szabadoktatási Bizottságok*. Az előbbi helyett szervezték 1922-ben az Iskolánkívüli Népművelés Országos Bizottságát, amely a vallás- és közoktatásügyi miniszter hivatalos szerve, akihez jelentést és javaslatot tesz. Feladata, hogy a hazai és külföldi népművelésügy állapotát és fejlődését figyelemmel kísérje, és ennek alapján kezdeményező javaslatokat tegyen.¹⁰⁶⁾

Tagjai: az elnök, az alelnök, 4 szakbizottsági elnök és 8 előadótanácsos. Elnökét az államfő, a többieket a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki 5—5 évre.¹⁰⁷⁾

103) 1891: XV. tc. 1., 2. §.; 104) U. o. 15., 16. §.; 105) U. o. 24—29. §., 7.890/1930. M. E. 3. §.; 106) 123.500/1922. V. K. M. 2. §.; 107) U. o. 3. §.

2. Iskolánkívüli Népművelési Bizottságok. Alakításuk az iskolánkívüli népművelés újjászervezésével és a *Szabadoktatási Bizottságok* átszervezésével vált szükségessé.¹⁰⁸⁾

Törvényhatóságokint alakítandók; nagyobb törvényhatóságokban *albizottságok* is alakíthatók.¹⁰⁹⁾

Feladatuk, hogy a társadalom körében az iskolánkívüli népművelés iránt érdeklődést keltsenek.¹¹⁰⁾

Az iskolánkívüli népművelési bizottság elnöke a thatóság első tisztviselője, ügyvezető elnöke a kir. tanfelügyelő. Előadója és jegyzője a *népművelési titkár*, akit a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevez ki, vagy oszt be.¹¹¹⁾

Tagjai: a kir. tanfelügyelő és helyettese és a népművelési titkár; továbbá a bizottság működése területén népműveléssel foglalkozó, vagy ebbe a munkába bevonható társadalmi szervezeteknek és intézményeknek 2—2 kiküldöttje; a helyi közig. hatóságok és állami intézmények képviselői; a minisztériumok vidéki szakközegei; aztán a népműveléssel foglalkozók közül a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kinevezett legfeljebb 5 tag, és a bizottság által választottak.¹¹²⁾

3. Országos Közművelődési Tanács. A közművelődési egyesületek munkásságának egyesítése érdekében (1908-ban) alakult társadalmi intézmény. 37 közművelődési egyesületből áll; ügyeit az ezek által választott igazgatótanács intézi.

4. Nemzeti Közművelődési Alapítvány. Gróf Károlyi Mihály vagyonának abból a részéből, amely az 1915: XVIII. tc. alapján hozott bírói ítélet következtében az államra szállt, a törvény rendelkezése következtében Nemzeti Közművelődési alapítványt kellett létesíteni.¹¹³⁾

Az alapítvány célja a nemzeti közművelődés előmozdítása; jövedelmét tehát nemzeti közművelődési célokra kell fordítani, amely célokat közelebből az *Alapítványi Bizottság* állapítja meg. Ez a bizottság elnökből és 5 tagból áll, akiket a Magyar Tudományos Akadémia igazgatótanácsának javaslata alapján, a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve, a miniszterelnök nevez ki 5 évre.¹¹⁴⁾

Az alapítvány szervei a főgondnok és az alapítványi tanács.¹¹⁵⁾

Az *alapítványi főgondnok* képviseli az alapítványt, és intézi annak ügyeit. Az *alapítványi főgondnokot* — a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve — a miniszterelnök nevezi ki 5 évre.¹¹⁶⁾

Az *alapítványi tanács* intézi az alapítvány vagyoni ügyeit. Elnökből és 6 tagból áll. Tagjai a miniszterelnök és a pénzügyminiszter 1—1 kiküldöttje, a közalapítványi kir.

108) 132.243/1932. V. K. M.; 109) U. o. 1.; 110) U. o. 2.; 111) U. o. 5., 6.; 112) U. o. 4.; 113) 1929: XXXIII. tc. 1. §.; 114) U. o. 2. §., 4.000/1929. M. E. 1. §.; 115) 1929: XXXIII. tc. 3. §.; 116) 4.000/1929. M. E. 5., 6. §.

ügyigazgató és 3 kinevezett tag, akiknek egyike gazdasági, másika pénzügyi, harmadika jogi képzettségű; az utóbbi az alapítvány jogtanácsosa is.

Az elnököt és a 3 kinevezett tagot — a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve — a miniszterelnök nevezi ki 5 évre.¹¹⁷⁾

Az alapítvány főfelügyelő hatósága a vallás- és közoktatásügyi miniszter,¹¹⁸⁾ aki az alapítvány költségvetésének és zárszámadásának a jóváhagyására is hivatott.¹¹⁹⁾

I) Testnevelés.

1. A testnevelés feladata, hogy az egészség megóvása, a testi és szellemi erők, az ellenálló képesség, a testi ügyesség és a munkabírási fejlesztése által gyarapítsa a nemzet munkaerejét. E végből az állam: 1. minden iskolában gondoskodik a rendszeres testnevelésről, a főiskolák körében pedig lehetővé teszi azt; — 2. az iskolát elhagyott ifjúságra megszervezi a testnevelést, és a 21-ik életév betöltéséig kötelezővé teszi a részvételt; 3. a testneveléssel foglalkozó társadalmi alakulatokat segítyezi.¹²⁰⁾

2. Testnevelési szervek. A testnevelési szervek a következők:

A) Országos Testnevelési Tanács, amelyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter testnevelési szakemberekből, orvosokból, tanfőnökökből és sportszövetségekből alakított. Hivatása, hogy testnevelési kérdésekben véleményt nyilvánítson és javaslatokat tegyen, — továbbá hogy a miniszter által kijelölt ügyekben felügyelő és végrehajtó szervként működjen.¹²¹⁾

Szervezeti szabályzatát miniszteri rendelet állapította meg.¹²²⁾

B) Törvényhatósági Testnevelési Bizottságok. Minden (vmegyei és városi) thatóságban kötelezően alakulnak a thatóság első tisztviselőjének elnöklete alatt, a testnevelési ügyek intézése és figyelemmel kísérése végett.¹²³⁾

C) Községi (kerületi, városi) Testnevelési Bizottságok. Alakulnak minden megyei városban és a kijelölt nagyközségekben — a Levente-egyesületek működésének ellenőrzése, és a részükre szükséges területek és helyiségek biztosítása stb. végett.¹²⁴⁾

117) 4.000/1929. M. E. 7. 8. §.; 118) 1929: XXXIII. tc. 3. §.; 119) 4.000/1929. M. E. 10. 11. §.; 120) 1921: LIII. tc. 1., 2. §.; 121) U. o. 10. §., 9.000/1924. V. K. M. 13. §.; 122) 1.110—0—1/1930. V. K. M.; 123) 9.000/1923. V. K. M. 14. §.; 124) U. o. 15. §.

D) Testnevelési Felügyelő előadója a thatósági testnevelési bizottságnak; szervezi, vezeti és ellenőrzi az iskolát elhagyó ifjak testnevelését. Rendelkezik a melléje beosztott testnevelési vezetőkkel, akik a felügyelőnek segédkeznek, és ifjúsági oktatókként járnak el. A vallás- és közoktatásügyi miniszter minden törvényhatóságban kinevez egy testnevelési felügyelőt.¹²⁵⁾

E) Ifjúsági oktatók vezetik az ifjúság testgyakorlását ott, ahol testnevelési vezető nem áll rendelkezésre.¹²⁶⁾

3. Levente Egyesületek keretében történik az ifjúság testnevelése, amelynek alapszabályait a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.¹²⁷⁾

4. Testnevelési Alapok a testnevelés anyagi terheinek fedezésére szolgálnak. Háromféle ilyen Alap van, ú. m.:

A) az Országos Testnevelési Alap, amelynek jövedelmi forrásai azok a járulékok, amelyeket a löverseny-fogadások és az embersport-mutatványok bevételeiből — törvény rendelkezése alapján — a testnevelés céljaira kell fordítani.¹²⁸⁾ Ezeket a bevételeket az iskolai, a Levente-egyesületi és a társadalmi testnevelési célok közt megosztva kell felhasználni.¹²⁹⁾

B) A Törvényhatósági Testnevelési Alap. Ennek a terhére a thatóság első tisztviselője, — és

C) a Községi (kerületi, városi) Testnevelési Alap, amelynek terhére a községi jegyző (ker. előljáró, polgármester) utalványoz.¹³⁰⁾

5. Testnevelési Főiskola. Felállítását törvény rendelte el,¹³¹⁾ szervezeti szabályzatát miniszteri rendelet állapította meg.¹³²⁾

18. §. A M. kir. Legfőbb Állami Számvevőszék.

Eredeti neve *Allami Számvevőszék* volt. Mai nevét későbbi törvény állapította meg.¹⁾

Feladata az állam bevételeinek és kiadásainak, az államvagyonnak, az államadósság kezelésének, és általában az állam számvitelének az ellenőrzése. Köteles ennél fogva a Legfőbb Áll. Számvevőszék a közigazgatás minden ágában ellenőrizni, hogy a számadások kellően igazoltak-e; hogy az utalványozások a költségvetési törvény felhatalmazása alapján és annak megfelelően történnek-e, és megfelelnek-e

125) 9.000/1924. V. K. M. 16. §.; 126) U. o. 17. §.; 127) U. o. 18. §.; 128) 1921: LIII. c. 9. §., 1925: III. tc. 1. §., 9.000/1924. V. K. M. 20. §.; 129) 33.000/1925. V. K. M.; 130) 9.000/1924. V. K. M. 20. §.; 131) 1921: LIII. tc. 4. §.; 132) 77.000/1925. V. K. M.

1) 1914: IV. tc. 1. §.

a költségvetés fejezeteinek, címeinek és rovatainak; hogy a kiadások nem haladták-e meg az engedélyezett hitelt; és hogy a megtakarítások a törvényben engedélyezett átruházás szerint kezeltetnek-e?²⁾

E végből a legf. áll. számvevőszéknél a szükséges könyveket vezetik, amelyeknek beosztása az állami költségvetés fejezeteinek, címeinek és rovatainak felel meg.³⁾

A legf. áll. számvevőszék ellenőrzése alá tartoznak az összes állami bevételek és kiadások, az állami vagyón- és alapok — ideértve a postatakarékpénztárt is, továbbá az államsegélyben részesülő intézetek kezelési számadásai, valamint az állósított és függő államadóságok is; — öröködik végül a fölött, hogy a nyugdíjazási szabályokat megtartják-e.⁴⁾

Ellenőrzési jogának sikeres gyakorolhatása végett meghatározott kimutatásokat kell a legf. áll. számvevőszéknek rendelkezésére bocsátani, amely jogosult megvizsgálni az ügykezelést, felvilágosításokat kérni, és ha ezek nem nyugtatják meg, a minisztertanácshoz fordulni.⁵⁾

A legf. áll. számvevőszék a minisztériumtól független.⁶⁾ Szervezetét törvény állapítja meg.⁷⁾

Miniszteri rangban lévő elnökét — a képviselőház kezdeményezésére — az országgyűlés által kijelölt 3 egyén közül az államfő nevezi ki.⁸⁾

A legf. áll. számvevőszék a feladatkörébe tartozó ügyeket elnöksége, ügyosztályai és a tanácsülés útján végzi. Az elnök azonban a tanácsülésben kifejtett vélemények meghallgatása után — személyes felelősségénél fogva — maga dönt, és saját meggyőződése szerint mondja ki a határozatot.⁹⁾

2) 1870: XVIII. tc. 1., 14. §.; 3) 1880: LXVI. tc. 12. §., 1915: XII. tc. 5. §.; 4) 1870: XVIII. tc. 17., 18., 20. §., 1885: IX. tc. 30. §.; 5) 1870: XVIII. tc. 13., 15., 16., 19. §.; 6) U. o. 2. §.; 7) 1914: IV. tc. 2. §.; 8) 1870: XVIII. tc. 6. §., 1914: IV. tc. 2. §.; 9) 1880: LXVI. tc. 4—9. §.

IV. Fejezet. Középfokú közigazgatási szervek.

19. §. A törvényhatóságok.

1. Fajatk. Magyarországon középfokú közigazgatási hatóságok a törvényhatóságok, amelyek vármegyék vagy thj. városok.¹⁾

A vármegye a területén fekvő megyei (korábban: rendezett tanácsú) városok,²⁾ nagy- és kisközségek területeinek összességéből áll. A vármegyének tehát nincs külön, vagyis olyan területe, amely valamely községhez (városhoz) nem tartoznék. Viszont a vármegyét alkotó megyei városok, nagy- és kisközségek mindenike megőrzi közigazgatási és gazdasági önállóságát a vármegyei hatósággal szemben is.

A thj. város egyetlen községből áll, amelyben a thatósági és a községi jelleg egyesül, reá tehát mind a thatóságokra, mind a községekre vonatkozó rendelkezések irányadók.

Budapest szűfőváros szervezete és igazgatása több tekintetben eltér a többi thj. városétól. Egyik legnagyobb eltérés, hogy míg a többi thj. város egyetlen közigazgatási egység, Budapest korábban 10, újabban 14 közigazgatási kerületet magában foglaló egész,³⁾ amely kerületek közül azonban eddig csak 11 van életbeléptetve.⁴⁾ A kerületi elöljáróságok mindenike saját hatáskörrel rendelkező önálló hatóság.⁵⁾

A trianoni békeszerződés előtt volt 63 vmegyei, és — Budapestet, meg Fiumét is számítva — 27 városi törvényhatóságunk.⁶⁾

A trianoni békeparancs teljesen elszakított 28 vmegyét (1. Alsó-Fehér, 2. Árva, 3. Bars, 4. Beszterce-Naszód, 5. Brassó, 6. Csik, 7. Fogaras, 8. Háromszék, 9. Hunyad, 10. Kis-Küküllő, 11. Kolozs, 12. Krassó-Szörény, 13. Liptó, 14. Máramaros, 15. Maros-Torda, 16. Nagy-Küküllő, 17. Nyitra, 18. Sáros, 19. Szeben, 20. Szepes, 21. Szilágy, 22. Szolnok-Doboka, 23. Temes, 24. Torda-Aranyos, 25. Trencsén, 26. Turóc, 27. Udvarhely, 28. Zólyom); érintetlenül hagyott 12 vmegyét (1. Békés, 2. Csongrád, 3. Fejér, 4. Győr, 5. Hajdu, 6. Heves, 7. Jász-Nagykun-Szolnok, 8. Pest-Pilis-Solt-Kiskun, 9. Somogy, 10. Szabolcs, 11. Tolna, 12. Veszprém); végül megcsonkított 23 vmegyét; ezek közül továbbra is önálló maradt 8 (1. Abaúj-Torna, 2. Bács-Bodrog, 3. Baranya, 4. Bihar, 5. Sopron, 6. Vas, 7. Zala, 8. Zemplén); a többi 15 közül 12-ből öt közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyét alkotott a törvényhozás⁷⁾ (1. Komárom-Esztergom,

1) 1886: XXI. tc. 1. §.; 2) 1929: XXX. tc. 37. §.; 3) 1930: XVIII. tc. 3. §. (4)—(6); 4) 2.130/1930. B. M. eln.; 5) 1893: XXXIII. tc. 3., 16—22. §., 1930: XVIII. tc. 53. §. (2); 6) 1886: XXI. tc. 2. §., 1907: LI. tc.; 7) 1923: XXXV. tc. 11. §. 2—5.

2. Nógrád és Hont, 3. Borsod, Gömör és Kishont, 4. Szatmár, Ugocsa és Bereg, 5. Csánád, Arad és Torontál k. e. e. vm.), háromnak pedig a töredékét két érintetlen területű vmegyéhez csatolta⁸⁾ (Moson és Pozsony megyéét Győr, Ung megyéét Szabolcs megyéhez).

A 27 thj. városunk közül egészen elvesztettünk 15-öt (1. Arad, 2. Kassa, 3. Kolozsvár, 4. Marosvásárhely, 5. Nagyvárad, 6. Pancsova, 7. Pozsony, 8. Selmec- és Bélabánya, 9. Szabadka, 10. Szatmárnémeti, 11. Temesvár, 12. Újvidék, 13. Versec, 14. Zombor, 15. Fiume); elvesztettük továbbá Komárom thj. városnak a Duna balpartján fekvő részét — a tulajdonképpeni várost; — a Duna jobbpartján fekvő töredékét aztán a törvényhozás megyei várossá fokozta le.⁹⁾

Megmaradt (Budapestet is számítva) 11 thj. városunk (1. Budapest, 2. Baja, 3. Debrecen, 4. Győr, 5. Hódmező-Vásárhely, 6. Kecskemét, 7. Miskolc, 8. Pécs, 9. Sopron, 10. Szeged, 11. Székesfehérvár).

Ma van 25 vmegyénk és 11 thj. városunk.

A vmegyei és a városi thatóságok közt nagy különbség volt szervezet, feladatkörök, legkivált pedig a gazdálkodás terjedelme és szabadsága tekintetében. A szervezeti különbség a városi tanács megszűnésével jelentékenyen kevesbedett,¹⁰⁾ — a gazdálkodási szabadság (pótadókivetési jog) tekintetében pedig a vármegyék jogköre nagyon bővült,¹¹⁾ viszont a városoké szűkebbre szorult.¹²⁾

A törvényhatóságok szervezetét és működését az 1886: XXI. tc. és az ezt módosító 1929: XXX. tc., — Budapest szűfővárosát pedig az 1930: XVIII. tc. és az ezt módosító 1934: XII. tc. szabályozza. Az 1929: XXX. tcikket módosító 1933: XVI. tcikkek eddig még csak a 31. és 33—35. §-a van életbeléptetve. (14.120/1933. M. E. 1. §.)

2. Alakulásuk, nevük, székhelyük, területi változásaik megszűnésük. Magyarország vmegyei és városi thatóságait az 1886: XXI. tc. 1. §-a névszerint felsorolja, amelyekhez utóbb még Miskolc járult.¹³⁾ Azokat a változtatásokat, amelyeket azokban a trianoni békeparancs idézett elő, fentebb részleteztük. Thatóságaink névszerint lévén törvénybe iktatva, *elnevezésükön* csak a törvényhozás változtathat. Új törvényhatóság *alakítását* vagy a meglévő *megszüntetését* is csak a törvényhozás határozhatja el. Törvényhatósági jogú város azonban a belügyminiszter engedélyével is átalakulhat megyei várossá vagy nagyközséggé, sőt az átalakulás megengedése meg sem tagadható, ha az átalakulást a városi lakosságnak az a része kéri, amelyik a városi összes állami egyenes adóknak felénél nagyobb részét fizeti. Törvénybeiktatás végett azonban a belügyminiszter az ilyen átalakulást is köteles a törvényhozás elé terjeszteni.¹⁴⁾

8) 1923: XXXV. tc. 11. §. 1., 6.; 9) U. o. 10. §.; 10) 1929: XXX. tc. 44. §.; 11) 1920: XXVII. tc. 2. §.; 12) 1927: V. tc. 42. §.; 13) 1907: LI. tc.; 14) 1886: XXI. tc. 95. §.

A vmegyei thatóságok *területét* és *székhelyüket* csak kivételesen állapította meg törvény;¹⁵⁾ a többiek tehát azoknak a községeknek a területeiből állanak, amelyekből az egyes törvényhatóságok törvénybeiktatásuk idejében összealkotva voltak. Ezekből a területekből aztán más thatóságba csak a törvényhozás útján lehet bármily jelentéktelen részt is átcsatolni.¹⁶⁾ A törvény tesz két kivételt; ugyanis a belügyminiszter engedélyével is megtörténhetik valamely birtokrésznek más thatóságban fekvő községhez átcsatolása, ha ehhez a két érdekelt thatóság hozzájárult;¹⁷⁾ — továbbá ugyancsak a belügyminiszter engedélyével és az érdekelt thatóságok hozzájárulásával megtörténhetik a két thatóság területén fekvő összeépített községek egyikének a másik thatóságba átkebelezése is; — azonban mindkét esetet be kell jelenteni a törvényhozásnak.¹⁸⁾

A thatóságok *székhelyét* is csak kivételesen állapítja meg törvény.¹⁹⁾ Ezeket természetesen csak törvény változtathatja meg;²⁰⁾ — a többi vmegye székhelyének megállapítására, tehát megváltoztatására is a thatósági bizottságot feljogosítottak kell elismernünk.

3. *Hatáskörük.* A törvény szavai szerint a thatóságok gyakorolják: a) az önkormányzatot, b) az állami közigazgatás közvetítését, és c) az ú. n. politikai jogkört.²¹⁾

a) *Önkormányzati jogánál fogva* a thatóság saját belügyeiben önállóan intézkedik, *határoz* és *szabályrendeletet alkot*; határozatait és szabályrendeleteit végrehajtja; *tisztviselőit* (a törvényben megállapított kivételekkel)²²⁾ választja; az önkormányzat és a közigazgatás *költségeit* megállapítja és a fedezetről gondoskodik; a kormánnyal közvetlenül érintkezik.²³⁾

A törvényhatóságok „önálló” határozási joga alól a törvény egyes ügyeket kivesz, és az ilyenekben hozott határozatok csak a miniszter előzetes jóváhagyása után, illetőleg akkor válnak végrehajthatókká, ha azokra a miniszter a felterjesztéstől számított 40 nap alatt egyáltalában nem nyilatkozik, — *Budapest*en ha 40 nap alatt érdemlegesen nem intézkedik.²⁴⁾ Ezek a határozatok a költségvetés megállapítására, gazdasági kérdésekre (ingatlan vagyon elidegenítésére vagy szerzésére, kölcsönvételekre, terhes szerződések kötésére vagy felbontására, közművek emelésére),

15) 1876: XXXIII. tc., 1877: I. tc.; 16) 1886: XXII. tc. 148. §. ut. bek., 1930: XVIII. tc. 3. §. (1); 17) 1886: XXII. tc. 148. §. ut. bek.; 18) U. o. 163. §.; 19) 1876: XXXIII. tc. 1. §.; 20) pl. 1879: XXVI. tc.; 21) 1886: XXI. tc. 2. §.; 22) 1929: XXX. tc. 68. §. (1), (3), 1934: XII. tc. 13. §.; 23) 1886: XXI. tc. 3. §., 1930: XVIII. tc. 1. §.; 24) 1886: XXI. tc. 5., 24. §., 1930: XVIII. tc. 93. §. (1), (2).

vagy új hivatalok rendszeresítésére, vagy a fennállók megszüntetésére vonatkoznak.

Nem hajthatók végre miniszteri jóváhagyás előtt a közgyűlésnek — valamint a kisgyűlésnek²⁵⁾ — azok a határozatai sem, amelyeket a főispán törvénybe vagy miniszteri rendeletbe ütközőnek, vagy az állam érdekeire sérelmesnek vél, és ellenük ezért *felterjesztéssel* él.²⁶⁾ *Budapest*en a főpolgármester bármely közérdekű határozat ellen élhet *felterjesztéssel*, amelynek fellebbezési joghatálya van.²⁷⁾

Jóváhagyás szükséges a *szabályrendeletek* hatályosságához is.²⁸⁾

A kormány a törvényhatóságnak többi határozatát rendszerint csak jogorvoslat alapján vizsgálja felül; — ha azonban a miniszter a főispán *felterjesztéséből*, a közgyűlési jegyzőkönyvekből, vagy az elintézés rendes folyamán az ügyiratokból megállapítja azt, hogy a határozatot „illetéktelen” (hatáskörrel nem rendelkező) hatóság hozta, vagy hogy az törvénybe ütközik, — az ilyen határozatot megsemmisítheti, és ha intézkedésre szükség van, új eljárást rendelhet el. Ha ez nem vezet célhoz, amennyiben közérdekű ügyben törvények, vagy törvényes rendeletek értelmében intézkedni szükséges, határozhat.²⁹⁾ A kormánynak ilyen határozata ellen azonban panasszal lehet élni a közig. bírósághoz.³⁰⁾

Azonfelül közérdekű ügyekben — a közérdek megóvása céljából — az erre felhatalmazott hivatalos személyek (főispán, főpolgármester,³¹⁾ t. ügyész,³²⁾ továbbá a közig. bizottságnak általános közigazgatási ügyekben (tehát nem egyesek konkrét ügyeiben) hozott határozatai ellen az illető közigazgatási ág képviselője³³⁾ is élhet *fellebbezéssel*.

Korlátozza ezek szerint a thatóságok jogkörét: 1. az, hogy némely határozatuk csak előzetes jóváhagyás után hajtható végre (közig. gyámkodás, adminisztratív tutela); 2. az, hogy a hatáskör hiányában, vagy a törvény egyéb sérelmével keletkezett határozat hivatalból is megsemmisíthető; 3. az, hogy közérdekből egyes hivatalos személyek is megtámadhatják a határozatot jogorvoslattal.

A széleskörű *felügyeleti jogkört*, amely néha még tevéleges beavatkozásra is feljogosítja a minisztert, szintén az önkormányzati jog egyik korlátjának kell tekinteni.³⁴⁾

25) 1929: XXX. tc. 35. §. (2); 26) 1886: XXI. tc. 57. §. B) k); 27) 1930: XVIII. tc. 93. §. (3); 28) 1886: XXI. tc. 11. §., 1886: XXII. tc. 27. §., 1930: XVIII. tc. 94. §. (1), (4); 29) 1886: XXI. tc. 10. §., 1929: XXX. tc. 47. §. (4), [1933: XVI. tc. 12. §. (4)]; 30) 1907: LX. tc. 2. §. a); 31) 1886: XXI. tc. 57. §. B) k), 1930: XVIII. tc. 93. §. (3), 1929: XXX. tc. 47. §. (3); 32) 1886: XXI. tc. 70. §., 1930: XVIII. tc. 104. §. (3); 33) 1876: VI. tc. 22. §.; 34) 1886: XXI. tc. 4. §., 1927: V. tc. 46. §., 1930: XVIII. tc. 92. §.

A *szabályrendeletalkotás* az erre jogosult önkormányzati testületeknek: a törvényhatóságoknak és a községeknek egyik legfontosabb joguk, amely abban áll, hogy saját belügyeikre vonatkozóan maguk alkotják meg jogszabályukat. Erről a jogforrások fejezetében esik bővebben szó.

A thatósági *tisztviselők alkalmazását* a közszolgálati jogról, — a közig. *költségek* megállapítását és fedezését pedig a háztartási jogról szóló fejezetben tárgyaljuk.

b) A thatóságok jogkörének második fontos alkatrésze a törvény szavai szerint az *állami közigazgatás közvetítése*,³⁵⁾ másképp kifejezve az „átruházott” hatáskörben eljárás, ami feltételezi, hogy van „saját” hatáskörük is. Ez azonban teljesen helytelen szembeállítás nemcsak azért, mert nincs elvi alap ilyen kétféle jogkörnek az elhatárolására, hanem főleg azért, mert a közigazgatás, mint a közérdekű ügyek intézése, mindig és egész terjedelmében állami feladat. Ezekből tehát az önkormányzati testületek „saját” jogukon semmit nem követelhetnek maguknak, hanem az állam annyit enged át intézkedési jogkörükbe, amennyit éppen célszerűnek lát. Innen van, hogy az ú. n. „saját belügyek” köre időről-időre változik, és hogy saját belügynek csak az tekinthető, amit az állami főhatalom nem vont intézkedési jogkörébe, vagyis amit önként átengedett az önkormányzati jogkörnek, és ez egyfelől a helyi érdekű és helyi vonatkozású közérdekű ügyeknek a közvetlen intézéséből, — másfelől a törvények és kormányrendeletek végrehajtásából áll.³⁶⁾

A kormányrendeletek végrehajtási kötelessége a községekkel (megyei városokkal) szemben feltétlen,³⁷⁾ — míg a thatóságokkal szemben a felírási és a közig. bírósági panaszjoggal van enyhítve.

A törvényeket és a kormányrendeleteket ugyanis a saját területén a thatóság hajtja végre. Ki vannak véve azonban a végrehajtás kötelessége alól az országgyűlés által meg nem szavazott adók tényleges behajtására (és a meg nem ajánlott újoncok tényleges kiállítására³⁸⁾) vonatkozó rendeletek; — az előmunkálatokat azonban azonnal teljesíteni kell.³⁹⁾ Feltétlenül végre kell azonban hajtani azokat a rendeleteket, amelyek az állam veszélyeztetett érdekei szempontjából halaszthatatlan intézkedést kívánnak, ha ez a rendeletben határozottan ki van fejezve. Ilyen rendeletek miatt

35) 1886: XXI. tc. 2. §. b); 36) U. o. 18. §., 1930: XVIII. tc. 98. §. (1); 37) 1886: XXII. tc. 30. §.; 38) Ma nincs ujoncozás, l. 1922: III. tc. 3. §.; 39) 1886: XXI. tc. 18., 20. §., 1930: XVIII. tc. 98. §. (1), 1907: LX. tc. 20. §.

csak végrehajtásuk után van felterjesztésnek helye a képviselőházhoz.⁴⁰⁾

Ha a thatóság első tisztviselője a kormánynak vagy valamely közegének rendelkezését törvénybe ütközőnek, vagy a helyi viszonyokhoz képest károsnak, vagy éppen kivihetetlennek tartja, erről jelentést tesz a főispánhoz (főpolgármesterhez), aki további 24 óra alatt indokolt felterjesztést tesz a miniszterhez.⁴¹⁾

Ha a miniszter rendelkezését ezután is fenntartja, az alispán (polgármester) azonban ekkor sem tartaná a rendelkezést végrehajthatónak, ez ismét jelentést tesz a főispánhoz (főpolgármesterhez), és ennek rendeletére, akadályoztatása esetében az ő nevében 8 napra rendkívüli közgyűlést hív egybe.⁴²⁾

Ez a közgyűlés, ha a rendeletet csak célszerűtlennek tartja, elhatározhatja ellene a felírást.⁴³⁾ Ha aztán a miniszter rendelkezését a felírás ellenére is fenntartotta, azt azonnal és feltétlenül végre kell hajtani.⁴⁴⁾

Ha a közgyűlés a miniszter rendelkezését törvénybe ütközőnek minősíti, határoz a közig. bírósági panasz benyújtása kérdésében. A közgyűlés panaszjogát 6 hónap alatt mindaddig gyakorolhatja, amíg a kérdéses rendelet érdemében nem határozott.⁴⁵⁾

A közig. bírósági panasz elhatározása végett a közgyűlés összehívását a thatósági bizottsági tagok $\frac{1}{6}$ része is kívánhatja.⁴⁶⁾

A panasz joga megilleti a thatósági bizottság közgyűlését, — ha pedig a közgyűlés — bár erre alkalma lett volna — nem határozott a panasz kérdésében, — vagy ha a tagok $\frac{1}{6}$ -a által kívánt közgyűlést nem tartották meg, 6 hónap alatt előterjesztheti a panaszt a thatósági bizottsági tagok felerésze is együttesen.⁴⁷⁾

A közgyűlés által 15 nap alatt elhatározott panasznak mindig, — a th. bizottsági tagok által előterjesztett panasznak, valamint a felírásnak is rendszerint halasztó hatálya van, kivéve ha a rendelet végrehajthatóságát valamely jogszabály kifejezetten megállapítja, — vagy ha a végrehajtást fontos közérdek vagy közveszély követeli, vagy ha annak elhalasztásából helyrehozhatatlan kár származnék, és ha a két utóbbi esetben a végrehajthatóságot indokolt határozatban kifejezetten, és még a felírás előtt kimondták.⁴⁸⁾

40) 1886: XXI. tc. 19. §.; 41) U. o. 19. §., 68. §. c), 73. §. d), 57. §. B) c), 1930: XVIII. tc. 98. §. (2), (3); 42) 1886: XXI. tc. 68. §. c), 73. §. d), 1930: XVIII. tc. 98. §. (4); 43) 1886: XXI. tc. 19. §., 1930: XVIII. tc. 98. §. (4); 44) 1886: XXI. tc. 19. §., 1930: XVIII. tc. 98. §. (6); 45) 1907: LX. tc. 1—3., 7. §., 1930: XVIII. tc. 98. §. (7) 46) 1907: LX. tc. 8. §. 47) U. o. 5., 10. §.; 48) 1907: LX. tc. 15. §., 1930: XVIII. tc. 98. §. (5).

A bírósági panaszt írásban, a miniszternél (a thatósági bizottsági tagokét a thatóságnál) kell benyújtani, és ha 8 nap alatt nem érkezik válasz a minisztertől, a panasz másolatát a közig. bírósághoz kell felterjeszteni. Ha pedig már a panasz elhatározása előtt történt a miniszterhez felterjesztés, a panaszt közvetlenül a közig. bírósághoz kell benyújtani.⁴⁹⁾

c) A thatóságok politikai jogköre abban áll, hogy közérdekű, sőt országos ügyekkel is foglalkozhatnak, azokat megvitathatják; a reájuk vonatkozó határozataikat a többi thatósággal és a kormánnyal közölhetik, és kérvény alakjában az országgyűlés bármelyik házához felterjeszthetik.⁵⁰⁾

4. Szerveik. A thatóságok szervei a különféle bizottságok (választmányok) és a tisztviselők.

A thatóságok legfontosabb bizottságai (választmányai): a) a thatósági bizottság (l. 20—23. §.); b) a thatósági közgyűlés (l. 26. §.); c) a közigazgatási bizottság (l. 27. §.); d) a kijelölő választmány; e) a kijelölő bizottság; f) az igazoló választmány; g) az összeférhetetlenségi bizottság; h) a számonkérőszék, és i) a központi választmány.

d) A *kijelölő választmány* egy ad hoc megalakított bizottság. Feladata, hogy azokra az állásokra, amelyeknek betöltése a thatósági bizottság hatáskörébe tartozik, a képesített pályázók közül kijelölje azokat, akiket az illető állásokra legalkalmasabbnak tart. Minden állásra legalább 3 egyént kell kijelölni, kivéve ha nem jelentkezett annyi kijelölhető képesített pályázó. Érvényesen csak a kijelöltekre lehet szavazni.

A kijelölő választmány a főispán (főpolgármester) elnöklete alatt — kivülről — 6 tagból áll, akik közül hármat a thatósági bizottság választ, hármat pedig a főispán (főpolgármester) hív meg a thatósági bizottság tagjai közül. — A kijelölőválasztmány titkosan, egyszerű szótöbbséggel határoz; szavazategyenlőség esetében az elnök dönt.⁵¹⁾

e) A *kijelölő bizottság* nem azonos a kijelölő választmánnyal és csak vidéki thatóságokban tesz az örökös tagok személyére nézve előterjesztést (Budapesten ezt is a kijelölő választmány végzi).⁵²⁾

A kijelölő bizottság a főispán, illetőleg a thatóság első tisztviselőjének elnöklete alatt 6 tagból és 3 póttagból áll; — 2 tagját és 1 póttagját a főispán, ugyanannyit a thatóság

49) 1870: LX. tc. 11. §.; 50) 1886: XXI. tc. 2. §. c), 1930: XVIII. tc. 43. §.; 51) 1886: XXI. tc. 82. §., 1930: XVIII. tc. 60. §., 1934: XII. tc. 15. §. (1), 1886: XXII. tc. 77. §. ut. előtti bek.; 52) 1929: XXX. tc. 5. §. (1), 1930: XVIII. tc. 23. §. (1).

első tisztviselője jelöl ki, 2 tagot és 1 póttagot pedig a thatósági bizottság választ 1 évre.⁵³⁾

Vidéki thatóságokban az összeférhetlenségi bizottság tagjait is a kijelölő bizottság jelöli ki.⁵⁴⁾

f) *Igazoló választmány.* Feladata a thatósági bizottság megalakulásával kapcsolatos tennivalók ellátása. Ebből kifolyóan:

1. összeállítja a legtöbbadófizetők névjegyzékét⁵⁵⁾ (Budapestben ilyen tagjai nincsenek a thatóságnak;⁵⁶⁾

2. összeállítja a thatósági választók névjegyzékét,⁵⁷⁾ (Budapestben ezt a polgármester végzi;⁵⁸⁾

3. elbírálja a választói névjegyzékek ellen beadott felszólalásokat;⁵⁹⁾

4. elbírálja a választások szabályellenessége, vagy a választthatóság hiánya miatt beadott felszólalásokat;⁶⁰⁾

5. határoz a bizottsági tagság megszűnése kérdésében — az összeférhetlenségi esetek kivételével;⁶¹⁾

6. előkészíti az összeférhetlenségi bejelentéseket.⁶²⁾

A több helyen, vagy különböző jogcímen szerzett thatósági bizottsági tagságot az igazoló választmány elnökénél kell bejelenteni.⁶³⁾

Az igazoló választmány köteles volt még évenként hivatalból megvizsgálni, vajjon valamelyik legtöbbadófizető biz. tag nem vesztette-e el vagyoni képesítését;⁶⁴⁾ ezt a kötelezettséget az újabb novella megszüntette.⁶⁵⁾

Az igazoló választmány elnökből és 8 thatósági bizottsági tagból áll, akiket a thatósági bizottság 1 évre választ. Elnöke a főispán, akadályoztatása esetében a thatóság első tisztviselője. *Budapestben* elnökét a főpolgármester nevezi ki az örökös, vagy az összes választók közül választott biz. tagok közül, — az elnök helyettesét pedig az igazoló választmány tagjai közül. Határozatképességéhez az elnökön kívül legalább 4 tag jelenléte szükséges. Az elnök csak szavazategyenlőség esetében szavaz. Az igazoló választmány ülésein a t. ügyész vagy helyettese köteles mindig jelen lenni, fel is szólalhat, de szavazati joga nincs.⁶⁶⁾

g) *Összeférhetlenségi bizottság.* Az összeférhetlen-

53) 1929: XXX. tc. 5. §. (2); 54) U. o. 21. §. (6); 55) U. o. 9. §. (1); 56) 1930: XVIII. tc. 11. §.; 57) 1929: XXX. tc. 11. §. (1); 58) 1930: XVIII. tc. 15. §. (2); 59) 1929: XXX. tc. 11. §. (3), 1930: XVIII. tc. 15. §. (5), (6); 60) 1929: XXX. tc. 18. §. (1), (2), 1930: XVIII. tc. 22. §. (1), (2); 61) 1929: XXX. tc. 21. §. (2), 1930: XVIII. tc. 27. §. (3); 62) 1929: XXX. tc. 21. §. (5), 1930: XVIII. tc. 27. §. (5); 63) 1929: XXX. tc. 19. §. (1), 1930: XVIII. tc. 11. §. (5); 64) 1929: XXX. tc. 21. §. (3); 65) 1933: XVI. tc. 33. §. (1); 66) 1929: XXX. tc. 20. §., 1930: XVIII. tc. 12. §., 1934: XII. tc. 9. §.

ségi bejelentéseket az igazoló választmány készíti elő, és fölöttük az összeférhetlenségi bizottság dönt.

Az összeférhetlenségi bizottság a thatósági bizottságnak abból a 30 nem tisztviselő tagjából alakul, akiket a kijelölő bizottság,⁶⁷⁾ *Budapestben* a kijelölő választmány⁶⁸⁾ évről-évre kijelöl.

Ha összeférhetlenségi eset vár eldöntésre, a főispán (főpolgármester), akadályoztatása vagy széküresedés esetében a thatóság első tisztviselője összehívja a 30 tagot, és közülök kisorsolja a 8 rendes és 3 póttagot. A 8 tagú bizottság saját tagjai közül választja elnökét és jegyzőjét; előadó az előkészítésben eljár, akadályoztatása esetében a thatóság első tisztviselője által kijelölt thatósági tisztviselő.

Az összeférhetlenségi bizottság az elnök és a tagok titkos szavazatával végérvényesen dönt. Szavazategyenlőség esetében nincs összeférhetlenség.

A bizottság határozata, ha megállapítja az összeférhetlenséget, vagy a biz. tagság megszűnését mondja ki, vagy arra kötelezi a biz. tagot, hogy az összeférhetlenséget záros határidő alatt szüntesse meg, amit ha elmulasztana, az összeférhetlenségi bizottság megállapítja a tagság megszűnését.⁶⁹⁾

h) *Számonkérőszék.* A főispán elnöklete alatt működő felügyelő szerv, amelynek tagjai *vmegyében:* az alispán, a főjegyző, a t. főügyész, és a kisgyűlés által évenként kiküldött két nem tisztviselő tag;⁷⁰⁾ *thj. városban:* a polgármester, a h. polgármester,⁷¹⁾ a főjegyző, a t. ügyész, a tanácsnokok és a közgyűlés által évenként választott két bizottsági tag. Számonkérőszéket *vmegyékben* minden rendes közgyűlés előtt, — *thj. városokban* évenként legalább kétszer kell tartani.⁷²⁾

Azelőtt Budapestben is volt számonkérőszék,⁷³⁾ az újabb szfővárosi törvény azonban már elejti.

i) *Központi választmány.* Az országgyűlési képviselő-választók névjegyzékének elkészítése és évenkénti kiigazítása, valamint a képviselőválasztások előkészítése céljából létesített szerv, amelyet minden törvényhatóságban és minden olyan megyei városban kell alakítani, amely külön választókerület, vagy amely több megyei városból alakított választókerületnek a székhelye.⁷⁴⁾

67) 1929: XXX. tc. 5. §. (2); 68) 1930: XVIII. tc. 60. §.; 69) 1929: XXX. tc. 21. §. (5)—(9), 1930: XVIII. tc. 27. §. (6)—(9); 70) 1886: XXI. tc. 57. §. B) a), 1929: XXX. tc. 35. §. (3); 71) 1. 1929: XXX. tc. 34. §. (2) B); 72) 1886: XXI. tc. 57. §. B) a); 73) 1872: XXXVI. tc. 69. §. a); 74) 1925: XXVI. tc. 15. §.

Elnöke a thatóság első tisztviselője, illetőleg a megyei város polgármestere; tagjait a thatósági bizottság, illetőleg a képviselőtestület 3 évre választja. A tagok száma, ha a közp. választmány hatásköre egy választókerületre terjed ki, 12, — ha többre: 18, 24 stb.⁷⁵⁾

Volt még a felsoroltakon kívül: *állandó bíráló választmány*, amely II-od fokon bírálta el az igazoló választmány határozatait. Ma az igazoló választmány határozatai ellen közvetlenül a közig. bírósághoz van helye panasznak, — az állandó bíráló választmány pedig megszűnt.⁷⁶⁾

Megszűnt az *állandó választmány is*, amely az önkormányzat fontosabb ügyeinek közgyűlési tárgyalását készítette elő a vmegyékben. *Városokban* ugyanezt a feladatot a városi tanács végezte a főispán elnöklete alatt.⁷⁷⁾ Ma ezt a feladatot vmegyékben és vidéki thj. városokban a kisgyűlés;⁷⁸⁾ — *Budapest*en a polgármester látja el.⁷⁹⁾

20. §. A törvényhatósági bizottság szervezete.

A törvényhatóság egyetemét a thatósági bizottság képviseli,¹⁾ amelynek összetétele a következő.

1. Elnöke. A thatósági bizottság elnöke a főispán, akadályoztatása vagy széküresedés esetében a thatóság első tisztviselője, ennek is akadályoztatása esetében törvényes helyettese. Mindezek akadályoztatása esetében az elnököt a thatósági szabályrendelet jelöli ki, de az a t. főügyész nem lehet.²⁾ *Budapest*en a th. bizottság elnöke a főpolgármester; akadályoztatása vagy széküresedés esetében a polgármester; mindkettő akadályoztatása esetében szolgálati sorrendben az alpolgármesterek. Mindezek akadályoztatása esetére az elnököt a szabályrendelet jelöli ki, de az a t. főügyész nem lehet.³⁾

2. Tagjai. A vidéki thatósági bizottság tagjai: 1. a legtöbbadófizetők közül, 2. az összes választók közül választott tagok; 3. a szakszerűség képviselője, a vallásfelekezetek képviselője, és az érdekképviselő címén tagok; 4. az örökös tagok; 5. a hivatali állásuknál fogva tagok.⁴⁾

*Budapest*en tagjai a thatósági bizottságnak: 1. az összes választók közül, 2. az érdekképviselői csoportok köréből választott tagok; 3. a vitézi törzsszék törzskapitányának egy

75) 1925: XXVI. tc. 16—18. §.; 76) 1929: XXX. tc. 11. §. (3), 18. §. (1), (2), 21. §. (4), 45. §. (1), 1930: XVIII. tc. 15. §. (5), (6), 22. §. (1), (2), 1920: IX. tc. 16—18. §.; 77) 1886: XXI. tc. 48. §., 1872: XXXVI. tc. 59. §.; 78) 1929: XXX. tc. 35. §. (1) 3. (1. 1933: XVI. tc. 29. §. (1) a) 9. és (2) 5.); 79) 1934: XII. tc. 4. §. (1).

1) 1929: XXX. tc. 1. §., 1930: XVIII. tc. 28. §. 2) 1929: XXX. tc. 24. §.; 3) 1930: XVIII. tc. 29. §.; 4) 1929: XXX. tc. 2. §. (1).

kiküldöttje; 4. az örökös tagok; 5. a hivatali állásuknál fogva tagok. — Tagok voltak még a szakszerűség képviselői is, ezeknek a tagsága azonban a novella idevonatkozó §-ának életbeléptetésével megszűnt, és ettől kezdve őket a közgyűlésre meg kell ugyan hívni, ott fel is szólhatnak, de szavazati jogot csak akkor gyakorolhatnak, ha tagjai a thatósági bizottságnak.⁵⁾

Jogok és kötelességek tekintetében thatósági bizottság tagjai közt nincs különbség. De mindenki csak egyféle jogcímen lehet tagja a thatósági bizottságnak.⁶⁾ Ezt *Budapest*en szigorúan keresztül is viszi a törvény, mert az, akit hivatali állásánál fogva megilleti a tagság, az összes választóktól, illetőleg az érdekképviselői csoporttól kapott megbízását elveszti.⁷⁾ A többi törvényhatóságban ellenben megtartja mindkét tagságát, és csak a hivatali állásával járó tagsága címén nem gyakorolhat szavazati jogot.⁸⁾

Szabály, hogy mindenki csak egy törvényhatósági bizottságnak lehet a tagja. Ez alól azonban vannak kivételek: 1. a *vidéki thatóságokra* vonatkozóan: a) legtöbbadófizetői választás vagy szakszerűség képviselője címén bárki akárhány törvényhatósági bizottságnak lehet a tagja; b) az, aki a legtöbbadófizetői választás alapján egy vagy több thatósági bizottságnak a tagja, a lakóhelyén tagja lehet a th. bizottságnak az összes választók választása alapján is; c) aki a vmegye székhelyén szolgálati thj. városban lakik, akármilyen jogcímen (tehát esetleg mindkét helyen az összes választók választása alapján is) tagja lehet a thj. város és a vmegye thatósági bizottságának is.⁹⁾ 2. *Budapestre* vonatkozóan: aki *Budapest*en thatósági bizottsági taggá megválasztható, az bármilyen jogcímen lehet a szfőváros thatósági bizottságának tagja, tekintet nélkül arra, hogy más thatóságnak — akármilyen jogcímen is — tagja.¹⁰⁾

Az, aki ugyanannak a thatósági bizottságnak többféle címen, — vagy több törvényhatósági bizottságnak lesz a tagjává, amely többszörös tagság azonban a törvény rendelkezése szerint nem fér össze, köteles a legkésőbb kapott megbízás jogerős igazolásától számított 15 nap alatt az igazoló választmány elnökénél bejelenteni, hogy melyik megbízást tartja meg. Ha nem nyilatkozik, az összes választóktól eredő megbízása lesz érvényes, — és ha ilyen több van, az, amelyiket a legtöbb szavazattal kapta.¹¹⁾

3. A tagok száma. A thatósági bizottsági tagok száma a

5) 1930: XVIII. tc. 11. §., 1934: XII. tc. 2. §. (2), 28. §. (2), 370/1935. B. M.; 6) 1929: XXX. tc. 2. §. (2), (3), 1930: XVIII. tc. 11. §. (2), (3); 7) 1930: XVIII. tc. 11. §. (6); 8) 1929: XXX. tc. 19. §. (2); 9) U. o. 2. §. (4); 10) 1930: XVIII. tc. 11. §. (4); 11) 1929: XXX. tc. 19. §. (1), 1930: XVIII. tc. 11. §. (5).

lakosság számához igazodik akként, hogy vmegyékben mintegy 750, thj. városokban mintegy 500 lakosra essék egy-egy th. bizottsági tag, de számuk vmegyében 150-nél kevesebb és 450-nél több, thj. városban 120-nál kevesebb és 180-nál több nem lehet. Számukat a törvény törvényhatóságokint megállapítja (A) melléklet), és felhatalmazza a belügyminisztert, hogy a lakosság száma a népszámlálás adatai szerint legalább 10%-os eltérést mutat, a bizottsági tagok számát felemelje vagy leszállítsa.

A tagoknak ez a száma akként oszlik meg, hogy $\frac{2}{3}$ rész a legtöbbadófizetők, $\frac{1}{3}$ rész az összes választók választottaira, $\frac{1}{3}$ rész pedig a szakszerűség, a vallásfelekezetek és az érdekképviselők képviselőire esik.¹²⁾

Ezenfelül vannak az örökös tagok, akiknek száma nem haladhatja meg az előbb említett tagok 5%-át.¹³⁾ Mindezekhez járulnak végül a hivatali állásuknál fogva tagok.

Budapesten az összes választók közül választott tagok számát a novella 150-ről 108-ra, az örökös tagokét 32-ről 22-re szállította, az érdekképviselői csoportok köréből választott tagok száma 18, és ezeken felül a vitézi törzsszék törzskapitányának egy kiküldöttje, valamint a hivatali állásuknál fogva tagok.¹⁴⁾ A választott tagok létszámapadása és a szakszerűség képviselőinek megszűnése a belügyminiszter rendeletével lép életbe, az örökös tagoké pedig a természetes apadás útján áll be.¹⁵⁾

4. A szakszerűség képviselője. Budapesten megszűnt.¹⁶⁾

Vármegyékben: ezen a címen tagjai a thatósági bizottságnak: 1. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vmegyében a m. kir. rendőrség vidéki főkapitánya, — a többi vmegyében a thatóság székhelyén működő m. kir. rendőrkapitányság vezetője;¹⁷⁾ 2. a m. kir. pénzügyigazgató; 3. az államépítészeti hivatal főnöke; 4. a m. kir. gazdasági felügyelőségnek a törvényhatóság területén működő vezetője; 5. a vmegye területén levő áll. főiskola igazgatója, ahol főiskola nincs: a tankerületi főigazgató; 6. a kir. tanfelügyelő; 7. a that. m. kir. állatorvos; 8. az Orsz. Társadalombiztosító Intézet kerületi pénztárának ügyvezetője; 9. a vmegyei számvevőség főnöke; 10. a m. kir. erdőigazgató ott, ahol székhelye a vmegye székhelyén van; — egyebütt az az erdőfelügyelő, akinek működése a thatóság székhelyére is kiterjed;¹⁸⁾ 11. ahol vmegyei általános tanítóegyesület működik, ennek az egyesületnek az elnöke.¹⁹⁾

12) 1929: XXX. tc. 3. §.; 13) U. o. 5. §. (7); 14) 1930: XVIII. tc. 11. §., 24. §. (1) a); 1934: XII. tc. 2. §. (1); 15) 1934: XII. tc. 28. §. (1), (5), 370/1935. B. M.; 16) 1934: XII. tc. 28. §. (1), (5), 370/1935. B. M.; 17) 1933: XVI. tc. 31. §. (1), 14.120/1933. M. E. 1. §.; 18) 1933: XVI. tc. 31. §. (2), 14.120/1923. M. E. 1. §.; 19) 1929: XXX. tc. 4. §. (1) a).

Ha a vmegye területére egynél több azonos hatáskörű szakképviselő működési köre terjed ki, közülük azt illeti a thatósági biz. tagság, akinek hivatala a vmegye székhelyén van; — és ha ilyen nincs, azt, akinek működési köre a vmegye székhelyére kiterjed.²⁰⁾

Törvhat. j. városokban: 1. az ott működő m. kir. rendőrkapitányság vezetője;²¹⁾ 2. a m. kir. pénzügyigazgató; 3. a m. kir. gazdasági felügyelőségnek a városban működő vezetője; 4. ahol egyetem van, az egyetem rektora, — ahol egyetem nincs, de van más áll. főiskola, a főiskola igazgatója; ahol sem egyetem, sem más főiskola nincs, a tankerületi főigazgató; 5. a kir. tanfelügyelő; 6. a thatósági m. kir. állatorvos; 7. az Orsz. Társadalombiztosító Intézet kerületi pénztárának ügyvezetője.²²⁾

5. A vallásfelekezetek képviselője. A vallásfelekezetek képviselőinek számát — híveik számának arányában — a törvény állapítja meg (B) melléklet); és képviselők az illető vallásfelekezet legnépesebb egyház-(hit-)községeinek a lelkeszei — tekintet nélkül arra, hogy a thatóság területén választók és választhatók-e? Amely thatóságban az illető vallásfelekezet egyház-(hit-)községeinek száma kevesebb a részére megállapított tagsági helyek számánál, a fölös számú tagsági helyek betöltésének módját a belügyminiszter rendelettel állapítja meg.²³⁾ E szerint az egyházközségek élén álló lelkeszek után sorrendben a leghosszabb szolgálattal rendelkező önálló lelkeszek, illetőleg lelkeszek következnek; — ha többnek egyenlő tartamú lelkeszi szolgálata van, köztük az igazoló választmány elnöke sorshúzással dönt.²⁴⁾

Budapesten a vallásfelekezeteknek nincs képviselője a thatósági bizottságban.

6. Érdekképviselő címén tagjai a thatósági bizottságnak: 1. az ügyvédi, 2. a közjegyzői, 3. a mérnöki, 4. az orvosi kamaráknak, az utóbbiak megalakulásáig az országos orvosszövetség fiókjainak, 5. a megyei, illetőleg városi mezőgazdasági bizottságnak, 6. a kereskedelmi és iparkamaráknak kiküldöttjei; 7. a thatóság területén lakó vitézek képviselői; 8. az Országos Társadalombiztosító Intézet kerületi pénztári választmányainak a biztosításra kötelezettek sorából kijelölt kiküldöttjei; 9. vmegyékben a községi és körjegyzői egyesület kiküldöttjei is. Mindezek számát a törvény (C) melléklet) tünteti fel, amely számot 10%-os lakos-

20) 4.469/1929. B. M. eln.; 21) 1933: XVI. tc. 31. §. (1), 14.120/1933. M. E. 1. §.; 22) 1929: XXX. tc. 4. §. (1) b); 23) 1929: XXX. tc. 4. §. (2); 24) 4.384/1929. B. M. eln. (6).

ság-változás esetében a belügyminiszter rendelettel helyesbíti.

A vmegyei mezőgazdasági bizottság a saját, valamint a járási és a megyei városi mezőgazdasági bizottságok tagjai közül, — a thj. város mezőgazdasági bizottsága pedig a saját tagjai közül választja kiküldötteit.

A vitézi rend képviselőit a vitézi megyei szék kapitánya küldi ki olyan tagjai közül, akik az illető thatósági bizottság tagjaivá választhatók.²⁵⁾

Az érdekképviselői tagok választását a belügyminiszter rendelettel szabályozta.²⁶⁾

Budapesten az érdekeltségi képviselőket maga a thatósági bizottság választja titkos szavazással, mégpedig: 1. a budapesti ügyvédi kamara választmányi tagjai közül három, 2. a budapesti közjegyzői kamara választmányi tagjai közül egy, 3. a budapesti mérnöki kamara választmányi tagjai közül három, 4. a budapesti orvosi kamara, illetőleg az országos orvosszövetség budapesti fiókjá választmányi tagjai közül három, 5. a magyar gyáriparosok országos szövetsége igazgatóságának tagjai közül két tagot; 6. a budapesti kereskedelmi és iparkamara rendes tagjai közül két kereskedőt és két kisiparost; 7. az országos mezőgazdasági kamara igazgatóválasztmányának tagjai közül két tagot. Tagja végül a thatósági bizottságnak a szűváros területére illetékes vitézi törzsszék törzskapitányának a vitézi rend tagjai közül kijelölt olyan kiküldöttje, aki a thatósági bizottság tagjává választható.

Az érdekképviselői tagok választása ellen panasznak van helye a közig. bírósághoz, amellyel élhet a t. főügyész is, aki azonban panaszát nem vonhatja vissza.²⁷⁾

7. Örökös tagok. A kijelölő bizottság, Budapesten a kijelölő választmány előterjesztésére örökös taggá választhatja a thatósági bizottság azt az — esetleg nem is a thatóság területén lakó — férfit, — Budapesten azt a fővárosi polgárt, aki a közélet terén érdemeket szerzett, és a thatósági bizottság tagjává választható. Azonban nem jelölhető és nem választható tényleges szolgálatban álló miniszter, államtitkár, főispán, főpolgármester, vagy az, aki állásánál fogva, vagy szakszerűség képviselője címén tagja a thatósági bizottságnak. Aki pedig utóbb kerül ilyen állásba, a tényleges szolgálat tartama alatt örökös tagsági jogát nem gyakorolhatja.

25) 1929: XXX. tc. 4. §. (3)—(8); 26) 3.217/1929. B. M. eln., 3.850/1929. B. M. eln.; 27) 1930: XVIII. tc. 18. §.

A választás történhet közfelkiáltással is; — de ha az elnök a szavazást elrendeli, vagy ha azt legalább 10 — Budapesten legalább 40 — jelenlevő bizottsági tag kéri, minden jelöltre külön kell szavazni. A választáshoz általános szótöbbség szükséges.

Az örökös tag életfogytig tag, hacsak olyan helyzetbe nem kerül, amely miatt nem lehet tagja a thatósági bizottságnak. Az örökös tag, ha tagságát elvesztette, azt csak új választással szerezheti meg ismét.²⁸⁾

8. Hivatali állásuknál fogva tagok. Hivatali állásuknál fogva tagjai a thatósági bizottságnak

vmegyékben: az alispán, a főjegyző, a II-od főjegyzők, a t. főügyész, az árvaszéki elnök, a t. főorvos, a járási főszolgabírák, az árvaszéki ülnökök, az alügyészek, és a megyei városok polgármesterei;

thj. városokban: a polgármester, a helyettes polgármester, a főjegyző, a városi tanácsnokok, az árvaszéki elnök, az árvaszéki ülnökök, a t. főügyész, az alügyészek, a t. főorvos, a városi mérnöki hivatal vezetője, a városi erdészeti hivatal vezetője és a főszámvevő.

A többi főiskolai képezéshez kötött állást betöltő thatósági és valamennyi tiszteletbeli tisztviselő megjelenhetik a közgyűlésen, felszólalhat, felhívásra pedig köteles felszólalni, — szavazati jogot azonban csak akkor gyakorolhat, ha tagja a thatósági bizottságnak.²⁹⁾

Budapesten hivatali állásánál fogva tagja a thatósági bizottságnak: a polgármester, az alpolgármesterek, az árvaszéki elnök, a t. főügyész, az ügyosztályokat vezető tanácsnokok, a t. főorvos, és a statisztikai hivatal igazgatója.³⁰⁾

9. A thatósági bizottsági tagságból kizáró okok. Nem lehet tagja a thatósági bizottságnak: a) aki állampolgársági okból nem lehet tagja az országgyűlésnek; b) akit nyereségvágyból elkövetett bűntett miatt jogerősen 2 évet meghaladó, vagy izgatásért vagy rágalmazásért 10 év alatt háromszor jogerősen szabadságvesztésre ítélték; c) akit egyéb bűntett, állam vagy hatóság elleni vétség miatt jogerősen szabadságvesztésre ítélték — 15, illetőleg 10 évig; d) az a közhivatalnok, tanár, tanító, lelkész, ügyvéd, akit hazafiatlan magatartása miatt illetékes hatósága állásvesztésre ítélt, 5 évig; e) aki a tanácsköztársaság népbiztosa stb. volt.³¹⁾

28) 1929: XXX. tc. 5. §., 1930: XVIII. tc. 23. §.; 29) 1929: XXX. tc. 6. §.; 30) 1930: XVIII. tc. 11. §., 24. §. (1) a), 1934: XII. tc. 2. §. (1); 31) 1929: XXX. tc. 8. §. (1), 1930: XVIII. tc. 25. §. (1) 1.

Budapesten ezenkívül — függetlenség hiánya miatt — nem lehet tagja a thatósági bizottságnak: a) a szfővárosnak vagy valamely intézményének vállalkozója, szállítója, közvetítője, bizományosa, bérlője vagy haszonbérlője — a törvényben felsorolt kivételekkel;³²⁾ az előbbemlített viszonyban álló cégnek a tulajdonosa, vagy személynek az alkalmazottja stb.;³³⁾ c) aki a szfővárostól vagy valamely intézményétől illetményt húz — a törvényben felsorolt kivételekkel.³⁴⁾

A thj. városok a kizáró okokat, a Budapestre irányadó jogszabályok alapulvételével, szabályrendelettel állapítják meg.³⁵⁾

10. **Összeférhetetlenség.** Vidéki thatóságokban összeférhetetlen helyzetbe kerül az a thatósági bizottsági tag: a) aki a főispánnál, a thatóság hatóságainál vagy közegeinél, üzemeinél vagy vállalatainál saját vagy más érdekében olyan módon, okból vagy célból jár el, amely a köztisztességbe ütközik; b) aki a thatóság érdekeit közvetlenül vagy közvetve érintő vagyoni természetű ügyben ügyvédként, megbízottként vagy képviselőként a thatósággal szemben jár el, kivéve, ha eljárása a saját, vagy házastársa ügyében, ennek megbízottjaként, avagy gyermeke, gyámoltja vagy gondnokoltja képviseletében történik.³⁶⁾

Budapesten az a thatósági bizottsági tag kerül összeférhetetlen helyzetbe, aki a szfőváros főpolgármesterénél, hatóságainál, vagy közegeinél, intézeteinél, közintézményeinél, közműveinél vagy üzemeinél akár a saját, akár más nevében közbenjár vagy eljár: 1. ha azt pénzért, előnyért vagy ellenszolgáltatásért teszi, — habár megbízott vagy képviselő (ügyvéd, gyám, gondnok) minőségben is; 2. ha eljárása ellenszolgáltatás nélkül történik ugyan, de az: a) építés elnyerésére; b) vételre, kisajátításra, haszonbérbe vagy bérbevételre vagy adásra; c) megrendelésekre, szállításokra, egyességek kötésére, üzleti kedvezmények vagy előnyök megszerzésére vonatkozik; végül az, aki a szfőváros érdekeit közvetlenül vagy közvetve érintő vagyoni természetű ügyben ügyvédként, megbízottként, vagy képviselőként jár el, kivéve ha az eljárás a saját, vagy házastársa ügyében ennek megbízottjaként, vagy gyermeke, gyámoltja vagy gondnokoltja képviseletében történik.³⁷⁾

Az összeférhetetlenség kérdésében az összeférhetetlenségi bizottság dönt (l. 19. §. 4. g).

32) 1930: XVIII. tc. 25. §. (1) 2. a) és (2); 33) U. o. 25. §. (1) 2. b) és (3); 34) U. o. 25. §. (1) 2. c) és (4); 35) 1929: XXX. tc. 8. §. (2); 36) U. o. 8. §. (3); 37) 1930: XVIII. tc. 26. §.

21. §. A thatósági bizottsági tagok választása.

1. **Választójog.** Thatósági választójoga van annak, aki az országgyűlési képviselőválasztóknak a thatósági választás évére érvényes névjegyzékébe a thatóság területén fel van véve, ha legalább 6 év óta lakik a thatóság területén, vagy van ott lakása.¹⁾

Budapesten thatósági választójoga van mindannak, aki az országgyűlési képviselőválasztójogra megszabott kellékeknek megfelel, ha az összeírás évét megelőzően 6 év óta állandóan, megszakítás nélkül a szfőváros területén lakik.²⁾

A választójog gyakorlására, az állampolgársági kellék elbírálására és a helybenlakásra az országgyűlési képviselőválasztásra érvényes rendelkezések irányadók; — Budapestre, ahol a thatósági választók külön összeíratnak, a választójog hiányának és a választójogból kizárásnak elbírálására is irányadók az említett rendelkezések; egyebütt ezek a kellékek már az országgyűlési képviselőválasztók névjegyzékének az összeállításánál, illetőleg kiigazításánál elbíraltattak.³⁾

2. **Választhatóság.** Budapestre az a férfi vagy nő választható thatósági bizottsági taggá, akinek thatósági választójoga van — ha nincs is felvéve a thatósági választók névjegyzékébe, de életének 30. évét betöltötte, és bárhol egyenes állami vagy kereseti adót, vagy a szfőváros területén községi adót fizet, és nem esik valamely kizáró ok alá.⁴⁾

A vidéki thatóságokban ugyanezek a thatósági választójog kellékei, de azzal az eltéréssel, hogy thj. városokban az írni-olvasni tudás is kellék, és hogy nők csak thj. városokban lehetnek tagjai a thatósági bizottságnak, de ott is csak az összes választók választottjaiként, és csak azok a nők, akiknek középiskolai, vagy tanértékre ezzel egyenrangú képzettségük van. Megválasztható továbbá a thatóság valamelyik választókerületének országgyűlési képviselője is, ha egyéb kellékei megvannak, de nem lakik a thatóság területén, sem ott községi adót nem fizet. A thatóság területén lakás nem kellék a legtöbbadófizető-tagokra sem.⁵⁾

A középiskolákkal egyenrangú tanfolyamokat minisztériumi rendelet állapította meg.⁶⁾

3. **Választókerületek.** A thatósági bizottság tagjainak

1) 1929: XXX. tc. 7. §. (1); 2) 1930: XVIII. tc. 13. §. (1); 3) 1929: XXX. tc. 7. §. (2), 1930: XVIII. tc. 13. §. (2); 4) 1930: XVIII. tc. 14. §.; 5) 1929: XXX. tc. 7. §. (3)—(7); 6) 2.518/1922. M. E. C).

választása választókerületenkint, és ezeken belül szavazó-körönként történik.⁷⁾

Budapesten a választókerületek azonosak a közigazgatási kerületekkel; a szavazóköroket pedig a polgármester állapítja meg.⁸⁾

A *vidéki* thatóságokban a választókerületeket a thatósági bizottság szabályrendelettel állapítja meg, még pedig a járások és a megyei városok határain belül, és lehetőleg akként, hogy félmilliónál nagyobb lakosságú megyékben egy-egy választókerület választóinak száma 4.000 és 12.000, a kisebb megyékben 1.000—6.000, — thj. városokban pedig 1.000—2.000 legyen.⁹⁾ A szavazókörok megállapítása a községek (városok) feladata.¹⁰⁾

Az egyes választókerületekre eső bizottsági tagok számát *Budapesten* a törvény,¹¹⁾ a *vidéki* thatóságokban thatósági rendelet állapítja meg — mindig páros számban, és a választók számának arányában akként, hogy minden választókerület lehetőleg annyi bizottsági tagot válasszon, amennyi a kerület választóinak a thatóság összes választóihoz viszonyított aránya szerint a kerületre esik.¹²⁾

4. **Választói névjegyzék.** *Budapesten* a thatósági választók névjegyzékét 6 évenként, a választás évében, a polgármester — a szűvárosi statisztikai hivatal útján állítja össze. Az adatokat thatósági biztosok házról-házra járva gyűjtik össze. A központban és a kerületekben közszemlére kitett névjegyzékek ellen felszólalásnak van helye az igazoló választmányhoz, és ennek határozata ellen panasznak a közig. bírósághoz. Kihagyás miatt csak az érdekelt fél, — jogosulatlan felvétel miatt ellenben bármely választó, valamint az igazoló választmány elnöke is élhet jogorvoslattal.¹³⁾

Vidéki thatóságokban a névjegyzéket 5 évenként, a választás évében, az igazolóválasztmány állítja össze az országgyűlési képviselőválasztóknak az összeállítás évére érvényes névjegyzéke alapján. A névjegyzék közszemlére tételére, az ellen a felszólalásra és a bírósági panaszra vonatkozó rendelkezések megegyezők — mégis azzal az eltéréssel, hogy a jogosulatlan felvétel miatt a felszólalás és a bírósági panasz csak arra alapítható, hogy a megtámadott neve nincs benne az országgyűlési képviselőválasztók névjegyzékében, vagy hogy nem lakik 6 év óta a thatóság területén; — kihagyás miatt pedig csak arra, hogy a felszólaló benne van az ország-

7) 1929: XXX. tc. 12. §. (1), 16. §. (2), 1930: XVIII. tc. 16. §. (1); 8) 1930: XVIII. tc. 16. §. (2), (5); 9) 1929: XXX. tc. 12. §. (2); 10) 1925: XXVI. tc. 13. §. (4), (5); 11) 1930: XVIII. tc. 16. §. (3), (4), 1934: XII. tc. 2. §. (3) [l. 28. §. (1)]; 12) 1929: XXX. tc. 12. §. (3); 13) 1930: XVIII. tc. 15. §.

gyűlési képviselőválasztók névjegyzékében, és 6 év óta a thatóság területén lakik,¹⁴⁾ az egyéb kellékek ugyanis már az országgyűlési képviselőválasztói névjegyzékek összeállításánál (kiigazításánál) elbíraltattak.

Vidéki törvthatóságokban szintén 5 évenként, a választás évében kell összeállítani a *legtöbbadófizetők* névjegyzékét is. Ezt az igazoló választmány végzi, és teszi közzé a községek, illetőleg városi adóhivatalok kimutatásai alapján, a számításba vehető adóösszegek nagyságának sorrendjében. Abba csak azt a férfit lehet felvenni, akinek bármelyik thatóság területén választójoga van, és a választás évében 30-ik életévét betölti. A névjegyzékbe vmegyében 3-szor, thj. városban 6-szor annyi legtöbb adófizetőnek a nevét kell felvenni, ahány legtöbbadófizetők közül választott rendes tagja a thatósági bizottságnak van.¹⁵⁾

A névjegyzék összeállításánál a thatóság területén kivetett föld-, ház- és az ezek után kivetett községi pót-adót, a vmegye területén fekvő községek, illetőleg a thj. város javára eső általános kereseti adót, a thatóság területén kifizetésre kerülő illetmények után fizetett „alkalmazottak kereseti adóját“, vmegyében ezeken felül a vmegyei pótadót is számításba kell venni.¹⁶⁾

A bérlő és a haszonbérlő részéről fizetett föld- és ház-adót a tulajdonos javára kell számításba venni. Kétszeresen kell számítani azok adóját, akik a Magyar Tudományos Akadémia tagjai, főiskolai oklevéllel vagy államvizsgálati bizonyítvánnyal rendelkeznek, vagy főiskolával tanértékre egyenlő értékű katonai iskolát végeztek, végül akik a vitézi rendnek egyéni érdemük alapján tagjai, vagy az arany vitézségi érem tulajdonosai. Akik az adó kétszeres számítására vonatkozó jogosultságukat az igazolóválasztmány előtt igazolták, újabb igazolásra csak alapos megtámadás vagy szükség esetében kötelezhetők. A férj és az atya adóösszegébe a feleség, illetőleg a kiskorú gyermekek adóösszegét be kell számítani, kivéve ha azok vagyonát nem kezeli. Ha többen jutnak egyenlő összegű adó alapján a névjegyzékbe, sorrendi elsőbbsége van annak, aki kétszeres adószámítás alapján került be; szükség esetében az igazolóválasztmány elnöke sorshúzással dönt. Az ideiglenes adómentesség és az adóhátralék a legtöbbadófizetésen alapuló jogot nem érinti.¹⁷⁾

A legtöbbadófizetők névjegyzéke ellen — ugyanazok, mint a választók névjegyzéke ellen — felszólalással élhetnek az igazoló választmányhoz, és ennek határozata ellen panasszal a közig. bírósághoz.¹⁸⁾

14) 1929: XXX. tc. 11. §.; 15) U. o. 9. §. (1)—(3), 7. §. (5); 16) 1933: XVI. tc. 33. §. (1), 14.120/1933. M. E. 1. §.; 17) 1929: XXX. tc. 9. §. (5)—(10); 18) U. o. 9. §. (11).

5. Választás. A thatósági választások napját *vidéken* a thatósági bizottság közgyűlése, *Budapesten* minden hatodik év november havának 15. és 30-ika közötti időre az igazoló választmány állapítja meg.¹⁹⁾

A *legtöbbadófizetőtagok* választását az összes választók köréből történő választások előtt kell megtartani.²⁰⁾ A legtöbbadófizető bizottsági tagokat a legtöbbadófizetők jegyzékébe felvett választók maguk közül választják. A választókat az adóösszeg nagyságának sorrendjében három egyenlő csoportba kell osztani, és minden csoportból a legtöbbadófizetők közül választandó tagok $\frac{1}{3}$ -ad részének megfelelő számú tagot kell választani, akiket *vmegyében* az egyes csoportokba tartozók maguk közül, *thj. városban* az összes legtöbbadófizető-választók választanak. Ugyanazok választanak — a rendes tagok megválasztása után, külön — minden csoportból félannyi póttagot is. Ha valaki a megengedettnél több személyre szavaz, a névsor végén a fölös számú személyre esett szavazatot nem szabad figyelembe venni.²¹⁾

Ha az egyes csoportok határvonalánál több választónak egyenlő az adóösszege, elsőbbsége annak van, akinek adóját kétszeresen számították; — és ha ezen az alapon nem állapítható meg az elsőbbség, a thatóság első tisztviselője (vagy helyettese) sorshúzással dönt.²²⁾

A legtöbbadófizető bizottsági tagok választásánál a választójog gyakorlása kötelező, és aki azt igazolatlanul elmulasztja, a legközelebbi választásnál nem szavazhat, és a thatósági bizottság tagjává sem választható.²³⁾

A legtöbbadófizetők választási eljárását a belügyminiszter rendelettel szabályozta.²⁴⁾

Vidéki thatóságokban az összes választók közül történő választás egy napnál tovább nem tarthat, és azt kis- és nagyközségekben reggel 9 órától délután 4 óráig, városokban este 8 óráig megszakítás nélkül kell megtartani. Amely választókerületben a választók száma a 600-at meghaladja, több szavazatszedő küldöttséget lehet alakítani. A választásokat vmegyékben 3, thj. városokban 1 nap alatt valamennyi választókerületben meg kell tartani. A választást a választási elnök vagy helyettese vezeti, akiket a thatósági bizottság közgyűlése választ. Mindkettő akadályoztatása esetében a helyettest a thatóság első tisztviselője jelöli ki.²⁵⁾

Minden választásnál (kiküldésnél) félannyi póttagot is

19) 1929: XXX. tc. 13. §. (1), 1930: XVIII. tc. 20. §.; 20) 1929: XXX. tc. 13. §. (2); 21) U. o. 10. §. (1), (2), 13. §. (5), (6); 22) 3.000/1929. B. M. eln. (48); 23) 1929: XXX. tc. 10. §. (3); 24) U. o. 10. §. (4), 3.000/1929. B. M. eln. (46—(62), 3.644/1929. B. M. eln.; 25) 1929: XXX. tc. 15. §.

kell választani, mint amennyi rendes tagot. A rendes és a póttagok választása (a legtöbbadófizető tagok kivételével) együtt történik. Szavazategyenlőség esetében a sorrendi elsőbbség a magasabb képzettségűt illeti meg, és ha ezen az alapon nem lehet az elsőbbséget megállapítani, a választási elnök dönt sorshúzással.²⁶⁾

A megüresedett rendes tagsági helyre a sorrendben első póttag lép, akinek megbízása addig tart, mint azé a rendes tagé tartott volna, akinek a helyébe lépett.²⁷⁾

Ha már nincs behívható póttag, vagy ha olyan bizottsági tagsági hely üresedett meg, amely póttaggal nem tölthető be, a thatóság első tisztviselője értesíti a választásra vagy kiküldésre jogosult hatóságot stb. azzal a felhívással, hogy képviselő, esetleg póttag kiküldése iránt legfeljebb 3 hónap alatt gondoskodjék.²⁸⁾

A szavazás titkosan, hivatalból rendelkezésre bocsátott egyenlő szavazólapokkal történik. Minden választónak egy szavazata van, amelyet csak személyesen adhat le.

A választási elnök kijelöli a szavazatszedő küldöttségeket, amelyek elnökből, helyettes elnökből, 1 rendes, 1 póttagból, jegyzőből és helyettes jegyzőből állnak. A választók a szavazatszedő küldöttség mellé 4 bizalmi férfit jelölnek, ki; — ha nem élnek ezzel a jogukkal, a bizalmi férfiakat a küldöttség elnöke jelöli ki. A szavazók személyazonosságának ellenőrzése céljából a községi bírák és jegyzők, illetőleg a hatóság közegei hivatalból kötelesek jelen lenni.²⁹⁾

Thj. városokban a thatósági bizottság tagjait és póttagjait csak azok közül lehet választani, akiket egyénenkint, vagy többet együtt a választóknak akkora csoportja ajánl, amely a választókerület választói legalább 5%-ának megfelelő.³⁰⁾

Az ajánlás részleteit a törvény és a miniszteri rendelet szabályozza.³¹⁾

A szavazás befejezése után a szavazatszedő küldöttség elnöke (vagy helyettese) — a jegyző és a bizalmi férfiak előtt — megszámlálja a szavazatokat. Ha valaki a kelleténél több személyre szavazott, a névsor végén fölös számú személyre esett szavazatot figyelmen kívül hagyja. Aztán három példányban íkvet készítet, egyik példányát a szavazólapokkal és választói névjegyzékekkel együtt a küldöttség egyik tagja a választási elnökhöz beszállítja, második pél-

26) 1929: XXX. tc. 13. §. (5), (6), (8); 27) U. o. 13. §. (9); 28) U. o. 21. §. (11). (L. 1930: XVIII. tc. 17. §. (8)); 29) 1929: XXX. tc. 16. §. (1)—(6); 30) U. o. 16. §. (7); 31) U. o. 16. §. (8), 3.000/1929. B. M. eln. (64)—(80).

dányát az igazoló választmány elnökének postán elküldi, harmadik példányát pedig megtartja.³²⁾

A választási elnök valamennyi szavazatszedő küldöttség jegyzőkönyvének megérkezése után a jegyzőkönyvek alapján összeszámolja a szavazatokat, és az eredményt azonnal kihirdeti, az eredmény megállapításáról pedig jegyzőkönyvet készítet, és azt a szavazatszedő küldöttségek jegyzőkönyveivel, a választói névjegyzékekkel és a szavazólappal együtt az igazoló választmány elnökéhez haladéktalanul elküldi.³³⁾

Budapesten az összes választók közül való választás az arányos képviselői rendszer szerint titkosan, — hivatalosan előállított szavazólappal — történik. A lajstromkapcsolás szabad.

A választást jelölés előzi meg. Jelölteket az illető választókerületben lakó, legalább 1000 választó ajánlhat. Az ajánlásnak kétszer annyi jelölt nevét kell tartalmaznia, mint ahány rendes tag a kerületre esik. Az ajánlást az ajánló sajátkezűleg köteles aláírni, és az aláírás mellé fel kell ragasztani a szavazójegynek számmal, névvel és hatósági bélyegzővel ellátott szelvényét is.

A szavazólapon az egyes pártok jelöltjeit külön-külön lajstromban, és a pártok által megállapított sorrendben kell feltüntetni. A megbízás az egyes pártokat a reájuk esett szavazatok arányában, az egyes jelölteket pedig a lajstromban feltüntetett sorrendben illeti meg. Az utóbbiak közül a sorrendben előbb következők lesznek — a pártra eső megbízásnak megfelelő számban — a rendes, a többi jelöltek pedig valamennyien a póttagok. Ha valamelyik párt valamennyi jelöltjének megbízása bármely okból megszűnik, új választásnak nincs helye, és az a thatósági bizottság további működésének jogalapját nem érinti.

A választójog gyakorlása kötelező; az igazolatlan elmaradás miatt a ker. előljáró 100 P-ig terjedhető bírságot ró ki, ami ellen fellebbezésnek van helye a polgármesterhez.

A szavazójegyek szelvényeivel való visszaélés pedig vétség, amelyért 2 évig terjedhető fogházbüntetés jár.³⁴⁾

6. A választással kapcsolatos rendészeti intézkedések. A választással kapcsolatos falragaszok (plakátok) és röpcédulák csak a legszükségesebb tárgyilag tudnivalókat tartalmazhatják. Ennek a rendelkezésnek a megszegése vétség, amelynek büntetése 2 évig terjedhető fogház.³⁵⁾

32) 1929: XXX. tc. 16. §. (11)—(14); 33) U. o. 17. §. 34) 1930: XVIII. tc. 17. §. (1)—(9), (11), (12); 35) 1929: XXX. tc. 14. §., 1930: XVIII. tc. 21. §. (1), (2).

Budapesten a választások kiírásától azok befejezéséig választási körmenetek tartása tilos. Pártgyűlést a választások kiírásáig rendőrhatalósági engedély alapján, — azon túl pedig csak akkor lehet megtartani, ha azt 4 választó 24 órával előbb az állami rendőrség főkapitányánál bejelentette. Megtartása nem tiltható meg, de a főkapitány közbiztonság vagy közegészség érdekében más hely vagy időpont kijelölését kívánhatja meg. A főkapitány határozata ellen fellebbezésnek van helye a belügyminiszterhez. Ha pedig a főkapitány a bejelentéstől számított 20 óra alatt nem nyilatkozik, a pártgyűlést meg lehet tartani. Ezeknek a tilalmaknak a megszegése, valamint pártgyűléseken a rend olyan mértékű zavarása, amely a gyűlés megtartását lehetetlenné teszi, vétség, amely 2 évig terjedhető fogházzal büntetendő; a kisebb jogsértés pedig kihágás, amelynek büntetése 1 hónapig terjedhető elzárás.³⁶⁾

Budapesten tilos továbbá a választás napját megelőző nap d. u. 6 órájától a választás befejezéséig szeszes italt árusítani, kiosztani, vagy közvetlen fogyasztás céljából egyéb módon forgalomba hozni. A tilalom megszegése kihágás, amelyet pénzbüntetéssel kell megtorolni.³⁷⁾

7. Jogorvoslat a választások ellen és hivatalból felülvizsgálat. A választás szabályellenessége, vagy a választhatóság hiánya miatt felszólalhat az igazoló választmánynál mindenki, akinek a választásnál szavazati joga volt. De az igazoló választmány minden rendes és póttag tagsági jogát hivatalból is felülvizsgálja.

Az igazoló választmány a felszólalások, valamint a meg nem támadott választások (és kiküldések) fölött is határoz, és határozata ellen panasznak van helye a közig. bírósághoz, amely a panasz fölött 30 nap alatt dönt.

Az örökös tagoknak, valamint *vidéken* a kisgyűlés tagjainak választása ellen szintén van panasznak helye a közig. bírósághoz.

Felszólalási és panaszjog megilleti a t. főügyészt is, aki azt nem vonhatja vissza.

Ha a választást jogerősen megsemmisítették, az új választást *Budapesten* az igazoló választmány, *vidéken* a kisgyűlés rendeli el.

Ha csak egyes tagok választását semmisítették meg, helyükbe póttagokat kell behívni.

Az a thatósági bizottsági tag, akinek választását (kiküldését) megtámadták, tagsági jogait mindaddig gyakorolja,

36) 1930: XVIII. tc. 21. §. (4)—(9); 37) U. o. 17. §. (10).

amíg választását (kiküldését) jogerősen meg nem semmisítették.³⁸⁾

Az a vidéki thatósági bizottsági tag, akinek választását (kiküldését) felszólalással megtámadták, az igazoló választmány véghatározatának kézbesítésétől számított 8 napon túl az ügy jogerős befejezéséig nem mondhat le megbízatásáról.³⁹⁾

8. A megbízás tartalma. Vidéki thatóságokban a legtöbbadófizető és az érdekképviselői bizottsági tagok megbízása 5 évre szól.

Az összes választók közül választandó bizottsági tagokat 5 évenként 10 évre választják akként, hogy 5 évenként és választókerületenként kilép a választott tagoknak az a felerésze, amelyiknek 10 éves megbízása lejárt. Az első 5 év leteltével a kilépő tagokat az igazoló választmány kerületenként sorshúzással jelöli ki.

Valamennyi póttag megbízásának hatálya 5 év leteltével véget ér.

Az időközben megüresedett rendes tagsági helvekre a sorrendben első póttag lép, akit a thatóság első tisztviselője hív be, és akinek megbízása addig tart, amíg azé a rendes tagé tartott volna, akinek a helyébe lépett.⁴⁰⁾

Budapesten az összes választók közül választott, valamint az érdekképviselői csoportok köréből választandó bizottsági tagokat 6 évenként újra választják.

Az időközben megüresedett rendes tagsági helyre a sorrendben első póttag lép. Mind a behívott, mind a be nem hívott póttagok választásának hatálya 6 év leteltével véget ér.

A póttagokat az igazoló választmány hívja be.⁴¹⁾

9. A thatósági bizottsági tagság megszűnése. Budapesten megszűnik a thatósági bizottsági tagsága annak, akire nézve a kizáró okok, vagy az összeférhetlenségi esetek (T. 25., 26. §.) valamelyike beáll; aki tagságáról lemond; akinek választását megsemmisítették; az az érdekképviselői tag, aki megszűnt tagja lenni a kiküldő intézménynek; aki nem tölti be többé azt az állást, amelynek alapján hivatalból tagja lett a bizottságnak; aki összeférhetlenség okából veszti el bizottsági tagságát; aki 6 egymást követő közgyűlésről igazolatlanul elmarad; akit a közgyűlés — magatartása miatt — a tagságra méltatlannak ítél. A szővárosnak, valamint intézményeinek tisztviselői kötelesek a tudomá-

38) 1929: XXX. tc. 18. §. (1)—(8), 21. §. (12), 1930: XVIII. tc. 22. §. (7), 23. §. (6), 27. §. (10); 39) 1929: XXX. tc. 18. §. (9); 40) U. o. 13. §. (3), (4), (7)—(9); 41) 1930: XVIII. tc. 19. §.

sukra jutott összeférhetlenséget vagy kizáró okot a polgármesternek bejelenteni, aki az ügyet azonnal átteszi az igazoló választmányhoz.⁴²⁾

Vidéki thatóságokban kizáró okon, összeférhetlenségen, lemondáson, elhalálozáson, az önjogúság elvesztésén kívül megszűnik a thatósági bizottsági tagsága: a) a legtöbbadófizető tagnak, ha vagyoni helyzete akként megváltozott, hogy a legtöbbadófizetők jegyzékébe nem volna többé felvehető; b) a szakszerűség címén, vagy hivatali állása alapján tagnak, ha állásáról lemond, nyugdíjba megy, vagy állását elveszti; c) a lelkesnek, ha nem lelkesze többé az illető egyházközségnek, vagy ha ez utóbbi szűnt meg; d) annak az érdekképviselői kiküldöttnek, aki nem tagja többé a kiküldő szervezetnek vagy intézménynek, vagy ha ez szűnt meg.⁴³⁾

A megszűnés kérdésében — a lemondás, elhalálozás és összeférhetlenség eseteinek kivételével — az igazoló választmány határoz; határozata ellen panasznak van helye a közig. bírósághoz.⁴⁴⁾

Az összeférhetlenség fölött az összeférhetlenségi bizottság dönt (L. 19. §. 4. g.).⁴⁵⁾

A thatósági bizottsági tagság megszűnésével megszűnik minden olyan bizottsági, választmányi, küldöttségi stb. tagság, amelyhez a volt bizottsági tag thatósági bizottsági tagsága révén jutott.⁴⁶⁾

22. §. A thatósági bizottság közgyűlése.

1. A közgyűlés fajai. A közgyűlések rendesek és rendkívüliek.¹⁾ A rendes közgyűlések számát és idejét a thatóság szabályrendelettel állapítja meg.²⁾

2. Hatásköre. A vidéki thatósági bizottságok hatáskörét a törvény elvi alapon akként állapítja meg, hogy az kiterjed a területét, szervezetét és gazdaságát érintő, és általában azokra a kérdésekre, amelyekben a thatóság állásfoglalását vagy irányító akaratát kell kifejezésre juttatni.³⁾ Felsorolja aztán a törvény az ebbe az elvi keretbe eső ügyeket, amelyek közül csak azt kell külön megemlíteni, hogy a vagyonszerzés, elidegenítés vagy megterhelés, terhes szerződés

42) 1930: XVIII. tc. 27. §. (1), (4); 43) 1929: XXX. tc. 21. §. (1); 44) U. o. 21. §. (2), (4), 1930: XVIII. tc. 27. §. (3), (5); 45) 1929: XXX. tc. 21. §. (2), (5)—(9), 1930: XVIII. tc. 27. §. (5)—(9); 46) 1929: XXX. tc. 21. §. (10), 1930: XVIII. tc. 27. §. (2).

1) 1930: XVIII. tc. 30. §. (1); 2) 1929: XXX. tc. 22. §. (2) 12., 1930: XVIII. tc. 30. (2); 3) 1929: XXX. tc. 22. §. (1).

vagy egyesség kötése kérdésében vmegyékben csak 10.000 P, thj. városokban pedig csak 50.000 P értéken felül határoz a közgyűlés, ezen az értéken alul pedig a kisgyűlés;⁴⁾ hogy továbbá a felsoroltakon kívül minden olyan egyéb ügy, amely azelőtt a közgyűlés hatáskörébe tartozott, ezután a kisgyűlés hatáskörébe esik, — és hogy a thatósági közgyűlés fellebbviteli jogkört nem gyakorol többé.⁵⁾

Az újabb közigazgatási novella újra szabályozza a thatósági bizottságnak és a közgyűlésnek a hatáskörét. A módosítás, — amely azonban még nincs hatálybaléptetve,⁶⁾ — csak néhány jelentéktelen változást állapít meg a kisgyűlés javára.⁷⁾

A *budapesti* thatósági bizottság hatáskörét az új szfvárosi törvény felsorolással (taxáció) állapította meg akként, hogy azokat az ügyeket, amelyek korábban a közgyűlés hatáskörébe tartoztak, de a felsorolásból kimaradtak, a thatósági tanács hatáskörébe utalta.⁸⁾ A szfvárosi törvény novellája azonban a thatósági tanácsot megszüntette, és hatáskörét a thatósági bizottság és a polgármester közt osztotta meg.⁹⁾

A *budapesti* közgyűlés továbbá II. fokon is határoz a polgármesternek olyan kérdésekben hozott határozatai fölött, amelyeket szabályrendelet utalt a polgármester hatáskörébe. A thatósági bizottság a fellebbezések elbírálására saját kebeléből évenként albizottságokat alakít.¹⁰⁾

3. **Összehívása.** A közgyűlést, ha egyes törvények (pl. 1907: LX. tc. 7—8. §.) máskép nem rendelkeznek, rendszerint az elnök, akadályoztatása vagy széküresedés esetében az hívja össze, aki az elnöklésre jogosult.¹¹⁾ Rendkívüli közgyűlést a főispán (főpolgármester), illetőleg az elnöklésre jogosult bármikor összehívhat, és köteles az vmegyében 15, thj. városban 8 napra összehívni, ha az összehívást a thatósági közgyűlés határozta el, vagy ha azt a thatósági bizottság nem tisztviselő-tagjainak 25%-a, vagy legalább 50 nem tisztviselő thatósági bizottsági tag — a tárgy megjelölésével — írásban kéri.¹²⁾ *Budapesten* 40 thatósági bizottsági tag megokolt írásbeli kérelmére, vagy a polgármester, illetőleg helyettese kívánatára is össze kell hívni a rendkívüli közgyűlést.¹³⁾

Az összehívás *vidéken* az időpontnak és a tárgysoro-

4) 1929: XXX. tc. 22. §. (2) 10.; 5) U. o. 22. §. (3), (4), 35. §. (1) 2.; 6) 1933: XVI. tc. 43. §.; 7) U. o. 28., 29. §.; 8) 1930: XVIII. tc. 42. §.; 9) 1934: XII. tc. 3. §.; 10) 1930: XVIII. tc. 104. §. (2), 1934: XII. tc. 26. §. (1); 11) 1929: XXX. tc. 23. §., 1930: XVIII. tc. 30. §. (3); 12) 1929: XXX. tc. 23. §. (2), (3); 13) 1930: XVIII. tc. 30. §. (4)—(6).

zatnak vmegyében legalább 8 nappal, thj. városban legalább 48 órával a közgyűlés megkezdése előtt közhírrétételével, — *Budapesten* a bizottsági tagok nevére címzett, és a tárgysorozatot is magában foglaló meghívóval történik, amelyet rendes közgyűlésre legalább 8 nappal, rendkívüli közgyűlésre legalább 24 órával a közgyűlés napja előtt kell kézbesíteni.¹⁴⁾

Az a közgyűlés, amelyet a tagok kívánságára hívtak össze, nem foglalkozhatik más kérdéssel, mint amelynek tárgyalása végett összehívták, és mindenekelőtt a fölött határoz, kívánja-e a közgyűlés a kérdést tárgyalni. Elutasító határozat esetében a közgyűlést azonnal be kell rekeszteni, és 6 hónap alatt ugyanabból az okból nem lehet újabb rendkívüli közgyűlés összehívását kérni.¹⁵⁾

Ha *Budapesten* a thatósági bizottság nyári szünet tartását határozta el, a tagok június 15-től szeptember 15-ig rendkívüli közgyűlés összehívását nem kívánhatják.¹⁶⁾

4. **Tárgysorozata.** *Vidéki* thatóságokban a tárgysorozatot a thatóság első tisztviselője állítja össze, de a főispán módosítást kívánhat; — megegyezés hiányában a kisgyűlés dönt.¹⁷⁾

Azokat az ügyeket, amelyeknek tárgyalását a kisgyűlés határozta el, a legközelebbi *rendes* közgyűlés tárgysorozatába kell felvenni. Ha pedig a kisgyűlés olyan ügynek sürgős tárgyalását kívánja, amelyet a törvény nem utal *rendes* közgyűlés elé, azt a legközelebbi — akár *rendes*, akár *rendkívüli* — közgyűlés tárgysorozatába fel kell venni.¹⁸⁾

A tárgysorozatba felvett ügyekkel össze nem függő (önálló) *indítványt* csak *rendes*, — *interpellációt* akár *rendes*, akár *rendkívüli* közgyűlés elé lehet terjeszteni; azonban mindkettő szövegét vmegyében 48, thj. városban 24 órával a közgyűlés határnapja előtt írásban kell az elnöknek bejelenteni.¹⁹⁾ Az indítványra vonatkozóan a közgyűlés először a fölött határoz, kívánja-e azt tárgyalni.²⁰⁾

Rendes közgyűlésen tárgyalhatók a tárgysorozat összeállítása után beérkezett rendeletek, átiratok és jelentések, valamint a kisgyűlés által előkészített sürgős ügyek is, ha azok legalább 24 órával előbb érkeztek, és azokat az elnöknek bejelentették. Az elnök köteles az ezekre vonatkozó tárgysorozatot a *rendes* tárgysorozatba felvett ügyek tárgyalásának megkezdése előtt felolvasatni, és a közgyűlésen jelenlévő thatósági biz. tagok közt szétosztani.²¹⁾

14) 1929: XXX. tc. 23. §. (4), 1930: XVIII. tc. 30. §. (7), (8); 15) 1930: XVIII. tc. 30. §. (9); 16) U. o. 30. §. (10); 17) 1929: XXX. tc. 26. §. (1); 18) U. o. 26. §. (2); 19) U. o. 26. §. (3); 20) U. o. 28. §. (7); 21) U. o. 26. §. (4).

Budapesten a közgyűlés tárgysorozatát az elnök állapítja meg; — a főpolgármester azonban egyes ügyeknek a tárgysorozatba felvételét akkor is elrendelheti, ha nem ő elnököl. Azokat az ügyeket pedig, amelyeknek tárgyalását a polgármester kívánja, a legközelebbi *rendes* közgyűlés tárgysorozatába fel kell venni.²²⁾

A *rendes* közgyűlés tárgysorozatát legalább 8 nappal, a *rendkívüliét* legalább 24 órával a közgyűlés napja előtt a központi városháza és a kerületi előljáróságok hirdető tábláin ki kell függeszteni. Kifüggesztés után a tárgysorozat kiegészítésének csak *rendkívüli sürgősség* esetében van helye, az erről szóló értesítést azonban 24 órával a közgyűlés kezdete előtt kézbesíteni kell a thatósági bizottság tagjainak.²³⁾

A közgyűlésen csak a tárgysorozatba felvett ügyeket és az ezekre vonatkozó indítványokat lehet tárgyalni, kivéve az ú. n. *garanciális panaszt*, amelyet a már összehívott közgyűlésen akkor is tárgyalni kell, ha nincs is felvéve a tárgysorozatba.²⁴⁾

Önálló indítványt csak *rendes közgyűlés* elé lehet terjeszteni, ha azt az indítványozó legalább 3 nappal a közgyűlés előtt az elnöknek írásban bejelenti, és a főpolgármester, *széküresedés* esetében a polgármester hivatalában leteszi.²⁵⁾

Interpellációt legalább 24 órával a közgyűlés megkezdése előtt az elnöknek — a szöveg bemutatása mellett — be kell jelenteni, aki azt haladéktalanul közli a polgármesterrel.²⁶⁾

5. Elnökének jogköre. Az elnök megnyitja, felfüggeszti, legfeljebb 48 órára (*Budapesten* legfeljebb 5 napra) elhalasztja és berekeszti a közgyűlést; örököl a felett, hogy érdekelt tag ne vehessen részt a tárgyalásban; vezeti a tanácskozást; megadja, megtagadja vagy megvonja a szót; engedélyezi vagy megtagadja a személyes kérdésben, vagy az ügyrendhez kért, valamint a napirend edőtti felszólalást; biztosítja a közgyűlés csendjét, rendjét, komolyságát és méltóságát, — e végből bármikor felszólalhat, és a megtorlást a szónok beszéde közben is alkalmazhatja; berekeszti a vitát; ha szükséges: elrendeli a szavazást; felteszi a kérdést a szavazásra, megállapítja az eredményt és kimondja a határozatot.²⁷⁾

Budapesten kötelező a közgyűlésen a részvétel, és ezt az elnök tartja nyilván. Aki hat egymásután következő ülés-

22) 1930: XVIII. tc. 31. §. (1), (2); 23) U. o. 31. §. (3); 24) 1907: LX. tc. 7. §. 3. bek.; 25) 1930: XVIII. tc. 31. §. (5); 26) U. o. 31. §. (6); 27) 1929: XXX. tc. 25. §., 1930: XVIII. tc. 35. §.

ről igazolatlanul elmarad, elveszti bizottsági tagságát, és a legközelebbi alkalommal nem választható bizottsági taggá. Az igazolás kérdésében az igazoló választmány határoz; — határozata ellen panasszal lehet élni a közig. bírósághoz.²⁸⁾

6. Az ügyek előkészítése. *Vidéki* thatóságokban a közgyűlés szervezhet állandó, vagy egyes ügyekre szorítkozó szakbizottságokat. Az egyes szakbizottságok tagjainak száma 21-nél nem lehet több, és azokba nem választható meg olyan thatósági tisztviselő, aki állásánál fogva tagja a thatósági bizottságnak, — ezeket azonban, valamint az állami tisztviselőket és más szakértőket is meghallgathatja a szakbizottság. Elnökük a thatóság első tisztviselője vagy megbízottja. Jogkörük csak a közgyűlés vagy a kisgyűlés hatáskörébe tartozó ügyekre szorítkozik, és csak véleményadásra terjed.

A közgyűlés elé tartozó ügyeket a kisgyűlés készíti elő.²⁹⁾

Budapesten 3 évenként alakíthat a thatósági bizottság — saját tagjai közül — állandó szakbizottságokat, amelyeknek száma azonban nem lehet nagyobb a közigazgatási ügyosztályokénál, — tagjaik száma pedig 9—15 közt mozoghat; csak a pénzügyi szakbizottság tagjainak száma lehet legfeljebb 25.

Az állandó szakbizottságok elnökeit, elnökhelyetteseit és előadóit a polgármester rendeli ki a thatósági tisztviselők közül, de a főpolgármester, a polgármester és az alpolgármesterek az elnöklést bármikor átvehetik. Az állandó szakbizottságok nyilvános ülésben tanácskoznak és határoznak; — de az elnök elrendelheti, hogy egyes ügyek zárt ülésben tárgyalassanak. Az állandó szakbizottság külső szakértőket is meghívhat. Jogköre csak véleményadásra terjed.

A thatósági bizottság egyes fontosabb ügyek előkészítése végett külön bizottságokat is küldhet ki — legfeljebb 15, de mindig páratlan számú taggal, amelyek elnöküket maguk választják.

Sem az állandó szakbizottságba, sem a külön bizottságokba nem választhatók thatósági tisztviselők, de a polgármester ezeket az ülésekre berendelheti. Ügyrendjüket szabályrendelettel állapítják meg.³⁰⁾

A *kegyuri* jogkörben a bemutatás jogát a 6 évre alakuló külön bizottság gyakorolja, amely az elnökön kívül 31 tagból áll, akiket a thatósági bizottság római katolikus tagjai titkos választással választanak meg a saját körükből. Tagja

28) 1930: XVIII. tc. 34. §., 35. §. 2.; 29) 1929: XXX. tc. 27. §.; 30) 1930: XVIII. tc. 33. §. (1), (3), (5), 1934: XII. tc. 5. §. (1)—(3).

a polgármester is, aki elnöke a bizottságnak; de ha nem róm. katolikus, elnök sorrendben a r. kat. vallású alpolgármester lesz.³¹⁾

A Fővárosi Közmunkák Tanácsába kiküldendő 4 tagot a műszaki bizottságok mellé rendelt szakbizottságok választják együttes ülésben a saját tagjaik közül.³²⁾

Budapesten a közgyűlés elé terjesztendő ügyeket a polgármester készíti elő.³³⁾

7. Tanácskozás és határozathozatal. A thatósági bizottság engedélye nélkül minden bizottsági tag csak egyszer szólhat a tárgyhöz — kivéve a thatóság első tisztviselőjét, helyettesét, a t. főügyészt (Budapesten a t. főorvost is) és az előadót, akik bármikor és akárhányszor felszólalhatnak, továbbá kivéve az indítványozót, aki zárszó jogán — legfeljebb 10 percig — másodszor is felszólalhat. — A javaslat mellett és ellene felszólalókat jelentkezésük sorrendjében, váltakozva kell felhívni.

A hozzászólás ideje $\frac{1}{2}$ óra, amelyet a közgyűlés még $\frac{1}{2}$ órával meghosszabbíthat.

Ha a vita 2 órán túlterjed, és legalább 4 bizottsági tag szól hozzá, a thatósági bizottság a hozzászólás időtartamát 10 percre korlátozhatja, amelyet a közgyűlés indokolt esetben, kérelemre, annak kétszeresére felemelhet.

Ha a vita a korlátozás után újabb 2 óráig tartott, a thatósági bizottság berekesztheti a kérdés tárgyalását. A vitának említett 2—2 órás tartamára az előadónak, a szak-tisztviselőknek és a szakképviselőknek a felszólalási idejét nem lehet beszámítani.

A szakszerűség képviselői kötelesek a thatósági bizottság ülésein megjelenni, és szakkérdésekben felvilágosítást adni.

Indítványokat és interpellációkat, hacsak a thatósági bizottság másképp nem határoz, csak a tárgysorozatba felvett ügyek letárgyalása után lehet előterjeszteni, és az e címen kért felszólalás 15 percnél tovább nem tarthat.

A thatósági bizottság rendszerint egyszerű szótöbbséggel határoz. Ha szükséges: szavazással kell a határozatot megállapítani. A szavazást az elnök rendeli el, és köteles azt elrendelni, ha azt valamely jogszabály kifejezetten követeli, vagy legalább 10 jelenlévő th. bizottsági tag kívánja.

A szavazás felállással vagy ülve maradással történik. Névszerinti szavazást kell elrendelni új adók megállapítása, vagy a meglévők emelése vagy mérséklése, továbbá terhes

31) 1830: XVIII. tc. 33. §. (6), 1934: XII. tc. 5. §. (4); 32) 1934: XII. tc. 5. §. (5); 33) U. o. 4. §. (1).

szerződések kötése stb. kérdéseiben, vagy abban, hogy alkottassék-e szabályrendelet, vagy ha a névszerinti szavazást valamely jogszabály kifejezetten rendeli, vagy azt vidéken a bizottsági tagok 15%-a, vagy legalább 30 bizottsági tag, Budapesten legalább 40 jelenlévő bizottsági tag írásban kéri.

Személyi (választási vagy fegyelmi) kérdésekben a szavazás titkos.

Szavazás előtt a kérdés feltevéséhez legfeljebb 2 bizottsági tag szólhat — legfeljebb 5—5 percig.

Az elnök nem szavazhat, de szavazategyenlőség esetében dönteni köteles. Titkos szavazás esetében az elnök nem dönt, hanem vidéki thatóságokban azonnal megismételteti a szavazást az egyenlő szavazatot kapott két jelölt közt, és ha ez nem vezetne eredményre, a legközelebbi közgyűlésen új választást kell tartani; — Budapesten a legközelebbi ülésben kell új szavazást elrendelni, és ha az eredmény akkor is ugyanaz volna, sorshúzás dönt.

Az elnök, ha tagja a thatósági bizottságnak, abban az ügyben, amelynek tárgyalása alatt elnökölt, szavazati jogát nem gyakorolhatja.³⁴⁾

Személyes megtámadtatás kérdésében rendszerint azonnal fel lehet szólalni; de az elnök a felszólalást a napirend letárgyalása utáni időre halaszthatja. Az ilyen, valamint az ügyrendhez kért felszólalás csak az elnök engedélyével tarthat 5 percnél tovább.³⁵⁾

Budapest költségvetési vitájára megállapítja a törvény, hogy az általános vitára két, a részletes költségvetésre 10, az üzemkére 4 napnál, összesen 14 napnál többet nem lehet fordítani — napi legalább 6 órás tárgyalással.

Az általános vitánál a beszédidő legfeljebb egy óra, amelyet a közgyűlés $\frac{1}{2}$ órával, — a részletes vitánál 15 perc, amelyet 15 perccel meghosszabbíthat.³⁶⁾

8. Érdekeltség. Senki sem vehet részt a tárgyalásban és a határozathozatalban, ha olyan ügyről van szó, amelyben közvetlenül, vagy hozzátartozói (1886: XXI. tc. 78. §.) útján közvetve, mint magánszemély is, anyagilag érdekelve van. Ez a rendelkezés a kisgyűlésnek, és a thatósági bizottság által alapított valamennyi bizottságnak, választmánynak vagy küldöttségnek tagjaira is kiterjed.

Az érdekelttség kérdését az elnök vagy bármely bizottsági tag felvetheti, és abban a közgyűlés, illetőleg az illető bizottság stb. — hozzászólás nélkül, egyszerű szavazással —

34) 1929: XXX. tc. 28. §., 1930: XVIII. tc. 36. §.; 35) 1929: XXX. tc. 28. §. (8); 36) 1930: XVIII. tc. 36. §. (9), 1934: XII. tc. 10. §.

dönt. A döntést csak az ügy érdemére vonatkozó határozat ellen használt jogorvoslatban lehet megtámadni.

A fellebbviteli hatóság az érdekeltséget a jogorvoslat elintézése során hivatalból is megállapíthatja.³⁷⁾

9. Széksértés. Ülésről kizárás. Tagságtól megfosztás. Széksértést követ el az a thatósági biz. tag, aki az állam vagy a társadalom rendje ellen izgató, a nemzeti érzést, vagy a vallási meggyőződést sértő kifejezést használ; aki a tanácskozás méltósága ellen vét; vagy a közgyűlés egyes pártjait vagy tagjait, vagy a közgyűlésen kívül álló személyeket sértő kifejezéssel illet, vagy bármilyen módon sért, és a sértést az elnök figyelmeztetése után azonnal vissza nem vonja, valamint az a bizottsági tag, aki a tanácskozást zavarja; vagy annak komolyságához nem méltó magatartást tanusít, és azt megintés, majd rendreutasítás után is folytatja.

A t. főügyész köteles — az elnök felhívására — a széksértés kérdésében indítványt tenni, amely fölött a közgyűlés, hozzászólás nélkül, egyszerű szavazással végérvényesen határoz. A széksértés megállapítása után köteles a t. főügyész — az elnök felhívására — indítványt tenni a kiszabandó pénzbírság mértékére, amely kérdésben a thatósági bizottság — legfeljebb két tagnak 10—10 perces hozzászólása után — végérvényesen határoz.

A büntetés 500 P-ig terjedhető pénzbírság, amely a thatósági szegényalapot illeti, és amelynek lefizetéséig a bizottsági tagság nem gyakorolható, sőt *vidéki* thatóságokban a bírság 8 nap alatti lefizetésének elmulasztása a bizottsági tagság elvesztését vonja maga után.

Azt, aki a tanácskozás rendjét ismételt rendreutasítás, esetleg bírságolás ellenére tovább zavarja, az elnök a közgyűlés aznapi üléséről *kizárhatja*, és őt szükség esetében karhatalommal el is távolíthatja. Súlyos, vagy durva sértegetés miatt, vagy már ismételten kizárt taggal szemben a kizárást a közgyűlés egymást követő legfeljebb hat ülésre mondhatja ki, és ezzel egyidejűleg az ügyet az igazoló választmány elé utalja annak megvizsgálása végett, nem vált-e a tag méltatlanná a bizottsági tagságra? A közgyűlés az igazoló választmánynak erre vonatkozó előterjesztése fölött — legfeljebb két tagnak 10—10 perces hozzászólása után — egyszerű szavazással végérvényesen dönt. Az, akit a közgyűlés méltatlannak talált a tagságra, azt *elveszti*, és 5 — Budapesten 6 — év alatt nem lehet tagja a thatósági bizottságnak.³⁸⁾

37) 1929: XXX. tc. 29. §., 1930: XVIII. tc. 37. §.; 38) 1929: XXX. tc. 30. §. (1)—(9), 1930: XVIII. tc. 38. §. (1)—(9).

Mindezek a rendelkezések irányadók a kisgyűlésekre is.³⁹⁾

10. A közgyűlés nyilvánossága. A közgyűlés nyilvános. Az elnök a hallgatóság és a sajtó részére a közgyűlés helyiségében elkülönített helyet jelöl ki. A közgyűlés helyiségének tanácskozásra rendelt részében a közgyűlés tartama alatt csak a bizottsági tagok és azok tartózkodhatnak, akiknek ott hivatalos tennivalójuk van; minden mást az elnök távozásra hív fel, és azt szükség esetében karhatalommal távolítja el.

Ha a hallgatóság egy vagy több tagja a tanácskozás csendjét vagy rendjét figyelmeztetés után is zavarja, a rendzavarókat az elnök távozásra hívja fel, szükség esetében karhatalommal távolítja el.

Az, aki az elnök távozási felhívásának nem felel meg, vagy kiutasítás, illetőleg kitiltás ellenére oda visszatér, vétséget követ el, amelynek büntetése egy évig terjedhető fogház és a politikai jogok felfüggesztése.⁴⁰⁾

11. Közgyűlési jegyzőkönyv. A közgyűlésről jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyet rendszerint a következő ülésen kell hitelesíteni; az egynapos közgyűlésnek, vagy a közgyűlés utolsó napjának a jegyzőkönyvét a közgyűlés által ezzel megbízott háromtagú küldöttség (Budapesten 4 bizottsági tag) 3 (Budapesten 8) nap alatt hitelesíti.⁴¹⁾

Budapesten a közgyűlés jegyzőjét — a thatóság tisztviselői közül — a polgármester jelöli ki. A jegyzőkönyvet az elnök és a jegyző, valamint a hitelesítésre kijelölt (kiküldött) bizottsági tagok írják alá. A közgyűlés határozatát az elnök, vagy — felhatalmazása alapján — az elnöklésre jogosultak valamelyike írja alá.⁴²⁾

A közgyűlési jegyzőkönyv hiteles másolatát bármelyik miniszter kívánságára fel kell terjeszteni.⁴³⁾

12. Ügyrend. A közgyűlés és a tanácskozás rendjének a törvényben nem szabályozott részleteit a thatóság szabályrendeletben állapítja meg. A *vidéki* törvényhatóságokra vonatkozóan ugyanebben a szabályrendeletben kell megállapítani a költségvetés és a zárszámadás tárgyalásának a módját is.⁴⁴⁾

39) 1929: XXX. tc. 30. §. (10); 40) U. o. 31. §., 1930: XVIII. tc. 39. §.; 41) 1929: XXX. tc. 33. §. (1), 1930: XVIII. tc. 30. §. (1); 42) 1930: XVIII. tc. (2), (3); 43) 1929: XXX. tc. 33. §. (2), 1930: XVIII. tc. 40. §. (4); 44) 1929: XXX tc. 32. §., 1930: XVIII. tc. 41. §.

23. §. A thatósági bizottság feloszlata.

A minisztérium — a belügyminiszter előterjesztésére — feloszlatja a thatósági bizottságot, ha az törvénnyel, vagy törvény alapján kibocsátott rendelettel nyíltan szembe helyezkedik, vagy az állam érdekeit veszélyeztető magatartást tanúsít. *Városi* törvényhatóságot akkor is, ha tartósan munkaképtelenné válik, vagy működése olyan irányt vesz, hogy annak következtében a thatóság gazdasági helyzete válságossá válik.

A thatósági bizottság feloszlata a Budapesti Közlönyben közhírré kell tenni, és az országgyűlésnek be kell jelenteni.

A thatósági bizottság a felosztó rendelet ellen 30 nap alatt panasszal élhet a közig. bírósághoz azon a címen, hogy a felosztás feltételei közül egy sem áll fenn. A panasz halasztó hatályú, de a közig. bíróság döntéséig nem lehet közgyűlést tartani. Ha azonban a közig. bíróság 60 nap alatt nem határozott, a közgyűlés összehívható.

Feloszlata esetében a thatóság első tisztviselője a felosztó rendelet közzétételétől számított 8-ik napra összehívja a thatósági bizottságot annak elhatározása végett, kíván-e a felosztás ellen panasszal élni. Ez a közgyűlés más tárggyal nem foglalkozhatik, és a panasz előterjesztése kérdésében felszólalás nélkül, névszerinti szavazással dönt. Nem vehetnek részt a szavazásban azok, aki a thatósági bizottságnak állásuknál fogva, vagy szakszerűség képviselője címen tagjai. A panasz előterjesztésének akkor van helye, ha azt a thatósági bizottság jelenlévő tagjainak többsége kívánja, és ez a többség megfelel a thatósági bizottság nem tisztviselő tagjai legalább $\frac{1}{4}$ -ének, vagy legalább 50 bizottsági tag. A közig. bíróság lehetőleg 30 nap alatt köteles határozni.

Az új választást a felosztás közhírrétételétől, illetőleg a közig. bíróság ítéletének keltétől számított 6 hónap alatt kell megtartani a legutolsó érvényes thatósági választói névjegyzék alapján. Ha azonban 1 év alatt az új thatósági bizottságot is fel kellett osztani, az új választást legfeljebb 2 évre el lehet halasztani.

Az új thatósági bizottság tagjainak megbízása ugyanaddig tart, amíg a felosztott bizottság tagjaié tartott volna.

Feloszlata esetében a kisgyűlés, a közig. bizottság és az igazoló választmány — az újak megalakulásáig — régi összetételükben működnek. *Budapest*en a kisgyűlést helyettesítő thatósági tanács megszűnt, de itt az üzemi választmányok működnek tovább.

Vidéki thatóságokban az új thatósági bizottság megalakulásáig a kisgyűlés intézi a közgyűlés hatáskörébe tartozó halaszthatatlan ügyeket, de tisztviselők választására, sem új adók kivetésére nem jogosult. Ha pedig a kisgyűlés megtagadná a működést, vagy a közgyűlés feloszlata okul szolgálható magatartást tanúsítana, a minisztérium kormánybiztost nevez ki, aki a kisgyűlés hatáskörét gyakorolja, és a thatósági tisztviselők kötelesek neki engedelmessékedni a nélkül, hogy ezért felelősségre vonhatók volnának.

*Budapest*en a thatósági tanács megszűnt; — thatósági bizottság feloszlata esetében tehát a minisztérium azonnal kormánybiztost nevez ki, aki a thatóság igazgatását a thatósági tisztviselőkkel — a főpolgármester teljes hatáskörével — intézi, sőt halaszthatatlan ügyekben a thatósági bizottság jogkörét is gyakorolja, — de a választás alá eső tisztviselők állását nem töltheti be, sem új adókat nem vethet ki.

A kormánybiztos intézkedései és határozatai ellen ugyanazokat a jogorvoslatokat lehet használni, mint amelyek a thatósági bizottságéi ellen használhatók volnának.¹⁾

24. §. Főispán. Főpolgármester.

1. *Főispán*. A törvény szavai szerint a főispán a thatóság élén áll, akit a belügyminiszter előterjesztésére a király (államfő) nevez ki és ment fel.²⁾ A főispánnak azonban csak szűkkörű közigazgatási ügyköre van, és ő csak a kormánynak képviselője (felügyelő és ellenőrző szerve) a thatóságban.³⁾

Közigazgatási hatásköre rendes körülmények közt a következő: a) *kinevezi* a thatósági főorvost, a levéltárost, az allevéltárost, a járási orvosokat, a thj. és megyei városi számvevőségek egész személyzetét, a vmegyei kezelőszemélyzet tagjait és a közig. gyakornokokat;⁴⁾ b) *kinevezi* — fogalmazási állásokra — a tiszteletbeli tisztviselőket, amely kinevezés hatálya a thatósági bizottság legközelebbi megújulásáig tart;⁵⁾ c) a thatósági tisztviselők ellen — a főbbek kivételével — elrendelheti a *fegyelmi eljárást* és azokat felfüggesztheti;⁶⁾ d) a felfüggesztett tisztviselők állásaira — a thatóság első tisztviselőinek kivételével, — valamint az időközben megüresedett állásokra *helyettesíthet*; a thatóság első tisztviselőinek az állásaira is főispán helyettesít, ha

1) 1929: XXX tc. 36. §., 1930: XVIII. tc. 99. §., 1934: XII. tc. 24. §.

2) 1886: XXI. tc. 56. §.; 2) U. o. 57. §.; 3) 1929: XXX. tc. 68. §. (1), (3), 1933: XVI. tc. 40. §. (még nincs életbeléptetve); 4) 1929: XXX. tc. 65. §. (3), 67. §. (2), 60.400/1932. B. M. ut. el. 3. bek.; 5) 1929: XXX. tc. 78. §. (1) 1., 80. §. (1).

azok időközben üresedtek meg, és törvényes helyetteseik állása is üres;⁶⁾ e) meghívja a th. kijelölő választmány 3 tagját;⁷⁾ f) a szolgabírákat a járásokba *beosztja*, őket áthelyezi és az aljegyzőkkel felcseréli;⁸⁾ g) felügyeleti és ellenőrzési jogkörében *rendeleteket bocsáthat ki* a thatóság első tisztviselőihez, akik ezek ellen előterjesztéssel élhetnek a belügyminiszterhez; — de ha az állam érdeke halaszthatatlan intézkedést követel, kívánhatja a főispán rendeletének haladéktalan végrehajtását, és ha az alispán nincs a helyszínén, vagy vonakodik a rendeletet kiadni, közvetlenül intézhet rendeleteket a thatósági és községi közegekhez;⁹⁾ a közgyűlésnek és a kisgyűlésnek törvény- vagy rendeletellenesnek, vagy az állam érdekeire sérelmesnek vélt határozata ellen fellebbezéssel élhet a miniszterhez, és a megtámadott határozat a miniszter jóváhagyásáig nem hajtható végre.¹⁰⁾

A főispán működésének lényege a *felügyelet* és az ellenőrzés gyakorlásában áll, amely megilleti őt — törvénykezési közegek kivételével — az állami és az önkormányzati igazgatás fölött egyaránt.

A thatóság területén működő *állami tisztviselők* működéséről jelentést tehet az illető miniszterhez, és e végből tőlük egyes konkrét esetekre felvilágosítást kívánhat, — másfelől a thatóság területén előforduló kinevezés vagy előléptetés esetében javaslatot tehet, fontosabb állások betöltésénél a miniszter köteles is véleményét meghallgatni.¹¹⁾

Ellenőrzi továbbá az *önkormányzatot*, és „örködik a törvényhatóság által közvetített állami közigazgatás érdekei fölött“, más szóval: a törvények és a rendeletek helyes végrehajtása fölött. E végből vmegyében minden rendes közgyűlés előtt, thj. városban évenként legalább kétszer számonkérőszéket tart; megvizsgálja — évenként legalább egyszer — a központi és a külső tisztviselők hivatalos eljárását és ügykezelését; megtekinti a hozzájuk érkezett rendeleteket, beadványokat stb.; azokat figyelmezteti; a thatóság első tisztviselőjéhez és általa a többiekhez rendeleteket adhat ki; a hivatalos eljárást és ügykezelést az egyes községekben is megtekintheti stb.¹²⁾

A főispán felügyelő jogkörét hatályosabbá teszi, hogy *elnöke* a thatósági bizottságnak, a kisgyűlésnek,¹³⁾ a közig. bizottságnak,¹⁴⁾ a kijelölő választmánynak,¹⁵⁾ hogy továbbá

6) 1929: XXX. tc. 80. §. (12), 1886: XXI. tc. 87. §.; 7) 1886: XXI. tc. 82. §.; 8) 1929: XXX. tc. 73. §. (3)—(5); 9) 1886: XXI. tc. 57. §. B) i); 10) U. o. 57. §. B) k), 1929: XXX. tc. 35. §. (2), 47. §. (3), 1933: XVI. tc. 12. §. (ez még nincs életbeléptetve); 11) 1886: XXI. tc. 57. §. A); 12) U. o. 57. §. B) a), b), i); 13) 1929: XXX. tc. 24., 34. §.; 14) 1876: VI. tc. 6. §.; 15) 1886: XXI. tc. 82. §.

*felterjesztési és fellebbezési joga van;*¹⁶⁾ hogy végül a közig. bizottság hatáskörébe tartozó, halasztást nem tűrő, általános érdekű közigazgatási ügyekben — az illető igazgatási ág képviselőjének meghallgatásával — a közig. bizottság helyett *elnökileg intézkedhetik.*¹⁷⁾

Ezenfelül a minisztérium a főispánt *kivételes hatalommal* is felruházhatja. Ha ugyanis a thatóság első tisztviselője nem, vagy nem pontosan hajtja végre azt a rendeletet, amelynek végrehajtására őt a törvény kötelezi, a minisztérium felhatalmazhatja a főispánt, hogy közvetlenül rendelkezessék mindazokkal a thatósági tisztviselőkkel és közegekkel, akikre a rendelet végrehajtásánál szüksége van. A főispán a nem engedelmeskedő tisztviselőt vizsgálat alá vonhatja és felfüggesztheti. A főispánnak ez a kivételes hatalma a rendelet végrehajtásával legott véget ér.¹⁸⁾

Azelőtt a főispán a nem engedelmeskedő thatósági tisztviselőt és közeget el is mozdíthatta állásától;¹⁹⁾ — ezt a jogát azonban az ú. n. garanciális törvény megszüntette.²⁰⁾

Korábban a főispánnak megadott kivételes hatalom miatt a törvényhatóság csak a képviselőháznál kereshetett orvoslást;²¹⁾ — ma azonban panasszal fordulhat a közig. bírósághoz.²²⁾

A főispáni állásra nincs képesítés megállapítva, és a főispán fegyelmi hatóság alatt sem áll, azonban bármikor — indokolás nélkül — felmenthető. A főispán tehát nem tisztviselő, hanem a kormány bizalmi embere (képviselője) a thatóságban.

A főispán a thatósági közgyűlésen esküt tesz.²³⁾

A főispán közvetlenül a belügyminiszternek van alárendelve.²⁴⁾

A főispán általános helyettesét a törvény nem jelöli meg, csak elnöki feladatkörében rendelkezik helyetteséről. Az akadályozott főispán helyett tehát csak az végezhet egyéb főispáni feladatot, akit azzal a kormány kifejezetten megbíz.

A főispán illetménye fizetésből, terhes (képviselői) átalányból és lakáspénzből áll. Amelyik főispán ideiglenesen olyan két thatóság főispáni állását tölti be, amelyek nincsenek állandóan összekapcsolva, a második főispáni állás után — pótlékkul — az illetmény felét és az egész terhes (képviselői) átalányt kapja.²⁵⁾

16) 1886: XXI. tc. 57. §. B) k), 1929: XXX. tc. 47. §. (3), 35. §. (2), 49. §. (2), 91. §. (1); 17) 1876: VI. tc. 19. §.; 18) 1886: XXI. tc. 64—66. §.; 19) U. o. 65. §.; 20) 1907: LX. tc. 23. §. 1. bek.; 21) 1886: XXI. tc. 66. §. 2. bek.; 22) 1907: LX. tc. 2. §. c); 23) 1886: XXI. tc. 60. §.; 24) 1929: XXX. tc. 95. §. (1); 25) U. o. 95. §. (2), (4).

Azt a főispánt, akinek főispáni és más szolgálata együtt 3 évet elér, fizetésének egy évi, — ha 4 évet elér, fizetésének 2 évi összegével felérő végkielégítés illeti. Ha ilyen két-nemű szolgálata 5 évet ér el, öt fizetésének 20%-a, és 10-ik szolgálati évének betöltéséig évenként 4—4%-kal, a 10-ik szolgálati év után pedig évenként 2—2%-kal emelkedő nyugdíj illeti meg. Ha azonban valaki a főispáni állásban egyhuzamban betöltött 5 évet, már az 5-ik év után illeti meg öt 40%-os nyugdíj, amely változatlan marad a 10-ik szolgálati év betöltéséig, és csak azután emelkedik évenként 2—2%-kal. Annak a főispánnak az özvegyét és árváit pedig, aki a fenti rendelkezések szerint nyugdíjra (állandó ellátásra) szerzett igényt, ugyanolyan ellátás illeti meg, mint aminőt a jogszabályok az állami tisztviselők hátramaradottaira megállapítanak.²⁶⁾

A főispán mellé szükséges segédszemélyzetet a thatóság szolgáltatja, és ugyanaz viseli a főispáni iroda dologi kiadásait is.²⁷⁾

A főispán pecsétje az ország címere — az illető thatóság nevét tartalmazó körirattal.²⁸⁾

2. Főpolgármester. A törvény szavai szerint a szfőváros élén a főpolgármester áll, aki közvetlenül a kormánynak van alárendelve.²⁹⁾

A főpolgármestert eredetileg a közgyűlés választotta 6 évre a király (államfő) által kijelölt 3 egyén közül.³⁰⁾ Utóbb ez annyiban változott, hogy az államfő a főpolgármestert a 6 éven belül is bármikor felmenthette.³¹⁾ Ma a főpolgármestert éppúgy, mint bármelyik főispánt, az államfő korlátozás nélkül nevezi ki, és bármikor fel is mentheti.³²⁾

A főpolgármester *kinevezi*: a) a fogalmazási kar legalsó fizetési osztályába tartozó tisztviselőket; b) a tiszti és a kerületi orvosokat; c) — a főszámvevő kivételével — a számvevőségi kar tisztviselőit; d) a kórházi és fertőtlenítő intézeti orvosokat.³³⁾

Allásüresedés vagy felfüggesztés esetében *helyettesít* a szfővárosi tisztviselők közül a megüresedett állásokra — a polgármesteri és az alpolgármesteri állások kivételével.³⁴⁾

A *fegyelmi eljárást* elrendeli — a főtisztviselőkön kívül — a szfővárosi tisztviselők ellen, és azokat felfüggesztheti.³⁵⁾

26) 1929: XXX. tc. 95. §. (5)—(7); 27) U. o. 95. §. (3); 28) 1886: XXI. tc. 62. §.; 29) 1930: XVIII. tc. 6. §. (1); 30) 1872: XXXVI. tc. 68. §.; 31) 1930: XVIII. tc. 7. §.; 32) 1934: XII. tc. 1. §. (1); 33) U. o. 13. §. I. (1) b), (2), (5), II. (14); 34) 1930: XVIII. tc. 62. §. (1), 1934: XII. tc. 16. §. (1); 35) 1929: XXX. tc. 78. §. (1), 80. §. (1), 97. §. (2), 1930: XVIII. tc. 10. §. (1) e), 67. §.

Felterjesztési joggal élhet a thatósági és a közigazgatási bizottságnak, valamint a polgármesternek minden közérdekű ügyben hozott határozata ellen.³⁶⁾

Megfellebbezheti a thatósági bizottság bármely határozatát,³⁷⁾ az I. f. fegyelmi határozatot,³⁸⁾ a gyámügyi küldöttség határozatát.³⁹⁾

Felügyeleti jogkörében bármikor megvizsgálhatja valamennyi thatósági szerv és szfővárosi intézmény működését, ügyvitelét és vagyonnevelését; azoktól felvilágosítást kérhet, az iratokba betekinthet, ezeket bekívánhatja, a vizsgálathoz a tisztviselőket kirendelheti, és külső szakértőket is igénybe vehet. Mellé a minisztérium állandó szakközegeket is kirendelhet.⁴⁰⁾

Végül legújabbban *kivételes jogkört* kapott a főpolgármester a belügyminiszter „tervezetének” végrehajtására, amelynek célja, hogy a költségvetési egyensúly biztosításának, hogy a háztartásban és az üzemi gazdálkodásban fokozott takarékoság érvényesüljön, és végül hogy a közigazgatás a célszerűségnek és a gazdaságosság követelményeinek megfelelően szabályoztassék. Ezt a tervezetet lehetőleg 1 év, de legkésőbb 2 év alatt kell végrehajtani.⁴¹⁾

A hivatali helyiséget és a szükséges személyzetet a thatóság bocsátja a főpolgármester rendelkezésére, és ezek személyi és dologi kiadásait a thatóság viseli.⁴²⁾

A főpolgármester a thatósági bizottság közgyűlésén esküt tesz. Pecsétje a szfőváros címere — „Budapest szfőváros főpolgármestere” körirattal.⁴³⁾

A főpolgármester fizetését és lakáspénzét a törvényhozás állapítja meg az állami költségvetésben. Saját magának és hozzátartozóinak ellátási igényei a főispánokéval teljesen azonosan vannak szabályozva.⁴⁴⁾

25. §. Törvényhatósági tisztviselők.

1. Vármegyei tisztviselők. A vmegye központi tisztviselői: az alispán, a főjegyző, a másodjegyző, az aljegyzők, a t. főügyész és alügyészek, az árvaszéki elnök és ülnökök, a főorvos, a főlevéltáros, az allevéltáros és a tűzrendészeti felügyelő; — *kültisztviselők*: a főszolgabíró, a szolgabíró és a járási orvos.¹⁾

36) 1930: XVIII. tc. 93. §. (3); 37) U. o. 104. §. (3); 38) 1929: XXX. tc. 91. §. (1); 39) U. o. 49. §. (2); 40) 1930: XVIII. tc. 10. §. (1) b)—d), (2); 41) 1934: XII. tc. 27. §.; 42) 1930: XVIII. tc. 10. §. (3); 43) 1930: XVIII. tc. 8. §.; 44) U. o. 9. §. (1), (3)—(5).

1) 1886: XXI. tc. 67. §., 1929: XXX. tc. 69. §. (2)—(10), 259.591/1929. B. M., 260.917/1929. B. M.

A vmegyék pénzkezelését előbb a m. kir. adóhivatalok vették át, ma a m. kir. postatakarékpénztár látja el.²⁾

A vmegyei számvevői tennivalókat a belügyminisztérium alá rendelt vármegyei számvevőség végzi.³⁾

Az állategészségügyi szolgálatot a thatósági és a járási m. kir. állatoros látja el.⁴⁾

A vmegyei műszaki feladatokat — a megszüntetett vmegyei mérnökök helyett — a m. kir. államépítészeti hivatalok végzik.⁵⁾

A központi tisztviselők a vmegye, a járásiak a járás székhelyén kötelesek lakni, annak a járási orvosnak pedig, akinek feladatköre több járás területére terjed ki, székhelyét a thatósági kisgyűlés állapítja meg.⁶⁾

Az *alispán* a vmegye első tisztviselője; vezeti a vmegye nevében a közigazgatást; intézkedik minden ügyben, amely a közgyűlés, a kisgyűlés, a közig. bizottság vagy egyes szervek hatáskörébe nincs utalva, — különösen: utalványoz a költségvetési hitel korlátai közt;⁷⁾ megállapítja a vmegyei kezelőszemélyzet munkakörét és szolgálati beosztását, rendelkezik egyeseknek más munkakörrel megbízása, és valamely járásba vagy a központba áthelyezése iránt;⁸⁾ sürgős szükség esetében közvetlenül igényelheti a katonai karhatalom kirendelését.⁹⁾

A *főjegyző* az alispánnak a törvényes helyettese — ennek akadályoztatása vagy székének üresedése idejében, valamint felfüggesztése esetében is addig, amíg a közgyűlés helyetttest nem választ.¹⁰⁾

A *főjegyző*, a *másodfőjegyző*¹¹⁾ és az *aljegyzők* a rendes jegyzőkönyvvezetők; a határozatoknak, jelentéseknek stb. fogalmazói, és az ügyeknek a közgyűlésen, és a kisgyűlésen előadói.¹²⁾

A *t. főügyész* (alügyész, árvaszéki ügyész) a thatóság jogtanácsosa. Véleményét olyan ügyben, amelyben a jogi szempont döntő, mindig meg kell hallgatni. Őre a jogszabályoknak; ebből folyóan a thatóságnak minden határozatát megfellebbezheti. Fegyelmi ügyekben a közvádat képviseli. Magánügyködést csak a thatósági bizottság engedelmével folytathat.¹³⁾

2) 1902: III. tc. 1. §., 160.224/1924. B. M. 19. §.; 3) 160.224/1924. B. M. 20. §. 1. bek., 27. §.; 4) 1900: XVII. tc. 1. §. a), b); 5) 1877: XXIV. tc. 1. §.; 6) 1886: XXI. tc. 67. §., 1929: XXX. tc. 35. §. (1) 1., 1933: XVI. tc. 29. §. (1) b), 5.; 7) 1886: XXI. tc. 68. §. a), k); 8) 1929: XXX. tc. 73. §. (6); 9) 4.132/1925. B. M. eln. 2. §. B) g); 10) 1886: XXI. tc. 69. §.; 11) 1912: LIV. tc. 2. §.; 12) U. o. 70. §., 1929: XXX. tc. 83. §. (2), 72. §. (3).

Az árvaszéki ügyésznek véleményét minden jogi és peres kérdésben, valamint jogügyletek kötésénél határozathozatal előtt meg kell hallgatni, és őt az árvaszéknek, valamint a közig. bizottság gyámügyi küldöttségének minden határozata ellen fellebbezési jog illeti meg.¹⁴⁾ A súlyos hibákért vagy jogsértésért az árvaszéki ülnök után másodsorban a véleményező ügyész is felelős.¹⁵⁾

A *főszolgabíró* a járás első tisztviselője, és általában az elsőfokú közigazgatási és rendőrhatalóság. Tennivalóinak el látásában a mellé beosztott egy vagy több szolgabíró és közigazgatási gyakornok van segítségére.¹⁶⁾

A *közig. gyakornokok* országos pályázat alapján — a főispán nevezi ki, és legalább 2 évi szolgálat után ő erősíti meg állásában. Addig ideiglenes alkalmazott, és mint ilyen: bármikor felmenthető a szolgálattól. A közig. gyakornokokat a thatóság első tisztviselője osztja be szolgálattételre.¹⁷⁾

A tűzrendészet országos érdeke szempontjából kívánatosnak jelezte a belügyminiszter, hogy a tűzrendészeti felügyelet megszerveztessék, és felhatalmazta a vmegyét, hogy ha azt háztartási helyzetük megengedi, egy-egy *tűzrendészeti felügyelői* rendszeresített állást szervezhesenek.¹⁸⁾

2. Thj. városi tisztviselők. A thj. város polgármestere a város első tisztviselője, aki a törvény vagy a szabályrendeletek által hatáskörébe utalt ügyekben eljár.¹⁹⁾

A többi thj. városi tisztviselő hatáskörét a város szabályrendelettel állapítja meg.²⁰⁾

Városi tanács nincs többé.²¹⁾

Budapest polgármestere a szfőváros első tisztviselője. Képviseli a szfővárost; végrehajtja a jogszabályokat stb.; vezeti és ellenőrzi a szfőváros közigazgatását és gazdálkodását; rendelkezik a szfőváros alkalmazottaival; gyakorolja a kinevezési és a fegyelmi jogkört; 100.000 P értékű ő intéz minden vagyoni jogi kérdést stb.²²⁾

Az ügyintézés ügyosztályokban történik, amelyeket csoportokba kell osztani. Az ügyosztályok és a csoportok számát a thatósági bizottság állapítja meg. Az ügyosztályok ügykörét a polgármester határozza meg, és ő végzi a csoportokba osztást. A csoportok élén az alpolgármesterek, az

13) 1877: XX. tc. 179. §., 1929: XXX. tc. 49. §. (2), 1933: XVI. tc. 3. §. (2); 14) 1923: XXXV. tc. 13. §.; 15) 1886: XXI. tc. 71. §., 1. 1933: XVI. tc. 14. §. (3); 16) 1929: XXX. tc. 68. §. (3), (4) (1. 1933: XVI. tc. 40. §.); 17) 259.591/1929. B. M., 260.917/1929. B. M.; 18) 1886: XXI. tc. 73. §.; 19) U. o. 77. §.; 20) 1929: XXX. tc. 44. §. (3); 21) 1930: XVIII. tc. 48. §., 1934: XII. tc. 7. §.

ügyosztályok élén a polgármester által kijelölt ügyosztályvezetők állanak.

A polgármester az intézkedés jogát — saját felelősségének érintetlensége mellett — az alpolgármesterekre, ezek pedig az ügyosztályvezetőkre bízhatják.²²⁾

A t. főügyész a szfőváros jogtanácsosa, és minden jogi ügyben képviselője.

A t. főorvos a szfőváros gazdasági szakközege, a polgármester közegészségügyi szakelőadója, és a közigazgatási orvosi személyzet szakfőnöke.

A t. főügyész és főorvos feladatkörét stb. szabályrendelet állapítja meg.²³⁾

A számvevőségi tennivalókat a szfővárosi főszámvevő — a vezetése alatt álló számvevőséggel, — a pénztári tennivalókat pedig a pénztári igazgató — a vezetése alatt álló pénztári hivattal látja el. Szervezetüket, szolgálati viszonyait és feladatkörüket szabályrendelet állapítja meg.²⁴⁾

A szfőváros vagyonának, gazdálkodásának és számvitelének ellenőrzését a szfővárosi számszék teljesíti, amelynek élén a számszéki igazgató áll.

A számszéki igazgató közvetlenül és kizárólag a főpolgármesternek van alárendelve. Ellenőrzési kötelessége kiterjed a szfővárosnak, továbbá a felügyelete alatt álló alapoknak és alapítványoknak, valamint a szfőváros minden intézményének és üzemének vagyonkezelésére.²⁵⁾

A számszéki igazgató negyedévenként — szükség esetében haladéktalanul — jelentést tesz vizsgálatairól — a főpolgármester útján — a belügyminiszterhez, és jelentésének másolatát egyidejűleg megküldi a polgármesternek is, aki azt — véleménynyilvánítás végett — a pénzügyi szakbizottság elé terjeszti.²⁶⁾

A számszék személyzetét jogi, műszaki, könyvvizsgálói és számvevőségi képesítésű egyénekből kell összeállítani. Létszámukat és fizetési osztályokba sorozásukat — a polgármester meghallgatásával és a pénzügyminiszterrel egyetértve — a belügyminiszter állapítja meg, és az egész személyzetet a belügyminiszter nevezi ki.²⁷⁾

A központi igazgatás tisztviselőinek létszámát, hatáskörüket stb. szabályrendelet állapítja meg, amelyet a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel együtt hagy jóvá.²⁸⁾

Budapest kerületeiben a közigazgatást a ker. előljáró vezeti, akit a fogalmazói karból a polgármester állít a kerület

22) 1930: XVIII. tc. 49. §.; 23) U. o. 50. §.; 24) U. o. 51. §. A); 25) U. o. 50. §. B) (2), (3); 26) 1934: XII. tc. 11. §.; 27) U. o. 12. §. (1), (2); 28) 1930: XVIII. tc. 52. §.

élére, és a szükséges személyzetet is az osztja be mellé.²⁹⁾ A ker. előljáró helyettesét is a polgármester jelöli ki.³⁰⁾

A polgármester egyes ügyek intézését — a többi ker. előljáró kizárásával — egy vagy több előljáró kizárólagos illetékességi körébe utalhatja.³¹⁾

A thatósági bizottság — szabályrendelettel — az egyes kerületeken belül körzeteket alakíthat. A körzet vezetőjét és helyettesét, valamint személyzetét — az előljáróság személyzetéből — a polgármester rendeli ki.³²⁾

Minden kerületben kerületi választmányt kell alakítani, amelynek állandó tagjai a törvényesen bevett vallásfelekezetteknek a kerületben lakó és ott működő vezetőlelkészei, és a kerületben lévő községi iskolák igazgatói közül legfeljebb 10-en, akiket a polgármester jelöl ki; — választott tagjait pedig — legfeljebb 16-ot — a thatósági bizottsági tagokkal egyidőben választják.³³⁾

A községi bíráskodást a kerületi városbíró gyakorolja, akit az ügyvédi gyakorlatra képesített egyének közül a polgármester nevez ki; az azonban gyakorló ügyvéd nem lehet.³⁴⁾

3. A thatósági tisztviselők alkalmazása Vmegyében a t. főorvost, a levéltárost, az allevéltárost, a járási orvosokat, a megyei város számvevőségének egész személyzetét és a vmegyei kezelőszemélyzet tagjait, —

thj. városban: a t. főorvost, a levéltárost, az allevéltárost és a városi számvevőség egész személyzetét a főispán élet-hosszig nevezi ki;

az alispánt és a thj. város polgármesterét a thatósági bizottság közgyűlése 10 évre,

a többi vmegyei és thj. városi tisztviselőt ugyancsak a közgyűlés életfogytig választja.

A tisztviselőválasztás, ha szavazás válik szükségessé, hivatalból rendelkezésre bocsátott szavazólapokkal, titkosan történik.³⁵⁾

A választást megelőző kijelölést a kijelölő választmány³⁶⁾ végzi. Az alispánt és a polgármestert általános, a többi viszonylagos szótöbbséggel választják.³⁷⁾

A tisztviselők esküt tesznek, amelynek szövegét minisztériumi rendelet állapítja meg.³⁸⁾

29) 1930: XVIII. tc. 53., 54. §.; 30) U. o. 55. §. (1); 31) U. o. 55. §. (3); 32) U. o. 55. §. (4), (5); 33) U. o. 55. §. (6), 1934: XII. tc. 8. §. (1) b) 2; 34) 1930: XVIII. tc. 56. §. (1), (4), (7); 35) 1929: XXX. tc. 68. (1), (2), (5), (6); 36) L. 19. §. 4. d); 37) 1886: XXI. tc. 82., 85. §., 1929: XXX. tc. 28. §. (15); 38) 1886: XXI. tc. 86. §., 2.708/1920. M. E.

Az időközben megüresedett állásokat a következő rendes közgyűlésen töltik be, addig — ha szükséges — a főispán helyettesít.³⁹⁾

Budapesten: a thatósági bizottság választja: a polgármestert, az alpolgármestereket és a t. főügyészt 6 évre, — a tanácsnokokat, az árvaszéki elnököt, a t. főorvost, a statisztikai hivatal igazgatóját, a főlevéltárost és a főszámvevőt életfogytig; —

a főpolgármester nevezi ki: a fogalmazói kar legalsó fizetési osztályába tartozó tisztviselőket, a tiszti és a kerületi orvosokat, a számvevőségi kar tisztviselőit — a főszámvevő kivételével, a kórházi és a fertőtlenítő intézeti orvosokat;

a polgármester nevezi ki: a fogalmazói kar alsóbb állású tisztviselőit — legalsó fizetési osztályba tartozók kivételével, az állatorvosokat, a műszaki tisztviselőket — a legmagasabb állásúak kivételével, a pénztári és adóhivatali szolgálatban álló összes tisztviselőket, mindazt a tisztviselőt, akinek alkalmazásáról nincs külön intézkedés, a segéd- és kezelőhivatalok egész személyzetét, végül minden más alkalmazottat.

A polgármestert és az alpolgármestereket az államfő erősíti meg állásukban. Ha választásukat közig. bírósági panasszal támadták meg, megerősítésük végett a felterjesztés csak a panasz elbírálása után történhetik.

Ha az államfő a megerősítést megtagadja, új választást kell tartani, de azt, akitől az államfő a megerősítést megtagadta, sem a polgármesteri, sem az alpolgármesteri állásra nem lehet jelölni az alatt az idő alatt, ameddig megbízatása tartott volna.⁴⁰⁾

A választást kijelölés előzi meg, amelyet a kijelölő választmány⁴¹⁾ végez. A választás egyszerű szótöbbséggel történik, — csak a polgármester választásához szükséges általános szótöbbség.⁴²⁾

A megválasztott vagy kinevezett tisztviselő hivatalos esküt tesz, amelynek szövegét a törvény állapítja meg. A tisztviselő nem kezdheti meg működését az eskü letétele előtt, és aki eskütételre 15 nap alatt nem jelentkezik, vagy az eskütételt megtagadja, olyan tekintet alá esik, mint aki az alkalmazást nem fogadta el.⁴³⁾

39) 1886: XXI. tc. 87. §.; 40) 1934: XII. tc. 13. §. 1.; 41) L. 19. §. 4. d); 42) 1930: XVIII. tc. 60. §., 1934: XII. tc. 15. §. (1); 43) 1930: XVIII. tc. 61. §.

26. §. A törvényhatósági kisgyűlés.

1. Elnöke. A thatósági kisgyűlés elnöke a főispán, akadályoztatása vagy széküresedés esetében a thatóság első tisztviselője, illetőleg helyettese; mindkettő akadályoztatása esetében az, akit a szabályrendelet elnökül megállapít, ez azonban a t. főügyész nem lehet.¹⁾

2. Tagjai. *Vmegyében:* az alispán, a főjegyző, az árvaszéki elnök, a t. főügyész (ill. helyettese), a t. főorvos, továbbá a thatósági bizottság közgyűlése által 5 évre választott 16—20—24 tag, akiknek számát szabályrendelet állapítja meg akként, hogy ez a szám a thatósági bizottság összes tagjai számának 10%-át nem haladhatja túl;

thj. városban: a polgármester, a h. polgármester, a főjegyző, a thatósági közgyűlés által kisgyűlési taggá megválasztott 2 városi tanácsnok, a t. főügyész (ill. helyettese), a t. főorvos, továbbá 16—20—24 thatósági bizottsági tag, akiknek számát a thatósági bizottság szabályrendelettel állapítja meg akként, hogy ez a szám az összes thatósági bizottsági tagok számának 15%-át nem haladhatja meg. A most említett tagok $\frac{1}{4}$ részét a thatósági közgyűlés — tagjai sorából — 5 évre választja, $\frac{3}{4}$ részét pedig a főispán — ugyancsak a thatósági bizottság tagjai közül — 5 évre kinevezi.²⁾

A kisgyűlésen a legtöbbadófizető, az összes választók által választott, valamint az érdekképviselői tagoknak képviselve kell lenniök, — viszont azok, akik szakszerűség képviselése címén, vagy hivatali állásuknál fogva tagjai a thatósági bizottságnak, a kisgyűlés tagjaivá sem meg nem választottak, sem ki nem nevezhetők.³⁾

A tagok választásával, illetőleg kinevezésével egyidejűleg egyenlő számú póttagot is kell választani, illetőleg kinevezni, és a megüresedett tagsági helyekre a póttagokat kell sorrendben behívni.⁴⁾

A kisgyűlés tagjainak választása titkos szavazással és együtt történik. A választás ellen használható jogorvoslatok ugyanazok, mint a thatósági bizottsági tagválasztások ellen (igazoló választmány, közig. bíróság).⁵⁾

3. Ülései. Havonként legalább egy kisgyűlést kell tartani; szabályrendelettel több is megállapítható. Rendkívüli kisgyűlést az elnök bármikor összehívhat, — a nem tisztviselőtagok legalább $\frac{1}{4}$ részének kívánságára pedig 4 nap alatt köteles azt összehívni. A kisgyűlés határozóké-

1) 1929: XXX. tc. 24. §., 34. §. (1); 2) U. o. 34. §. (2); 3) U. o. 34. §. (3); 4) U. o. 34. §. (4), 13. §. (9); 5) U. o. 34. §. (5), 28. §. (13), 13. §. (8), 18. §.

pességéhez vmegyében legalább 5, városban legalább 7 nem tisztviselőtag jelenléte szükséges. A határozóképtelen kisgyűlés helyébe összehívott új kisgyűlésen a jelenlévők határoznak mindazokban az ügyekben, amelyek a határozóképtelen kisgyűlés tárgysorozatába fel voltak véve.⁶⁾

A 3 egymásután következő ülésen igazolatlanul meg nem jelenő kisgyűlési tag elveszti tagságát. Ebben a kérdésben az igazoló választmány határoz. Határozata ellen panasznak van helye a közig. bírósághoz.⁷⁾

4. Hatásköre. A thatósági kisgyűlés: 1. I. fokon intézkedik (határoz) azokban a *közérdekű* ügyekben, amelyekben azelőtt a thatósági bizottság határozott, de amelyeket az új törvény nem utalt ennek a hatáskörébe; 2. II. fokon határoz azokban a *közérdekű* ügyekben, amelyekben azelőtt másodfokon a thatósági bizottság határozott; 3. előkészíti a thatósági bizottsági közgyűlés elé terjesztendő ügyeket.⁸⁾

A kisgyűlés hatáskörébe utalja a törvény különösen azokat a vagyoni jogi ügyeket, amelyeknek az értéke vmegyében 10.000 P-nél, thj. városban 50.000 P-nél kevesebb. A kormányhatósági jóváhagyás azonban a kisgyűlés határozatára is szükséges, ha szükséges volt a thatósági bizottságéra.⁹⁾

A főispánt a felterjesztési jog a kisgyűlés határozatai ellen éppolyan keretben illeti meg, mint a thatósági közgyűlés határozataival szemben.¹⁰⁾

A kisgyűlés és a közgyűlés hatáskörét az újabb novella, amelynek erre vonatkozó rendelkezései még nincsenek életbeléptetve, újra szabályozta.¹¹⁾ A hatáskörökön ez nem tett lényeges változtatást, és a legnagyobb eltérés az lesz, hogy míg ma a thatósági bizottság hatásköre van taxációval, és a kisgyűlésé elvi alapon körülírva, — az új novella a kisgyűlés hatáskörének megállapítására használja a taxációt, ami mellett az a törekvés, hogy a kisgyűlés hatásköre kiterjesztessék, nehezebben lesz megvalósítható.

Budapesten az új fővárosi törvény a kisgyűlést *thatósági tanács* néven szervezte meg,¹²⁾ — a novella azonban a thatósági tanácsot megszüntette, és hatáskörét — egyetlen kivétellel — a polgármesterre ruházta át.¹³⁾

27. §. A közigazgatási bizottság.

1. Rendeltetése. A közig. bizottság állami és önkormányzati tisztviselőkből, valamint választott tagokból összealkotott, tehát vegyes szerv, amelynek legfontosabb feladata az, hogy a különböző szakigazgatási ágak zavartalan és összhangzó együttműködését biztosítsa.

6) 1929: XXX. tc. 34. §. (7)—(9); 7) U. o. 34. §. (10); 8) U. o. 35. §. (1); 9) 42/1930. B. M. eln. (17); 10) 1929: XXX. tc. 35. §. (2); 11) 1933: XVI. tc. 28., 29. §.; 12) 1930: XVIII. tc. 45—47. §.; 13) 1934: XII. tc. 8. §.

2. Szervezete. Elnöke a főispán (főpolgármester), akadályoztatása esetében a thatóság első tisztviselője.¹⁾

Tagjai: felerészben (10, Budapesten 12) tisztviselők, — másik felerészben (10) választott tagok. A tisztviselőtagok ismét felerészben (5, Budapesten 6) államiak, ú. m.: 1. a pénzügyigazgató, 2. az államépítészeti hivatal főnöke, 3. a tanfelügyelő, 4. a kir. ügyész, 5. a gazdasági felügyelőség vezetője, — Budapesten még 6. a m. kir. rendőrség budapesti főkapitánya;²⁾ — másik felerészben (5, Budapesten 6) thatósági tisztviselők, ú. m.: 1. a thatóság első tisztviselője, 2. a főjegyző, Budapesten helyette az első alpolgármester, 3. a t. ügyész, 4. az árvaszék elnöke, 5. a t. főorvos, Budapesten még 6. a második alpolgármester.³⁾

Az állami tisztviselőtagokat az illető miniszter névszerint rendeli ki, illetőleg jelöli meg.⁴⁾ Ugyanez áll a helyettesek kijelölésére is — a pénzügyigazgató helyettesén kívül, akit maga a pénzügyigazgató jelöl ki.⁵⁾ A helyetteseknek szólási és szavazati joguk csakis a helyettesített tagnak a távollétében, és csak a saját szakkörükhöz tartozó ügyekben van, amelyekben előadókként szerepeltek.⁶⁾

A 10 választott tagot a thatósági bizottság közgyűlése saját tagjai közül, kijelölés nélkül, szavazatlapokkal, titkosan, viszonylagos szótöbbséggel, 2 évre választja, de állami vagy thatósági tisztviselők és községi előljárók nem választhatók.⁷⁾ A választott tagok felerésze minden év végén kilép, de újra választható.⁸⁾

A thatósági bizottsági tagság megszűnésével megszűnik a közig. bizottsági tagság is. A megüresedett közig. bizottsági tagságot a legközelebbi közgyűlésen be kell tölteni. Az időközben megválasztott tag megbízása addig tart, amíg azé tartott volna, akinek helyébe megválasztották.⁹⁾

A tisztviselőtagok a szakjukhoz tartozó ügyek előadói.¹⁰⁾

Közig. bizottságot minden thatóságban kell alakítani. Amelyik tisztviselőtagnak hatásköre több törvényhatóságra terjed ki, az mindazokban tagja a közig. bizottságnak.¹¹⁾

Ülései nyilvánosak; határozatait általános szótöbbséggel hozza, de érdekeltek, vagy olyanok, akik az ügyben más minőségben (bíró, ügyvéd stb.) már működtek, nem vehetnek részt a tanácskozásban és a szavazásban.¹²⁾

1) 1876: VI. tc. 6. §.; 2) U. o. 1. §., 1889: XXVIII. tc. 5. §., 1912: XXIII. tc. 6., 10. §.; 3) 1876: VI. tc. 1. §.; 4) U. o. 2. §.; 5) U. o. 20. §. 3. bek., 127.000/1902. B. M. 28. §. ut. bek.; 6) 1876: XII/14. min. tan. hat., 31.229/1876. V. K. M.; 7) 1876: VI. tc. 3. §.; 8) U. o. 4. §.; 9) U. o. 5. §.; 10) U. o. 8. §., 127.000/1902. B. M. 26., 28. §.; 11) 1876: VI. tc. 9. §., 1912: XXIII. tc. 6. §.; 12) 1876: VI. tc. 11., 20. §., 1889: XXVIII. tc. 5. §. ut. bek.

3. **Hatásköre.** A törvény szerint a közig. bizottságnak három irányú hatásköre volt: a) intézkedett a hozzá utasított közig. ügyekben; b) gyakorolta a fegyelmi hatóságot; és c) fellebbezési fórumként járt el.¹³⁾

Ezt a hatáskört a közig. rendezéséről szóló 1929: XXX. tcikk jelentékenyen megcsorbitotta, amennyiben: a) a közig. bizottság *teljes ülésétől* — a fegyelmi és az adó- és illeték-ügyek kivételével — megvonta az érdemleges intézkedési (határozási) jogot, és így annak csak egyéb jogköre (általános felügyeleti és ellenőrzési jog; javaslat- és jelentéstétel; általános jellegű rendeletek, thatósági bizottsági határozatok és szabályrendeletek végrehajtása; az általános közigazgatás összhangjának és akadálytalan menetének biztosítása stb.) maradt érintetlen;¹⁴⁾ b) megszüntette fellebbviteli hatáskörét.¹⁵⁾

Azt az I. f. hatáskört, amely azelőtt a közig. bizottság teljes ülését illette, a törvény a thatóság első tisztviselőjére bízta.¹⁶⁾ Ezt az újabb novella akként módosítja, hogy a közös erdőbirtokossági és a hegyközségi ügyekben a határozás jogát a közig. bizottság albizottságára, — az orvosi körök székhelyének a megállapítását pedig a kisgyűlésre bízta;¹⁷⁾ ezek a rendelkezések azonban még nincsenek életbeléptetve.

A közig. bizottság teljes ülésétől elvont II. fokú hatáskört a törvény közérdekű ügyekben a kisgyűlésre, egyesek magánügyeiben pedig a thatóság első tisztviselőjére ruházta.¹⁸⁾

Erintetlenül hagyja azonban a fegyelmi választmány és a gyámügyi küldöttség I., ill. II. f. hatáskörét, valamint a közig. bizottság egyes különleges alakulatainak hatáskörét, sőt feljogosítja a minisztériumot, hogy ezeket rendelettel megállapítsa, és hogy újabb ilyen különleges alakulatokat is létesítsen.¹⁹⁾

4. **A közig. bizottság alakulatai és hatáskörük.** Az említett felhatalmazás alapján a minisztérium megszüntette a *börtönügyi küldöttséget*, és új alakulatokként szervezte a népoktatásügyi és a közegészségügyi albizottságot; — az addig esetenként alakított *útügyi (hitelesítési) küldöttség*, *kisajátítási bizottság* és *telepítési küldöttség* helyébe pedig állandó albizottságokat létesített.²⁰⁾

13) 1876: VI. tc. 12. §.; 14) 1929: XXX. tc. 58. §. (1) a), (2) a), 97. §. (1), 7.890/1930. M. E. 4. bek.; 15) 1929: XXX. tc. 58. §. (1) b); 16) U. o. 58. §. (1) a); 17) 1933: XVI. tc. 15. §. (2); 18) 1929: XXX. tc. 58. §. (1) b), 57. §. 2. a); 19) U. o. 58. §. (2); 20) 7.890/1930. M. E. 1. §.

A) a *fegyelmi választmányon* és B) a *gyámügyi fellebbviteli küldöttségen* kívül tehát, amelyeket a törvény kifejezetten érintetlenül hagyott, továbbá C) az *adóügyi bizottságon* kívül (l. 36. §. F. 1. a.) a közig. bizottságnak a következő alakulatai vannak.

D) *Gazdasági albizottság*, amelyet az osztatlan közös legelőkről szóló törvény létesített a főispán (vagy helyettese) elnöke alatt 2 mező- és 2 erdőgazdasági szakértőből.²¹⁾ Ennek az albizottságnak a szervezete akként módosul, hogy tagjai a közig. bizottság által választott még két mezőgazdasági szakférfival egészíttetnek ki; — hatásköre pedig kiterjesztetett a nyomásos gazdálkodás, a legeltetés, állattenyésztés és apaállattartás kérdésében, továbbá a kopár területek befásítása kérdésében hozott határozatok II. fokú elbírálására, valamint azokra az intézkedésekre, amelyekkel az erkölcsi testületek okleveles gazdatisztek alkalmazására szoríttatnak.²²⁾ Az újabb novella a vízmosásos területek befásítási, és ezeken a helyeken a legeltetési kérdésekre is ki akarja terjeszteni a gazdasági albizottság hatáskörét;²³⁾ — ez a §. azonban még nincs életbeléptetve.

E) *Népoktatási albizottság*. I. és II. f. hatásköre van azokban a kérdésekben, amelyek azelőtt a közig. bizottság plenumának a hatáskörébe tartoztak. Az elnökkel együtt 7 tagból áll, akik közt hivatalból foglal helyet a kir. tanfelügyelő, a kir. pénzügyigazgató, és az államépítészeti hivatal főnöke.²⁴⁾

F) *Utügyi albizottság*. I. fokon határoz a községeknek az állami és a thatósági utak fenntartási költségeihez járulása kérdésében; továbbá az állami, a thatósági és a vasúti állomásokhoz vezető utak törzskönyveinek hitelesítése körül jár el.²⁵⁾

G) *Kisajátítási albizottság*. Az elnökkel együtt 5 tagból áll, akik közt a t. főügyész és az államépítészeti hivatal főnöke hivatalból tag. Vezeti a kisajátítási eljárást és I. fokon határoz.²⁶⁾

H) *Telepítési albizottság*. Az elnökkel együtt 5 tagból áll, akik közt hivatalból foglal helyet a t. főügyész és az államépítészeti hivatal főnöke. I. fokon határoz a telepítés engedélyezése kérdésében, — a befejezett telepítési munkálatokat pedig hitelesíti.²⁷⁾

I) *Közegészségügyi albizottság*. Az elnökkel együtt 5 tagja van, köztük a thatósági t. főorvos. I. fokon határoz

21) 1913: X. tc. 70. §.; 22) 7.890/1930. M. E. 2. §.; 23) 1933: XVI. tc. 16. §.; 24) 7.890/1930. M. E. 3. §.; 25) U. o. 4. §.; 26) U. o. 5. §.; 27) U. o. 6. §.

abban a kérdésben, hogy az engedélyezett új gyógyszerári jogot személy szerint ki kapja meg.²⁸⁾ A kórházi bizottságnak újabban nincs határozási joga, és így határozatainak II. fokú felülbírálása is esett.²⁹⁾

Valamennyi albizottság elnöke a közig. bizottság elnöke. Érvényes határozathozatalhoz az elnökön kívül legalább két tag jelenléte szükséges.³⁰⁾

A *Fővárosi Közmunkák Tanácsát* is fel kell itt említeni, amelynek hatáskörét a közig. bizottságról szóló törvény építésrendészeti ügyekben érintetlenül hagyta, és ezekben az ügyekben a közig. bizottság hatáskörével ruházta fel.³¹⁾ Érintetlenül hagyta ezt az újabb, sőt a legújabb novella is, amely utóbbi azonban még nincs életbeléptetve.³²⁾

5. A közig. bizottság teljes ülésének feladatköre. A közig. bizottság az általános közigazgatás érdekében intézkedik, hogy a thatóság területén a közigazgatás összhangzatosan működjék, és az összes közegek — egymást támogatva — feladataikat összevágóan teljesítsék.³³⁾

Minden hó első felében rendes ülést tart, és ezen a közigazgatási ágak képviselői részletes jelentést tesznek szakáguk állapotáról, a netalán felmerült nehézségekről, akadályokról és összeütközésekről. Észrevételeiket és tapasztalataikat a többi tagok is megtehetik. A bizottság pedig a zavaró körülmények elhárítása iránt intézkedik.³⁴⁾

Rendkívüli ülést is össze lehet hívni; — az adóügyet, a személy- és vagyónbiztonságot, vagy a közegészségügyet érdeklő kérdésekben pedig — az illető előadó kívánságára — össze kell hívni.³⁵⁾

A halasztást nem tűrő általános érdekű közigazgatási ügyekben — tehát nem egyesek magánügyeiben — az elnök, az előadó meghallgatásával, saját felelősségére is intézkedhetik, de intézkedését köteles a legközelebbi ülésen bejelenteni.³⁶⁾

A közig. bizottságnak az általános érdekű közigazgatási ügyekben tett intézkedései ellen a közigazgatási ágak képviselői, valamint a főispán (főpolgármester) fellebbezhetnek, ha azt törvényellenesnek, vagy az általuk képviselt közigazgatási ág szempontjából sérelmesnek vagy károsnak

28) 7.890/1930. M. E. 7. §.; 29) 1.300/1932. N. M. M. eln. 8. §.; 30) 7.890/1930. M. E. 8. §.; 31) 1876: VI. tc. 29. §.; 32) 1929: XXX. tc. 58. §. (4), 1933: XVI. tc. 25. §. (2) 6. a); 33) 1876: VI. tc. 13. §.; 34) U. o. 14—16. §.; 35) U. o. 17 §.; 36) U. o. 19. §.

tartják. Ha a miniszter 14 nap alatt nem nyilatkozik, azt végre kell hajtani.³⁷⁾

A fegyelmi eljárás elrendelésére vonatkozó joga fennáll, — a fegyelmi bíráskodás azonban nem a plénumnak, hanem fegyelmi választmányának a hatáskörébe tartozik.³⁸⁾

Feladata a közig. bizottság teljes ülésének az is, hogy a miniszteri rendeleteket végrehajtsa, illetőleg végrehajtásukat ellenőrizze.³⁹⁾ Ha aztán valamely rendeletet nem tart ügykörében elintézhetőnek, erre figyelmezteti a minisztert, egyidejűleg azonban intézkedik, hogy ha a miniszter 14 nap alatt nem válaszol, vagy rendeletét fenntartja, az azonnal végrehajtható legyen, — kivéve a meg nem szavazott adók tényleges behajtására (és a meg nem ajánlott újoncok tényleges kiállítására⁴⁰⁾) vonatkozó rendeleteket, amelyeket intézkedés végett a közgyűléshez kell áttennie.⁴¹⁾

A közig. bizottság intézi és ellenőrzi továbbá a közig. bizottság hatáskörébe tartozó ügyekre vonatkozó thatósági szabályrendeletek és határozatok végrehajtását is.⁴²⁾ Ha valamelyik határozatot törvénytelennek találja, előterjesztést tesz a közgyűléshez, — ha pedig erre nincs idő, vagy ha a közgyűlés fenntartja határozatát, és azt ekkor is törvénytelennek tartja, felterjeszi az ügyet a miniszterhez.⁴³⁾

A közig. bizottság félévénként jelentést tesz a közigazgatás valamennyi ágának állapotáról, a törvények tapasztalt hiányairól, a fölmerült bajokról és nehézségekről a miniszterelnökhöz, aki azt a többi miniszterrel közli. Jelentését megküldi a thatósági közgyűlésnek is.⁴⁴⁾ De időközben is bármikor tehet jelentést a miniszterhez akár egyes esetekre, akár a közigazgatás valamelyik ágára vonatkozólag, és ilyen jelentéseket és javaslatokat tehet a közgyűléshez is, és köteles ennek egyes esetekben a kívánt felvilágosításokat megadni.⁴⁵⁾

6. A közig. bizottság tagjainak köteleessége és felelőssége. A *tisztviselőtagokra* saját szolgálati szabályaik irányadók; de akik valamely rendelet vagy közgyűlési határozat ellen tett közig. bizottsági előterjesztéshez hozzájárultak, a késedelemből származott károkért is felelősek.⁴⁶⁾

A *választott tagok* kötelesek az ülésekre eljárni. Aki $\frac{1}{2}$ éven át egy ülésben sem jelent meg, és elmaradását min-

37) 1876 VI. tc. 22., 85. §.; 38) 1929: XXX. tc. 78. §. (1), 85. §. (1); 39) 1876: VI. tc. 62. §.; 40) L. 1922: III. tc. 3. §.; 41) 1876: VI. tc. 63. §.; 42) U. o. 69. §.; 43) U. o. 73. §.; 44) U. o. 64., 65., 70. §.; 45) U. o. 66., 71., 72. §.; 46) U. o. 74., 80. §.

den esetben kellően nem igazolta, elveszti bizottsági tagságát, és a legközelebbi választásnál nem választható meg; — aki pedig 1 évig nem vett részt az üléseken, még igazolás esetében sem választható meg az első alkalommal.⁴⁷⁾

Az elmaradás igazolása kérdésében a közig. bizottság rendes ülésén határoz. Határozota ellen fellebbezésnek van helye a thatósági közgyűléshez.⁴⁸⁾ Ez az egyetlen eset, amikor a thatósági bizottság közgyűlése felülbírálja a közig. bizottság határozatát.

47) U. o. 75., 77., 78. §.; 48) U. o. 81. §.

V. Fejezet. Alsófokú közigazgatási szervek.

28. §. A községek és fajaik.

Község alakul, ha egy bizonyos területen állandóan együttélő emberek közigazgatásilag szervezkednek. A község kellékei tehát: a) terület, b) népesség, c) szervezet.

A községi szervezkedésnek sokféle változata lehet. Törvényünk szerint háromféle község van: 1. *kisközség*, amely a községre ruházott tennivalókat — anyagi erő hiánya miatt — csak másokkal szövetkezve képes teljesíteni, (a valóságban: csak jegyzőtartás céljából kénytelen más községgel szövetkezni, vagyis körjegyzőségbe lépni, — a más célból, pl. körorvos, körállatorvos stb. tartása végett történő szövetkezés nem érinti a nagyközségnek nagyközségi jellegét); 2. *nagyközség* az, amely a törvény által a községekre rótt tennivalókat a saját erejéből képes ellátni (a valóságban amelyiknek magának van külön jegyzője); 3. *rendezett tanácsú, mai néven: megyei város*,¹⁾ amely fejlettebb szervezettel, polgármester vezetése alatt, a járási hatóság jogkörét látja el.²⁾ Ez felel meg a megyei város fogalmának, amióta a törvény a városi tanácsot megszüntette, és a tanács hatáskörét a polgármesterre ruházta át.³⁾

Van olyan kisközség, amely elkülönített helyzete, vagy a közlekedés nehézsége miatt más községekkel nem szövetkezhetik, vagyis körjegyzőségbe nem léphet. Az ilyen kisközségnek megengedheti a thatóság, hogy valamely szomszédos nagyközséggel szövetkezzen, ami az utóbbinak nagyközségi jellegét nem érinti.⁴⁾

Volt a községeknek egy negyedik csoportja, az ú. n. mediatiszált városok, vagyis a r. t. városokká visszafejlesztett szabad királyi városok, továbbá a Királyföld hét sz. kir. városa és a XVI szepesi város, amennyiben r. t. városok maradtak. Ezek vagyonekezelési kérdésekben a belügyminiszter közvetlen felügyelete alatt állottak, tehát ebben a tekintetben ki voltak véve a vmegye hatósága alól, — továbbá a képviselőtestületi tagság, valamint a községi választójog és választhatóság szempontjából a thatósági törvény rendelkezései alá estek.⁵⁾ A trianoni békeparancs után csak két ilyen városunk maradt (Esztergom és Kőszeg), amelyeknek különleges helyzetét aztán a törvényhozás megszüntette.⁶⁾

1) 1929: XXX. tc. 37. §.; 2) 1886: XXII. tc. 1. §.; 3) 1929: XXX. tc. 44. §. (1), (3); 4) 1886: XXII. tc. 161. §.; 5) U. o. 165. §.; 6) 1923: XXXVI. tc. 2. §.

Az újabb törvény módot nyújt arra, hogy a belügyminiszter egyes fejlettebb megyei várost kivegyen a vmegye vagyonsfelügyelő hatósága alól,⁷⁾ és ezzel a megyei városoknak egy külön típusát teremtsen meg, ami máig egy esetben sem történt meg.

A *thatósági jogú város* is teljesen megfelel a község fogalmának, azonban a községi jogkörön túlmenően a törvényhatósági jogkört is gyakorolja. Ezért a thj. városokra thatósági jogkörükben a törvényhatóságokról szóló,⁸⁾ — községi ügyekben pedig a községekre vonatkozó jogszabályokat kell alkalmazni. Ezt kifejezetten is megállapítja a községi törvény, amely szerint a községi illetőségre, a községi vagyona és ennek kezelésére, a háztartásra, a szegényellátásra stb. vonatkozóan thj. városokra is a községi törvény rendelkezései irányadók.⁹⁾

Ezekből kitetszően: a) a thj. város a thatóság és a község jogkörét egyesíti magában; b) a megyei város — a járási hatóság hatáskörével — közvetlenül áll a vmegye hatósága alatt; c) a nagy- és kisközség első sorban a járási hatóság (a főszolgabíró) felügyelete alatt áll, aki I. fokú hatósága azokban az ügyekben, amelyek a községi hatáskört meghaladják.¹⁰⁾

Megcsonkított országunknak van ma: 45 megyei városa, 149 főszolgabírói járása, 8 járási kirendeltsége, 1079 nagyközsége, 709 körjegyzősége, tehát 1788 nagy- és kisközségi közigazgatási egysége. A 709 körjegyzőségbe 2215 kisközség van beosztva; — ezeken kívül van 62 olyan község, amely nagyközséggel szövetkezett.

29. §. A községek területe és hatósági joga.

1. Terület. Minden területnek valamely községhez kell tartoznia.¹⁾ A *puszták (havasok)* közigazgatási különállása tehát már ekkor megszűnt. Bizonyos különállást teremtett azonban a törvénynek az a rendelkezése, hogy a községi pótdók érdekeltiségi alapon rovatnak ki a szerint, hogy a fedezendő közigazgatási költségek a lakosság minden tagjának, vagy csak a földbirtokosoknak az érdekeit szolgálták-e, vagy végül hogy belrendőrségi és közbiztonsági célokra vétettek-e igénybe? Azonfelül az első csoportbeli kiadások fedezésénél a puszták (havasok) és a rendszeres gazdasági terv szerint kezelt erdőtettek után fizetett állami egyenes adóknak csak felerésze vétetett alapul (félpótadómentesség).

7) 1929: XXX. tc. 39. §. (1); 8) 1886: XXI. tc.; 9) 1886: XXII. tc. 164. §.; 10) U. o. 31. §.

1) 1886: XXII. tc. 19. §.

Előbb ezt a félpótadómentességet szüntette meg a törvény;²⁾ utóbb pedig a törvényes felhatalmazás alapján kiadott háztartási rendeletek a községi pótdóknak érdekeltiségi alapon, tehát különböző mértékben való kirovását helyezték hatályon kívül.³⁾

2. **Hatóság.** A község hatósága kiterjed a községben és a község területén lakó vagy tartózkodó minden személyre, és a községben és területén létező minden vagyona.⁴⁾

Nem terjed ki azonban a község hatósága: a) a tényleges katonai (csendőrségi, vám- és folyamőrségi) szolgálatban álló személyeknek ebből a viszonyból származó ügyeire; b) a királyi palotára, az államfőnek és udvarának állandó vagy ideiglenes lakóhelyeül szolgáló épületekre és tartozékaikra; c) a katonai célú épületekre és építményekre ilyen célú használatuk tartama alatt.⁵⁾ A szfővárosi törvény kifejezetten is megállapítja, ami különben magától is értetődik, hogy az említett épületekre is kiterjednek a közbiztonsági, közrendészeti és városépítésügyi jogszabályok, és hogy ezek a rendelkezések nem érintik a területenkívülségből és a személyes mentességből folyó kivételes jogokat.⁶⁾

30. §. Községi illetőség.

1. **Általában.** A községi illetőség valamely község kötelekébe tartozás, tehát csak személyi kötelek az egyén és a község közt, amely független a lakó- vagy tartózkodó-helytől. A politikai jogoknak sem előfeltétele, mert a választójogot a törvény nem a községi illetőséghez, hanem csak az ott lakáshoz köti.¹⁾

A községi illetőség nem nyújt külön jogokat, hanem csak bizonyos következményekkel jár, így: illetőségi községéből rendszerint senkit sem lehet eltávolítani,²⁾ — de kivételesen igen;³⁾ — egyes ügyekben a hatóságok illetékessége a községi illetőséghez igazodik.⁴⁾

A községi illetőséggel kapcsolatos és legigazságtalanabb megterhelhetése volt a községeknek, hogy a szegényellátással, az elhagyott gyermekek gondozásával és a szegény betegek ápolásával járó költségek viselésére köteleztetett.

2) 1909: XII. tc. 6. §., hatálybalépett 1911. jan. 1., l. 1910: III. tc. 5. §. ut. bek.; 3) 171.000/1924. B. M. 2. §. 1. bek., 177.200/1924. B. M. 4. §. (6); 4) 1886: XXII. tc. 3. §., 1930: XVIII. tc. 2. §. (1); 5) 1886: XXII. tc. 4. §., 1930: XVIII. tc. 2. §. (2); 6) 1930: XVIII. tc. 2. §. (3), (4).

1) 1925: XXVI. tc. 1. §. (1), 1929: XXX. tc. 7. §. (1), 41. §. (1); 2) 1913: XXI. tc. 9. §.; 3) 1914: L. tc. 10. §. 1. bek., 1921: III. tc. 9. §.; 4) pl. 1877: XX. tc. 198. §.

A községi törvény szerint a szegények ellátásáról az illetőségi község volt köteles gondoskodni, amihez szükség esetében a thatóságtól és az államtól kérhetett segítséget.⁵⁾ Néhány év óta ez a feladat a lakóhely községére hárul. Lakóhely pedig az a község, ahol a szegény az utolsó 5 év alatt egyhuzamban 3 évig lakott, illetőleg ahol az utóbbi 5 év alatt a leghosszabb időt töltötte. Az ellátásra az a község köteles, ahol a szegény a segélyezés szükségének beálltakor tartózkodott, a tartózkodó hely azonban a lakóhelytől követelheti kiadásainak megtérítését, ha ezek összege 20 P-t meghalad.⁶⁾

Azelőtt a 7—15 éves elhagyott gyermekek gondozási költségeit, valamint a szegény betegek ápolási költségeit az illetőségi község viselte; — ma az elhagyott gyermekek gondozási költségeit a nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótadóból az állam fedezi, — a kórházban ápoltszegény betegek ápolási költségeit a kórház abból az általányból fedezi, amelyet erre a célra a most említett pótadójövedelemből kap, — az otthon tartott szegény betegek, a gyógyíthatatlanok, a hülyék, a siketnémák és nyomorékok eltartási terhe pedig nem az illetőségi községre, hanem a lakóhelyre esik.⁷⁾

Ebből kétségtelen, hogy ezzel az intézkedéssel a községi illetőség jelentősége majdnem semmivé zsugorodott össze.

2. **Illetőségi szabályok.** Minden honpolgárnak valamely község kötelékébe kell tartoznia. Mindenki csak egy község kötelékébe tartozhatik, és a községi illetőség csak akkor tekinthető megszüntnek, ha az illető egyén új illetőséget szerzett.⁸⁾

Ezekből szükségképpen következik, hogy községi illetősége csak magyar állampolgárnak lehet, — külföldinek pedig — honosítás esetére — csak kilátásba helyezhető az illetőség megadása;⁹⁾ — hogy továbbá új illetőség szerzésével a korábbi szükségképpen megszűnik.

3. **Az illetőség megszerzése.** Megszerezhető a községi illetőség születés, örökbefogadás vagy házasság által; megszerezhető továbbá huzamosabb ottlakás útján hallgatólag is, de kifejezett felvétel útján is, ami előzetes település után, vagy a nélkül is történhetik; végül beutalás útján.

Ezekhez képest: törvényes vagy törvényesített gyermek atyjának, örökbefogadott kiskorú gyermek az örökbefogadónak az illetőségét követi; törvénytelen gyermek annak a

5) 1886: XXII. tc. 145. §.; 6) 6.000/1931. M. E. 17., 18. §.; 7) U. o. 9., 11., 16. §.; 8) 1886: XXII. tc. 5. §.; 9) 1903: V. tc. 16. §.

községnek a kötelékébe tartozik, amelybe anyja születésének idejében tartozott.¹⁰⁾

A nő férje illetőségét követi, és azt özvegyiségében is megtartja mindaddig, amíg más illetőséget nem szerez; az elvált nő, akár felbontották, akár megsemmisítették házasságát, annak a községnek a kötelékébe lép vissza, amelybe férjhezmenetele előtt tartozott; — a házassága révén magyar állampolgárrá lett külföldi nő a férjhezmenetele által szerzett illetőségét tartja meg; a külföldihez férjhez ment magyar nő, ha házasságát (felbontották vagy) megsemmisítették, visszakapja azt a községi illetőséget, ahová férjhezmenetele előtt tartozott.¹¹⁾

Hallgatólag megszerzi a községi illetőséget az, aki 4 évig állandóan lakik valamely községben, ennek terheihez hozzájárul, — kivéve ha ez a község ez alatt ellene büntetett előélete, erkölcsisége vagy önfenntartási képességének hiánya miatt kifogást emelt, vagy ha ő korábbi községének terheihez ez alatt is folytonosan hozzájárult, vagy e nélkül is, ha előbbi községi illetőségét — ennek a községnek a beleegyezésével — fenntartotta.¹²⁾

Ha az illetőséget a fentebbi szabályok alapján nem lehet megállapítani, a kérdéses személyt — de csak a saját személyére nézve — az alábbi sorrendben figyelembe veendő alapon annak a községnek a kötelékébe kell beutalni: 1. ahol adót fizet, 2. ahol született, 3. ahol az utolsó 5 év alatt leghosszabb ideig tartózkodott, 4. ahol lencként találtatott, 5. ahonnan katonai szolgálatra előállított, illetőleg ahol önként jelentkezett. Ha egy egész család illetősége vitás, az atya megállapított illetősége irányadó valamennyi családtagra, kivéve ha valamelyikük már más illetőséget szerzett.¹³⁾

A község kifejezetten is felvehet valakit kötelékébe, akár települt az le a községben, akár nem.¹⁴⁾

A település ugyanis az állandó ott lakási szándéknak kifejezésre juttatása. Magyar állampolgárnak joga van bárhol települni. Ezt a szándékát bejelenti, és a község a települést csak akkor tagadhatja meg, ha a települő büntetett, vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt jogerősen vád alá van helyezve, vagy ilyen ítélet hatálya alatt áll, vagy ha magát a község megterhelése nélkül nem képes fenntartani, vagy ha legutóbbi tartózkodási helyéről nem tud kielégítő erkölcsi bizonyítványt felmutatni. A község köteles a települési szándék bejelentéséről igazolványt kiállítani.¹⁵⁾

10) 1886: XXII. tc. 6. §.; 11) U. o. 7. §.; 12) U. o. 10. §.; 13) U. o. 36. §.; 14) U. o. 8. §.; 15) U. o. 9. §.

Nem tagadható meg a település attól, aki a földbirtokrendezés során juttatott földön kíván letelepülni.¹⁶⁾

Ha *települt* kéri a községi kötelekbe felvételt, azt a község nem tagadhatja meg, ha a települt a községben 2 évig állandóan lakott, ha ez alatt községi adót fizetett, vagy ilyenek nem létében egyéb közterheket folytonosan viselt; és időközben nem esett erkölcsi kifogás alá, és önfenntartási képessége sem szűnt meg.¹⁷⁾

A település és a települtnek a községi kötelekbe felvétele kérdésében hozott határozat ellen panasszal lehet élni a közig. bírósághoz.¹⁸⁾

Ha valaki *település nélkül* kéri a községi kötelekbe felvételt, kérelme fölött a képviselőtestület fellebbezés kizárásával határoz.¹⁹⁾

A községi kötelekbe felvételért *mérsékelt díj* követelhető, amelynek magasságát szabályrendelet állapítja meg.²⁰⁾ A díj követelése és mértéke tekintetében panasznak van helye a közig. bírósághoz.²¹⁾

Hozzátelepítés esetében a község a telepesektől nem szedhet díjat a kötelekébe való felvételért.²²⁾

Új telepés község alakulása esetében a telepések az alakulás megtörténtével az új község kötelekébe lépnek át.²³⁾

Külföldi akkor kérhet települési engedélyt, ha igazolja, hogy lakási szándékát bejelentette, hogy 2 év óta állandóan az ország területén lakik, és hogy ellene erkölcsi és önfenntartási okból kifogás nem tehető. A községi kötelekbe való felvétele azonban, ha már 5 évig lakott az ország területén, csak honosítás esetében történhetik.²⁴⁾

4. Kivételes illetőségű szabályok. A *királyi oklevéllel honosított* személy addig, amíg másutt nem szerez községi illetőséget, budapesti illetőségű lesz.²⁵⁾

A belügyminiszter állapítja meg az illetőségi községét annak, aki a trianoni békeparancs alapján magyar állampolgárságának megtartására, vagy visszaszerzésére, vagy megszerzésére nyilatkozott (*optált*), valamint annak a *visszahonosított*nak, aki magyar állampolgárságát a háború kitörése óta elbocsátás vagy hatósági határozat nélkül vesztette el.²⁶⁾

5. Hatóságok. A község köteles akár egyesek kérelmére, akár hatósági felhívásra *igazolványt* állítani ki a községi ille-

16) 1920: XXXVI. tc. 89. §. 1. bek.; 17) 1886: XXII. tc. 11. §.; 18) 1896: XXVI. tc. 23. §. 2.; 19) 1886: XXII. tc. 12. §.; 20) U. o. 14. §.; 21) 1896: XXVI. tc. 23. §. 3.; 22) 1920: XXXVI. tc. 89. §. 2. bek.; 23) U. o. 89. §. 3. bek.; 24) 1903: V. tc. 16. §.; 25) 1879: L. tc. 17. §.; 26) 1922: XVII. tc. 24. §.

tőségről, amelynek megtagadása miatt panasznak van helye a közig. bírósághoz.²⁷⁾

Ha a község az illetőséget vitásnak találja, köteles az ügyet az illetőség megállapítása végett a felsőbb hatósághoz felterjeszteni.²⁸⁾

A vitás illetőség eldöntésére hivatott *hatóságok*:

1. ha a vita *ugyanazon járás* nagy- vagy kisközségei közt merült fel: I. f. a főszolgabíró, II. f. az alispán;

2. ha a vita *ugyanazon thatóság* különböző járásába tartozó nagy- vagy kisközségek, vagy megyei város közt áll fenn: I. f. alispán;

az alispánnak mind I., mind II. f. határozata ellen panasszal lehet élni a közig. bírósághoz.²⁹⁾

Ha az illetőséget hivatalból kell megállapítani, a thatóság első tisztviselője, ha az illetőséget a thatóság egész területére nem találja megállapíthatónak, a tárgyalást mindazokkal a thatósággal folytatja, ahol az illetőség megállapíthatónak látszik. Ha ezek egyike sem állapítja meg az illetőséget, az ügyet a belügyminiszter döntése alá terjeszti.³⁰⁾ Ha a belügyminiszter megállapítja valahol az illetőséget, határozata ellen panasznak van helye a közig. bírósághoz.³¹⁾

31. §. A község jogai és feladatai.

A község — a törvény korlátai közt — önállóan intézi saját belügyeit (önkormányzatot gyakorol), továbbá végrehajtja a törvénynek, a kormánynak és a thatóságnak az állami és a thatósági közigazgatásra vonatkozó rendelkezéseit.¹⁾

1. **Önkormányzati jogából** kifolyóan a község: saját belügyeiben határoz és szabályrendeleteket alkot; vagyona felett rendelkezik; községi adót vet ki és hajt be; gondoskodik a községi utakról és egyéb közlekedési eszközökről, a községi iskolákról és más rokon intézetekről; kezeli a mezei, a tűz- és a közrendészetet és a szegényügyet.²⁾

A megyei város ezekenfelül: kezeli a piaci, hegyi, vásári, építészeti, közegészségügyi és ipari rendőrséget, és eljár a gazdák és a cselédek szolgálati viszonyából keletkezett ügyekben; gyakorolja a gyámhatóságot.³⁾

A községek határozatai csak a kisgyűlés⁴⁾ jóváhagyása után hajthatók végre, amennyiben azok községi adó meg-

27) 1886: XXII. tc. 17. §., 1896: XXVI. tc. 22. §.; 28) 1886: XXII. tc. 17. §.; 29) U. o. 18. §. 1. bek., 1929: XXX. tc. 57. §. 2. b); 30) 1886: XXII. tc. 18. §. 5. és 6. bek.; 31) 1896: XXVI. tc. 24. §. II.

1) 1886: XXII. tc. 2. §.; 2) U. o. 21. §.; 3) U. o. 22., 23. §.; 4) 1929: XXX. tc. 35. §. (1) 2.

állapítására, kivetésére és behajtására, községi vagyon elidegenítésére vagy szerzésére, 6 (megyei városokban 12) éven túlterjedő haszonbérletek kötésére, kölcsönvételekre, új hivatal rendszeresítésére vagy a meglévő megszüntetésére, a költségvetésben elő nem forduló terhes szerződések kötésére vagy felbontására, jelentékeny közművek emelésére, történelmi és műemlékek fenntartására, átalakítására és lebontására vonatkoznak.⁵⁾

A községi határozatokat II. fokon, ha azok közérdekű ügyre vonatkoznak: a kisgyűlés, — ha egyesek magánügyeiben hozattak: az alispán bírálja felül; — kivételképpen az alispán határoz a községi költségvetések és zárszámadások, tehát közérdekű ügyek felülvizsgálása kérdésében is.⁶⁾ (Az újabb novellának még életbe nem léptetett rendelkezései szerint a községi szabályrendeleteket a kisgyűlés fogja felülbírálni, minden más községi határozatnak azonban az alispán lesz a II. fokú hatósága.)⁷⁾

Az előzetes jóváhagyás (közjogi gyámkodás), a hivatalból észlelhető jogszabálysértés,⁸⁾ és a jogorvoslatok következtében történő felülvizsgáláson kívül a községi önkormányzat csak kivételesen korlátozható; jelesül a *thatóság* csak akkor léphet fel a község ellen, ha a község vagyonát veszélyeztettnak látja,⁹⁾ vagy ha a thatóság közbenjárását vagy segítségét a község képviselője kéri, vagy ha azt a közigazgatás vagy a közbiztonság érdekei követelik.¹⁰⁾ A *belügyminiszter* azon a közvetlen és mélyreható ellenőrzési jogon felül, amit a községek gazdálkodása fölött gyakorolhat,¹¹⁾ a vmegye előterjesztésére vagy meghallgatásával feloszlathatja a képviselőtestületet, ha az olyan eljárást követ, amely az állam érdekeit vagy a község jólétét veszélyezteti; de az új képviselőtestület megválasztásának 1 év alatt meg kell történnie.¹²⁾

A községi szabályrendeletekről a jogforrások közt lesz szó.

2. Végrehajtási köteleessége a községnek feltétlen, tehát a kormány és a thatóság rendelkezéseit a község nem teheti vita és felírás tárgyává, hanem azokat köteles végrehajtani, vagyis a községnek nincs politikai jogköre.¹³⁾

A megyei város közvetlenül áll az alispán hatósága alatt, míg a nagy- és kisközségnek a főszolgabíró a közvetlen felettes (felügyelő) hatósága, tehát a főszolgabíró útján kapja a thatóság rendeleteit, és az ő útján érintkezik a thatósággal.¹⁴⁾

5) 1886: XXII. tc. 24. §., 1912: LVIII. tc. 10., 11. §.; 6) 1929: XXX. tc. 57. §. 2. a); 7) 1933: XVI. tc. 25. §. (1) 1. és (2) 1.; 8) 1886: XXI. tc. 10. §.; 9) 1886: XXII. tc. 115—117. §.; 10) U. o. 26. §.; 11) 1927: V. tc. 48. §.; 12) 1886: XXII. tc. 61. §.; 13) U. o. 30. §.; 14) U. o. 31. §.

32. §. A község szervei.

A község (megyei város, nagy- és kisközség) testületi szervei: a képviselőtestület, a községi előljáróság, az igazoló választmány, és a m. város kijelölő választmánya, valamint központi választmánya, amelyről már fentebb (I. 19. §. 4. i) volt szó.

1. A képviselőtestület a község legfontosabb szerve, amely a község egyetemét képviseli, és amely által a község önkormányzati jogát gyakorolja.¹⁾ (L. a 33. és 34. §-t.)

2. Az előljáróság a község végrehajtó szerve, amely azonban mindazokat a tennivalókat is ellátja, amelyeket a jogszabályok a községre bíznak, de amelyeket sem a képviselőtestületnek, sem egyes közegeknek a hatáskörébe nem utalnak.²⁾

A törvény egyenkint felsorolja az előljáróság tagjait,³⁾ mindamelllett az előljáróság csak ritka kivételképpen jár el összes tagjaiból álló testületi szervként, pl. gyámhatósági jogkörben,⁴⁾ vagy kisajátítási ügyekben.⁵⁾ Amikor a törvény valaminő feladatot ró a községi előljáróságra, rendszerint azt is megjelöli, hogy előljáróság alatt annak hány és melyik tagjait érti, így pl. az osztatlan közös legelőkről szóló törvény a bírót, a jegyzőt, és a képviselőtestület által kijelölendő még egy előljárósági tagot jelöli meg.⁶⁾ Általában a bíró és a jegyző az, aki az előljáróság feladatainak teljesítésére köteles; a községi törvény szerint is az állami és a thatósági közigazgatásra vonatkozó rendeletek végrehajtásáért első sorban a bíró és a jegyző (körjegyző), megyei városban egy-maga a polgármester felelős.⁷⁾ (L. a 35. §-t.)

3. A községi igazoló választmány 4 tagból áll, akik közül kettőt a képviselőtestület választ, kettőt pedig a főszolgabíró, megyei városban az alispán nevez ki a legközelebb választás alá *nem* eső képviselők közül. Elnöke a főszolgabíró, megyei városban az alispán.⁸⁾

Az igazoló választmány I. fokon határoz a községi választójogi (névjegyzék-) kérdésekben, a képviselőtestületi tagság megszűnése kérdésében, és a községi képviselőválasztási eljárás ellen beadott panaszok fölött.⁹⁾ Határozatai ellen fellebbezéssel lehet élni a kisgyűléshez, és ennek határozata ellen panasszal a közig. bírósághoz.¹⁰⁾

1) 1886: XXII. tc. 32. §.; 2) U. o. 62. §.; 3) U. o. 63. §.; 4) 1877: XX. tc. 171., 212. §., 129.000/1902. B. M. 8., 30—39. §.; 5) 1881: XLI. tc. 32. §.; 6) 1913: X. tc. 56. §.; 7) 1886: XXII. tc. 89. §.; 8) U. o. 51. §.; 9) U. o. 39., 42., 50. §.; 10) 1929: XXX. tc. 45. §. (2).

4. A megyei város kijelölő választmánya. Elnöke a tisztújítószerk elnöke (alispán, vagy a thatóság által e végből kiküldött helyettes),¹¹⁾ két tagját a képviselőtestület választja, másik kettőt a tisztújítószerk elnöke nevezi ki a képviselőtestület tagjai közül.¹²⁾

Nagy- és kisközségben a kijelölést a tisztújítószerk elnöke (főszolgabíró), illetőleg ennek vezetése alatt a képviselőtestület végzi.¹³⁾

A városi tanács megszűnt.¹⁴⁾

33. §. A községi képviselőtestület.

1. Alkatelemei. A képviselőtestület áll felerészben a községi legtöbbadófizetőkből (nyers virilismus), — másik felerészben a község választottaiból.¹⁾ Kivülök tagjai még a képviselőtestületnek a szavazati joggal felruházott előjárók, mégpedig: a polgármester, illetőleg a bíró, a jegyzők, a rendőrkapitány, a tanácsnokok, illetőleg a tanácsbeliek, a ügyész, az árvaszéki ülnökök (elnök a polgármester), a pénztárnok, a számvevő, a közgyám, az orvos, illetőleg a körorvos, a mérnök és a községi erdőtiszt.

A többi tisztviselő (előjáró) a közgyűlésen felszólalhat felhívásra köteles is felszólalni, de szavazati jogot csak akkor gyakorolhat, ha a képviselőtestületnek különben is tagja.²⁾

2. A tagok száma a népességhez igazodik akként, hogy kis- és nagyközségekben minden 100, megyei városban minden 400 lélekre essék egy képviselőtestületi tag, számuk azonban kisközségben 10-nél kevesebb és 20-nál több, nagyközségben 20-nál kevesebb és 40-nél több, megyei városban 60-nál kevesebb és 120-nál több nem lehet.³⁾

3. Legtöbbadófizető képviselőtestületi tagok. A községi legtöbbadófizetők névjegyzékébe csak azt lehet felvenni, akinek valamely községben községi, vagy thj. városban thatósági választójoga van. Minthogy pedig ilyen választójoga csak természetes személynek lehet, jogi személy nem lehet virilista.⁴⁾

Legtöbbadófizető képviselőtestületi tagok azok, akiknek a község területén kivetett föld- és házadója, az ezek után kivetett községi pótagója, a község területén kivetett megyei

11) 1886: XXII. tc. 72. §.; 12) U.o. 77. §.; 13) 1929: XXX. tc. 44. §. (3).

1) 1886: XXII. tc. 32. §. 4. bek.; 2) U. o. 58. §.; 3) U. o. 32. §. 2., 3. bek., 1929: XXX. tc. 38. §. (1); 4) 1933: XVI. tc. 34. §. (2), 14.120/1933. M. E. 1. §.

pótagója, a község javára eső általános kereseti adója, valamint a község területén kifizetésre kerülő illetmények után fizetett „alkalmazottak kereseti adója“ együttvéve a legmagasabb. Az adók betudására és kétszeres számítására nézve a thatósági legtöbbadófizetőkre hatályos rendelkezések (l. 21. §. 4.) irányadók⁵⁾ — azzal az eltéréssel, hogy az adó kétszeres számítására vonatkozó jogosultságot a főszolgabíró, illetőleg a megyei város képviselőtestülete előtt kell igazolni.⁶⁾

A nőket, a kiskorúakat és a gondnokság alatt állókat is fel kell venni a névjegyzékbe, ha az önjogúságon kívül más kellékük nem hiányzik.

Nők nagy- és kisközségben mindig csak megbízott útján gyakorolják tagsági jogukat, — megyei városban, ahol nők is választhatók tagokká, személyesen is.

Kiskorú nevében a gyámja, gondnokolt nevében gondnoka gyakorolja a tagsági jogot, és ha a gyám vagy gondnok nem lakik a községben, gyakorolhatják azt megbízott útján is; — ha pedig nincs községi, illetőleg thatósági választójoguk, kötelesek megbízottat nevezni.

Az önjogú férfi-legtöbbadófizető is gyakorolhatja jogát megbízott útján, ha nem lakik, vagy nem állandóan lakik a községben.

Megebízott csak olyan férfi lehet, akinek valamely községben községi, vagy thj. városban thatósági választójoga van.

Aki megbízottat nevezett meg, az a megbízás tartama alatt személyesen nem gyakorolhatja tagsági jogait. A megbízást bármikor vissza lehet vonni, de aki a megbízást visszavonta, a névjegyzék érvénye alatt újabb megbízottat nem nevezhet meg.⁷⁾

A megyei városi, valamint a nagy- és kisközségi választói névjegyzékeknek alapja az országgyűlési képviselőválasztói névjegyzék, a kizáró okok tehát emezével azonosak.⁸⁾

4. Választójog. Községi választójoga annak van, aki az országgyűlési képviselőválasztóknak a községi választás évére érvényes névjegyzékébe a község területén fel van véve, ha legalább 6 év óta lakik a község területén, vagy van ott lakása, és saját maga, illetőleg férje legalább 2 év óta fizet a községben föld-, ház-, vagy általános kereseti adót (értve ez alatt az alkalmazottak kereseti adóját is). A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.⁹⁾

5) 1929: XXX. tc. 9. §. (5)—(10); 6) 1933: XVI. tc. 34. §. (1); 7) 1933: XVI. tc. 34. §. (2)—(7); 8) 1929: XXX. tc. 7. §. (1), 41. §. (1), 1933: XVI. tc. 34. §. (2); 9) 1929: XXX. tc. 41. §. (1), (3).

5. **Választóhatóság.** A községi képviselőtestület tagjává választható az a férfi, akinek a választás időpontjában választójoga van, ha életének 30-ik évét betöltötte, — és megyei városban: ha írni-olvasni is tud. Megyei városban választható az a nő is, aki a középiskolát elvégezte, vagy akinek ezzel egyenlő értékű iskolai képzettsége van. A választhatósághoz nem szükséges, hogy az illető benne legyen a választói névjegyzékben.¹⁰⁾

6. **A legtöbbadófizetők névjegyzékét** kis- és nagyközségekben a főszolgabíró, megyei városokban a képviselőtestület által választott küldöttség igazítja ki minden évben, és itt a küldöttség munkája alapján a képviselőtestület állapítja meg a névjegyzékét.

A főszolgabíró, illetőleg a képviselőtestület megállapítása (határozata) ellen fellebbezni lehet az alispánhoz, és ennek határozata ellen panasszal lehet élni a közig. bírósághoz.¹¹⁾

7. **Választók névjegyzéke.** A községi választók névjegyzékét — választókerületenkint — a képviselőtestület által kiküldött választmány állítja össze a választást megelőző utolsó évnek második felében, legkésőbb szept. 30-ig. A névjegyzék 5 napra közszemlére kell kitenni, amely idő alatt arra észrevételek tehetők.

Az észrevételezők 10 nap alatt az igazoló választmányhoz fellebbezhetnek. További fellebbezésnek van helye a kisgyűléshez, és panasznak a közig. bírósághoz.

A végleg megállapított névjegyzékre az előjáróság vezeti rá az érvényességi záradékot, a választás kizárólag e névjegyzék alapján történhetik.¹²⁾

8. **Választás és ellene jogorvoslat.** A képviselőtestület választás alá eső tagjainak választása, ha a választók száma 600-nál nem több, tömegesen, ha több: választókerületenkint történik.

A választók száma kis- és nagyközségben választókerületenkint 200-nál kevesebb és 600-nál több, megyei városban 600-nál kevesebb és 2.000-nél több nem lehet.

A választókerületeket a választói névjegyzék összeállítása után a képviselőtestület alakítja meg. Egy-egy választókerület — lehetőleg páros számban — annyi képviselőt választ, ahány a kerület választóinak az összes választókhoz viszonyított aránya szerint a választott képviselőtestületi

10) U. o. 42. §. (1)–(3); 11) 1886: XXII. tc. 33. §., 1896: XXVI. tc. 25. §. 1.; 12) 1886: XXII. tc. 39. §., 1929: XXX. tc. 45. §. (2).

tagokból a kerületre esik. A tagok választásával egyidejűleg a tagok számának $\frac{1}{4}$ része erejéig póttagokat is kell választani — aránylagosan, de kerületenkint legalább 1 póttagot.¹³⁾

A választás napját a főszolgabíró, megyei városban az alispán tűzi ki. Ezt a napot csak a legtöbbadófizetők névjegyzékének összeállítása (kiigazítása) után és csak akkor lehet kitűzni, amikor a választók névjegyzéke már végérvényessé vált.¹⁴⁾

A választást a főszolgabíró, vagy az általa megbízott szolgabíró, akadályoztatásuk esetében az alispán által kirendelt helyettes, — megyei városban a thatóság kisgyűlése által e végre kiküldött elnök vezeti. A főszolgabíró, illetőleg a kiküldött elnök jelöli ki az egyes választókerületekre is a választásvezetőket.

A választók az elnök mellé 4 bizalmi férfit jelölnek, amit ha elmulasztanak, a bizalmi férfiakat az elnök nevezi ki.¹⁵⁾

A választás reggel 9 órától d. u. 4 óráig tart, és azt valamennyi kerületben 1 nap alatt be kell fejezni.¹⁶⁾

A szavazás, a szavazók nevének nyilvános feljegyzése mellett, szavazólapokkal történik. Ha a szavazólapon a kelténél több név fordul elő, az utólról fölös neveket nem szabad számításba venni. Ha az egyenlő szavazatot kapott tagok sorrendjét meg kell állapítani, ezt a választási elnök sorshúzással dönti el.¹⁷⁾

A szavazatokat nyilvánosan számolják össze, és erről jegyzőkönyvet készítenek. Az eredményt az elnök kihirdeti és a képviselőtestülettel közli, — a megválasztott képviselők névjegyzékét pedig azonnal közzé kell tenni.¹⁸⁾

Akit több választókerületben választottak meg, maga jelöli ki, hogy melyik kerületet kívánja képviselni, a többi helyen póttagot hívnak be. Ha pedig legtöbbadófizetőt választottak meg, és az a választást fogadja el, helyébe a legtöbbadófizetők közül lép a következő póttag.¹⁹⁾

A választás ellen, vagy a választóhatóság hiánya miatt 10 nap alatt kell az igazoló választmánynál felszólalni, amelynek határozata ellen fellebbezéssel lehet élni a kisgyűléshez, és tovább panasszal a közig. bírósághoz.²⁰⁾

A helyett, akinek választását megsemmisítették, aki meghalt, aki elvesztette képviselői képességét, akit olyan községi előjáróvá választottak, aki már állásánál fogva tagja a képviselőtestületnek, végül aki lemond tagságáról, ha leg-

13) 1886: XXII. tc. 35. §., 1929: XXX. tc. 38. §. (2); 14) 1886: XXII. tc. 45. §.; 15) U. o. 47. §.; 16) U. o. 48. §.; 17) U. o. 46. §.; 18) U. o. 49. §.; 19) U. o. 43., 44. §.; 20) U. o. 50. §., 1929: XXX. tc. 45. §. (2).

többadófizető tag volt: ezek közül, ha pedig választott tag volt: az utóbbiak közül hívják be a sorrendben következő póttagot. Vitás esetekben I. fokon az igazoló választmány, II. fokon a kisgyűlés határoz, amelynek határozata ellen panasszal lehet élni a közig. bírósághoz.²¹⁾

9. A képviselőtestület megalakulása. Mihelyt a választás mindenütt véget ért, a főszolgabíró, illetőleg az alispán — tekintet nélkül az igazoló választmány előtt esetleg folyamatban levő ügyekre — az új képviselőtestületet megalakulás végett azonnal összehívja.²²⁾

10. A megbízás tartama. A képviselőtestület választás alá eső tagjait 3 évenként 6 évre választják. Három évenként valamennyi póttag kilép, valamint azok a rendes tagok, akik a 6 évet már kitöltötték. Első ízben — 3 év elteltével — a tagok kilépő felerészét sorshúzás jelöli ki, amelyet az elnök végez.²³⁾

34. §. A képviselőtestület gyűlései.

1. Elnöke. A községi képviselőtestület elnöke a bíró, megyei városban a polgármester; akadályoztatása esetében a törvénybíró, illetőleg a helyettes polgármester; ahol ilyenek nincsenek: a legidősebb tanácsbeli.¹⁾

2. Rendes és rendkívüli közgyűlés. A rendes közgyűlések számát és idejét a község szabályrendelettel állapítja meg,²⁾ azonban jövő évi költségvetését köteles minden megyei város szept. 1-ig, minden nagy- és kisközség augusztus 25-ig a képviselőtestületben letárgyalni; — az előző évi zárszámadását pedig minden megyei város képviselőtestülete máj. 15-ig, minden nagy- és kisközségé pedig olyan időben megvizsgálni, hogy az máj. 1-ig a főszolgabíróhoz felterjeszhető legyen.³⁾

Rendkívüli közgyűlés bármikor tartható, ha azt a bíró, illetőleg polgármester, vagy a képviselőtestület, vagy tagjainak $\frac{1}{4}$ része jónak látja. Köteles továbbá az elnök rendkívüli közgyűlést összehívni a thatósági vagy a közig. bizottság, az alispán, nagy- és kisközségekben még a főszolgabíró vagy jegyző kívánságára is.⁴⁾

Az elnök köteles a képviselőtestület tagjait legalább 24 órával előbb értesíteni a közgyűlés határnapjáról és tárgyairól.⁵⁾

21) 1886: XXII. tc. 42. §., 1929: XXX. tc. 45. §. (2); 22) 1886: XXII. tc. 53. §.; 23) 1886: XXII. tc. 41. §.

1) 1886: XXII. tc. 55. §.; 2) U. o. 56. §. 1. bek.; 3) 42.200/1927. B. M. II. A. 4. II. B. 1., III. 3., 11.; 4) 1886: XXII. tc. 56. §. 2. bek., 5) U. o. 56. §. 3. bek.

Rendkívüli közgyűlésen csakis a tárgysorozatba felvett ügyek tárgyalhatók; — rendes közgyűlésen ellenben más tárgyak, sőt önálló indítványok is, ezeket azonban 24 órával előbb be kell jelenteni a községi előjárásnál, és ennek megtörténtét igazolni kell a közgyűlési jegyzőkönyvben.⁶⁾

3. Ügyrend. Tanácskozás. Határozathozatal. Az ügyrendet a község szabályrendelettel állapítja meg. Nem vehetnek részt a tanácskozásban és a szavazásban azok, akik az ügyben közvetlenül érdekelve vannak; továbbá a község közjavadalmainak hasznobérlői, vagy akik a községgel szerződéses viszonyban vagy perben állanak — a közjavadalmakra vonatkozó, vagy a szerződéses viszonyból eredő ügyekben.⁷⁾

A gyűlést az elnök nyitja meg és rekeszti be; ő örökös az ügyrend megtartása, valamint a csend és rend fenntartása fölött; a csendzavaró hallgatót a teremből kiutasíthatja; a szót figyelmeztetheti, rendreutasíthatja, és tőle a szót megvonhatja.⁸⁾

A közgyűlésen a jelenlévők határoznak.⁹⁾

A kérdést szavazásra az elnök teszi fel; — a kérdés megállapításához a tagok felszólalhatnak. Véleménykülönbség esetében a többség határoz.

A határozathozatal a felállás útján való szavazással, — 10 tag kívánatára, vagy ha községi törzsvagyion elidegenítéséről, megterheléséről, terhes szerződések kötéséről vagy felbontásáról, kölcsönről, vagy községi pénzek elhelyezéséről, vagy arról van szó, hogy valamely határozat fellebbezésre való tekintet nélkül végrehajthatónak mondassék-e ki, az elnök névszerinti szavazást köteles elrendelni.¹⁰⁾

4. Széksértés. Aki a közgyűlésen olyan kifejezéssel él, amely a tanácskozás méltóságát, vagy a gyűlés tagjait sérti, és azt rögtön vissza nem vonja, vagy aki botránys magaviseletével a tanácskozást — figyelmeztetés ellenére — zavarja, széksértést követ el, és őt a közgyűlés — fellebbezés kizárásával — 30 P-ig, megyei városokban 100 P-ig terjedhető bírsággal sújthatja. A bírság a szegényalapot illeti, és azt közigazgatási úton kell behajtani, a bírsággal sújtott pedig addig, amíg azt le nem fizette, nem vehet részt a gyűlésekben.

Széksértés kérdésében előbb a fölött kell szavazni, büntetendő-e a vádlott, és csak azután a bírság mennyisége fölött.¹¹⁾

6) 1886: XXII. tc. 66. §. 4. bek.; 7) U. o. 57. §.; 8) U. o. 59. §. 1., 2. bek.; 9) U. o. 57. §. 1. bek.; 10) U. o. 59. §. 3—5. bek.; 11) U. o. 60. §.

35. §. A községi előljáróság.

1. Az előljáróság tagjai:

a) *kisközségekben*: a bíró és helyettese (másod- vagy törvénybíró), legalább két tanácsbeli (esküdt, hites), a körjegyző, a körgyám, a körorvos; — (a másodbírói és a második tanácsbeli állás — a thatóság hozzájárulásával — megszüntethető);

b) *nagyközségekben*: a bíró és helyettese (másod- vagy törvénybíró), legalább négy tanácsbeli, a pénztárnok, a községi jegyző, esetleg jegyzők, a közgyám, a községi, illetőleg körorvos;

c) *megyei városokban*: a polgármester, a rendőrkapitány, a tanácsnokok, a főjegyző, a rendes fizetéses jegyzők, a főügyész, a rendes fizetéses ügyészek, az árvaszéki ülnökök, a pénztárnok, a számvevő, az ellenőr, a közgyám, a levéltárnok, az orvos, a mérnök, a községi erőtiszt és esetleg más rendszeresített községi tisztviselők.¹⁾

A városi tanácsot a törvény megszüntette.²⁾

2. **Tagsági kellékek.** Községi előljárává az a 24 éves önjogú magyar állampolgár választható, akinek községi választójoga van, és nem esik a törvényben megjelölt kizáró okok alá.³⁾ Ezek a kizáró okok a következők: a) aki községi képviselővé nem választható (pl. nő — a megyei városra tett némi kivétellel⁴⁾); b) foglalkozásuk miatt a lelkészek, tanítók, állami vagy vmegyei alkalmazottak; c) rokonsági összeférhetetlenségük miatt: a bíró és a pénztárnok egymással vagy a jegyzővel, illetőleg megyei városban: a polgármester, főjegyző, pénztárnok és a számvevői személyzet egymással első fokon rokonságban, vagy sógorságban nem állhatnak.⁵⁾ A rokonsági összeférhetetlenség kérdésében panasznak van helye a közig. bírósághoz.⁶⁾

Külön képesítéshez kötött állásokra olyanok is megválaszthatók, akik nem községi választók;⁷⁾ — viszont ezek a törvényben megkívánt képesítést kötelesek igazolni, ilyenek jelesül: a megyei városok polgármesterei és egyéb fogalmazási tisztviselői,⁸⁾ a községi jegyzők,⁹⁾ az orvosok,¹⁰⁾ az ügyészek,¹¹⁾ a mérnökök,¹²⁾ az erdőtisztek.¹³⁾

1) 1886: XXII. tc. 63. §.; 2) 1929: XXX. tc. 44. §. (3); 3) 1886: XXII. tc. 73. §.; 4) 1929: XXX. tc. 42. §. (3); 5) 1886: XXII. tc. 75. §.; 6) 1896: XXVI. tc. 29. §.; 7) 1886: XXII. tc. 73. §. 2. bek.; 8) 1929: XXX. tc. 65. §. (1933: XVI. tc. 39. §.), 1912: LVIII. tc. 22. §.; 9) 1900: XX. tc. 3. 4. §.; 10) 1876: XIV. tc. 143. §., 1883: I. tc. 9. §. 1.; 11) 1929: XXX. tc. 65. §. (2), 1913: LIII. tc. 1. §., 1921: XXVII. tc. 1. §.; 12) 1883: I. tc. 10. §.; 13) U. o. 12. §.

Különösen nagy- és kisközségi jegyzői állásra az van képesítve, aki a községi közigazgatási tanfolyamot elvégezte, és a községi közigazgatási vizsgát letette; — továbbá az a jogi vagy államtudományi tudor, vagy államtudományi államvizsgát tett egyén, aki 1 évi községi jegyzői irodai gyakorlat igazolása után — községi közigazgatási tanfolyam hallgatása nélkül — letette a községi közigazgatási vizsgát; — végül az ügyvédi vagy gyakorlati bírói vizsgát tett egyének, valamint a valóságos alispánok, vmegyei jegyzők, főszolgabírók és szolgabírók, akik községi közig. tanfolyam hallgatása és vizsgatétel nélkül is képesítve vannak a községi jegyzői állásra.¹⁴⁾

3. **Az előljáráói stb. állások betöltése és a megbízás tartama.**

I. *megyei városban*: a) a polgármestert a képviselőtestület 10 évre választja;¹⁵⁾ b) a rendőrkapitány kinevezett állami tisztviselő;¹⁶⁾ c) a városi számvevőség egész személyzetét a főispán nevezi ki élethossziglan;¹⁷⁾ d) a többi tisztviselőt a képviselőtestület élethossziglan választja.¹⁸⁾

II. *nagyközségekben*: a) a bírót, a tanácsbelieket és a közgyámot a választóközönség választja 3 évre;¹⁹⁾ b) a jegyzőt, a községi orvost és a községi állatorvost a községi képviselőtestület választja élethossziglan;²⁰⁾ c) a körorvost és a körállatorvost az érdekelt községek kiküldötteiből (1.000 lakosig 1, minden további 500 lakos után 1—1 kiküldött) és az alispán által a községi kiküldöttekkel egyenlő számban kiküldött vmegyei bizottsági tagokból álló küldöttség — a körorvosi, illetőleg állatorvosi székhelyen — választja élethossziglan a főszolgabíró elnöklete alatt. A körállatorvos választására a községek csak földműves gazdákat küldhetnek ki, — az alispán pedig lehetőleg olyan tagokat küldjön ki, akik az illető orvosi, illetőleg állatorvosi körben laknak;²¹⁾

III. *kisközségekben*: a) a bírót és a tanácsbelieket a választóközönség választja 3 évre;²²⁾ b) a körjegyzőt és a körgyámot a szövetkezett községek képviselőtestületeinek a kör székhelyén, a főszolgabíró elnöklete alatt tartott együttes közgyűlése választja 3 évre.²³⁾

Az az előljáráó, akinek megbízása lejárt, tisztét mindaddig köteles ellátni, amíg utóda hivatalát el nem foglalta.²⁴⁾

14) 1900: XX. tc. 3. §.; 15) 1929: XXX. tc. 68. §. (2); 16) 5.047/1919. M. E. 1., 31. §.; 17) 1929: XXX. tc. 68. §. (1); 18) U. o. 68. §. (5), 1908: XXXVIII. tc. 6. §. 2. bek., 1928: XIX. tc. 112. §. 1.; 19) 1886: XXII. tc. 68., 69. §.; 20) U. o. 68. §., 1908: XXXVIII. tc. 6. §. 1., 2. bek., 1928: XIX. tc. 112. §. 1., 3., 5.; 21) 1908: XXXVIII. tc. 6. §. 1., 3., 4. bek., 1928: XIX. tc. 112. §. 1., 3., 5.; 22) 1886: XXII. tc. 68., 69. §.; 23) U. o. 68., 69., 83. §.; 24) U. o. 69. §.

4. Kijelölés. *Megyei városban* a kijelölést minden választás alá eső állásra a kijelölő választmány gyakorolja, amely a tisztújítószerék elnökének elnöklete alatt, a képviselőtestület által választott és az elnök által meghívott 2—2 képviselőtestületi tagból alakul. Szavazategyenlőség esetében az elnök dönt.

Nagy- és kisközségben: a bírói, a jegyzői (körjegyzői), az orvosi (körorvosi) és az állatorvosi (körállatorvosi) állásra a tisztújítószerék elnöke, — a többi állásra — a tisztújítószerék elnökének vezetése alatt — a képviselőtestület jelöl.

Minden állásra legalább 3 egyént kell jelölni, kivéve ha nem jelentkezett 3 jelölhető személy. Érvényesen szavazni csak jelöltre lehet.²⁵⁾

5. Választás. A községi előljárók, a segéd- és kezelőszemélyzet választása *tisztújítószeréken* történik, amelynek elnöke megyei városban az alispán, akadályoztatása esetében a thatóság által e végből kiküldött helyettese; — nagy- és kisközségben a főszolgabíró, vagy az általa megbízott szolgabíró, — akadályoztatásuk esetében az alispán által ebből a célból kiküldött helyettes.²⁶⁾

A tisztújítás (tisztújítószerék) határnapját megyei városban az alispán, nagy- és kisközségben a főszolgabíró tűzi ki a képviselőtestület megalakulását követő valamely napra.

A választást a tisztújítószerék elnöke vezeti. A választók az elnök mellé 4 bizalmi férfit jelölnek ki; ha e jogukkal nem élnek, a bizalmi férfiakat az elnök nevezi ki.²⁷⁾

A választás felkiáltással, vagy szavazással történik. Az elnök köteles 10 választó kívánatára a szavazást elrendelni.²⁸⁾

A szavazás *megyei városokban* hivatalból rendelkezésre bocsátott egyenlő szavazólapokkal titkosan,²⁹⁾ — *nagy- és kisközségben* a szavazók nevének és szavazatának feljegyzésével történik, amit az elnök által kinevezett küldöttség nyilvánosan végez.³⁰⁾

Megyei városban: a polgármester, a tanácsnokok, a főjegyző, a főügyész, az orvos és a pénztárnok, — *nagy- és kisközségben:* a bíró, a jegyző, a körjegyző, az orvos, a körorvos, az állatorvos, a körállatorvos megválasztásához általános, — a többiekéhez viszonylagos szavazattöbbség szükséges.³¹⁾

A választást senki sem köteles elfogadni; — nagy- és kisközségben azonban a bírói hivatalt csak rendkívüli akadályoztatás okából lehet visszautasítani, — különben köteles

25) 1886: XXII. tc. 77. §.; 26) U. o. 72. §.; 27) U. o. 78. §.; 28) U. o. 79. §.; 29) 1929: XXX. tc. 68. §. (6); 30) 1886: XXII. tc. 80. §.; 31) U. o. 63., 81. §., 1928: XIX. tc. 112. §. 6.

azt a megválasztott — 200 P-ig terjedhető bírság terhe alatt — legalább 1 évig viselni. A felmentést — kérelemre — az alispán adja meg, akinek határozata ellen fellebbezéssel lehet élni a kisgyűléshez, és ennek határozata ellen panasszal a közig. bírósághoz. Aki azonban a bírói tisztséget már 1 éven át viselte, vagy a bírságot lefizette, nem kötelezhető arra, hogy azt tovább viselje, vagy hogy 6 év letelte előtt újra elvállalja. Ebben a kérdésben is van helye fellebbezésnek és közig. bírósági panasznak.³²⁾

6. Jogorvoslat. A tisztviselői választás ellen fellebbezéssel lehet élni a kisgyűléshez, és ennek határozata ellen panasszal a közig. bírósághoz.³³⁾

7. Eskü. A községi alkalmazottak a képviselőtestület előtt esküt (fogadalmat) tesznek.³⁴⁾

8. Helybenlakás. A megválasztott előljáró a községben, illetőleg a körben köteles lakni.³⁵⁾

9. Helyettesítés. A megüresedett állásokat ideiglenesen helyettesítés útján töltik be. Helyettesítésre jogosult: *megyei városban:* a polgármesteri állásra a képviselőtestületnek az alispán elnöklete alatt tartott közgyűlése, — a többi állásra a képviselőtestület a polgármester elnöklete alatt, — *nagy- és kisközségben:* a jegyző (körjegyző) és az állatorvos (körállatorvos) állásaira a főszolgabíró, az orvos (körorvos) állására az alispán, — a többire a képviselőtestület a főszolgabíró elnöklete alatt.³⁶⁾

10. Illetmények. A megyei városok tisztviselői ugyanolyan fizetésben részesülnek, mint amilyen az ugyanabba a fizetési osztályba tartozó állami tisztviselőknek jár.³⁷⁾ Állásait a törvény sorozta fizetési osztályokba.³⁸⁾

Az állami fizetési rendszernek megfelelő osztályokba soroztattak továbbá a nagy- és kisközségek olyan alkalmazottainak az állásai is, akik a község igazgatásával járó irodai vagy szakszerű tennivalók hivatásszerű ellátására rendszeresített állandó állásban élethossziglan, esetleg helyettes minőségben ideiglenesen vannak alkalmazva.³⁹⁾

Azt, hogy az ideiglenesen alkalmazott előljárók részesüljenek-e fizetésben, és mekkorában, az egyes községek

32) 1886: XXII. tc. 71. §., 1929: XXX. tc. 35. §. (1) 2., 1896: XXVI. tc. 32. §.; 33) 1886: XXII. tc. 81. §., 1929: XXX. tc. 35. §. (1) 2., 68. §. (6), 1896: XXVI. tc. 28. §., 1908: XXXVIII. tc. 37. §. 2., 1928: XIX. tc. 113. §.; 34) 1886: XXII. tc. 85. §.; 35) 1886: XXII. tc. 76. §., 1908: XXXVIII. tc. 8. §. 2., 3. bek., 1928: XIX. tc. 112. §. 9.; 36) 1886: XXII. tc. 84. §., 1928: XIX. tc. 112. §. 10., 1908: XXXVIII. tc. 24. §. 1. bek.; 37) 1927: V. tc. 49. §.; 38) 1923: IV. tc. 1. §. és B mell.; 39) 62.000/1926. B. M. 1—3.

szabályrendeletben állapítják meg. Ott pedig, ahol ezt a közbiztonsági viszonyok kívánják, elrendelheti a thatóság, hogy az előjárók házáat és egyéb vagyonát a község költségén tűzkár ellen biztosítsák.⁴⁰⁾

Azoknak a községi alkalmazottaknak, akik olyan rendszeresített állást töltenek be, amelyre őket élethosszig választották meg, saját maguk és hozzátartozóik javára ellátásra van igényük.⁴¹⁾ A községi alkalmazottak ellátása a vmegyei nyugdíjalap terhére esik, amely a községek nyugdíjalapjával egyesített.⁴²⁾

A törvény a megyei városokat már régebben kötelezte nyugdíjintézet felállítására.⁴³⁾ Nyugdíjintézeteik a vmegyei és a községi nyugdíjalapok egyesítése után is érintetlen maradt; — a belügyminiszter azonban megokolt esetben elrendelheti a megyei városi külön nyugdíjintézet megszüntetését, és a városi alkalmazottak részére járó ellátási összegeknek a vmegyei nyugdíjalap költségvetésébe beállítását.⁴⁴⁾

Azt, hogy a körhöz tartozó egyes községek milyen arányban viseljék a közös költségeket, az alispán állapítja meg; — határozata ellen panasszal lehet élni a közig. bírósághoz.⁴⁵⁾ Ezek a költségek az egyes községeket a föld-, a ház-, a társulati és a tantieme-adó, valamint az 5%-os kulcs alapján kiszámított általános kereseti adó együttes összegeinek arányában, mégis a községek teherbírásának figyelembevételével terhelik.⁴⁶⁾

36 §. Változások a községek területében és szervezetében.

A községek viszonyaiban beálló változások vonatkozhatnak területükre (területrészek átcsatolása), vagy szervezetükre (fel- vagy visszafejlődés, más körjegyzőségbe átlépés, nagyközséggel szövetkezés), vagy a területre és a szervezetre egyaránt (új községgé alakulás, egyesülés).

1. Területi változások. Valamely pusztának (havasnak), vagy valamely más községi területrésznek *más községhez csatolását meg kell engedni*, ha: a) az átcsatolást az átcsatolandó területek birtokosainak az a része kéri, amely az állami egyenes adók felénél nagyobb részt fizet; b) ha az

40) 1886: XXII. tc. 65. §.; 41) 177.300/1924. B. M. 4. §.; 42) 160.224/1924. B. M. 4., 12. §.; 43) 1912: LVIII. tc. 19. §.; 44) 160.224/1924. B. M. 4. §. (4), (5); 45) 1886: XXII. tc. 67. §., 1929: XXX. tc. 57. §. 2. b), 1908: XXXVIII. tc. 6. §., 37. §. 2.; 46) 177.200/1924. B. M. 6. §.

átcsatolást a közelebb fekvés, a közlekedés könnyebbége, vagy a közigazgatás érdeke indokolja, különösen ha valamely beékelt területet attól a községtől, amelyhez eddig tartozott, természetes akadályok választják el; c) ha az átcsatolás következtében az a község, amelyhez a puszta (havas) vagy más területrész eddig tartozott, közigazgatási kötelezettségeinek teljesítésére nem válik képtelenné.¹⁾

Ugyanez áll arra a birtokrészre, amelyet tulajdonosa a vele összefüggő más község határába kíván átkebeleztetni; — itt azonban még azt is igazolni kell, hogy a kérdéses birtokrész lakói az átcsatolás után közelebb lesznek a község-házához és a népiskolához, vagy hogy azokhoz könnyebben hozzáférhetnek, mint azelőtt.²⁾

Ha annak a községnek, amelyhez az átcsatolás történik, törzsvagyona, vagy adóssága van, — abban a kérdésben, hogy az átcsatolt terület részesül-e és mennyiben a törzsvagyomban, és hogy milyen mértékben járul az adósságokhoz, a thatóság közbenjöttével egyességet kell megkísérlni, és ha ez nem sikerül, a bíróság dönt.³⁾ Községek egyesítése esetében — megegyezés hiányában — a vagyonok elkülönítve maradnak.⁴⁾

Az átcsatolás kérdésében az alispán határoz; határozata ellen fellebbezéssel lehet élni a belügyminiszterhez.⁵⁾

A belügyminiszter kérelem nélkül (hivatalból) is elrendelheti egyes területrészeknek a velük összefüggő községhez átcsatolását, ha azt magasabb közigazgatási vagy rendőri tekintetek követelik.⁶⁾

Ha valamely puszta vagy különálló birtokrész átcsatolásának *más thatóság* területén fekvő községhez kellene történnie, előbb azt a pusztát vagy birtokrészt a másik thatóságba kell átkebeleztetni. Ha ebben az érdekelt két thatóság megegyezett, az átkebelezést a belügyminiszter engedélyezi — a törvényhozásnak való utólagos bejelentés mellett; — megegyezés hiányában azt csak a törvényhozás engedheti meg.⁷⁾

2. Szervezeti változások. A) *Felfejlődés*. Ha valamely puszta községgé, kisközség nagyközséggé, vagy nagyközség megyei várossá kíván felfejlődni, a képviselőtestület útján benyújtandó kérvényben igazolni kell a thatóságnál: a) hogy az átalakulást a lakosoknak és birtokosoknak az a része kívánja, amely a puszta vagy község összes egyenes állami

1) 1886: XXII. tc. 148., 149. §.; 2) U. o. 155., 153. §.; 3) U. o. 156. §.; 4) U. o. 159. §.; 5) U. o. 148., 149., 155. §., 1929: XXX. tc. 57. §. 2. b); 6) 1886: XXII. tc. 149. §. 2. bek.; 7) U. o. 148., 149. §.

adójának felénél többet fizet; b) hogy az átalakulás következtében reájuk nehezedő kötelezettségek teljesítésére elég szellemi és anyagi erővel rendelkeznek; c) ha kisközség válnék nagyközséggé: hogy a visszamaradó kisközségek képesek maradnak a körjegyzőség fenntartására, vagy célszerűen csatlakozhatnak más körjegyzőséghez. Ha mindezt igazolják, az átalakulást nem lehet megtagadni.⁸⁾

B) *Visszafejlődés.* Thjogú városnak megyei várossá visszafejlődését a belügyminiszter engedheti meg, és nem tagadhatja meg az átalakulást, ha azt a város lakosságának az a része kéri, amely együtt az összes egyenes állami adók felénél többet fizet. Az átalakulást azonban mindig törvénybe kell iktatni.⁹⁾

Ha valamely megyei város nagyközséggé, vagy nagyközség kisközséggé akar átalakulni, vagy valamely község — önállóságával felhagyva — a szomszédos községhez kíván csatlakozni, vagy ezzel egyesülni, vagy ha valamely község pusztaként kíván valamely községhez közigazgatásilag csatlakozni, a képviselőtestület útján benyújtott kérvényben köteles igazolni, hogy az átalakulást azok a községi lakosok vagy birtokosok kéri, akik az összes egyenes állami adók felénél többet fizetnek, — hogy továbbá a község — szellemi vagy anyagi erők hiányában — nem képes azokat a kötelezettségeket teljesíteni, amelyek eddigi szervezetében reáruhultak.

Kisközséggé átalakulás, vagy a kisközség megszűnése esetében azt is igazolni kell, hogy valamely szomszédos községgel való szövetkezés lehetséges, és hogy a jegyzőt illetmény-igényeire nézve egyesség vagy hatósági határozat útját kielégítették.¹⁰⁾

C) *Visszafejlesztés.* A belügyminiszter — a thatóság felterjesztésére vagy meghallgatásával — kérelem nélkül (hivatalból) is elrendelheti megyei városnak nagyközséggé, vagy nagyközségnek kisközséggé átalakítását, vagy kisközség önállóságának megszüntetését, és közigazgatási tekintetben valamely szomszédos községhez csatolását, vagy azzal egyesítését: a) ha a község az eddigi szervezetével járó kötelezettségeinek nem felel meg, és azokat — $\frac{1}{4}$ évi időközökben háromszor — hozzáintézett figyelmeztetés után sem teljesíti; b) ha elveszti azokat a szellemi vagy anyagi kelleket, amelyekhez eddigi szervezetében való fennállása kötve van; és c) ha kötelezettségeinek csak olyan magas

8) 1886: XXII. tc. 151. §.; 9) U. o. 150. §.; 10) 1886: XXI. tc. 95. §.; 11) 1886: XXII. tc. 157. §.

községi adó kivetésével tudna megfelelni, amely a szomszédos községeket tetemesen felülmúlná.¹²⁾

A községek háztartási egyensúlyának megóvása és fenntartása céljából mindezt a jogot *feltétel nélkül* gyakorolja a belügyminiszter, sőt azon túlmenően a községek egyesítésének, átcsoportosításának és a körjegyzői székhelyek megállapításának a jogát is.¹³⁾

D) *Átlépés más körjegyzőségbe.* Ez nem szükségképpen változtatja meg sem a területet, sem a szervezetet; de változást idéz elő a körjegyzőségek összetételében, és gyakran a körjegyzőségi székhelyben is.

Valamely kisközségnek egy másik körjegyzőségbe való átlépését — az illető község kérelmére — megengedheti a thatóság: a) ha azt a helyi körülmények kellőleg indokolják, és az a közigazgatás hátránya nélkül megtörténhetik; b) ha a visszamaradt községek az átlépés következtében nem válnak képtelenné törvényszabta kötelezettségeik további teljesítésére; c) ha az érdekelt körjegyzőt illetményeire nézve egyesség vagy hatósági intézkedés útján kielégítették.

Ha a csatlakozás tekintetében a községek nem jutottak megállapodásra, vagy ha a csatlakozás közigazgatási szempontból esik alapos kifogás alá, a szövetkezés módozatait a thatóság hivatalból állapítja meg. Határozata ellen felebbzéssel lehet élni a belügyminiszterhez.¹⁴⁾

E) *Kisközség szövetkezése nagyközséggel.* Ha valamely kisközség elkülönített helyzete, vagy a közlekedés nehézségei miatt nem alkothat más kisközséggel körjegyzőséget, a thatóság kivételesen megengedheti, hogy valamely nagyközséggel szövetkezzék akként, hogy az utóbbi nagyközségi jellegét nem veszti el. Ha a két község közt nem jönne létre egyesség a jegyző és a kör- vagy közgyám választása, a jegyzői tennivalók ellátása, és a csatlakozással járó költségek fedezése tekintetében, ezekben a kérdésekben a thatóság határoz, és határozata ellen fellebbezésnek van helye a belügyminiszterhez.¹⁵⁾

3. *Területi és szervezeti változás* következik be új községgé alakulás által, aminek külön módjai a községek egyesülése, és a telepítés által bekövetkező községalakulások.

A) Ha a *puszta* birtokosai kéri annak önálló községgé alakulását, kötelesek igazolni: a) hogy az átalakulást a pusztai birtokosoknak az a része kéri, amely az összes állami egyenes adók felénél többet fizet; b) hogy a kérdéses terü-

12) 1886: XXII. tc. 158. §.; 13) 177.300/1924. B. M. 1. §.; 14) 1886: XXII. tc. 160. §.; 15) U. o. 161. §.

leten legalább 50 állandóan megtelepedett család lakik, és ezek közt legalább háromszor annyi községi választó van, mint amennyi a felállítandó képviselőtestület választás alá eső tagjainak a száma; c) hogy elég olyan törzslakos van, akik a jegyzői álláson kívül a többi előjárói állásra képesítettek; d) hogy megfelelő községháza és népiskola felállításáról történt gondoskodás; e) hogy a pusztai lakosok és birtokosok egyesek túlterhelése nélkül is képesek lesznek az átalakulás és a közigazgatás költségeit viselni; f) hogy az a község, amelytől a puszták elszakad, nagy- vagy kisközségként azontúl is képes lesz közigazgatási és közművelődési kötelezettségeit teljesíteni.¹⁶⁾

Ha több puszták vagy külön gazdasági terület kíván egy községgé alakulni, az előbb felsorolt kötelezettségeken kívül azt is igazolni kell, hogy birtokaik összefüggő területet alkotnak, és hogy az új községházához és népiskolához közelebb lesznek, vagy könnyebben jutnak hozzájuk, mint azokban a községekben, ahová eddig tartoztak.¹⁷⁾

B) Két vagy több szomszédos község kérheti egy községgé alakulását (egyesülését), ha igazolják, hogy a községek az eddigi szervezetükkel járó kötelezettségeiknek — szellemi vagy anyagi erők hiányában — nem tudnak eleget tenni.¹⁸⁾

A belügyminiszter — a thatóság felterjesztésére vagy meghallgatásával — kérelem nélkül (hivatalból) is elrendelheti két vagy több szomszédos kisközségnek egy községgé alakulását (egyesülését): a) ha a községek az eddigi szervezetükkel járó kötelezettségeiknek nem felelnek meg, és azokat — $\frac{1}{4}$ évenként háromszor megismételt — hatósági figyelemztetés után sem teljesítik; b) ha elvesztik azokat a szellemi vagy anyagi eszközöket, amelyekhez jelenlegi szervezetük kötve van; c) ha bebizonyul, hogy kötelezettségeiknek csak olyan magas községi adó kivetésével tudnának megfelelni, amely a szomszédos községek adóterhét tetemesen meghaladná.¹⁹⁾

C) Összeépült községek egyesítését valamelyik község képviselőtestületének a thatóság által támogatott kérelmére, és az egyesülés (valamint a községi pótdó viselésében való részesülés) feltételeinek megállapítása mellett a belügyminiszter rendelheti el. Ha az egyesülést mindkét lakosságának az a része kívánja, amely a községi egyenes állami adók nagyobb részét fizeti, a belügyminiszter az egyesülést kötelese megengedni.²⁰⁾

Ha az összeépült két község különböző thatóságokban fekszik, egyesítésük csak azután történhetik meg, hogy vala-

16) 1886: XXII. tc. 152. §.; 17) U. o. 153. §.; 18) U. o. 157. §.; 19) U. o. 158. §.; 20) U. o. 162. §.

melyik községet a másik törvényhatóságba átkebelezték. Az átkebelezést mindkét thatóság megegyezése esetében a belügyminiszter engedi meg — a törvényhozásnak való utólagos bejelentés mellett; — megegyezés hiányában azonban az csak a törvényhozás útján történhetik.²¹⁾

Egyesített községek vagyonának az egyesítése iránt is egyességet kell megkísérelni; — ha ez nem sikerül, a birtoklás és a használat egyaránt elkülönítve marad.²²⁾

D) A telepítés is egyik módja új község alakulásának. Telepítésre jogosultak: az állam, magánbirtokosok és a községek.²³⁾ A telepített községnek akkora területének kell lennie, hogy azon legalább 150 gazdálkodó telepes elhelyezhető legyen, akik mindenikének legalább 10, és legfeljebb 80 hold terület jusson, beleszámítva ebbe a legalább 400 □-öl belsejébe és a közös legelőterületébe is.²⁴⁾

Az új község telepítésére irányuló kérelmet a közig. bizottsághoz kell benyújtani, amely azt a thatóság első tisztviselőjéből, a t. főügyészből és az államépítészeti hivatal főnökéből álló küldöttséggel tárgyalatja a helyszínén. A telepítés megengedése kérdésében a közig. bizottság telepítési albizottsága (l. 27. §. 4. H)) határoz; határozata ellen fellebbezésnek van helye a földművelésügyi miniszterhez, akihez a határozatot — jóváhagyás végett — fellebbezés hiányában is fel kell terjeszteni.²⁵⁾

A befejezett telepítési munkálatokat — az előbb említett küldöttség helyszíni eljárása után — a közig. bizottság telepítési albizottsága hitelesíti, és a bel- és földművelésügyi miniszterhez felterjeszti.²⁶⁾

A telepítési munkálatok hitelesítése után a belügyminiszter gondoskodik az önálló községgé alakítás, vagy más községhez csatolás, a képviselőtestület megalakítása és a szükséges egyéb intézkedések megtétele, valamint a telekkönyvi átalakítás iránt.²⁷⁾

A községi szervezet megalakulásáig a telep ügyeit a thatóság által a telepítő ajánlatára megalkotott előjáróság, és az e mellé a telepesek által maguk közül választott 12 tagú véleményező testület intézi.²⁸⁾

21) 1886: XXII. tc. 163. §.; 22) U. o. 159. §.; 23) 1894: XV. tc. 1. §.; 24) U. o. 2., 4., 5. §.; 25) U. o. 9. §., 7.890/1930. M. E. 6. §.; 26) 1894: XV. tc. 10. §., 7.980/1930. M. E. 6. §.; 27) 1894: XV. tc. 23. §.; 28) U. o. 24. §.

II. Rész. A közigazgatás működése.

37. §. Közigazgatási aktusok.

1. **Általában.** Közigazgatási aktus az a tevékenység, melyet a közigazgatási szerv valamely közérdekű cél megvalósítása végett kifejt.

Közigazgatási szerv pedig nemcsak az, amelynek hatósági jogköre van, vagyis amely olyan akaratkijelentésre jogosult, amelyet közhatalommal ki is lehet kényszeríteni, hanem mindaz az egyén vagy testület, aki vagy amely közérdekű működést a közhatalomtól eredő megbízás (felhatalmazás) alapján fejt ki. Közigazgatást végez tehát a hatósági jogkörrel felruházott főszolgabíró éppúgy, mint az, aki az ő rendelkezéseit végrehajtja, pl. az elővezetést fogatosítja, vagy akár az a kisbíró, aki a közérdekű rendelkezéseket közhírré teszi (kidobolja). A kellék csak az, hogy a megbízott szerv a megbízás keretében járjon el.

2. **Rendelkezés.** A közíg. aktusban két főelem van: az akaratkijelentés, és az akarat fogatosítása. A fogatosító cselekedetekkel egy tekintet alá esik mindaz a működés, amely az akarat kijelentésének vagy fogatosításának az előkészítéséhez szükséges (idézés, kézbesítés stb.), valamint mindaz, amely a közigazgatási ügymenet rendje érdekében történik (iktatás, ügykezelés, nyilvántartás stb.).

Az akaratkijelentés ugyan csak a fogatosítás által valósul meg, — tartalmánál fogva azonban hasonlíthatatlanul fontosabb feladat a fogatosításnál.

Az akaratkijelentésnek általános elnevezése a *rendelkezés* (intézkedés), amely a meghagyást (parancs vagy tilalom) és utasítást egyaránt magában foglalja.

3. **Jogszabályalkotás.** Akaratkijelentéssel járó közigazgatási aktus a jogszabályalkotás is, amely azonban nem egyes közigazgatási cselekmény létrehozását célozza, hanem egyfelől a megvalósításra váró közcélokat jelöli ki, másfelől azokat az általános szabályokat állapítja meg, amelyek szerint a hasonló közérdekű cselekvéseknek történniük kell a végből, hogy az intézkedések egyöntetűek és olyanok legyenek, amelyek a közérdeknek és a közhatalom akaratának (a jogrendnek) megfelelnek.

4. **Határozat.** Akaratkijelentést foglal magában a határozat is akkor, amikor valamely kérelem teljesítése vagy megtagadása kérdésében dönt, vagy valaminő közérdekű magatartást rendel el, vagy tilt meg. Az ilyen határozat azonban tulajdonképpen rendelkezés, — míg a szoros értelemben vett határozat valamely vitás kérdést dönt el, tehát a bírói ítélettel azonos jellegű, amikor megállapítja, hogy a fennforgó esetben milyen álláspont felel meg a jogszabályoknak.

Az ilyen szoros értelemben vett határozat tehát rendszerint csak olyan ügyben keletkezhetik, amelyben jogilag szabályozott jogviszonyról van szó. Kivételesen előfordulhat jogilag nem szabályozott kérdésben is, amikor az ügyet diskrecionális alapon ugyan, de a tételes jog szellemében kell eldönteni.

Ezek szerint a *rendelkezés* egyes konkrét közérdekű ügyre vonatkozó hatósági akaratkijelentés; — ezzel szemben a *jogszabályalkotás* az egyenemű közérdekű ügyek intézésére irányadó általános és állandó érvényű szabályoknak a megállapítása; a *határozat* pedig egyes konkrét kérdések jogszabályszerűségének az elbírálása.

A jogszabály általános és állandó érvényű hatályosságából következik, hogy megalkotására nem minden hatóság jogosult, és hogy megállapítása szigorúbb alakszerűségek szerint történik, mint az intézkedés vagy a határozathozatal, — azonfelül még felsőbbhatósági jóváhagyásra is szorul.

5. **Véleménynyilvánítás.** Az akaratkijelentéstől különbözik a véleménynyilvánítás (megállapodás kifejezésre juttatása), ami csak azt fejezi ki, hogy a véleményező mit tart jogszerűnek, vagy a közérdek szempontjából célszerűnek, vagyis hogy mit tenne, ha az akaratkijelentés őt illetné.

A véleménynyilvánítás nem hat ki közvetlenül a közigazgatási cselekvésre, — közvetve azonban gyakorolhat arra befolyást azzal, hogy akár a szaktudás alapján, akár az érvek súlyánál fogva döntő befolyása lehet a cselekvő szerv akaratkijelentések kialakulására.

38. Közigazgatási eljárás.

A közigazgatási eljárás azoknak a közíg. aktusoknak a sorozata, amelyek szükségesek a végből, hogy valamely közcél megvalósuljon.

A közíg. eljárás *célszerűségének*, és még inkább *jogszerűségének* a biztosítása kívánatossá tenné a közíg. eljárás részletes szabályozását, amit ma már a „jogállam” köve-

telményének is tekintenek. Azonban az életviszonyok sokfélesége és változandósága, valamint a közigazgatás célja, amely mindig a közszükségletek minél tökéletesebb megvalósítására törekszik, tehát állandó fejlődés alatt áll, ezt a szabályozást szerfölött megnehezíti.

A polgári perrendtartás szabályait szokták általában irányadónak venni a közig. eljárásban is, azok azonban — a két eljárás különbözősége miatt — a maguk teljességében nem alkalmasak a közig. eljárás szabályozására.

A bíró ugyanis kizárólag a tények jogszerűségét vizsgálja, és ennek megállapításánál egyébre nem is törekszik; míg a közig. eljárásnak célja az, hogy közérdekű kérdéseket minél tökéletesebben és minél célszerűbben oldjon meg, ami gyakran lehetetlenné teszi a szigorú szabályokhoz való merev ragaszkodást.

Közigazgatási jogunkban az eljárási szabályok csak nagyon szórványosan, és csak egyes konkrét ügyekre vonatkozóan vannak megállapítva, amely különleges eljárási szabályok ismertetése az illető közig. ág keretébe tartozik. E helyütt csak néhány általános rendelkezés felemlítésére szorítkozunk.

1. **Hatóságok. Hatáskör. Illetékesség. Hatóság** az a szerv, amely közhatalommal kikényszeríthető rendelkezés tételére jogosult. A **hatáskör** pedig annak a megállapítása, hogy egy bizonyos nemű ügyeknek a hatósági intézése mely szervnek a kizárólagos jogkörébe tartozik. Ezzel szemben az **illetékesség** annak a meghatározása, hogy valamely konkrét ügyben az egyenlő hatáskörű hatóságoknak melyike hivatott eljárni. A hatáskört tehát az ügyek természete dönti el, pl. a gyámügy I. fokon az árvaszék hatáskörébe tartozik; — az illetékesség megállapításánál azonban a területnek, a személynek, a dolgoknak és a jogviszonyoknak a körülményei játszanak szerepet; annak megállapításánál pl., hogy valamely kiskorú ügyében melyik árvaszék illetékes az eljárásra, szerepe lehet a kiskorú illetőségi községének, vagy ingatlanai vagy ingó vagyona fekvésének stb.

A hatáskör és az illetékesség jelöli ki az egyes konkrét ügyben eljárni hivatott hatóságokat; tehát ezek alapján alakulnak ki a hatósági fokozatok, vagyis a fórum-rendszer. Ennélfogva az ügyeknek a hatóságok közt való helyes megosztása nagyon fontos az ügyintézés helyessége, gyorsasága, a felek kényelme és a közigazgatás jósága szempontjából.

Közigazgatási jogunkban gyakran ötletszerűen történt az első, de néha még a fellebbviteli hatóságok kijelölése is.

Az **elsőfokú** hatóságokon a tételes közigazgatási jog egész területének gyökeres átdolgozása nélkül nehéz volna alapos változtatást tenni; újabb jogszabályainkban is ritka kivételképpen akadunk ilyen intézkedésre, pl. amikor a bányauji kisajátítási ügyeket I. fokon a thatóság első tisztviselőjének a hatáskörébe utalták.¹⁾

Az újabb novella, amelynek idevonatkozó rendelkezéseit még nem léptették életbe, ebben a kérdésben a következő megállapításokat foglalja magában: a) azokban a közig. ügyekben, amelyekre nézve az I. fokú hatóságot más jogszabály alapján nem lehet megállapítani, a főszolgabíró (a polgármester) határoz;²⁾ b) a közig. bizottság helyett I. fokon a thatóság első tisztviselője határoz, kivéve: a közös erdőbirtokossági és hegyközségi ügyeket, amelyekben a közig. bizottság gazdasági albizottsága; — és az orvosi körök székhelyének megállapítását, amelyben a kisgyűlés határoz;³⁾ c) a vízművelés helyeken való lefektetés és fásítás kérdésében I. f. hatóság a közig. bizottság gazdasági albizottsága;⁴⁾ d) a körállat- orvos költségéhez hozzájárulás kérdésében I. f. az alispán határoz;⁵⁾ e) megyei városban útlevelkiállító hatóság a rendőrkapitányság vezetője;⁶⁾ f) a gazda és a házi cseléd közötti ügyben I. fokon a főszolgabíró, illetőleg a m. város polgármestere, a thj. város polgármestere által kijelölt tisztviselő, Bpsten a kerületi előljáró jár el;⁷⁾ g) a községi alkalmazottak összeférhetlensége kérdésében az alispán, a thatóságakéban a belügy-miniszter határoz.⁸⁾ Megállapítja továbbá, hogy azt a közigazgatási határozatot, amely valamelyik nem hatósági jellegű szervezetnek, vagy a birtokossági és a legelőtársulatoknak a határozatait bírálja felül, I. fokú határozatnak kell tekinteni; — az előbb említettekben azonban nincs helye további fellebbezésnek.⁹⁾

A korábbi novella a II. fokú hatóságokat elvi alapon egységesítette akként, hogy azokban a **közérdekű** ügyekben, amelyekben I. fokú hatóságként a thatóság első tisztviselőjénél alsóbb önkormányzati hatóság járt el, II. fokon a kisgyűlés, ugyanilyen **magánügyekben** II. fokon a thatóság első tisztviselője jár el; — amelyekben pedig az I. fokú hatóság a thatóság első tisztviselője, vagy még magasabb hatóság volt, a II. fokú hatóság a miniszter. Az előbbi szabály alól azt a kivételt tette a törvény, hogy a községi költségvetés és zárszámadás kérdésében II. fokon az alispán határoz; — az utóbbi alól pedig azt, hogy olyan ügyekben, amelyekben közig. bírósági panasszal lehet élni, — a miniszter kihagyásával — már az I. fokú határozat ellen van helye panasznak.¹⁰⁾

Közérdekű pedig az az ügy, amely egyes meghatározott személyek érdekkörén túl, egyénileg meg sem határozható személyekre terjed ki.¹¹⁾

Az újabb novella rendelkezései szerint, amelyek azonban még nincsenek életbeléptetve: a) a miniszter határoz azokban az ügyekben,

1) 1929: XXX. tc. 57. §. 1., (1933: XVI. tc. 20. §.); 2) 1933: XVI. tc. 14. §. (3); 3) U. o. 15. §.; 4) U. o. 16. §.; 5) U. o. 17. §.; 6) U. o. 18. §.; 7) U. o. 19. §.; 8) U. o. 22. §.; 9) U. o. 24. §.; 10) 1929: XXX. tc. 57. §. 2.; 11) 41/1930. B. M. eln. (13).

amelyekben I. fokon a thatósági bizottság, a kisgyűlés, a közig. bizottság, ennek valamelyik albizottsága, a főispán (főpolgármester), vagy a thatóság első tisztviselője határozott; b) a belügyminiszter, ha I. fokon a m. kir. rendőrség budapesti főkapitánya határozott; c) a m. kir. rendőrség budapesti főkapitánya, ha I. fokon valamelyik budapesti kerületi kapitányság vagy kirendeltség vezetője határozott; d) a m. kir. rendőrség vidéki főkapitánya, ha I. fokon valamelyik rendőrkapitányság vezetője határozott, végre e) a thatóság első tisztviselője, ha I. fokon a főszolgabíró, a m. város polgármestere, a községi képviselőtestület, a községi előljáróság, a thj. város polgármestere által kijelölt tisztviselő vagy a budapesti kerületi előljáró határozott. Kivételképpen azonban: a) miniszter határoz a kormányhatósági jóváhagyás alá tartozó községi ügyekben; b) a belügyminiszter a külföldi állampolgárok ellenőrzési ügyeiben és az útlevélügyekben; c) a honvédelmi miniszter a katonai ügyekben; d) a fegyelmi bíróság a fegyelmi választmánytól fellebbezett ügyekben; e) a budapesti thatósági bizottság azokban az ügyekben, amelyek szabályrendelet alapján tartoznak a polgármester I. fokú hatáskörébe; f) a kisgyűlés a községi szabályrendeletek jóváhagyása kérdésében és a thj. városok polgármesterének olyan I. f. határozata felett, amelyet szabályrendelet utalt a polgármester hatáskörébe; g) a közig. bizottság albizottságai, illetőleg fegyelmi választmányja a II. fokú hatáskörükbe utalt ügyekben, és thj. városokban az I. fokon a polgármester által eldöntött építési ügyekben; h) a Fővárosi Közmunkák Tanácsa az I. fokon a kerületi előljáró vagy a polgármester által eldöntött építési ügyekben. Általános szabályként állítja fel továbbá, hogy amely ügyekben a II. f. hatóságot nem lehet megállapítani, II. fokon a thatóság első tisztviselője jár el.¹²⁾

A hatóságok kevesbítését és egységesítését célozta a törvényhozásnak az a rendelkezése is, hogy megszüntette a közig. bizottság elsőfokú és fellebbezési hatáskörét, valamint a városi tanácsot is; — viszont a szakszerűség célját szolgálja az az intézkedése, hogy a közig. bizottság alakulatainak I. és II. fokú hatáskörét érintetlenül hagyta, sőt ilyen alakulatok szaporítására is adott felhatalmazást, ami meg is történt.¹³⁾

Az illetékességre befolyással lehet a hatóság egy vagy több tagjának összeférhetlensége is, ami rokonsági vagy sógorsági kötelékből, érdekeltségéből, ellenséges vagy peres viszonyból, vagy abból származhatik, hogy ugyanabban az ügyben már más minőségben eljárta. Ilyen esetben a hivatalfőnök más előadót, a miniszter pedig más hasonló rangú hatóságot (hatóságküldés) jelölhet ki.¹⁴⁾

2. A felek. Polgári per nem indulhat meg a fél fellépése (keresete) nélkül, és rendszerint megszűnik, ha a fél keresetétől eláll; a bíró pedig nem terjeszkedhet túl a felek kérelmén. A félnek a per tárgya fölött való ez a rendelkezés.

12) 1933: XVI. tc. 25. §., 1934: XII. tc. 26. §. (1); 13) 1929: XXX. tc. 44. §. (3), 58. §. (1), (2), 7.890/1930. M. E.; 14) 125.000/1902. B. M. 81., 295. §., 128.000/1902. B. M. 67., 69. §., 1929: XXX. tc. 81. §. (4), (5), 83. §. (2), 86. §. (5), (6).

zési joga abból következik, hogy a fél magánjogát tetszése szerint érvényesítheti, vagy arról le is mondhat, és a bírói védelem nem terjedhet túl azon a határon, ameddig azt a fél igénybevenni kívánja.

A közigazgatási ügy ellenben mindig közérdekű lévén, annak védelmére a hatóság akkor is kötelezve van, ha azt a magánfél nem kéri, tehát a közig. ügy megindulhat ugyan a fél kérelmére (előterjesztésére, panaszára, feljelentésére stb.), de a legtöbbször hivatalból, a hatóság kezdeményezéséből veszi kezdetét.

A közérdekkel szemben tehát a fél rendelkezési joga korlátozott; ezért a hatóság gyakran — éppen a közérdek védelmében — túlterjeszkedhetik a fél kérelmén, sőt a kérelmező fél hátrányára is határozhat. Erre a törvény fegyelmi ügyben kifejezetten megadja a felhatalmazást.¹⁵⁾

A fél idézéséről, személyes megjelenési és tanúzási köteleességéről, valamint elmaradásának következményeiről, ügyvéd vagy meghatalmazott által való képviseléstől stb. közig. ügyben csak elvétve találunk jogszabályainkban rendelkezéseket.¹⁶⁾

3. A tárgyalás. A közigazgatási ügyek tárgyalásának rendjére nincsenek általános jogszabályok. Egyes közig. ügyekben azonban részletesen szabályozva van az eljárás, pl. az örökösödési,¹⁷⁾ kisajátítási,¹⁸⁾ iparhatósági telepengedélyezési,¹⁹⁾ vízjogi engedélyezési,²⁰⁾ és legújabbban az önkormányzati tisztviselők fegyelmi ügyeiben.²¹⁾

A rendőri büntetőbíráskodási eljárást is részletesen szabályozza a törvényes felhatalmazás alapján kiadott rendelet,²²⁾ — valamint a közig. bíráskodási eljárást a törvény;²³⁾ ezek azonban nem közigazgatási, hanem bírói eljárások.

A bírói eljárásban két fél áll egymással szemben és a bíró a két fél részvételével megtartott (kontradiktorius) eljárás alapján hozza meg ítéletét; — közigazgatási ügyben rendszerint csak egy fél áll a hatósággal szemben, ez a hatóság azonban a közérdeket szem előtt tartó fél is. A közig. határozat ugyanis csaknem kivétel nélkül a fél meghallgatása alapján, tehát szóbeli tárgyalás után jön létre.

15) 1929: XXX. tc. 91. §. (6); 16) 1877: XX. tc. 279. §., 1881: XXI. tc. 13. §., 5.047/1919. M. E. 23. §., 1929: XXX. tc. 82. §. (2)—(5), (8), 44/1930. B. M. eln. (3), (5)—(7), 1874: XXXIV. tc. 38. §., 83.100/1929. B. M.; 17) 1877: XX. tc. 230—232., 248., 250. §., 1894: XVI. tc., 43.194/1895. I. M., 1927: IV. tc., 11.000/1928. I. M.; 18) 1881: XLI. tc. 33—39. §.; 19) 1884: XVII. tc. 26—32. §.; 20) 1885: XXIII. tc. 161—169. §.; 21) 1929: XXX. tc. 76—93. §.; 22) 1897: XXXIV. tc. 28. §., 1901: XX. tc. 22. §., 65.000/1909. B. M.; 23) 1896: XXVI. tc. 84—151. §., 1925: XXVI. tc. 104—128. §.

A bizonyítási eszközök és a bizonyítási eljárás tekintetében a polgári perrendtartás szabályai szolgálnak irányadóul, tehát a fél *beismerésén* kívül bizonyítékul használhatók a *tanúk*, az *okiratok*, a *szemle*, a *szakértők* és az *eskü*. Mindezekre nézve a joghasonlatosság alapján kell keresni az eligazodást, kivéve ha egyes ügyekre tételes rendelkezések vannak, pl. hogy a közig. bíróság előtti eljárásban *nincs* helye az esküvel bizonyításnak.²⁴⁾

4. **Határozatok.** A közigazgatás valódi feladata új közig. cselekményeknek a létrehozása. Az ennek érdekében szükséges akaratkijelentés ennélfogva túlnyomó részben *rendelkezés* (intézkedés), és nem *határozat* lesz. Az ingadozó nyelvhasználattól eltérően a törvény a közig. hatóságoknak minden konkrét akaratkijelentését általában *határozatnak* nevezi,²⁵⁾ és *véghatározatnak* hívja az ügydöntő, vagy az ügydöntés mellőzését kimondó határozatot;²⁶⁾ *végzésnek* pedig azt a határozatot, amellyel az elkésett vagy meg nem engedett jogorvoslatot *vissza*, vagy az igazolási kérelmet *elutasítja*.²⁷⁾ Van még ú. n. *közbeeső* (közbenszóló), vagyis a véghatározatot előkészítő határozat is;²⁸⁾ ezt nem kell indokolni,²⁹⁾ és ellene nincs külön jogorvoslatnak helye.³⁰⁾ A feloldó határozat nem érdemleges, tehát szintén közbeeső határozat.

A határozatok meghozatalának módja és azoknak tartalma nincs általánosan szabályozva.

Nincs különösen általános rendelkezés arra, hogy a hatóságok kötelesek volnának az eléjük kerülő ügyekben *záros határidő alatt intézkedni*. Az ügyviteli szabályoknak erre vonatkozó rendelkezései,³¹⁾ még ha záros határidőt állapítanak is meg az elintézésre, annak elmulasztásához nem fűznek jogkövetkezményt. Ilyennek megállapítására csak egyes ügyekben, és így is csak szórványosan akadunk jogszabályainkban, pl. ha a miniszter a kifogásolt rendeletét 6 nap alatt *vissza nem vonja*, vagy megfelelően *nem módosítja*, a thatóság első tisztviselője köteles a közgyűlést a közig. bírósági panasz kérdésében *való határozás végett összehívni*;³²⁾ vagy ha a thatóság közig. bírósági panaszára 8 nap

24) 1896: XXVI. tc. 117. §.; 25) 4.600/1901. M. E. 11. bek.; 26) 1929: XXX. tc. 48. §. (2), (1933: XVI. tc. 4. §. (2)); 27) 1929: XXX. tc. 54. §. (1), (2), (1933: XVI. tc. 5. §. (1)); 28) 4.600/1901. M. E. 4. §. 2. bek.; 29) 125.000/1902. B. M. 96. §. 5. bek., 126.000/1902. B. M. 25. §. 5. bek., 127.000/1902. B. M. 38. §. 5. bek.; 30) 1929: XXX. tc. 48. §. (3), (1933: XVI. tc. 4. §. (3)); 31) 125.000/1902. B. M. 87. §., 126.000/1902. B. M. 22. §., 127.000/1902. B. M. 31. §., 5.500/1929. M. E. 32. §. (2), (3); 32) 1907: LX. tc. 7. §.

alatt nem kap a minisztertől megfelelő választ, panaszának másodpéldányát közvetlenül terjesztheti fel a közig. bírósághoz;³³⁾ vagy ha a miniszter a thatóság felterjesztésére 40 nap alatt nem válaszol, a felterjesztett határozat *jóváhagyottnak* tekintendő;³⁴⁾ vagy ha a miniszter érdemleges határozata 90 nap alatt nem érkezik le a szűfvároshoz, a *budapesti* szabályrendeletet *jóváhagyottnak* kell tekinteni³⁵⁾ stb. Rá kell itt mutatni arra, hogy a községi törvény a képviselőtestületi határozatra vonatkozólag mind a thatósággal, mind a kormánnyal szemben azt állapítja meg, hogy ha azok a jogorvoslatok felett 40 nap alatt nem határoznak, a község határozata *hallgatólag jóváhagyottnak* tekintetik.³⁶⁾ Ez áll is a thatóságra, de nem áll a kormánnyal szemben olyan esetben, amikor a thatóság (kisgyűlés) a képviselőtestület határozatát megváltoztatta (nem hagyta jóvá), és az ügy fellebbezés következtében került a miniszter elé. Ilyen esetben a miniszter késedelmének csak az lehet a következménye, hogy a jogorvoslat *hatálytalan* marad, tehát a thatóság határozata *emelkedik hatályra*; — nem pedig az, hogy a miniszter mulasztása a thatóság határozatát *semmisítse meg*, és a képviselőtestület határozatát *emelje érvényre*.

Jogkövetkezmény (sanctio) nélkül kötelezik továbbá törvényeink a közig. bíróságot bizonyos ügyekben a panasznak záros határidő alatt *leendő elintézésére*;³⁷⁾ és csak egyetlen esetben fűzik a késedelemhez azt a következményt, hogy ha a thatósági bizottság feloszlásának *jogszerűsége* kérdésében a közig. bíróság 60 nap alatt nem dönt, a feloszlott thatósági bizottság *közgyűlése egybehívható*.³⁸⁾

A közig. *határozatok közlése* rendszerint a fél előtt való kihirdetés útján történik. Vannak olyanok is, amelyek *közszemléretétel* (kifüggesztés) útján tételnek közhírré, pl. a választói névjegyzékek.³⁹⁾ — Ha a kihirdetés pl. a felek távolléte miatt nem történhetik meg, a határozatot írásban kell közölni az érdekelt felekkel, sőt néha a törvény rendeletéből írásban kell közölni a féllel azt a határozatot is, amelyet előtte szóval már kihirdettek.⁴⁰⁾

Törvény szabályozza a közig. hatóságok részéről a magánfelekhez *intézett hivatalos iratoknak a kézbesítését*, amelyek postai úton történnek; — szabályozza továbbá a megmagyarázást igénylő és a kényszerkézbesítéseket, amelyek ott, ahol a rendőri bejelentőhivatal meg volt szervezve,

33) 1907: LX. tc. 11. §.; 33) 1886: XXI. tc. 5. §.; 35) 1930: XVIII. tc. 94. §. (4); 36) 1886: XXII. tc. 24. §.; 37) pl. 1925: XXVI. tc. 46. §. (5), 1929: XXX. tc. 36. §. (5), 1930: XVIII. tc. 99. §. (5); 38) 1929: XXX. tc. 36. §. (3), 1930: XVIII. tc. 99. §. (3); 39) 1929: XXX. tc. 9. §. (11), 11. §. (3); 40) 1929: XXX. tc. 89. §. (10).

ezek útján történtek.⁴¹⁾ A városi rendőrségek államosításával kapcsolatban a törvényes felhatalmazás alapján kiadott rendelet a megmagyarázást igénylő és a kényszerkézbesítést csak Budapesten hagyta meg a bejelentőhivatal feladatkörében, — egyebütt azt a községi (városi) közegeknek kell végezniök.⁴²⁾

Nem intézkednek törvényeink a felekkel már közölt közig. határozatok visszavonhatóságáról sem. A felekkel még nem közölt határozatok még nem tekinthetők befejezett közig. aktusoknak, módosításuknak tehát nincs is akadálya.

Minthogy a közig. intézkedéseknek a főcéljuk az, hogy a közérdeket szolgálják, — elvileg nem lehet elvitatni a közig. hatóságoknak azt a jogát, hogy a tévesnek vagy helytelennek felismert határozatukat kijavíthassák. Korlátképpen viszont irányadóul kell elfogadni azt, hogy ha a hatóság jogerőre emelkedett határozata (intézkedése) alapján valaki jóhiszeműen alanyi jogot szerzett, ennek a szerzett jognak a sértetlenségét lehetőleg biztosítani kell legalább is olyan mértékben, hogy annak sérelméből a jogszerzőre anyagi kár ne háruljon. Példa erre a telepengedély visszavonása közérdekből, de csak kisajátítás útján.⁴³⁾

Gyámtörvényeink szerint ha a fél fellebbezésében az ügy érdemére vonatkozó új körülményeket hoz fel, a hatóság a fellebbezést előterjesztésnek tekintheti, és — korábbi határozatának mellőzésével — új érdemleges határozatot hozhat, sőt erre a felsőbb gyámhatóság az árvaszéket utasíthatja is.⁴⁴⁾

5. Jogerő. Az a közig. határozat, amely ellen *rendes* (fellebbezési) jogorvoslatot nem lehet többé használni, *alakiilag* jogerős; — az a határozat pedig, amely az ügyet végleg, vagyis úgy dönti el, hogy az nem vihető többé hatósági elbírálás alá, mert annak az „ítélt dolog” (res iudicata) kifogása állja az útját, *anyagilag* is jogerőssé válik.

Az alaki jogerő vitán felül áll.

Az anyagi jogerő sem vitás a bírói ítéletekkel szemben, amelyekkel a közig. bíróság ítéletei egy tekintet alá esnek. Ezt indokolja az a körülmény, hogy a bíróság egyetlen konkrét kérdésnek a jogszerűségét dönti el tételes jogszabály alapján, amelyet a bíróságnak ismernie kell, de azt ismerheti is. De megköveteli a bírói ítéletek anyagi jogerejét a jogbiztosság éppúgy, mint a bíróság tekintélye is.

Mindez másképp áll a közig. határozat szempontjából.

41) 1901: XX. tc. 25—30. §., 4.600/1901. M. E.; 42) 25.800/1922. B. M.; 43) 1884: XVII. tc. 36. §.; 44) 1877: XX. tc. 210. §.

A közig. határozat ugyanis valamely közérdekű cselekménynek minél célszerűbb megvalósítására irányul; annak a tartalma tehát nem a cselekmény jogszerűségének az elbírálása. Gyakran nincs is tételes jogszabály, amelyhez a közig. hatóság határozata igazodhatnék. Ezekből következik, hogy a közig. hatóságok tévedése gyakoribb lehet, mint a bíróságoké, de az menthetőbb is, tekintélyüket tehát nem veszélyezteti annyira, mint a bírakét.

A bíró döntése továbbá csak a két érdekeit magánfelet érinti; méltán megkívánhatjuk tehát, hogy ezek a bíró döntésében megnyugodjanak, mégha az ítélet véletlenül téves, vagy helytelen volna is. A közig. ügyek eldöntése azonban az egész közérdekre kihat; — nem volna tehát méltányos, hogy ez a közérdek minden időkre szenvedjen csak azért, mert a közig. hatóság esetleg tévedett.

Ezekből következik, hogy a közig. határozatok csak ritka kivételképpen emelkedhetnek anyagi jogerőre. Elfogadott azonban az a már említett elv, hogy anyagilag jogerősnek kell tekinteni azt a közig. határozatot is, amelynek alapján valaki alanyi jogot szerzett. És ha közérdekből az ilyen határozatot is meg kellene változtatni, ez csak az alanyi jog szerzőjének anyagi kártalanítása mellett történhetik.⁴⁵⁾

6. Végrehajtás. Rendszerint az a közig. határozat hajtható végre, amely alakilag jogerőre emelkedett. A jogerőre való tekintet nélkül végrehajtható azonban az a határozat, amelynek végrehajtását valamely jogszabály kifejezetten megengedi, pl. a tartást és élelmezést megállapító, vagy az elismerésen alapuló határozat.⁴⁶⁾ Ezt a rendelkezést elejti az újabb novella; ez a rendelkezése azonban még nincs életbeléptetve.⁴⁷⁾ Jogorvoslatra való tekintet nélkül végrehajtható továbbá az a határozat, amelynek haladéktalan végrehajtása fontos közérdekből, avagy közveszély vagy helyrehozhatatlan kár elhárítása végett szükséges, és a végrehajtást a határozatban kifejezetten és indokoltan kimondták.⁴⁸⁾ Az a határozat azonban, amely felsőbb jóváhagyás alá esik, a jóváhagyás előtt nem mondható ki végrehajthatónak.⁴⁹⁾

A *közigazgatási végrehajtás* nincs részletesen szabályozva; csak a készpénzkövetelések behajtására irányuló végrehajtás alatt kell a *közadók módjára való behajtást* érteni, amelyet a Közadók Kezeléséről szóló Hivatalos Ösz-

45) L. pl. 1884: XVII. tc. 36. §.; 46) 1929: XXX. tc. 56. §. (2); 47) 1933: XVI. tc. 8. §., 43. §.; 48) 1929: XXX. tc. 56. §. (6); 49) 41/1930. B. M. eln. (40).

szeállítás szabályoz.⁵⁰⁾ E szerint a közadók módjára behajtandó követeléseket a község (város) szervei hajtják be, mégpedig *községekben*: a bíró — a jegyző (körjegyző) közbenjöttével, vagy ezek felelőssége mellett más alkalmas községi közeg; ahol községi adóhivatal van: ennek a közege; *városokban*: a városi adóhivatalnak, illetőleg a terület adószámviteli osztályának közege.⁵¹⁾

A végrehajtás első mozzanata a *megintés*; ezt azonban akkor, ha a határozatot, illetőleg a fizetési meghagyást szabályszerűen kébesítették, mellőzni kell. Együttesen kezelt, vagy ismétlődő és állandó határnapokon esedékes közadókra az intést dobszó vagy hirdetmény kifüggesztése által is lehet pótolni.⁵²⁾

Második mozzanat a *zálogolás*.⁵³⁾ A zálogolás sorrendje: 1. a készpénz, értékpapír, arany- és ezüstnemű (drágaság); 2. az illetmények; 3. a készpénzkövetelések; 4. az ingóságok.⁵⁴⁾

Harmadik mozzanat az *árverés*.⁵⁵⁾

Ha az ingókra vezetett végrehajtás eredménytelen maradt, vagy nem nyújtott teljes kielégítést, a községi előljáróság (városi adóhivatal) a pénzügyigazgatósághoz tesz jelentést, és ennek előterjesztése alapján a közig. bizottság rendeli el a végrehajtást az *ingatlanokra*. A határozat jogerőre emelkedése után azt a közig. bizottság a telekkönyvi hatósághoz teszi át fogatosítás végett.⁵⁶⁾

A közig. végrehajtás más módokon is történhetik, pl. a határozat teljesítésének pénzbírságolás, vagy a szabadság megvonásával kikényszerítése útján,⁵⁷⁾ vagy testi kényszer alkalmazásával (letartóztatás, elővezetés, előállítás stb.);⁵⁸⁾ vagy az elmulasztott teljesítésnek — a kötelezett terhére — más által végeztetésével.⁵⁹⁾

7. **Érintkezés a hatóságok közt.** A közig. hatóságok, valamint tagjaik és közegeik egymással lehetőleg közvetlenül érintkeznek. A közbeeső hatóságok érintése vagy értesítése azonban nem maradhat el, amikor ezeknek a tett intézkedésről a végrehajtás ellenőrzése végett, vagy más okból tudniok kell.⁶⁰⁾

39. §. Jogvédelem a közigazgatásban.

Jogvédelem alatt legtágabb értelemben értjük mindazt a tevékenységet, amely akár a hatóságtól, akár a féltől ered

50) 600/1927. P. M. 42—80. §.; 51) U. o. 42. §. (1), 43. §. (1); 52) U. o. 47. §.; 53) U. o. 48. §.; 54) U. o. 51. §.; 55) U. o. 63. §. (1); 56) U. o. 79. §. (1), (2), (7); 57) Pl. 44/1930. B. M. eln. (5), (7)—(9); 58) U. o. (5); 59) Pl. 1881: XXI. tc. 9. §., 177.300/1924. B. M. 13. §. (4); 60) 1929: XXX. tc. 61. §.

— azzal a cézzattal, hogy azok figyelmét valamely olyan körülményre felhívja, amely a közérdeket, vagy egyesek magánérdeket sértheti. Ilyen a hatóságnak az a ténye, hogy intézkedése előtt a felet meghallgatja, vagy hirdetmény útján hívja fel az érdekelték figyelmét a tervbe vett intézkedésre, hogy azzal szemben jogaikat vagy érdekeiket megóvják. Ide sorolhatók a felek részéről előterjesztett kérelmek, felszólalások, észrevételek stb., amelyek mind azt célozzák, hogy a hatóság vegye azokat intézkedése előtt figyelembe.

Mindezek azonban csak óvó intézkedések, amelyekkel a hatóság komolyan foglalkozni sem köteles. Az igazi jogvédelem ott kezdődik, ahol a jogvédő eszköz előterjesztése kötelezi a hatóságot arra, hogy az ügyel érdemben foglalkozzék, és hogy az annak következtében létrejött és megokolt határozatát a féllel közölje.

A közigazgatási jogvédelem eszközt három csoportba oszthatjuk; az 1. csoportba tartoznak a közig. hatóság elé terjeszthető *jogorvoslatok*; a 2. csoportba a közig. bíróság elbírálása alá tartozó *panasz*; a 3. csoportba a közig. ügynek a *polgári bíróság* döntése alá bocsátása.

40. §. Közigazgatási jogorvoslatok.

1. **Általában.** A közigazgatási ügyekben használható jogorvoslatok régekte nagyon különfélék voltak elnevezésük, fokozataik, igénybevételi határideik és joghatályuk tekintetében is. Ez a közig. ügyek egy némely ágában ma is így van (adó- és illetékügyek), és eltérő szabályok érvényesek a rendőri büntetőbírósi ügyekben is.¹⁾ Az alábbiak tehát csak az általános közigazgatási ügyekre vonatkoznak.

Ezekben az egyszerűsítési törvény teremtett rendet.²⁾ Ez a törvény a kétfokú fellebbezés alapján állott, és — néhány kivételtől eltekintve — csak az I. fokúval egybehangzó II. fokú határozat ellen nem engedett további fellebbezést, hanem csak jogszabálysértés esetében felülvizsgálati kérelmet.³⁾

Ma a jogorvoslatokra az 1929: XXX. tc. rendelkezései irányadók.⁴⁾ — Ezekről sokban eltérő rendelkezéseket foglal magában az új novella;⁵⁾ a jogorvoslatokra vonatkozó rendelkezései azonban még nincsenek életbeléptetve.

Ma szabály az egyfokú fellebbezés; — a II. fokú határozat ellen tehát csak akkor lehet fellebbezni, ha azt ez, vagy valamely későbbi törvény kifejezetten megengedi; az ilyen határozatok ellen azonban jogszabálysértés esetében

1) 1929: XXX. tc. 60. §., 97. §. (1); 2) 1901: XX. tc. 1—12. §.; 3) U. o. 1—3. §.; 4) 1929: XXX. tc. 46—56. §.; 5) 1933: XVI. tc. 1—13. §.

felülvizsgálati kérelemmel lehet élni.⁶⁾ Az új novella a felülvizsgálati kérelmet egyáltalában nem ismeri.

2. A jogorvoslatok fajai. Azokat a jogorvoslatokat, amelyek az ügyet a magasabbfokú hatóság elbírálása alá juttatják, a törvény *fellebbvitelnek* nevezi; ilyenek a fellebbezés, a felfolyamodás és a felülvizsgálati kérelem.⁷⁾ Ezeket hívjuk *rendes jogorvoslatoknak*, — ellentétben a *rendkívüliekkel* (az igazolási és az újrafelvételi kérelemmel), amelyekkel csak rendkívüli okokból lehet élni, t. i. ha valaki a megjelenési vagy a jogorvoslati határidőt vétkesen elmulasztotta, vagy ha a jogerős határozat megdöntésére alkalmasnak látszó új bizonyítéknak jutott a birtokába. Ezek abban is eltérnek a rendes jogorvoslatoktól, hogy az ügyet nem juttatják magasabb fokú hatóság elé, hanem a kérdés eldöntését ismét a már eljáró hatóság elé utalják.

3. Igénybevételük. Jogorvoslatnak van helye minden közig. határozat (intézkedés) ellen, kivéve ha azt valamely jogszabály kifejezetten kizárja. Idézés ellen nincs helye jogorvoslatnak.⁸⁾

Jogorvoslattal élhet minden érdekelt fél. *Érdekelt* pedig mindenki, akinek jogát vagy érdekét a közig. határozat (intézkedés) érinti; közérdekű ügyben a közületnek minden tagja, akit a határozat ebben a minőségben érint.⁹⁾ A főispánnak (főpolgármesternek), a t. ügyésznek és a közig. ágak főnökeinek (képviselőinek) fellebbezési és felterjesztési joga érintetlen marad; de ilyen jogot jövőre csak törvény adhat.¹⁰⁾ Érintetlen marad továbbá a kormánynak a hivatalból való felülvizsgálati joga is (l. 19. §. 3.).¹¹⁾

4. Az előterjesztés helye. A jogorvoslatokat (a panaszt is) mindig az ügyben I. fokon eljáró közig. hatóságnál kell előterjeszteni. A nem illetékes hatóság nem fogadhatja el a nála előterjeszteni kívánt jogorvoslatot, hanem a felet az illetékes hatósághoz utasítja; — az illetéktelen hatósághoz bérkezett jogorvoslatot pedig az illetékes hatósághoz továbbítja és erről a felet értesíti; az esetleges késedelem azonban a fél terhére esik.¹²⁾

Testületi hatóság határozata ellen irányuló jogorvoslat átvételére a testület ügyeinek vezetője jogosult (községi jegyző vagy bíró, m. városi polgármester; a thatósági közgyűlés határozatai ellen irányuló jogorvoslat átvételére a

6) 1929: XXX. tc. 49. §. (1), 50. §. (1); 7) U. o. 53. §. (1); 8) U. o. 46. §.; 9) U. o. 47. §. (1), (2), (1933: XVI. tc. 4. §. (1), 12. §. (2), (3); 10) 1929: XXX. tc. 47. §. (3), (1933: XVI. tc. 12. §. (1)); 11) 1929: XXX. tc. 47. §. (4), (1933: XVI. tc. 12. §. (4)); 12) 1929: XXX. tc. 55. §. (1), (2).

th. első tisztviselője; a közig. bizottság vagy a kisgyűlés határozatai ellen irányulókéra a főispán).¹³⁾

Az új novella szerint a fellebbvitelt annál a hatóságnál kell majd előterjeszteni, amelynek határozata ellen a jogorvoslat irányul. Tekintve, hogy ez a törvény csak egyfokú fellebbvitelt enged, a felülvizsgálati kérelmet pedig nem ismeri, végeredményben az a hatóság mindig az I. fokú lesz akkor is, amikor ez a rendelkezés hatálybalép.¹⁴⁾

5. Az előterjesztés módja. A jogorvoslatokat, hacsak valamely jogszabály másképp nem rendelkezik, akár írásban, akár szóval elő lehet terjeszteni. A szóval előterjesztett jogorvoslatot jegyzőkönyvbe kell foglalni, mégpedig a fél kívánására akkor is, ha az meg nem engedett, vagy elkésett, amely esetben azt a hatóság végzéssel azonnal visszautasítja.¹⁵⁾ Írásban kell előterjeszteni pl. az újrafelvételi kérelmet, vagy a hatósági panaszt.¹⁶⁾

6. Az előterjesztés határideje. A *fellebbvitel* (fellebbezés, felülvizsgálati kérelem és felfolyamodás) előterjesztésének határideje rendszerint a határozat kihirdetését vagy kézbesítését, ha pedig a kihirdetett határozatot kézbesítették is, mindig a kézbesítést követő naptól számított 15 nap.

Ha a határidő utolsó napja vasárnapra, vagy Gergely-naptár szerinti ünnepre, vagy nemzeti ünnepre esik, a határidő a legközelebbi következő köznapon jár le.

A postán továbbított jogorvoslati beadvány előterjesztési idejének a postára adás napja számít.¹⁷⁾

Közszemléretétel esetében ma a 15 napos határidő a közszemléretétel utolsó napját követő naptól számít.¹⁸⁾

Ezt az indokolatlanul hosszúra nyújtott jogorvoslati határidőt az új novella akként fogja helyesbíteni, hogy a jogorvoslatot a közszemléretétel ideje alatt lehet majd előterjeszteni; — ha azonban a közszemléretétel 15 napnál rövidebb, a jogorvoslatot a közszemléretétel első napjától számított 15 nap alatt fog kellene előterjeszteni.¹⁹⁾ Ez az utolsó rendelkezés kifogás alá esik, mert a 15 napnál rövidebbre szabott közszemléretétel időtartamát (rendszerint névjegyzék-ügyekben) a rendelkezésre álló idő teszi szükségessé, meghosszabbítása tehát káros, esetleg kivihetetlen lesz;²⁰⁾ — a ma hatályos törvénynek éppen a névjegyzékre vonatkozó [kivételeit²¹⁾] pedig az új novella mellőzte.

A törvényben tett további kivételek, amelyek egyfelől nem fellebbvitel előterjesztésére, másfelől az ügynek a közigazgatási vagy a polgári bíróság elé vitelére vonatkoznak,

13) 41/1930. B. M. eln. (35); 14) 1933: XVI. tc. 1. §., 6. §. (1), (2), (4); 15) 1929: XXX. tc. 55. §. (3), 41/1930. B. M. eln. 38., (1933: XVI. tc. 6. §. (3)); 16) 1929: XXX. tc. 52. §. (3), (1933: XVI. tc. 10. §. (3)), 1896: XXVI. tc. 86. §.; 17) 1929: XXX. tc. 53. §. (1)—(3), (1933: XVI. tc. 7. §.); 18) 1929: XXX. tc. 53. §. (4) a); 19) 1933: XVI. tc. 7. §. (1); 20) L. pl. 1886: XXII. tc. 33. §. 3. bek., 39. §. 2—4. bek.; 21) 1929: XXX. tc. 53. §. (4) b).

az előbbidézett rendelkezések alá nem is esnek; kivételezésük tehát fölösleges volt.²²⁾

Az igazolási kérelem előterjesztésének határideje szintén 15 nap, de kezdete a jogorvoslati határidő utolsó napját, illetőleg a megjelenési határnapot követő naptól kezdődik. Ha azonban a mulasztás a félnek később jutott tudomására, vagy az akadály csak később szűnt meg, a határidő a tudomásrajutást, illetőleg az akadály megszűnését követő naptól kezdődik, azonban 6 hó eltelte után nincs többé helye igazolási kérelemnek.²³⁾

Az újrafelvételi kérelmet a jogerős véghatározat kihirdetését vagy kézbesítését követő naptól számított 1 év alatt kell előterjeszteni.²⁴⁾

Kibővíti ezt az újabb novella azzal, hogy ha az újrafelvételi kérelem alapjául az ügy eldöntése után jogerőre emelkedett ítélet szolgál, az egyéves határidő a bírói ítélet jogerőre emelkedését követő naptól kezdődik.²⁵⁾ Ez a rendelkezés még nincs életbeléptetve.

Ha a határozatot posta útján, de tértivevénnyel kézbesítették, a kézbesítés napja a tértivevényen feltüntetett nap; — ha azonban a kézbesítés egyszerű levélben történik, ezt a levelet a postára adást követő 8-ik napon tekintik kézbesítettnek, hacsak ez alatt vissza nem érkezett, vagy a feladó hatóság a kézbesítés akadályáról értesítést nem kapott, vagy ha a címzett fél igazolja, hogy a kézbesítés más napon történt.²⁶⁾

A szabályrendeleteket és a közérdekű thatósági bizottsági határozatokat a vmegye hivatalos lapjában kell közzétenni, és azokat a hivatalos lap megjelenését követő 8-ik napon szabályszerűen kihirdetetteknek kell tekinteni.²⁷⁾

7. A jogorvoslatok halasztó hatálya. A fellebbezés (valamint a közig. bírósági panasz) útját állja a végrehajtásnak, hacsak olyan okok nincsenek, amelyek miatt a végrehajtás jogerőre emelkedés előtt is elrendelhető (l. 38. §. 6.); — a felülvizsgálati kérelem és a felfolyamodás nem akadályozza meg a határozat végrehajtását; ha azonban a végrehajtás foganatosítása helyrehozhatatlan kárt okozhatna, vagy ha felfüggesztése egyéb okból látszik méltányosnak, a végrehajtás felfüggesztését akár az I. fokú, akár a fellebbviteli hatóság elrendelheti. Az igazolási kérelem halasztó hatályú, ha azt fellebbezés vagy közig. bírósági panasz előterjesztési határidejének elmulasztása miatt, — ellenben nem halasztó hatályú, ha azt felülvizsgálati kérelem előterjesztési

22) 1929: XXX. tc. 53. §. (5); 23) U. o. 51 §. (1)–(3), (1933: XVI. tc. 9. §. (3), (5)); 24) 1929: XXX. tc. 52. §. (2); 25) 1933: XVI. tc. 10. §. (2); 26) 4.600/1902. M. E. 13. §.; 27) 127.000/1902. B. M. 155. §.

hatáidejének elmulasztása miatt vették igénybe. Az újrafelvételi kérelem nem akasztja meg a végrehajtást.²⁸⁾

Az újabb novella azonos rendelkezéseket tartalmaz — azzal az eltéréssel, hogy a felülvizsgálati kérelmet nem ismeri, és hogy újrafelvételi kérelem esetében is lehetővé teszi a végrehajtás felfüggesztését, ha a kérelem sikere valószínűnek látszik.²⁹⁾

8. Lemondás a jogorvoslatról. A közig. határozat kihirdetése vagy kézbesítése után a felek bármelyike írásban, vagy a hatóság előtt élőszóval lemondhat a jogorvoslatról, amely lemondás nem vonható vissza.

A fél képviselőjét (meghatalmazottját) ez a jog csak külön felhatalmazás alapján illeti meg.³⁰⁾

41. §. Az egyes jogorvoslatok.

1. Fajaik. Rendes jogorvoslatok: a fellebbezés, a felülvizsgálati kérelem és a felfolyamodás; — rendkívüliek: az igazolási kérelem és az újrafelvételi kérelem.

A közig. bírósági panasz, az újrafelvételi panasz és a végrehajtási panasz nem a közig. jogorvoslatok, hanem a közig. bírósági eljárás körébe tartozik.

2. Fellebbezés az a jogorvoslat, amelynek következtében a véghatározattal eldöntött közig. ügy a közvetlenül magasabb fokú közig. hatóság érdemleges felülbírlása alá kerül.

Fellebbezéssel lehet élni: 1. minden I. fokú közig. véghatározat ellen, kivéve ha az a legfelsőfokú hatóságtól ered, továbbá ha valamely jogszabály a fellebbezést kizárja, vagy ha már az I. fokú határozat ellen enged közig. bírósági panaszt;¹⁾ — 2. a II. fokú véghatározat ellen csak akkor, ha azt ez, vagy valamely későbbi törvény kifejezetten megengedi.²⁾

Nincs helye fellebbezésnek: a) a közbeeső határozatok ellen (amelyek nem véghatározatok); b) olyan határozatok ellen, amelyek nem járnak jogkövetkezményekkel (pl. vélemény, óhaj, bizalomnyilvánítás stb.); c) olyanok ellen, amelyeket a hatóság személyhez kötött jogként gyakorol (pl. kijelölés, kinevezés stb.), kivéve, ha valamely jogszabály kifejezetten ad jogot annak önálló megtámadására (pl. képesítés hiánya miatt).³⁾

Az újabb novella csak egyfokú fellebbezést fog engedni; a II. fokú határozat ellen pedig csak kivételesen (egyházi vonatkozású, fegyelmi és gyám-gondnoksági ügyekben) lesz mód a fellebbezésre.⁴⁾

28) 1929: XXX. tc. 56. §.; 29) 1933: XVI. tc. 8. §., 9. §. (7), 10. §. (5), 13. §. (1); 30) 1929: XXX. tc. 63. §.

1) 1929: XXX. tc. 48. §. (1), 57. §. 2. b); 2) U. o. 49. §. (1), (2); 3) U. o. 48. (3), (4), 1896: XXVI. tc. 28. §., 42. §. 2., 43. §.; 4) 1933: XVI. tc. 1–3. §.

Természetére és joghatályára nézve nagyon közel áll a fellebbezéshez a főispán (főpolgármester) *felterjesztési joga*, amelyet törvényeink érintetlenül hagytak.⁵⁾ Az új fővárosi törvény a legszélesebb körben adja meg a főpolgármesternek a felterjesztési jogot, amennyiben nemcsak a thatósági bizottságnak törvény- vagy rendeletbe ütköző, vagy az állam érdekeire sérelmesnek vélt határozata ellen, mint a főispán,⁶⁾ — hanem a thatósági bizottságnak, a közig. bizottságnak és a polgármesternek *minden közérdekű ügyben* hozott határozata ellen élhet a főpolgármester felterjesztéssel, amelynek a fellebbezéssel azonos (tehát halasztó) joghatálya van.⁷⁾

Véghatározat az ügydöntő, vagy az ügydöntés mellőzését kimondó határozat. Minden más határozat közbeeső, és az ilyen okozott sérelem miatt csak a véghatározat ellen irányuló jogorvoslatban lehet orvoslást kérni.⁸⁾

3. Felülvizsgálati kérelem. A közig. hatóságnak olyan véghatározata ellen, amely fellebbezéssel nem támadható meg, és amely ellen közig. bírósági panasz sem emelhető, jogszabálysértés miatt felülvizsgálati kérelemmel lehet élni a miniszterhez.⁹⁾ — A miniszter azelőtt jogszabálysértés megállapítása esetében csak megsemmisíthette a határozatot és új eljárást rendelhetett el.¹⁰⁾ Ma — ha bárminő jogszabálysértést, tehát akár hatáskör-sértést észlel is, feltéve, hogy az ügy a miniszter hatáskörébe tartozik — az alsóbbfokú határozatok félretételével az ügyet érdemlegesen bírálja és dönti el, és ha e végből az eljárás kiegészítése szükséges, ezt teljesítheti. Új eljárást és határozathozatalt tehát csak akkor rendel el, ha az ügyet nem látja döntésre megérettnek.¹¹⁾ Az új novella nem ismeri a felülvizsgálati kérelmet; ez a rendelkezése azonban még nincs életbeléptetve.

4. Felfolyamodás. A közig. hatóságok az ügyek érdemét véghatározattal, a nem ügydöntő kérdéseket egyszerű határozattal, — az igazolási kérelem megadását vagy megtagadását, valamint az elkésett vagy a meg nem engedett jogorvoslat visszautasítását végzéssel döntenek el.

Az igazolási kérelmet elutasító, valamint az előterjesztett jogorvoslatot visszautasító végzés ellen egyfokú felfolyamodásnak van helye.¹²⁾ A jogosulatlan vagy elkésett jogorvoslat visszautasítására az I. fokú hatóság hivatott; ha ez azt elmulasztotta, a visszautasítás joga az ügy érdemleges

5) 1929: XXX. tc. 47. §. (3); (1933: XVI. tc. 12. §. (1)); 6) 1886: XXI. tc. 57. §. B) k); 7) 1930: XVIII. tc. 93. §. (3); 8) 1929: XXX. tc. 48. §. (2); (3); (1933: XVI. tc. 4. §. (2); (3)); 9) 1929: XXX. tc. 50. §. (1); 10) 1901: XX. tc. 3. §.; — 11) 1929: XXXX. tc. 50. §. (2); 12) U. o. 54. §., (1933: XVI. tc. 5. §., 9. §. (6).

elbírálására hivatott hatóságot illeti, amelynek végzése ellen nincs helye felfolyamodásnak.¹³⁾

Más elbírálás alá esik az *újrafelvételi kérelem* elutasítása, ami az ügy érdemleges újra tárgyalását teszi lehetővé. Az újrafelvételi kérelmet elutasító határozat tehát véghatározat, amely ellen ennél fogva nem felfolyamodásnak, hanem fellebbezésnek van helye.¹⁴⁾

5. Igazolási kérelem. Aki a megengedett fellebbezést (fellebbezést, felülvizsgálati kérelmet, felfolyamodást), vagy a közig. bírósági panaszt elháríthatatlan akadály miatt nem terjeszthette elő kellő időben, vagy aki a kitűzött tárgyalási határnapon nem jelenhetett meg, igazolási kérelemmel élhet, amelyet a jogorvoslati határidő utolsó napját, illetőleg a megjelenési határnapot követő naptól számított 15 nap alatt kell előterjeszteni; — ha azonban a mulasztás csak később jutott tudomására, vagy az akadály csak később szűnt meg, a 15 napos határidő a tudomásra jutást, illetőleg az akadály megszűnését követő naptól számít, — azonban 6 hónap eltelte után nincs többé helye az igazolási kérelemnek, valamint nincs helye az igazolási, vagy az újrafelvételi kérelem határidejének elmulasztása miatt sem.¹⁵⁾

Elháríthatatlan akadály nemcsak az erőhatalom (vis major) eseteit, hanem méltánylást érdemlő egyéb okokat is lehet minősíteni.¹⁶⁾

6. Újrafelvételi kérelem. Jogerősen eldöntött *vitás* közig. ügyben (ideszámítva a fegyelmi ügyeket is) 1 év alatt újrafelvételi kérelemmel élhet az a fél, aki az ügy eldöntése után a kérdés érdemére döntő olyan új bizonyíték birtokába jutott, amelyet a főeljárás folyamán önhibáján kívül nem használhatott.¹⁷⁾

A *vitás közig. ügy* olyan alanyi jog körül forog, amely a jogosultat tételes jogszabály alapján illeti meg.¹⁸⁾ Szükséges tehát egyfelől, hogy a vita tárgya ne pusztán jogosítvány (virtuális jog), hanem már valóban megszerzett alanyi jog legyen; — másfelől az, hogy ez az alanyi jog a jogosultat *tételes jogszabály alapján* illesse meg, amelyet ezen az alapon nemcsak kérnie, hanem követelnie is lehessen.

Az az alanyi jog ugyanis, amely tételes jogszabály alapján nem követelhető, a hatóság diskrecióján fordul meg; annak megadása vagy megtagadása tehát a hatóság belátá-

13) 1929: XXX. tc. 54. §. (1); 14) U. o. 52. §. (5); (1933: XVI. tc. 10. §. (4)); 15) 1929: XXX. tc. 51. §. (1)—(3), (5); (1933: XVI. tc. 9. §. (1), (3), (5)); 16) 4.600/1901. M. E. 9. §. 4. bek.; 17) 1929: XXX. tc. 52. §. (1), (2); (1933: XVI. tc. 10. §. (1)); 18) 41/1930. B. M. eln. (24).

sától függ, a hatóság pedig mindig az akkor fennforgó viszonyok mérlegelése alapján határoz. A fél tehát akárhányszor megújíthatja elutasított kérelmét, — a hatóság pedig mindannyiszor köteles azt újra megvizsgálni, mert a határozat mindig az *akkori* viszonyok mérlegeléséből alakul ki. Az ilyen ügyekben tehát nincs szükség újrafelvételre, mert azok e nélkül is bármikor és akárhányszor megújíthatók.

A tételes jogszabályon alapuló határozat azonban véglegesen tisztázza a vitás jogviszonyt, vagyis anyagi jogerőt eredményez; — a fél tehát csak külön törvényes felhatalmazás alapján viheti a jogerősen eldöntött ügyet újra a hatóság elé. Ilyen törvényes felhatalmazás az újrafelvételi kérelem előterjesztésének a megengedése.

Az újrafelvételi kérelmet írásban, a főügyben I. fokon eljárt hatóságnál kell előterjeszteni, amely azt az ügyre vonatkozó iratokkal együtt felterjeszti ahhoz a hatósághoz, amely a jogerős határozatot hozta, vagy amelynek jóváhagyása következtében a megtámadott határozat jogerőssé vált. Ez a hatóság véghatározattal dönt az újrafelvétel megengedése kérdésében, és ha a kérelemnek helyt ad, határozata ellen nincs helye jogorvoslatnak, hanem az ügy érdemleges tárgyalása a főügyben I. fokon eljárt hatóságnál újra kezdődik. Az újrafelvételi kérelmet elutasító határozat ellen fellebbezéssel lehet élni — természetesen csak akkor, ha a határozatot nem a legmagasabb fokú hatóság hozta. Újrafelvételi kérelemmel mindenik fél csak egyszer élhet.¹⁹⁾

Az újabb novella életbelépte után az újrafelvételi kérelem megengedhetősége kérdésében az I. fokon eljárt hatóság fog dönteni, ami arra a visszás helyzetre fog vezetni, hogy az I. f. hatóság mintegy felülbírálja felettes hatóságának állásfoglalását.²⁰⁾

42. §. Közigazgatási jogszolgáltatás (bíráskodás).

1. **Általában.** A jogorvoslatok a közig. ügyet rendszerint magasabb fokú, de ismét csak közigazgatási hatóság elbírálása alá juttatják, amelyek teljesen tárgyilagosoknak és elfogulatlanoknak nem tekinthetők, mert nemcsak hatóságként, hanem a közérdek védőiként is járnak el. A határozat jogszerűségét tehát csak az biztosítja, ha azt teljesen érdektelen és független bíróság vizsgálja felül.

Eleinte egyes közig. ügyeknek a felülvizsgálását a rendes bíróságra bízták, — míg később — Anglia kivételével — a különféle rendszerű külön közigazgatási bíróságok alakultak ki.

19) 1929: XXX. tc. 52. §., (1933: XVI. tc. 10. §.); 20) 1933: XVI. tc. 10. §. (3).

Nálunk előbb csak a pénzügyi közigazgatás körében alakult meg a közig. bíróság;¹⁾ — utóbb az általános közigazgatási ügyekre is megállapította a törvényhozás a bírói jogvédelmet,²⁾ és azóta ezt törvényeink a közigazgatás csaknem valamennyi ágára kiterjesztették.

2. **A közig. bíróság szervezete.** A törvényjavaslat két-fokú közig. bíróságot tervezett, — a törvényhozás azonban csak egyfokúként szervezte meg azt, amely két osztályban: *általános közigazgatási, és pénzügyi osztályban* működik.³⁾

Elnöke, másodelnöke, tanácselnökei és bírái, valamint segéd- és kezelőszemélyzete a Kúriáéival azonos rangúak és jellegűek.⁴⁾

Ítélobíráinak felerészét a magasabb bírói hivatalok viselésére képesített, másik felerészét pedig közigazgatási hivatalok viselésére képesített olyan egyének közül kell kinevezni, akik a közigazgatási ágazat fogalmazói szakában legalább 5 év óta, és ebből legalább 3 évig magasabb (VII. fiz. osztályú) hivatali állásban szolgáltak.⁵⁾

A bírák illetményeire, összeférhetetlenségére, elmozdíthatatlanságára, kötelességeire, fegyelmi és kártérítési felelősségére, korhatárára, nyugdíjazására és kizárására vonatkozó rendelkezések a közig. bíróság ítélobíráira is kiterjednek.⁶⁾

3. **Hatásköre.** A közig. bíróság csak azokban az ügyekben járhat el, amelyeket törvény utal a hatáskörébe; — ezt a hatáskörét jog- vagy törvényhasonlatosság alapján nem lehet kiterjeszteni.⁷⁾ A törvény azonban két kivételt tesz: 1. kiterjeszthető a bíróság hatásköre minisztertanácsi felhatalmazás alapján kiadott *miniszteri rendelettel* a miniszteri rendeleteken vagy a szabályrendeleteken alapuló vitás kérdések elbírálására; — az ilyen kiterjesztés azonban nem módosítható, amíg az alapjául szolgált rendelet vagy szabályrendelet hatályos;⁸⁾ ilyen kiterjesztés eddig csak egy esetben történt, amennyiben a minisztertanács a közig. bíróság hatáskörébe utalta a vmegyei ebadónak az egyes adófizetőkre kivetése kérdését;⁹⁾ — 2. a másik kivétel, hogy ha a közig. bíróság elé tartozó ügygel egy másik közig. kérdés annyira *kapcsolatos*, hogy ennek előzetes vagy együttes elbírálása nélkül a főügy nem dönthető el, a kapcsolatos kérdés felett is a közig. bíróság határoz.¹⁰⁾

A közig. bíróság hatáskörébe utalt ügyekben nem lehet többé a polgári bírósághoz fordulni, — és az ilyen ügyekből

1) 1883: XLIII. tc.; 2) 1896: XXVI. tc.; 3) U. o. I., 11. §.; 4) U. o. 2. §.; 5) U. o. 5. §., 1891: XVII. tc. 22., 23. §.; 6) 1896: XXVI. tc. 6., 8., 10., 13. §.; 7) U. o. 16., 19. §.; 8) U. o. 16. §.; 9) 100.602/1912. B. M.; 10) 1896: XXVI. tc. 17. §.

keletkező vitás kérdésekben a miniszterek még felügyeleti jog címén sem intézkedhetnek.¹¹⁾

Az *elvi jelentőségű* vitás kérdéseket a közig. bíróságnak az az osztálya dönti el, amelynek hatáskörébe az ügy tartozik. Ezekről a döntésekről *döntvénykönyvet* kell vezetni, és ezek a döntvények mindaddig kötelezik a közig. bíróság illető osztályának tanácsait, amíg azokat újabb osztályülés meg nem változtatja.¹²⁾

A közig. bíróság hatáskörét vagy elvi alapon, vagy — amint nálunk is történt¹³⁾ — felsorolás (taxatio) útján állapítják meg. A garanciális törvény kivételesen elvi alapon ad panaszjogot a kormánynak vagy bármely közegének minden olyan rendelete, határozata és intézkedése ellen, amely a thatóságnak vagy valamely szervének törvényes hatáskörét sérti, vagy a thatósággal szemben valamely hatósági jogot törvényellenesen gyakorol, törvényt vagy más törvényes jogszabályt sért.¹⁴⁾

Közig. bíróságunk az ügy érdemében határoz;¹⁵⁾ — garanciális panasz esetében azonban — néhány kérdéstől eltekintve — csak megsemmisítheti a megtámadott rendeletet.¹⁶⁾

4. A panasz fajai és előterjesztésük. Panasszal élhet minden érdekelt fél (jogi személy, és — magánérdekeltként — a hatóság is) olyan sérelem miatt, amelyet a közig. bíróság hatáskörébe tartozó ügyben tett hatósági intézkedés, vagy hozott határozat következtében szenvedett. Ez a *magánpanasz*. De panasszal élhet a főispán (főpolgármester), a thatóság első tisztviselője, a pénzügyigazgató, a tanfelügyelő, az államépítészeti hivatal főnöke, az erdőfelügyelő és az adófelszámolási bizottság előadója — a thatósági bizottság, a kisgyűlés, illetőleg a közig. bizottság albizottságának intézkedése és határozata ellen a közig. hatóságok hatáskörének és az állami (kincstári) közérdeknek a védelmére. Ez a *hatósági panasz*.¹⁷⁾

A magánpanaszt az ügyben eljáró I. f. hatóságnál akár *írásban*, akár *előszóval* elő lehet terjeszteni;¹⁸⁾ — a hatósági panaszt mindig *írásban* kell benyújtani, még pedig a főispán a közig. bíróságnál, a többi hatósági képviselő pedig annál a hatóságnál nyújtja be azt, amelynek intézkedése vagy határozata ellen a panasz irányul.¹⁹⁾ A főispán, ha a thatósági bizottság határozatát panasszal kívánja megtámadni,

11) 1896: XXVI. tc. 18., 20. §.; 12) U. o. 21., 155. §., 4634/1897. M. E.; 13) 1896: XXVI. tc. 22—83. §. stb.; 14) 1907: LX. tc. 1. §.; 15) 1896: XXVI. tc. 131., 137. §.; 16) 1907: LX. tc. 16. §.; 17) 1896: XXVI. tc. 84. §.; 18) 1929: XXX. tc. 55. §., 1896: XXVI. tc. 85. §.; 19) U. o. 86. §.

ezzel a jogával csak akkor élhet, ha ezt a szándékát a határozat kihirdetése alkalmával nyilvánosan kijelentette.²⁰⁾

A panasztevő köteles a hivatalos panaszról jelentést tenni a miniszterhez, aki a hatáskör, illetőleg a közérdek védelmére írásbeli nyilatkozatot intézhet a közig. bírósághoz, — a tárgyalásra pedig megbizottat küldhet. A hivatalos panaszról a megtámadott hatóságot is értesíteni kell, hogy képviseltetéséről és ügyeinek védelméről gondoskodhassék.²¹⁾

5. Eljárás. Az eljárás a panasz előterjesztésével indul meg. A panasznak magában kell foglalnia a felek (hatóság) és az ügy, továbbá a határozat és a szenvedett sérelem megjelölését, a panasz jogalapját, és a kérelmet.²²⁾ A panaszban új ténykörményt és új bizonyítékokat is fel lehet hozni.²³⁾

A panaszt 15 nap alatt, még pedig a magánpanaszt, ha a hatóságon kívül más fél ellen is irányul, két példányban, a hatósági panaszt pedig, ha csak a hatóság ellen van intézve, két, egyébként három példányban kell benyújtani.²⁴⁾

Az *elkésett* panaszt a hatóság indokolt végzéssel visszautasítja, amely ellen felfolyamodásnak van helye a közig. bírósághoz.²⁵⁾

A panasz-benyújtási határidőnek vétlen elmulasztása miatt igazolási kérelemmel lehet élni.²⁶⁾

Az eljáró közig. hatóság, ha véleménye szerint a magánpanasz a közig. hatóságok *hatáskörét sérti*, vagy állami (kincstári) *közérdekbe ütközik*, hatásköri kifogást emel, illetőleg a közérdek megjelölése mellett a miniszterhez jelentést tesz.²⁷⁾

A panasznak rendszerint *halasztó hatálya* van.²⁸⁾

A közig. bíróság az *elkésett*, de még vissza nem utasított, valamint azt a panaszt, amelynek lényeges alaki vagy tartalmi hiánya van, visszautasítja, az egyébként hiányos panaszt kiegészítés vagy kiigazítás végett visszaadja.²⁹⁾

A közig. bíróság az elfogadott panasz 2-ik, esetleg 3-ik példányát a bepanaszolt félnek kézbesített azzal a figyelmeztetéssel, hogy 15 nap alatt *védíratot* adhat be. Ha a magánpanasz csak a hatóság ellen irányul, vagy ha a panaszt csak bejelentették, nincs helye védírat benyújtásának sem.³⁰⁾ A védíratot két példányban kell benyújtani.³¹⁾

A közig. bíróság a perbe bevonhatja azt a 3-ik személyt, aki az ügyiratokból kitetszően érdekelt.³²⁾

20) 1896: XXVI. tc. 84. §. ut. bek.; 21) U. o. 87., 88. §.; 22) U. o. 90. §.; 23) U. o. 91. §.; 24) U. o. 92., 93. §.; 25) U. o. 96—98. §.; 26) U. o. 99. §.; 27) U. o. 101. §.; 28) U. o. 103. §.; 29) U. o. 104., 105. §.; 30) U. o. 106. §.; 31) U. o. 108. §.; 32) U. o. 107. §.

A felek az ügy tisztázása végett egyéb írásbeli előterjesztéseket is intézhetnek a közig. bírósághoz.³³⁾

6. Bizonyítás. A bíróság a felek ajánlására, vagy hivatalból is, bizonyítást rendelhet el. A bizonyítás módjai: a felek személyes meghallgatása, tanúk, szakértők kihallgatása, helyszíni szemle tartása, a közig. hatóságok felvilágosító nyilatkozatainak és a szakközvegek véleményének beszerzése, az okiratok eredetijének bekívánása, hivatalos iratok beszerzése.³⁴⁾

A bizonyításfelvételt rendszerint a közig. hatóságok, kivételesen a közig. bíróság kiküldött bírása fogatosítja. A személyes megjelenésre kötelezett felet rendbírsággal lehet a megjelenésre kényszeríteni.³⁵⁾ Eskü által való bizonyításnak a közig. bíróság előtti eljárásban nincs helye.³⁶⁾

7. Képviselő. A fél személyesen jelenhetik meg a közig. bíróság előtt; a nem önjogú, valamint a jogi személyt törvényes képviselője képviseli. Aki nem személyesen, vagy nem törvényes képviselője útján jár el, magát csak ügyvéddel képviseltetheti. Ügyvéd vallására kötelezni is lehet azt, aki nem tudja magát érthetően kifejezni, vagy képtelen ügyének személyes képviselőjére.³⁷⁾

8. Tárgyalás és határozathozatal. A közig. bíróság előtt a tárgyalás rendszerint írásbeli, de nyilvános, amit a bíróság közérkölciségi vagy más közérdekű tekintetből kizárhat. Szóbeli tárgyalást akár a felek valamelyikének kérelmére, akár hivatalból rendelhet el a bíróság, ha azt az ügy tisztázása érdekében szükségesnek találja. A felek mindannyiának kívánságára a tárgyalás szóbeli.³⁸⁾

A bíróság a tényállás tisztázása érdekében minden lehető elkövet, tehát nincs a felek kívánságához kötve.³⁹⁾

A bíróság határozathozatal előtt hatáskörét vizsgálja meg. Ha hatásköri kifogást emeltek, de a bíróság megállapítja hatáskörét, erről a minisztert értesíti; és ha ez a hatásköri kifogást ezután is fenntartja, az ügy érdemében a hatásköri bíróság döntéséig nem határoz.⁴⁰⁾

A közig. bíróság a határozathozatalnál a bizonyítékokat szabadon mérlegeli. Jogköre a rendeletek és a szabályrendeletek törvényességének a megbíráására is kiterjed.⁴¹⁾

A közig. bíróság az ügy érdemében ítélettel, egyéb kérdésekben végzéssel határoz.⁴²⁾

33) 1896: XXVI. tc. 110. §.; 34) U. o. 111., 112. §.; 35) U. o. 113., 116. §.; 36) U. o. 117. §.; 37) U. o. 118—120. §.; 38) U. o. 126., 127. §.; 39) U. o. 129. §.; 40) U. o. 131. §.; 41) U. o. 134. §.; 42) U. o. 137. §.

9. Újrafelvételi panasz. A magánfél újrafelvételi panaszt nyújthat be 1 éven belül a közig. bíróságnál, ha olyan döntő bizonyíték birtokába jutott, amelyet a főljárás folyamán önhibáján kívül nem használhatott.⁴³⁾ Az újrafelvételi panaszt csak ügyvéd útján lehet előterjeszteni, és ez a jogerős ítélet végrehajtását nem gátolja.⁴⁴⁾

10. Végrehajtás és végrehajtási panasz. A közig. bíróság határozatainak végrehajtását a közig. hatóság rendeli el és fogatosítja is. A végrehajtást elrendelő határozat ellen, valamint a végrehajtás fogatosítása körül felmerült jogsérelemek miatt — a sérelemtől számított 8 nap alatt — végrehajtási panasszal lehet fordulni a közig. bírósághoz. A végrehajtási panaszt írásban kell az I. fokon eljáró közig. bíróságnál benyújtani.⁴⁵⁾

43. §. Közigazgatási ügyeknek a polgári bíróság elé vitele.

I. Vannak közigazgatási ügyek, amelyekben a magánjogi elem annyira túlsúlyban van, hogy a közigazgatás jogerős határozatával meg nem elégedő fél a vitás kérdést eldöntés végett a polgári bíróság elé viheti.

A polgári bíróság elé csak azokat a közig. ügyeket viheti a fél, amelyekre vonatkozóan ezt a törvény kifejezetten megengedi. Ezekben a bírói eljárás csak a közig. jogorvoslatok kimerítése után indítható meg.

Azokat az ügyeket azonban, amelyekben közig. bírósági eljárásnak van helye, egyáltalában nem lehet a rendes bíróságok elé vinni.¹⁾

Az a törvény, amely a közig. hatóság elé tartozó valamely ügynek a polgári bíróság elé vitelét megengedi, rendszerint megszabja ennek záros határidejét is, amelynek elmulasztása a jog elvesztésével jár.

Ezek a határidők a különböző ügyekben különfélek, így: a telekkönyvi érdekelt a kisajátítási ár egyességi megállapítása kérdésében 30 nap,²⁾ — az elmarasztalt állami számadó 45 nap,³⁾ az elmarasztalt községi számadó 3 hónap,⁴⁾ a kiskorú haszonélvezettel terhelt vagyona jövedelmének hováfordítása, valamint az atyai hatalomtól megfosztás kérdésében ugyancsak 3 hónap,⁵⁾ a közúti vámszedés engedélyezése kérdésében 6 hónap,⁶⁾ a közutak törzskönyvelése kérdésében 3 év⁷⁾ alatt fordulhat a rendes bírósághoz; — időhatár megállapítása nélkül, tehát a

43) 1896: XXVI. tc. 139., 140. §.; 44) U. o. 141., 143. §.; 45) U. o. 149., 151. §., 1929: XXX. tc. 55. §. (1).

1) 1896: XXVI. tc. 18. §.; 2) 1881: XLI. tc. 44. §.; 3) 1897: XX. tc. 138. §.; 4) 1886: XXII. tc. 144. §.; 5) 1877: XX. tc. 12., 22. §.; 6) 1890: I. tc. 88. §.; 7) U. o. 68. §.

rendes magánjogi (32 éves) elévülési határidő alatt vihető a bíróság elé; a távollevő vagyonából leszármazói részére tartási, nevelési, kiházasítási stb. költségek megállapítása;⁸⁾ a vasúti alkalmazott törvényellenes elbocsátásáért igényelt kártérítés ügye;⁹⁾ a párbérszoigáltatás jogalapjának az eldöntése.¹⁰⁾

II. Vannak olyan közigazgatási ügyek is, amelyekben a közigazgatási és a magánjogi elem annyira szoros kapcsolatban áll, hogy a törvény a közig. hatóságra bízta, hogy határozatában a magánjogi kérdésben is intézkedjék. A magánjogi kérdésben aztán közigazgatási úton nincs jogorvoslat, hanem a határozattal meg nem elégedő fél döntés végett a bírósághoz fordulhat.

Ilyen ügyek: a vizkiöntés mélyedéseiben való halászatért fizetendő bér összegének megállapítása, amelyben — időhatár kikötése nélkül;¹¹⁾ a halászati kíméleti térre nyilváníttatás által okozott kárért fizetendő haszonbér összege ügyében akként, hogy a megállapítással meg nem elégedő fél a határozat kézbesítésétől számított 15 nap alatt köteles bírói útra lépési szándékát a közig. hatósághoz bejelenteni, amely az iratokat hivatalból köteles a birtokbírósághoz áttenni;¹²⁾ a birtokhatárjelek felállítása során felmerült vitás határ-ügyben 30 nap alatt;¹³⁾ a katonaság részére kisajátított gyakorlóter stb. kártalanítási ára ügyében időhatár nélkül;¹⁴⁾ árterfejlesztési ügyben időhatár nélkül;¹⁵⁾ az árvízveszedelem alkalmával igénybevett anyagok és szerszámok értéke és az okozott kár összege tekintetében szintén időhatár nélkül¹⁶⁾ fordulhat a fél a rendes bírósághoz.

Az I. és II. csoportba tartozó ügyek közt a különbség az, hogy amazokban a bíróság felülbírálja a közig. hatóságok jogerős döntését, — míg az utóbbiakban a közig. hatóság szinte kényszerűségből, és a jogbiztonság érdekében mintegy a bíróság helyett intézkedik ideiglenesen, amely intézkedése azonban csak a felek megnyugvása következtében válik véglegessé és hatályossá.

III. Merülnek fel a közig. eljárás során olyan magánjogi kérdések is, amelyeknek elbírálása kizárólag a bíróság hatáskörébe tartozik ugyan, — a törvény azonban közérdekből, vagy a közig. hatóság ügyrészessége címén elrendeli, hogy a közig. hatóság előbb kísérelje meg a felek közt a békés meg egyezést, és csak akkor utasítsa a feleket bírói útra, ha az egyességet nem sikerült létrehozni. Ezekben a kérdésekben tehát a közig. hatóság egyáltalában nem határoz, csak az egyezkedést kísérel meg. Ilyen pl. ha az válik vitássá, hogy valamely vagyon községi vagyon-e, vagy hogy a községhez csatolt pusztá részesedik-e a község törzsvagyonában, vagy köteles-e ennek adósságaihoz hozzájárulni,¹⁷⁾ vagy amikor

8) 1885: VI. tc. 11., 12. §.; 9) 1914: XVII. tc. 34. §.; 10) Kir. Kúria 30. sz. döntvénye; 11) 1925: XLIII. tc. 6. §. 3. bek.; 12) 1888: XIX. tc. 58., 59. §.; 13) 1894: XII. tc. 34. §.; 14) 1895: XXXIX. tc. 12. §.; 15) 1885: XXIII. tc. 108. §.; 16) U. o. 152. §.; 17) 1886: XXII. tc. 114., 156. §.

a gyám gondnoki számadással elégedetlenkedő féllel kísérel meg az árvaszék az egyezkedést.¹⁸⁾

IV. Kuszált a közigazgatási és a bíról hatáskör a törvényes kiskorú gyermekek tartási és elhelyezési ügyében. Szabály, hogy ezekben a kérdésekben a gyámhatóság határoz; — de ha ez nem határozott, ideiglenesen határozhat a házassági per során a bíróság is; a bontó, vagy az ágytól és asztaltól elválasztó ítéletben pedig határozhat a bíróság akkor is, ha a gyámhatóság már határozott.¹⁹⁾ Viszont ha a bíróság az ítéletben határozott, de utóbb a körülmények megváltoztak, a gyámhatóság a bírói határozattól eltérően intézkedhetik.²⁰⁾

18) 1877: XX. tc. 135., 137. §.; 19) 1930: XXXIV. tc. 137. §.; 20) 1894: XXXI. tc. 97. §.

III. Rész. Jogforrások. (Kútfők).

44. §. A jogforrások és osztályozásuk.

A jogállamnak fogalmi kelléke, hogy benne a közügyek intézésének általános érvényű és állandó jellegű jogszabályok szerint kell történnie; — olyan ügyekben pedig, amelyekre nincsenek tételes jogszabályok, kell, hogy a rokon ügyekre hatályos jogszabályok szelleme érvényesüljön.

Ezek a jogszabályok a forrásai vagy kútfői a tárgyi értelemben vett jognak.

1. **Belső és külső jogforrás.** A jogforrás vagy kútfő többet jelent a jogszabályok összességénél. Jelenti egyfelől azt a belső hatalmat, amely jogszabály alkotására jogosít; ez a hatalom a *belső jogforrás*; — jelenti másfelől a létrejött jogszabály megjelenési formáját, ez a *külső jogforrás*.

Nálunk jogszabályalkotásra jogosult: 1. a törvényhozás, 2. a kormány, 3. az önkormányzati testületek, és 4. a nép. Ezekből a *belső jogforrásokból* a következő *külső jogforrások* erednek: 1. a törvény, 2. a rendelet, 3. a szabályrendelet és 4. a szokás.

2. **Rendes és rendkívüli kútfők.** A törvény, a rendelet, a szabályrendelet és a szokás *rendes kútfők*, amelyekből a jogszabályok rendszerint keletkeznek, vagyis amelyeknek jogszabályalkotó működése állandó, és újra meg újra megnyilatkozik.

Vannak azonban *rendkívüli kútfők* is, amelyek csak kivételes körülmények következményeképpen váltak jogforrásokká, ilyen nálunk Verböczy Hármaskönyve, az Országbírói Értekezlet Idiglenes Törvénykezési Szabályai és a kiváltságlevél (privilegium).

Verböczy Hármaskönyve törvénykönyvnek készült; meg is kapta az országgyűlés hozzájárulását, sőt a király is kiállította szentesítő levelét, — csak ennek a királyi pecséttel ellátása és a kihirdetés maradt el — talán véletlen körülmények okából, talán rosszindulatú mesterkedések következtében. A Hármaskönyv tartalma azonban közismertté vált, azt állandóan alkalmazták, és ezzel kötelezőnek elismerték. A Hármaskönyv tehát írott alakban jelent meg, kötelező voltát azonban — a maga egészében — a szokás erejéből merítette.

Az Országbírói Értekezlet által készített Idiglenes Törvénykezési Szabályok keletkezésére az szolgáltatott okot, hogy 1861-ben az alkotmányos életre visszatérés és a régi magyar törvények újra alkalmazása elkerülhetetlenné tette, hogy az átmeneti szabályozzák. Ilyen átmeneti szabályok megalkotásával a legelőkelőbb jogá-

szokból összeállított Országbírói Értekezletet bízták meg. Ennek a munkájához aztán hozzájárult a képviselőház és a főrendiház is akként, hogy amennyiben a régi magyar törvények a viszonyok megváltozása miatt nem volnának alkalmazhatók, a törvényhozás intézkedéséig kiegészítőképpen ezek a szabályok használtassanak. Ezeket a szabályokat a király is helybenhagyta, és azok mégsem tekinthetők törvénynek, mert nem ilyen célből készültek, és mert a király, aki akkor még nem is volt megkoronázva, nem törvényként erősítette meg azokat. Rendeletnek sem tekinthetők, mert nem rendeletképpen adták ki. Inkább minősíthetők azok szokásjognak, és mint ilyenek a döntvényjoghöz állanak legközelebb.

A kiváltságlevél (privilegium) nem jogforrás, mert nem alkot új jogszabályt, hanem a már fennállót terjeszti ki olyan személyekre, akikre az addig nem terjedt ki. Tehát nem tárgyi, hanem csak alanyi jogot teremt. 1848 előtt azonban az egyes városoknak adott kiváltságok kivételes tárgyi jogot teremtettek a város polgáraitra, ami ma már nem lehetséges.

3. **Döntvényjog.** Külön jogforrásnak látszik a döntvényjog. A közigazgatás terén kétféle döntvény érvényesül; — egyfelől a *közig. bíróságnak az az osztálya*, amelynek jogkörébe az ügy tartozik, saját ülésében dönti el a bíróság előtt felmerült elvi jelentőségű vitás kérdéseket, és ezeket a megállapodásokat a közig. bíróság illető osztályának tanácsai mindaddig kötelesek követni, amíg azokat újabb osztályülési megállapodás meg nem változtatja;¹⁾ — másfelől ha valamely hatóság vagy bíróság a *hatásköri bíróság valamely határozatával ellentétes gyakorlatot folytat*, vagy ha a hatásköri bíróság többsége kíván eltérni korábbi határozatától, a *hatásköri bíróság teljes ülési határozat hozatalát kezdeményezheti*. A teljes ülés határozatait a bíróságok és a hatóságok mindaddig kötelesek követni, amíg azokat a teljes ülés meg nem változtatja.²⁾

A döntvények abból, hogy kötelező erejüket a törvény állapítja meg, törvényjellegűeknek látszanak; ez azonban csak látszat. Alkotmányunk ugyanis nem ismeri a bíróságok törvényhozó hatalmát, tehát döntvényeik sem lehetnek törvények. Különben a bíróságok a döntvényben nem is alkotnak új jogszabályt, hanem csak azt állapítják meg (konstatálják), hogy az adott esetben mi felel meg a jogszabályoknak. Leginkább rávilágít erre az a körülmény, hogy a bíróság felülvizsgálhatja és megváltoztathatja korábbi döntvényeit, és ebben az esetben az új állásfoglalás lesz irányadó az alapjául szolgált ügyben is, vagyis visszaható erővel érvényesül, ami nem állhatna, ha az új döntvény új jogszabály volna.

De a döntvények kötelező erejét nem is általánosságban mondja ki a törvény, és azok még a bíróságokat sem kötelezik általában, hanem csak az *ítélkező bíróságot*; — továbbá

1) 1896: XXVI. tc. 21. §.; 2) 1928: XLIII. tc. 7., 10. §.

a bíróságok maguk is jogosultak döntvényük megváltoztatására, mindenesetben pedig a megváltoztatás kezdeményezésére.

A döntvény tehát nem jogszabály-alkotás, hanem jogszabály-értelmezés, amely a tekintély erejével hat, és a szokás által válik jogszabállyá. Kútfői ereje tehát nem a bíróság jogalkotó hatalmából (ami nincs), hanem a szokásból ered, ha ugyan ezen az alapon valóban jogszabállyá válik.

4. Írott és nem írott kútfők. A kútfők *írottak* vagy *nem írottak*, ami alatt közönségesen megjelenésük külső alakját értik. Ez a megkülönböztetés azonban nem eléggé szabatos. *Írott kútfő* ugyanis csak az, amely egyenesen *abból a célból* keletkezik, hogy közvetlenül alkosson jogszabályt. Eppen ezért azt a szabatoság kedvéért írásba foglalják (megszövegezik) és kihirdetik; — amivel szemben *nem írott kútfő* az, amely *nem jogszabályalkotás célzatával* jön létre, még ha írásba foglalva keletkezik is, mint pl. a döntvény, — hanem abból csak a szokás útján keletkezik jogszabály.

A Hármaskönyv, az Országbírói Értekezlet és a döntvények külső megjelenésük szempontjából *írottak*, mert írásban (megszövegezve) jelentek és jelennek meg; — minthogy azonban érvényességüket a szokásból merítik, érvényességük végalapja szempontjából *nem írott jogforrások*.

5. Országos és részszerű kútfők. Hatályuk szempontjából megkülönböztetjük az országos (közönséges), és a részszerű (különös) jogforrásokat. Az előbbieket hatálya az ország egész területére, — az utóbbiaké ellenben csak annak egy részére terjed ki. A *törvények és rendeletek* rendszerint országos jogforrások, bár szorítkozhatnak ezek egy szűkebb területre is, pl. a Szeged vagy Gyöngyös újjáépítésére vonatkozó törvények.³⁾ A *szabályrendeletek* mindig csak részszerű jogforrások, és hatályuk nem terjedhet túl az önkormányzati testület területén. A *szokás* lehet országos és részszerű egyaránt.

6. Magasabb- és alsóbbrendű jogszabályok. Minden törvényes jogszabály egyaránt kötelező, mert mindenik az államhatalom (hatóság) akaratát, vagy a nép jogi meggyőződését fejezi ki. Ha azonban két jogszabály ellentétbe kerül, a gyengébb nem érvényesülhet az erősebbel szemben.

Az *egynemű jogszabályok* közül a *későbbi* az erősebb (lex posterior derogat priori); — továbbá a *különleges jogszabály* (lex specialis), mint *kivétel* az általános jogszabály (lex generalis) alól, erősebb az általános jogszabálynál.

3) 1879: XIX. tc., 1918: XXIII. tc.

A *különböző jogszabályok* ereje az azokat megalkotó hatalom (belső jogforrás) tekintélyéből fakad. Ennélfogva legerősebb jogszabály a törvény, azután következik a rendelet, mégpedig a minisztérium rendelete erősebb az egy vagy több miniszter rendeleténél, aztán a több miniszter együttes rendelete erősebb az egy miniszter rendeleténél. A leggyengébb valamennyi közt a szabályrendelet.

A *szokást*, mint a nép jogi meggyőződésének a kifejezőjét, hazai jogunkban mindig elsőrangú jogforrásnak tekintették, és annak *törvényrontó* erejét is elismerték, sőt a törvény kötelező erejét is a *nép jogi meggyőződésére* vezették vissza. A szokás felemlítése még a királyi hitlevélben is megelőzi sorrendben a törvényt,

45. §. A törvény.

1. Fogalma. Alkotmányunk szerint a törvény az állam főhatalomnak az az akaratkijelentése, amelyet az alkotmányosan összehívott országgyűlés mindkét háza szabályszerűen letárgyal és elfogadott, a koronás király szentesített (aláírt és pecsétjével ellátott), és az szabályszerűen (az Országos Törvénytárban) kihirdettetett.

Régi törvényünk szerint ugyanis a törvényalkotás, eltörlés és magyarázás joga a törvényesen megkoronázott királyt és a törvényesen egybegyűlt országgyűlést közösen illeti, és rajtuk kívül nem gyakorolható.¹⁾

Mai ideiglenes helyzetünkben a törvényhozó hatalom előbb a nemzetgyűlést egyedül illette;²⁾ — a felsőház megalakulása óta pedig az országgyűlést (a képviselőházat és a felsőházat együtt) illeti.³⁾ A kormányzó nem szentesíti a törvényt, hanem azt — legkésőbb 60 nap alatt — kihirdetési záradékkal és aláírásával látja el; azonban a kihirdetés elrendelése előtt, indokainak közlésével, *egy ízben* visszaküldheti a törvényt megfontolás végett; de ha azt az országgyűlés változatlanul fenntartja, köteles 15 nap alatt kihirdetni. Az *államformának* és az *államfő személyének* kérdésében alkotott törvényekre nézve a kormányzó egyáltalában nem gyakorolhatja a visszaküldés jogát.⁴⁾

2. Megalkotása. Mai ideiglenes közjogi helyzetünkben a törvények megalkotási módjára a következő szabályok irányadók.

Az országgyűlés mindkét háza köteles a másik ház által hozzáküldött törvényjavaslat fölött 6 hónap alatt határozni;

1) 1790: XII. tc.; 2) 1920: I. tc. 4. §.; 3) 1926: XXII. tc. 47. §.; 4) 1920: I. tc. 13. §.

— a felsőház azonban a költségvetés és a felhatalmazási törvényjavaslat felett 1 hónap alatt köteles határozni.⁹⁾

Ha az országgyűlés egyik háza a másik által elfogadott törvényjavaslatot egyáltalában nem, vagy csak olyan változtatásokkal fogadja el, amelyekhez a másik ház nem járul hozzá, az ellentét kiegyenlítését a két háznak azok a *bizottságai*, amelyek a törvényjavaslat tárgyalását előkészítették, *együttes ülésben* kísérik meg. Az együttes ülés javaslatát a két ház külön tárgyalja. Ha az ellentét kiegyenlítése az együttes ülés másodszori megismétlésével sem sikerül, valamint akkor is, ha a felsőház a 6 havi határidőt (a ház együtt nem léteinek idejét leszámítva) nem tartja meg, a képviselőház a törvényjavaslat elfogadását követő ülészakban a felsőház hozzájárulása nélkül terjeszti fel a törvényjavaslatot az államfőhöz kihirdetés végett. A *költségvetési* és a *felhatalmazási* törvényjavaslatot a képviselőház már az első együttes ülés sikertelen megkísérlése után, illetőleg 1 hónap elteltével terjeszti a kormányzó elé.⁹⁾

Ha a képviselőház a felsőház hozzájárulása nélkül terjesztett a kormányzó elé törvényjavaslatot, ez, ha visszaküldési jogát nem kívánja gyakorolni, illetőleg ha azt nem gyakorolhatja, — vagy törvényként kihirdeti az eléje terjesztett törvényjavaslatot, vagy feloszlatja az országgyűlést. Ha aztán az új választások alapján összejött képviselőház változatlanul fenntartja a kérdéses törvényjavaslat szövegét, a kormányzó köteles azt 15 nap alatt törvényként kihirdetni.⁷⁾

3. Kihirdetése. A szentesített törvény már kihirdetése előtt végleg megalkotott jogszabály ugyan, alkalmazhatósága azonban nem következhetik be a kihirdetés előtt.

Rége az egy országgyűlésen hozott valamennyi törvényt együtt országgyűlési végzetménynek (decretum) hívták, és azokat a király az országgyűlés végén együtt és egyszerre szentesítette; a „végzetmény”-ben foglalt egyes törvények neve pedig „articulus” (cikkely) volt. Az 1836. évi országgyűlési végzetmény egyes cikkelyeit nevezték először „törvénycikkely”-nek.

Az 1848: IV. tc. 2. §-a rendelkezett akként, hogy a hozandó törvényeket a király jövőre az országgyűlés folyama alatt és egyenkint is szentesítheti. Ettől kezdve hívják az egyes törvényeket „törvénycikkely”-eknek.

Az országgyűlés szentesített végzetményeit hajdan az országgyűlés mindkét házában élőszóval hirdették ki.

Az 1868: III. tc. szerint a szentesített és az országgyűlés mindkét házában kihirdetett törvényeket az e végre alapított „Országos Törvénytár”-ban kell közhírré tenni.

Az 1881: LXVI. tc. a törvényeknek az országgyűlésen való kihirdetését kifejezetten eltörölte, és elrendelte, hogy

5) 1926: XXII. tc. 31. §. 1., 5. bek.; 6) U. o. 31. §. 2., 4., 5. bek.; 7) U. o. 47. §. 2. bek.

a király szentesítésével ellátott minden törvényt az „Országos Törvénytár”-ban kell azonnal köztudomásra hozni.⁸⁾

4. Hatálybalépése. Ha az az időpont, amikor valamely törvény hatálya kezdődik, magában a törvényben nincs megállapítva, vagy annak megállapítása nincs a kormányra bízva, minden törvény kötelező ereje az Országos Törvénytárban való megjelenését követő 15-ik napon kezdődik.⁹⁾

A törvény virtualiter kihirdetésével azonnal életbelép ugyan, amit az is bizonyít, hogy alkalmazhatóságának (materiális hatályának) a bekövetkezése is a saját pozitív vagy negatív rendelkezésén alapszik; kihirdetése előtt azonban a törvény egyáltalában nem alkalmazható, *formális* hatálya tehát előbb nem kezdődhetik. A törvény *materiális* hatálya kivételesen korábbi időre visszahatóan is megállapítható; de ez a hatály is csak a kihirdetés megtörténte után kezdődhetik.

5. Idézése. Szt. István, Szt. László és Kálmán király törvényeit akként idézzük, hogy a király neve mellett hivatkozunk a könyvre és a fejezetre. Pl. Szt. István I. könyvének 6. fejezete: Külföldiek befogadásáról és a vendégek tartásáról.

A későbbi törvényeket V. Ferdinánd törvényéig kétféleképpen idézhetjük: vagy a király nevének és végzetményének (decretum), valamint a decretum cikkelyének (articulus) a számával, vagy az országgyűlés évszámának és a cikkely számának a megjelölésével. Pl. I. Ferdinánd XIV. decretumának 12. cikkelye, vagy 1553: XII. cikkely: a jobbágyok bormérésének módjáról.

Néha az országgyűlés több éven át tartott üléséből keletkezett egy végzetmény; ilyenkor vagy az országgyűlés kezdő és végső évét, pl. 1832/6: IX. tc., vagy a szentesítés évét, és mindenkor a cikkely számát idézzük: 1836: IX. tc.

II. Mátyás király törvényeinek egy részét a koronázás előtt, másik részét a koronázás után alkotta az országgyűlés. Az előbbieket „k. e.” (koronázás előtti), vagy „a. c.” (ante coronationem), — az utóbbiakat „k. u.” (koronázás utáni), vagy „p. c.” (post coronationem) jelzéssel idézzük; pl. 1608: k. e. I. tc. = 1608: a. c. I. tc. A vallásügyről; és 1608: k. u. I. tc. = 1608: p. c. I. tc. (az országgyűlés szervezetéről).

Ma az idézés a naptári évnek és a törvény sorszámának idézésével történik. Pl. 1868. évi III. tc., vagy (helyesebben) 1868: III. tc. a törvények kihirdetéséről.¹⁰⁾

8) 1881: LXVI. tc. 1., 8. §.; 9) U. o. 4. §.; 10) 1868: III. tc., 1881: LXVI. tc. 6. §.

46. §. A rendelet.

1. **Altalában.** Rendelet alatt a közönséges szóhasználatban a minisztereknek minden írásbafoglalt akaratkijelentését értjük — arra való tekintet nélkül, hogy az jogszabályt foglal-e magában, avagy sem. Szorosabb értelemben azonban rendeletnek csak azt a kormány-akaratkijelentést lehet nevezni, amely jogszabályt állapít meg.

Alkotmányunk szerint a végrehajtóhatalmat a király (államfő) független és felelős miniszterei útján gyakorolja;¹⁾ de az ország királyi leiratokkal és rendeletekkel nem kormányozható,²⁾ és a bíróságok is csak az ország törvényeit és bevett szokásait kötelesek ítékezésükben alapul elfogadni.³⁾

Ezekből az következnek, hogy a rendeletek nem is lehetnek jogszabályoknak a forrásai. Ez a tétel a magán- és a büntetőjog terén — kevés kivétellel — helytálló is, bár itt is van eset, amikor a törvényhozás felhatalmazza a kormányt, hogy — kivételesen — rendelettel szabályozzon valamely (nagyobbára eljárási) kérdést, amelyhez aztán szinte elkerülhetetlenül kapcsolódnak anyagi jogi szabályok is.

A közigazgatási jog terén azonban ez másképp áll. Itt ugyanis számtalan kérdésnek a szabályozása van kormányzati intézkedésre utalva; ezekben a rendeleti úton való szabályozás nemcsak szükséges, hanem gyakran elkerülhetetlen is, és ez a szabályozás a kormánynak jogában is áll.

A bíróságoknak törvénybiztosította joguk ugyan, hogy az eléjük kerülő egyes konkrét ügyekben megbírálják a rendelet törvényességét;⁴⁾ — kétségtelen azonban, hogy a bíróság nem fogja a közigazgatási rendeletet törvénytelennek minősíteni csak azért, mert az nem alapszik törvényhozási felhatalmazáson vagy a szokásjogon, — ha az szabályozatlan, de szabályozásra szoruló és miniszteri hatáskörbe tartozó kérdésre vonatkozik, és nem ellenkezik szembeszökően a közérdekkel.

2. **Kibocsátásuk jogalapja.** A rendelet kibocsátásának rendes jogalapja abból ered, hogy a kormány felelős a törvények végrehajtásáért.⁵⁾

A helyes végrehajtást célzó rendeletek az ú. n. *végrehajtó rendeletek*, amelyeknek kiadására a kormány akkor is jogosult, ha erre a törvény külön nem is adott felhatalmazást.

1) 1848: III. tc. 3. 4. §., 1920: I. tc. 13. §. 6. bek.; 2) 1790: XII. tc. bev.; 3) 1869: IV. tc. 19.; 4) U. o. 1896: XVI. tc. 6. §., 134. §. 2. bek.; 5) 1848: III. tc. 32. §. c).

A rendeletkibocsátásnak másik jogalapja a törvényhozástól kapott *külön felhatalmazás*. Az a rendelet, amelyet a kormány a törvényhozás felhatalmazása alapján és ennek keretében ad ki, a törvényhozó közvetett akaratkijelentésének felel meg, törvényességéhez tehát kétség sem férhet.

Kérdés azonban, hogy a felhatalmazás alapján kiadott rendeletet jogosult-e a kormány utóbb és bármikor *módosítani és hatályon kívül helyezni?*

Az egyik — helytállóbbnak látszó — felfogás szerint a felhatalmazást, vagyis jogköre egy részének az átruházását a törvényhozás csak az adott viszonyok közt, és csakis az akkor működő kormánynak kívánta megadni. Ez a jogáttruházás annak gyakorlásával ki is merült, tehát a mindenkori kormánynak nincs jogalapja a kiadott rendelet módosítására, sőt hatályon kívül helyezésére sem.

A másik felfogás szerint alkotmányunk nem ismer különbséget a rendeletek közt sem tartalmuk, sem a kiadásukra, módosításukra és hatályon kívül helyezésükre való jog szempontjából; tehát a felhatalmazás alapján kiadott rendeletek a többiekkel azonos tekintet alá esnek.

A kérdést elvi alapon bajos eldönteni, hanem minden egyes alkalommal vizsgálni kell, hogy a törvényhozásnak a felhatalmazás megadásánál mi lehetett az akaratja; az-e, hogy a kérdés szabályozására állandó felhatalmazást adjon, vagy az, hogy jogát csak az egyeten szabályozás céljából ruházza át a kormánynak. A helyes az, ha a törvényhozás akaratát a felhatalmazás megadásakor kifejezetten nyilvánítja, és vagy egyenesen megtiltja a módosítást, mint pl. az országgyűlési választókerületek rendeleti megállapítására vonatkozó felhatalmazásnál;⁶⁾ vagy nyíltan megadja a módosítás jogát, pl. a csődönkívüli kényszeregyességi eljárás szabályozásánál.⁷⁾

Van a törvényhozási felhatalmazásnak egy másik neme is, amely csak bizonyos *rendkívüli körülmények beállta, vagy fenyegető veszélye esetére* szól (háború).⁸⁾ Ez a felhatalmazás azonban sokkal általánosabb és szélesebb körre terjed. Ezek a kormány *kivételes hatalma* alapján kiadott rendeletek.

Ezekhez hasonló, de még szélesebbkörű és általánosabb az a felhatalmazás, amelyet a kormány az ú. n. szanálási törvényben, és később a gazdasági és hitelélet rendjének és az államháztartás egyensúlyának biztosítása érdekében kapott.⁹⁾

6) 1914: XV. tc. 2. §. ut. bek.; 7) 1916: V. tc. 1. §. 2. bek.; 8) 1912: LXIII. tc. stb.; 9) 1924: IV. tc. 2., 4. §., 1931: XXVI. tc.

Alkotmányjogi szempontból a törvényhozó hatalomnak ilyen felhatalmazás alapján a kormányra átruházása, ami az utóbbi időkben nagyon szokásba jött, aggályos és nem helyeselhető.

3. **Fajaik.** *Végrehajtó rendelet* az, amely azt célozza, hogy a törvények a törvényhozó akaratához híven fogantassanak; tehát a törvény célzatát és helyes értelmét világítja meg. A végrehajtó rendelet azonban nem minősíthető a törvény hiteles magyarázatának, mert erre egyedül a jogszabály megalkotója, — a törvény hiteles magyarázatára tehát egyedül a törvényhozás jogosult.¹⁰⁾

Törvénytöltő rendelet az, amely a hiányzó törvény helyét tölti be; — *törvénykiegészítő* pedig az, amely a törvény hiányait pótolja.

Ilyen rendelet kiadására a több évszázados gyakorlaton kívül azon az alapon is feljogosítottak kell a kormányt tekinteni, mert a „közcsend és bátorság fenntartásában elkövetett mulasztásokért“ felelős,¹¹⁾ ami alatt általában a közigazgatás rendes és zavartalan menetét kell érteni.

Természetes, hogy mindezek a rendeletek a törvények hiányainak pótlására szolgálván, hatályos törvényeink szellemével és rendelkezéseivel nem állhatnak ellentétben.

Egy különös faja a rendeleteknek a *szükségrendelet*, amellyel a kormány törvényhozási felhatalmazás nélkül, azonban *állami végszükségből*, vagy felfüggeszti valamely törvénynek a hatályát, vagy valamely hatályos törvénnyel ellentétesen rendelkezik, — vagy végül a törvényhozás hatáskörébe tartozó kérdésben rendeleti úton intézkedik.

Szükségrendelet kibocsátására nincs törvényes jogalap; éppen azért azt utólag az országgyűlésnek be kell mutatni, és ez, ha a rendelet kibocsátását indokoltnak elismeri, megadja a kormánynak a felmentést.

A törvényhozás felhatalmazása alapján kiadott rendeletet valójában a törvényhozás akaratkijelentésének kell tekinteni.

4. **Hatályosságuk.** A *biróságoknak* törvényadta joguk, hogy az eléjük kerülő konkrét ügyben megvizsgálják a rendelet törvényességét, és ítélezésükben azt, amelyet törvényellenesnek minősítenek, ne vegyék figyelembe.¹²⁾

A *törvényhatóságokat* a célszerűtlennek tartott rendelet ellen felírási, a törvényellenesnek tartott rendelet ellen pedig közig. bírósági panaszjog illeti meg (L. 19. §. 3. b), 102. o.)

10) 1790: XII. tc.; 11) 1848: III. tc. 32. §. c); 12) 1869: IV. tc. 19. §., 1896: XXVI. tc. 6. §., 134. §. 2. bek.

A *megyei városok* és a *nagy- és kisközségek* a rendeletek célszerűségét vagy törvényességét nem vizsgálhatják, hanem feltétlenül kötelesek azokat végrehajtani.¹³⁾

Ugyanez áll a *köztisztviselők*re is, akik még a törvényellenesnek vélt rendelet végrehajtását is csak a köteles hivatali engedelmesség megsértésének veszélyével tagadhatják meg.

5. **Kihirdetésük.** A jogszabály hatályosságának (alkalmazhatóságának) előfeltétele, hogy az köztudomásra jusson.

A rendeletek *kihirdetésének módja* nincs általánosságban szabályozva, és csak a kihágást megállapító, valamint a kivételes hatalom alapján kiadott rendeletekre teszi kötelezővé a törvény, hogy azok a Budapesti Közlönyben közzétessenek.¹⁴⁾

Az egyes miniszterek rendeleteinek közzététele rendszerint saját szakközlönyeikben (Belügyi Közlöny, Földművelésügyi Értesítő, a Honvédségi Közlöny, Igazságügyi Közlöny, Közszállítási Értesítő, Pénzügyi Közlöny, a vallás- és közoktatásügyi miniszteri Hivatalos Közlöny) történt. Ujabban elrendelte a minisztérium, hogy mindazokat a rendeleteket — a pénzügyi vonatkozásúak kivételével, — amelyek az általános közigazgatás hatóságait érdeklik, bármily igazgatási ágra vonatkoznak is, a Belügyi Közlönyben kell közzétenni, és ezeket más hivatalos szaklapban nem is volna szabad közölni, sem sokszorosításban megküldeni a hatóságoknak.¹⁵⁾ — Ez a rendelkezés azonban teljes mértékben sohasem érvényesült.

A *Magyarországi Rendeletek Tára*, amely 1867 óta a miniszteri rendeleteknek a leggazdagabb általános gyűjteménye, mindig csak gyűjteménye volt az állandóbb hatályú és általánosabb érvényű rendeleteknek; — ezek kihirdetésének a szerve azonban nem volt soha.

47. §. A szabályrendelet.

1. **Általában.** A szabályrendeletalkotási jog az erre jogosított önkormányzati testületeknek (a thatóságoknak és a községeknek) egyik leglényegesebb jogosítványa, és abban áll, hogy azok saját belügyeikben — a törvény korlátai közt — maguk állapítják meg jogszabályaikat.

Eredetükre nézve tehát a szabályrendeletek *törvényhatóságiak*, amelyeknek megalkotására a thatósági bizott-

13) 1886: XXII. tc. 30. §.; 14) 1879: XL. tc. 9. §., 1912: LXIII. tc. 2. §.; 15) 550/1924. M. E. 10. §.

ságok,¹⁾ és községek, amelyekére a községi képviselőtestületek²⁾ jogosultak.

2. Tárgyuk. Az önkormányzati testületek rendszerint csak önkormányzati hatáskörük korlátai közt, vagyis csak saját belügyeikben alkothatnak szabályrendeletet, amely a magasabbrendű jogszabállyal, tehát a thatósági a törvényvel és a miniszteri rendelettel, a községi pedig a vármegyei szabályrendelettel sem ellenkezhetik, és a thatósági szabályrendelet nem sértheti a községnek a törvényben biztosított jogait,³⁾ ami különben a törvénnyel való ellenkezés is volna.

Budapest alkothat szabályrendeletet a szfőváros közigazgatása körébe eső minden közügyben, amely törvénnyel, vagy miniszteri rendelettel szabályozva, vagy ilyen vagy másnemű szabályozásnak fenntartva nincs, vagy kifejezetten a szabályrendeleti rendezés körébe van utalva. A budapesti szabályrendelet sem ellenkezhetik a törvénnyel (vagy az ezzel egy tekintet alá eső szokásjoggal), sem a miniszteri rendelettel.⁴⁾

A szabályrendeletek e szerint az önkormányzati testületek belügyeire szorítkozván, magánjogi kérdéseket nem szabályozhatnak, kivéve ha ilyenek szabályozására a törvényhozás kifejezetten felhatalmazást ad; pl. a thatóságokat (vmegyéket és városokat), továbbá a megyei városokat felhatalmazta, hogy a lakbérleti ügyeket, és ezekkel kapcsolatban, vagy akár külön is, a házfelügyelőknél és a segédházfelügyelőknél, valamint a lakók közös használatára rendelt és egyéb központi berendezések kezelőinek a háztulajdonossal (bérbeadóval) és egymással szemben fennálló jogviszonyait, továbbá a közhatóságokkal és a ház lakóival szemben is jogállását szabályrendelettel szabályozhassák.⁵⁾

Vannak azonban olyan ügyek is, amelyeknek tárgya a magán- és a közjog mesgyéjén áll. Ezek a magánjognak olyan aprólékos alakulásai, amelyeknek országosan egyöntetű rendezése nehézséggel járna, és a törvényhozói erőszak bélyegét viselné magán, — viszont amelyek a helyi különleges szokások figyelembevételével — a szabályrendeleti szabályozásra, főleg a jogbiztosság szempontjából, kiválóan alkalmasak, mert ezeknek a kérdéseknek a szabályozása — több-kevesebb magánjogi elemmel vegyített — közigazgatási jog. Ilyen kérdések pl. az építkezési ügyek, a törvényes szolgálomak, a szomszédjog, a legeltetés, az ereszjog stb.

1) 1929: XXX. tc. 22. §. (1) 2., (1933: XVI. tc. 28. §. (1) 1., 43. §.), 1930: XVIII. tc. 42. §. (1) c); 2) 1886: XXII. tc. 21. §. a), 32. §.; 3) 1886: XXI. tc. 11. §., 1886: XXII. tc. 21. §. a), 27. §.; 4) 1930: XVIII. tc. 44. §. (1), (2); 5) 1912: LIV. tc. 102. §., 1930: XXXIV. tc. 138. §.

A thatóságok és a megyei városok továbbá szabályrendeleteik rendelkezéseinek megszegését kihágássá is minősíthetik, és azt elzárás- vagy pénzbüntetéssel büntethetik. Nagy- és kisközségek ilyen kihágásos szabályrendeletet nem alkothatnak; és a városi szabályrendeletek is csak rendőri tilalomnak vagy rendelkezésnek a megszegését minősíthetik kihágássá.⁶⁾

3. Jóváhagyásuk. A szabályrendeletek csak a felsőbb hatóság megerősítése (jóváhagyása) után válnak hatályossá, vagyis végrehajthatókká. Egyetlen kivételt állapít meg a törvény sürgős szükség esetében a kihágásos szabályrendeletre, amely meghozatala és kihirdetése után ideiglenesen belügyminiszteri megerősítés előtt is hatályba léptethető.⁷⁾

Az első törvényhatósági és községi törvények⁸⁾ kifejezetten nem követelték meg a jóváhagyást; ezt azonban a gyakorlat mindig érvényességi kelléknek tekintette. Erre mutat a Budapest fővárosról szóló első törvény, amely a szervezeti szabályrendeletre (de csakis erre) kifejezetten megemlíti a belügyminiszteri jóváhagyás szükségét;⁹⁾ — de még inkább vall erre a fővárosi rendőrségről szóló törvény,¹⁰⁾ amely elrendeli a fővárosi szabályrendeletek összegyűjtését, és — „a z 1872: XXXVI. tc. értelmében” — jóváhagyás végett a belügyminiszter elé terjesztését, jóllehet ebben a törvényben, ilyen általános rendelkezés nincs.

A thatósági szabályrendelet jóváhagyása a szabályrendelet tárgya szerint illetékes miniszternek,¹¹⁾ — a községi (megyei városi) szabályrendeleté a thatósági kisgyűlésnek¹²⁾ a hatáskörébe tartozik.

Némely törvény több miniszter jóváhagyását követeli meg, pl. a lakbérleti szabályrendeletre a bel- és az igazságügyminiszterét (eredetileg a népjóléti és munkaügyi miniszterét is),¹³⁾ — a községi közutak törzskönyvezésére vonatkozó szabályrendeletre a bel- és a kereskedelemügyi miniszterét¹⁴⁾ stb.

Némely községi (m. városi) szabályrendelet jóváhagyása közvetlenül a miniszterre tartozik. Ilyenek a kihágásos szabályrendeletek kivétel nélkül;¹⁵⁾ továbbá a gyámpénztári kezelési rendszerre stb. vonatkozó szabályrendelet¹⁶⁾ stb.

A kihágásos szabályrendelet büntető rendelkezéseinek érvényességéhez a belügyminiszter megerősítése akkor is szükséges, ha a szabályrendelet tárgyalásánál fogva más miniszter jóváhagyása alá tartozik.¹⁷⁾ Ezt kifejezetten is

6) 1879: XL. tc. 1. §.; 7) 1879: XL. tc. 6. §.; 8) 1870: XLII. tc., 1871: XVIII. tc., 1872: XXXVI. tc.; 9) 1872: XXXVI. tc. 88. §.; 10) 1881: XXI. tc. 55. §.; 11) 1886: XXI. tc. 11. §., 1930: XVIII. tc. 93. §., 42. §. c); 12) 1886: XXII. tc. 27. §., 1929: XXX. tc. 35. §. 2. (L. 1933: XVI. tc. 29. §. b) 1., 43. §.); 13) 1912: LIV. tc. 102. §., 1930: XXXIV. tc. 138. §.; 14) 1890: I. tc. 69. §. ut. bek.; 15) 1879: XL. tc. 5. §.; 16) 1877: XX. tc. 287. §.; 17) 1879: XL. tc. 5. §.

megállapítja az újabb közíg. novella, amelynek ez a rendelkezése azonban még nincs életbeléptetve.¹⁸⁾

Szabály, hogy a jóváhagyásnak *kifejezetten* kell megtörténnie. A thatósági szabályrendelet csak a bemutatási záradékkal ellátás után hirdethető ki, és csak a kihirdetést követő 30 nap múlva hajtható végre; tehát *hallgatólagos* jóváhagyáshoz egyáltalában nem juthat.¹⁹⁾ A *budapesti* szabályrendeleteket azonban, ha felterjesztésüktől számított 90 nap alatt nem érkezik le a miniszternek a reájuk vonatkozó érdemleges határozata, a 90-ik napon hallgatólag jóváhagyottnak kell tekinteni.²⁰⁾

A *községi* szabályrendelet jóváhagyásának is kifejezetten kell történnie; — ha azonban a thatósági kisgyűlés legközelebbi ülésében nem foglalkozik vele, azt hallgatólag jóváhagyottnak kell tekinteni.²¹⁾

A szabályrendelet jóváhagyását *megtagadó* határozatot indokolni kell. Itt azonban a szabályrendeleteknek két fajtáját kell megkülönböztetnünk. Az önkormányzati testületeknek ugyanis rendszerint szabad elhatározásukon fordul meg, hogy melyik belügyükről alkossanak szabályrendeletet. Kivételesen azonban a törvény teszi kötelezővé némely ügyről szabályrendelet alkotását. Az ilyen szabályrendeleti tervezetektől a miniszter nemcsak megtagadhatja a jóváhagyást, hanem a hiányok pótlására módosításokat vagy átalakítást is kívánhat, — és ha a tervezet ez után sem felelne meg a törvénynek, vagy ez után sem volna alkalmas arra, hogy jogszabályul szolgáljon, vagy ha a thatóság egyáltalában megtagadná az ilyen szabályrendelet megalkotását, a kormány rendeleti úton intézkedhetik; ez a rendelet azonban hatályát veszti, míhelyt a kormány a megfelelő szabályrendeletet megerősítette.²²⁾ A kormánynak szabályrendelet-pótló rendelete ellen panasszal lehet élni a közíg. bírósághoz.²³⁾

Budapestre vonatkozólag a törvény úgy rendelkezik, hogy azokat a szabályrendeleteket, amelyeknek megalkotását a törvény *nem* teszi kötelezővé, a miniszter csak a fellebbezésben felhozott okok miatt, — hivatalból pedig csak törvényesség szempontjából (a *belügyminiszter* még vagyongfelügyelet szempontjából is) — veheti vizsgálat alá, és a jóváhagyást csak ilyen okokból tagadhatja meg. Az olyan szabályrendeleteknél ellenben, amelyeknek megalkotását törvény teszi kötelezővé, — ha a szabályrendelet nem felel

18) 1933: XVI. tc. 30. §. (3), 43. §.; 19) 1886: XXI. tc. 11. §.; 20) 1930: XVIII. tc. 94. §. (4); 21) 1886: XXII. tc. 28. §.; 22) 1886: XXI. tc. 12. §.; 23) 1907: LX. tc. 2. §. b).

meg a törvénynek, vagy alaki vagy tartalmi fogyatkozásai miatt nem alkalmas arra, hogy jogszabályul szolgáljon, kívánhatja a miniszter egyes rendelkezések kihagyását, módosítását, vagy a kijelölt hiányok pótlását. Ha a thatósági bizottság az ilyen (kötelező) szabályrendeletet a megszabott határidő alatt nem alkotja meg, vagy a miniszter kívánságainak megfelelően nem módosítja, vagy ha a szabályrendelet a módosítás után sem felel meg rendeltetésének, a miniszter rendelettel intézkedik, amely rendelet hatályát veszti, míhelyt a thatóság olyan szabályrendeletet alkot, amelyet a miniszter jóváhagy.²⁴⁾

A *községi* (megyei városi) szabályrendeletek tekintetében a törvény nem teszi meg ezt a megkülönböztetést a megalkotás kötelező vagy nem kötelező volta szempontjából; — kétségtelen azonban a thatóság jogosultsága arra, hogy a kötelezően elrendelt szabályrendelet megalkotására a községet kényszerítse.

4. **Kihirdetésük és hatálybalépésük.** A thatósági szabályrendelet csak a jóváhagyását követő kihirdetés után 30 nap múlva hajtható végre.²⁵⁾ A vmegyei szabályrendelet kihirdetésének a Vármegyei Hivatalos Lap-ban kell megtörténnie, és a kihirdetés a lap megjelenését követő 8-ik napon tekintendő megtörténtnek.²⁶⁾ A lakbérleti szabályrendelet hatályosságához azonban a Budapesti Közlönyben való kihirdetés kívánatik meg.²⁷⁾

Budapest szabályrendeletét jóváhagyás után (ami azonban hallgatólag is bekövetkezhetik) a szfőváros hivatalos lapjában, — az illetékes miniszter rendeletére a Budapesti Közlönyben is — közzé kell tenni, és az — ha hatálybaléptére nincs hosszabb határidő megállapítva — a kihirdetését követő 15-ik napon lép hatályba. A kihirdetés ideje a szfőváros hivatalos lapjában történt közzététel napja; — ha azonban a szabályrendeletet a Budapesti Közlönyben is ki kellett hirdetni, a kihirdetés napjának az ebben történt közzététel idejét kell tekinteni. A hatálybalépés napját a kihirdetés alkalmával naptárszerűen meg kell jelölni.²⁸⁾

A *községi* (megyei városi) szabályrendelet kihirdetéséről és hatálybalépésének idejéről a törvény kifejezetten nem rendelkezik. A kihirdetés szüksége azonban nem lehet kétséges, mert jogszabály közhirrétével előtt nem léphet hatályba, és mert minden közérdekű községi határozatot a községben szokásos módon ki kell hirdetni,²⁹⁾ annál inkább

24) 1930: XVIII. tc. 94. §. (2), (3); 25) 1886: XXI. tc. 11. §.; 26) 1901: XX. tc. 33. §., 125.000/1902. B. M. 155. §.; 27) 1930: XXXIV. tc. 138. §.; 28) 1930: XVIII. tc. 44. §. (3)—(5); 29) 126.000/1902. B. M. 80. §.

a jogszabályul szolgáló szabályrendeletet. Ha a községi szabályrendelet nem rendelkezik a hatálybalépés idejéről, az kihirdetése után azonnal végrehajtható.

A kihágásos szabályrendeletek kihirdetésének módját a belügyminiszternek kellene megállapítania, ami azonban eddig nem történt meg. A kihágásos szabályrendeletek kihirdetésük után a 4-ik napon, — a sürgős szükségből belügyminiszteri jóváhagyás előtt életbeléptetett kihágásos szabályrendelet pedig a kihirdetését követő 24 óra múlva lép hatályba.³⁰⁾

5. A jóváhagyott szabályrendelet hatályon kívül helyezése. Ha a szabályrendelet rendelkezése valamely magasabb jogszabállyal ellentétes, vagy ilyennel utóbb kerül ellentétesbe, az — természetesen — nem érvényesülhet a magasabb jogszabállyal szemben. A törvény azonban nem ad a miniszternek felhatalmazást arra, hogy *thatósági* szabályrendeletnek ilyen rendelkezéseit általános érvennyel hatályon kívül helyezze, és az egyes törvények rendszerint csak arra kötelezik a *thatóságokat*, hogy szabályrendeleteiket hozzák összhangba a törvénnyel;³¹⁾ vagy a későbbi törvény jelenti ki a szabályrendeletek ellentéző rendelkezéseit hatálytalanoknak.³²⁾

Azokban *Budapest* szabályrendeleteinek a módosítását követelheti a miniszter azon a címen, hogy valamely magasabb jogszabállyal (törvénnyel vagy miniszteri rendelettel) ellentétes; — sőt ilyen okból a szabályrendeletet hatályon kívül is helyezheti. A miniszternek ilyen rendelete ellen panasszal lehet élni a közig. bírósághoz.³³⁾

A *thatóság* a hatályban álló *községi* (m. városi) szabályrendeletet bármikor megsemmisítheti akár azon a címen, hogy az magasabb jogszabállyal (törvénnyel) ellentétes (*törvényellenesség*), — akár azon, hogy rendeltetésének nem felel meg többé (*célszerűtlenség*). Ha a megsemmisítés törvényellenesség címén történt, a *thatósági* határozat ellen panasznak van helye a közig. bírósághoz;³⁴⁾ — ha pedig *célszerűtlenség* okából történt, fellebbezéssel lehet élni ellene a belügyminiszterhez.³⁵⁾

A sérelmesnek vélt *községi* (m. városi) szabályrendelet megváltoztatását egyesek is kérhetik a képviselőtestülettől. Ennek határozata ellen fellebbezéssel lehet élni a kisgyűléshez.³⁶⁾

30) 1879: XL. tc. 9. §.; 31) pl. 1901: XX. tc. 35. §.; 32) pl. 1886: XXI. tc. 96. §. ut. bek.; 33) 1930: XVIII. tc. 94. §. (3); 34) 1896: XXVI. tc. 35. §. 1.; 35) 1886: XXII. tc. 28. §.; 36) U. o. 29. §., 1929: XXX. tc. 35. §. (1) 2. (L. U. o. 49. §. (1) és 50. §. (1)).

6. *Érvényességük vizsgálata*. Törvényeink felhatalmazzák a bíróságokat, hogy a rendeletek (és szabályrendeletek) *törvényességét* egyes jogesetekben megvizsgálhassák.³⁷⁾ A bíróság tehát általánosságban nem vizsgálhatja azt, hogy érvényes-e valamely szabályrendelet, és ezt abszolút hatállyal nem is döntheti el, hanem csak a felmerült konkrét esetben vizsgálhatja az érvényességét abból a szempontból, hogy az adott esetben jogszabályul elismerheti és elfogadhatja-e a szabályrendeletet. A vizsgálat egyrészt arra terjed, hogy olyan önkormányzati testület alkotta-e a szabályrendeletet, amelynek arra joga volt; — másrészt arra, hogy a szabályrendelet megfelel-e a törvényben megkívánt kellékeknek, vagyis hogy tárgya a szabályrendelet-alkotási jogkör keretébe tartozik-e, hogy nem ellentétes-e valamely magasabbrendű jogszabállyal, hogy jóváhagyták és kihirdették-e? Azt azonban már nem vizsgálhatja a bíróság, hogy a szabályrendeletet alkotó közigazgatási szerv szabályszerűen volt-e megalkotva vagy összehíva, vagy hogy a határozathozatal szabályszerűen történt-e? Ennek vizsgálata, és a szabályellenesen létrejött határozat megsemmisítése ugyanis az ellenőrző közig. hatóságnak a joga és kötelessége.

7. *Kütfői minőségük*. A szabályrendelet a közigazgatási ügyekben *irott kütfő*, amelynek hatálya *részleges*, vagyis csak a megalkotó hatóság területére szorítkozik.

Magánjogi kérdések szabályozására csak törvényes felhatalmazás alapján terjedhet ki, — ellenben kihágási ügyekben érvényesülhet, és ezen a réven kihathat a magánjogi kérdésekre is, pl. kártérítési ügyekben figyelembe jöhet annak az elbírálásánál, hogy valamely cselekmény tiltott volt-e vagy sem, valamint annak megítélésénél is, hogy mi az elfogadott helyi szokás.

48. §. A szokásjog.

1. *Fogalma*. Az azonos körülmények közt következetesen megismétlődő cselekményt *szokásnak* hívjuk; ilyen pl. a kézfogással történő üdvözlés.

Ha valamely szokáshoz a közfelfogás jogkövetkezményt fűz, a szokásból *jogszokás* lesz; pl. az alkudozás után váltott kézfogás az ügylet létrejöttének a bizonyítéka.

Az a jogszokás, amely annyira átmege a köztudatba, és annyira megfelel a közfelfogásnak, hogy azt hatályos jogszabálynak tekintik, alkotja a *szokásjogot*.

37) 1869: IV. tc. 19. §., 1879: XL. tc. 10. §., 1896: XXVI. tc. 6., 134. §.

Amikor a jogban szokásról teszünk említést, az alatt a jogszabállyá vált jogszokást, vagyis a szokásjogot értjük.

2. Kellékei. A szokásjognak két kelléke van: a) hogy az szokás legyen, és b) hogy legyen jogi tartalma.

Szokásról rendszerint csak akkor lehet szó, amikor a közfelfogást az azonos cselekményeknek *hosszabb időn át* megismétlődő láncolata tükrözi vissza. Jogunkban sem a megismétlődő cselekedeteknek a száma, sem az azonos gyakorlatnak az ideje nincs meghatározva. Éppen ezért meg-
eshetik, hogy szokásjog már egyetlen cselekedetből kialakul, ha ugyanis a közfelfogás már ebből is megállapítható.

Nem szolgálhat azonban szokásjog alapjául a *tévedésből* vagy *kényszerből* megismétlődő cselekményeknek bármilyen hosszú sorozata, mert hiányzik belőlük a lényeges kellék: a jogi meggyőződés. Ha azonban ugyanazok a cselekedetek a tévedés vagy a kényszer megszűnése után is ismétlődnek, ilyenekből is kialakulhat szokásjog.

Másik kelléke a szokásjognak, hogy *jogi tartalma* legyen. E nélkül a szokás csak *egyszerű szokás* marad, amelynek lehet ugyan jogi jelentősége, de közvetlen jogi kihatású szokásjoggá nem lesz soha.

3. Hatálya. Vitán felül áll, hogy hazai jogunkban a jogszokás nagyon is számottevő jogforrás, amit törvényeink lépten-nyomon bizonyítanak.¹⁾

A szokásjognak a hatálya Verböczy Hármaskönyve szerint háromféle: törvényt magyarázó, törvényt pótló és törvényrontó.²⁾

A Hármaskönyv szerint a szokás a törvényeknek legjobb *magyarázója*; és amikor a törvény értelme kétes, nem szabad eltérni attól az értelemről, amelyet annak a szokás tulajdonít.³⁾

A szokás *törvényt pótló* erejét sem vonhatjuk kétségbe, hiszen különösen magánjogunk úgyszólván teljesen a szokásjogon alapszik.

Azt mondja továbbá a Hármaskönyv, hogy a szokás *lerontja* a törvényt, még pedig az országos szokás általában, a részleges szokás pedig azon a területen, amelyen ez a részleges szokás hatályos. Ha azonban a szokással ellenkező *törvény későbbi*, mint a szokás, ezt a szokást a későbbi törvény hatálytalanítja.⁴⁾

A Hármaskönyvnek ezt a tételét semminő későbbi törvény nem törölte el. Különben is — ha a szokás ellentétbe

1) pl. 1790: XII. tc., 1869: IV. tc. 19. §. stb.; 2) HK. Bev. 11. c. 3—5. §.; 3) U. o. Bev. 11. c. 3. §.; 4) U. o. Bev. 11. c. 4. §., 12. c. 2. §.

kerül a törvénnyel, ez azt mutatja, hogy ellentét van a törvény és a nép jogi meggyőződése közt; már pedig a törvénynek is ez a jogi meggyőződés az igazi alapja. Ha pedig megtagadnók a szokás törvényrontó erejét, ezzel azt fejeznők ki, hogy ki akarjuk zárni a lehetőségét annak, hogy a törvény hibái a szokás útján orvosoltassanak.

Az *elavulás (desuetudo)* azt jelenti, hogy a szokás mellőz valamely jogszabályt a nélkül, hogy helyébe mást tenne, pl. mellőzi a tüzesvas-plóbát. Ez sem egyéb törvényrontó szokásnál, ami abban nyilvánul meg, hogy a formászerint hatályos törvényt — éppen elavultsága miatt, — tudatosan és következetesen nem alkalmazzák (mellőzik, figyelmen kívül hagyják, nem létezőnek tekintik).

A szokás törvényrontó hatályának főleg azoknál az intézményeknél van meg a jogosultsága, amelyeknél előnyösebb, ha fejlődésük — folytonos törvényi szabályozás helyett — a történelmi fejlődés útján halad. Természetes azonban, hogy a törvényrontó szokás létrejöttéhez nyomósabb okok szükségesek, mint a magyarázó vagy pótló szokáshoz.

Mert a törvények célja sem más, mint hogy híven rögzítsék meg a jogi meggyőződést. Ennek a célnak az *eszköze a törvény szövege*. Ha tehát mereven akarnánk ragaszkodni a törvény szövegéhez akkor, amikor az nem fedi többé a jogi meggyőződést, ez azt jelentené, hogy az eszközt föléje helyezzük a célnak.

Azt a tényt pedig nem lehet elvitatni, hogy hazai jogunk tele van törvényrontó szokásokkal.

4. Szokásjog a közigazgatásban. A szokásjog kialakulása rendszerint ingadozó és hosszadalmas. Ennélfogva a közigazgatásban, amelynek jelenségei gyakran változnak, és gyors intézkedést kívánnak, a szokásjog szerepe szűk körre szorul, főleg ha tekintetbe vesszük, hogy a kialakulással járó ingadozások és egyenlőtlenségek nagy sérelmekre vezethetnének a jogegyenlőség és az egyenlő közteherviselés tekintetében.

IV. Rész. Függelék.

I. Fejezet. A köztestületek gazdálkodása.

49. §. Az állam háztartásának vázlata.

1. Költségvetés. Az állami háztartás az évről-évre törvénybe iktatott állami költségvetéshez igazodik.

A költségvetési év július 1-től a következő év június 30-ig terjed.¹⁾

Az állami költségvetés előkészítéseképpen köteles minden miniszter és a legfőbb állami számvevőszék elnöke a kezelésükhöz tartozó kiadásoknak és bevételeknek a következő költségvetési évre vonatkozó előirányzatát december 15-ig a pénzügyminiszterhez eljuttatni, aki azokat az állami költségvetésben összefoglalja.²⁾

A költségvetésbe a bevételeket és kiadásokat teljes összegben (*bruttó költségvetés*) kell felvenni.³⁾

A bevételek és a kiadások előirányzata rendes és rendkívüli kezelésre, és ezek mindenike fejezetekre, címekre és rovatokra (esetleg alrovatokra is) oszlik.

A *rendes* kezeléshez tartoznak az évenként állandóan előforduló, — a *rendkívüli* kezeléshez pedig azok a bevételek és kiadások, amelyek csak egyszerismindenkorra merülnek fel, vagy ha többször ismétlődnek is, az állami háztartásnak nem rendes folyamányai.

A rendkívüli kiadások ismét kétfélék: *átmeneti* kiadások és *beruházások*.⁴⁾

A készpénzkészletek (*pénztári maradvány*) és a cselekvő hátralékok a költségvetésben nem állíthatók be a bevételek közé, de a mérlegben mutatkozó hiány fedezetéül kijelölhetők.⁵⁾

A hiány fedezéséről, valamint a fölösleg felhasználásáról a költségvetési törvényben kell gondoskodni.⁶⁾

Az állami költségvetést a képviselőház letárgyalja, és ha azt elfogadta, ebből a törvényjavaslatot a pénzügyminiszter

1) 1913: XXVI. tc. 1. §.; 2) 1897: XX. tc. 2. §., 1913: XXVI. tc. 1. §.; 3) 1897: XX. tc. 4. §.; 4) U. o. 7., 8. §.; 5) U. o. 11. §.; 6) U. o. 14. §.

készíti el, vagyis kiegészíti azt a költségvetés végrehajtására (a bevételek beszedésére és a kiadások teljesítésére) vonatkozó felhatalmazással (*appropriacio*).⁷⁾ A felsőház a költségvetést nem módosíthatja.⁸⁾

A pénzügyminiszter a költségvetést olyan időben köteles az országgyűlés elé terjeszteni, hogy annak tárgyalása a költségvetési év végéig befejezhető legyen.⁹⁾

A költségvetési törvény fejezetei, címei és rovatái közt *átruházás* (*virement*) csak a törvényengedte korlátok közt történhetik. Költségvetési évek közt egyáltalában nincs helye átruházásnak.¹⁰⁾

Ha a költségvetés a költségvetési év kezdetéig nem válik törvényvé, *ideiglenes felhatalmazást* (*indemnity*) kell kérni a törvényhozástól arra, hogy a kormány az utolsó költségvetés keretében gazdálkodhassék, vagyis a bevételeket beszedhesse és a kiadásokat fedezhesse. A felhatalmazás határozott időre szól, de korábban is hatályát veszti, mihielyt a költségvetési törvényt kihirdették.¹¹⁾

Ha a költségvetésben engedélyezett hitel nem elég, vagy olyan kiadás szüksége merül fel, amelyre a költségvetési törvényben nincs fedezet, a törvényhozástól pót-, illetőleg rendkívüli hitelt kell kérni. Ha pedig erre a szükség sürgőssége, vagy az országgyűlés együtt nem léte miatt nincs lehetőség, a kiadás fedezésére a minisztertanács adhat felhatalmazást, amelyre vonatkozólag a miniszter a zárszámadások során kaphat felmentést.¹²⁾

A számadási év folyamán fölmerült túlkiadásokról, előirányzat nélküli kiadásokról és hitelátruházásokról az állami számvevőszék az országgyűlésnek jelentést tesz.¹³⁾

2. *Utalványozás*. Az utalványozás a költségvetési törvény keretén belül szabadon történik, mégpedig vagy véglegesen; vagy előleg, illetőleg hitelnyújtás alakjában számadási kötelezettséggel; vagy állandó hatállyal megszüntetésig.¹⁴⁾

Az utalványozás csak a költségvetési év végéig terjedhet. A pótutalványozási időszak megszűnt. Azonban a rendkívüli kiadások „beruházási” alosztályában engedélyezett hitelek a felhasználási idő a tárgyéven túl még 2 évig, — a rendes és az átmeneti kiadásoknál előirányzott azokra a hitelekre pedig, amelyek több évre felosztott, vagy folyótóltagos, vagy olyan kiadásokra engedélyeztetettek, amelyek-

7) 5.110/1899. M. E. 66. §.; 8) 1926: XXII. tc. 30. §.; 9) 1897: XX. tc. 3. §., 1913: XXVI. tc. 1. §.; 10) 1897: XX. tc. 15., 31. §.; 11) U. o. 19. §.; 12) U. o. 16. §.; 13) U. o. 18. §.; 14) U. o. 20., 24. §.

nél a hosszabb határidő szükségesnek mutatkozik, még 1 évig tart.¹⁵⁾

3. Ingatlanvagyon kezelése. Az állami ingatlanokról törzkönyvet, továbbá mind az ingatlanokról, mind az ingókról leltárt kell vezetni.¹⁶⁾

Az állami ingatlanok a pénzügyminiszter kezelése alatt állanak; — azok azonban, amelyeknek különleges rendelkezésük van, ennek tartama alatt annak a miniszternek a kezelése alatt, akinek igazgatási ágát szolgálják.¹⁷⁾

Az állami ingatlanok elidegenítése rendszerint csak a törvény felhatalmazása alapján történhetik.¹⁸⁾

4. Szállítások, munkálatok. A szállítások és munkálatok végzésének rendszerinti módja a vállalatbaadás (l. 62.§.).

A lejárt szerződések meghosszabbításának — az eredeti, vagy kedvezőbb feltételek mellett — legfeljebb 6 hónappal a szerződés lejártá előtt, és csak abban az esetben lehet helye, ha a meghosszabbítás a közttestület (állam) érdekében van, vagy ha arra új gyártási ágat bevezető gyár erősítése stb. céljából van szükség. A meghosszabbítás csak egyszer, és legfeljebb 3 évre történhetik, — az eredetinel hosszabb időre pedig csak kedvezőbb feltételek mellett. Ismételt meghosszabbításhoz a minisztertanácsnak a hozzájárulása szükséges. Háromszor egymásután nem lehet a szerződést meghosszabbítani.¹⁹⁾

Olyan szerződéseket, amelyekben a jogügylet tárgya legalább 10.000 P értékű, véleményezés végett közölni kell a kincstári jogügyek igazgatóságával.²⁰⁾

Állami kölcsönökhöz, hitelműveletekhez és nagyobb építkezésekhez a törvényhozás felhatalmazása szükséges.²¹⁾

5. Ingóvagyon kezelése. (Pénz- és anyagkezelés.) Az állami pénz- és anyagkezelés a pénzek, értékek és anyagok átvételéből, elhelyezéséből, megőrzéséből, és a reájuk vonatkozó bevételek és kiadások teljesítéséből áll.²²⁾ A pénztárak és az anyagkezelő hivatalok feladata ennél fogva a számfejtés, a pénz- és anyagkezelés, a számvitel és a számadás.²³⁾

A számfejtés annak előzetes megvizsgálása, hogy a fél által bemutatott okmányok megfelelnek-e azoknak a feltételeknek, amelyekhez a bevétel vagy a kiadás teljesítése kötve van.²⁴⁾

A *kezelés* a pénzek, értékek és anyagok átvételéből, el-

15) 1915: XII. tc. 1., 2. §.; 16) 1897: XX. tc. 36. §.; 17) U. o. 35. §.; 18) U. o. 37. §.; 19) 1931: XXI. tc. 21. §., 50.000/1934. K. M. 6., 17. §.; 20) 1897: XX. tc. 40. §.; 21) U. o. 42. §.; 22) U. o. 64. §.; 23) U. o. 60. §.; 24) U. o. 61. §.

helyezéséből, megőrzéséből, és a reájuk vonatkozólag elrendelt bevétel vagy kiadás teljesítéséből áll.²⁵⁾

Olyan befizetést, amelyre vonatkozóan a pénztár és a kezelőhivatal még nem kapott meghagyást, csak letétként szabad elfogadni.²⁶⁾

A pénztár és a kezelőhivatal köteles az átvett értékről elismervényt adni, és a fél kívánságára ellennyugtát kiállítani.²⁷⁾

A *számvitel* a pénz- és értékkezelés nyilvántartásának és ellenőrzésének az alapja.

Minden pénztár és kezelőhivatal, amely egynél több számadási ágat kezel, köteles — házi használatra — főnaplót vezetni, amely a hivatal összes pénz- és értékpapír-kezelését magában foglalja. Az általános állami pénztáraknál pedig minden pénzkezelő köteles pénztári lajstromot vezetni.²⁸⁾

Minden pénztár és anyagkezelő hivatal tárcanaplót vezet a költségvetési törvényen alapuló kiadások és bevételek elszámolására, amelyeket az alnaplók, a segédnaplók és a lajstromok egészítik ki.²⁹⁾

Az idegen vagyronról (pl. bírói letétek) külön letéteményi naplót kell vezetni.³⁰⁾

A pénztárak és az anyagkezelő hivatalok forgalmi naplót vezetnek, amelyben valamennyi pénzküldeményt, minden bizományi fizetést, és a pénzforgalmi kezelésből keletkezett egyéb átfutó természetű összegeket számolnak el.³¹⁾

Az anyagok és természetmennyek, valamint az állam bármily egyéb ingóvagyona az anyagszámadásnak, illetőleg a leltári elszámolásnak a tárgya.³²⁾

Mindenki, aki állami, vagy az állam szavatossága alatt álló pénzek vagy egyéb értékek kezelésével van megbízva, — köteles arról *számolni*.³³⁾

A kezelő számadók minden számadási ágról okmányokkal támogatott havi naplókkal számolnak.³⁴⁾

A számadási okmányok kétfélék, ú. m.: *meghagyási igazolványok*, amelyek a teljesítésnek (bevételezésnek vagy kiadásnak) a jogosságát, — és *teljesítési okmányok*, amelyek a meghagyás tényleges foganatosítását bizonyítják.³⁵⁾

Minden számadó *felelős* a saját kezeléséért. Az ellenőr a kezelő számadóval egyetemlegesen felelős annak a pénz-

25) 1897: XX. tc. 64. §.; 26) U. o. 65. §.; 27) U. o. 69. §.; 28) U. o. 70. §.; 29) U. o. 72. §.; 30) U. o. 73. §.; 31) U. o. 74. §.; 32) U. o. 77. §.; 33) U. o. 78. §.; 34) U. o. 82. §.; 35) U. o. 83. §.

tárnak vagy raktárnak a tartalmáért, amelynek ellenzárát kezeli. Továbbá minden közeg felelős a hivatakörét érintő cselekményekért vagy mulasztásokért.³⁶⁾

Azokért a károkért, amelyeket a vagyonkezeléssel megbízott állami tisztviselő ebben a minőségében a közalapoknak vagy magánfeleknek okozott, elsősorban az államkincstár felelős, azonban visszkereseti joga van a károkozó és a vele együtt felelős tisztviselők ellen.³⁷⁾

6. Zárszámadás. Az állami zárszámadást a legfőbb állami számvevőszék készíti el — összehasonlítva a költségvetési törvénnyel, — és azt észrevételeivel együtt a minisztertanáccsal közli. A miniszterelnök a zárszámadást — a legf. állami számvevőszék észrevételeivel és a minisztertanács határozatával együtt az országgyűlés elé terjeszti.³⁸⁾

A legf. állami számvevőszék — a zárszámadással egyidejűleg — elkészíti az államvagyon mérlegét, és évközi tapasztalatairól részletes jelentését. Ezt a jelentést is az országgyűlés elé kell terjeszteni — a minisztertanács észrevételeivel együtt.³⁹⁾

50. §. Az önkormányzati testületek háztartása általában.

1. Áttekintés. Az önkormányzati testületek gazdálkodásának szabályait eredetileg maga az önkormányzati testület, vagy inkább a gyakorlat állapította meg. A törvényhozás legelőbb a jobbágyközségekre alkotott néhány általános jogszabályt;⁴⁰⁾ utóbb ugyancsak a községek háztartását szabályozta az 1871: XVIII. tc., majd az 1886: XXII. tc.

A thatósági első törvény⁴¹⁾ azonos rendelkezést tartalmaz a vmegyék és a thj. városok háztartására. Az 1875: XXXV. tc. 1. §-a azonban az utóbbikra a községi háztartásra vonatkozó rendelkezéseket terjesztette ki, és az 1883: XXV. tc. már csak a vmegyei háztartás rendezésére szorítkozott, és ezzel egyfelől a vmegyei, másfelől a községgel azonos városi háztartás került egymással szembe.

A városok fejlesztéséről szóló törvény a thj. és a r. t. városokra állapított meg néhány közös rendelkezést,⁴²⁾ míg az ú. n. szanalási törvényben⁴³⁾ kapott felhatalmazás alapján külön szabályok keletkeztek a vmegyék, a (thj. és r. t.) városok és a (hagy- és kis-) községek háztartására.

Ezeknek a ma is hatályban álló rendelkezéseknek taglalása előtt vessünk egy futó pillantást arra, hogy miként alakultak ki ezek a jogszabályok egyfelől a vmegyékben, másfelől a községekben (városokban).

2. A vmegyei háztartás kialakulása. A vmegyék 1848 előtt önkormányzati költségeik fedezéséről — önálló adóztatási joguk alapján — maguk gondoskodtak; erre a célra házi adót (domestica) vetettek ki, és jövedelmeiket saját pénztáraikban kezelték.

36) 1897: XX. tc. 52. §.; 37) U. o. 59. §.; 38) 1870: XVIII. tc. 22. §.; 39) U. o. 23. §.

1) 1836: IX. tc. 2—5. §.; 2) 1870: XLII. tc. 2., 11., 90. §.; 3) 1912: LVIII. tc. 1—13. §.; 4) 1924: IV. tc.

A szabadságharcot követő önkényuralom alatt az állami igazgatás költségeit az államkincstár fedezte.

1860-ban — rövid időre — visszaállott a vmegyei igazgatás, de a megválasztott vmegyei tisztviselők — alkotmányjogi okokból — 1 éven belül lemondtak, és helyükbe — azonos elnevezésű — kinevezett tisztviselők léptek, az ezek által végzett közigazgatás költségeit pedig — természet-szerűen — az államkincstár viselte.

1867-ben, az alkotmányosság visszaálltával újra életbe lépett a vmegyék önkormányzata is; — igazgatási költségeiket azonban — a belügyminiszter által jóváhagyott költségvetéseiknek megfelelően — továbbra is az államkincstár fedezte.

Az első thatósági törvény kimondta, hogy: „önkormányzati jogánál fogva a thatóság... az önkormányzat és közigazgatás költségeit megállapítja és a fedezetről gondoskodik“, — rendelkezett továbbá a házi adó kivételéről, beszédéről és a thatóságoknak kiszolgáltatásáról, továbbá arra való tekintettel, hogy „az állami közigazgatás költségeit jövőre a thatóságok saját házi pénztáraikból fogják fedezni“, még az év (1870.) folyamán olyan törvényjavaslat előterjesztését tette a kormány kötelességévé, amely szerint az állami egyenes adók akkora mértékben szállíttassanak le, amely a lehetőségig megfeleljen annak az összegnek, amelyet az államkincstár 1870-ben az összes törvényhatóságoknak közigazgatási célokra kiszolgáltatott.⁴⁴⁾

Az egyes törvényhatóságok területében, lakosságuk számában, legkivált pedig adóalapjuk nagyságában mutatkozó óriási különbségek miatt azonban az ilyen törvényjavaslat előterjesztése elmaradt, és a törvényhozás évről-évre a fentebb említett ideiglenes állapotot tartotta fenn, sőt a vmegyék háztartásáról szóló 1883: XV. tc. is az állami segélyezés elvére volt kénytelen helyezkedni, amikor elrendelte, hogy a vmegyék részére a végből, hogy közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásait az erre a célra felhasználható saját jövedelmek mellett fedezhessék, a törvényhez csatolt mellékletben megállapított összegek szolgáltatásnak ki az állampénztárból.⁴⁵⁾ Ezt az évi segélyösszeget évről-évre az állami költségvetések állapították meg.

Ebből az állami segélyösszegeből fedették a vmegyék személyi és dologi kiadásait; — egyéb szükségleteikre pedig, jelesül közigazgatási, közlekedési, közgazdasági, közművelődési és jótékonyági célokra 3%-nál nem magasabb vmegyei pótdadót vehettek ki, amely — a bel- és a pénzügyminiszter előzetes engedélyével — további 2%-kal volt felemelhető.⁴⁶⁾

Egy későbbi törvény felhatalmazást adott a vmegyéknek arra is, hogy — kizárólag nyugdíjintézetük javára — a bel- és a pénzügyminiszter jóváhagyása mellett további, legfeljebb 3%-os pótdadót vehessenek ki.⁴⁷⁾

Egyes külön törvények különleges célokra is megengedték vmegyei külön pótdadók kivételét, így a katonai beszállásolási költségek arányosabbá tétele céljára;⁴⁸⁾ thatósági utadó címén;⁴⁹⁾ a 7 éven felüli elhagyott gyermekek gondozási költségeire.⁵⁰⁾

Az állami háztartás nyomasztó helyzete olyan törvényhozási intézkedést tett elkerülhetetlenné, amely három lényeges rendelkezést foglal magában, — ú. m.: 1. azt, hogy a vmegye a költségvetésbe felvett kiadásainak azt a részét, amelyre állami javadalmazást nem kap, vmegyei pótdadóból fedezi; 2. azt, hogy a belügyminiszter a vmegyei pótdadó ter-

5) 1870: XLII. tc. 2., 11., 90. §.; 6) 1883: XV. tc. 1. §.; 7) U. o. 9., 13. §.; 8) 1912: LIX. tc. 1. §.; 9) 1879: XXXVII. tc.; 10) 1890: I. tc. 23. §.; 11) 1901: XXI. tc. 6. §.

hére hivatalból beállíthat a vmegye költségvetésébe olyan dologi szükségleteket, amelyeket a közigazgatás érdekében indokoltnak talál; végül 3. azt, hogy a háztartási költségek fedezése céljából szükséges vmegyei pótdadó %-ának magassága nem esik korlátozás alá, és az 5%-os maximális pótdadóba nem számítható be.¹²⁾

1920-tól kezdve aztán ezen az alapon nem fizeti többé az államkincstár a vmegyék dologi kiadásait, hanem ezek a vmegye terhére esnek.

Az államháztartás nyomasztó helyzete továbbá az ú. n. szanálási törvény meghozatalára szolgált okul, amely felhatalmazta a belügyminisztert, hogy — „a pénzügyminiszterrel egyetértve — a vmegyék háztartására vonatkozó szabályokat, az 1883: XV. tc.-től és az ennek kiegészítése és módosítása tárgyában hozott törvényektől eltérő módon, rendelettel állapíthatja meg.”¹³⁾

Az ennek a felhatalmazásnak az alapján keletkezett rendelet szerint a vmegyei rendszeresített állásokra alkalmazottak rendszeres állandó illetményein kívül (amelyek már 1904-től kezdve¹⁴⁾ az államkincstárt terhelik) minden egyéb kiadás a vmegyék terhére esik,

és amennyiben azok a vmegye saját jövedelmeiből nem fedezhetők, a hiányt a vmegye (r. t. városok, nagy- és kisközségek) közönségének a hozzájárulásából kell fedezni.¹⁵⁾

Ez a vmegyei hozzájárulás a községek háztartását akkora összeggel terhelte meg, amely néhol csaknem 40 %-os községi pótdadónak felelt meg. Minthogy pedig a község a vmegyei hozzájárulást $\frac{2}{3}$ évi előzetes részletekben volt köteles a vmegyei háztartási alap folyószámlájára befizetni,¹⁶⁾ erre azonban az adók hiányos lerovása miatt a legtöbb község nem volt képes, a községek háztartásának rendes menete zavarba jutott.

Ezen segített a törvényes felhatalmazás¹⁷⁾ alapján kiadott rendelet,¹⁸⁾ amely szerint a vmegyei háztartási költségvetés hiányát 1932. jan. 1-től kezdve ismét vmegyei pótdából kell fedezni.

Fel kell említeni, hogy a vmegyei pénztárakat és számvevőségeket a törvény¹⁹⁾ megszüntette, és helyükbe a kir. adóhivatalokat és a pénzügyminisztérium mellé rendelt számvevőségeket állította. Ma a vmegyei pénzkezelést a m. kir. postatakarékpénztár, — a számvevőségi tennivalókat pedig a belügyminiszter alá rendelt vmegyei számvevőség látja el.²⁰⁾

3. A községi (városi) háztartás kialakulása. 1848, illetőleg 1867 előtt valamennyi község és város saját jövedelmeiből (a községi adókat is ideszámítva) fedezte közigazgatási szükségleteit, és ezeknek a jövedelmeknek az előteremtéséről is maga gondoskodott.

12) 1920: XXVII. tc. 2. §.; 13) 1924: IV. tc. a) mell. B. V. (1); 14) 1904: X. tc. 14. §.; 15) 160.224/1924. B. M. 3. §.; 16) U. o. 9. §. (3); 17) 1931: XXVI. tc. 2. §.; 18) 1.810/1932. M. E. 1. §.; 19) 1902: III. tc.; 20) 160.224/1924. B. M. 19., 20. §.

A r. t. városok és a nagy- és kisközségek háztartását a községi törvények szabályozták.²¹⁾

A thj. városokra a thatóságokról szóló első törvény — a vmegyékkel is közös — azt a rendelkezést tette, hogy a thatóságok jövőre a közigazgatás költségeit saját házi pénztáraikból fogják fedezni, amely költségek beszedési és kezelési módját külön törvény fogja szabályozni.²²⁾ Ilyen külön törvény azonban csak a vmegyék háztartására vonatkozóan keletkezett;²³⁾ — míg a thj. városokra (Budapest kivételével) a törvényhozás a községi háztartásra vonatkozó törvényes rendelkezéseket terjesztette ki,²⁴⁾ és ezt a rendelkezést megújította a községi törvény is.²⁵⁾ Egy későbbi külön törvény²⁶⁾ pedig a thj. és a r. t. városokat vonja többféle tekintetben egyenlő elbánás alá.

A szanálási törvény felhatalmazta a belügyminisztert, hogy — a pénzügyminiszterrel egyetértve, és az önkormányzatok meghallgatása mellett — a községek (városok) háztartására vonatkozó szabályokat az 1886: XXI., 1886: XXII. és az 1912: LVIII. tc.ikketől, illetőleg a kiegészítésük és módosításuk tárgyában hozott törvényektől eltérő módon rendelettel állapítsa meg.²⁷⁾ Ennek a felhatalmazásnak az alapján jöttek létre a vmegyék,²⁸⁾ a (thj. és r. t.) városok,²⁹⁾ és a (nagy- és kis-) községek³⁰⁾ háztartását szabályozó rendeletek.

Egy későbbi törvény³¹⁾ is foglalkozik ezekkel a kérdésekkel, amelyben helyenkint a (vmegyei és városi) thatóságok, majd a (thj. és a r. t.) városok vannak összefoglalva, vannak továbbá olyan rendelkezései, amelyek valamennyi önkormányzati testületre egyaránt vonatkoznak, viszont vannak olyanok, amelyek a különböző önkormányzati testületek mindenikére külön rendelkezéseket állapítanak meg.

Budapest háztartását az új szfővárosi törvények szabályozzák.³²⁾

A jogszabályok ilyen kúsáltsága mellett az áttekintést legkönnyebben úgy érhetjük el, ha a hatályban álló jogszabályokat egyfelől az egyes kérdések szerint csoportosítjuk, ú. m.: a vagyon nyilvántartása és kezelése; a szükségletek fedezése és a kölcsönök; a költségvetés; a zárszámadás, az intézetek, közintézmények és köznüvek gazdálkodása; az üzemek gazdálkodása; végül a vagyonfelügyelet; — másfelől ezekben a csoportokban szembeállítjuk azokat a rendelkezéseket, amelyek az egyes önkormányzati testületekre irányadók.

21) 1871: XVIII. tc. 102—133. §.; 1886: XXII. tc. 109—147. §.; 22) 1870: XLII. tc. 11., 90. §.; 23) 1883: XV. tc.; 24) 1875: XXXV. tc. 1. §.; 25) 1886: XXII. tc. 164. §.; 26) 1912: XVIII. tc.; 27) 1924: IV. tc. a) mell. B) V. (2); 28) 160.224/1924. B. M.; 29) 171.000/1924. B. M.; 30) 177.200/1924. B. M.; 31) 1927: V. tc. 41—49. §.; 32) 1930: XVIII. tc. 68—91. §., 1934: XII. tc. 18—23. §.

51. §. Az önkormányzati testületek vagyonának nyilvántartása és kezelése.

1. Leltár A községnek (városnak) és a felügyelete alatt álló intézeteknek ingó és ingatlan vagyonát minden évben leltározni kell, és a leltárt a községi zárszámadáshoz kell csatolni.¹⁾

Budapest mindennemű vagyonát, beleértve az alapok, intézetek, közintézmények, közművek és üzemek vagyonát, valamint a szfőváros kezelése vagy felügyelete alatt álló alapítványok vagyonát is, amennyiben a külön jogi személyt alkotó vagyonrészre vonatkozó jogszabály máskép nem intézkedik, legalább minden öt évben, az év lezárásával újra kell leltározni és felbecsülni, és a vagyonmérleget elkészíteni. Az időközi változásokat nyilván kell tartani és a leltárban keresztül kell vezetni. A zárszámadáshoz kell csatolni a leltár főadatait csoportonként feltüntetve kimutatásokat és a leltár főösszesítését; olyan években pedig, amelyekben leltár nem készül, a kiigazított leltár főösszesítését.²⁾

2. Vagyonkezelés. A községi (városi) vagyon kezelésének módját, és ha erre nézve a bérbeadás állapítható meg, a bérbeadás feltételeit, a közköltségek fedezése után fennmaradó jövedelmeknek hova fordítását, azoknak esetleg miként történendő felosztását, az egyes polgároknak azokból járó haszonélvezeti illetményeket és az ezekért netalán fizetendő díjakat a képviselőtestület (thatósági bizottság³⁾), mégpedig nagy- és kisközségben, amennyiben a fennálló gyakorlat megváltoztatását célozzák, a képviselőtestület által e végre legalább 30 nap közbenjöttével határozatilag előre kitűzendő közgyűlésben állapítja meg;⁴⁾ — városokban az utóbb említett alakszerűség elmarad.⁵⁾

A községi (városi) erdők fenntartásáról és kezeléséről külön törvények rendelkeznek.⁶⁾

Azok a magánjogi viszonyok és haszonvételek, amelyek a jász-kun terület lakosait a megváltásból (redemptio), valamint a hajdú-városokat az adományból kifolyóan illetik, érintetlenek maradnak.⁷⁾

A községi (városi) vagyon haszonbérbe vagy bérbeadása rendszerint csak nyilvános árverésen történhetik, és a kikiáltási árat a képviselőtestület, thatósági bizottság, illetőleg kisgyűlés állapítja meg, és az árverést ugyanaz hagyja jóvá.

1) 1886: XXII. tc. 109. §., 164. §. 3. bek., 42.200/1927. B. M. II. B) 1.; 2) 1930: XVIII. tc. 69. §.; 3) 1886: XXII. tc. 164. §. 4. bek.; 4) U. o. 112. §., 164. §. 3., 4. bek.; 5) 1912: LVIII. tc. 10. §.; 6) 1886: XXII. tc. 119. §., 164. §. 3. bek., 1879: XXXI., 1898: XIX., 1923: XVIII. tc.; 7) 1886: XXII. tc. 118. §.

Ha a nyilvános árverés nem vezet sikerre, vagy a község érdeke kivételesen a magánúton való egyezkedést javálná, a vagyon szabadkézből is kiadható, de a nagy- és kisközségi szerződés thatósági jóváhagyásra szorul éppúgy, mint akkor is, ha a haszonbérbe- vagy bérbeadás 6 évnél hosszabb időre történik;⁸⁾ megyei városokban csak akkor, ha a szerződés 12 évnél hosszabb időre szól, vagy ha szabad kézből történő kiadás esetében az évi bérösszeg 3.000 P-t meghalad, vagy a korábbi bérnél alacsonyabb;⁹⁾ thj. városokban a haszonbérleti és bérleti szerződések nem esnek miniszteri jóváhagyás alá;¹⁰⁾ azok megkötése tehát — a bérösszeg magasságához képest — a thatósági bizottság, vagy a kisgyűlés hatáskörébe tartozik.¹¹⁾

A thj. város vagyonkezelésének módját a thatósági bizottság szabályrendelettel állapítja meg.¹²⁾

A törvény felhatalmazta a belügyminisztert, hogy a vmegyei központi és járási, valamint a gyámpénztári pénzkezelést és számvitelt rendelettel egységesen szabályozza, hogy továbbá a városi és a községi pénzkezelésnek és számvitelnek lehetőleg egységes alapelveit rendeleti úton megállapíthassa.¹³⁾ A községi pénztári kezelés és számvitel módját a vmegye szabályrendelettel állapítja meg.¹⁴⁾

Budapesten az ingatlanokat rendszerint haszonbérbe vagy bérbe kell adni, kivéve ha a szfőváros szükségleteinek ellátása, az ingatlanok különös rendeltetése, vagy jövedelmezőség szempontjából a házi kezelés előnyösebbnek látszik.

A haszonbérbe vagy bérbeadás rendszerint nyilvános árverés útján történik; ennek sikertelensége esetében, vagy ha a nyilvános árverés mellőzése a szfővárosra nézve indokoltnak látszik, a haszonbérbe- vagy bérbeadás zártkörű versenytárgyalás útján, vagy szabadkézből is történhetik.

Egyes esetekben a hasznosítás módját, haszonbérbe- vagy bérbeadás esetében ennek módját és feltételeit a polgármester állapítja meg.¹⁵⁾

3. A pénzkészletek gyümölcsöző elhelyezése. A vmegyei pénzkészleteknek azt az összegét, amely az illető alap folyó kiadásainak fedezésére nem szükséges, gyümölcsözőleg lehet elhelyezni olyan pénzügyintézetknél, amelyeket a vmegye thatósági bizottságának őszi közgyűlése névszerűen szavazással évről-évre kijelöl — annak kikötése mellett, hogy ezeket az összegeket bármikor vissza lehet vonni. Az érdekelt pénz-

8) 1886: XXII. tc. 24. §. b), 120. §., 1929: XXX. tc. 35. §. (1) 1.; 9) 1912: LVIII. tc. 11. §.; 10) L. 1886: XXI. tc. 5. §-át; 11) 1929: XXX. tc. 22. §. (2) 10.; 12) 1886: XXII. tc. 164. §. ut. bek.; 13) 1901: XX. tc. 37—39. §.; 14) 1886: XXII. tc. 140. §.; 15) 1930: XVIII. tc. 70. §., 1934: XII. tc. 8. §. (1) b) 3.

intézetek igazgatóságának és felügyelőbizottságának tagjai nem vehetnek részt sem a kijelölés tárgyalásában, sem a szavazásban. Ugyanezek a rendelkezések irányadók a gyámpénztári pénzkészletek elhelyezésére is,¹⁶⁾ valamint a községi (városi) tőkepénzek hasznosítására, minthogy ezeket a gyámpénztári pénzkészletekkel egyenlő módon kell kezelni.¹⁷⁾

Budapest nem tarthat pénztáraiban nagyobb pénzkészletet, mint amennyi kiadásainak zavartalan ellátására előreláthatólag szükséges. Az ezt meghaladó pénzkészletet gyümölcsösztetni kell. Pénzkészletet csak a Pénzintézeti Központ tagjai sorába tartozó pénzintézeteknél lehet elhelyezni. Azt, hogy az egyes kúriákba tartozó pénzintézeteknél korlátlanul, vagy — alap- és tartaléktőkékhez viszonyítottan — milyen összeg erejéig lehet pénzkészletet elhelyezni, a belügyminiszter, a pénzügyminiszterrel egyetértve, rendeletben szabályozza. A szfővárosi községi takarékpénztárt mindig az első kúriába soroltnak kell tekinteni. E korlátok közt a thatósági bizottság¹⁸⁾ évenként a költségvetési év végén, névszerinti szavazással jelöli ki azokat a pénzintézeteket, amelyeknél a következő költségvetési évben a szfőváros háztartásának és a kezelése alatt álló számadási egységeknek (gyámpénztár, alapok, alapítványok, önálló vagyonkezelésű intézetek, közintézmények és üzemek) pénzkészletei gyümölcsösztetés végett elhelyezhetők. Megállapítja egyúttal azt is, hogy az egyes pénzintézeteknél milyen összegek erejéig lehet a pénzkészleteket elhelyezni. E rendelkezéseit a thatósági bizottság¹⁹⁾ az említett korlátok közt évközben bármikor megváltoztathatja. A pénzfelhelyezésre vonatkozó tárgyalásban és határozathozatalban az érdekelt pénzintézetek alkalmazottai, igazgatóságaiknak, felügyelőbizottságaiknak és választmányaiknak tagjai nem vehetnek részt. A pénzkészletek gyümölcsösztető elhelyezése iránt a központi pénztár köteles a polgármesternek idejében esetről-esetre előterjesztést tenni.²⁰⁾

A polgármester a központi pénztár pénzkészleteinek gyümölcsösztető elhelyezéséről a központi pénztár igazgatója útján, a nem kereskedelmi társaság alakjában működő üzemek, valamint az önálló vagyonkezelésű intézetek, közintézmények és közművek pénzkészleteinek gyümölcsösztető elhelyezéséről pedig ezek vezetői útján gondoskodik.²⁰⁾

16) 160.224/1924. B. M. 24. §.; 17) 1886: XXII. tc. 121. §., 164. §. 3. bek. 18) 1934: XII. tc. 18. §. (1); 19) 1930: XVIII. tc. 71. §.; 20) 1934: XII. tc. 18. §. (2).

4. **Vagyonelidegenítés és szerzés.** A község törzsvagyonát csonkítatlanul fenn kell tartani. Kivételes esetekben annak elidegenítését, lényeges átalakítását vagy felosztását, valamint ingatlan vagyonnak vételét a képviselőtestület csak az általa e végre legalább 30 nap közbevetésével határozatlanlag külön kítűzendő és kihirdetendő közgyűlésében, öszszes tagjainak — ideértve a szavazattal bíró előjárókat is — általános többségével, névszerinti szavazás mellett, törvényhatósági jóváhagyás fenntartásával határozhatja el.

Ha a képviselők erre a gyűlésre nem jelennek meg kellő számban, ugyanolyan módon egy újabb közgyűlést kell hirdetni; és ha ekkor sem volna meg a kellő szám, ez a képviselőtestületi gyűlés 15 napra harmadik gyűlés összehívását rendelheti el, amelyen a jelenlévők többsége határoz. Ugyanez áll a község felügyelete alatt álló intézetek törzsvagyonára is.²¹⁾

Ezt az eljárást *thjogú és megyei városokban* mellőzni kell, és a határozat hozatalánál, névszerinti szavazással, a jelenlévők többsége dönt; — felsőbb hatósági jóváhagyás pedig csak akkor szükséges, ha a vételár, illetőleg a becsérték *thj.* városokban 50.000 P-t, *megyei városokban* pedig 10.000 P-t meghalad. Az ilyen határozatot jogerőre emelkedése előtt nem lehet végrehajtani.²²⁾

Vagyonelidegenítés és vagyonszerzés kérdésében *thj. városban* 50.000 P értékig a kisgyűlés, *Budapestben* 100.000 P értékig a polgármester, azon felül a thatósági bizottság határoz.²³⁾

Budapestben az elidegenítés rendszerint nyilvános árverés útján történik; ennek sikertelensége esetében, vagy ha az árverés mellőzése a szfővárosra nézve előnyösebbnek mutatkozik, az elidegenítés szabadkézből is történhetik.²⁴⁾

Budapestben a thatósági bizottság — visszavonásig — felhatalmazást adhat a polgármesternek arra, hogy árveréseken — a thatósági bizottság utólagos jóváhagyásának fenntartásával — ingatlant szerezhessen.²⁵⁾

5. **A község (város) vagyoni érdekeinek megóvása.** A vagyonszerzés, elidegenítés stb. tárgyában hozott határozatokat a községben (*városban*) a szokásos módon szabályszerűen ki kell hirdetni, és azok ellen 15 nap alatt a község kötelékébe tartozó bármely polgár, valamint az, akinek a községben vagy határában ingatlan vagyona van, fellebbezhet. Ennek a határidőnek letelte, illetőleg a fellebbezésnek

21) 1886: XXII. tc. 110. §.; 22) 1912: LVIII. tc. 10. §.; 23) 1929: XXX. tc. 22. §. (2) 10., 1930: XVIII. tc. 72. §. (1), 1934: XII. tc. 7. §. 1); 24) 1930: XVIII. tc. 72. §. (2); 25) U. o. 72. §. (3).

elintézése előtt az ilyen határozatot nem lehet végrehajtani.²⁶⁾

Ha a fellebbezés elbírálása során kitűnik, hogy a község (város) és egyesek közt magánjogi vita van abban a tekintetben, hogy a kérdéses vagyon, jog, vagy haszonvétel a község vagyonához, illetőleg szabad rendelkezése alá tartozik-e, a thatóság a kérdés barátságos egyesség útján való kiegyenlítését kísérli meg, és ha ez nem sikerül, a feleket törvényes útra utasítja, a bíróság döntéséig pedig a fennálló gyakorlatot köteles fenntartani. Ugyanezt az eljárást kell követni, ha a thatóság (miniszter) a megkötött egyességet, amely mindig jóváhagyásra szorul, nem találja jóváhagyhatónak; — ezt a határozatot azonban mindig indokolni kell.²⁷⁾

Ha a község (megyei város) a magánosok kezén lévő olyan ingatlanokat vagy javadalmakat, amelyeket a thatóság községi vagyonnak tart, vonakodik azoktól per útján visszaszerezni, vagy ha ilyeneket egyeseknek egyesség mellett birtokába bocsát, végül ha az előjáróság vagy a képviselőtestület olyan tagjai ellen, akik a községnek kárt okoztak, a törvényes lépéseket alapos indok nélkül vonakodnék megtenni, a thatósági *kisgyűlés*,²⁸⁾ sürgős esetben az alispán megbízhatja a vmegye t. ügyészét, hogy a községi vagyont a képviselőtestület ellenkezése ellenére megvédje. Ez a megbízás a község képviselőjére jogosító ügyvédi meghatalmazással egyenlő hatályú.²⁹⁾ Ezek a rendelkezések nem érvényesek a *thj. városokra*.³⁰⁾

Az előjáróság köteles a község (m. város) ellen indított minden *per*t — a főszolgabíró, illetőleg a polgármester útján — az alispánnak bejelenteni, aki, ha a község érdekét komolyan veszélyeztetve látja, megbízhatja a t. ügyészt a község képviselőjével; erről a községet, valamint az eljáró bíróságot értesíti, és ezzel az esetleges korábbi meghatalmazás hatályát veszti.

Ha pedig a községet (m. várost) — marasztaló ítélet alapján — a *végrehajtás* veszedelme fenyegeti, az előjáróság köteles erről az alispánhoz jelentést tenni, aki a község vagyonának lehető épentartása, és a lakosság túlterhelésének elkerülése végett a szükséges intézkedést megteszi.³¹⁾ Ez a §. sem vonatkozik a *thj. városokra*.³²⁾

Végül ha a község (m. város) rossz gazdálkodás, elemi csapás, vagy egyéb balsors következtében a *vagyonbukás*

26) 1886: XXII. tc. 113. §., 164. §. 3. bek.; 27) U. o. 114. §., 164. §. 3. bek.; 28) 1929: XXX. tc. 35. §. (1) 1.; 29) 1886: XXII. tc. 115. §.; 30) L. U. o. 164. §. 3. bek.; 31) U. o. 116. §.; 32) L. U. o. 164. §. 3. bek.

szélére került, az alispán a községi vagyonkezelést — a község kérelmére, szükség esetében hivatalból is — a t. ügyész meghallgatása után, határozott időtartamra zárlat alá helyezheti, zárgondnokot nevezhet, és erről az illető bíróságokat értesíti. Ez a zárlat az 1881: LX. tc. 254. §-ában fenntartott zárlatok hatályával jár.³³⁾ Ez a §. sem vonatkozik a *thj. városokra*.³⁴⁾

52. §. Az önkormányzati testületek szükségleteinek fedezése.

Vmegyében a rendszeresített állásokra alkalmazottaknak illetményeit¹⁾ az államkincstár viseli; — minden egyéb kiadás, amennyiben az a vmegye háztartási költségvetésébe beállított saját jövedelmeiből nem fedezhető, a vmegye közönségét terheli. A vmegye saját jövedelmei azok, amelyeket a thatósági bizottság erre a célra kijelöl.²⁾

A vmegye háztartási költségvetésének hiányát 1932. január 1-től kezdve ismét *vmegyei pótdadóból* kell fedezni, amelynek alapja a földadó, a házadó, az általános kereseti adónak 5%-os kulcs szerint kiszámított összege, a társulati adó és a tantiéme-adó. Az ideiglenes házadómentesség a vmegyei pótdóra nem terjed ki.

A vmegyei pótdó kivetési *kulcsát*, amely az 1920: XXVII. tc. 2. §-a szerint nem esik korlátozás alá, a thatósági bizottság a költségvetésben állapítja meg, amely kulcsot a költségvetés felülvizsgálata során a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértve módosíthatja.

Az egyesített vmegyei nyugdíjalap hiányának fedezéséhez a megyei városok is hozzájárulnak olyan arányban, aminőben a vmegyei központi alkalmazottak nyugdíjba beszámítható illetményeinek az összege a vmegye nem központi alkalmazottainak, valamint a nagy- és kisközségek alkalmazottainak nyugdíjba beszámítható illetményei együttes összegéhez áll.³⁾ A megyei városok külön nyugdíjintézete továbbra is megmarad; a belügyminiszter azonban megokolt esetben — a főispán, az alispán és az illető m. város polgármesterének meghallgatásával — elrendelheti a m. város külön nyugdíjintézetének megszüntetését, és a városi nyugdíjasok, özvegyek és árvák ellátási összegének az egyesített vmegyei nyugdíjalap költségvetésébe beállítását.⁴⁾

33) 1886: XXII. tc. 117. §.; 34) L. U. o. 164. §. 3. bek.

1) 1904. óta, 1. 1904: X. tc. 14. §.; 2) 160.224/1924. B. M. 3. §., 1810/1932. M. E. 1. §.; 3) 1810/1932. M. E. 1. §. 4) 160.224/1924. B. M. 4. §. (4), (5)

A vmegyei pótadó könyvelésére, esedékességére, beszédésére, behajtására, biztosítására és elévülésére a közadók kezelésére vonatkozó rendelkezéseket⁵⁾ kell alkalmazni.⁶⁾

A városok és a községek vagyónának olyan jövedelmeit, amelyek eddig is a község kiadásainak fedezésére fordítottak, ezentúl is mindenekelőtt erre a célra kell fordítani.⁷⁾

A városok kiadásainak fedezésére a szanalási törvény⁸⁾ — saját jövedelmeiken felül — a következő jövedelmiforrásokat jelöli ki, ú. m.: az általános kereseti adó,⁹⁾ a forgalmi adórészesedés,¹⁰⁾ a bor- és húsfogyasztási adó, a sör- és szeszfogyasztási adópótlék,¹¹⁾ az állami italmérési engedélyilleték, a szeszital-forgalmi illetékek és a megrövidített illetékek,¹²⁾ a város külön adói és illetékei,¹³⁾ végül a községi pótadó¹⁴⁾ jövedelmét. Felhatalmazza továbbá a városokat, hogy ha mindezek nem volnának elegendők, a hiány fedezése végett önálló adókat hozzanak be, különösen pedig a területükről befolyó jövedelmek után — a jövedelemadóról szóló törvény alapelveinek megfelelően — külön községi adót vethessenek ki, ami azonban csak a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértő hozzájárulásával történhetik; ezt pedig csak akkor lehet megadni, ha a külön adók nem eredményezik az adózók túlterhelését. Ilyen külön adó behozatalára a belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — kötelezhetik is a várost.¹⁵⁾

A városok — kivételesen a nagyközségek is — a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértve megadott engedélyével — ingatlanvagyon-átruházási illetéket is szedhetnek, amelynek legmagasabb mértéke 1.5%;¹⁶⁾ — ez Budapesten a Dunahídalap javára 1.25%-kal (2.75%-ra) felemelhető.¹⁷⁾

Általában minden önkormányzati testület csak olyan köztartozást (pótadó, illeték, helypénz, vám, külön adó, használati díj vagy illeték stb.) állapíthat meg és vethet ki, amelynek igénybevételére öt törvény vagy törvényes felhatalmazáson alapuló miniszteri rendelet, vagy szabályrendelet jogosítja fel, vagy kötelezi.¹⁸⁾

A nagy és kisközségek szintén részesülnek a városokat megillető jövedelmekben, és igénybevehetik a pótadóztatást.

5) 600/1927. P. M.; 6) 1.810/1932. M. E. 1. §.; 7) 1886: XXII. tc. 111. §., 164. §. 3. bek.; 8) 1924: IV. tc. a) mell. B. V. (3)—(5); 9) 1922: XXIII. tc. 46. §.; 10) 1924: IV. tc. a) mell. B. IV. 2. (2); 11) 1923: XXXIII. tc. 3. §. (1), (4); 12) 1925: IX. tc. 18. §. (1); 13) 1886: XXI. tc. 15. §., 1886: XXII. tc. 132. §.; 14) 1886: XXII. tc. 129. §., 164. §. 3. bek.; 15) 1924: IV. tc. a) mell. B. V. (3)—(5); 16) 1920: XXXIV. tc. 115., 117. §.; 17) 1931: XIII. tc. 7. §. (6); 18) 1927: V. tc. 45. §. (1), 1930: XVIII. tc. 73. §. (4).

Mindezekon felül a törvényhozás az állami költségvetésben is megállapít részükre tekintélyes összegű állami segélyt; továbbá a nagy- és a kisközségekben befolyó házadónak $\frac{1}{r}$ -ed része 1932. jan. 1-től kezdve a „Községek Segélyezési Alapja“ javára esik (ez az Alap az 1932. ápr. 1-jével megszűnt „Községi Alkalmazottak Fizetési Alapja“ helyébe lépett;¹⁹⁾ végül a „Községek Segélyezési Alapja“ javára kell elszámolni az összes állami nyugdíjasok illetményei után levont kereseti adókat is.²⁰⁾

A községi pótadót sem községekben, sem városokban nem lehet többé érdekeltégi alapon kivetni, hanem csak egyenlő kulcs szerint a föld-, a ház-, a társulati és a tantíme-adó alapján; — tehát a külön községi iskolai, kisdudóvodai és iparostanonciskolai pótadók is megszűntek; — az útdóra vonatkozó rendelkezések azonban érintetlenül maradtak.²¹⁾

A községi pótadó legmagasabb mértéke az adóalapok 50%-a;²²⁾ ennél magasabb kulccsal a községi pótadót megyei városokban, továbbá nagy- és kisközségekben csak a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértő engedélye alapján lehet kivetni, — a thj. városok pótadó-kulcsát a nevezett miniszterek költségvetéseik jóváhagyása alkalmával bírálják felül.²³⁾

A borfogyasztási adó 1933. jan. 1-től kezdve felére csökkent, ami a községek és városok jövedelmét néhol tetemesen alábbszállította. Az ebből előálló hiányt első sorban takarékoskossággal, — elkerülhetetlen esetben pedig a községi pótadó emelésével kell, és ahol ilyen még nincs: a szikvíz és az ásványvíz után fogyasztási adó kivetésével lehet kiküszöbölni. Ezen a címen azonban a pótadót legfeljebb 10%-kal lehet emelni.²⁴⁾

Az általános kereseti adót nagy- és kisközségekben 5%-kal okvetlenül igénybe kell,²⁵⁾ — városokban pedig 5%-ig felsőbb jóváhagyás nélkül igénybe lehet venni.²⁶⁾ Ha azonban a költségvetés hiánya — 5%-os általános kereseti adó mellett — 50%-os községi pótadóval nem volna fedezhető, a pénzügyminiszter megengedheti, hogy az általános kereseti adó kulcsa a szükséghez képest, de legfeljebb 10%-ig fölemeltessék.²⁷⁾

19) 1810/1932. M. E. 3. §.; 20) 1929: XXIII. tc. 9. §. 21) 171.000/1924. B. M. 2. §. 1., 2. bek., 177.200/1924. B. M. 4. §. (6), (8), 42.200/1927. B. M. II. A. 1.20.; 22) 171.000/1924. B. M. 2. §. 3. bek.; 177.200/1924. B. M. 4. §. (2); 23) 1927: V. tc. 43. §. (3), 44. §. (1), 42. §. (3); 24) 2.100/1932. P. M. 5., 6. §.; 25) 177.200/1924. B. M. 4. §. (1); 26) 171.000/1924. B. M. 2. §. 4. bek.; 27) 171.000/1924. B. M. 2. §. 3. bek., 177.200/1924. B. M. 4. §. (4).

Ha a hiány városokban 50%-os pótdából és a fölemelt általános kereseti adó jövedelméből sem volna fedezhető, a városok a fentebb körülírt külön jövedelmi adó kivetésére jogosultak.²⁸⁾

Mindezekon felül a községi (városi) lakosok az utcák, a községet védő gátak, közlekedési vonalak és eszközök fenntartása, továbbá a külterületi (tanyai) iskolák létesítése céljára kézi és szekeres közmunkára is kötelezhetők, amelyet vagy természetben teljesítenek, vagy pénzzel váltanak meg.²⁹⁾ Ezt a közmunkakötelezettséget azonban nem szabad összetéveszteni azzal a kötelezettséggel, hogy közveszély (hófúvás, árvíz, tűz stb.) esetében a veszély elhárítására az összes gyalog- és szekeres erőt — a közmunkatartozásba való betudás nélkül — fel lehet használni.³⁰⁾

A községi adó alól mentesek az állami alkalmazottak, a honvédtisztek, a thatósági alkalmazottak, néptanítók, a községi és körjegyzők, valamennyien a hivatalaik után járó fizetéseik és nyugdíjaik, valamint a lelkészek azok után a javadalmaik után, amelyeket az illető egyházközségben viselt lelkészi hivataluk után élveznek.³¹⁾

A községi adó behajtására a közadók kezelésére vonatkozó rendelkezések irányadók.³²⁾

Budapest a háztartásában szükséges kiadásokat rendszerint vagyonának jövedelméből, az állami adók után kivetett községi pótdából, az állam által átengedett egyenes és közvetett adójövedelmekből, önálló városi közszolgáltatásokból, végül illetékekből, vámokból, helypénzekből és díjakból fedezi.

A községi pótdót a szfőváros egész területén ugyanazon adóalap és adókulcs szerint, az illető állami adó után egységesen megállapított százalékban kell kivetni.

A Fővárosi Pénzalapnak a Margitszigeten lévő ingatlanaira kirótt állami egyenesadók után községi pótdót nem lehet kivetni. A Margitszigetre való belépés díjait, amíg az ezekből eredő jövedelem a Fővárosi Pénzalapot vagy ennek vállalatát illeti, városi adóval vagy egyéb városi közszolgáltatással nem lehet terhelni.

A szfőváros csak olyan közszolgáltatásokat állapíthat meg és vethet ki, amelyeknek igénybevételére a szfővárost

28) 1924: IV. tc. a) mell. B. V. (3); 29) 1886: XXII. tc. 133. §., 164. §. 3. bek., 1926: VII. tc. 4. §. 2. bek.; 30) 1886: XXII. tc. 136. §., 164. §. 3. bek., 1885: XXIII. tc. 151. §., 1890: I. tc. 123. §.; 31) 1886: XXII. tc. 138. §., 164. §. 3. bek., 1893: IV. tc. 15. §., 1900: VII. tc. 3. §.; 32) 1886: XXII. tc. 139. §., 164. §. 3. bek., 600/1927. P. M. 42. §. (2).

törvény, törvényes felhatamazáson alapuló miniszteri rendelet vagy szabályrendelet jogosítja fel vagy kötelezi.³³⁾

Fel kell még említeni, hogy törvényes felhatalmazás alapján a belügyminiszter egyes városokat a szükségeseknek mutatkozó közegészségügyi közintézmények (üzemek) fokozatos létesítésére vagy fejlesztésére, és ebből a célból megfelelő díjak vagy járulékok behozatalára is kötelezheti.³⁴⁾

53. §. Az önkormányzati testületek kölcsönei.

1. Függő kölcsönök. A vmegyei háztartási alap és az egyesített vmegyei nyugdíjalap kiadásainak fedezésére — előlegül — igénybe lehet venni a „Vegyes Alapok“ postatakarékpénztári folyószámlájának pénzkészletét. Ha az előlegezés 2 hónapnál hosszabb időre szükséges, az alispán erről a thatósági bizottság legközelebbi közgyűlésén utólag jelentést tesz. A 2 hónapnál hosszabb időre szükséges előlegezést a thatóság kisgyűlése³⁾ — esetleg kamat fizetésének kikötése mellett — engedélyezi.²⁾

Ha a nagy- és kisközség költségvetésében előirányzott bevételek késedelmesen folynak be, és ennek következtében a szükséges fedezet nem áll rendelkezésre, első sorban a község készpénztőkevagyonát kell — kamattérítés mellett — igénybevenni; ilyenek hiányában, vagy ha ez nem elég, az alispán előzetes engedély mellett függő kölcsön útján kell a fedezetről gondoskodni. Az alispán a függő kölcsönt csak kellően indokolt és igazolt kérelemre, és legfeljebb a még hátralékos bevétel 50%-a erejéig engedélyezheti. Az előjáróság felelős, hogy a függő kölcsön a számadási év végéig visszatérüljön.¹⁾

Budapest szükség esetében saját készpénzvagyonán kívül a kezelése alatt álló gyámpénztár, alapok, alapítványok, valamint az önálló vagyonkezeléssel rendelkező intézetek és üzemek készpénzfölöslegeit is igénybeveheti. Ezt azonban kölcsönnek kell tekinteni, és utána a mindenkori betéti kamatlábnak megfelelő kamatot kell fizetni. Az így igénybevett összegek csak ideiglenes kisegítésre szolgálhatnak, és azokat 1 éven belül vissza kell téríteni. Az igénybevételt — a thatósági bizottságnak való utólagos bejelentés kötelezettsége mellett — a polgármester⁴⁾ enge-

33) 1930: XVIII. tc. 73. §. (1)–(4); 34) 1912: LVIII. tc. 12. §. ut. bek.

1) 1929: XXX. tc. 35. §. (1); 2) 160.224/1924. B. M. 25. §.; 3) 177.200/1924. B. M. 13. §.; 4) 1934: XII. tc. 19. §.

délezi, — azok összege azonban egyszerre valamennyi alapnál stb. együttesen 500.000 P-t nem haladhat meg.

Ha a szőváros az előbbemlített készpénzvagyonból 1 évnél hosszabb időre, vagy 500.000 P-nél nagyobb összeget kíván felvenni, a kölcsönfelvételhez a thatósági bizottság határozata szükséges.⁵⁾

2. Beruházási kölcsönök. A törvényhozás felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy a belügyminiszterrel egyetértően a vmegyék és a községek nevében külföldi hosszú lejáratú törlesztéses kötvénykölcsön felvételére szerződést köthessen, és hogy — a törvényhozás intézkedéséig — a kötvény kibocsátásának, a kölcsön igénylésének és utalványozásának, biztonsága megóvásának, a költségek fedezésének és a kölcsönszolgálat ellenőrzésének módját rendelettel szabályozhassa,⁶⁾ ami meg is történt.⁷⁾

A törvényhozás felhatalmazta továbbá a *thj.* és a *m. városokat* — Budapestet nem számítva oda, — hogy hasznos beruházásaik költségeinek fedezésére 1.100 milliárd korona értéknek megfelelő külföldi hosszú lejáratú törlesztéses kölcsönt vehessenek fel,⁸⁾ amely összeget később a törvény 1.600 milliárd korona értékre emelte.⁹⁾ Ebből mindenik város — képviselőinek határozata alapján — akkora összeget vehetett igénybe, amekkorát a belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — engedélyezett. Mindenik város csak az általa felvett kölcsönért szavatol minden vagyonával és jövedelmével.¹⁰⁾

Budapest szővárosnak a törvényhozás adó-, bélyeg- és illetékmentességet biztosított a közhasznú beruházások költségeire — kormányhatósági jóváhagyás mellett — fölvetett kötvény-kölcsönöire, amely kötvényeket óvadékképeseknek stb. nyilvánította.¹¹⁾

A szőváros 1910., 1911. és 1914. évi kölcsönöire az Oszdendében 1925. aug. 14-én kötött egyezmény rendelkezései irányadók.¹²⁾

54. §. Az önkormányzati testületek költségvetései.

1. A költségvetések elkészítése, tartalma és felterjesztése. A vmegyei költségvetés 3 fejezetből és 2 függelékkel áll. Az I. fejezet a háztartási, a II. fejezet a nyugdíjköltségve-

5) 1890: XVIII. tc. 42. §. (1) n), 74. §. (1), (2); 6) 1926: XV. tc. 19. §.; 7) 3.670/1926. P. M., 3.730/1926. P. M., 102.638/1926. P. U. M.; 8) 1925: XXII. tc. 1. §.; 9) 1926: XV. tc. 18. §.; 10) 1925: XXII. tc. 4., 5. §.; 11) 1911: XVII. tc. 1. §., 1916: XXXI. tc. 1—3. §., 1930: XVIII. tc. 74. §. (3); 12) 1926: XVII. tc. 1. §.

tést, a III. fejezet pedig azoknak az alapoknak és intézeteknek a költségvetését foglalja magában, amelyeknek kiadásait egészen vagy részben a vmegye közönsége fedezi, míg az olyanokét, amelyekhez a vmegye közönségének a hozzájárulására nincs szükség, a vmegyei költségvetés II. függelékében kell — nemek szerint egy-egy összegben — feltüntetni.¹⁾

A költségvetés I. függeléke azokat az állami adókat tünteti fel, amelyek a vmegyei pótdadó kivételénél számításba jönnek;²⁾ — még pedig elkülönítve egyfelől a nagy- és kis-községek, — másfelől a *m. városok* adóinak az összegét.³⁾

A költségvetés I. fejezetében feltüntetett kiadásokat és bevételeket az egész költségvetés megállapításáról hozott határozatban külön részletesen meg kell okolni.⁴⁾

A vmegyei költségvetést a thatósági bizottság október 1-ig köteles rendes vagy rendkívüli közgyűlésén megállapítani, és azt — 8 napos fellebbezési határidő letelte után, a kisgyűlés véleményes jelentésével, a közgyűlés határozatával, és az esetleg beadott fellebbezésekkel, vagy az ilyenek be nem adását igazoló jelentéssel együtt — okt. 15-ig 3 példányban a belügyminiszterhez felterjeszteni.⁵⁾

A *thj. város* háztartási alapjának költségvetését a város számvevősége legkésőbb július hó végéig köteles elkészíteni, és a thatósági bizottság közgyűlése a pénzügyi (gazdasági) bizottság és a kisgyűlés javaslatával ellátott költségvetési tervezetet okt. 1-ig köteles letárgyalni, megállapítani, és a közgyűlési határozattal, a bizottság kisebbségének véleményével, vagy az egyesek által beadott észrevételekkel, valamint a 8 napi határidőn belül esetleg előterjesztett fellebbezésekkel, és a polgármesternek az azokban foglaltakra nézve tett részletes felvilágosító jelentésével, vagy a fellebbezés be nem nyújtását igazoló jelentéssel együtt okt. 15-ig köteles 3 példányban felülvizsgálás végett a belügyminiszterhez felterjeszteni.⁶⁾

Az *alpok* költségvetéseit, ha azokat fellebbezéssel nem támadták meg, ha az *alpok* bevételeit rendeltetési céjaikra fordították, és ha egyébként a költségvetésekben csak felsőbb hatóságilag már elbírált kiadásokat irányoztak elő, felsőbb jóváhagyás végett nem kell felterjeszteni.⁷⁾

1) 160.224/1924. B. M. 1. §. (2), (3), 6. §. (2), 42.200/1927. B. M. I. 3. bek.; 2) 1810/1932. M. E. 1. §. 2. bek.; 3) 160.224/1924. B. M. 6. §. (1); 4) U. o. 11. §. (1); 5) 1927: V. tc. 42. §. (1), 160.224/1924. B. M. 7. §. (2), 18. §., 42.200/1927. B. M. I. 1., 2. bek.; 6) 1927: V. tc. 42. §. (1), 42.200/1927. B. M. II. A. 1. 1.; 7) 171.000/1924. B. M. 5. §.

A városok költségvetéseinek és zárszámadásainak a közgyűlést megelőző 15 napi közszemlére kitételét mellőzni kell.⁸⁾

A városok költségvetését a rendelethez D) a. mellékelt minta szerint kell elkészíteni.

A költségvetés: 1. az egyes csoportok szerint történő főösszesítést; 2. a fejezetekre és címekre osztott tulajdonképpeni költségvetést; 3. a rovatok és tételek szerinti részletezést foglalja magában.

A háztartási költségvetésnek I. függeléke az önálló vagyongazdálkodású intézmények, üzemek és vállalatok költségvetései; II. függeléke a város kezelésében lévő alapok költségvetései. Az alapok és intézetek bevételeiről és kiadásairól külön részletes költségvetéseket kell készíteni, ha azokról eddig is elkülönített költségvetést készítettek, vagy a külön költségvetés készítését valamely szabály rendeli el. A háztartási alap költségvetésébe csak azokat az összegeket kell fölvenni, amelyekkel a város a szóban lévő alapok és intézetek kiadásához hozzájárul.⁹⁾

A költségvetésnek magában kell foglalnia az összes kiadásokat, valamint a város összes jövedelmeit és bevételeit, ideértve a megelőző év pénztári maradványát is.

A költségvetési előirányzat kiadási (Szükséglet), és bevételi (Fedezet), részből áll; mind a kettő rendes és rendkívüli kezelésre oszlik.

A rendes kezelés keretébe az évről-évre állandóan előforduló, — a rendkívüli kezelés keretébe pedig a rendszerint nem ismétlődő kiadások és bevételek tartoznak.

A nagyobb kiadással járó, vagy vagyonszerzési jellegű beruházások költségeit vagy több év költségvetései közt kell megosztani, vagy hitelművelet útján kell fedezni.

Az előirányzás mind a kiadásokra, mind a bevételekre teljes (bruttó) összegekben történik.

A személyi kiadásokat a dologiaktól szigorúan el kell különíteni.

A dologi kiadásokat, ha azok számszerűen nincsenek megállapítva, a legutóbbi 3 év tényleges eredményének átlagában kell felvenni.

Előre nem látott kiadásokat nem lehet előirányozni.

Egyes kiadási tételeknek az előző költségvetés tételeivel szemben való emelkedését, vagy a bevételi tételeknek csökkenését indokolni kell.

Atfutó tételeket nem kell a költségvetésbe felvenni.

8) 171.000/1924. B. M. 8. §. 1.; 9) 42.200/1927. B. M. II. A. 2. 1.

A költségvetéshez kimutatást kell mellékelni a pótdó alapjául szolgáló állami adókról, valamint azok várható szaporodásáról és apadásáról. Ezt a kimutatást a kir. adóhivatal látja el igazoló záradékkal.

Mindezek a rendelkezések irányadók a megyei városokra is.¹⁰⁾

Budapest háztartásáról évenként költségvetést kell készíteni. A költségvetési év a naptári évvel egyezik.

A szűfőváros költségvetésének — a szorosán vett háztartási, árva- és gyámhatósági kiadásokon és bevételeken kívül — magában kell foglalnia a szűfőváros kezelése alá tartozó valamennyi alap, intézet, közintézmény, közmű és üzem költségvetését is. Ezt a rendelkezést a részvénytársaság alakjában működő üzemekre is alkalmazni kell, ha a szűfőváros a részvények többségének a tulajdonosa.

A költségvetésben elő kell irányozni a szűfőváros összes kiadásait, különösen figyelemmel azokra a szükségletekre, amelyekről a szűfőváros törvény, rendelet, vagy szabályrendelet értelmében, vagy magánjogi kötelezettség alapján gondoskodni köteles. Elő kell továbbá irányozni a szűfőváros összes bevételeit és jövedelmeit, ezek közt a megelőző év pénztári maradványát is. A háztartásnál az év végén előálló pénztári maradványt, ezek között a költségvetés készítését megelőző év pénztári maradványát, nem szabad tartalékolni.

A bevételeket és a kiadásokat — rendes vagy rendkívüli természetük szerint — elkülönítetten kell a költségvetésbe fölvenni.

A rendes kezelés keretébe a szűfőváros háztartásában évről-évre állandóan előforduló valódi kiadások és bevételek tartoznak.

A rendkívüli kezelés magában foglalja a szűfőváros háztartásában rendszerint nem ismétlődő kiadásokat és bevételeket. A nagyobb beruházásokkal járó kiadásokat rendszerint több évi költségvetés terhére kell megosztani, vagy kölcsön útján kell fedezni.¹¹⁾

A költségvetést a polgármester legkésőbb a költségvetés évét megelőző év szept. 15-ig köteles elkészíteni, a thatósági bizottság tagjainak megküldeni, és a thatósági bizottság közgyűlése elé terjeszteni.

A költségvetést megállapító közgyűlési határozatban fel kell tüntetni a háztartási alap bevételi és kiadási fősz-

10) 42.200/1927. B. M. II. A. 1. 7—15., 18., 19., 21—23.; 11) 1930: XVIII. tc. 75. §.

szegét, és az ezeknek egybevetése után mutatkozó egyenleget, a szűvárosi póttadó százalékát, valamint a költségvetés megállapításából folyó és az azzal kapcsolatos intézkedéseket, végül a póttadó alapjául vett állami adók összegét.¹²⁾

A szűváros köteles minden évben nov. 15-ig a megállapított költségvetést 3 példányban felülvizsgálás végett felterjeszteni a belügyminiszterhez. A költségvetéshez csatolni kell a polgármester javaslatát, a thatósági bizottság határozatát, és az összes javaslatokat. A thatósági bizottság határozata ellen esetleg benyújtott fellebbezéseket és a polgármesternek a fellebbezésekben foglaltakra vonatkozó felvilágosító jelentését legkésőbb dec. 3-ig kell a belügyminiszterhez felterjeszteni.¹³⁾

A megyei város költségvetését számvevősége legkésőbb júl. 31-ig köteles elkészíteni, és a pénzügyi (gazdasági) bizottság javaslatával ellátott költségvetési tervezetet köteles a képviselőtestület — rendes vagy rendkívüli közgyűlésében — legkésőbb szept. 1-ig letárgyalni és megállapítani, azután azt az arra tett észrevételekkel, és a közgyűlési határozattól számított 8 nap alatt esetleg előterjesztett fellebbezésekkel együtt legkésőbb szept. 15-ig az alispánhoz 4 példányban felterjeszteni. A költségvetés mindenik példányához mellékelni kell a város cselekvő és szenvedő vagyont feltüntető kimutatást (a rendelethez C) a. mellékelt minta szerint).¹⁴⁾

A költségvetés szerkesztésére vonatkozó szabályok azonosak a thj. városokéra megállapítottakkal.

A nagy- és kisközségek költségvetését júl. 31-ig a községi (kör-) jegyző készíti el, és azt — az előjáróság által történt letárgyalás után olyan időben köteles a képviselőtestület elé terjeszteni, hogy ez azt aug. 25-ig letárgyalhassa és megállapíthassa. Ennek megtörténte után a költségvetést szept. 5-ig a főszolgabíróhoz kell betérjeszteni, aki azt szept. 15-ig 3 példányban az alispánhoz köteles feterjeszteni.¹⁵⁾

A nagy- és kisközségek költségvetését a rendelethez F) a. csatolt minta szerint kell készíteni. A háztartási költségvetéshez külön kell csatolni I. függelékként az önálló vagyonkezelésű intézmények, üzemek és vállalatok költségvetését, II. függelékként pedig a község kezelésében lévő alapok költségvetését; mellékelni kell továbbá a kötségetés

12) 1930: XVIII. tc. 76. §., 1934: XII. tc. 4. §.; 13) 1930: XVIII. tc. 95. §. (1); 14) 1927: V. tc. 43. §. (1), 42.200/1927. B. M. II. A. I. 4. bek.; 15) 1927: V. tc. 44. §. (1), 42.200/1927. B. M. III. 3.

minden példányához a község cselekvő és szenvedő vagyont feltüntető kimutatást.¹⁶⁾

Valamennyi önkormányzati testület költségvetésének fel kell ölelnie — a szorosán vett háztartási, árva- és gyámhatósági kiadásokon és bevételeken kívül — a kezelésük alá tartozó valamennyi intézet (kórház, iskola, múzeum stb.), alap, üzem vagy vállalat költségvetését is, mégpedig azokét is, amelyek részvénytársaság alakjában működnek, vagy magánosokkal közös tulajdonban állanak.¹⁷⁾

2. A költségvetések felülvizsgálása. A vmegye és a thj. város költségvetését a belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — jóváhagyja, vagy indokolt esetben, és a költségvetés egyensúlyának megóvása mellett, azok egyes tételeit leszállítja, fölemeli vagy törli, vagy a törvényes rendelkezések által a thatóságra rótt kötelezettség teljesítésére szükséges kiadást a költségvetésbe fölvéteti, vagy a jóváhagyást megtagadja, és a thatóságot új költségvetés készítésére utasítja. Új tétel felvétele ellen — a jogalap törvényessége szempontjából — a közig. bírósághoz panasznak van helye.

A belügyminiszter a thatóságot dec. 25-ig értesíti elhatározásáról. Ha a költségvetés jóváhagyása dec. 31-ig nem történik meg, a thatóság kiadásait a jóváhagyás bekövetkeztéig csak a megelőző évi jóváhagyott költségvetés keretei közt foganatosíthatja.

Ha a jóváhagyás megtagadása esetében a thatóság a költségvetési év márc. 31-ig sem terjeszt elő jóváhagyásra alkalmas költségvetést, a belügyminiszter jogosult, hogy a thatóságnak arra az évre érvényes költségvetését — a pénzügyminiszterrel egyetértve — megállapítsa. Ha pedig a thatóság a jóváhagyás megtagadása után újra átdolgozott költségvetését jan. 31-ig felterjeszti, de arra a belügyminiszter márc. 31-ig nem nyilatkozik, a felterjesztett költségvetés ápr. 1-én jóváhagyottnak tekintendő és hatályba lép. Ugyanez áll arra az esetre is, ha a belügyminiszter a thatóság költségvetése felett márc. 31-ig a thatóság késedelmén kívül eső okból nem határozott.¹⁸⁾

Budapest költségvetését a belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — jóváhagyja, vagy indokolt esetben, a költségvetés egyensúlyának megóvása mellett, annak egyes tételeit leszállítja, felemeli vagy törli, vagy a törvényes rendelkezések által a szűvárosra rótt kötelezettség

16) 42.200/1927. B. M. III. 1., 5.; 17) 1927: V. tc. 42. §. (1), 42.200/1927. B. M. I. 3., 4.; 18) 1927: V. tc. 42. §.

teljesítésére szükséges kiadást a költségvetésbe felvéteti, vagy a jóváhagyást megtagadja, és a szfővárost új költségvetés készítésére utasítja.

Új tétel felvétele ellen a jogalap törvényessége szempontjából a közig. bírósághoz panasznak van helye.

A belügyminiszter a szfővárost elhatározásáról dec. 25-ig értesíti. Ha a költségvetés jóváhagyása dec. 31-ig nem történik meg, a szfőváros kiadásait a jóváhagyás bekövetkeztéig csak a megelőző évi jóváhagyott költségvetés keretei közt foganatosíthatja.

Ha a jóváhagyás megtagadása esetében a szfőváros a költségvetési év márc. 31-ig sem terjeszt elő jóváhagyásra alkalmas költségvetést, a belügyminiszter jogosult a szfővárosnak arra az évre érvényes költségvetését — a pénzügyminiszterrel egyetértve — végleg megállapítani. Ha pedig a szfőváros a jóváhagyás megtagadása után újra átdolgozott költségvetését jan. 31-ig felterjeszti, de arra a belügyminiszter márc. 31-ig nem nyilatkozik, a felterjesztett költségvetést ápr. 1-én jóváhagyottnak kell tekinteni, és az hatályba lép. Ugyanez áll arra az esetre is, ha a belügyminiszter a szfőváros költségvetése felett márc. 31-ig a szfőváros kése delmén kívül eső okból nem határoz.¹⁹⁾

A megyei város költségvetését az alispán felülvizsgálás után jóváhagyja, vagy indokolt esetben, és a költségvetés egyensúlyának megóvása mellett, annak egyes tételeit leszállítja, felemeli vagy törli, a törvényes rendelkezésen alapuló kötelezettségek teljesítésére szükséges kiadást abba felveszi, vagy a költségvetés jóváhagyását megtagadja, és a megyei várost új költségvetés készítésére utasítja. Az alispán köteles gondoskodni arról, hogy minden megyei város költségvetése dec. 31-ig megállapítható legyen.

Az alispán nem hagyhatja jóvá a megyei város költségvetését, ha az igénybevenni szándékolt pótdadó kulcsa az 50%-ot meghaladja, hanem a költségvetés 2 példányát — a pótdadó 50%-ot meghaladó részének engedélyezése végett — a belügyminiszterhez felterjeszti. Amíg a pótdadó mértéke felől a belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — nem határozott, a m. város kiadásait csak az előző évi jóváhagyott költségvetésének keretei közt foganatosíthatja.

Az alispán köteles az általa jóváhagyott m. városi költségvetéseket nov. 30-ig 3—3 példányban felterjeszteni a belügyminiszterhez.

A belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve

19) 1930: XVIII. tc. 95. §. §. (3)—(7).

— az alispán által felterjesztett m. városi költségvetések egyes tételeit indokolt esetben, és a költségvetés egyensúlyának megóvása mellett leszállíthatja, felemelheti vagy törölheti, azokba a törvényes rendelkezéseken alapuló kötelezettségek teljesítésére szükséges kiadást felvétetheti, vagy a költségvetés jóváhagyását megtagadhatja, és a m. várost új költségvetés készítésére utasíthatja.

A költségvetés jóváhagyásának kése delme esetében a megyei városokra ugyanazok a rendelkezések irányadók, mint a thj. városokra.²⁰⁾

A nagy- és kisközségek költségvetését az alispán vizsgálja felül legkésőbb nov. 15-ig, és ebben a tekintetben azonos rendelkezések irányadók, mint a m. városokra.²¹⁾

Az alispán a jóváhagyott nagy- és kisközségi költségvetések kiadási és bevételi előirányzati összegeiről a rendelkezés G) alatt csatolt mintának megfelelő „Összefoglaló Kimutatás“-t készít, és azt nov. 30-ig 1 példányban a belügy-, és 1 példányban a pénzügyminiszterhez felterjeszti.²²⁾

3. Felelősség a költségvetésért. Utalványozás. Vmegyében az utalványozási jog a jóváhagyott háztartási költségvetés, az egyesített nyugdíjalap és az egyéb vmegyei alapok terhére az alispánt vagy helyettesét, — a vmegyei gyámpénztár terhére az árvaszéket illeti.

Kiadásokat csak akkor lehet utalványozni, ha a postatakarékpénztárnál nyitott megfelelő folyószámlán a fedezet megvan.²³⁾

Olyan kiadás teljesítését, amely nincs felvéve a vmegyei háztartási költségvetésbe, a thatósági közgyűlés vagy kisgyűlés²⁴⁾ csak a fedezet egyidejű kijelölése mellett határozhatja el, és csak a belügyminiszter kifejezett jóváhagyása után foganatosíthatja.²⁵⁾

A városok költségvetésének és zárszámadásának a törvényes időben elkészítéséért, a thatósági bizottsághoz, illetőleg a képviselőtestülethez kellő időben felterjesztéseért, és megállapítása után kellő időben felterjesztéseért a polgármester felelős.²⁶⁾

A városi költségvetésben megállapított keretek pontos megtartásáért az utalványozó hatóság (polgármester) a főszámvévővel együtt személyesen felelős.

20) 1927: V. tc. 43. §. (2)—(6), 32. 200/1927. B. M. II. A. I. 4.; 21) 1927: V. tc. 44. §. (1), 42.200/1927. B. M. III. 6—9.; 22) 1927: V. tc. 44. §. (2), 42.200/1927. B. M. III. 10.; 23) 160.224/1924. B. M. 14. §.; 24) 1929: XXX. tc. 22. §. (2) 10., 35. §. (1) 1.; 25) 160.224/1924. B. M. 11. §. (3); 26) 42.200/1927. B. M. II. A. 1. 27., B. 10.

Ha az utalványozás ellen — a jogszerűség, vagy a fedezet hiánya miatt — a főszámvevő észrevételt tesz, és az nem volna eloszlatható, a főszámvevő döntés végett a közgyűlésnek jelenti be észrevételeit. Sürgős vagy halaszthatatlan esetben azonban köteles a főszámvevő az utalványt — az utalványozó hatóság rendeletére — azonnal ellenjegyezni. A végrehajtó tisztviselőt nem mentesíti a felelősség alól az, hogy a közgyűlés a végrehajtásra utasítást vagy felhatalmazást adott.²⁷⁾

Budapesten a költségvetést a polgármester hajtja végre, és felelős a költségvetés szoros megtartásáért. A polgármester a költségvetés keretei közt gazdálkodik; rendelkezik a hiteleknek a költségvetésben kijelölt célokra felhasználása felett; utalványozza a kiadásokat, és gondoskodik a bevételek behajtásáról.²⁸⁾

A nagy- és kisközségi költségvetésnek és zárszámadásnak elkészítéséért, illetőleg a főszolgabíróhoz felterjesztéséért a községi jegyző, ill. az előljáróság, — az alispánhoz felterjesztéséért a főszolgabíró felelős.²⁹⁾

A jogerősen megállapított községi költségvetés végrehajtásáért a községi előljáróság felelős. Kivételesen azonban, ha azt az előljáróság magatartása indokoltá tenné, az alispán a végrehajtást egyedül a vezető községi (kör-) jegyző feladatává teheti.

A költségvetés terhére történő minden utalványozás csak a községi (kör-) jegyző ellenjegyzése mellett fogantatható.

A vezető községi (kör-) jegyző a költségvetés részleteinek pontos megtartásáért feyelmileg felelős, és az ebbeli köteletségének megszegéséből előállott kárért anyagi kártérítéssel is tartozik.³⁰⁾

4. Hitelátruházás és hitelekötés. A vmegyei költségvetésben előirányzott kiadások egyes rovatai közt a hitelátruházást az alispán rendszerint csak a thatósági bizottság előző hozzájárulása alapján gyakorolhatja. Halaszthatatlanul sürgős esetekben a hitelátruházást az alispán személyes felelősségére igénybeveheti ugyan, erről azonban a legközelebbi közgyűléshez megokolt jelentést kell tennie.³¹⁾

A városi költségvetések fejezetei közt nincs helye hitelátruházásnak. Ugyanazon fejezet címei és rovatai közt a város közgyűlése hitelátruházást engedélyezhet. A személyi

27) 171.000/1924. B. M. 4. §.; 28) 1930: XVIII. tc. 77. §. (1); 29) 42.200/1927. B. M. III. 12.; 30) 177.200/1924. B. M. 11. §.; 31) 160.224/1924. B. M. 16. §.

és dologi kiadások közt azonban hitelátruházásnak a címeknél vagy rovatoknál sincs helye.

Ha a közgyűlés engedélyezi az átruházási jogot, ezt a költségvetést megállapító határozatban ki kell mondania.

Költségvetési évek közt tilos a hitelátruházás. Ennélfogva nem szabad a következő évi kiadásokat a folyó évi hitelek terhére utalványozni, vagy a hitelmaradványoknak letétekként kezelését elrendelni. Az utalványozási jog csak a költségvetési év végéig terjed. Pótkelzési időszak nincs; tehát nem szabad az elmúlt költségvetési év terhére utalványozni.³²⁾

Budapesten nincs helye a költségvetés fejezetei és címei közt hitelátruházásnak. Az egyes címeken belül a rovatok közt a thatósági bizottság engedélyezheti a hitelátruházást. A személyi és dologi kiadások közt azonban nem engedhető meg a hitelátruházás.

A költségvetési év végéig nem utalványozott hitel vagy hitelmaradvány elévül, és azon túl nem használható fel, hacsak a következő évre zárszámadásilag fenn nem tarttatott.

A következő évre csakis a beruházási (építkezési vagy első felszerelési) célokra előirányzott azok az összegek tartathatók fenn, amelyek előre nem látott akadályok következtében a tárgyévben nem voltak igénybevehetőek, és amelyekre nézve a hitelfenntartást a költségvetési évet követő 2 hónapon belül a közgyűlés engedélyezte. Ha az így fenntartott hitelösszegeket a költségvetési évet követő számadási évben sem használják fel, a hitelátruházás érvénye végleg megszűnik.

Pótkelzési időszak nincs, és az elmúlt költségvetési év terhére nem lehet utalványozni.³³⁾

Nagy- és kisközségek költségvetésébe felvett összegeket csak az ott megjelölt célokra lehet felhasználni. A költségvetés egyes címei közt nincs helye hitelátruházásnak. Indokolt esetben az alispán megengedheti, hogy a község egy-egy hitelösszeget a költségvetésben meghatározott rendeltetéstől eltérően használhasson fel.

Több költségvetési év közt tilos az átruházás. Azonban az építkezési, valamint az építkezési jellegű átalakítási (javítási) vagy felszerelési előirányzatok a költségvetési éven túl is lekötötték, ha a munkát, amelyre az előirányzat szól, még nem fejezték ugyan be, vagy a szállítást még nem teljesítették, de a munka teljesítését már elrendelték, vagy a felszereléseket már megrendelték.³⁴⁾

32) 42.200/1927. B. M. II. A. 1. 24., 25.; 33) 1930: XVIII. tc. 77. §. (2)—(5); 34) 177.200/1924. B. M. 12. §.

5. **Pótköltségvetés.** Ha városokban a költségvetési év folyamán előre nem látott körülmények miatt túlkadás, vagy rendkívüli kiadás merül fel, a közgyűlés — a számvevőség és a polgármester előterjesztése alapján, a megfelelő fedezet (bevételi többletek, kiadási megtakarítások) kijelölése mellett, a rendes költségvetésre előírt módon — pótköltségvetést állapít meg, és azt olyan időben terjeszti fel jóváhagyás végett, hogy az a kellő időben foganatosítható legyen.³⁵⁾

Ha Budapesten a költségvetési év folyamán előre nem látott körülmények miatt rendkívüli kiadás, vagy olyan túlkadás merül fel, amely hitelátruházás útján nem fedezhető, a költségvetésre előírt eljárás alkalmazásával, és a fedezet (bevételi többletek, kiadási megtakarítások, szükség esetében rendkívüli bevételek) kijelölése mellett póthitelt kell kieszközölni.³⁶⁾

Ha valamely nagy vagy kisközségben időközben, előre nem látott körülmények következtében, olyan rendkívüli kiadások merülnének fel, amelyek a jóváhagyott költségvetés egyes címeinél mutatkozó megtakarításokból és bevételi többletekből nem fedezhetők, vagy amelyek a községi póttadó felemelését teszik szükségessé, a fedezetről pótköltségvetéssel kell gondoskodni. A pótköltségvetés elkészítésénél a rendes költségvetésre érvényes szabályokat megfelelően kell alkalmazni.³⁷⁾

55. §. Az önkormányzati testületek zárszámadásai.

1. A zárszámadás elkészítése, megállapítása, felterjesztése, felülvizsgálása. A vmegyei háztartási alap zárszámadását a költségvetés rovatai szerint kell összeállítani.¹⁾

A vmegyei háztartási, és az egyesített vmegyei nyugdtj-alapnak (a rendelethez A) és B) a. csatolt minta szerint készítendő) évi zárszámadásait — az azokat megállapító közgyűlési határozatokkal együtt — a számadási évet követő év máj. 31-ig 3—3 példányban kell a belügyminiszterhez felterjeszteni.²⁾

A többi alap számadásait csak akkor kell a kormányhatósághoz bemutatni, ha az ezekre vonatkozó közgyűlési határozat ellen fellebbezéssel éltek.³⁾

35) 42.200/1927. B. M. II. A. 1. 28.; 36) 1930: XVIII. tc. 77. §. (6); 37) 177.200/1924. B. M. 14. §.

1) 160.224/1924. B. M. 17. §.; 2) 1927: V. tc. 46. §. (1), 42.200/1927. B. M. I. 5. bek.; 3) 160.224/1924. B. M. 17. §.

A városok háztartási alapjáról, valamint a város kezelése alatt álló alapokról és intézetekről a város számvevősége készíti el (a rendelethez E) a. csatolt minta szerint) a költségvetés rovatrendszerének megfelelő zárszámadást, és azt — a vagyoneleltárral együtt — a számadási évet követő márc. 31-ig betérjeszti a polgármesterhez, aki az általa, valamint a szakbizottság által megvizsgált számadást — határozati javaslatával együtt — olyan időben mutatja be a közgyűlésnek, hogy ez a zárszámadást legkésőbb máj. 15-ig megvizsgálhassa.⁴⁾

A zárszámadást thj. városban a reá vonatkozó közgyűlési határozattal együtt a számadási évet követő máj. 31-ig 3 példányban a belügyminiszterhez kell betérjeszteni,⁵⁾ megyei városban pedig máj. 31-ig 4 példányban kell az alispánhoz felterjeszteni, aki az általa jóváhagyott zárszámadások 3 példányát a 8 napos fellebbezési határidő letelte után, de legkésőbb a számadási évet követő aug. 31-ig terjeszti fel a belügyminiszterhez, és felterjesztéséhez mellékeli a zárszámadás megvizsgálásáról szóló képviselőtestületi és alispáni határozatot, továbbá a város vagyoni állapotáról szóló és a vagyoneleltár összesített adatait feltüntető kimutatót.⁶⁾

A városok háztartási alapjának zárszámadásával együtt a város kezelése alatt álló alapok, intézetek számadásait, valamint az üzemek és vállalatok zárszámadásait (nyereség- és veszteségszámla, vagyoneleltár), és az azokra hozott közgyűlési határozatot is be kell mutatni.⁷⁾

Az alapok zárszámadásait, ha azokat fellebbezéssel nem támadták meg, ha az alapok bevételeit rendeltetési céljaikra fordították, és ha egyébként ezekben a zárszámadásokban felsőbb hatóság által már elbírált kiadásokat számoltak el, felsőbb jóváhagyás végett nem kell felterjeszteni.⁸⁾

(A városok zárszámadásainak összeállítására vonatkozó részletes utasításokat a 42.200/1927. B. M. sz. rendelet II. B. 2—7. pontjai foglalják magukban.)

Budapest háztartásáról — ideértve az alapokat, intézeteket, közintézményeket, közműveket és üzemeket is — évenként zárszámadást, és az ebben mutatkozó követelések és tartozások, valamint a vagyoneleltár alapján vagyoneleltárt kell készíteni.

4) 1886: XXII. tc. 141. §., 42.200/1927. B. M. II. B. 1.; 5) 1927: V. tc. 46. §. (1), 42.200/1927. B. M. II. B. 8.; 6) 1927: V. tc. 46. §. (2), (3), 42.200/1927. B. M. II. B. 11., 12.; 7) 42.200/1927. B. M. B. 9.; 8) 171.000/1924. B. M. 5. §.

A zárszámadást és a vagyonszerleget az intézetek, közintézmények, közművek és az üzemek által szolgáltatott adatok alapján, a számszéki igazgató felügyelete alatt, a számvevőség készíti el, és minden év ápr. 15-ig jelentés mellett mutatja be a polgármesternek.

A polgármester a zárszámadást és a vagyonszerleget — a számvevőség és a számszéki igazgató jelentésével együtt, és a saját javaslatával kiegészítve — a thatósági bizottság közgyűlése elé terjeszti.

A thatósági bizottság legkésőbb máj. 15-ig köteles a zárszámadást és vagyonszerleget megvizsgálni, és annak megállapítása felett határozni.

A thatósági bizottság a zárszámadást és a vagyonszerleget, ha azok ellen nincs észrevétele, végérvényesen megállapítja, és a felelős számadóknak a felmentést megadja; ellenkező esetben a kifogásolt számadási tételek tekintetében a számadók felelősségét kimondja, és — a hiányok, vagy a szabályellenes kiadások által okozott kár megállapítása mellett — felelősségre vonásuk iránt intézkedik.

A zárszámadásra és vagyonszerlegre vonatkozó közgyűlési határozatban meg kell jelölni a háztartási alap bevételi és kiadási főösszegeit, a maradványt, az utalványozási és előírási eredmények, a lerovási eredmények, és a kiadási és bevételi hátralékok főösszegét, valamint a zárszámadással és a vagyonszerleggel kapcsolatban tett rendelkezéseket.⁹⁾

A nagy- és kisközségi zárszámadást a községi (kör-) jegyző, a költségvetés rovatrendszerének megfelelően, a számadási évet követő márc. 15-ig köteles elkészíteni, és a képviselőtestülettel olyan időben letárgyalatni, hogy letárgyalás után, az arra tett észrevételekkel, és a képviselőtestület határozata ellen beadott fellebbezésekkel együtt, legkésőbb máj. 1-ig a főszolgabíróhoz felterjeszhető legyen, aki azt máj. 15-ig az alispánhoz felterjeszteni köteles.¹⁰⁾

A községi zárszámadást a képviselőtestület — a thatóság által kijelölt egyén elnökle alatt — állapítja meg.¹¹⁾

Az alispán a községi zárszámadást 60 nap alatt megvizsgálja, és a vizsgálat eredményéről a községet határozatilag értesíti.

A nagy- és kisközségek zárszámadásainak jóváhagyásáról az alispán a fellebbezési határidő letelte után, de legkésőbb a zárszámadási évet követő aug. 31-ig a belügyminiszterhez összefoglaló jelentést tesz, amely a következőket fog-

9) 1930: XVIII. tc. 78.; 10) 1886: XXII. tc. 141. §., 42.200/1927. B. M. III. 11.; 11) 1886: XXII. tc. 142. §.

lalja magában: 1. a vmegye területén hány község van; 2. a községi pótdó %-a hány községben volt 0—50 % közt, továbbá névszerint megjelölve: hány községben haladta meg az 50 %-ot, és ezeknél a községi pótdó %-a minő szélső határok közt mozgott; 3. a vármegye községei közül hány tartotta meg szigorúan a költségvetés kereteit; 4. a költségvetés egyes tételei közt hitelátruházásra volt-e, és mely községekben volt szükség, milyen indokból, és milyen tételek közt?

Ehhez a jelentéshez kimutatást kell 2 példányban csatolni (mintája a rendelet H) melléklete) azokról a községekről, amelyek a számadási évet hiánnyal zárták, vagy a költségvetés keretét túllépték. Mind a hiányt, mind a hitel-túllépést röviden indokolni kell.¹²⁾

A községi zárszámadásnak a számadási év folyamán befolyt valamennyi bevételt, és ugyanazon idő alatt felmerült valamennyi kiadást teljes összegükben fel kell tüntetnie.¹³⁾

2. A számadók felelőssége. A thatóságnak, illetőleg az alispánnak a zárszámadás felülvizsgálása kérdésében hozott határozata ellen a községi (városi) képviselőtestület, továbbá — ha észrevételeit nem vették figyelembe — az észrevételezőt, végül a számadókat illeti fellebbezési jog a belügyminiszterhez.

Ha a község, vagy a számadók valamelyike a belügyminiszter határozatát sérelmesnek találja, a zárszámadás kifogásolt tételeinek megvizsgálása végett — 3 hónap alatt — keresettel fordulhat a községre nézve illetékes kir. bírósághoz (Budapesten 15 nap alatt panasszal a közig. bírósághoz). Ilyen kereset előterjesztése esetében a belügyminiszteri határozat alapján foganatosítható végrehajtás nem terjedhet túl a biztosítási intézkedéseken.

A számadókat elmarasztaló határozatot közigazgatási úton kell végrehajtani.¹⁴⁾

Budapesten a felelős számadók számadásai felett — a számszéki igazgató meghallgatása után — a polgármester a számadás beérkezésétől számított 3 hónap alatt határoz, és a számadók részére a felmentvényt megadja, vagy a hiányok és az azok után járó törvényes kamatok tekintetében felelősségüket kimondja, őket ezek megtérítésében elmarasztalja, és az esetleg szükséges egyéb intézkedéseket is megteszi.

12) 1927: V. tc. 47. §., 42.200/1927. B. M. III. 14., 15.; 13) 177.200/1924. B. M. 16. §. (1); 14) 1886: XXII. tc. 144. §., 164. §. 3., 4. bek., 177.200/1924. B. M. 19. §., 600/1927. P. M. 42. §. (1), (2), 1930: XVIII. tc. 82. §. (2).

Az elmarasztaló határozat ellen a számadó panasszal fordulhat a közig. bírósághoz.

A marasztaló határozat a kézbesítéstől, ha pedig nem volna kézbesíthető, a szfőváros hivatalos lapjában való közzétételtől számított 15 nap múlva végrehajtható, hacsak az elmarasztalt számadó közig. bírósági panasszal nem élt. A panasznak a marasztaló határozat végrehajtására nézve halasztó hatálya van, a számadó terhére megállapított térítmények tekintetében azonban a biztosító intézkedéseket azonnal meg kell tenni. A követelést közadók módjára kell behajtani.

A számadásból folyó kártérítési kötelezettség a számadókat a számadásnak az illetékes közvetlen felettes hatósághoz történt betérjesztése napjától számított 5 évig terheli. Ha ez alatt az 5 év alatt a számadókkal észrevételt nem közöltek, sem ellenük ugyanez alatt az idő alatt a kártérítési eljárást nem tették folyamatba, a számadók nem tartoznak többé kártérítéssel, kivéve ha őket büntető törvénybe ütköző cselekmény terheli, amely esetben a számadót még a részére már kiadott felmentvény sem mentesíti a kártérítési kötelezettség alól.¹⁵⁾

56. §. Az önkormányzati testületek intézetei, alapítványai, közintézményei, közművei.

Minden község (város) köteles az általa fenntartott jótékony és közművelődési intézetek igazgatására rendesen felügyelni, és számadásaikat évenként a tavaszi közgyűlésen pontosan megvizsgálni.¹⁾

Kötelesek továbbá a községek (városok) a kezelésük alatt álló alapítványokat is rendeltetésüknek megfelelően olyan gonddal kezelni, mint saját vagyonukat. Ezekről is évenként rendes kimutatást és számadást kell a közgyűlés elé terjeszteni.²⁾

A belügyminiszter egyes városokat — a helyes sorrend, és a város anyagi erejének számbavételével — a szükségseknek mutató közegészségügyi közintézmények (üzemek) fokozatos létesítésére vagy fejlesztésére, és ebből a célból megfelelő díjak vagy járulékok behozatalára kötelezhet, amiről az országgyűlésnek jelentést tesz.³⁾

A belügyminiszter, ha azt közegészségügyi közintézmények létesítése vagy fejlesztése, illetőleg a városi háztartás

15) 1930: XVIII. tc. 82., 83. §.

1) 1886: XXII. tc. 146. §., 164. §. 3. bek.; 2) U. o. 147. §., 164. §. 3. bek.; 3) 1912: LVIII. tc. 12. §.

érdekében szükségesnek tartja, a várost arra is kötelezheti, hogy a megfelelő közszolgáltatást külön városi adóként hozza be; az ilyen miniszteri rendeletről az országgyűlésnek jelentést kell tenni.⁴⁾ Egyébként a városi közintézmények (üzemek) igénybevételeért megállapított használati díjak és járulékok, miután ezek az igénybe vett szolgáltatások (víz, gáz, villany stb.) ellenértékei, nem tartoznak a törvényes felhatalmazás alapján behozható városi adók közé; bár az említett díjakat és járulékokat is közigazgatási úton, közadók módjára kell behajtani.⁵⁾

Budapesten a thatósági bizottság szabályrendelettel állapítja meg az intézet, közintézmény, vagy közmű szervezetét és kezelésének módját; azok használatát kötelezővé teheti, és a kötelező használat feltételeit megállapíthatja.⁶⁾

A szfőváros a közintézmények és közművek beruházási költségeinek fedezésére szabályrendelettel járulékokat vehet ki (pl. kövezés, járdaépítés, csatornázás stb. után). Ezek a járulékok elsősorban azoknak az ingatlanoknak a tulajdonosait terhelik, amelyeknek az értéke a közmű vagy közintézmény létesítése következtében emelkedett. A járulék az ingatlan dologi teherként, azt a tulajdonosát pedig, akire a járulékot eredetileg jogerősen kivetették, személyes tartozásként terheli, és azt köztartozásként közadók módjára kell behajtani. A szfőváros egyes intézetei, közintézményei és közművei használatáért díjakat szedhet, és szabályrendelettel állapítja meg a szedhető járulékok és használati díjak fizetésére vonatkozó kötelezettséget, azok mértékét, valamint kivetésük és kezelésük módját. Ha pedig a használati díjak alakulása változó körülményektől (a termelési tényezők áralakulásától) függ, a közgyűlés a szabályrendeletben csak az alapelveket állapítja meg, — a használati díjak mértékét pedig — a megszabott elvek figyelembevételével, és a belügyminiszter jóváhagyása mellett — a polgármester határozza meg.⁷⁾

57. §. Az önkormányzati testületek üzemel.

1. Üzemek létesítése vagy kibővítése általában. Az üzemek az önkormányzati testületeknek közcélú vállalkozásai.

Magánüzemek azok, amelyek magukat a szabad versenynek alávetik; közüzemek, amelyek kizárólagossági jogot (monopólium) élveznek; házi üzemek, amelyek csak az ön-

4) 1912: LVIII. tc. 13. §.; 5) U. o. 12. §. 6) 1930: XVIII. tc. 84. §.; 7) U. o. 85., 86. §., 1934: XII. tc. 8. §. (1) b) 4.

kormányzati testület szükségleteit elégítik ki (pl. házi nyomda).

Céljuk elsősorban az, hogy a közérdeket egyáltalában, vagy kedvezőbben, vagy megbízhatóbban kiszolgálják; — másodsorban lehet a céljuk az is, hogy jövedelemfeleslegükkel az önkormányzat terhein könnyítsenek.

Elv, hogy az önkormányzati testület üzemét csak a közérdek által indokolt szükség esetében létesíthet; ez pedig akkor áll fenn, ha valamely közérdek kielégítésére — jövedelmezőség hiánya miatt — a magánérdekeltség nem vállalkozik; vagy ahol a hatósági kezelést közegészségi vagy közrendészeti tekintetek indokolják; vagy ahol a hatósági üzem létesítése valamely elsőrendű élelmicikk ártúlhajtásának megakadályozása végett szükséges; vagy végül ahol az üzem nagy és biztos jövedelmére a közterhek apasztása céljából van szükség.

Minden thatósági vagy községi üzem *létesítéséhez* vagy *kibővítéséhez* a belügyminiszternek a kereskedelemügyi, illetőleg a pénzügyminiszterrel egyetértve kiadott engedélyre van szükség. Meg kell tagadni az ilyen engedély kiadását, ha a magánvállalkozás a közszükségletet gazdaságosan és a fogyasztók szükségletét a közérdeknek megfelelő módon el tudja látni; ez a rendelkezés azonban nem vonatkozik a vizet, világítást és energiát szolgáltató közművekre.¹⁾

2. Városi és községi üzemek és vállalatok kezelésénél gondoskodni kell arról, hogy *fenntartási költségeiket*, beleértve a községtől (várostól) természetben (munkaerő, nyersanyag, áramszolgáltatás, helyiség) kapott hozzájárulás forgalmi értékét is, mindenesetre fedezzék, — a haszonhajtó céllal létesített üzemeknek és vállalatoknak pedig meglegyen a kellő jövedelmezőségük.

Ha valamely községi (városi) üzem vagy vállalat kezelésében hiány mutatkoznék, ennek okát gondos vizsgálattal ki kell deríteni, és ha megállapíttatnék, hogy a hiányt a legokoszerűbb gazdálkodással sem lehet kiküszöbölni, az üzemet vagy vállalatot *meg kell szüntetni*, kivéve ha fenntartását közegészségügyi, közbiztonsági, vagy más fontos közérdek teszi feltétlenül szükségessé.

Meg kell szüntetni a haszonhajtó céllal létesített azt az üzemet vagy vállalatot is, amely okszerű gazdálkodás mellett sem biztosít a községnek (városnak) számottevő jövedelmet.

1) 1931: XXI. tc. 34. §. 1., 2. bek.

Meg kell szüntetni végül az olyan üzemet vagy vállalatot is, amely a kisipar érdekeit sérti, kivéve ha fenntartása közérdekből szükséges.

Az ilyen kétes értékű üzemek és vállalatok megszüntetését thj. városokban a belügyminiszter, m. városokban, nagy- és kisközségekben a thatósági bizottság is elrendelheti.²⁾

A belügyminiszter — a pénzügyi és a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve — a nem gazdaságos, vagy nem közszükségletet szolgáló üzemek, vállalatok vagy intézetek korlátozását, átalakítását, összevonását vagy megszüntetését is elrendelheti.³⁾

Önkormányzati testület jövőre üzemét vagy vállalatát *részvénytársaság alakjában* csak a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértő hozzájárulásával létesítheti.⁴⁾

Ha a részvénytársaság gazdálkodása alapos kifogás alá esik, és az önkormányzati testület a belügyminiszter felhívására a kifogásokat megszabott határidő alatt, amely 3 hónapnál rövidebb nem lehet, nem orvosolja, vagy ha a vizsgálat során bebizonyul, hogy az illető üzem folytatására a részvénytársasági forma nem megfelelő, a belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — a részvénytársasági alakulatra vonatkozó engedélyt visszavonhatja.⁵⁾

Az önkormányzati testületek részvénytársasági formában működő üzeimei és vállalatai kötelesek ipari szükségleteiket és munkálataikat a hazai ipar fejlesztéséről szóló törvény⁶⁾ értelmében a *hazai ipar* révén fedezni.⁷⁾

3. A Budapest üzeimeire vonatkozó lényegesebb rendelkezések a következők.

Az üzem (üzlet, vállalat, telep) *létesülhet* csak a szfőváros saját szükségleteinek, vagy más fogyasztók szükségleteinek is a kielégítésére. *Célja* elsősorban, hogy a szükségleteket kedvezőbben, jobban és olcsóbban elégítse ki, — másodsorban pedig, hogy a szfőváros háztartásán könnyítsen.

A létesítésükre vonatkozó határozatban meg kell állapítani az üzem rendeltetését, címét, helyét, a céljaira szolgáló és a kezelésébe átadandó vagyont, az engedélyezett beruházási és forgótőkét, az ezek után megtérítendő kamatot, és a törlesztés módját.

2) 171.000/1924. B. M. 6. §., 177.300/1924. B. M. 11. §., 42.200/1927. B. M. II. C. 2. bek., 1927: V. tc. 48. §. (5) 2., 1931: XXI. tc. 34. §. 4. bek.; 3) 1927: V. tc. 48. §. (5) 2., 1931: XXI. tc. 34. §. 4. bek.; 4) 1927: V. tc. 48. §. (6); 5) 1927: V. tc. 48. §. (8); 6) 1931: XXI. tc.; 7) 42.200/1927. B. M. II. C. ut. bek.

Üzemet csak a közérdek által indokolt szükség esetében lehet létesíteni.

Az üzemek vagyonaát egyenkint és a szfőváros többi vagyonaától elkülönítve, a kereskedelmi üzleteknél szokásos szabályok szerint kell nyilvántartani és kezelni.

Az üzemek beruházási és forgótőkéjét a szfőváros pénzkészleteiből csak kölcsönképpen lehet folyósítani, vagy erre a célra külön kölcsönt kell felvenni. Az üzemek a kezelésükbe adott vagyonaértéket, a beruházási és forgótőkét törleszteni, és utánuk kamatot fizetni kötelesek, hacsak a thatósági bizottság máskép nem rendelkezik.

Azokért a szolgáltatásokért (terület, helyiség, berendezés, világítás, fűtés stb.), amelyeket a szfőváros az üzemnek esetleg ad, ez megfelelő ellenértéket köteles megtéríteni.

Az üzem köteles újítási tartalékalapot létesíteni, és azt évenként gyarapítani. Ezen kívül csak olyan tartalékalapokat lehet létesíteni, amelyeket az üzemi szabályzat engedélyez.

A nyereséget a szfőváros háztartási szükségleteinek fedezésére kell fordítani; — az esetleges hiányt viszont ugyanannak a terhére kiadásként kell elszámolni.⁸⁾

Az egyes üzemek szervezetét, igazgatását, kezelését, felügyeletét, ellenőrzését, átalakítását és megszüntetését a thatósági bizottság üzemi szabályzatban állapítja meg, amelynek érvényességéhez, valamint megváltoztatásához a belügyminiszter jóváhagyása szükséges.⁹⁾

A nem kereskedelmi társaság formájában szervezett üzemek ügy- és üzletvezetésének ellátására az üzemi szabályzat üzemi választmányt szervez, mégpedig a rokonszoci vagy hasonló természetű üzemek mellé lehetőleg közös üzemi választmányt.

Az üzemi választmány 6 tagból áll, 4 tagot a thatósági bizottság saját tagjai közül, 2 tagot pedig külső szakértők közül 3 évre választ — az utóbbiak egyikét a polgármester által kijelölt egyének közül. Az elnököt és helyettesét — az üzemi választmánynak a thatósági bizottság tagjai sorából választott tagjai közül — a polgármester jelöli ki.

Nem lehet tagja az üzemi választmánynak az, aki valamely versenyző vállalatnál (üzemnél, cégnél) közvetlenül vagy közvetve érdekelt. A megbízás bármikor visszavonható.

Az üzemi választmány ülésén az üzem vezetőjének (helyettesének), az illetékes ügyosztály vezetőjének, a t. fő-ügyésznek, a főszámvevőnek, és a számszéki igazgatónak, illetőleg kiküldötteiknek tanácskozási joguk van.

8) 1930: XVIII. tc. 87. §.; 9) U. o. 88. §.

A hivatali és üzleti titkot a választmánynak nem tisztviselő tagja is köteles megőrizni.

A thatósági bizottság az üzemi választmány tagjai részére jelenléti díjat állapíthat meg.

Az üzemi választmány tanácsadó és véleményező testülete az üzemvezetőnek, a polgármesternek és a thatósági bizottságnak. Az üzemvezető köteles a választmánynak minden felvilágosítást megadni.

A belügyminiszter a nem kereskedelmi társaság alakjában működő üzemekhez — a felügyelet hatékonyabb gyakorlása végett — miniszteri biztost küldhet ki, aki a választmányi ülésein jelen lehet, és minden felvilágosítást megkövetelhet, amelyeket hivatalos titokként kell megőriznie.

A miniszteri biztost halasztó hatályú óvásemelési jog illeti meg, aminek következtében a határozatot, vagy tervezett intézkedést 24 óra alatt a belügyminiszter döntése alá kell bocsátani. Ha a miniszter 3 nap alatt nem dönt, a határozat (intézkedés) végrehajtható.¹⁰⁾

A nem kereskedelmi társaság alakjában működő üzem élén a polgármester által kinevezett üzemvezető (vezérigazgató, ügyvezető igazgató, igazgató stb.) áll. Alkalmazási szerződése csak a belügyminiszter jóváhagyása után válik hatályossá.

Az üzemvezető és egyéb alkalmazottak szolgálati viszonyaira a belügyminiszter által jóváhagyott szabályzat, vagy a kereskedelmi alkalmazottakra fennálló jogszabályok irányadók. Mellékfoglalkozásukról, valamint foglalkozási és rokonsági összeférhetetlenségükről a törvény rendelkezik.

Jogkörüket az üzemi szabályzat, és ha cégvezetői vagy kereskedelmi meghatalmazotti jogkört töltenek be, a kereskedelmi törvény állapítja meg.

Az üzemvezető felelősségét nem szünteti meg az, hogy az üzemi választmány véleménye vagy tanácsa szerint járt el, vagy hogy intézkedéseit felettes hatósága tudomásul vette, illetőleg hogy azokhoz hozzájárult.¹¹⁾

A szfőváros üzemét vagy egyéb vállalatot magánosokkal közösen csak olyan feltétel alatt létesíthet vagy tarthat fenn, hogy abban a felénél nagyobb érdekeltsége biztosítva legyen. Már fennálló üzembe vagy vállalatba is csak ezzel a feltétellel léphet be. A belügyminiszter azonban ez alól kivételesen felmentést adhat.

Részvénytársaság alakjában üzemét létesíteni vagy fenntartani csak a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértve megadott hozzájárulásával szabad.

10) 1934: XII. tc. 21. §.; 11) U. o. 22. §.

Tagsági vagy részvényesi jogát a szfőváros az ilyen üzemeknél egy vagy több megbizottja útján gyakorolja, akit, vagy akiket a thatósági bizottság küld ki. Az ilyen üzemek igazgatóságában (ügyvezetőségében) és felügyelőbizottságában a szfővárost az üzem közgyűlése által a thatósági bizottság, illetőleg a polgármester kijelölése alapján megválasztott igazgatósági (ügyvezetőségi), illetőleg felügyelőbizottsági tagok képviselik. A polgármester 1—1 tagsági hely betöltésére nevez meg jelöltet.

A thatósági bizottság az üzem költségvetésének és zárszámadásának elbírálása során megállapítja az üzemek vezetésére vonatkozó irányelveket.

A polgármester a megbizottaknak, igazgatósági (ügyvezetőségi) és felügyelőbizottsági tagoknak a megállapított irányelvek keretei közt általánosságban vagy esetenként *utasításokat* adhatnak, amelyek reájuk nézve kötelezőek. Altlában a rendes kereskedő gondosságával kötelesek eljárni. Azokért a *károkért*, amelyeket a megbizatusuk határain túlmenő, vagy a rendes kereskedői gondosság elmulasztásával létrejött cselekedetükkel okoztak, egyetemlegesen felelősek.

A belügyminiszter a kereskedelmi társaság alakjában működő üzemekhez is küldhet ki *miniszteri biztost*, akinek minden szükséges felvilágosítást meg kell adni, és a betekintést meg kell engedni, és aki a tudomására jutott adatokat hivatali titokként köteles megőrizni.

A miniszteri biztos *észrevételt* tehet a közgyűlésnek, az igazgatóságnak, a végrehajtóbizottságnak és a felügyelőbizottságnak minden olyan határozata ellen, amely jogszabályba, az alapszabályokba, vagy az állam vagy a szfőváros érdekeibe ütközik; észrevételei azonban nem akasztják meg a határozat végrehajtását.¹²⁾

58. §. Felügyelet az önkormányzati vagyonkezelés felett.

A belügyminiszter, továbbá a belügyminiszterrel egyetértve a pénzügyminiszter az *önkormányzati testületek* (thatóságok és községek) háztartását, közintézményeiknek, üzeimiknek, vállalataiknak *gazdálkodását* — még ha azok részvénytársaság alakjában működnek, vagy ha magánosokkal közös tulajdont alkotnak is, — továbbá a *pénzkezelés és a számvitel módját* kiküldött közegei által bármikor megvizsgáltathatja, és tőlük mindezekre vonatkozólag felvilá-

12) 1934: XII. tc. 23. §.

gosítást és jelentést kívánhat. Az ennek következtében szükségessé váló törvényes intézkedéseket a belügyminiszter teszi meg.¹⁾

Ha az önkormányzati testületnek nincs jóváhagyott, illetőleg megállapított²⁾ költségvetése, vagy ha az nem annak keretében gazdálkodik, háztartásának vagy üzemi gazdálkodásának rendbehozása, vagy a törvényes keretek közé szorítása érdekében a belügyminiszter, a minisztertanács hozzájárulásával, az önkormányzat, vagy egyes üzemei gazdálkodásának közvetlen ellenőrzésére, az önkormányzati testület terhére *pénzügyi ellenőrt* rendelhet ki. A pénzügyi ellenőr kiküldését a képviselőháznak egyidejűleg, — együtt nem léte esetében pedig összeülése után azonnal be kell jelenteni.³⁾

A pénzügyi ellenőr ellenőrző jogkörét a minisztertanács állapítja meg; — mindenesetre joga van azonban olyan egyes kiadások utalványozása ellen, amelyek nem foglaltatnak a megállapított költségvetésben, vagy ennek kereteit túllépik, *óvást* emelni, amely esetben az ilyen utalványozás csak a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértő jóváhagyása után, vagy akkor hajtható végre, ha a belügyminiszter 3 nap alatt nem nyilatkozott. A pénzügyi ellenőr az ellenőrzés tekintetében a belügyminiszter és a pénzügyminiszter együttes utasításai szerint jár el.⁴⁾

A pénzügyi ellenőr megbízása véget ér, ha kiküldetésének oka megszűnik. Ha a thatóság a pénzügyi ellenőr kiküldetésének okát megszüntette, de a belügyminiszter az ellenőrt a thatóság kérelme ellenére 30 nap alatt nem hívja vissza, a thatóság további 15 nap alatt panasszal fordulhat a közg. bírósághoz.⁵⁾

A belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve, és a thatóság meghallgatása után: — 1. az önkormányzati testületeket — anyagi erejük számbavételével — igazgatási szervezetük kiépítésére, pótlására, a személyzeti létszám apasztására, gazdálkodásuk, pénzkezelésük és számvitelük módjának megfelelő szabályozására kötelezheti; 2. az önkormányzati testületek bármily alakban működő nem gazdaságos, vagy nem közszükségletet szolgáló üzemének, vállalatának, intézetének korlátozását, átalakítását, összevonását vagy megszüntetését (az üzemekét azonban csak a kereskedelemügyi miniszterrel is egyetértve⁶⁾) elrendelheti.⁷⁾

Önkormányzati testület jövőre üzemét vagy vállalatát *részvénytársasági alakban* csak a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértő hozzájárulásával létesítheti.⁸⁾

1) 1927: V. tc. 48. §. (1); 2) U. o. 42. §. (5); 3) U. o. 48. §. (2); 4) U. o. 48. §. (3); 5) U. o. 48. §. (4); 6) 1931: XXI. tc. 34. §. 4. bek.; 7) 1927: V. tc. 48. §. (5); 8) U. o. 48. §. (6).

Ha a részvénytársaság gazdálkodása alapos kifogás alá esik, és az önkormányzati testület a belügyminiszter felhívására a kifogásokat a megszabott határidő alatt, amely 3 hónapnál rövidebb nem lehet, nem orvosolja, vagy ha a vizsgálat során bebizonyul, hogy az illető üzem folytatására a részvénytársasági forma nem megfelelő, a belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — a részvénytársasági alakulatra vonatkozó engedélyt visszavonhatja.⁹⁾

Budapest általános önkormányzati közigazgatása és háztartása a belügyminiszter főfelügyelete és ellenőrzése alatt áll. Az egyes szakigazgatási ágakban a felügyelet jogát az illetékes miniszterek gyakorolják.

Az illetékes miniszter a szűváros thatóságától, a polgármester útján, bármely ügyben felvilágosítást és jelentést kívánhat be, és az iratok felterjesztését rendelheti el.¹⁰⁾

A belügyminiszter, valamint a belügyminiszterrel egyetértve a pénzügyminiszter a szűváros háztartását, intézeteinek, közintézményeinek, közműveinek és üzemének gazdálkodását, mégha azok részvénytársaság alakjában működnek, vagy ha magánosokkal közös tulajdont alkotnak is, de azokban a szűvárosnak a felénél nagyobb érdekeltsége van, — úgyszintén a pénz- és vagyonkezelést, valamint a számvitelt kiküldött közegei által bármikor megvizsgálhatja, és a szűvárostól mindezekre nézve felvilágosítást és jelentést kívánhat. Az ennek következtében szükségesekké váló intézkedéseket a belügyminiszter teszi meg.

A belügyminiszter a thatóság meghallgatása után a thatóságot igazgatási szervezetének kiegészítésére, a személyzeti létszámnak — szerzett jogok sérelme nélkül való — apasztására, gazdálkodása, pénzkezelése és számviteli módjának megfelelő szabályozására — záros határidő kitűzése mellett — utasíthatja; — a szűváros bármily alakban működő nem gazdaságos, vagy nem közszükségletet szolgáló üzemének, vállalatának, intézetének korlátozását, átalakítását, összevonását vagy megszüntetését (az üzemekét azonban csak a kereskedelemügyi miniszterrel is egyetértve¹¹⁾) elrendelheti.¹²⁾

A belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértve megadott engedélyre van szüksége: a) önálló városi közszolgáltatás bevezetéséhez; b) kölcsönök felvételéhez és kölcsönkötvények kibocsátásához; c) üzemeknek részvénytársasági alakban való létesítéséhez, illetőleg folytatásához. (Üzemek

9) 1927: V. tc. 48. §. (8); 10) 1930: XVIII. tc. 92. §. (1)–(3); 11) 1931: XXI. tc. 34. §. 4. bek.; 12) 1930: XVIII. tc. 92. §. (5), (6).

létesítéséhez a kereskedelemügyi miniszter hozzájárulása is szükséges.)¹³⁾

Ha a részvénytársaság gazdálkodása alapos kifogás alá esik, és a szűváros a belügyminiszter kívánságára a kifogásokat a megszabott határidő alatt, amely 3 hónapnál rövidebb nem lehet, nem orvosolja, vagy ha a vizsgálat során bebizonyul, hogy az illető üzem folytatására a részvénytársasági forma a szűváros vagyoni érdekei szempontjából nem megfelelő, a belügyminiszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — elrendelheti, hogy az üzem kezelése más szervezet mellett történjék, vagy a szűváros vagyona a részvénytársaság kezelése alól kivonassék.¹⁴⁾

59. §. Az önkormányzati testületek háztartásával kapcsolatos néhány kérdés.

1. Új állások szervezése. Új vmegyei állás szervezéséhez, vagy meglévő állások átszervezéséhez előzetes felhatalmazás, illetőleg engedély szükséges.¹⁾

Városokban új állások szervezéséhez, meglévők átszervezéséhez, és az átszervezett állások betöltéséhez, továbbá ideiglenes alkalmazottak felfogadásához a belügyminiszter engedélyre van szüksége.²⁾

Nagy- és kisközségi jegyzői és segédjegyzői állások rendszeresítése, továbbá a meglévő alsóbb fokozatú állásnak segédjegyzői, illetőleg jegyzői állásra átszervezése csak a belügyminiszter előzetes engedélyével történhetik.³⁾

2. Vármegyei alapok. A vmegyei alapok felett — kormányhatósági felügyelet mellett — a vmegye kisgyűlése rendelkezik;⁴⁾ azonban — a háztartási és az egyesített vmegyei nyugdíjalap kivételével — az egyéb alapoknak, valamint az alapítványoknak rendeltetésszerű felhasználását a kisgyűlés kormányhatósági jóváhagyás nélkül határozhatja el, de fellebbezés esetében a kormányhatóság döntése előtt nem szabad a határozatot végrehajtani. Ha ellenben az alapot rendeltetésétől eltérően akarnák felhasználni, a határozathoz névszerinti szavazás és kormányhatósági jóváhagyás szükséges, és e nélkül nem szabad a határozatot végrehajtani.

Az útalapra külön szabályok irányadók.⁵⁾

Az egyesített vmegyei nyugdíjszabályrendelet rendelkezéseinek alkalmazása a nyugdíjbizottság hatáskörébe tar-

13) 1931: XIV. tc. 34. §. 1., 2. bek.; 14) 1930: XVIII. tc. 97. §.

1) 1923: XXXV. tc. 7. §., 160.222/1924. B. M. 11. §. (2); 2) 5.600/1925. B. M. 12.; 3) 62.000/1926. B. M. 89. (1); 4) 1929: XXX. tc. 22. §. (2) 10., 11., 35. §. (1) 1.; 5) 160.224/1924. B. M. 10., 13. §.

tozik; — olyan kötelezettséget azonban, amely a nyugdíj-alapra a szabályrendelettel eltérő terhet ró, csak a vmegye kisgyűlése⁶⁾ állapíthat meg, és határozata csak a kormányhatóság jóváhagyása után hajtható végre. A közig. bírósági panaszjogot a nyugdíjbizottság határozata ellen lehet érvényesíteni.⁷⁾

3. A vmegyei pénztári és számvevői tennivalók ellátása. A vmegyék pénztári kezelését — ideértve a gyámpénztári tennivalókat is — a készpénzbevételeket és kiadásokat illetőleg, továbbá az állami készpénzkiadások és bevételek kezelését, végül a betétek kezelését, az ezeket szabályozó utasítások rendelkezései szerint, a *postatakarékpénztár* látja el. A vmegyei alapokat illető értéketek és értékek kezelése továbbra is a vmegye székhelyén lévő m. kir. adóhivatal feladata.⁸⁾

A vmegyék számvevőségi tennivalóit, ideértve a gyámügyi és a rokkantügyi számvevői tennivalókat is, a belügyminiszter alá rendelt vmegyei számvevőség látja el.

A vmegyei számvevőségi tisztviselők a belügyminisztériumi és az állami rendőrségi számvevőségi tisztviselőkkel egységes létszámot alkotnak.⁹⁾

A vmegyei számvevőségi tisztviselők alkalmazására, szolgálati viszonyaira és felelősségére vonatkozólag az állami tisztviselőkre érvényben álló törvények és szabályok irányadók; azonban mind személyi, mind fegyelmi szempontból, úgyszintén tennivalók ellátása tekintetében a belügyminiszter rendelkezése alá tartoznak.

A vmegyei számvevőségek mind az előzetes, mind az utólagos számviteli ellenőrzés tekintetében az alispánnal és az árvaszékekkel szemben önállóan működnek, és e működésükért a számvevőségi igazgató útján a belügyminiszternek felelősek. Ellenben a jelentéstétel és a közigazgatási segédszolgálat tekintetében a vmegye alispánjának és az árvaszékeknek vannak alárendelve, és ezeknek ebben az irányban kiadott rendelkezéseit teljesíteni kötelesek.

Vmegyei közigazgatási ügyekben elrendelt vizsgálatoknál vagy közszolgálati tennivalóknál szükséges számvevőségi szakközeg kirendelése iránt az alispán intézkedik. A kirendelt számvevőségi tisztviselő útiköltségei a vmegyét terhelik. Ha azonban a kiküldetés az előjárásnak vagy egyeseknek mulasztása miatt vált szükségessé, vagy magánfél érdekében történt, az eljárás költségeit a mulasztást elkövetett előjáró-

6) 1929: XXX. tc. 22. §. (2) 10., 35. §. (1) 1.; 7) 160.224/1924. B. M. 12. §. (4), (7), 1896: XXVI. tc. 45. §.; 8) 160.224/1924. B. M. 19. §.; 9) 76.000/1929. B. M. 15. §.

ság vagy alkalmazottak, illetőleg a magánfelek kötelesek a vmegyének megtéríteni.

A vmegyei számviteli tennivalók ellátása tekintetében általában az állami számviteli szabályok irányadók.¹⁰⁾

A vmegyei számvevőségek elhelyezéséről és minden dologi szükségleteikről a vmegye saját erejéből gondoskodik.¹¹⁾

A járási számvevői állások megszűntek.¹²⁾

A vmegyei számvevőség főnöke a vmegye thatósági bizottságának tagja.¹³⁾

4. A községi alkalmazottak nyugdíjigénye. Azok a községi alkalmazottak, akik rendszeresített állást töltenek be, rendszeres fizetést kapnak, és állásukra élethossziglan vannak megválasztva, nyugdíjra; özvegyeik és árváik pedig ellátásra jogosultak. A nyugellátást a vmegyei nyugdíjszabályrendelet szabályozza.¹⁴⁾

5. Szövetkezett községek közös költségeinek viselése. A szövetkezésben álló községek (körjegyzőség, orvosi, állatorvosi stb. körök) közös kiadásai a körhöz tartozó községeket a községekben kivetett föld-, ház-, társulati és tantíme-adó, valamint az 5%-os kulcs alapján számított általános kereseti adó együttes összege arányában, a községek terhére terhelik.¹⁵⁾

A szövetkezésben álló községek közös költségeit a kör székhelyén megállapított község külön számadási ágazatként kezeli. A közös szükségleteket a székhelyen lévő községi jegyző összeállítása alapján az alispán állapítja meg¹⁶⁾ és osztja fel a fennálló szabályok szerint az érdekelt községek közt. A megállapított költségek tekintetében a községek költségvetéseik tárgyalásánál foglalnak állást, amire való tekintettel a közös költségeket a községi költségvetés tárgyalása előtt kell az érdekeltekkel közölni.

A körhöz tartozó községek kötelesek a közös kiadásból reájuk eső részüket egyenlő havi arányban minden hónap 15-ik napjáig a székhely-községhez pontosan eljuttatni.¹⁷⁾

60. §. Kisajátítás.

1. Fogalma. A közcélok megvalósítására szükséges dolgok és szolgáltatások megszerzése rendszerint magánjogi ügyletek útján történik. Megeshetnék azonban, hogy valamely közérdekű feladat azért nem volna megvalósítható,

10) 160.224/1924. B. M. 20. §.; 11) U. o. 21. §.; 12) U. o. 27. §.; 13) 1929: XXX. tc. 4. §. (1) a) 9.; 14) 177.300/1924. B. M. 4. §.; 15) 177.200/1924. B. M. 6. §.; 16) 1886: XXII. tc. 67. §.; 17) 177.300/1924. B. M. 9. §.

mert a szükséges dolgokat vagy szolgáltatásokat magánjogi ügylettel nem lehetne megszerezni. Az ingatlanok tekintetében ezt a nehézséget hárítja el a *kisajátítás*, ami nem egyéb, mint ingatlanok tehermentes tulajdonának, vagy időleges használatának a tulajdonos akarata ellenére megszerzése — közérdekből, de csak valódi és teljes kártalanítás mellett.¹⁾

A kisajátítási törvény csakis ingatlanokra vonatkozik; tehát ennek a törvénynek az alapján a közcélra szükséges ingóknak kényszer útján való megszerzése (rekvirálás) nem történhetik.

2. **Igénybevételének okai.** A törvény egyenkint megjelöli azokat a közérdekű célokat, amelyeknek megvalósítása jogot ad a kisajátítás kérésére, és ezeket ötféle csoportba foglalja össze. Az 1. csoportba sorolja a teljesen általános érdekű célokat (közutak, közhidak, közhasználatú vasutak, csatornák létesítése, vízszabályozás stb.); a 2. csoportba a legáltalánosabb *községi* közcélokat (utcák, terek nyitása, temetők, közvilágítás, iskolák, kórházak létesítése stb.); a 3. csoportba azokat, amelyek már a fejlettebb városi élettel kapcsolatos fokozottabb igények kielégítésére szolgálnak, így: thjogú és 10.000-nél nagyobb népességű megyei városokban a városszabályozási, közegészségügyi, kereskedelmi, forgalmi és közbiztonsági érdekeket; a 4. csoportba — azonban kizárólag csak *Budapestre* korlátozva — a közművelődési, szépi-tési és bármily más közcélú épületek és intézetek létesítését; — végül 5. csoportként — ugyancsak *Budapestre* korlátozva — megengedi, hogy városszabályozás céljából kisajátításnak a szabályozási vonal mögött álló épületek, valamint a kisajátítás következtében beépítésre alkalmatlanokká vált és a velük szomszédos ingatlanok, ha a kívánt városszabályozási követelményeket a tulajdonosok záros határidő alatt önként nem teljesítik.²⁾ Egy későbbi törvény a korábban *Budapestre* korlátozott kisajátítási okokat valamennyi thjogú, valamint a 10.000-nél nagyobb lakosságú azokra a megyei városokra is kiterjesztette, amelyek jóváhagyott városszabályozási tervvel és programmal rendelkeznek.³⁾ Ugyanez a törvény kiterjesztette a kisajátítási jogot a közvágóhidak vagy községi vágóhelyek céljaira is mindazokban a községekben, amelyeket az állategészségügyi törvény ilyen intézmények létesítésére kötelez.⁴⁾

3. **A kisajátítás terjedelme.** Kisajátítás alá csak az a terület vonható, amely a vállalat céljára, valamint a vállalat-

1) 1881: XLI. tc. 1., 9., 10., 23. §.; 2) U. o. 1—4., 22. §.; 3) 1913: XXIX. tc. 2. §.; 4) U. o. 1. §., 1928: XIX. tc. 23. §.

hoz megkívánt anyagok előállítására, lerakására, a víz előállítására és levezetésére, valamint a nélkülözhetelen utak létesítésére szükséges.⁵⁾

Ha az ingatlanok csak egy része kerül kisajátítás alá, a kisajátító köteles gondoskodni arról, hogy a megmaradt birtokrészek előbbi rendeltetésüknek megfelelően használhatók legyenek; — ellenkező esetben köteles az egész ingatlant kisajátítani. Épületet, vízművet stb. mindig csak egészen, — út-, híd-, rétvámjogot csak a hozzájuk tartozó épületekkel együtt lehet kisajátítani.⁶⁾

A kisajátítónak arról is kell gondoskodnia, hogy a szomszédos birtokok használata ne váljék a kisajátítás következtében lehetetlenné vagy nehezebbé.⁷⁾

A gőzmozdonyú vasuti és a gőzhajóvállalatok a tüztárolaton belül eső épületeket is kötelesek kisajátítani; — az ilyen fekvésű szerűskerteknek a tulajdonosai pedig követelhetik azok kisajátítását.⁸⁾

4. **Kártalanítás.** A kisajátítás csak valódi és teljes kártalanítás mellett történhetik. Ennek megállapításánál számításba kell venni az eldarabolás vagy részekre szakítás következtében beálló értékcsökkenést, továbbá a szükségessé vált átalakítás költségeit, valamint a költségesebbé lett használat költség-többletének megfelelő tőkét is. Ellenben a függő természetű és egyéb elmozdítható dologért külön kártérítés jár.⁹⁾

Az értéket a becsléskor létező árak szerint kell megállapítani, de sem előszereteti árat, sem valaminő beállható változásból, különösen a kisajátítás következtében remélhető értékemelkedést nem lehet számításba venni.¹⁰⁾

A kártalanítási összeget rendszerint készpénzben kell megállapítani, kivéve ha a kártalanítás — a tulajdonos beleegyezésével — egészen vagy részben szomszédos telek felajánlásával történik. Ilyenkor az értékkülönbötet a kisajátító készpénzben köteles kiegyenlíteni, — a kisajátítást szenvedő ellenben olyan kárpótlást, amelynek neki kellene különbötet fizetnie, nem köteles elfogadni.¹¹⁾

Gyári és üzleti felszerelések, ha az épülettől nagyobb rongálás nélkül elkülöníthetők, nem tárgyai a kisajátításnak; de az áthelyezés és a rongálódás költségeit meg kell téríteni.¹²⁾

A bérlői és haszonbérlői jogok, továbbá a haszonélvezeti és más szolgálmi jogok a kisajátítást nem gátolják, és

5) 1881: XLI. tc. 11. §.; 6) U. o. 12—14. §.; 7) U. o. 15. §.; 8) U. o. 16—20. §.; 9) U. o. 23., 24. §.; 10) U. o. 25. §.; 11) U. o. 26. §.; 12) U. o. 27. §.

egyenértéküket rendszerint a kártalanítási összegből kell kiegyenlíteni. Ha azonban a kisajátítás a telekkönyvileg bekebelezett jog megszűnését eredményezte, értékük külön kártalanítás jár.¹³⁾

A bérlő vagy haszonbérlő a szerződés megszüntetését a kisajátítás okából csak akkor követelheti, ha az egész bérleménynek, vagy egy részének kisajátítása a szerződés teljesítését lehetetlenné teszi.¹⁴⁾

5. A kisajátítási jog engedélyezése. A kisajátításnál a legelső feladat annak hatósági megállapítása, hogy a célba vett munkálat olyan közérdekű-e, amelyért a törvény szerint jog nyílik a kisajátítás igénybevételére. Ennek az igénynek a megállapítását (a kisajátítási jog engedélyezését) a törvény a kereskedelemügyi miniszterre bízta, hacsak valamely külön törvény másként nem rendelkezik.¹⁵⁾ Ilyen külön törvény van több, pl. a gyógyhelyi stb. célokra szükséges kisajátítást — az érdekelt miniszterekkel egyetértve — a belügyminiszter;¹⁶⁾ a közdülőutak, továbbá a forrás- stb. védőterületek céljára szolgáló kisajátítást a földművelésügyi miniszter;¹⁷⁾ a műemlékek biztosítására szükséges kisajátítást a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyezi.¹⁸⁾

6. Kisajátítási terv. A kisajátítás engedélyezése után a kisajátító minden községre külön elkészíti a kisajátítási tervet, amely tervrajzból és összeírásból áll.

A tervrajzon a kisajátítandó birtokrészeket külön színekkel, helyrajzi számaikat pedig pontosan és részletesen fel kell tüntetni. A kisajátítási összeírásban a kisajátítandó ingatlanokra, továbbá tulajdonosaikra, a felajánlott vagy megállapított kártalanítási árra stb. vonatkozó valamennyi adatot fel kell sorolni.¹⁹⁾

7. Előmunkálati engedély. A terv elkészítéséhez rendszerint előmunkálat is szükséges. Ezt a kereskedelemügyi miniszter, — ha azonban a célbavett munka nem lépi túl egyetlen község (város) határát, a thatóság első tisztviselője adja meg.²⁰⁾

Az előmunkálati engedély következtében mindenki ingyen köteles tűrni, hogy a kisajátítást kérő a vonalirányok megállapítása és a vállalat tervének elkészítése céljából szükséges munkálatokat és anyagkutatásokat birtokán elvégezze; — az okozott kárért azonban kártérítést követelhet, és ennek biztosítása végett óvadék letételét kívánhatja.²¹⁾

13) 1881: XLI. tc. 28. §.; 14) U. o. 29. §.; 15) U. o. 5. §.; 16) 1929: XVI. tc. 38. §., 3.600/1932. M. E. 1. §. 2. a); 17) 1894: XII. tc. 39. §., 1913: XVIII. tc. 22. §.; 18) 1881: XXXIX. tc. 14. §. a); 19) 1881: XLI. tc. 31. §.; 20) U. o. 7. §.; 21) U. o. 8. §.

8. Kisajátítási eljárás. A kisajátítás egyfelől a kisajátítási tervnek, — másfelől a kártalanítási összegnek a megállapításából áll. Mindez megtörténhetik a felek békés megegyezése útján; — ennek létre nem jötte esetében az előbbi a közig. hatóság, az utóbbi a bíróság közbenjöttével.

A kisajátítási tervre nézve először a kisajátítást szenvedőnek (a kártalanítási összeg tekintetében még valamenynyit telekkönyvi érdekeltnek is) meg kell egyeznie a kisajátítóval, — azután ehhez az egyességhez a községi előljáróságának is hozzá kell járulnia.

Ha az egyesség valamennyi érdekelttel létrejött, és ahhoz a községi előljáróság is hozzájárult, a kisajátítás be van fejezve, és az egyesség a bírói végrehajtás alapjául szolgál.²²⁾

Ha az egyesség csak a kártalanítási összeg tekintetében nem jött létre, közigazgatási szempontból a kisajátítás szintén be van fejezve, és csak a kártalanítás kérdése kerül bírói döntés alá.²³⁾

Ha azonban a kisajátítási tervre nézve nem sikerült valamennyi érdekelttel a megegyezés, vagy ha a létrejött egyességhez a községi előljáróság nem járult hozzá, — a kisajátítási terv két példányát a kereskedelemügyi miniszterhez kell benyújtani, aki elrendeli a kisajátítási eljárást, és erről az illetékes közig. bizottságot értesíti, amely az eljárás lefolytatásával kisajátítási albizottságát bízta meg.²⁴⁾

Az albizottság kitűzi a tárgyalás határnapját, az illető község előljáróságát pedig a terv közlésével utasítja, hogy a tervrajzot és az összeírást 15 napra tegye közzé. A tárgyalásra a feleket hirdetmény útján megidézi. Ezt a hirdetményt a Budapesti Közlöny-ben egyszer, a kisajátítás helyén vagy ahhoz legközelebb megjelenő valamelyik hírlapban pedig 3-szor közzététi. A hirdetménybe azt is fel kell venni, hogy az albizottság akkor is érdemben határoz, ha az érdekeltek közül senki sem jelennek meg.²⁵⁾

A kisajátító kérheti, hogy a tárgyalási határnapról a telekkönyvi érdekeltek mindenikét, vagy azok némelyikét külön is értesítsék.²⁶⁾

A tárgyaláson minden tulajdonos felszólalhat a kisajátítási terv, tehát a kártalanítási ár ellen is, — a telekkönyvi érdekeltek szintén felszólalhatnak, de csak az ár ellen. A meg nem jelenésnek, vagy a felszólalás elmulasztásának az a következménye, hogy a hirdetményileg idézettekkel szem-

22) 1881: XLI. tc. 42. §.; 23) U. o. 32. §.; 24) U. o. 32., 33. §., 7.890/1930. M. E. 5. §.; 25) 1881: XLI. tc. 34. §.; 26) U. o. 35. §.

ben a kisajátítási tervet, — az *egyéni*leg értesítettekkel szemben pedig mind a tervet, mind a felajánlott árat elfogadottnak kell tekinteni.²⁷⁾

Ha az érdekelt tulajdonosok valamelyikének lakóhelyét nem sikerült kipuhatolni, részére az albizottság ügygondnokot rendel, aki azonban nem jogosult arra, hogy a kártalanítási egyességet kössön.²⁸⁾

A tárgyaláson először egyességet kell megkísérelni. Ha ez nem sikerül, az érdekelték kifogásait jegyzőkönyvbe kell foglalni, és a vitás kérdéseket az albizottság határozattal dönti el.²⁹⁾

Az albizottság határozatával meg nem elégedő fél az ellen 15 nap alatt fellebbezhet a kereskedelemügyi miniszterhez, aki a megfellebbezett kérdésekben végérvényesen határoz.³⁰⁾

9. Kártalanítási eljárás. Azok, akikkel szemben a kártalanítási árat sem egyesség, sem határozat nem állapította meg, ármegállapítás végett az ingatlan fekvése szerint illetékes törvényszékhez (birtokbírósághoz) fordulhatnak.³¹⁾ A kártalanítási bírósági eljárást a törvény részletesen szabályozza.³²⁾

10. Birtokbavétel. Kártalanítás. A jogerősen megállapított kisajátítási tervbe felvett területeken az építési munkálatokat a kártalanítási eljárás előtt is meg lehet kezdeni, ha a kisajátító a felajánlott kártalanítási összeget, illetőleg az ingatlan kataszteri tiszta jövedelmének negyvenszeresét készpénzben vagy értékpapirokban bírói letétbe helyezi, és a munkálatok megkezdésére a kereskedelemügyi miniszter — közérdekű sürgősség címén — engedélyt ad. A kisajátított területen lévő épületek lebontását azonban bírói megbecsülésük előtt nem lehet megkezdeni.³³⁾

A kártalanítási határozat jogerőre emelkedése után a kisajátító azonnal birtokba veheti a megállapított kisajátítási tervben felvett ingatlanokat, és e végből a közig. hatóság segítségét is igénybe veheti. A kisajátító viszont köteles a megállapított kártalanítási összeget a bírói határozat jogerőre emelkedése után 15 nap alatt készpénzben megfizetni, illetőleg — ha az ingatlanon bekeblezett terhek vannak — az illetékes telekkönyvi hatóságnál letétbe helyezni.³⁴⁾

11. Hatályvesztés. Ha a kártalanítási összegnek jogerős megállapítása után 6 hónap alatt a tulajdonos a kártalanítási összeg kifizetése vagy letétbe helyezése végett végrehajtást

27) 1881: XLI. tc. 36. §.; 28) U. o. 37. §.; 29) U. o. 38. §.; 30) U. o. 39. §.; 31) U. o. 36. §. b), 43. §.; 32) U. o. 44—57. §.; 33) U. o. 45. §.; 34) U. o. 59. §.

nem kér, — sem a *kisajátító* ugyanez alatt az idő alatt nem veszi az ingatlant birtokba, sem a kártalanítási összeget nem fizeti ki, illetőleg bírói letétbe nem helyezi, mind a két fél olyan tekintet alá esik, mint aki a kisajátítástól visszalépett, és a kisajátítási terv, valamint a kártalanítási egyesség vagy határozat hatályát veszti.³⁵⁾

12. Ideiglenes kisajátítás. Ha olyan közérdekű munkálatoknak a megvalósítása céljából, amelyekre a kisajátítási jog már engedélyeztetett, a szomszédos területeknek az ideiglenes használatára van szükség, azok ideiglenesen (a tulajdonos beleegyezése nélkül azonban legfeljebb 3 évre) kisajátíthatók.³⁶⁾

Ha a használat szüksége 3 éven túlterjed, köteles a kisajátító a 3 év lejártá előtt 6 hónappal végleges kisajátítást kérni. Ha ezt elmulasztja, vagy ha kérését elutasítják, köteles az ingatlant 3 év lejártával visszabocsátani.³⁷⁾

Épületekre, iparművekre, feltárt és használt kő-, kavics- és homokbányákra, valamint olyan ingatlanokra, amelyek a vállalat céljaira véglegesen szükségesek, nincs helye ideiglenes kisajátításnak.³⁸⁾

Az ideiglenes kisajátítást is a kereskedelemügyi miniszter rendeli el (engedélyezi), és az eljárás a véglegeséhez hasonló.³⁹⁾

Az ideiglenesen kisajátított tárgy használatáért haszonbér, — a használat következtében beállott értékcsökkenésért térítés jár, amelyeknek megállapítása — megegyezés hiányában — a kártalanítással azonos bírói eljárás útján történik. A tulajdonos kívánságára a haszonbért is, a térítési összeget is biztosítani kell.⁴⁰⁾

61. §. A közmunka.

A közmunka olyan közszolgáltatás, amelynek lerovása — közérdekből — természetben (igás vagy kézi munkával) követelhető.

A közmunka igénybevételének legáltalánosabb módja, hogy azt thatósági vagy községi utak építésére vagy fenntartására használják fel, ami az útdónak természetben való lerovását jelenti. Felhasználható ugyanis a közmunka a thatósági utak építésére és fenntartására, ha a thatósági bizottság megengedi, hogy a thatósági útdónak egy része (legfeljebb fele) természetben legyen leróható.¹⁾ A községi köz-

35) 1881: XLI. tc. 61. §.; 36) U. o. 66., 67., 70. §.; 37) U. o. 68. §.; 38) U. o. 69. §.; 39) U. o. 71—73. §.; 40) U. o. 74—79., 8., 84. §.

1) 1890: I. tc. 22. §. II. d), 24. §.

lekedési (vicinális) és a közdülő utak költségeit az érdekeltek viselik, és azokat természetben vagy készpénzben róhatják le.²⁾ A község azonban elhatározhatja, hogy a közmunkatartozásnak legfeljebb felét készpénzben kelljen megváltani (kényszerváltás).³⁾

A közúti törvény szerint a községi közmunkát, amennyiben az nem a thatósági útdórtartozás lerovására szolgált, kizárólag a községi utak céljaira kellett felhasználni, illetőleg váltásösszegét erre a célra kellett fordítani. A közutaknak a háború alatt bekövetkezett gondozatlansága és a gazdasági viszonyok megromlása okozta, hogy a törvényhozás 1920-ban kimondta, hogy az útdónak és a községi közmunkajövedelemnek a felhasználásánál (az állami utakat nem számítva) a közutaknak nem a *jellege* (hogy t. i. thatósági, községi közlekedési, avagy községi közdülő út-e az), hanem *forgalmi fontosságuk* az irányadó, és felhatalmazta a kereskedelemügyi minisztert, hogy az útdójtövedelem felosztásának és felhasználásának az arányát megállapítsa.⁴⁾ Ezen az alapon rendelte el a kereskedelemügyi miniszter, hogy a közmunkajövedelemnek legfeljebb 80%-át a vmegyei útalapba kell befizetni.

A közutak fenntartásán kívül a törvényhozás a *tanyai és a polgári iskolák építése* céljára is igénybevehetőnek mondta ki a községi közmunkát.⁵⁾

Azonkívül megengedte a törvény, hogy a *mezőrendőri kihágásokért* kiszabott pénzbüntetést — behajthatatlansága esetére — közmunka teljesítésére változtassák át, egy napi elzárás helyett egy napi közmunkát számítva, — és az elzárásbüntetést csak akkor foganatosítsák, ha az elítélt a kirótt közmunkát a megszabott időben nem kezdte meg, vagy egyfolytában nem szolgált le.⁶⁾

Ellenben nem tekinthető közmunkának az a rendkívüli szolgáltatás, amikor *rendkívüli közveszély* (hófúvás, hegyomlás, árvíz, tüzvész stb.) elhárítása végett az összes gyalogos és szekeres erőt díjtalanul és betudás nélkül veszik igénybe.⁷⁾

A közmunkának egy neme az *előfogat-állítási kötelesség* is, amely abban áll, hogy az a személy, aki hivatalos ügyben hatósági megbízás körében jár el, követelheti a községtől, hogy ez részére — díjmegettérítés mellett — előfogatot állítson ki, ha helyben tarifaszertü bérért igénybevehető személyszál-

2) 1890: I. tc. 37., 48. §.; 3) U. o. 50. §.; 4) 1920: XVII. tc. 3. §. 5.; 5) 1926: VII. tc. 4. §. 7. bek., 1927: XII. tc. 13. §. 4. bek.; 6) 1894: XII. tc. 115. §., 65.000/1909. B. M. 232. §.; 7) 1885: XXIII. tc. 151. §., 1886: XXII. tc. 136. §., 1890: I. tc. 123. §.

lító eszköz nem áll rendelkezésre. A község az előfogatot a megállapított sorrendben rendeli ki, és ha a sorrend szerint kötelezett fél az előfogat kiállításával késlekedik, vagy a kiállítást megtagadja, azt a sorrendben következő köteles szolgáltatni, de már nem a rendes térítési összegért, hanem a helyben szokásos legmagasabb bérért, és a két összeg közötti különbözetet a mulasztó fél köteles fedezni, illetőleg azt tőle közadók módjára hajtják be.⁸⁾ A közmunkajelleg abban áll, hogy a kötelezett a fuvar nem szabad egyezkedés alapján, hanem akarata ellenére is, és a megszabott — rendszert mérsékelt — díjért köteles teljesíteni.

Az előfogat igénybevételenek minden közérdekű célból lehet helye; legfontosabb esetei a katonai és az igazságügyi célokból való igénybevétele.⁹⁾

A közegészségügyi törvény novellája feljogosítja a községi (kör-) orvosokat, hogy bizonyos feltételek mellett fuvar (előfogatot), vagy fuvardíjat követelhetnek a községtől az időszakos látogatások és rendelések teljesítése, az általános közegészségügyi szolgálat végzése, szegény betegek látogatása, és védhímlőoltás és újraoltás végzése alakalmából.¹⁰⁾

62. §. Közszállítási szabályzat. (K. Sz.)

1. Általában. Közszállítás alatt a közttestületek céljaira szükséges dolgoknak (ingók és ingatlanok) és munkálatoknak magánjogi ügylettel (vagyis nem kikényszerítés útján) való megszerzését értjük. Az e körül követendő eljárást részletesen szabályozza a Közszállítási Szabályzat (= K. Sz.),¹⁾ egyfelől a visszaélések megelőzése, másfelől a beszerzések minél gazdaságosabb elérése céljából.

A K. Sz. leglényegesebb rendelkezései a következők.

A K. Sz. rendelkezései kötelezők a közttestületekre (állam, thatóság, község), ezek intézeteire, intézményeire, vállalataira, üzemeire, valamint a felügyeletük, illetőleg kezelésük alatt álló alapokra és alapítványokra — egyes kivételekkel (1., 2. §.).

Ajánlatot rendszerint csak az tehet, akinek iparigazolványa vagy iparendeléye van (4. §.).

A szállítások és munkálatok végzésének rendszerint módja a vállalatba adás, — kivételesen a házi kezelés (6., 7. §.).

8) 177.300/1929. B. M. 13. §.; 9) 78.317/1927. B. M.; 10) 1908: XXXVIII. tc. 21. §.

1) 50.000/1934. K. M.

2. A közszállítás vállalatba adása. A vállalatba adás történhetik versenytárgyalás útján, vagy szabadkézből (11. §.).

A versenytárgyalás nyilvános (mégpedig az egész országra terjedő, vagy területileg korlátozott), — vagy zártkörű (12—14. §.).

A szabadkézből kiadható közszállítások eseteit a rendelet részletezi (17. §.).

3. Versenytárgyalási eljárás. Versenytárgyalást rendszerint csak akkor szabad tartani, amikor a költségek már biztosítva vannak, és a végleges terv elkészült (18. §.).

Az ajánlattételre a felhívás (kiírás) vagy versenytárgyalási hirdetéssel (19. §. 1., 20. §.), vagy ajánlati felhívással (19. §. 2., 21. §.) történik.

Rendszerint egységárak megjelölését kell követelni; — általánosságú, vagy regie-munkálatokra szóló ajánlatot csak kivételesen lehet kívánni (23. §.).

A versenytárgyalás határidejét a szállítás természetéhez képest kell megállapítani. A benyújtási határidő lejártá és az ajánlatok benyújtása közt 1 óránál hosszabb időköz nem lehet (24. §.).

Lehetőleg csak egynemű árura és munkára kell ajánlatot kívánni (25., 26. §.).

Az áru és a munka mennyiségét lehetőleg pontosan kell megállapítani, és az ingási % csak korlátozott lehet (27. §.).

Készlettartásra a vállalkozó rendszerint nem kötelezhető (28. §.).

A teljesítési határidőt a szállítás természetéhez képest kell megállapítani (29. §.).

Bánatpénzt és biztosítékot is kell követelni (30., 31. §.).

Az árut cég- vagy márka-megjelöléssel nem szabad meghatározni (33. §.).

Ha a kereskedelemügyi miniszter szabványt vagy szállítási feltételeket állapított meg, a közszállítást ennek megfelelően kell hirdetni (34. §.).

A versenytárgyalási hirdetményt a rendeletben megállapított helyeken és tartalommal kell közhírré tenni (35. §.).

Az ajánlati felhívást legalább 5, köztük legalább 1 hadirokkant-vállalkozónak kell megküldeni (36. §.).

A többi tárcánál előforduló közszállítások általános, részletes és különleges feltételeit a kereskedelemügyi miniszter állapítja meg (38. §.).

4. A döntés előkészítése. Az idejében beérkezett ajánlatok borítékára fel kell jegyezni a beérkezés idejét, vala-

mint a boríték vagy a pecsét esetleges sérült voltát. Az elkészített ajánlatot felbontás után vissza kell utasítani.

Az ajánlatot legalább 3 tagú bizottság bontja fel, és azokat legalább 3 bizottsági tag láttamozza (39. §.).

Az ajánlatok felbontásáról jegyzőkönyvet kell készíteni, abban az észlelt hiányokat fel kell sorolni, az ajánlatokat a jegyzőkönyvhöz kell csatolni (40. §.).

Az ajánlatok felbontásakor azoknak csak lényeges adatait kell felolvasni (41. §.).

Az ajánlatokról összehasonlító kimutatást kell készíteni, és abban a három legelőnyösebb ajánlatot meg kell jelölni (42. §.).

5. Döntés az ajánlatok felett. Az ajánlatok felett bizottságok döntenek, amelyeknek tagjaira a rokonsági összeférhetetlenség áll fenn (43. §.).

A döntés határidejét a rendelet részletesen szabályozza. E határidők elmulasztása esetében az ajánlattevő ajánlatát visszavonhatja és bánatpénzét visszakérheti (44. §.).

A vállalkozók mintáit minőségi vizsgálat alá kell venni, amiből reá költség nem hárulhat (45. §.).

A hibás ajánlatok nem vehetők figyelembe (46. §.).

Az odaítélés elsősorban annak a magyar honos vállalkozónak a javára történjék, aki a közszállítást hazai termékekből, magyar honos munkaerők útján, a legelőnyösebben vállalja, ha ajánlata valószerű (reális), ömaga pedig megbízható, szakképzett és iparjogosult (47. §.).

Közgazdasági okokból a beszerzés, illetőleg a munka — a legkedvezőbb ajánlat alapján — többek közt is megosztható a rendeletben részletezett módon, ha azt már a versenytárgyalási hirdetményben megoszthatónak jelezték (48. §.).

Fővállalkozónak csak a rendeletben megjelölt esetekben lehet a közszállítást odaítélni (50. §.).

Az odaítélésnél kedvezményekre tarthatnak számot: a kisiparosok, valamint ezek szövetkezetei, alkalmi egyesületei és szállító csoportjai; a helyi vállalkozók; a vitézi rend tagjai; a hadirokkantok és a földmunkás-szövetkezetek (51. §.).

Az ajánlattevőkkel alkudozni vagy tárgyalni csak a rendeletben megjelölt okokból lehet (52. §.).

Az ajánlatok felett odaítéléssel, vagy a versenytárgyalás eredménytelennek nyilvánításával kell határozni (53. §.).

A döntésről az ajánlattevőket 5 nap alatt kell értesíteni. A nyertes pályázót a biztosíték letételére és a szerződés aláírására kell felhívni; — a többinek a bánatpénzt vissza kell utalványozni (54. §.).

A közszállítási ügyekben egyedül az odaítélés kérdésében döntő határozat véghatározat, amely ellen, ha alárendelt állami hatóság határozott, csak felülvizsgálati kérelemnek van helye; — thatósági és községi határozat ellen azonban a rendes jogorvoslatokkal lehet élni (55. §.).

6. Szerződés-kötés. A közszállítási szerződés rendszerint az ajánlat elfogadásának közlésével, megrendelőlevél kiadásával jön létre. Kivételesen külön okiratba kell foglalni a szerződést, ha a felek olyan feltételek mellett kívánnak szerződni, amelyek az ügyleti feltételektől eltérnek (56. §.).

A szerződésnek lehetőleg az összes feltételeket kell tartalmaznia. A szerződés alakszerűségéről, tartalmáról, jogi véleményezéséről a rendelet részletesen rendelkezik (57—59. §.).

A szerződés-kötés csak korlátozott időre szólhat; — az időtartamokat a rendelet részletezi (60. §.).

A szerződés ellentétes rendelkezéseiről, a szükséglet mennyiségének és az egységáraknak változásáról, a határidő-számításról, a munkabérekéről, a szerződésből eredő követelések engedményezéséről, és a szerződéses jogok és kötelezettségek átruházásáról a rendelet részletesen rendelkezik (61—68. §.).

A nyertes ajánlattevő köteles a biztosítékot a felhívás vételétől számított 8 nap alatt letenni, különben bánatpénzét és minden igényét elveszti. A megrendelő hivatal szerződéses követeléseit a biztosítékból minden bírói közbejöttel nélkül kielégítheti, a vállalkozó pedig köteles a megsorbult biztosítékot kiegészíteni (69. §.).

A biztosíték kiszolgáltatásának feltételeit a rendelet állapítja meg (70. §.), valamint a szerződés felbontásának az indokait is (72. §.).

Az illetékek — a nyugtáilletékek is — a vállalkozót terhelik (73. §.).

7. A szerződés teljesítése és ellenőrzése. A szállítást vagy munkálatot rendszerint csak az ügylet megkötése, illetőleg a munkahely szabályszerű átadása után szabad megkezdeni (74. §.).

Elháríthatatlan akadály (vis major) okából a vállalkozó a teljesítési határidő meghosszabbítását kérheti, amely az elveszett időnek másfélszerese (76. §.).

A szállítás és a munkálat átvétele az áruk minőségi vizsgálata, illetőleg a munkálat felülvizsgálása után történik. A vállalkozó, ha a vizsgálat, illetőleg felülvizsgálat eredményét sérelmesnek találja, felülbíráló bizottság kiküldését kérheti, amelynek költségei őt terhelik, ha a döntés reá nézve kedvezőtlen (78. §.).

Ha a teljesítés ideje legalább 3 hónap, a részszállítás, illetőleg részletmunka értékének megfelelő részfizetés követelhető (80. §.).

A számla összegét a számla érkezésétől, a munkálatért esedékes végjárandóságot pedig a munka befejezésétől számított 30 nap alatt kell kifizetni — bélyegezett nyugta ellenében. Időelőtti teljesítés esetében a járandóság csak a szerződésnek megfelelő időben követelhető (84. §.).

Kötbér követelhető a rendeletben felsorolt okokból (82. §.).

Ugyancsak a rendeletben felsorolt okokból az ott megjelölt hatóságok a vállalkozót — előzetes vizsgálat után — a közszállításokból végleg, vagy meghatározott időre kizárhatják. A kizárás ellen nincs helye jogorvoslatnak. A kizárást a szerződésben esetleg kikötött joghátrányokon felül is lehet, sőt visszaélés esetében kell is alkalmazni. A kizárás kiterjed a cégre és a cégtulajdonosokra is (83., 84. §.).

8. A hazai beszerzés kötelezettsége. A K. Sz. utal a törvény²⁾ és végrehajtási utasításának³⁾ ama rendelkezéseire, amelyek részletesen megállapítják, hogy mely köztisztviseltek kötelesek a hazai beszerzésre (85. §.). Megállapítja továbbá, hogy miben áll ez a kötelezettség (86. §.); hogy mi tekinthető hazai ipartelepnek vagy vállalatnak, hazai iparcikknek vagy terméknek; és mi hazai termelés révén végrehajtott munkálatnak (87. §.). Felsorolja aztán a hazai beszerzés kötelezettsége alól való kivételeket (88. §.), és megállapítja az e kötelezettség alól való felmentés megszerzésének módját (89. §.). Szabályozza a hazai származás igazolását és ellenőrzését (90—94. §.).

A K. Sz. végül részletes kimutatások kötelezővé tételével biztosítja azt, hogy rendelkezéseinek megtartását a kereskedelemügyi miniszter ellenőrizhesse (95—99. §.).

2) 1931: XXI. tc. 18. §.; 3) 12.000/1933. K. M. 46. §.

II. Fejezet. A közsolgálati alkalmazottak jogviszonyai.

63. §. A közsolgálati alkalmazottak és osztályozásuk.

1. Általában. Közsolgálati alkalmazott mindaz, aki valamely közhatalmi testülettel közsolgálati viszonyba lép, vagyis akit az arra hivatott hatóság vagy hivatal közcélú feladatok teljesítésére állandóan alkalmaz (kinevez, megválaszt).

Büntetőjogi szempontból közhivatalnoknak minősül mindaz, aki hivatalánál, szolgálatánál, vagy különös megbízásánál fogva közhatalosi feladatok teljesítésére hivatott (tehát a kir. közjegyző is), valamint az, aki valamely köztisztviselő által közvetlenül kezelt közalapítványnál, kórháznál, tébolydánál felügyelő-, orvos-, hivatalnok- vagy szolgaként van alkalmazva.¹⁾

A női alkalmazottak a férfiakkal egyenlő elbánás alá esnek.²⁾

2. A közsolgálati alkalmazottak osztályozása.

A) Az alkalmaztatás természete szerint vannak: tisztviselők, kezelők, díjnokok és altisztek.

Tisztviselő az, akit olyan állásra alkalmaztak, amely az állami rendszerű fizetési osztályok valamelyikébe tartozik; továbbá a gyakornok, bár állása nincs fizetési osztályba sorozva.³⁾

Kezelő az, akit alsóbbrendű (kisebb fogalmazási vagy kezelési) közigazgatási tennivalók ellátására alkalmaznak, de rangban és illetményben a tisztviselők után, és az altisztek előtt sorakoznak.⁴⁾

Díjnok az, akit alsóbbrendű közigazgatási tennivalók ellátására napidíj mellett alkalmaznak. Szolgálati viszonyait külön törvény szabályozza.⁵⁾

Szakedíjnok az a díjnok, aki főiskolai képzettséghez kötött tisztviselői munkakört lát el, vagy akit különleges tennivalók végzésére alkalmaztak.⁶⁾

1) 1878: V. tc. 461. §.; 2) Pssz. 4. §.; 3) U. o. 1. §., 1893: IV. tc. 11. §.; 4) 1914: XVII. tc. 11. §., 2378/1915. M. E.; 5) 1897: XXIV. tc., 1912: LXV. tc. 92—114. §.; 6) 7.000/1925. M. E. 26.

Altiszt az, akit rendes fizetés vagy zsold mellett, állandó, főleg testi munkák elvégzésére alkalmaznak (kineveznek vagy felfogadnak), aki hivatali esküt tesz, de fizetési osztályba nem tartozik.⁷⁾ 1918 óta a szolgákat általában altiszteknek nevezik.

B) Feladatkörük és az ahhoz fűződő képesítésük szerint vannak fogalmazási, segéd- és kezelőtisztviselők.

A *fogalmazási tisztviselők* az érdemleges intézkedések előkészítésére vagy megtételére hivatottak; állásuk főiskolai képesítéshez, és legtöbbször gyakorlati (szak-) vizsga letételéhez van kötve.⁸⁾

Segéd-tisztviselők azok a főiskolai képesítésű, vagy középiskolai végzettségű és államszámviteltani vizsgát tett tisztviselők (orvos, mérnök stb., továbbá számvevőségi és pénztári tisztviselők), akik a fogalmazási személyzetnek szaktudásukkal vannak a segítségére.

Kezelő-tisztviselők végül a segédhivatali tisztviselők.

C) Az alkalmazó köztisztviselők szerint vannak *állami és önkormányzati*, az utóbbiak ismét vmegyei, thjogú városi, megyei városi és nagy- vagy kisközségi alkalmazottak.

D) Az alkalmazás tartama szerint vannak *állandó* és *ideiglenes* alkalmazottak.

Állandó alkalmazott az, akit állandóan rendszeresített állásra véglegesen alkalmaznak, — míg ideiglenes az, akit ideiglenesen rendszeresített állásra alkalmaznak, vagy akit állandóan rendszeresített állásra ideiglenesen alkalmaznak. Az ideiglenes kinevezés bármikor visszavonható.⁹⁾

64. §. Néhány általános kérdés a közsolgálati alkalmazottak jogviszonyai köréből.

1. Általában. A közsolgálati alkalmazottak jogviszonyai hazánkban nincsenek részletesen szabályozva, vagyis nincs szolgálati pragmatikánk. A bírák felelőségéről,¹⁾ a vasúti szolgálati rendtartásról,²⁾ továbbá a m. kir. állatorvosok³⁾ és az önkormányzati (törvényhatósági és községi) tisztviselők⁴⁾ fegyelmi eljárásáról vannak törvényes rendelkezések, — az alkalmazottak túlnyomó nagy részére, valamint jogviszonyaik legtöbbszörre vagy egyáltalában nincsenek, vagy csak hézagos és ingatag alapú rendelkezéseink vannak.

7) Pssz. 2., 3. §.; 8) 1929: XXX. tc. 65. §., 1933: XVI. tc. 39. §. (1)—(11); 9) Pssz. 29., 30. §.

1) 1871: VIII. tc.; 2) 1914: XVII. tc.; 3) 1900: XVII. tc. 17—23. §.; 4) 1929: XXX. tc. 75—94. §.

A pénzügyminisztérium ügykörére vonatkozó szolgálati szabályok (P. Sz. Sz. = Pszsz.), amelyet először 1874-ben, majd másodízben 1896-ban adtak ki, ebben az ügykörben az egyetlen gyűjteményes forrás. A minisztertanács az ebben foglalt szabályoknak a hatályát az államszolgálat valamennyi ágazatára kiterjesztette, és ezt a pénzügyminiszter (1902. febr. 12-én) a képviselőháznak is bejelentette.

Az említett második kiadás mellözte a fegyelmi szabályok közlését, mert ezeknek külön füzetben leendő kiadását célszerűbbnek jelezte; ez a külön kiadás azonban máig sem jelent meg, a kérdéses fegyelmi szabályok pedig annyira elavultak, hogy a teljes megújításra már régen megértek.

2. Az állások betöltése. A közzolgálati alkalmazottak állásukat kinevezés vagy választás útján kapják.

Az állami tisztviselőket a VI. fizetési osztálytól felfelé a király (államfő), a többieket a miniszter nevezi ki.⁵⁾

Az állások betöltését rendszerint pályázat előzi meg.⁶⁾ Az igazolványos katonáknak fenntartott állások betöltésénél a pályázat kifirása kötelező;⁷⁾ mert más pályázók előtt elsőbbségük van: (megfelelő szakképzettség mellett) az irodakezelési tisztviselői, illetőleg az altiszti állásokra a legénységi állományú igazolványos katonáknak;⁸⁾ b) nyilvános közintézményekben, iparvállalatokban, mozgóképüzményekben és nagy mezőgazdaságokban a jegyszedői, őri stb. alkalmaztatására a hadirokkantaknak, hadiözvegyeknek és hadiárváknak;⁹⁾ c) a pénzügyi szolgálatban való alkalmazásra a pénzügyöröknek.¹⁰⁾

A választás alá eső állások betöltését kijelölés előzi meg. A kijelölést községi állásokra a főszolgabíró, illetőleg a főszolgabíró elnöklete alatt a képviselőtestület; a m. városi állásokra a m. városi kijelölő választmány;¹¹⁾ a thatósági állásokra a thatósági kijelölő választmány¹²⁾ teljesíti.

3. Hivatali eskü. A közzolgálati alkalmazottak kötelesek alkalmaztatásuk után 15 nap alatt (bírák és kir. ügyészek 1 hónap alatt¹³⁾) a hivatali esküt letenni, különben olyan tekintet alá esnek, mint aki alkalmaztatását nem fogadta el.¹⁴⁾

5) Pszsz. 33. §., 12.455/1897. M. E. 2. §. 6) Pszsz. 35. §., 7.000/1925. M. E. 82. (1), 125.000/1902. B. M. 1. §., 1886: XXII. tc. 82. §.; 7) 1931: III. tc. 9. §.; 8) 1931: III. tc. 1—4 §.; 9) 1933: VII. tc. 27. §. (1)—(5); 10) Pszsz. 50. §.; 11) 1886: XXII. tc. 77. §.; 12) 1886: XXI. tc. 82., 1930: XVIII. tc. 60. §. (1), (2), (4), (5), 1934: XII. tc. 15. §. (1); 13) 1891: XVII. tc. 58. §., 24.300/1896. M. E. 5. §.; 14) Pszsz. 66. §., 125.000/1902. B. M. 10. §., 1930: XVIII. tc. 61. §., 1886: XXII. tc. 85. §., 1869: IV. tc. 14. §., 1891: XVII. tc. 58. §., 1881: XXI. tc. 51. §.

Aki más szolgálati ágba lép át, újra köteles esküt tenni.¹⁵⁾ Az eskü szövegét a minisztérium rendelettel állapította meg.¹⁶⁾ A szolgálati idő az eskütétel napjától számít.¹⁷⁾

4. Szolgálati és minősítési táblázat. Minden tisztviselő köteles szolgálatba lépése alkalmával a személyére és családi állapotára vonatkozó okmányait bemutatni,¹⁸⁾ amelyek alapján kitöltik szolgálati és minősítési táblázatának első oldalát. Az I. oldalra kerülnek az alkalmazott születésére, vallására, családi állapotára, nyelvismeretére, végzett tanulmányaira, a szolgálatbalépés előtti foglalkozására és hadkötelezettségének teljesítésére vonatkozó adatok.¹⁹⁾

A 2. oldalra jut a szolgálat részletezése (első kinevezés, eskütétel, véglegesítés, előlépés, kinevezés, áthelyezés, felüggesztett állapotban, szabadságon, rendelkezési állományban és nyugdíjazott állapotban töltött idő.)²⁰⁾

A 3. oldal a minősítésnek van szánva (kitűnő, jó, közepeszerű, gyenge, esetleg: kifogásolható magaviselet). A minősítés joga a főnököt illeti.²¹⁾

A minősítési és szolgálati táblázat tartalmát az alkalmazottal nem kell közölni; de aki azt hiszi, hogy főnöke őt nem igazságosan minősítette, a betekintés megengedését kérheti a minisztériumtól.²²⁾ A vmegyei alkalmazottak minősítési táblázatáról és törzskönyvi lapjáról a V. Ü. Sz. intézkednek.²³⁾

5. Összeférhetetlenség. Több okból állhat elő. A legáltalánosabb a rokonsági és sógorsági viszony, amely elfogultságot vagy részrehajlást, tehát összeférhetetlenséget eredményezhet. Az állási vagy foglalkozási összeférhetetlenség abban áll, hogy a tisztviselő némely megbízást (pl. országgyűlési képviselőséget),²⁴⁾ vagy egy második állást²⁵⁾ nem tölthet be, vagy egy bizonyos foglalkozást nem folytathat, mert az a hivatali tekintéllyel nem volna összeegyeztethető, vagy a tisztviselőt elfogulttá vagy érdekeltté tehetné, vagy tisztviselői kötelességeinek a rovására eshetnék.²⁶⁾

Mindezekre csak elvétve, főleg a bírákra és a pénz- és vagyonekező tisztviselőkre találunk elszórt rendelkezéseket,²⁷⁾ — továbbá a thatósági tisztviselőkre és a községi előjárókra és alkalmazottakra.²⁸⁾

15) 6.451/1898. M. E. 1. §.; 16) 2.708/1920. M. E. 1. §.; 17) 1923: XXXII. tc. 17. §. 8. bek.; 18) Pszsz. 58. §.; 19) U. o. 59. §.; 20) U. o. 62. §.; 21) U. o. 63. §.; 22) U. o. 65. §.; 23) 125.000/1902. B. M. 13. §.; 24) 1901: XXIV. tc.; 25) 1897: XX. tc. 34. §.; 26) Pszsz. 73., 74. §.; 27) 1869: IV. tc. 8—13. §., 1891: XVII. tc. 34—45. §., 1911: I. tc. 59., 61. §., 1897: XX. tc. 50., 105. §.; 28) 1886: XXI. tc. 78. §., 1886: XXII. tc. 75. §., 1929: XXX. tc. 72. §. (1933: XVI. tc. 36., 43. §.), 1930: XVIII. tc. 63. §.

6. **Athelyezés.** A közzolgálati alkalmazott köteles az áthelyezési parancsnak engedelmeskedni, mert engedetlensége lemondásnak minősül.²⁹⁾ Kivételt egyedül a bírakra állapít meg a törvény, kivéve mégis a bírói szervezetben beálló változás, vagy az ugyanazon bíróságnál rokonsági, sógorsági, fogadott szülei és gyermeki viszony bekövetkezését.³⁰⁾ Nem áll továbbá az áthelyezhetetlenség a tanácsjegyzőkül berendelt bírakra,³¹⁾ valamint a kir. ügyészség tagjaira általában — a koronaügyész kivételével³²⁾ —, végül a bírósági és ügyészségi segéd- és kezelőszemélyzet tagjaira.³³⁾

A törvény a létszámcsökkentéssel kapcsolatban, amelyet az 1390/31-iki költségvetési évtől számított 6 év alatt 10%-kal rendelt el, megengedi az áthelyezést ez alatt a 6 év alatt (a bírák és egyetemi tanárok kivételével) a többi állami alkalmazottakra az ugyanazon tárca keretén belül hasonló képesítésű más állásra, sőt — a minisztertanács előzetes hozzájárulásával — más tárca fennhatósága alá tartozó státusba is.³⁴⁾ Ezeket a rendelkezéseket megfelelően kell alkalmazni az önkormányzati alkalmazottakra is.³⁵⁾

A vmegyei szolgálatban a főszolgabírákat más járás élére a thatósági bizottság (a leadott szavazatok $\frac{2}{3}$ -ad többségével), — a szolgabírákat és az aljegyzőket a főispán, — a kezelőszemélyzetet pedig az alispán helyezheti át.³⁶⁾

7. **Szolgálatra berendelés.** A thatósági főiskolai képesítésű tisztviselőket — beleegyezésükkel — a belügyminiszter bármely minisztériumhoz berendelheti szolgálatátételre, akik, ha 6 hónap alatt nem neveztetnek ki, korábbi szolgálatukba térnek vissza.³⁷⁾

A vmegyei tiszteletbeli tisztviselő szolgálatátételre berendelhető, ez a berendelés azonban — az ügyészek kivételével — 1 hónapnál tovább nem tarthat.³⁸⁾

A kir. kúriához tanácsjegyzői, a kir. ítélőtáblákhoz pedig elnöki titkári és tanácsjegyzői állásra törvényszéki bírák és járásbírák — beleegyezésükkel — berendelhetők; a berendelés rendszerint 2 évig tart, ami kivételesen meghosszabbítható.³⁹⁾

Az igazságügyminiszter is alkalmazhatja ideiglenesen a bírákat és ügyészeket — beleegyezésükkel — minisztériumában. Alkalmaztatásuk addig tart, amíg azt az igazságügy-

29) Pszsz. 265. §.; 30) 1869: IV. tc. 16. §., 1871: IX. tc. 1. §., 1891: XVII. tc. 45. §.; 31) 1912: VII. tc. 15. §. 5. bek.; 32) 1891: XVII. tc. 53. §.; 33) 1871: IX. tc. 5. §.; 34) 1930: XLVII. tc. 4. §.; 35) U. o. 5. §.; 36) 1929: XXX. tc. 73. §. (2)–(6); 37) U. o. 73. §. (1); 38) U. o. 65. §. (3); 39) 1912: VII. tc. 2., 4. bek.

miniszter igénybeveszi, vagy amíg az illető bejelenti, hogy állását újra elfoglalni kívánja.⁴⁰⁾

Próbaszolgálatra berendelés útján töltenek be a minisztériumokban a főiskolai képesítéshez kötött állások, amelyeknek legkisebbike — a külügyminisztérium kivételével — a VIII., az igazságügyminisztériumban a VII. fizetési osztályú állás. Ezekre csak olyanok nevezhetők ki, akik főiskolai tanulmányaik befejezése után legalább 8, illetőleg 12 évet töltöttek bármilyen polgári közzolgálatban, és legalább 1 évi próbaszolgálattal teljes alkalmasságukat igazolták.⁴¹⁾

8. **Helyettesítés.** Ha a megüresedett állást nem lehet azonnal betölteni, vagy ha a hiányzó tisztviselőt nem lehet a személyzetből pótolni, az állást — a szolgálat érdekében — helyettesítéssel kell ideiglenesen betölteni.⁴²⁾

Az önkormányzat körében: a thatóság első tisztviselőjét, ha fegyelmi eljárás során felfüggesztették, a thatósági bizottság közgyűlése,⁴³⁾ egyébként, ha törvényes helyettese is gátolva van, valamint a többi tisztviselőt a főispán,⁴⁴⁾ — Budapesten — a polgármester és az alpolgármesterek kivételével — a többi tisztviselőt a főpolgármester helyettesíti.⁴⁵⁾

9. **Rendelkezési állományba helyezés.** Valamely hivatal vagy állás átszervezése vagy megszüntetése esetében a feleslegessé vált tisztviselő, ha nem vonják őt szabályszerű elbánnás alá, sem más állásra nem helyezik el, rendelkezési állományba kerül.⁴⁶⁾ Ugyanez történik azzal a tisztviselővel is, akit fegyelmi úton áthelyezésre ítélték, amíg tényleg áthelyeztetik.⁴⁷⁾

Ha az ilyen tisztviselőt 6 hónap — a fegyelmi úton áthelyezésre ítéltet 3 hónap — alatt megfelelő állásra nem lehet elhelyezni, őt szabályszerű elbánnás alá kell vonni.⁴⁸⁾

10. **Lemondás.** Állásáról írásban minden alkalmazott lemondhat; de a lemondás csak akkor válik hatályossá, ha azt az alkalmazásra jogosult hatóság elfogadta, és az alkalmazottat írásban felmentette.⁴⁹⁾ Az önkormányzati alkalmazott azonban 30 napnál tovább nem köteles hivatali tennivalóit ellátni.⁵⁰⁾

Fegyelmi eljárás alatt álló tisztviselő az eljárás befejezéséig rendszerint nem mondhat le; kivételesen elfogadható azonban a lemondása, ha vétsége enyhe beszámítású, és va-

40) 1899: XLVIII. tc. 1., 2. §., 1930: XXXIV. tc. 141. §.; 41) 7.000/1925. M. E. 6.; 42) Pszsz. 141. §.; 43) 1886: XXI. tc. 47. §. g); 44) U. o. 57. §. B) d), 87. §.; 45) 1934: XII. tc. 16. §. (1); 46) Pszsz. 259. §.; 47) U. o. 263. §.; 48) 1934: I. tc. 2. §. (1) a), b); 49) Pszsz. 266., 268. §., 1929: XXX. tc. 79. §. (1), (2); 50) 1929: XXX. tc. 79. §. (4).

gyoni felelősség nem terheli. Ugyanez áll a nyugdíjazás kérésére és a kérés teljesítésére is. A lemondás elfogadása (a szolgálati viszony megszűnését jelentvén) a fegyelmi eljárás megszűnését vonja maga után; — a nyugdíjazott tisztviselő ellen pedig fegyelmi büntetésként csak hivatalvesztést lehet megállapítani, ami t. i. a nyugdíj elvesztését vonja maga után.⁵¹⁾

Önkormányzati tisztviselő lemondását csak az annak elfogadására hivatott hatóság hozzájárulásával *vonhatja vissza*.⁵²⁾

11. Létszámcsökkentés. Az ország megcsonkítása következtében a közzolgálati alkalmazottak létszámának a csökkentése is elkerülhetetlenné vált, amit több törvény el is rendelt.⁵³⁾

Legutóbb a törvény az alkalmazottak létszámát akként rendeli apasztani, hogy a csökkenés 10%-os legyen, és ez 6 év alatt (természetes megüresedés útján) hajttassék végre. Ez alatt kinevezés csak olyan állásokra történhetik, amelyek a létszámcsökkentésnek az illető évre eső hányadán felül üresednek meg, és az ilyenekre is csak akkor, ha a teljes létszámcsökkentés a 6 év alatt biztosítva van.⁵⁴⁾

A létszámcsökkentéssel kapcsolatban elrendeli a törvény, hogy ott, ahol az nem ütközik a szolgálat érdekébe, az illető státus legalacsonyabb fizetési osztálya új létszámának $\frac{1}{4}$ részét *fizetéses gyakornoki* állásokká kell átszervezni.⁵⁵⁾

12. Menekült tisztviselők szolgálati viszonyainak megszűnése. A trianoni békeszerződéssel Magyarországtól elcsatolt területen 1921. július 26-ig szolgálatot teljesített vagy szolgálati kötelekben állott volt közzolgálati alkalmazott tényleges szolgálati viszonya 1921. júl. 26-ikával (a békeszerződés hatálybalépésének napjával) megszűnt, és az alkalmazottat ettől kezdve a tényleges szolgálat köteleke alól felmentettnek, illetőleg a szolgálatot felmondottnak kell tekinteni akkor is, ha ilyen irányban intézkedés nem történt is.⁵⁶⁾

65. §. Az alkalmazás általános kellékei.

Allami vagy thatósági tisztviselőként csak az alkalmazható, aki: a) magyar állampolgár; b) önjogú; c) büntett vagy vétség miatt vád alá helyezve, vagy szabadságvesztésbüntete

51) Ppsz. 267. §., 1929: XXX. tc. 79. §. (6), (7), (10), (11); 52) 1929: XXX. tc. 79. §. (3); 53) 1920: XI. tc. 2. §., 1923: XXXV. tc. 1—9., 15—21. §., 1924: IV. tc. 2. §. (2) a); 54) 1930: XLVIII. tc. 2. §. (2), (3), 3. §. (3); 55) U. o. 2. §. (4); 56) 1934: I. tc. 5. §. (1).

tés alatt nincs, vagy hivatalvesztésre szóló ítélet hatálya alatt nem áll; d) nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt elítélve nem volt; e) erkölcsi tekintetben alapos kifogás alá nem esik; f) a megkívánt képzettséggel rendelkezik.¹⁾

Nem vehető fel állami szolgálatba az, aki életének 18. évét még nem érte el, és ha felvették, a 18. életév betöltése előtt eltöltött szolgálat nem számít a nyugdíjazás szempontjából beszámítható szolgálati időbe;²⁾ továbbá csak az alkalmazható, akinek az *egészségi állapota* képessé teszi őt a szolgálatával egybekötött köteleességek teljesítésére.³⁾

Némely állásra csak *nőtlenek* alkalmazhatnak;⁴⁾ *díjtalan gyakornokul* pedig csak az vehető fel, aki igazolja, hogy addig, amíg illetményt fog kapni, tisztességesen megélhet.⁵⁾

Aki állami szolgálatba lép, köteles *előéletét kimutatni*. Azt pedig, aki előéletének csalárd elhallgatásával, vagy nem lévő kelléknek csalárd kimutatásával csempészte be magát az alkalmazásba, felfedezés esetében minden külön eljárás nélkül azonnal el kell bocsátani.⁶⁾

66. §. Az alkalmazás különös kellékei.

1. Elméleti képzettség. Az elméleti képzettséget először az 1883: I. tc. szabályozta, amely azóta sok változáson esett át.

A közigazgatás körében *fogalmazási* tennivalók ellátására hivatott állású tisztviselőkre a jogi vagy államtudományi tudori, vagy a közgazdaságtudományi karon a közigazgatási szakosztály elvégzése után szerzett közgazdaságtudományi tudori oklevél képesít, kivéve a külön képzettséget kívánó és a községi jegyzői állásokat. Nem vonatkozik ez a rendelkezés: a) az igazságügyminisztériumnak és alárendelt hatóságainak a tisztviselőire, akiktől az egységes bírói és ügyvédi vizsga;¹⁾ b) a külügyminisztérium fogalmazási tisztviselőire, akiktől a külügyi fogalmazói vizsga;²⁾ c) a statisztikai szolgálatban a főiskolai képesítésű tisztviselőkre, akiktől külön szakvizsga³⁾ letétele kívántatik meg.⁴⁾

A *legf. állami számvevőszék* tisztviselőitől az általános közigazgatási képesítésen felül megkívántatik az államszámviteltani vizsga letétele is.⁵⁾

1) 1883: I. tc. 1. §.; 2) Ppsz. 7. §., 5.100/1924. M. E. I. 16.; 3) Ppsz. 6. §. d); 4) U. o. 14. §.; 5) U. o. 15. §.; 6) U. o. 13. §.

1) 1883: I. tc. 5. §. I. 1., 1913: LIII. tc. 1. §.; 2) 6.430/1931. M. E.; 3) 1929: XIX. tc. 7. §., 1933: XVI. tc. 39. §. (14); 4) 1929: XXX. tc. 65. §. (1), (2); 5) 1883: I. tc. 5. §. I. 3.

A külön szakképzettséghez kötött állásokra a megkívánt szakképzettség megszerzése képesít.⁶⁾

A pénztári szakra középiskolai érettségi vizsga, — a számvevőire ezenfelül az államszámviteltani vizsga letétele szükséges.⁷⁾

Segédhivatali kezelő tisztviselőktől a közép-, vagy polgári iskola négy osztályának elvégzése kívántatik.⁸⁾

Községi jegyzővé csak az választható meg, aki a községi közigazgatási vizsgát letette.⁹⁾

2. Gyakorlati képzettség. Jogi képesítéshez kötött állásra a IX. vagy magasabb fizetési osztályba csak az alkalmazható, aki a gyakorlati közigazgatási vizsgát is letette; de a thatóság első tisztviselőjévé, és megyei város pogármestérévé megválasztható az is, aki a megkívánt elméleti képesítéssel rendelkezik, gyakorlati közigazgatási vizsgát azonban nem tett.¹⁰⁾

A gyakorlati közig. vizsga általános vizsgára és szakvizsgára oszlik. Általános vizsgát köteles tenni minden jelentkező. Szakvizsga pedig négyféle van, ú. m.: a) belügyi, b) pénzügyi, c) vallás- és közoktatásügyi, d) közgazdasági és közlekedésügyi. A belügyi a miniszterelnök, a belügy- és a honvédelmi miniszter, — a pénzügyi a pénzügyminiszter, a vallás- és közoktatásügyi a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsga a földművelés- és a kereskedelemügyi miniszter vezetése alatt álló minisztériumokban, illetőleg az alájuk rendelt közig. szerveknél alkalmazott jogi képesítésű tisztviselők véglegesítéséhez szükséges. Egyik igazgatási ágból a másikba csak az illető ágra rendszeresített szakvizsga letételével lehet átlépni. A miniszterelnök ez alól felmentést adhat, és a szakvizsgák tárgyainak rokontermészete esetében különbözeti vizsgát is engedélyezhet.¹¹⁾

A gyakorlati közig. vizsgára csak az elméleti képesítés megszerzése után eltöltött 3 évi gyakorlat után lehet jelentkezni, — a jogtanárok és az ügyvédi oklevéllel rendelkezők gyakorlat nélkül bocsáttatnak vizsgára. A miniszterelnök engedélyével vizsgára bocsátható az is, aki a törvényben nem említett közzolgálatban töltötte el a gyakorlati időt, ha ott kiváló képességéről tett tanuságot.¹²⁾

A három évi gyakorlati időből annak, aki belügyi igazgatási szakvizsgára jelentkezik, legalább két évet vmegyei, városi vagy rendőri, — aki pénzügyire: legalább két évet

6) 1883: I. tc. 5. §. 1. 4., 7—16., 20—22. §.; 7) U. o. 17., 18. §.; 8) U. o. 19. §.; 9) 1900: XX. tc. 3. §.; 10) 1933: XVI. tc. 39. §. (1); 11) U. o. 39. §. (3), (4); 12) U. o. 39. §. (6), (7), (9).

pénzügyi igazgatási, — és aki vallás- és közoktatásügyire, vagy közgazdasági és közlekedésügyire: legalább két évet vmegyei vagy városi szolgálatban kell eltöltenie, — a harmadik évet eltöltheti bármely szakigazgatási ágazatnál rendszeresített és jogi főiskolai képesítéshez kötött állásban továbbá a közalapítványi kir. ügyigazgatóságnál, kir. ügyészségnél, kir. bíróságnál, végül ügyvédjelölti vagy közjegyzőjelölti minőségben is. — Akinek pedig a jogi főiskolai képesítésén felül más főiskolai képesítése is van, a három évi gyakorlati időt, vagy ennek egy részét eltöltheti valamely szakigazgatási ágazatnál rendszeresített ehhez a más főiskolai képesítéshez kötött állásban is.¹³⁾

A gyakorlati idő alatt a beosztás (munkakör) változtatásával módot kell nyújtani arra, hogy a jelölt az illető igazgatási ágazat egész területét felölelő áttekintést és gyakorlatot szerezhessen. A vmegyei szolgálatban álló jelöltek legalább 1 évre községi (kör-)jegyző, legalább 6 hónapra a főszolgabíró mellé, és legalább 6 hónapra az alispáni hivatalba kell beosztani.¹⁴⁾

Az államfő kiváló egyéniségeket felmenthet a gyakorlati közig. vizsga letétele alól.¹⁵⁾

Azt, aki az alkalmaztatástól számított 6 év alatt nem teszi le a gyakorlati közig. vizsgát, a 6 év elteltét követő harmadik hónap végével el kell bocsátani a szolgálatból.¹⁶⁾

A gyakorlati közig. vizsgát részletesen minisztériumi rendelet szabályozza.¹⁷⁾

67. §. A közzolgálati alkalmazottak kötelességei.

1. Hűség. Engedelmisség. Erkölcös élet. Az alkalmazottak legfőbb kötelességei közé tartozik a király (államfő) és a haza iránt a hűség, a törvények és szabályok iránt az engedelmisség, és az erkölcös élet.¹⁾

2. A hivatal látogatása és a hivatali tennivalók ellátása. Az alkalmazottak kötelesek a hivatalt a kiszabott órákban rendszeresen látogatni, a rájuk bízott tennivalókat lelkiismeretesen és szorgalommal ellátni, és — ha szükséges — a hivatalos órákon túl is működni.²⁾

A hivatali köteletség megsértése vagy hanyagul teljesítése fegyelmi vétség;³⁾ teljesítésének megtagadása pedig hivatali hatalommal visszaélés vétsége, ami büntetné minő-

13) 2310/1934. M. E. (5)—(8); 14) U. o. (3), (4); 15) 1933: XVI. tc. 39. §. (8); 16) U. o. 39. §. (10); 17) 2300/1934. M. E.

1) Pszsz. 68. §.; 2) U. o. 69. §.; 3) 1929: XXX. tc. 76. §. (1) 1., 125.000/1902. B. M. 17. §.

sül, ha a megtagadás két vagy több tisztviselő összebeszélésének a következménye.⁴⁾

3. A hivatali titok megőrzése. A tisztviselő köteles a hivatali titkot gondosan megőrizni.⁵⁾ Aki a reábízott, vagy a hivatali állásánál fogva megtudott hivatali titkot, amely az államnak vagy magánosoknak ártalmára lehet, másokkal közöl, vagy közzétesz, vétséget követ el, — kivéve ha arról — kötelelességszerűen — a hatóságot értesíti, vagy — tanuként kihallgattatván — azt a hatóság előtt felfedi.⁶⁾

4. Bánásmód. Az alkalmazottak kötelesek *feljebbvalóikkal* szemben tisztelettel viselkedni, az *alárendeltekkel* pedig illendően bánni, és őket tartozó kötelelességeikre illedelmesen és higgadsággal buzdítani.⁷⁾ A *felekkel* kötelesek udvariasan és előzékenyen bánni, és ezeknek a megengedett felvilágosításokat megadni.⁸⁾

5. Székhelyen lakás. Az alkalmazottak kötelesek a székhelyen lakni, hacsak egyesek az ellenkezőre engedélyt nem kaptak.⁹⁾

6. Szolgálati díj. Azelőtt mindenkitől, akit rendszeres fizetéssel egybekötött állásra véglegesen alkalmaztak, illetménye 600 K-t meghaladó részének, előlépés esetében a fizetési többletnek $\frac{1}{3}$ -adát szolgálati díj címén levonták. A szolgálati díjat a törvény egészen megszüntette.¹⁰⁾

7. Biztosíték (cautio). A pénz- és értékkezelő tisztviselők kötelesek voltak fizetésüknek, előlépésnél a fizetési többletnek $\frac{2}{3}$ -adát készpénzben biztosítékul letenni.¹¹⁾ A szolgálati biztosítékot a törvény szintén megszüntette.¹²⁾

68. §. A közzolgálati alkalmazottak jogai.

1. Címzés. Cím. Rang. Jelleg. A tisztviselőket hivatali címük mellett — az „úr” címzés megilleti.¹⁾

A magasabb állás pusztán címe — a címzésen kívül — semmi más jogot nem nyújt. A magasabb állás rangja vagy jellege — az illetmények kivételével — mindazt az előnyt megadja, ami azzal a magasabb állással jár, tehát rangot

4) 1878: V. tc. 480., 481. §.; 5) Pszsz. 71. §.; 6) 1878: V. tc. 328., 329., 479. §., 1929: XXX. tc. 18. §.; 7) Pszsz. 76. §.; 8) Pszsz. 77. §., 125.000/1902. B. M. 68. §., 126.000/1902. B. M. 96. §., 4.291/1891. I. M. E. 34. §., 24.300/1896. M. E. 24. §., 7.810/1924. M. E.; 9) 723/1889. P. M. 6. §., 4.291/1891. I. M. E. 30. §., 4.600/1889. I. M. E. 26. §., 24.300/1896. M. E. 19. §., 1886: XXI. tc. 67. §. 4–6. bek., 1893: XXXIII. tc. 14. §. 1. bek., 1886: XXII. tc. 76. §., 1908: XXXVIII. tc. 8. §., 1928: XIX. tc. 112. §. 9.; 10) 1920: XXIV. tc. 23. §.; 11) 1897: XX. tc. 53. §.; 12) 1904: VII. tc. 1. §.

1) Pszsz. 81. §.

is ad. A *tiszteletbeli* vagy *fizetéstelen* állás nem ad ranghelyet.²⁾

Az *ideiglenes* minőségű tisztviselők rangban a véglegesen kinevezettek után következnek, és ha véglegesítettnek, a már véglegesített után rangsorozandók.³⁾

2. Rangsor. A hasonló munkakörben dolgozó, és ugyanazon vagy egyenlőnek tekinthető képzettséghez kötött állásokat igazgatási ágazatonként közös rangsorozati névjegyzékbe kell foglalni, és ezek alkotják a *státus-t* (állományt).⁴⁾

Kinevezéseknél a rangsort megállapítja: 1. a kinevezési okirat kelte; 2. az ugyanegy létszámból ugyanegy napon kinevezettek közt a kinevezés előtt közvetlenül elfoglalt rangsor; 3. a különböző létszámból kinevezettek közt: a) a kinevezés előtt közvetlenül elfoglalt fizetési osztály; b) egyenlő fizetési osztály esetében az illető fizetési osztályban eltöltött hosszabb szolgálati idő; c) ha ez is egyenlő: a kinevezés sorrendje; 4. ha a kinevezettek előbb nem voltak állami szolgálatban, a kinevezés sorrendje a döntő; 5. ha olyanok nevezetnek ki egy napon, akiknek valamelyike megelőzőleg állami szolgálatban állott, ez előzi meg azt, aki még nem volt állami szolgálatban.⁵⁾

Egyik állományból (státus) a másikba történő, kinevezésnél az ugyanazon fizetési osztályban végleges minőségben, valamint az állás címével és jellegével, vagy csak jellegével eltöltött szolgálati időt együtt kell számítani; — ellenben az *ideiglenes* minőségben töltött időt figyelmen kívül kell hagyni, kivéve ha a véglegesítés visszamenőleg, az *ideiglenes* kinevezés napjával történik.⁶⁾

Ha a kinevezés *alacsonyabb* fizetési osztályba tartozó állásra történt, rangsorozás szempontjából a magasabb fizetési osztályú állásban valóságos minőségben, vagy az állás címével és jellegével, vagy csak jellegével felruházottan eltöltött idő szintén számításba jön; — a *felfüggesztett* állapotban töltött idő azonban csak akkor, ha a fizetésnek a felfüggesztés alatt visszatartott részét a tisztviselőnek kiszolgáltatták. Ha az ilyen lefokozott tisztviselő utóbb ismét magasabb fizetési osztályú állásba lép elő, ranghelyének megállapításánál csak az újabb kinevezésének az időpontja lesz irányadó.⁷⁾

3. Fizetési osztályba sorozás. Az állami tisztviselők állásait a törvény rendelkezése alapján fizetési osztályokba

2) Pszsz. 209. §.; 3) U. o. 218. §.; 4) 7.000/1925. M. E. 2. (1), (2); 5) 1893: IV. tc. 4. §. 3. bek.; 6) 9.000/1927. M. E. 12. (1) a), b); 7) U. o. 12. (1) c), (2), (3).

sorozták.⁸⁾ Ugyanaz a törvény I—XI. fizetési osztályt állapított meg; az I-be egyedül a miniszterelnök tartozik.

Későbbi jogszabályok ugyanezekbe a fizetési osztályokba rendelték sorozni a vármegyei,⁹⁾ (Budapest kivételével¹⁰⁾) a városi,¹¹⁾ sőt a nagy- és kisközségi¹²⁾ alkalmazottakat is. A budapesti tisztviselőknek fizetési osztályokba sorozását a törvény szabályrendeleti útra utalta.¹³⁾

Az állami tisztviselők I—III. fizetési osztályaiban csak egy fokozat van, a IV—V-ben kettő-kettő, a VI—XI-ben három-három.

Eleinte a magasabb fizetési fokozatba való előlépés csak akkor volt lehetséges, ha ott üresedés állott be; ilyenkor azonban az előlépés szigorúan a rangsor szerint történt, míg a magasabb fizetési osztályba csak kinevezés útján lehetett jutni, és ennél a rangsor mellett már a szakképzettség, az érdemesség és az alkalmazhatóság is döntő volt.¹⁴⁾

Később törvény adott felhatalmazást a fokozatos előléptetés rendszerének a felfüggesztésére,¹⁵⁾ és az ezen az alapon kiadott minisztériumi rendelet a fizetési fokozatonként megállapított pótlékok élvezetébe való előlépést bizonyos szolgálati idő (a várakozási idő) betöltéséhez kötötte,¹⁶⁾ ami által az előlépés automatikussá lett, amelynek időhatára általában 3 év. Ezt a 3 évet a kinevezést követő július, illetőleg január 1-től kell számítani, de ha a kinevezés július, illetőleg január 1-re esett, a várakozási idő már a kinevezés napjától számít.¹⁷⁾ A fokozatos előléptésnél az ugyanazon fizetési osztályú állás címével és jellegével, vagy csak jellegével eltöltött idő a várakozási időbe beszámít.¹⁸⁾

Másként van szabályozva az előlépés a vmegyei, a városi és a községi alkalmazottakra.

Az alispán ugyanis 3 évi, a VII—XI., illetőleg VIII—XI. fizetési osztályokba sorozott városi tisztviselők az ugyanazon fizetési osztályban eltöltött 5 évi szolgálat, a községi alkalmazottak pedig 6—12 évi szolgálat után automatikusan előlépnek a következő magasabb fizetési osztályba;¹⁹⁾ — az alispán kivételével a főbbi vmegyei tisztviselőt az illető fizetési osztályban eltöltött 6—12 évi szolgálat után, ha kötelesegeinek kifogástalanul megfelel, ha fegyelmi eljárás alatt nem áll, és az utolsó évben egyszer, vagy az utolsó 3 év alatt

8) 1893: IV. tc. 1. §.; 9) 1904: X. tc. 1. §.; 10) 1912: LVIII. tc. 31. §.; 11) U. o. 14. §.; 12) 62.000/1926. B. M. 2. (1); 13) 1930: XVIII. tc. 57. §. (1); 14) 1893: IV. tc. 5. §. 1., 2. bek.; 15) 1904: I. tc. 1. §. 2. bek.; 16) 4.600/1906. M. E. 3. §.; 17) 1917: IX. tc. 11. §. 1. bek., 3.000/1927. M. E. I. 2.; 18) 1917: IX. tc. 11. §. 3. bek.; 19) 1929: XXX. tc. 69. §. (2), 1923: IV. tc. 3. §., 62.000/1926. B. M. 3.

kétszer jogerősen pénzbüntetésre ítélve nem volt, sem az előlépés elvonásának büntetése alatt nem áll, választott tisztviselőt a thatóság közgyűlése, kinevezett tisztviselőt a főispán, a törvény korlátai közt a magasabb fizetési osztályba előléptetheti. Az előléptetés hatályához a belügyminiszter jóváhagyása szükséges, de a jóváhagyást csak azon a címen lehet megtagadni, hogy az előléptetés a törvény rendelkezései ellenére történt. Az elcsatolt területéről ájtott és még tényleges szolgálatban álló (ú. n. „menekült”) vmegyei tisztviselőket a magasabb fizetési osztályba a belügyminiszter lépteti elő és részesíti személyes pótlékban.²⁰⁾

A thatósági bizottságnak az előléptetést kimondó határozata ellen csak a főispán vagy a t. főügyész, és ezek is csak azon a címen fellebbezhetnek, hogy az előléptetés a törvény rendelkezései ellenére történt. Az előléptetést megtagadó thatósági bizottsági határozat ellen az érdekelt tisztviselő, a főispán, vagy a t. főügyész, — a megtagadó főispáni határozat ellen pedig csak az érdekelt tisztviselő, és csak jogszabálysértés miatt fellebbezhetnek a belügyminiszterhez.²¹⁾

A bírák rangsorozásáról külön törvény²²⁾ rendelkezik, amely a bírákat és a kir. ügyészeket hat fizetési csoportba sorozza; az I. csoportba a törvényszéki bírák és a velük egyenlő rangú bírák és ügyészek, a II-ikba a kir. ítélőtáblai bírák, a III-ikba a kúriai és a közigazgatási bírák, a IV-ikbe a kúriai és a közig. bírósági tanácselnökök, az V-ikbe a kúriai és a közig. bírósági alelnökök, a VI-ikba a kúria és a közig. bíróság elnöke tartoznak.²³⁾

Az I. csoportban 9, a II-ikban 6, a III-ikban 4, a IV-ikben pedig 2 fizetési fokozat van, amelyekben az előlépés automatikus, a várakozási idő pedig az I. és II. csoportban 3, a III. és IV. csoportban 2 év, amely két év azonban az utóbbiakra csak a magasabb csoportba sorozott állásra történt kinevezéstől számít.²⁴⁾

Nem esnek a bírák rangsorozásába a bírósági titkárok, akik az állami tisztviselők VIII., a bírósági jegyzők, akik a IX., és a bírósági joggyakornokok, akik a X. fizetési osztályba tartoznak.²⁵⁾

A bírák kinevezése az illető fizetési csoport legalsó fokozatába szól.²⁶⁾

A Magyarországtól elszakított területen állomásozott, de később Magyarország területére ájtott (ú. n. „menekült”)

20) 1929: XXX. tc. 69. §. (3)—(10), (12), (17), (19), (25); 21) U. o. 69. §. (20), (21); 22) 1920: XX. tc.; 23) U. o. 4. §.; 24) U. o. 5., 7., 9. §., 1925: IX. tc. 20. §. (1), (2); 25) 5.000/1924. M. E. I. 7.; 26) 1920: XX. tc. 7. §.

közzolgálati alkalmazottaknak a békeparancs hatálybalépte napjáig (1921. júl. 26.) az elszakított területén töltött szolgálati idejét a fizetési fokozatokba való előlépés szempontjából is figyelembe kell venni.²⁷⁾

69. §. A közzolgálati alkalmazottak illetményei.

1. Fizetés. A közzolgálati alkalmazottakat fizetés, lakáspénz¹⁾ és családi pótlék²⁾ illeti meg.

A fizetés az állami tisztviselőknek a szerint a fizetési osztály és fokozat szerint jár, amelybe állásuk be van sorozva;³⁾ ugyanez áll a vmegyei tisztviselőkre, akik illetményeiket az államkincstár terhére kapják.⁴⁾ A fizetési osztályokba nem sorozott vmegyei alkalmazottakat az államiakkal egyenlő illetmények illetik.⁵⁾ A városi tisztviselők állásait is ugyanilyen fizetési osztályokba sorozta a törvény (Budapest kivételével),⁶⁾ és illetményeik ennek megfelelően vannak szabályozva.⁷⁾ Ugyanez történt — törvényes felhatalmazás alapján — a községi alkalmazottak állásaira és fizetésére is.⁸⁾

A szolgálati idő az eskü letételétől számít;⁹⁾ — a fizetés ettől a naptól, magasabb állásra kinevezés esetében pedig — még ha újabb hivatali eskü letétele szükséges is — a kinevezési okirat keltét követő hónap 1-sejétől jár, — ha azonban az okirat a hónap 1-én kelt, már ettől a naptól.¹⁰⁾

A közzolgálati alkalmazottak fizetésének összegét legutóbb 1927-ben állapították meg,¹¹⁾ és bár szabály, hogy a tisztviselők fizetését — a fegyelmi büntetés esetét kivéve — nem lehet leszállítani,¹²⁾ a háztartás egyensúlyának biztosításáról szóló törvény általános felhatalmazást adott a kormánynak „az állami költségvetésben megállapított kiadások” csökkentésére,¹³⁾ amelynek alapján a közzolgálati alkalmazottak és a nyugdíjasok illetményeit már négy ízben csökkentették, a legmagasabb állásúaknál összesen 32, a legalsóbbaknál összesen 17%-kal, akként azonban, hogy a legkisebb fizetés havi 100 P-nél nem lehet kevesebb.¹⁴⁾

Több hivatali álláshoz kötött fizetés egy és ugyanazon egyén részére nem utalványozható.¹⁵⁾

27) 7.000/1925. M. E. 40.

- 1) 1893: IV. tc. 4. §. 2. bek., 12. §., 1923: XXXII. tc. 16. §. 1. bek.; 2) 1912: XXXV. tc., 1917: IX. tc. 14. §. 1. 9—16., XVI.; 3) 1893: IV. tc. 8. §. 1. bek.; 4) 1929: XXX. tc. 70. §. (1), (3); 5) U. o. 70. §. (2); 6) 1923: IV. tc. 1. §.; 7) 1927: V. tc. 49. §., 1929: XXX. tc. 71. §.; 8) 62.000/1926. B. M. 2.; 9) 1923: XXXII. tc. 17. §. 8. bek.; 10) 5.000/1924. M. E. I. 15.; 11) 9.000/1927. M. E.; 12) 1893: IV. tc. 10. §. 1. bek., 5.000/1924. M. E. I. 16., 7.000/1925. M. E. 43.; 13) 1931: XXVI. tc. 4. §. (2) a), 5. §.; 14) 5.000/1931. M. E., 7.000/1931. M. E., 3.000/1932. M. E., 1.400/1933. M. E. 1. §.; 15) 1897: XX. tc. 34. §.

A fizetést *be kell szüntetni* az alkalmazott elhalálózása, szolgálatból kilépése, lemondásának elfogadása, vagy az elbocsátási határozat jogerőre emelkedése hónapjának utolsó napján, — előlépés (kinevezés) esetében az új illetmények esedékességét megelőző napon.¹⁶⁾

A beszüntetett illetményre (ellátásra) vonatkozó igény 1 év elteltével szűnik meg attól a naptól számítva, amelyen a beszüntetést az alkalmazottal közölték, vagy amelyen utoljára teljesített szolgálatot stb.¹⁷⁾

Ha az alkalmazott illetményét vagy ellátását tévesen *alacsonyabb összeggel* állapították meg a neki járónál, a különbözet megtérítését kérheti, de csak ha az illetmény esedékessége és a kérvény benyújtása közt nem telt el 3 évnél hosszabb idő.¹⁸⁾

Ha az alkalmazott részére tévedésből utaltak ki fizetést vagy ellátást, vagy a neki járónál *többet* utaltak ki, a visszamenőleg egy évet meg nem haladó időre kifizetett ilyen illetményeket feltétlenül vissza *kell*, az egy évnél régebbieket pedig csak akkor *lehet* visszakövetelni, ha nem nyer beigazolást, hogy azok felvétele jóhiszeműleg történt.¹⁹⁾ Az ilyen illetmények behajtása közdók módjára történik.²⁰⁾

2. Lakáspénz. A közzolgálati alkalmazottaknak lakáspénzre van igényük.²¹⁾

A lakáspénz összege egyfelől az alkalmazott állásának fizetési osztálya, másfelől a szerint alakul, hogy az állomáshely községe hányadik *lakáspénzosztályba* tartozik. Budapestet ugyanis a törvény az I. lakáspénzosztályba sorozza, és felhatalmazta a kormányt, hogy a többi községet időről-időre ossza be a II—VI. lakáspénzosztályok valamelyikébe. Ezen az alapon történt a besorozás legutóbb 1930-ban.²²⁾

Az alkalmazottak lakáspénzét *összeg szerint* legutóbb 1928-ban állapították meg,²³⁾ ezt az összeget azonban már két ízben csökkentették, előbb 5, utóbb 3, összesen 8%-kal;²⁴⁾ a nyugdíjasok és özvegyek lakáspénzét pedig újra szabályozták, amiről alább lesz szó.

A lakáspénz *kétféle* mértékkel van megállapítva ahhoz képest, hogy az alkalmazottnak van-e legalább 3 olyan családtagja, aki után családi pótlékot kap, vagy nincs; az előbbi esetben a nagyobb, az utóbbiban a kisebb méretű lakáspénzt

- 16) Pszsz. 103. §.; 17) 1934: I. tc. 6. §.; 18) 1912: LXV. tc. 115. §., 1912: XXXV. tc. 20. §. 1. bek.; 19) 9.000/1927. M. E. 11., 23.; 20) 7.000/1925. M. E. 127.; 21) 1893: IV. tc. 2. §. b), 1923: XXXII. tc. 16. §. 1. bek.; 22) U. o. 16. §. 3. bek., 1929: XXXI. tc. 3. §. (2), 2.000/1930. M. E.; 23) 4.000/1928. M. E., 1.230/1929. M. E.; 24) 7.000/1931. M. E. 2., 9. §., 3.000/1932. M. E. 12. §.

kapja. A családi körülményekben és a családi pótlékban, valamint ezzel kapcsolatosan a lakáspénzben beálló változhatósága a következő lakbérnegyedről kezdődik.²⁵⁾

A nyugdíjasok azelőtt kivétel nélkül a kisebb méretű lakáspénzt kapták, sőt azok, akik 15 évnél rövidebb szolgálat után mentek nyugdíjba, valamint az özvegyek még ennél is kisebb összegű lakáspénzt.²⁶⁾

Az 1934: I. tc. ebben a tekintetben lényeges változást teremtett, amennyiben a nyugdíjasok lakáspénzét a szolgálati időhöz arányosította, és ehhez képest az a nyugdíjas, akinek tényleges szolgálati ideje 15 évnél kevesebb volt, a tényleges szolgálatban kapott lakáspénzének 55%-át, akinek szolgálatja 15—25 év volt, annak 70%-át, akinek szolgálatja 25—35 évig tartott, 80%-át, és akinek szolgálatja 35 évet meghaladt, volt lakáspénzének 90%-át kapja minden csökkentés nélkül; az özvegyek pedig annak a kisebb méretű lakáspénznek 50%-át kapják, amely férjüket a tényleges szolgálatban — a lakáspénzcsökkentések előtt — megillette.²⁷⁾

A külföldön szolgálatot teljesített nyugdíjasnak vagy özvegyének az I. lakáspénzosztály szerint kell a lakáspénzt megállapítani.²⁸⁾

Az elvált nő 50%-át kapja az özvegyet megillető lakáspénznek; ha pedig az elvált nőn kívül özvegy is maradt, az ennek járó lakáspénzen az elvált nő és az özvegy a nyugdíjban való részesedés arányában osztoznak.²⁹⁾

Minden alkalmazott, nyugdíjas, vagy özvegy csak egyféle jogcímen kaphat lakáspénzt, még pedig a több közül a magasabbikat kapja.³⁰⁾

Ha a nyugdíjasnak vele közös háztartásban élő, tényleges szolgálatban álló vagy nyugdíjas házastársa is kap az államtól, vagy valamely nyugdíjviszonyosságban álló intézménytől lakáspénzt, teljes összegében csak a magasabb összeget lehet kifizetni, a kisebbeknek pedig csak az 50%-át.³¹⁾

A nyugdíjas és az özvegy lakáspénze a szerint a lakáspénzosztály szerint jár, amelybe az a község tartozik, ahol az alkalmazott utoljára tényleges szolgálatot teljesített.³²⁾

A lakáspénz a kinevezés (áthelyezés) napját követő lakbérnegyed első napjától jár, és azt azelőtt előleges évnegyedes részletekben utalványozták;³³⁾ — 1932 óta azonban, bár

25) 5.600/1924. M. E. I. 5., 9.800/1932. M. E. I. §. (1); 26) 5.600/1924. M. E. II. 1.; 27) 1934: I. tc. 4. §. (1)—(4); 28) U. o. 4. §. (5); 29) U. o. 4. §. (7); 30) U. o. 4. §. (8), 5.600/1924. M. E. I. 8.; 31) 1934: I. tc. 34. §. (9); 32) U. o. 4. §. (1); 33) 1893: IV. tc. 13. §. 2. b).

a lakáspénzigény keletkezésére, változására és megszűnésére vonatkozó jogszabályok érintetlenek maradtak, — a lakáspénzt előleges havi részletekben fizetik.³⁴⁾ Ezzel kapcsolatban gondoskodik a rendelet arról is, hogy: 1. az alkalmazott (nyugdíjas, özvegy) szintén havonként (a hónap 5-ig) fizetheti lakbérét (de nem a mellékszolgáltatásokat is); 2. azokat a tartozásokat, amelyeknek esedékességét arra való tekintettel állapították meg, hogy a lakáspénz évnegyedes előleges részletekben jár, az adós ezután — hátraléki kamatok nélkül — három egyenlő havi részletben fizetheti.³⁵⁾

Ha az alkalmazott természetben kap lakást, meg van állapítva, hogy milyen állású tisztviselőt hány szobából álló lakás illeti. Ha azonban a megállapítottnál kisebb lakást kap, semminő pótlékra nincs igénye.³⁶⁾

A természetben kapott lakással nem jár együtt a fűtés és a világítás; ezek költségeit az alkalmazott sajátjából köteles fedezni.³⁷⁾

3. Pótlékok.

A) Családi pótlék. Igényük van a családi pótlékra a tényleges szolgálatban álló, valamint a nyugdíjas állami, vmegyei, községi, államvasuti stb. alkalmazottaknak.³⁸⁾ Kötelezővé tette a törvény a családi pótlékot a városi alkalmazottak javára is.³⁹⁾

Nő-alkalmazottnak csak akkor jár családi pótlék, ha a gyermek atyja meghalt, vagy holtan nyilvánított, vagy teljesen keresetképtelen, és nincs állandó ellátása vagy jövedelme; továbbá ha a nő a gyermek atyjától különváltan él, a gyermek pedig az anya gondviselése alatt áll, és eltartásáról is ő gondoskodik. Az özvegy anyát megilleti a családi pótlék újra férjhezmenetele esetére is.⁴⁰⁾

Jár pedig a családi pótlék: a) a feleség után,⁴¹⁾ még ha van is keresete,⁴²⁾ — kivéve azonban, ha a feleség az államnál, vagy ezzel nyugdíjviszonyosságban álló intézménynél szolgálatban áll, vagy ilyentől ellátásban részesül;⁴³⁾ — b) az ellátatlan törvényes vagy törvényesített édes vagy mostoha gyermek után a 16., 20., illetőleg 24. életév betöltéséig.⁴⁴⁾

Engedélyezhető a családi pótlék — méltánylást érdemlő körülmények közt, ha azt a vagyoni viszonyok is indokolják — a közös háztartásban élő, és saját jövedelemmel nem ren-

34) 9.800/1932. M. E. I. §. (1); 35) U. o. 3., 4. §.; 36) 1893: IV. tc. 2. §. 5. bek., 5.600/1924. M. E. I. 9.; 37) 7.000/1925. M. E. 48. (1); 38) 1912: XXXV. tc. 1. §., 1917: IX. tc. 14. §. I., 1921: XXIII. tc. 9. §. 2. bek.; 39) 1917: IX. tc. 14. §. XVI.; 40) 1912: XXXV. tc. 4. §.; 41) 6.700/1918. M. E. XVI.; 42) 7.000/1925. M. E. 69.; 43) 3.000/1932. M. E. 15. §. (3); 44) 1912: XXXV. tc. 3. §., 7.000/1925. M. E. 66.

delkező olyan más családtag után is, akít az alkalmazott keresményéből tart el.⁴⁵⁾ Ilyen családtagok: a törvényes életkort elért gyermekek, az apa, az anya, a teljesen árva unoka, de csak ha kizárólagosan az alkalmazott tartja el őket, és ha azok munka- és keresetképtelenek, vagyontalanok, külön jövedelmük vagy keresetük nincs, ha a háztartásban nincs önálló keresetű családtag, az eltartott családtagnak pedig nincs eltartásra köteles közelebbi rokona. A felsoroltak közé tartozik az örökbefogadott gyermek akkor is, ha az örökbefogadóval nem áll vérrokonságban.⁴⁶⁾

A családi pótlék igénylésére jogosult alkalmazottak — alkalmazásuk természetéhez képest — négy csoportba vannak osztva;⁴⁷⁾ — a családi pótlék összege e csoportok szerint különböző, és azokhoz igazodik az életkor is, amelynek betöltéséig a családi pótlék jár. Ez az életkor az 1. csoportbelieknél a 24., a többieknél a 16. életév,⁴⁸⁾ csak az I. osztályú műszaki altisztek gyermekeire a 20. életév.⁴⁹⁾ Életkor szempontjából az örökbefogadott gyermek a törvényessel egy tekintet alá esik.⁵⁰⁾

A 16. és a 20. életév betöltése után is engedélyezhető a családi pótlék, ha a gyermek kiváló eredménnyel folytatja tanulmányait — ezeknek befejezéséig, de legfeljebb a 24. életév betöltéséig.⁵¹⁾ A tanulmányok folytatását és a kiváló eredményt évenként kétszer: februárban és júliusban kell igazolni, és az ilyen családi pótlékot évenként kétszer (márciusban és augusztusban) utólagosan kell kifizetni.⁵²⁾

A családi pótlékok összegét legutóbb 1932-ben állapították meg.⁵³⁾ A családi pótlék havonként előre jár, mégpedig újszülött gyermek után születése, a feleség után a bejelentés hónapjának 1-sejétől; a kivételesen vagy az újra engedélyezett családi pótlék az engedély keltét követő hó 1-sejétől.⁵⁴⁾

B) Hadipótlék. A világháborúban résztvett olyan közszolgálati alkalmazottak, akik legalább 12 hónapot töltöttek arcvonalbeli szolgálatban, vagy akik ennyi időt megsebesülésük, vagy hadifogságba jutásuk miatt nem tölthettek ott el, hadipótlékban részesülnek,⁵⁵⁾ amely mindaddig nem esett csökkentés alá.

C) Városi tisztviselők pótlékai. A thjogú és a megyei városok tisztviselőiknek — miniszteri jóváhagyás mellett —

45) 1912: XXXV. tc. 9. §.; 46) 7.000/1925. M. E. 70., 11.000/1926. M. E. 9.; 47) 1917: IX. tc. 14. §. II.; 48) U. o. 14. §. IV.; 49) 7.000/1925. M. E. 66.; 50) 3.000/1927. M. E. 4.; 51) 1912: XXXV. tc. 8. §.; 52) 4.200/1928. M. E. 6.; 53) 3.000/1932. M. E. 15. §. (1), (2); 54) 7.000/1925. M. E. 61. (1), 72., 73.; 55) 1923: XXXII. tc. 15. §. ut. bek., 7.000/1925. M. E. 45. o), p).

az államiakénál magasabb illetményeket állapíthatnak meg.⁵⁶⁾ Ezt a jogot a törvény újabban akként korlátozta, hogy ilyen külön- (pót-) illetményt csak akkor lehet megállapítani, ha azt a város közigazgatási ügyeinek vagy üzemeinek bonyolult vagy felelősségteljes volta indokolja, a város anyagi ereje pedig megengedi; ez a pótilletmény azonban nem haladhatja meg az alapilletmény 50 %-át. A pótilletményen kívül még csak néhány vezető tisztviselő részére lehet költségátalányt (képviselői atalányt) megállapítani, és ezeken, továbbá az esetleg megállapított utiátalányon, vagy külön megbízás alapján teljesített munkálatokért és eljárásokért engedélyezett atalányösszegeken kívül a városi alkalmazottak semmi néven nevezendő külön illetményben, tiszteletdíjban stb. nem részesíthetők, kivéve az egyszersmindkorra szóló jutalmakat és segélyeket.⁵⁷⁾

D) Rendőrségi pótdíj. A m. kir. állami rendőrségnek fegyver- és egyenruhaviselésre jogosult tagjai, orvosai és detektívjei rendőrségi pótdíjban részesülnek, amelyet nyugdíjazásuknál is beszámítható javadamazásnak kell tekinteni akkor, ha a nyugdíjazás 40 évi szolgálat, vagy a 60-ik életév betöltése után, vagy azon az alapon történt, hogy az alkalmazott mindennemű szolgálatra alkalmatlan.⁵⁸⁾ Be kell számítani a pótdíjat a hátramaradottak ellátásánál is, de csak akkor, ha a tényleges szolgálatban elhalt férj kapta a pótdíjat, vagy a nyugállományban elhalt férj nyugdíjába azt beszámították.⁵⁹⁾

E) Bírói képesítési pótlék. Jár a bírói képesítésű bírának és bírósági, valamint igazságügyi fogalmazási és kincstári jogügyigazgatósági alkalmazottaknak (titkárok, jegyzők, joggyakornokok stb.). Fizetés-természetű, a nyugdíjba is beszámít, és előzetes félelvi részletekben fizethető ki.⁶⁰⁾

A bírói képesítési pótlék összegét a törvény állapította meg,⁶¹⁾ amelyet a fizetéssel azonos mértékben csökkentettek, — a nyugdíjasokét azonban 50 %-kal.⁶²⁾

F) Vizsgálóbírói pótlék illeti meg a vizsgálóbírót, és

G) ügyészi működési pótlék az elsőfolyamodású ügyésznél működő kir. ügyészeket,⁶³⁾ amelyeket a fizetéssel azonos mértékben csökkentettek.⁶⁴⁾

H) Főispáni pótlék illeti meg azt a főispánt, aki ideiglenesen két olyan főispáni állást tölt be, amelyek nincsenek

56) 1912: LVIII. tc. 14. §. ut. bek.; 57) 1927: V. tc. 49. §. (3)—(7); 58) 1930: XXVI. tc. 1., 2. §., 3.260/1930. M. E. 14., 16. §. 59) 1930: XXVI. tc. 3. §., 3.260/1930. M. E. 5. §.; 60) 1930: XLIII. tc. 1., 4. §.; 61) U. o. 3. §.; 62) 5.000/1931. M. E. 1. §. (5), 7.000/1931. M. E. 1. §. (6), 6. §. (5), 3.000/1932. M. E. 2. §. (1), 8. §. (4), 1.400/1933. M. E. 2. §.; 63) 1920: XX. tc. 17. §. 2. bek.

állandóan összekapcsolva. Ez a pótlék a fizetés felének felel meg, de a nyugdíjba nem számítható be.⁶⁴⁾

4. Napidíj és utazási költség. Hivatalos kiküldetések esetében igénye van a kiküldöttnek napidíjra és utiköltségeinek megtérítésére.⁶⁵⁾

A *napidíjak* összegét rendelet szabályozza,⁶⁶⁾ mégpedig —takarékosági szempontból — szinte szűkkeblű szigorúsággal. Elrendeli, hogy hivatalos kiküldetéseket csak elkerülhetetlenül szükséges esetekben, és a legszűkebb körben szabad elrendelni és foganatosítani.⁶⁷⁾ Ha a *belföldi* kiküldetés 24 órát nem halad meg, és a menetrendszerű indulási és visszaérkezési idő közt: a) nincs 6 óránál több idő, napidíj egyáltalában nem jár; b) 6—8 órai időre a napidíj $\frac{1}{4}$ -e; c) 8—18 órára fele, és d) csak 18 órán túlterjedő időre számítható fel a teljes napidíj. Ugyanez áll az állomáshely *külső területére* történt kiküldetés esetében.⁶⁸⁾ Az a) és b) alatti rendelkezést kell alkalmazni több napi kiküldetés esetében is, ha a kiküldött naponként *visszatérhet* állomáshelyére, és az oda- és visszautazás költsége kevesebb a napidíj felénél. A naponkinti *visszatérést* el is lehet rendelni akkor, ha a visszaérkezés és az újraindulás közt 12 óránál több idő van.⁶⁹⁾ A kiküldetés tartamába eső *vasár- és ünnepnapra* csak utiköltség számítható, ha a kiküldött állomáshelyére *visszatérhet*.⁷⁰⁾

Az I—V. fizetési osztályú tisztviselők I., a VI—XI. fizetési osztályúak a II., a többi alkalmazottak a III. osztályú *vasúti menetdíjat* számíthatják fel.⁷¹⁾ Amely alkalmazottnak igénye van *arcképes igazolványra*, csak a kedvezményes menetárat számíthatja fel — arra való tekintet nélkül, hogy kiváltotta-e az igazolványát, vagy sem; — első kiküldetésekor azonban felszámíthatja a térítési díjnak átala viselt részét, de a kiállítási és a meghosszabbítási díjat nem.⁷²⁾

Külföldi kiküldetés csak minisztertanácsi hozzájárulással történhetik, és erről a külügyminisztert értesíteni kell. Ugyanegy ügyben egynél több tisztviselő csak fontos ügyben, és mindig csak olyan küldhető ki, aki kellő nyelvismerettel rendelkezik.⁷³⁾

Mindezek a rendelkezések irányadók a *vmegyei* alkalmazottakra is.⁷⁴⁾

Az átköltözködési illetményekkel kapcsolatos *áthelyezéseket* az elkerülhetetlenül szükséges esetekre kell korlátozni, az *átalányokat* pedig felül kell vizsgálni.⁷⁵⁾

64) 1929: XXX. tc. 95. §. (4); 65) Pszsz. 145. §.; 66) 7.100/1930. M. E. 3.; 67) U. o. 1., 2.; 68) 7.600/1930. M. E. 1., 3.; 69) U. o. 2.; 70) 7.100/1930. M. E. 9.; 71) U. o. 11.; 72) 6.340/1931. M. E.; 73) 7.100/1930. M. E. 12., 13.; 74) U. o. 16.; 75) U. o. 14., 15.

5. Átköltözködési illetmények. A hivatalból (nem saját kérelmére) áthelyezett közszolgálati alkalmazottak átköltözködési illetményekre van igénye.⁷⁶⁾

A szolgálatra *berendelt nyugdíjasnak* csak akkor jár átköltözködési illetmény, ha más helyre kap szolgálati beosztást, mint ahol utolsó állomáshelye volt;⁷⁷⁾ az *elbocsátott* vagy *végkielelített* alkalmazottat pedig egyáltalában nem illeti meg.⁷⁸⁾ Ha a *házastársak* mindenike alkalmazott, és őket együtt helyezik át, átköltözködési illetményeket csak az egyik, mégpedig az kap, akinek nagyobb összegűre van igénye.⁷⁹⁾

Az átköltözködési illetmények az után az állás után járnak, amelyet az alkalmazott a tényleges áthelyezéskor betöltött.⁸⁰⁾

Az átköltözködési illetmények: a) utazási, és b) szállítási költségből, továbbá c) átköltözködési átalányból állnak.⁸¹⁾

Utazási költség jár az alkalmazottnak, a vele átköltözködő, családi pótlékra jogosult családtagoknak, és az I—VI. fiz. osztályú alkalmazott két, a VII—XI. fiz. osztályú alkalmazott egy cselédjének.⁸²⁾

Szállítási költség címén a tényleg átszállított bútoroknak stb. a régi állomáshelyről az új helyre szállításával, és a tényleg igénybevett bútorszállító kocsinak a szállítóhoz visszaszállításával felmerült és fuvarlevéllel igazolt költségek megtérítése igényelhető. Tengelyen szállítás esetében szállítási költség nem számítható fel.⁸³⁾

Átköltözködési átalány a bútorok és egyéb málhák csomagolásával, azoknak az állomáshoz és onnan az új lakáshoz fuvarozásával járó, valamint az átköltözködéssel egybekötött összes egyéb kiadásoknak (bútorszállító kocsi használati díja, biztosítási költségek stb.) fedezésére szolgál.

Az átalány összege tarifaszzerűen van megállapítva egyfelől az alkalmazott állásának fizetési osztálya, másfelől a szerint, hogy az alkalmazottnak egyáltalában nincs, vagy legfeljebb csak két családtag után van, avagy három vagy több családtag után van családi pótléka.⁸⁴⁾

1925. január 1-től kezdve átköltözködés alkalmával napi, bérkocsi-, vagy bárminő más díjat nem lehet felszámítani.⁸⁵⁾

6. *Hatáskör illetményügyekben*. A közszolgálati alkalmazottak illetmény-igényei ügyében felettes hatóságai határoznak; — határozataik ellen a törvényben megjelölt esetekben panasszal lehet fordulni a közig. bírósághoz.⁸⁶⁾

76) 1.100/1925. M. E. 39.; 77) U. o. 41.; 78) U. o. 42.; 79) U. o. 43.; 80) U. o. 44.; 81) U. o. 45.; 82) U. o. 46., 48.; 83) U. o. 50.; 84) U. o. 52.; 85) U. o. 53. 86) 1896: XXVI. tc. 27., 45., 83. §.

70. §. A közzolgálati alkalmazottak kedvezményei.

1. **Fizetési előleg.** Az olyan állami és vmegyei alkalmazott, aki szolgálatának minden tekintetben megfelel, ha betegség, családi körülmények, vagy anyagi csapások következtében önhibáján kívül szorult anyagi helyzetbe jut, kérelmére egy havi — kivételesen két havi — fizetésének megfelelő összegű kamatmentes fizetési előleget kaphat, amelyet 6, illetőleg 12 havi egyenlő részletekben kell visszafizetnie.

Nem kaphat fizetési előleget az *ideiglenes* alkalmazott, az ideiglenes szolgálatra berendelt *nyugdíjas*, a *rendelkezési állományba* helyezett és a *szabadságolt* alkalmazott, — továbbá a *díjnok* és a *kisegítő szolgálta*. Az olyan *ideiglenes alkalmazott* azonban, aki előzőleg végleges vagy ideiglenes minőségben már volt alkalmazva, és nyugdíjra jogosító szolgálati ideje a 9 évet, 6 hónapot és 1 napot meghaladja, részesülhet fizetési előlegben.

Újabb fizetési előleget nem kaphat senki az előbbi előleg visszafizetési idejének lejárta előtt, még ha korábbi előlegét visszafizette is.¹⁾

A fizetési előleget az illetékes miniszter (a legf. áll. számvevőszék elnöke), vagy az utalványozási joggal felruházott az a hatóság engedélyezi, amelyet erre az illetékes miniszter feljogosít.²⁾ A vmegyei alkalmazottnak a fizetési előleget az alispán engedélyezi.³⁾

Az engedélyezhető összes fizetési előlegek együttevénem haladhatják meg az illető költségvetési címen előírányzott évi fizetések 4 %-át. Az előlegek visszafizetéséből visszafolyó összegeket is fel lehet használni előlegek engedélyezésére; de ezekkel együtt sem lehet több a künnlévő összeg az összes fizetések 4 %-ánál, — és arra is gondot kell fordítani, hogy a váratlanul felmerülhető szükségletre is álljon mindig megfelelő fedezet rendelkezésre. Az egyik költségvetési címen esetleg fel nem használt összeget egy másik költségvetési cím alá tartozó alkalmazottak fizetési előlegére nem lehet fordítani.⁴⁾

A fizetési előleg levonásának kezdő időpontja az engedélyezést követő második hónap 1-seje.⁵⁾

2. **Jutalom. Segély.** Az a közzolgálati alkalmazott, aki rendkívüli szolgálatot teljesít, *jutalomban* részesíthető.

1) 3.000/1927. M. E. 3. (1), (3), (6)–(9); 2) U. o. 3. (5); 3) 77.372/1929. B. M.; 4) 3.000/1927. M. E. 3. (10), (12), (14); 5) U. o. 3. (15).

Tisztviselő 2.000 P-t, altiszt 400 P-t meghaladó összegű jutalmat csak a király (államfő) engedélyével kaphat.⁶⁾

Azt a tényleges szolgálatban álló közzolgálati alkalmazottat (gyakornokot is), aki önhibáján kívül nagyon megszorul, *segélyben* lehet részesíteni.⁷⁾

A városi tisztviselők póttelteményeinek korlátozására vonatkozó rendelkezés nem zárja ki azt, hogy a városi tisztviselőt jutalomban vagy segélyben ne részesítsék; — erre a célra azonban csak a városi költségvetésben „Jutalmak és segélyek” címén felvett összeget lehet felhasználni.⁸⁾

3. **Vasúti díjkedvezmény.** Az igényjogosult közzolgálati alkalmazottak arcképes igazolvány alapján utazási kedvezményben részesülnek, amely igazolvány a személyazonosság igazolására is szolgál.

Az arcképes igazolvány váltására *igényjogosultak* a hivatali esküt tett, nyugdíjigényű államí, vmegyei, városi és községi alkalmazottak és nyugdíjasok, valamint családi pótlékban részesülő feleségeik, továbbá özvegyeik, családi pótlékban részesülő édes, mostoha és örökbefogadott gyermekeik.⁹⁾ Igényjogosultak továbbá az állami borítal- és hús-fogyasztási adó kezelésével megbízott városi alkalmazottak;¹⁰⁾ a vmegyei tűzrendészeti felügyelők;¹¹⁾ a díjtalan közíg. gyakornokok;¹²⁾ valamint azok a nyugdíjasok és özvegyeik is, akiknek nyugdíját (az 1934: I. tc. alapján) be kellett szüntetni.¹³⁾

Nem tarthatnak igényt arcképesigazolvány megváltására az illetményeik beszüntetése mellett *szabadságolt*, a *felfüggesztett*, és a fegyelmi úton *hivatalvesztésre ítélt* alkalmazottak, valamint családtagjaik sem.¹⁴⁾

A vasúti kedvezmény az alkalmazottat és családtagjait csak akkor illeti meg, ha arcképes igazolványukat kiváltották.¹⁵⁾ Az 1 évre érvényes igazolványért (az első kiállítás és az évenkénti érvényesítési díjon kívül) személyenként évi 24 P térítés jár az államvasútnak, amelyből a családfő és felesége után 16 P-t az államkincstár visel, — a többlet 8 P-t, valamint a gyermekek egész 24 P térítését az alkalmazott köteles fizetni.¹⁶⁾

A gyermekek részére váltható azonban csak a nyári hónapokra (jún. 15—szept. 15.) érvényes igazolvány is, amelynek térítési díja 4 P, és ennek a felét az államkincstár viseli.¹⁷⁾

6) Pszsz. 238., 239. §.; 7) U. o. 242., 243. §.; 8) 1927: V. tc. 49. §. (7); 9) 4.981/1926. B. M. eln. 1., 2.; 10) 4.760/1929. B. M. eln.; 11) 40.946/1930. B. M.; 12) 1.112/1933. B. M. eln.; 13) 4.161/1934. B. M. eln.; 14) 4.981/1926. B. M. eln. 3.; 15) U. o. 4.; 16) 3.653/1931. B. M. eln.; 17) 4.637/1928. B. M. eln.

A kedvezmény a tényleg használt kocsiosztály rendes menetdíjának 50 %-a.¹⁸⁾

Új kinevezés vagy áthelyezés esetében az alkalmazott az átköltözködési ingóságai után 50 %-os fuvardíjkedvezményben is részesül.¹⁹⁾

Az állandóan vidéken lakó és Budapesten hivatalba járó, vagy az állandóan Budapesten lakó és vidéken hivatalba járó közszolgálati alkalmazottak, ha arcképes igazolványukat megváltották is, 30 lapos menetdíjfűzetet válthatnak.²⁰⁾

4. Közlekedési segély. A Budapesten állomásozó állami és vmegyeyi alkalmazottak (1925. júl. 1-től kezdve) közlekedési segélyben részesültek, amelyet 1932-ben egyfelől összegszerint is csökkentettek, másfelől teljesen megvonták a VII. fizetési osztályú tisztviselőknél magasabb állásúaktól.²¹⁾

5. Adómentesség. Az állami és a thatósági alkalmazottak, továbbá a nagy- és kisközségi jegyzők mentesek a hivatalukkal járó fizetésük és nyugdíjuk után a thatósági és a községi pótdadó, valamint az útdadó alól.²²⁾

Az állami, a thatósági és a községi alkalmazottak mentesek a kézi közmunka-kötelezettség alól is.²³⁾

Az állami és a thatósági alkalmazottak mentesek a vámdíjak alól.²⁴⁾

6. Az illetmények végrehajtás alól mentessége. A közszolgálati alkalmazottak hivatali járandóságaira, vagyis — a lakáspénz, illetőleg a lakbérnyugdíj kivételével — végrehajtás alá vonható illetményeikre, illetőleg nyugdíjaikra nem lehet végrehajtást vezetni, csak az adós feleségét, felvagy lemenő rokonait illető, és a törvénytelen (házasságon kívül született) gyermek javára megállapított tartási követelések érvényesítése végett.²⁵⁾ Ilyen követelések fejében pedig le lehet foglalni a közszolgálati alkalmazott fizetésének és fizetés természetével bíró pótlékának felét; — de nem foglalható le a lakáspénz, és nem foglalható le a nyilvános szolgálat teljesítésével felmerült költségek fedezésére járó illetmények.²⁶⁾

A lakáspénz csak lakbérkövetelés fejében foglalható le; ezenkívül csak olyan kötelezettség fejében, amelyet a közszolgálati alkalmazott lakóháznak a saját részére építése vagy megvétele végett lakáspénzének lekötésével közokiratban vállalt.²⁷⁾

18) 4.574/1927. B. M. eln. 2.; 19) 4.637/1928. B. M. eln.; 20) 3.402/1931. B. M. eln.; 21) 7.000/1925. M. E. 46., 3.000/1932. M. E. 5. §.; 22) 1886: XXII. tc. 138. §.; 23) 1890: I. tc. 49. §. 16., 24. bek.; 24) U. o. 99. §. 5., 10.; 25) 1918: XII. tc. 8. §. 2. bek. 1.; 26) 1929: XIV. tc. 6. §.; 27) 1908: XLI. tc. 6. §. 2. bek.

A családi pótlékot sem átruházni, sem elzálogosítani, sem lefoglalni nem lehet — egyedüli kivételével a gyermek után élvezett családi pótléknak, amelyet a gyermek tartása végett a reá eső aránylagos összeg erejéig végrehajtás alá lehet vonni.²⁸⁾

7. Szabadságidő. Az állami közigazgatási alkalmazottaknak szabadságidőre való igényét törvény nem állapítja meg; a szabadságidőre vonatkozó szabályok tehát a különböző hatóságoknál különbözők. Altaláiban a főiskolai képesítésű tisztviselőknek évenként 6 heti, a középiskolásoknak 4 heti, a többi alkalmazottaknak 2—3 heti szabadságidőt szoktak engedélyezni.

Szabály, hogy a szabadságidő engedélyezésénél a szolgálat követelményeire figyelemmel kell lenni,²⁹⁾ hogy továbbá a szabadság egy huzamban 1 évnél nem tarthat tovább, és 1 évnél hosszabb szabadságot csak a minisztertanács, és csak olyan feltétellel engedélyezhet, ha a tisztviselő az 1 éven túl terjedő szabadságidőre lemond az illetményeiről. Ez az idő nyugdíj szempontjából nem is számít be a szolgálatba, de a szolgálatot nem szakítja meg.³⁰⁾

A szabadságidőt egyhuzamban kell eltölteni, és részletekben az csak az engedélyező hatóság beleegyezésével tölthető. A szabadságidőnek esetleges kényszerű meghosszabbítását pedig idejében kell kérni a főnöktől.³¹⁾

Az engedély nélkül távozás, vagy a szabadságnak engedély nélkül meghosszabbítása fegyelmi vétség. Ha az engedély nélkül és igazolatlanul elmaradó alkalmazott két ízben történt felhívás ellenére, vagy az ismeretlen helyen tartózkodó a Budapesti Közlönyben háromszor egymásután közölt felhívásra nem jelentkezik, olyan elbírálás alá esik, mintha állásáról lemondott volna.³²⁾

A vmegyeyi tisztviselőknek 3 napot meg nem haladó szabadságidőt hivatali főnökük (alispán, árvaszéki elnök, főszolgabíró) adhat. A főiskolás tisztviselők évenként legfeljebb 6 heti, a többiek legfeljebb 4 heti szabadságidőt kaphatnak, mégpedig az alispán a közgyűléstől, a többiek az alispántól.³³⁾

A bírák és kir. ügyészek részére a törvény biztosít 8, illetőleg 6 heti szabadságidőt.³⁴⁾

A bírósági segéd- és kezelőszemélyzetnek az elnök legfeljebb 4 heti szabadságidőt engedélyezhet.³⁵⁾

28) 1912: XXXV. tc. 17. §. 2—4. bek., 1929: XIV. tc. 6. §.; 29) Pssz. 248. §.; 30) U. o. 246., 247. §.; 31) U. o. 251., 252. §.; 32) U. o. 253., 254. §.; 33) 125.000/1902. B. M. 33. §.; 34) 1869: IV. tc. 18. §., 1887: XXX. tc. 2., 9—14. §., 1896: XXVI. tc. 7. §.; 35) 1887: XXX. tc. 11., 12. §., 124.300/1896. M. E. 31. §.

III. Fejezet. A közzolgálati alkalmazottak felelőssége.

71. §. A közzolgálati alkalmazottak büntetőjogi és magánjogi felelőssége.

A közzolgálati alkalmazottak felelőssége három irányú: büntetőjogi, magánjogi, és fegyelmi.

1. **Büntetőjogi felelősséggel** tartozik a közzolgálati alkalmazott a büntetőtörvényekbe ütköző cselekményért. A megtorlás a rendes bünvádi eljárás útjára tartozik, amit a törvény a bírákra vonatkozólag mond ki kifejezetten.¹⁾

Ha valamely hatósági tag vagy közeg hivatali hatáskörében hivatalból üldözendő bűncselekménynek jut a tudomására, köteles azt a birtokába jutott adatokkal és bizonyítékokkal együtt a kir. ügyészségnél feljelenteni, és köteles a bűncselekmény nyomainak fenntartása, valamint a bűnjelek és más bizonyíték megőrzése iránt intézkedni.²⁾ Ez az általános rendelkezés áll arra az esetre is, amikor a bűncselekményt közzolgálati alkalmazott követte el.

Ha a fegyelmi eljárást olyan cselekmény miatt rendelték el, amely valaminő hivatalból üldözendő bűncselekmény tényálladékát is kimeríteni látszik, köteles az eljáró hatóság erről a kir. ügyészséget vagy járásbírószágot — a bünvádi eljárás megindításához szükséges adatok közlése mellett — azonnal értesíteni.³⁾

2. **Magánjogi felelősség.** A közzolgálati alkalmazott magánjogi felelőssége abban áll, hogy a hivatalos eljárásával okozott károkért kártérítéssel tartozik. Az erre vonatkozó hatályos rendelkezések a következők.

A vagyonkezeléssel megbízott állami tisztviselő által ebben a minőségében a közalapoknak vagy magánosoknak okozott károkért a kártérítési kötelezettség — a visszkereseti jog fenntartása mellett — első sorban az államkincstárt terheli.⁴⁾

A hivatali büntetből eredő kárt a büntetett, és ha többben vannak: azok egyetemlegesen kötelesek megtéríteni.⁵⁾

1) 1871: VIII. tc. 6. §.; 2) 1896: XXXIII. tc. 87. §.; 3) 1929: XXX. tc. 94. §. (1); 4) 1897: XX. tc. 59. §.; 5) 1871: VIII. tc. 9. §.

Mindazokért a károkért, amelyeket a bírák és a bírósági hivatalnokok hivatalos minőségben elkövetett sikkasztással magánfeleknek okoztak, az állam felelős. Az ilyen károk megtérítésére nézve az illetőknek bárhol és bármikor található vagyonából az államkincstárnak visszkereseti joga van.⁶⁾

Teljes kártérítéssel tartozik továbbá a bíró vagy a bírósági hivatalnok mindazért a kárért is, amelyet hivatalos eljárásában cselekvése vagy mulasztása által valakinek akár szándékosan, akár vétkes gondatlanságból okozott, ha az a törvényben meghatározott jogorvoslattal nem volt elhárítható.⁷⁾ Ez a felelősség áll azokra a *thatósági* és *közszégi* alkalmazottakra is, akik a polgári peres vagy perenkívüli ügyben, bírói meghagyásra vagy megkeresésre, hivataluknál fogva kötelesek voltak eljárni.⁸⁾

Ugyanígy állapítja meg a törvény általában a *thatósági tisztviselők*⁹⁾ és a *közszégi elöljárók és egyéb alkalmazottak*¹⁰⁾ kártérítési felelősségét is.

A bírák és a bírósági hivatalnokok ellen azonban a kártérítési kereset csak akkor indítható meg, ha a kereshetőséget a fegyelmi bíróság előzetesen megállapította.¹¹⁾

Elévül a kártérítési kereset a bírák és a bírósági hivatalnokok, valamint az államkincstár ellen is, ha azt, illetőleg a fegyelmi eljárást a károsult a károkozó cselekménynek vagy mulasztásnak elkövetésétől számított 1 év alatt, — és ha a fegyelmi bíróság a kártérítési kereshetőséget már megállapította, a polgári pert a megállapító határozatnak kézbesítésétől számított 30 nap alatt meg nem indította.¹²⁾

Az *önkormányzati* alkalmazottak ellen a kártérítési keresetet az illetékes bíróság előtt kell folyamatba tenni; a konok perlekedőket pedig valamely jótékony *thatósági* intézet, illetőleg a közszégi szegényalap javára 1000 P-ig terjedhető pénzbírsággal lehet büntetni, és őket a perköltségekben el kell marasztalni.¹³⁾

Az az alkalmazott, aki illetékes felsőbb hatóságának jogos hatáskörében kiadott meghagyásából és ennek megfelelően járt el, a kárért nem felelős; a keresetet tehát azok ellen kell indítani, akik a törvénytelen cselekményt elrendelték. A *thatósági bizottságnak*, a *kisgyűlésnek* és a *képviselőtestületnek* azok a tagjai, akik a törvénytelen cselekményhez (szavazatukkal) hozzájárultak, a károsulttal szem-

6) 1871: VIII. tc. 19. §. 2., 3. bek.; 7) U. o. 66. §.; 8) U. o. 67. §.; 9) 1886: XXI. tc. 89. §.; 10) 1886: XXII. tc. 86. §.; 11) 1871: VIII. tc. 68. §.; 12) U. o. 72., 74. §.; 13) 1886: XXI. tc. 89. §., 1886: XXII. tc. 86. §.

ben egyetemlegesen felelősek, — egymásközt azonban a kárterítésre egyenlően vannak kötelezve.¹⁴⁾

Ha a károsult az elmarasztalt alkalmazott vagyontalansága miatt, vagy azért nem kaphat kielégítést, mert nem lehet kideríteni, hogy a sérelmes határozatra kik szavaztak, a kárt — a visszkereseti jog fennmaradása mellett — a thatóság, illetőleg a község téríti meg. — A pénzkezelő alkalmazott által okozott kárért elsősorban ő maga, — másodsorban azok felelősek, akik a pénzkezelésre felügyelni voltak kötelesek, ha kötelességüket vagy éppen nem, vagy nem szabályszerűen teljesítették.¹⁵⁾

A thatósági alkalmaztatásból folyó felelősség mindaddig tart, amíg a thatóság a tisztviselőt a felelősség alól fel nem mentette. Ez a felmentés azonban csak a fegyelmi felelőséget szünteti meg, — a magánjogi és a büntetőjogi felelőség ellenben érintetlen marad.¹⁶⁾

72. §. A közzszolgálati alkalmazottak fegyelmi felelőssége.

1. Általában. A fegyelmi felelősség a szolgálati viszonyból eredő kötelességek megsértéséből támad. Ebből következik, hogy fegyelmi felelősség nem érvényesíthető azzal szemben, aki nem áll, vagy már nem áll szolgálati viszonyban.

A fegyelmi felelősségre vonásnak és a fegyelmi büntetésnek pedig nem az a célja, hogy megtorolja a szabályellenes magatartást, hanem egyfelől az, hogy a megtorlással fenyegetés, illetőleg a fegyelmi büntetés kiszabása az alkalmazottat a kötelességszerű viselkedésre készítse, arra mintegy erkölcsileg kényszerítse, — másfelől az, hogy törvényes módot nyújtson a szolgálati kötelekből eltávolítására annak, aki a hivatali kötelességekkel és a hivatal tekintélyével össze nem egyeztethető magatartást tanúsít.

A nyugdíjas tisztviselő nem áll többé tényleges szolgálatban, tehát ellene ösztönző fegyelmi büntetés alkalmazásának nem volna többé lehetősége. Bizonyos tekintetben (cím, rang stb.) azonban nem szűnt meg vele szemben a szolgálati viszony. Ha tehát a nyugdíjas olyan súlyos bűncselekményt követ el, vagy olyan botrányos viselkedést tanúsít, amely a közzszolgálat tekintélyével nem fér össze, ellene is megindítható a fegyelmi eljárás, de vele szemben csak a legsúlyosabb fegyelmi büntetés: a hivatalvesztés alkalmaz-

14) 1886: XXI. tc. 90. §., 1886: XXII. tc. 87. §.; 15) 1886: XXI. tc. 86. §., 1886: XXII. tc. 88. §.; 16) 1886: XXI. tc. 92. §.

ható, amely a szolgálati viszonyt véglegesen és teljesen megszünteti, és a nyugellátásnak, valamint a hivatali címnek, rangnak és jellegnek az elvesztésével jár.

2. Fegyelmi eljárás az állami alkalmazottak ellen. Az állami alkalmazottakra vonatkozó fegyelmi szabályok 60 évnél régebb időből valók, és teljesen elavultaknak mondhatók. Ezek a fegyelmi szabályok a Pénzügyi Szolgálati Szabályok első (1874. évi) kiadásában közöltettek, de annak 1896. évi második kiadásába már nem vétettek fel azzal az indokolással, hogy: „célszerűbbnek látszik a ma érvényben levő fegyelmi szabályokat és eljárást egy külön füzetbe egybefoglalva kiadni,“ — ami azonban mindmáig nem történt meg.

Egyes szolgálati ágakban a törvényhozás állapított meg — többnyire hézagos — fegyelmi rendelkezéseket, így: a bírásokra, a kir. ügyészekre, a bírósági hivatalnokokra és a bírósági végrehajtókra;¹⁾ a budapesti állami rendőrségre;²⁾ a pénzügyigazgatóságok személyzetére;³⁾ a m. kir. állatorvosokra;⁴⁾ a tanári és tanítószemélyzetre;⁵⁾ a kisdédvönökre.⁶⁾

Ezekben a törvényekben, illetőleg az ezek alapján kiadott miniszteri rendeletekkel megállapított fegyelmi szabályokban ismételten történik utalás az önkormányzati tisztviselőkre irányadó fegyelmi szabályokra, mint kiegészítő jogforrásra.

Ennélfogva a sokféle különleges fegyelmi szabályok mellőzésével, csak az önkormányzati tisztviselőkre irányadó fegyelmi szabályok ismertetésére szorítkozunk.

3. Az önkormányzati tisztviselők fegyelmi szabályainak kialakulása. A thatósági és a községi tisztviselők fegyelmi szabályai eredetileg eltérők voltak.

A thatósági tisztviselők felelőségét az 1870: XLII. tc. 77—83. §-ai, a budapestiekét az 1872: XXXVI. tc. 119—130. §-ai, továbbá az 1876: VII. tc. 1—14. §-ai, és utóbb az 1886: XXIII. tc. szabályozták.

A községi alkalmazottak (előjárók, segéd- és kezelőszemélyzet tagjai) fegyelmi szabályait az 1871: XVIII. tc. 91—98. §-ai, az 1876: V. tc. 18—30. §-ai és az 1886: XXII. tc. 90—105. §-ai állapították meg.

Ezeknek a szabályoknak értelmében a thatósági és a községi alkalmazottak ellen tiszti keresetnek volt helye, amelynek megindítását — előző vizsgálat alapján — a thatósági tisztviselő ellen a közgyűlés vagy a belügyminiszter,⁷⁾ — a községi alkalmazottak ellen pedig a képviselőtestület, az alispán vagy a (fő-) szolgabíró⁸⁾ határozta, illetőleg rendelte el.

1) 1871: VIII. tc. 20—65. §., 1891: XVII. tc. 13—15., 60. §., 1896: XXVI. tc. 6., 8., 9. §., 1871: XXXII. tc. 8. §., 1871: LI. tc. 20. §.; 2) 1881: XXI. tc. 45., 46. §.; 3) 1889: XXVIII. tc. 26—32. §.; 4) 1900: XVII. tc. 17—23. §.; 5) 1893: XXX. tc. 36—40. §., 1907: XXVI. tc. 14., 22—26. §.; 6) 1891: XV. tc. 13., 45. §. 7) 1870: XLII. tc. 80. §., 1872: XXXVI. tc., 122. §.; 8) 1871: XVIII. tc. 96. §.

A tisztv. kereset fölött az illetékes kir. törvényszék ítélkezett.⁹⁾

A közig. bizottság megszervezésével ennek a bizottságnak a fegyelmi választmánya lépett a kir. törvényszék helyébe.¹⁰⁾ — a fegyelmi eljárást pedig a thatósági és a községi alkalmazottakra nézve külön törvények szabályozták.¹¹⁾

Mindezek helyébe a thatósági és a községi alkalmazottakra egyaránt irányadó egységes fegyelmi szabályok léptek,¹²⁾ amelyeket részletesen a következő §-okban ismertetünk.

73. §. Az önkormányzati tisztviselők fegyelmi szabályzata.

1. **Rendbüntetés.** Enyhébb beszámítású mulasztás vagy szabálytalanság miatt a thatósági és községi tisztviselőkre (tisztviselők, előjárók, segéd- és kezelőszemélyzet) felügyelő hatóságuk bármelyike rendbüntetést róhat ki, ha az előzőleg felhívott alkalmazott magát egyáltalában nem, vagy nem kellően igazolja. A rendbüntetés 5 P-től a tisztviselő napldíjának ötszöröséig terjedhet, és a thatósági szegényalapot illeti.

A rendbüntetés kirovása ellen nincs jogorvoslat; a tisztviselő azonban 15 nap alatt kérheti a kifogásolt cselekmény vagy mulasztás miatt a fegyelmi eljárás megindítását, de ennek során már fegyelmi büntetés is kiroható.

A rendbüntetésekről jegyzéket kell vezetni; a tisztviselő személyi táblázatába azonban a rendbüntetést csak ismétlés esetében, vagy akkor kell bejegyezni, ha a tisztviselőt fegyelmi úton már megbüntették.¹⁾

Felügyelő hatóság mindaz a magasabb hatóság, amely vagy általában, vagyis a tisztviselő egész működési körében, — vagy a tisztviselő feladatkörébe utalt egyes kivételes ügyekben (pl. hagyatéki, adó-, illetékügyek) a tisztviselő működését és eljárását megvizsgálni, őt kötelelességteljesítésre utasítani, tőle jelentést kívánni, és mulasztását megtorolni jogosult.²⁾

2. **A fegyelmi eljárás okai.** Fegyelmi eljárásnak van helye az ellen a thatósági vagy községi tisztviselő ellen, aki: 1. megsérti vagy hanyagul teljesíti hivatali kötelességeit, 2. a köztisztviselői állás tekintélyével össze nem férő magatartásával állásának vagy a tisztviselői karnak tekintélyét csorbítja, vagy a tiszteletre vagy bizalomra méltatlanná válik; 3. aki korlátlan cselekvőképességének elvesztése következtében,

9) 1870: XLII. tc. 82. §.; 1872: XXXVI. tc. 124. §.; 1871: XVIII. tc. 97. §.; 10) 1876: VI. tc. 41—55. §.; 11) 1876: VII. tc.; 1886: XXIII. tc.; 1876: V. tc.; 1886: XXII. tc. 90—105. §.; 12) 1929: XXX. tc. 75—94. §.

1) 1929: XXX. tc. 75. §.; 2) 43/1930. B. M. eln. (4), (5).

vagy testi vagy szellemi erőinek fogyatkozása miatt, vagy egyéb okból hivatali állásának betöltésére alkalmatlanná lesz.

Az állás tekintélyét sértő stb. olyan cselekményért is megindítható a fegyelmi eljárás, amelyet a tisztviselő *alkalmaztatása előtt* követett el, ha azt az elévülés ki nem zárja.

Nyugdíjas tisztviselő ellen csak olyan vétség miatt lehet fegyelmi eljárást indítani, amely hivatalvesztés-büntetést vonhat maga után.

Elhalt tisztviselő ellen egyáltalában nem indítható fegyelmi eljárás. Ha azonban tényleges szolgálata alatt olyan bűncselekményt követett el, amely hivatalvesztés-büntetést vonhatott volna maga után, és ha a cselekmény elkövetése óta 6 hónap még nem telt el, abban a kérdésben, hogy hozzátartozóit megilleti-e ellátás, a fegyelmi hatóság a fegyelmi eljárás szabályainak megfelelően határoz.

El kell rendelni azonnal a fegyelmi eljárást az ellen a tisztviselő ellen, aki ellen büntett, vagy nyereségvágyból vagy aljas indokból elkövetett vétség miatt *bűnvádi eljárást* tettek folyamatba.³⁾

3. **Megindítása.** Folyamatba kell tenni a fegyelmi eljárást: 1. a tisztviselő *kérelmére* feltétlenül; 2. *panasz* alapján, ha olyan cselekményt vagy mulasztást tesznek valószínűvé, amely miatt fegyelmi eljárásnak van helye; 3. az arra jogosult hatóság *rendeletére*. A két utóbbi esetben a fegyelmi eljárás elrendelése előtt, ha a késelem nem jár veszéllyel, a tisztviselőt meg kell hallgatni.⁴⁾

Az országgyűlés tagja ellen fegyelmi eljárást csak mentelmi jogának felfüggesztése után lehet elrendelni és folytatni.⁵⁾

4. **Jog az elrendelésre.** A *thatósági főtisztviselők* (alispán, polgármester, főjegyző, h. polgármester, tanácsnokok, árvaszéki elnök, t. főügyész, t. főorvos) ellen: a közig. bizottság, a kisgyűlés, a közgyűlés, a belügyminiszter, és — a belügyminiszterrel egyetértve — az illető szakminiszter; — a *többiek* ellen a főispán és a thatóság első tisztviselője is;

a *megyei városi főtisztviselők* (polgármester, főjegyző, tanácsnokok, ügyész) ellen: a képviselőtestület, az alispán, a közig. bizottság, a kisgyűlés, a közgyűlés, a főispán, a belügyminiszter; — a *többiek* ellen a polgármester is;

a *nagy- és kisközségi alkalmazottak* ellen: a főszolgabíró, az alispán, a közig. bizottság, a kisgyűlés, a közgyűlés, a főispán és a belügyminiszter rendelheti el a fegyelmi eljárást.

3) 1929: XXX. tc. 76. §. (1)—(5); 4) U. o. 77. §.; 5) U. o. 76. §. (6).

A fegyelmi eljárást elrendelő határozat ellen nincs helye *jogorvoslatnak.*⁶⁾

5. **Lemondás.** A fegyelmi eljárás alatt álló tisztviselő ennek befejezéséig rendszerint nem mondhat le, és korábbi lemondása addig nem is fogadható el. Kivételesen, a határozásra hivatott fegyelmi hatóság meghallgatása után, elfogadható a lemondás a fegyelmi eljárás folyamán is, ha a fegyelmi vétség enyhe beszámítás alá esik, a tisztviselőt vagyoni felelősség nem terheli, főleg ha a tisztviselőnek a szolgálati kötelekből kiválását közérdek javalja. Ugyanezek a tekintetek irányadók a *nyugdíjazási (végkielégítési)* kéreés elbírálására is.

Ha közös vétség miatt *több tisztviselő* ellen folyik fegyelmi eljárás, közülök egyesek *lemondását* nem lehet elfogadni, ellenben egyesek *nyugdíjazásának (végkielégítésének)* nincs akadály.⁷⁾

Fegyelmi eljárás folyamán a hatóság *első tisztviselőjének* lemondási vagy nyugdíjazási (végkielégítési) kérése felett a hatósági közgyűlés határoz, de a lemondást elfogadó határozat csak a belügyminiszter jóváhagyása után válik hatályossá; — a *többi* tisztviselő hasonló kérelmének elbírálása a hatóság *első tisztviselőjének* hatáskörébe tartozik, akinek határozata ellen fellebbezni lehet a belügyminiszterhez.⁸⁾ (Az újabb novella szerint, amelynek ez a rendelkezése még nincs életbeléptetve, a hatóság *első tisztviselője* csak a lemondás elfogadása kérdésében fog határozni, míg a nyugdíjazási vagy végkielégítési kérdés elbírálása az erre illetékes hatóságra fog tartozni.⁹⁾

Minthogy a lemondás elfogadásával, valamint a végkielégítéssel a szolgálati viszony teljesen megszűnik, azok a fegyelmi eljárás megszüntetését is maguk után vonják. Tehát *lemondott és végkielégített* tisztviselő ellen nem indítható és nem folytatható fegyelmi eljárás. A fegyelmi eljárás során *nyugdíjazott* tisztviselő ellen pedig csak hivatalvesztés-büntetést lehet megállapítani, és ha enyhébb büntetés alkalmazása volna indokolt, a fegyelmi vétséget meg kell állapítani, a büntetés kiszabását azonban nyugdíjas ellen mellőzni kell.¹⁰⁾

6. **Felfüggesztés.** A fegyelmi eljárás elrendelésére jogosult hatóságok bármelyike — az eljárás elrendelésével egyidejűleg, vagy ha az később mutatkozik szükségesnek: az eljárás során bármikor — *felfüggesztheti* a tisztviselőt állá-

6) 1929: XXX. tc. 78. §.; 7) U. o. 79. §. (6)—(8) 8) U. o. 79. §. (9); 9) 1933: XVI. tc. 37., 43. §.; 10) 1929: XXX. tc. 79. §. (10), (11), 90. §. (7).

sától, ha: 1. a valószínűsített vád olyan súlyos, hogy az bebizonyítása esetében szolgálattól felmentés- vagy hivatalvesztés-büntetést vonhat maga után; vagy: 2. a tisztviselő terhére rótt cselekménynek már a gyanúja is indokoltá teszi, hogy a tisztviselő a hivatal tekintélye vagy a közérdek szempontjából távoltartassék hivatalától; vagy: 3. a tisztviselő továbbműködése veszélyeztetné a vizsgálat eredményét, vagy helyrehozhatatlan kárt okozhatna; vagy: 4. a tisztviselő ellen bűnügyi eljárás van folyamatban.

Feltétlenül fel *kell* azonban függeszteni a tisztviselőt, ha őt gondnokság alá helyezték; vagy ellene kényszeregyeségi eljárást, vagy a csöndnyitást jogerősen elrendelték; vagy őt bűnügyi eljárás során vád alá helyezték, vagy a főtárgyalásra közvetlenül megidéztek; végül ha ellene fegyelmi határozat hivatalvesztést állapított meg, amely azonban még nem jogerős.¹¹⁾

A képviselőtestületnek, a főszolgabírónak és a megyei város polgármesterének felfüggesztést elrendelő határozata ellen az alispánhoz, a többi hatóságnak határozata ellen a fegyelmi bírósághoz van egyfokú *fellebbezésnek* helye, amelynek nincs halasztó hatálya.¹²⁾ (Az újabb novella a felfüggesztés elrendelése kérdésében a rendes közigazgatási fórumrendszeret kívánja visszaállítani; a fellebbezésnek pedig annyiban halasztó hatályt kíván adni, hogy a felfüggesztett tisztviselőnek a felfüggesztő határozat jogerőre emelkedését követő hó 1-ig a teljes illetményt rendeli kiadni, ami minden felfüggesztő határozat megfellebbezését fogja maga után vonni. Ez a rendelkezés még nincs életbeléptetve.)¹³⁾

A felfüggesztést az a hatóság *szüntetheti meg*, amely azt elrendelte, vagy az a fegyelmi hatóság, amely e fölött áll.¹⁴⁾ (Az újabb novellának még nem hatályos rendelkezése szerint a felfüggesztés megszüntetését csak az azt elrendelő hatóság, továbbá az alispán *szüntetheti meg*, ha azt a főszolgabíró, a megyei város képviselőtestülete vagy polgármestere rendelte el; — a belügyminiszter pedig bármikor.)¹⁵⁾

A felfüggesztett tisztviselő — lakáspénzén és családi pótlékán felül — csak *élelmezési illetményben* részesül, amely fizetésének $\frac{1}{3}$ -ad része. Ezt a hatóság *első tisztviselőjére* nézve a belügyminiszter, a többire a hatóság *első tisztviselője* — a tisztviselő kérelmére — indokolt esetben a fizetés feléig felemelheti. A tisztviselő tényleges működé-

11) 1929: XXX. tc. 80. §. (1), (2); 12) U. o. 80. §. (3); 13) 1933: XVI. tc. 38. §. (1), (3); 14) 1929: XXX. tc. 80. §. (6); 15) 1933: XVI. tc. 38. §. (2).

sével járó terhes illetmények és átalányok a felfüggesztés ideje alatt nem illetik meg őt.¹⁶⁾

A felfüggesztés rendszerint nem terjedhet tovább 6 hónapnál; ezt a határidőt a belügyminiszter indokolt esetben még 6 hónappal meghosszabbíthatja. További meghosszabbításnak csak akkor van helye, ha a fegyelmi ügyel kapcsolatban büntető eljárás van folyamatban, vagy ha a fegyelmi ügy befejezését a tisztviselő magatartása késlelteti.¹⁷⁾

A felfüggesztések határideinek ellenőrzése céljából köteles a thatóság első tisztviselője nyilvántartást vezetni, és a meghosszabbítást idejében kérni. A felfüggesztés határidejének kezdő pontjául mindig azt a napot kell tekinteni, amelyen a felfüggesztést tényleg foganatosították, és ezzel egyidejűleg kell az élelmezési illetményt is megállapítani és folyósítani.¹⁸⁾ (Az utóbbi rendelkezéssel ellentétes az újabb novellának még életbe nem lépett — fentebb ismertetett — rendelkezése.¹⁹⁾

A felfüggesztést meg kell szüntetni, mihelyt elrendelésének az oka megszűnt; azonban a még nem jogerős fegyelmi határozat nem elég alap a megszüntetésre.²⁰⁾

A fegyelmi határozatban kell dönteni arról, hogy a felfüggesztés alatt visszatartott illetmények egészen vagy részben kiadassanak-e a tisztviselőnek. A felmentett, vagy csak rosszalással büntetett tisztviselőnek feltétlenül ki kell adni, — a hivatalvesztéssel büntetett tisztviselőnek pedig nem lehet kiadni a visszatartott illetményeket.²¹⁾

Ha a fegyelmi határozat nem állapított meg szolgálattól felmentés- vagy hivatalvesztés-büntetést, a tisztviselőt a határozat jogerőre emelkedése után vissza kell helyezni állásába.

Ha a tisztviselőt fegyelmi határozat, vagy hivatalvesztést megállapító büntetőbírói ítélet alapján mozdították el; de újravétel eljárás során enyhébben büntették, esetleg teljesen felmentették, — őt lehetőleg vissza kell helyezni előbbi állásába, és ha ez nem lehetséges, az államkincstár terhére rendelkezési állományba kell helyezni, és ha 1 év alatt nem lehet rangjának és képesítésének megfelelő állásba helyezni, szabályszerű elbánás alá kell vonni.²²⁾

A felfüggesztett tisztviselő helyét szükség esetében helyettesítés útján kell ideiglenesen betölteni. Felfüggesztés esetében a thatóság első tisztviselőjének helyettesítésére a közgyűlés, a többi thatósági tisztviselőjére — az első tiszt-

16) 1929: XXX. tc. 80. §. (7), (8); 17) U. o. 80. §. (4); 18) 74.610/1932. B. M. 3., 6., 7. bek.; 19) 1933: XVI. tc. 36. §. (3); 20) 1929: XXX. tc. 80. §. (5); 21) U. o. 80. §. (9); 22) U. o. 80. §. (10). Az 1934: I. tc. 2. §. (1) a) pontja szerint az elhelyezés ideje 6 hó.

viselő meghallgatásával — a főispán, — a megyei város valamennyi tisztviselőjének helyettesítésére a képviselőtestület, a községiekére a főszolgabíró jogosult. A helyettesítés nem tarthat tovább a fegyelmi eljárás jogerős befejezésénél, illetőleg a megüresedett állás betöltésénél; a helyettesítésre jogosult hatóság azonban a helyettesítést bármikor visszavonhatja, és más helyettest jelölhet ki.²³⁾

7. Vizsgálóbiztos. A fegyelmi vizsgálat teljesítésére a thatóság első tisztviselője rendel ki vizsgálóbiztos a thatósági tisztviselők közül; — kivételesen — közérdekből — a belügyminiszter küldhet ki vizsgálóbiztos, és erről a thatóság első tisztviselőjét értesíti.

A vizsgálóbiztos nem lehet alacsonyabb fizetési osztályba sorozott tisztviselő annál, aki ellen a vizsgálatot teljesítenie kell.

A vizsgálóbiztosra megfelelően kell alkalmazni azokat a rendelkezéseket, amelyeket a bűnvádi perrendtartás a bírák kizárására megállapít.

A vizsgálóbiztos ugyanabban az ügyben sem közzvádó, sem fegyelmi bíró, sem jegyzőkönyvvezető, sem előadó nem lehet.²⁴⁾

8. Fegyelmi vizsgálat. Feladata a tényállás felderítése és a szükséges bizonyítékok összegyűjtése.

Az elrendelő hatóság mellőzheti a vizsgálatot, ha a tényállás tisztázott; vagy ha a tisztviselő beismerésben van, és beismerését egyéb körülmények is valószínűsítik; végül ha a tényállást a lefolytatott bűnvádi eljárás során kimerítően megállapították.

A vizsgálóbiztos a panaszost és a tisztviselőt bármikor megidézheti és kihallgathatja. A tényállás felderítése végett tanukat és szakértőket hallgathat ki, és szakértői szemlét foganatosíthat.

Ha a tisztviselő súlyos betegsége, elhalálása, ismeretlen helyen távolléte vagy más ok miatt nem idézhető, vagy nem jelenik meg a vizsgálóbiztos előtt: ha védőt nevezett, érdekeit mindaddig a védő képviseli, amíg a tisztviselő személyesen nem jelentkezik. Ha nem nevezett védőt, vagy ez lemond: a thatóság első tisztviselője ügygondnokot rendel a tisztviselő érdekeinek védelmére, akinek kirendelése előtt — ha az nem jár késedelemmel — a tisztviselő ellátására igényjogosult önjogi hozzátartozóit meg kell hallgatni. Az ügygondnokot ugyanazok a jogok illetik meg, mint a tisztviselőt.

23) 1929: XXX. tc. 80. §. (11)—(13); 24) U. o. 81. §.

A tisztviselő *védőjéül* gyakorló ügyvédet, jogtanárt, vagy a thatóság területén tényleges szogálatban álló olyan tisztviselőtársát jelölheti ki, aki vele azonos szakban működik.

Jegyzőkönyvvezető alkalmazása kötelező a vizsgálat egész folyamán. A jegyzőkönyvvezetőt a thatóság első tisztviselője rendeli ki a thatósági tisztviselők közül, és vele szemben ugyanazok a kizáró okok, mint amelyeket a bűnvádi perrendtartás a bírák kizárására megállapít. A jegyzőkönyvvezető ugyanabban az ügyben nem működhetik vizsgálóbiztosként, közvádlóként, előadóként vagy fegyelmi bíróként.

A *felek* és a *tanuk* kihallgatásánál — szembesítés kivételével — a vizsgálóbiztoson és a jegyzőkönyvvezetőn kívül más nem lehet jelen; — a tisztviselőt azonban értesíteni kell a tanukihallgatás helyéről és idejéről. A *szakértőt* a vizsgálóbiztos — belátása szerint — a felek jelenlétében is meghallgathatja. A *szakértői szemle* rendszerint a felek jelenlétében történik, de távolmaradásuk nem gátolja a szemle megtartását.

A vizsgálóbiztos a tanukat mindig *eskü* alatt hallgatja ki, a *szakértőket* pedig megesketheti, és a fegyelmi ügyben esküvel megerősített hamis tanuvallomást a büntetőtörvény szerint kell büntetni.²⁵⁾

A belügyminisztert felhatalmazta a törvény, hogy a tanuk megidézését, megjelenési és tanuságtételi köteleességét, megjelenésre, vallomástételre és esküre kényszerítését, a tanuzásból kizárását, a tanuzás alól való mentességét, végül a tanuk megesketését és a megesketés mellőzését — a bűnvádi perrendtartás rendelkezéseinek szem előtt tartásával — rendeleti úton szabályozza, ami meg is történt.²⁶⁾

A tanu vallomásának befejezése és jegyzőkönyvbe foglalása után a vizsgálóbiztos a jelentkezett tisztviselővel a tanu jelenlétében közli ennek vallomását. A tisztviselő kérheti, hogy a tényállás tisztázása végett újabb kérdéseket intézzenek a tanuhoz, akihez — a vizsgálóbiztos engedelmével — közvetlenül is intézhet kérdéseket. Ha a tanuvallomást bármilyen okból nem lehet azonnal közölni a tisztviselővel, ez az eljárás menetét nem akasztja meg.

Ha a tanu kihallgatása nehézséggel járna, a vizsgálóbiztos a tanu lakó- vagy tartózkodóhelye szerint illetékes I. fokú közig. hatóságot is *megkeresheti* a tanukihallgatás foganatosítása végett.

25) 1929: XXX. tc. 82. §. (1)–(7), (10); 26) U. o. 82. §. (8), 44/1930. B. M. eln.

A tanu vallomásáról jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyet a vizsgálóbiztosnak, a jegyzőkönyvvezetőnek és a tanunak is alá kell írnia (kézjeggyével el kell látnia). Ha a tanu az aláírást megtagadja, ezt a jegyzőkönyvben meg kell jegyezni.

A vizsgálóbiztos olyan *különálló cselekmény* vagy *mulasztás* vizsgálatára, amely megbízatásában nincs megjelölve, csak külön utasítás alapján terjeszkehetnek ki.

A vizsgálóbiztos a vizsgálat befejezésekor értesíti a tisztviselőt, hogy a vizsgálat iratait saját maga vagy védője *megtekintheti*, a vizsgálat megállapítására az értesítés vételétől számított 8 nap aatt *észrevételeit* a vizsgálóbiztoshoz írásban benyújthatja, esetleg a *vizsgálat kiegészítését* is kérheti. Ha a tisztviselő a vizsgálat befejezéséről bármilyen okból nem értesíthető, ez az eljárás folytatását nem akasztja meg.²⁷⁾

9. *Vádindítvány*. A vizsgálóbiztos a vizsgálat befejezése és az észrevételezésre megszabott 8 nap eltelte után az iratokat a közvádlónak küldi meg indítványtétel végett.

Közvádlóként a thatóság t. főügyésze vagy helyettese jár el, akit a thatóság első tisztviselője rendel ki. A közvádló kizárására a bűnvádi perrendtartásnak a bírák kizárására vonatkozó rendelkezései irányadók, és a közvádló ugyanabban az ügyben sem vizsgálóbiztos, sem fegyelmi bíró, sem előadó, sem jegyzőkönyvvezető nem lehet.

A közvádló köteles indítványát — az összes iratokkal együtt — 15 nap alatt megküldeni a vizsgálóbiztoshoz. A thatóság első tisztviselője — rendkívül fontos okból — egy ízben engedhet 15 napi halasztást.²⁸⁾

10. *Észrevétel a közvádló indítványára*. A vizsgálóbiztos a vádindítvány másolatát azzal az értesítéssel küldi meg a tisztviselőnek, hogy a kézbesítést követő naptól számított 8 nap alatt saját maga vagy védője *megtekintheti az iratokat*, és ugyanez alatt az idő alatt *észrevételeit* hozzá írásban benyújthatja, és egyidejűleg kérheti a szóbeli tárgyalás elrendelését.

Ha az értesítés a tisztviselő távolléte, vagy ismeretlen helyen tartózkodása miatt nem kézbesíthető, ügygondnok kirendelésének van helye.

A vizsgálóbiztos az észrevételezési határidő eltelte után az összes iratokat 3 nap alatt az I. fokon eljárni hivatott fegyelmi hatóság elé terjeszti, amely a thatóság tisztviselői közül *előadót* rendel ki, és intézkedik, hogy a fegyelmi tár-

27) 1929: XXX. tc. 82. §. (9)–(15); 28) U. o. 83. §.

gyalás legfeljebb 30 nap alatt megtörténjék. Az előadó a fegyelmi eljárás jegyzőjeként is működhetik.

Az a körülmény, hogy észrevételeket nem adtak be, az eljárás menetét nem akasztja meg.²⁹⁾

11. Fegyelmi hatóságok. Elsőfokú fegyelmi hatósága:

a) a *thatóság első tisztviselője* a kis- és nagyközségi alkalmazottaknak, a megyei város tisztviselőinek — a polgármester, főjegyző, tanácsnokok és ügyész kivételével, — és a *thatósági kezelőtisztviselőknek*;

b) a közig. bizottság *fegyelmi választmánya*: a megyei város polgármesterének, főjegyzőjének, tanácsnokának és ügyészének, továbbá — a kezelőtisztviselők kivételével — a többi *thatósági tisztviselőknek*.

Másodfokú fegyelmi hatóság:

a) a *fegyelmi választmány* azokban a fegyelmi ügyekben, amelyekben I. fokon a *thatóság első tisztviselője* járt el, és

b) a *fegyelmi bíróság* a fegyelmi választmány által I. fokon elbírált fegyelmi ügyekben.

Harmadfokú fegyelmi hatóság a megengedett esetekben a *fegyelmi bíróság*.

Ha *több tisztviselő* együtt követett el valamely fegyelmi vétséget, és némelyikük I. fokon a *thatóság első tisztviselőjének*, másikuk a fegyelmi választmánynak a hatásköre alá tartozik, valamennyi fölött a fegyelmi választmány hivatott I. fokon határozni.³⁰⁾

12. Illetékesség. Delegálás. Fegyelmi ügyekben I. fokon az a fegyelmi hatóság jár el, amelynek területén a tisztviselő a fegyelmi eljárás elrendelése idejében *tényleges szolgálatot* teljesített.

Több tisztviselő közös fegyelmi ügyében az érdekelt tisztviselők bármelyikének fegyelmi hatósága eljárhat, ha az eljárás alatt álló tisztviselők egyike sem tartozik magasabb hatáskörű fegyelmi hatóság alá. A jogosult fegyelmi hatóságok közt az egész eljárás lefolytatására illetékes marad az, amelyik a többit megelőzte.

Nyugdíjas tisztviselő fegyelmi ügyében az a fegyelmi hatóság lesz illetékes, amelynek területén a tisztviselő utoljára teljesített szolgálatot. Ugyanez áll annak a fegyelmi hatóságnak az illetékességére is, amely azt hivatott elbírálni, hogy a bűncselekménnyel terhelt *elhalt* tisztviselő hozzátartozóit illeti-e ellátás.

A fegyelmi hatóságok közt felmerülő *illetékességi összeütközést* végérvényesen a belügyminiszter dönti el.

29) 1929: XXX. tc. 84. §.; 30) U. o. 85. §.

Ha a fegyelmi eljárás alá vont tisztviselő, vagy azok valamelyike a fegyelmi hatóság egy vagy több tagjával olyan *rokonsági, peres* stb. viszonyban áll, ami miatt az elfogulatlan és tárgyilagos határozat hozatala veszélyeztetnek látszik, a belügyminiszter akár az érdekeltek valamelyikének a kérelmére, akár hivatalos előterjesztés alapján más hasonló rangú fegyelmi hatóságot *jelölhet ki* (delegálhat).

Feltétlenül más *thatóság fegyelmi választmányát* jelöli ki a belügyminiszter, ha a fegyelmi eljárást a *thatóság első tisztviselője és helyettese*, vagy bármelyikük ellen rendelték el.

A belügyminiszternek más fegyelmi hatóságot kijelölő határozata ellen nincs helye jogorvoslatnak.³¹⁾

13. A fegyelmi hatóságok szervezete. A *thatóság első tisztviselője* fegyelmi ügyekben egyéni hatóságként jár el.³²⁾

A közig. bizottság *fegyelmi választmányának* elnöke a főispán, akadályoztatása esetében a *thatóság első tisztviselője*; négy tagját a közig. bizottság mindig az év első ülésén 1 évre választja, még pedig kettőt az állami tisztviselő, — a másik kettőt a választott tagjai sorából. Ugyanakkor választ 1—1 póttagot is, akik a rendes tagok akadályoztatása vagy érdekeltsége esetében lépnek azok helyébe. A határozatképességhez az elnökkel együtt legalább 3 tag jelenléte szükséges.³³⁾

A *fegyelmi bíróság* elnöke a belügyminiszter, akadályoztatása esetében az általa kijelölt helyettese; tagjai: két közig. bírósági, és két — legalább V. fizetési osztályú — belügyminiszteri tisztviselő, illetőleg olyan önkormányzati tisztviselő fegyelmi ügyében, aki valamely másik miniszter fennhatósága alá tartozik, a belügyminiszteri tisztviselők egyike helyett az illető miniszter által kijelölt hasonló rangú tisztviselő.

A két közig. bírót a közig. bíróság elnöke esetenként jelöli ki az általános közig. osztályba beosztott ítélőbírák közül.

A belügyminiszter évenként jelöli ki egy vagy több helyettesét; — minisztérium IV. és V. fizetési osztályú tisztviselői közül pedig esetenként sorshúzás útján hív be két, illetőleg egy tagot fegyelmi bírónak.

Azt a miniszteri tisztviselőt, aki a fegyelmi bíróságban első ízben vesz részt, működésének megkezdése előtt az elnök *megesketi*.

31) 1929: XXX. tc. 86. §.; 32) U. o. 87. §. (1); 33) U. o. 87. §. (2), 1876: VI. tc. 52—54. §.

A fegyelmi bíróság *előadóját*, aki a jegyzői tennivalókat is végzi, a belügyminiszter esetről-esetre jelöli ki. Az előadó nem tagja a fegyelmi bíróságnak, tehát szavazati joga nincs.

A fegyelmi hatóságok elnökeire, tagjaira és előadójára ugyanazok a kizáró okok állanak fenn, mint bűnügyekben a bírákra, és ugyanahban az ügyben nem működhetnek sem vizsgálóbiztosként, sem jegyzőként, sem közvádlóként, sem fegyelmi bíróként.³⁴⁾

14. **Fegyelmi tárgyalás és határozathozatal.** A fegyelmi ügy tárgyalása elsőfokon *rendszerint*, — a felsőbbfokon *mindig írásbeli*.

Az I. fokú fegyelmi hatóság, illetőleg annak elnöke *köteles* elrendelni a *szóbeli* tárgyalást, ha ezt a vádindítványra tehető észrevételek benyújtási határideje alatt az eljárás alá vont tisztviselő, és ha többen vannak: ezek mindenike kéri; — de *elrendelheti* kérelem nélkül is, ha a hiányos vagy homályos tényállás pótlása a szóbeli tárgyalástól inkább remélhető.

A *szóbeli* tárgyaláson nincs helye közvetlen bizonyításfelvételnek, de a tisztviselő és védője felszólalhat.

Az *írásbeli* tárgyaláson jelen lehet a tisztviselő és védője (ügygondnoka), valamint a panaszos. A tárgyalás befejezése után maga a tisztviselő előadhatja védelmét.³⁵⁾

Az I. fokú fegyelmi hatóság az iratok beérkezése után 30 nap alatt *kitűzi a tárgyalás idejét*, arra a t. főügyészt megidézi, és a határidőről a tisztviselőt (védőjét, ügygondnokát) és a panaszost értesíti.

A fegyelmi hatóság a tárgyalás befejezése után titkos szavazással *határoz*; az elnök mindig szavaz.

Ha a tényállás tisztázott, a fegyelmi bíróság *érdemben* határoz; — ellenkező esetben a hiányok pótlása, vagy a tényállás további felderítése végett a *vizsgálat kiegészítését* rendeli el, amelynek befejezése után újabb tárgyalási határpapot tűz ki.

A felsőbbfokú fegyelmi hatóság hiánypótlás végett vagy *feloldja* az alsóbbfokú határozatot, vagy *e nélkül* rendeli el a *bizonyításfelvétel kiegészítését*, amit vagy valamelyik közig. hatósággal, vagy saját kiküldött tagjával végeztethet.

Mindenik fegyelmi hatóság az előterjesztett bizonyítékok és az összes ténykörülmények lelkiismeretes mérlegelése alapján állapítja meg, hogy terheli-e a tisztviselőt fegyelmi vétség, és hogy igenlő esetben a közzolgálat érdekei milyen fegyelmi büntetés alkalmazását kívánják.

34) 1929: XXX. tc. 87. §. (3)–(7); 35) U. o. 88. §.

A fegyelmi hatóság semmi tekintetben sincs a *közvádló indítványához* kötve.

Kötelességsértés vagy kifogásolható magatartás (*érdemtelenség*) megállapítása esetében fegyelmi büntetést kell megállapítani; — ha azonban az önjogúság elvesztése, testi vagy szellemi fogyatkozás, vagy más körülmények a tisztviselő *alkalmatlanságát* igazolják, — a fegyelmi büntetés mellőzésével — a tisztviselőnek szabályszerű elbánás alá vonását kell elrendelni.

A fegyelmi határozatban meg kell állapítani az eljárás *költségeit*, és azt is, hogy azokat ki, esetleg milyen arányban viseli. Az eljárási költségeket közadók módjára kell behajtani.

A *vagyoni felelősség* és a *kártérítési kötelezettség* kérdésében nem a fegyelmi hatóság, hanem a rendes bíróság határoz.

A határozatot a jelenlevő felek előtt *ki kell hirdetni*, de azoknak, akiket fellebbezési jog illet, még kihirdetés esetében is *kézbesíteni* kell.³⁶⁾

Amikor a fegyelmi határozattal elmarasztalt tisztviselő az államnak vagy az önkormányzati testületnek nyilvánvalóan kárt okozott, a jogerősen befejezett fegyelmi ügy iratait a t. főügyésznek kell kiadni, aki a thatóság első tisztviselőjének javaslatot köteles tenni a *kártérítési kereset* megindítása vagy megelőzése kérdésében, ez pedig erről a jogügyszegítőséget, illetőleg az érdekelt önkormányzati testületet értesíti.³⁷⁾

15. **Fegyelmi büntetések.** A fegyelmi büntetések a következők: 1. rosszalás; 2. pénzbüntetés; 3. az előlépés elvonása; 4. a szolgálattól felmentés; 5. hivatalvesztés a hozzátartozók ellátási igényeinek érintetlenül hagyásával; 6. hivatalvesztés a hozzátartozók ellátási igényeinek elvonásával.

A *pénzbüntetés* 10—1.000 P-ig terjedhet, és azt közadók módjára kell behajtani, és a thatósági szegényalap javára kell fordítani.

Az *előlépés elvonása* abban áll, hogy a tisztviselő meghatározott idő alatt, amely 3 évnél hosszabb nem lehet, nem léphet és nem léptethető elő magasabb fizetési fokozatba, illetőleg osztályba, sem magasabb állásra nem alkalmazható (nem nevezhető ki és nem választható meg). Hatálya azzal a nappal kezdődik, amelyen a tisztviselőre az előlépés lehetősége megnyílt; de a fegyelmi határozat (ítélet) jogerőre emelkedése napjától számított 5 éven nem terjedhet túl.

36) 1929: XXX. tc. 89. §.; 37) 220.547/1931. B. M.

A szolgálattól felmentés egyenlő hatályú a szabályszerű elbánás alá vonással.

A hivatalvesztés a hivatali állásnak, az ezzel járó címnek, rangnak, illetménynek, ellátási igénynek, és minden egyéb kedvezménynek az elvesztését vonja maga után.

Ha a fegyelmi hatóság (bíró) a hivatalvesztésre ítélt tisztviselő hozzátartozóinak ellátási igényét — különös méltánylást érdemlő okokból — érintetlenül hagyja, ez az igény a hivatalvesztésre szóló határozat (ítélet) jogerőre emelkedése napján nyílik meg.

Nyugdíjas tisztviselő ellen csak hivatalvesztésbüntetést lehet megállapítani. Enyhébb beszámítású fegyelmi vétség esetében a fegyelmi vétséget meg kell ugyan állapítani, a büntetés kiszabását azonban mellőzni kell.³⁸⁾

Ki kell emelni, hogy a m. kir. állatorvosok és a bírák és kir. ügyészek fegyelmi ügyeiben a hivatalvesztés megállapítása esetében az ellátási igények magára a tisztviselőre nézve is érintetlenül hagyhatók,³⁹⁾ — amit az önkormányzati tisztviselőkkel szemben a szolgálattól felmentés büntetése pótol.

16. Jogorvoslatok. Az elsőfokú fegyelmi határozat ellen — 15 nap alatt — fellebbezhet: az elítélt tisztviselő; a főispán (főpolgármester); annak az önkormányzati testületnek a képviselője, amelynek a tisztviselő szolgálatában áll; a közbíró; a panaszos, de csak akkor, ha a közbíró nem fellebbezett, vagy ha magánérdekében szenvedett sérelmét.

A közbíró nem vonhatja vissza fellebbezését.

Ha a fegyelmi határozat a tisztviselőnek bármily okból nem volt kézbesíthető, ügygondnok kirendelésének van helye.

A fellebbezést írásban két példányban kell beadni, amelynek második példányát a közbírónak, illetőleg a tisztviselőnek kell kézbesíteni, aki erre 8 nap alatt írásban előterjeszheti észrevételeit. A fellebbezést előszóval is elő lehet terjeszteni, amelyet az elsőfokú hatóság indokaival együtt jegyzőkönyvbe foglal, és erről az ellenfelet azzal értesíti, hogy a jegyzőkönyvet 8 nap alatt megtekintheti, és észrevételeit írásban benyújthatja. Ha a kézbesítés vagy az értesítés nem sikerül, ez az eljárást nem akasztja meg.

A fegyelmi választmány másodikfokú határozata ellen csak akkor van további fellebbezésnek helye, ha a másodikfokú határozat szolgálattól felmentés-, vagy hivatalvesztésbüntetést állapított meg; jogszabálysértés esetében azonban felülvizsgálati kérelemmel lehet élni.

38) 1929: XXX. tc. 90. §.; 39) 1900: XVII. tc. 19. §. 4., 1912: VII. tc. 12. §.

A fegyelmi határozatot a tisztviselő terhére akkor is meg lehet változtatni, ha az ellen egyedül ő fellebbezett.

A jogerős fegyelmi határozatot csak újravizsgálati kérelemmel lehet megtámadni, és azt a közig. bíróság illetményigények címén sem vizsgálhatja felül.⁴⁰⁾

17. A fegyelmi büntetés erkölcsi hatálya. A fegyelmi büntetést a tisztviselő személyi táblázatába be kell jegyezni. A rosszalás erkölcsi hatálya 1 év, a pénzbüntetésé 2 év, az előlépés elvonásáé pedig 3 év alatt szűnik meg. A megszűnést a személyi táblázatban szintén fel kell jegyezni.

Amíg az erkölcsi hatály tart, a tisztviselőt nem lehet jutalomban részesíteni.

Azt a tisztviselőt, akit a szolgálattól fegyelmi határozattal mentettek fel, csak a minisztérium engedélyével lehet újra alkalmazni; — akit pedig fegyelmi úton hivatalvesztéssel büntettek, egyáltalában nem lehet többé alkalmazni a thatósági és a községi szolgálatban.⁴¹⁾

18. Elévülés. Nem indítható többé fegyelmi eljárás a cselekmény ekövetésétől vagy a mulasztástól számított 3 év múltán; — olyan fegyelmi vétség miatt pedig, amely szolgálattól felmentés-, vagy hivatalvesztésbüntetést vonhat maga után, 10 év eltelté után. Ha a cselekmény a büntető törvényekbe is ütközik, az elévülés időtartama nem lehet rövidebb, mint aminőt a büntetőtörvénykönyv az illető bűncselekményre megállapít.

Bármikor megindítható azonban a fegyelmi eljárás olyan bűncselekmény miatt, amelyet a tisztviselő 24. életévének betöltése után nyereségvágyból, vagy aljas indokból követett el, vagy ha őt az állami vagy társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvénybe ütköző bűncselekmény miatt ítélték el.

Az elévülést félbeszakítja minden határozat vagy intézkedés, amelyet a fegyelmi vagy a felügyelő hatóságok valamelyike a fegyelmi vétség miatt a tisztviselő ellen hozott vagy tett. A határozat vagy intézkedés napján azonban az elévülés újra kezdődik.

A fegyelmi büntetés végrehajtását is kizárja az elévülés a fegyelmi határozat (ítélet) jogerőre emelkedése napjától számított 3 év múltán; félbeszakítja azonban az elévülést az illetékes hatóságnak a fegyelmi büntetés végrehajtására irányított bármely cselekménye. Sohasem évül el azonban a szolgálattól felmentés- vagy hivatalvesztésbüntetés végrehajthatósága.⁴²⁾

40) 1929: XXX. tc. 91. §.; 41) U. o. 92. §.; 42) U. o. 93. §.

19. Eljárás bűncselekmény esetében. Ha a fegyelmi vétség hivatalból üldözendő bűncselekménynek is látszik, köteles a fegyelmi ügyben eljáró hatóság erről a kir. ügyészséget vagy a járásbírótságot — a szükséges adatok közlése mellett — azonnal értesíteni.

Ha a fegyelmi vétség tényálladéka a bűnvádi eljárástól függetlenül is megállapítható, és olyan súlyos, hogy miatta hivatalvesztés-büntetést kell alkalmazni, a fegyelmi eljárást — a bűnvádi eljárásra tekintet nélkül — *be lehet fejezni*. Ellenkező esetben a fegyelmi eljárást a bűnügy jogerős befejezéséig *fel kell függeszteni*. A büntetőbírótságot a fegyelmi eljárással kapcsolatos büntető ügyeket soronkívül kötelesek tárgyalni.

A büntetőbírótság köteles a tisztviselő felettes hatóságát vagy a thatóság első tisztviselőjét azonnal értesíteni, ha thatósági vagy községi tisztviselő ellen rendelt el *bűnügyi vizsgálatot*. Az értesített hatóság haladéktalanul intézkedik a fegyelmi eljárás elrendelése iránt.

A thatósági vagy községi tisztviselő *bűnügyében hozott* (akár elítélő, akár felmentő vagy megszüntető) jogerős *határozatot* haladéktalanul közölni kell a thatóság első tisztviselőjével, aki a fegyelmi szempontból szükséges intézkedéseket késedelem nélkül megteszi. A büntetőbírótság jogerős megszüntető határozata vagy felmentő ítélete ugyanis nem állja útját annak, hogy a fegyelmi hatóság a tisztviselőt ugyanazért a cselekményért vagy mulasztásért fegyelmi büntetéssel ne sújtsa.

A büntetőbírótság jogerős ítéletével *hivatalvesztésre ítélt* tisztviselőt felettes hatósága nyomban eltávolítja hivatalától, és erről az elsőfokú fegyelmi hatóságot értesíti, amely a fegyelmi eljárás szabályainak megfelelő alkalmazásával határoz a hozzátartozók ellátása kérdésében. Az ilyen tisztviselőt nem lehet többé alkalmazni thatósági és községi szolgálatban.⁴³⁾

43) 1929: XXX. tc. 94. §.

IV. Fejezet. A közzolgálati alkalmazottak ellátása.

74. §. Az ellátásra vonatkozó általános rendelkezések.

1. *Igényjogosultság*. A megkívánt feltételek megléte esetében *igényt tarthatnak* ellátásra: a) a rendszeresített állásokra, állandó évi fizetés (bér, zsold) mellett alkalmazott állami *tisztviselők, altisztek és szolgák*, valamint özvegyeik és árváik; b) a nem rendszeres évi fizetés (bér, zsold) mellett állandóan alkalmazott állami *altisztek és szolgák*, és ezekkel egy tekintet alá eső egyéb alkalmazottak, valamint özvegyeik és árváik; c) az állami hivataloknál, intézeteknél és vállalatoknál állandóan alkalmazott magyar állampolgár *napszamosok, munkások* és ezekkel egy tekintet alá eső egyéb alkalmazottak, — de hozzátartozóik már nem.¹⁾

Az állami alkalmazottakkal *egyenlő elbánás alá esnek*: az országgyűlés mindkét házában, a fővárosi közmunkák tanácsánál, az állami intézeteknél, valamint a kormány kezelése alatt álló közalapoknál vagy közalapítványoknál, és az ezekből fenntartott intézeteknél alkalmazott tisztviselők, tanítók, altisztek stb., végül a csendőrség rangosztályba nem sorozott havidíjasai és legénységének tagjai.²⁾

A *fizetéstelen, tiszteletbeli* stb. alkalmazottak, ha nem töltenek be fizetéses állást, csak akkor tarthatnak ellátásra igényt, ha közvetlenül megelőzőleg ellátásra jogosító állásban voltak alkalmazva. A *segélydíjas joggyakornok* az ideiglenes alkalmazottal esik egy tekintet alá.³⁾

A *felmondás mellett, határozott időre, átmeneti szolgálatléttelre*, valamely munkát befejezéséig, vagy külön szerződéssel alkalmazott személy nem tarthat igényt ellátásra.⁴⁾

Nem tarthat igényt (elveszti igényét) az, aki: a) állampolgárságát elvesztette; b) előzetes engedély nélkül idegen állam szolgálatába lépett; c) állásáról lemondott; d) állását önként ehagyta, és felhívásra a megszabott határidő alatt nem jelentkezett; e) akit a bíróság hivatalvesztésre, vagy viselt hivatalának vagy állásának elvesztésére ítélt; f) akire fegyelmi úton mondták ki jogerősen a hivatalvesztést; g)

1) 1912: LXV. tc. I. §.; 2) U. o. 2., 3. §.; 3) U. o. 4. §.; 4) U. o. 5. §.

akit ilyen cselekményért csak szökése miatt vagy egyéb okból nem lehet felelősségre vonni.

Mindezek özvegyei és árvái *sem tarthatnak igényt az ellátásra (kivéve az eltűnt alkalmazott hozzátartozóit), valamint annak az özvegye és árvái sem, aki nyugdíját megváltotta.*⁵⁾

Be kell szüntetni annak a nyugdíját is, aki: a) engedély nélkül állandóan külföldön tartózkodik; b) újra tényleges állami, vagy ezzel egyenlő, vagy viszonyosságban álló szolgálatba lép; c) időlegesen lemond nyugdíjáról.⁶⁾ Az *újra alkalmazottnak* új nyugdíját az után az állása után kell megállapítani, amelyikkel a magasabb összegű fizetés jár, még pedig — a szolgálati idők összeszámítása mellett — annak az intézménynek a terhére, amelynek kötelékébe az az állás tartozik, amely után a nyugdíjat megszabták.⁷⁾

Méltánylást érdemlő körülmények közt, és ha ezt a vagyoni viszonyok is indokolják, — az I. fokú fegyelmi hatóság javaslatára, és a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával — a miniszter (legf. áll. számvevőszék elnöke) részesítheti a *hivatalvesztésre ítélt* alkalmazottat (hozzátartozóit) a neki járó ellátás megfelelő hányadában, egész kivételesen ennek egész összegében. Ilyen esetben, ha a *családtalan* alkalmazottat szabadságvesztés-büntetésre is ítélték, az ellátás csak a szabadságvesztés-büntetés eltöltését követő hó 1-jétől jár, ha pedig vannak hozzátartozói, az ellátást a szabadságvesztés-büntetés tartama alatt ezeknek (gyámjuknak, gondnokuknak) kell folyósítani.

Az ilyen ellátás nem váltható meg, és napszamosoknak vagy munkásoknak nem engedélyezhető.⁸⁾

A békeparanccsal *elszakított területen* szolgálatot teljesített alkalmazott, vagy ott lakott nyugdíjas, özvegy vagy árva csak akkor tarthat igényt ellátásra, ha: a) — egyéb feltételeken felül — igazolja, hogy 1921. júl. 26-ika óta megszakítás nélkül magyar állampolgár, vagy opció útján igényelt állampolgárságát a belügyminiszter megállapította; b) állandó lakóhelyét 1923. júl. 26-ig helyezte át Magyarországra; c) átköltözködése után szolgálati elhelyezést nem kapott. Igénye van továbbá ellátásra akkor is, ha azt bírói ítélet már korábban megállapította.⁹⁾

Ez a rendelkezés a békeparancs ama határozományaival kapcsolatos, hogy mindaz, akinek községi illetősége az elszakított területen volt, annak az államnak az állampolgárságát szerezte meg, amely a kérdéses területen az állami főhatal-

5) 1912: LXV. tc. 6. §.; 6) 5.100/1924. M. E. I. 24.; 7) 7.000/1925. M. E. 109. (2), (3); 8) 1912: LXV. tc. 7. §.; 9) 1927: XXIV. tc. 1. §., 2. §. (1).

mat gyakorolja. Azoknak azonban, akik magyar állampolgárságukat ekként elvesztették, joguk volt a békeparancs életbeléptétől (1921. júl. 26.) számított 1 év alatt (1922. júl. 20-ig) annak az államnak az állampolgárságát igényelni (opció), amelyben illetőségük volt; kötelesek voltak azonban további 1 év alatt (legkésőbb 1923. júl. 26-ig) abba az államba költözni, amelynek állampolgárságát optáltak.¹⁰⁾

Méltánylást érdemlő körülményeknél fogva, ha azt a vagyoni viszonyok is indokolják, — az illető miniszter előterjesztésére és a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával — ellátást engedélyezhet az államfő olyan alkalmazottnak, nyugdíjasnak, özvegynek vagy árvának is, aki a fentebbi a)–c) alatti feltételeknek megfelel, de állandó lakóhelyét 1923. július 26-ika után helyezte át Magyarország területére, vagy magyar állampolgárságát 1921. július 26-ika után visszahonosítás útján szerezte meg. Az ellátás a rendes körülmények közt járó ellátásnak a méltányossági körülmények által indokolt hányadában, — különös méltánylást érdemlő okokból kivételesen annak egészében állapítandó meg.¹¹⁾

Az 1927: XXIV. tc. alapján engedélyezhető ellátást a megállapítást, illetőleg az engedélyezést megelőző időre nem lehet folyósítani.¹²⁾

2. Az ellátás fajai. Az ellátás állandó, vagy egyszersmindenkorra szóló.

Állandó ellátás: a nyugdíj, a lakbérnyugdíj (lakáspénz), a nyugbér, az özvegyi nyugdíj, a gyermekek nevelési járuléka, és a kivételesen engedélyezhető életjáradék.

Egyszersmindenkorra szóló ellátás: a végkielégítés és a temetési járulék.¹³⁾

3. Az ellátás alapja egyfelől az alkalmazottnak beszámítható *szolgálati ideje*, másfelől a tényleges szolgálatban utoljára húzott *beszámítható javadalmazása*.¹⁴⁾

4. *Beszámítható szolgálati idő* az az időtartam, amelyet az alkalmazott a hivatali eskü letétele napjától a szolgálatból felmentése hónapjának végéig megszakítás nélkül egyhúzában töltött.¹⁵⁾

Az *állami és a thatósági* alkalmazottak és nyugdíjasok szolgálati idejét kölcsönösen be kell számítani a törvény szerint;¹⁶⁾ — egy másik törvény pedig felhatalmazta a kormányt, hogy ezt a kölcsönös viszonyosságot egyéb (községi, városi) közzolgálati ágakra is kiterjeszthesse.¹⁷⁾ A városi

10) 1921: XXXIII. tc. 61., 63. c.; 11) 1934: I. tc. 5. §. (3); 12) U. o. 4. §. (4); 13) 1912: LXV. tc. 8. §.; 14) U. o. 9. §.; 15) U. o. 10., 12. §., 1923. XXXII. tc. 17. §. 8. bek.; 16) 1907: LIX. tc. 1. §.; 17) 1924: XVII. tc. 3. §.

alkalmazottakra a viszonyosságot már egy korábbi törvény is megállapította,¹⁸⁾ — a községekre pedig — az említett felhatalmazás alapján — minisztériumi rendelet terjesztette ki,¹⁹⁾ de ez a beszámítás csak azokkal a községi alkalmazottakkal szemben érvényesül, akik 1924. június 30-ika után nyugdíjaztattak.²⁰⁾

Közvetlenül az alkalmazás előtt, de a 18. életév betöltése után *díjnoki* minőségben eltöltött szolgálati időt teljes egészében be kell számítani.²¹⁾

Be kell továbbá számítani a végleges alkalmazást közvetlenül megelőzően *ideiglenes* minőségben; vagy az ideiglenes alkalmazást közvetlenül megelőzően *végleges* minőségben; a *rendelkezési* állományban, azonban tényleges szolgálatban eltöltött időt; a *szabadságon* töltött időnek 1 évet nem haladó részét; a *felfüggesztett* állapotban töltött időt, ha az alkalmazott a visszatartott illetményeket utólag megkapta; a *gyakornoki* vagy *gyakornok-jelölti* minőségben eltöltött időt, — de ha segélydíjat nem kapott, csak akkor, ha azt javadalmazással egybekötött alkalmazás közvetlenül megelőzte vagy követte; a *fizetéstelen* vagy *tiszteletbeli* minőségben töltött időt akkor, ha az alkalmazott tényleges szolgálatot teljesített, és azt javadalmazással egybekötött alkalmazás előzte meg vagy követte; ugyanilyen feltétel mellett be kell számítani a *meghatározott időre*, az *átmeneti szolgálatfételre*, vagy valamely *munkálat befejezéséig* alkalmazott személynek ebben a minőségben eltöltött szolgálati idejét is.

A szolgálatfételre berendelt *nyugdíjasnak* újabb szolgálati idejét nyugdíjazás előtti szolgálati idejéhez hozzá kell számítani.

Elbocsátott alkalmazott újabb szolgálati idejét csak akkor lehet beszámítani, ha az ellátásának teljes összegével felérő kivételes ellátásban részesült, vagy ha a *bíróf* ellátási igényeinek elvesztése nélkül ítélték hivatalvesztésre.

Végkielégített alkalmazott korábbi szolgálati idejét be kell számítani, ha újra alkalmazása 5 éven belül történt.

Nyugdíjmegváltás esetében az előző szolgálati idő nem számítható be.²²⁾

Megszakításnak nem számít: a 30 napot meg nem haladó megszakítás, a nyugdíjban, rendelkezési állományban, felfüggesztett állapotban töltött idő, valamint a szabadságon töltött idő sem, ha ez utóbbi egyhuzamban 5 évet nem halad meg.²³⁾

18) 1912: LVIII. tc. 19. §., 5.100/1924. M. E. I. 19.; 19) 5.100/1924. M. E. I. 18.; 20) 7.000/1925. M. E. 106.; 21) 5.100/1924. M. E. I. 20. 22) 1912: LXV. tc. 13. §.; 23) U. o. 15. §.

Be kell számítani az *elszakított területekről* átjött közzolgálati alkalmazottaknak az elszakított területeken 1921. júl. 26-ig (a békeparancs hatálybalépte napjáig) töltött szolgálati idejét is; de az 1921. júl. 26-ika után az elszakított területen töltött idő nem számítható be, valamint az az idő sem, amelyet elhelyezkedéséig Magyarország területén töltött, de azok egyike sem tekinthető megszakításnak.²⁴⁾

5. A szolgálati idő számítása. A szolgálati idő tartamát a polgári időszámítás szerint kell meghatározni; annak azonban, akinek főiskolai képesítése van, és aki tényleg főiskolai képzettséghez kötött állást tölt be, szolgálatának minden 7 hónapját 8 hónapnak kell számítani. Ugyanígy kell számítani a rendőrségi, csendőrségi, pénzügyőri legénység, a büntető és a javítóintézeti őrszémélyzet szolgálati idejét is. Ez a kedvezményes időszámítás azonban csak akkor alkalmazható, ha az illető a nyugdíjigény megszerzéséhez szükséges szolgálati időt (9 év 6 hó 1 nap) naptári számítással már eltöltötte.²⁵⁾

Eredetileg a főiskolai képesítéshez kötött állású tisztviselőnek a *főiskola elvégzése előtt* eltöltött szolgálati idejét a kedvezményes számításnál figyelmen kívül kellett hagyni, és csak az állami rendőrség alkalmazottaira tett a törvény kivételt, akiknek *minden* szolgálatát kedvezményesen rendelte számítani.²⁶⁾ Újabban ezt a kivételt általában, tehát más szolgálati ágazatokban is alkalmazzák.

A szolgálati idő számításánál az egész éveken felül maradó 6 hónap és 1 nap egész évnél számít, — a 6 havi vagy még kevesebb szolgálat ellenben figyelmen kívül marad.²⁷⁾

A hadjáratban résztvevő alkalmazott szolgálati idejéhez *hadi évet* is hozzá kell számítani,²⁸⁾ mégpedig a katonákra irányadó kedvezőbb számítás szerint,²⁹⁾ vagyis 1 évet kell hozzászámítani, ha az alkalmazott a háború folyamán legalább 3 hónapon át teljesített tényleges katonai szolgálatot, vagy az időtartamra tekintet nélkül: ha harcban vett részt, vagy az ellenség előtt megsebesült, vagy hadi viszontagságok következtében szolgálatképtelenné vált.³⁰⁾

Ha valaki több naptári évben teljesített tényleges szolgálatot, *minden naptári év után* 1—1 évet kell hadi évként számítani, amelyben legalább 3 hónapon át teljesített tényleg szolgálatot, vagy — időre való tekintet nélkül — amelyben harcban vett részt, vagy az ellenség előtt megsebesült, vagy szolgálatképtelenné vált.³¹⁾

24) 5.100/1924. M. E. I. 15., 1934: I. tc. 5. §. (2); 25) 1912: LXV. tc. 11. §.; 26) U. o. 83. §. 2., 3. bek.; 27) U. o. 20. §., 1923: XXXII. tc. 17. §. 8. bek.; 28) 1912: LXV. tc. 21., 22. §.; 29) 1915: XIII. tc. 6. §.; 30) 4.401/1915. M. E. I. §.; 31) U. o. 2. §.

A hadi évet nem lehet kedvezményesen (7 hónapot 8-nak) számítani, és a hozzászámítás csak olyan alkalmazottnak a javára történhetik, aki a nyugdíjigényt már megszerezte.³²⁾

Kényszernyugdíjazás erendelése esetében a hadi év csak az alkalmazott kifejezett kérésére, vagy szolgálati érdekből vehető számba; tehát az olyan alkalmazottal szemben, aki csak a hadiév hozzászámításával töltötte volna be teljes szolgálati idejét, nincs szükség visszatartásra.³³⁾

A 18 éves kor betöltése előtt eltöltött szolgálati időt a nyugdíjazásnál nem lehet számításba venni.³⁴⁾

6. Beszámítható javadalmasítás. Beszámítható javadalmasítás alatt egyedül a fizetést kell érteni.³⁵⁾

A nyugdíj kiszabásának alapjául a tényleges szolgálatban utoljára kapott fizetés szolgál.³⁶⁾

A pénzromlás következtében aztán a törvény úgy rendelkezett, hogy a nyugdíj megszabásának az alapja az a *mindenkori* fizetés legyen, amely a nyugdíjast megilletné, ha tényleges szolgálatban állana.³⁷⁾

A szanálási törvény (1924: IV. tc.) felhatalmazása alapján kiadott minisztériumi rendelet ezzel szemben úgy rendelkezett, hogy az 1924. július 1-je előtt nyugdíjazott alkalmazottak továbbra is az 1924. június 30-ig megállapított nyugdíjat kapják, míg az 1924. július 1-je után nyugdíjazottak a nyugdíjazásuk idejében járó fizetésüknek megfelelőt.³⁸⁾

Az 1925. évi minisztériumi rendelet az 1925. július 1-je előtt nyugdíjazottak ellátásának összegét változatlanul hagyta, míg az 1925. július 1-jét követő időben nyugdíjazottaknak ellátását az 1925-ben megállapított magasabb illetmények alapul vételével rendelte megállapítani.³⁹⁾ Az utóbbiakéval egyenlő nyugdíjat állapított meg — törvényes felhatalmazás alapján — a minisztériumi rendelet az 1925. július 1-je előtt nyugdíjazottak, valamint az özvegyek és árvák közül azok javára, akik 65. életévüket betöltötték.⁴⁰⁾

Az illetmények újabb emelésével kapcsolatban az 1927. nov. 1-jét követő időben nyugdíjazottak ellátását az újabb (magasabb) fizetés alapul vételével kell megállapítani;⁴¹⁾ — a korábbi nyugdíjasok ellátását pedig 10%-kal emelték.⁴²⁾

32) 5.100/1924. M. E. I. 21.; 33) 7.000/1925. M. E. 8., 3.000/1927. M. E. 1. (2), (3); 34) 5.100/1924. M. E. I. 16.; 35) 1912: LXV. tc. 23., 24. §., 1923: XXXII. tc. 17. §. 1. bek., 5.100/1924. M. E. I. 13.; 36) 1912: LXV. tc. 23. §. 3. bek.; 37) 1923: XXXII. tc. 17. §. 1. bek.; 38) 5.100/1924. M. E. I. 2.; 39) 7.000/1925. M. E. 100., 101.; 40) 1927: XI. tc. 12. §. (1), 6.670/1927. M. E.; 41) 9.000/1927. M. E. 22.; 42) U. o. 19., 20., 270/1928. M. E.

Igyállott elő a nyugdíjasoknak három csoportja: 1. az 1925. július 1-je előtt, 2. az 1925. júl. 1. és 1927. október 31-ike közt, és 3. az 1927. november 1-je után nyugdíjazottak csoportja, amely csoportok nyugdíjösszegét ezek különböző mértékben történt csökkentése hozta egymáshoz közel.

7. Az ellátás külföldön élvezése. Külföldön az ellátást csak az illető miniszternek (legf. áll. számvevőszék elnökének) a külügyminiszterrel egyetértően megadott engedéllyel lehet élvezni. Az engedély legfeljebb 3 évre adható meg.⁴³⁾

A külföldön tartózkodó nyugdíjas azonban ellátásának teljes összegét csak akkor kaphatja, ha az nem több havi 200 P-nél; — míg a 200 P-t meghaladó összegnek csak a felét kapja, de mindössze legfeljebb 500 P-t; lakáspénzül pedig mindig csak az V. lakáspénzosztálynak megfelelő összeget.

Visszaköltözés esetében a teljes ellátás a kérelem előterjesztését követő hó 1-jétől jár.⁴⁴⁾

8. Az életbenlét és egyéb feltételek igazolása. A külföldön lakó nyugdíjas életbenlétét évenként szeptemberben — a lakóhelyére illetékes magyar külképviseleti hatóságnak, kivételesen a külföldi helyi hatóságnak a bizonyítványával — kell igazolni.⁴⁵⁾

A *belföldön* lakó állami alkalmazottak nem kötelesek életbenlétüket igazolni, valamint a különleges feltételeket (özvegyesség, gyámság vagy gondnokság alatt állás stb.) sem; de a változást köteles az ellátásra igényjogosult — anyagi és büntetőjogi felelősség alatt — annak beállta után azonnal, írásban bejelenteni a számfejtő hivatalnak.⁴⁶⁾

Az ellátás — a pénzügyminiszter engedélyével — olyan pénzintézetnél nyitott *folyószámlára* is folyósítható, amely a Pénzintézeti Központ kötelékébe tartozik.⁴⁷⁾

A *kegyelmi ellátásban* és az *életjáradékban* részesülők a feltételek fennállását csak az élvezeti időtartam meghosszabbításának kérésekor kötelesek igazolni.⁴⁸⁾

9. Nyugdíjárulék. A tényleges szolgálatban álló, valamint a nyugdíjas alkalmazottak nyugdíjárulékot kötelesek fizetni, amelyből befolyó jövedelmet alapszerűen kell kezelni.⁴⁹⁾

Az *alap rendeltetése*, hogy abból az igényjogosultak ingyenes vagy kedvezményes egészségügyi ellátásban része-

43) 1912: LXV. tc. 28. §., 5.100/1924. M. E. IV. 12.; 44) 5.880/1931. M. E. 1. §.; 45) 4.200/1928. M. E. 1.; 46) U. o. 2., 4.; 47) U. o. 3. 48) U. o. 7.; 49) 1912: LXV. tc. 31. §., 1921: XLVI. tc. 1. §. 7. bek.

síttessenek; részükre gyermekágyi és temetési segély folyósíttassék; és egészségügyi intézmények létesíttessenek és tartassanak fenn.⁵⁰⁾

Igényjogosultak a tényleges szolgálatban álló és nyugdíjas alkalmazottak; az állandó ellátásban részesülő özvegyeik és árváik; valamint a családi pótlékban részesülő, illetőleg arra jogosult családtagjaik.⁵¹⁾

A *betegsegélyezési járulék* a havi 300 P vagy magasabb illetmény után 1%, — a 300 P-nél kisebb havi illetmény után 1.5%.⁵²⁾ A törvény szerint szedhető volna 2%.⁵³⁾

75. §. A közzszolgálati alkalmazottak ellátása.

1. A nyugdíjigény beállta. A véglegesen vagy ideiglenesen alkalmazott nyugdíjra tarthat igényt, ha beszámítható szolgálati ideje 9 évet és 6 hónapot meghalad.¹⁾

2. Nyugdíjazás kérelemre. El *kell* rendelni az alkalmazott nyugdíjazását saját *kérelmére*, ha: a) olyan testi vagy szellemi fogyatkozásban szenved, amely őt szolgálatának ellátására véglegesen, vagy huzamosabb ideig képtelenné teszi; vagy b) a beszámítható javadalmazásával egyenlő összegű nyugdíjra igényt adó (teljes) szolgálati idejét betöltötte; vagy c) a 60-ik életévét betöltötte.²⁾

3. Nyugdíjazás hivatalból. El *lehet* rendelni *hivatalból* is az alkalmazott nyugdíjazását: a) olyan testi vagy szellemi fogyatkozás miatt, amely őt szolgálatának ellátására véglegesen, vagy huzamosabb ideig képtelenné teszi; — az, hogy a szolgálatképtelenséget öngyilkossági kísérlet idézte elő, a nyugdíjigényre nincs befolyással; b) ha a fizetésével egyenlő nyugdíjra igényt adó (teljes) szolgálati idejét betöltötte; vagy c) ha 65-ik életévét betöltötte;³⁾ a *kúriai bírák* és a velük egyenlő rangú, vagy még magasabb állású bírák és kir. ügyészek,⁴⁾ valamint az *egyetemi* és *műegyetemi nyilvános rendes tanárok*⁵⁾ csak 70-ik életévük betöltése után nyugdíjazhatók hivatalból; d) azt, aki betegsége miatt egyhuzamban, vagy 30 napot meg nem haladó megszakításokkal hat hónapnál hosszabb időn át nem teljesít szolgálatot; e) aki hivatali feladatainak kifogástalan teljesítéséhez szükséges szakképzettség, szorgalom, vagy egyéb olyan fontos kellék

50) 7.700/1934. M. E. 1. §.; 51) U. o. 2., 3. §.; 52) U. o. 4. §.; 53) 1921: XLVI. tc. 1. §. 7. bek.

1) 1923: XXXII. tc. 17. §. 8. bek.; 2) 1912: LXV. tc. 31. §. 3. bek.; 3) U. o. 31. §. 4. bek., 32. §. 4. bek.; 4) 1892: XXX. tc. 1. §., 1896: XXVI. tc. 6. §.; 5) 1912: LXV. tc. 31. §. 4. bek.

hiánya miatt, amire a minősítés kiterjed, szolgálatát a megkívánt mértékben nem látja el.⁶⁾

Szabályszerű elbánás alá *kell* vonni (nyugdíjazni vagy végkielégíteni) azt az alkalmazottat, akinek szolgálatára a hivatal (intézet stb.) vagy állás átszervezése vagy megszüntetése következtében nincs szükség, és őt 6 (díjnokot stb. 3) hónap alatt másutt elhelyezni nem lehet; b) akit fegyelmi úton ítétek áthelyezésre, az áthelyezést azonban 3 hónap alatt nem lehet foganatosítani; c) akit országgyűlési képviselővé választottak meg, ha állása a képviselői megbízással összeférhetetlen;⁷⁾ d) azt, aki 70-ik életévét betöltötte;⁸⁾ e) akit jogerősen gondnokság alá helyeztek (akinek kiskorúságát jogerősen meghosszabbították), vagy aki ellen a csődöt jogerősen megnyitották — azonnal, vagy legfeljebb 1 év alatt.⁹⁾

4. Szabályszerű elbánás alá vonás alatt a nyugalombahelyezést, a végkielégítést, vagy az állástól felmentést kell érteni.¹⁰⁾

A *szabályszerű elbánás alá vonást* az arra illetékes hatóság rendeli el, és határozata ellen nincs helye további eljárásnak. Ha azonban a szabályszerű elbánás alá vonás az alkalmazott *személyében rejlő hibák miatt* történik, annak elrendelését *eljárás* előzi meg, amelynek megindítását a miniszter, vagy az általa megbízott hatóság főnöke rendeli el.¹¹⁾

Ennek az eljárásnak a lefolytatására a miniszter a minisztériumban és az általa kijelölt alsóbb hatóságoknál 3 évenként három tagból álló (javaslattevő) *állandó bizottságot* alakít, amelynek elnökét és két tagját, valamint helyetteseit a miniszter (a legf. áll. számvevőszék elnöke) jelöli ki.¹²⁾

A miniszter (a legf. áll. számvevőszék elnöke) vagy a hivatali főnök rendeletére folyamatba tett eljárás során a háromtagú bizottság szóbeli, de nem nyilvános tárgyalást tart, amelyen az érdekelt alkalmazottnak, esetleg tanuknak és szakértőknek meghallgatása után szótöbbséggel megállapítja, hogy fennforognak-e a szabályszerű elbánás alá vonás előfeltételei. A háromtagú bizottság közli megállapítását az alkalmazottal és ennek főnökével, akik 15 nap alatt írásban észrevételeket terjeszthetnek elő. Mindezt a miniszterhez kell felterjeszteni, aki a beadott észrevételeket a 3 évenként alakítandó *öttagú állandó bizottsággal* vizsgálattja felül. En-

6) 1934: I. tc. 2. §. (2); 7) U. o. 2. §. (1), (11); 8) 1912: LXV. tc. 35. §. 3. bek.; 9) U. o. 35. §. 1. bek.; 10) U. o. 35. §. 4. bek., 7.000/1925. M. E. 87. (1); 11) 1934: I. tc. 2. §. (3), (4); 12) U. o. 2. §. (5), (6), 1.610/1934. M. E. 4. §. (1), (2).

nek a bizottságnak az elnöke a miniszter által kijelölt államtitkár vagy osztályfőnök; három tagja a minisztériumnak legalább V-ik fizetési osztályú tisztviselője, és egy közigazgatási bíró.

Az öttagú bizottság, ha a tényállást tisztázottnak látja, a javaslat kérdésében határoz. Ha az elbánás alá vonásnak újabb oka merült fel, vagy új bizonyítékot hoznak fel, erről az alkalmazottat értesíteni, és őt ilyen esetben, valamint akkor is meg kell hallgatni, ha a bizottság a tényállást nem látja tisztázottnak; — ebből a célból az iratokat a háromtagú bizottsághoz is visszaküldheti.

A hármásbizottságnak, és ha ennek a megállapítása ellen észrevételeket adtak be, az ötbizottságnak a javaslata fölött a miniszter végérvényesen határoz, és ha a szabályszerű elbánás alá vonást mondta ki, az alkalmazottat — a határozat keltét követő hónap 1-ső napjától számított 3 hónapra járó illetményeinek élvezete mellett — a szolgálat alól mentesíti, illetőleg olyan alkalmazottnak, akit az államfő nevezett ki, a szolgálat alól felmentése iránt az államfőhöz előterjesztést tesz.

Az *egyetemi tanárok* ellen az eljárást az egyetemi tanács indítja meg; a vallás- és közoktatásügyi miniszter felhívására pedig köteles azt megindítani. A három-, illetőleg öttagú bizottságokat az egyetemi tanács a saját kebeléből esetről-esetre alakítja meg.

A *hitfelekezeti tan- és óvószemélyzetre* vonatkozólag a vallás- és közoktatásügyi miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértve rendelkezik.¹³⁾

Az *önkormányzati alkalmazottakra* vonatkozó rendelkezéseket a belügyminiszter állapította meg.¹⁴⁾

A testi vagy szellemi fogyatkozásból származó *szolgálatképtelenséget* közhatósági orvosi bizonyítvánnyal kell igazolni, vagy annak megállapítására az I. fokú fegyelmi hatóság hivatott. Ennek határozata ellen fellebbezéssel lehet élni a miniszterhez (a legf. áll. számvevőszék elnökéhez). Az orvosi bizonyítványban foglaltak orvosi felülvizsgálat alá bocsáthatók.¹⁵⁾

Az *orvosi vizsgálatra* a thatósági tiszti (járási, kerületi, városi) orvosok és a tiszti főorvosok hivatottak, de igénybevehetők a thatósági kórházi főorvosok és a budapesti kerületi orvosok is.¹⁶⁾

13) 1934: I. tc. 2. §. (5)–(10), 1.610/1934. M. E.; 14) 1934: I. tc. 2. §. (14), 670/1934. B. M., 977/1934. B. M.; 15) 1912: LXV. tc. 32. §.; 16) 75.168/1903. B. M., 60.416/1904. B. M.

Ha az orvosi vizsgálat nem nyújt biztos támpontot, az alkalmazott a belügyminisztérium közegészségügyi osztályában felülvizsgáltatható.¹⁷⁾

Ha az alkalmazott ellen fegyelmi eljárás van folyamatban, ennek befejezéséig a nyugalomba helyezést vagy végkielégítést függőben kell tartani.¹⁸⁾

5. Ideiglenes és végleges nyugdíjazás. Azt az alkalmazottat, aki a teljes szolgálati időt, vagy életének 60-ik évét betöltötte, véglegesen kell, különben pedig csak ideiglenesen lehet nyugdíjazni.

Az ideiglenesen nyugdíjazott alkalmazott köteles magát hivatalos felszólításra közhatósági orvos vizsgálatának alávetni. Ha szolgálatképességét megállapítják, őt tényleges szolgálatba vissza lehet venni, vagy ideiglenes szolgálattételre be lehet rendelni. Ha az ilyen felhívásnak elfogadható ok nélkül nem tesz eleget, nyugdíjigényét a saját személyére nézve elveszti.¹⁹⁾

Az ideiglenesen nyugdíjazottat — kérelmére — véglegesen kell nyugdíjazni, ha 5 év alatt nem vették vissza a tényleges szolgálat kötelékébe. Amikor pedig 60-ik életévét betölti, vagy annyi idő már eltelt, amennyi a teljes szolgálati idejéből még hiányzott, őt véglegesen nyugalomba helyezettnek kell tekinteni. A napszámos és a munkás mindig csak *véglegesen* nyugdíjazható.²⁰⁾

A *szolgálattételre berendelt* ideiglenesen nyugdíjazott alkalmazott akkora átalányra (illetményre) tarthat igényt, amennyi nyugdíját arra az összegre kiegészíti, amely neki a nyugdíjazásakor elfoglalt állása után fizetés és lakáspénz címén berendelésekor járna. A berendelés alatt eltöltött idő szolgálati idejéhez hozzászámít.²¹⁾

6. Ellátási igény fenntartása. Ha az alkalmazott *saját elhatározásából* olyankor válik meg állásától, amikor az ellátás folyósításának feltételei még nem következtek be, ellátási igényeit — a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával — fenntarthatja.

Ha az alkalmazottnak még nem volt 10 évi (9 évi 6 havi és 1 napi) szolgálata, a fenntartott ellátási igényt csak akkor érvényesítheti, ha újra alkalmaztatván, legalább 1 évig tényleg szolgál; — ha pedig már volt 10 évi szolgálati ideje, akkor érvényesítheti igényét, ha — bár 1 évnél rövidebb ideig — újra szolgál, vagy e nélkül is, ha közhatósági orvosi bizonyítvánnyal igazolja, hogy tényleges szolgálat teljesítésére

17) 96.927/1889. P. Ü. M.; 18) 1912: LXV. tc. 32. §. ut. bek.; 19) U. o. 33. §. 1–4. bek., 34. §. 1. bek.; 20) U. o. 33. §. 5–7. bek.; 21) U. o. 34. §. 2., 3. bek.

képtelen; az utóbbi esetben azonban az ellátás összegét csak a miniszter (a legf. áll. számvevőszék elnöke) állapíthatja meg.

Az újabb alkalmazás ideje a korábbi szolgálati időhöz hozzászámít.²²⁾

7. A nyugdíj mértéke. A nyugdíj 10 évi szolgálat után a tényleges szolgálatban utoljára kapott beszámítható javadalmazásnak (fizetésnek) a 40%-a, minden további szolgálati év után pedig további 2—2%.²³⁾

A nyugdíjtörvény megállapította a nyugdíjnak a legalacsonyabb és legmagasabb összegét is.²⁴⁾ Ezt a rendelkezést egy későbbi törvény hatályon kívül helyezte annak kivételével, hogy a nyugdíj nem haladhatja túl az utoljára élvezett beszámítható javadalmazás (fizetés) összegét.²⁵⁾

A szanálási törvény (1924: IV. tc.) rendelkezése szerint a 15 évnél kevesebb szolgálati idő alapján nyugalmazott alkalmazott csak 60%-át kapja annak az összegnek, amely őt különben megilletné, kivéve a keresettel és jövedelemmel nem rendelkező azt az alkalmazottat, akinek teljes munka- és keresetképtelenségét a *felülvizsgáló bizottság* megállapítja; kivéve továbbá a *kivételes nyugdíjban* részesülőket (miniszterek stb.), valamint a sérülési pótdíj élvezetében álló katonákat stb.²⁶⁾ A most említett felülvizsgáló bizottság szervezetéről és eljárásáról külön rendelet intézkedik.²⁷⁾

A szanálási törvénynek további rendelkezései nem közvetlenül csökkentették a nyugdíj összegét, hanem ezt az által érték el, hogy 15 évnél hosszabb, de 40 évnél rövidebb szolgálati idő esetében a nyugdíj megállapításának alapjául nem a teljes fizetést, hanem annak csak 85—90—95 %-át rendelték számítani. Ezek a rendelkezések azonban — a 15 évnél rövidebb szolgálati idővel nyugdíjazottakra vonatkozó kivételével — 1926. júl. 1-től kezdve hatályukat veszítették.²⁸⁾

A *vitéségi érdemmel* járó pótdíjak a nyugdíjast is megilletik.²⁹⁾

8. Nyugdíjcsökkentés. A fizetésekkel kapcsolatban csökkentették az ellátások összegét is, még pedig négy ízben; — ezek a csökkentések az 1925. július 1-je előtt, valamint az 1925. július 1-je és 1927. október 31-ike közt nyugdíjazottak tekintetében 17—30%-ot, — az 1927. november 1-je után nyugdíjazottak tekintetében pedig 26—32%-ot tesznek; —

22) 1912: LXV. tc. 36. §.; 23) U. o. 37. §.; 24) U. o. 37. §. ut. bek.; 25) 1920: XI. tc. 6. §.; 26) 1924: IV. tc. a) mell. A. II. 3. (1); 27) 2.425/1924. N. M. M. eln.; 28) 5.300/1926. M. E. 1., 2., 4.; 29) 1912: LXV. tc. 40. §.

havi 100 P-nél alább azonban az ellátási díjak nem csökkenthetők.³⁰⁾

Az említett csökkentéseken felül további *nyugdíjapasztást* rendelt el az 1934: I. tc. egyfelől a *nyugdíjasokra*, másfelől az *özvegyekre* abban az esetben, ha nekik személyes szolgálataikért, vagy valaminő megbízásból kifolyóan *mellékkeresetük* van az államtól, vagy a vele nyugdíjviszonosságban álló valamely intézménytől, vagy ezek üzemeltől stb., avagy továbbá olyan kereskedelmi társaságtól, vagy olyan vállalattól, amelynél az állam vagy az önkormányzat érdekeltsége az alaptőke (üzletrész) 30%-át eléri, vagy amelynek nyújtott támogatás az utolsó évben, vagy a megelőző három év valamelyikében az évi 100.000 P-t elérte. Az országgyűlési képviselői illetmények ebből a szempontból nem jönnek figyelembe.³¹⁾

Nyugdíjapasztás áll be akkor is, ha a nyugdíjasnak vagy özvegynek valamely olyan haszonhajtó *jogosítványból* vagy *engedélyből* van *mellékjövedelme*, amelynek adományozása az állami vagy az önkormányzati hatóság szabad mérlegelésétől függ.³²⁾

A *nyugdíjas* a mellékkeresettel együtt nem kaphat többet, mint amennyire tényleges szolgálata esetében igénye lehetne; — a többlet erejéig a nyugdíjat, illetőleg haszonhajtó jogosítvány vagy engedély esetében a nyugdíjnak havi 300 P-t meghaladó részét be kell szüntetni. A nyugdíj és a kereset együttevve havi 300 P-nél, főiskolai képesítésű alkalmazottnál havi 400 P-nél alább nem csökkenthető, — azonkívül minden családi pótlékban részesülő családtag után 5% pótlék hozzászámítandó.

Azokat a nyugdíjasokat azonban, akik teljes szolgálati idejük betöltése után, vagy létszámcsökkentés során nem saját kérelmükre kerültek nyugdíjba, nyugdíjapasztás csak akkor éri, ha mellékkeresetük meghaladja annak az összegnek az 50%-át, amennyit tényleges szolgálatuk esetében kapnának.³³⁾

Ha az *özvegynek* egyéb keresete több, mint özvegyi nyugdíjának és lakáspénzének 50%-a, nyugdíjából be kell szüntetni annyit, amennyivel keresete ezt az 50%-ot meghaladja; de a kereset és a nyugdíj együttevve nem csökkenthető havi 200 P-nél, főiskolás tisztviselő özvegyénél havi 300 P-nél alább, és ehhez még minden családi pótlékos gyermek után 5% járul.³⁴⁾

30) 5.000/1931. M. E., 7.000/1931. M. E., 3.000/1932. M. E., 1.400/1933. M. E.; 31) 1934: I. tc. 3. §. (6), (7); 32) U. o. 3. §. (8); 33) U. o. 3. §. (1)—(3), (8), (9); 34) U. o. 3. §. (4), (5), (9).

Ha a korlátozás oka megszűnik, a teljes ellátást újra folyósítani kell.³⁵⁾

9. Kivételes nyugdíj. A *miniszternek, az államtitkárnak, a legf. számvevőszék elnökének és alelnökének* beáll a nyugdíjigénye, ha összes beszámítható szolgálati idejük az 5 évet, illetőleg ezekben a minőségükben együttvéve és egyhúzában eltöltött szolgálati idejük a 3 évet meghaladja. Mindezeket saját kérelmükre, illetőleg hivatalból is végleges nyugalmomba kell helyezni, még ha a nyugdíjazás törvényes feltételei nem következtek is be.³⁶⁾ A részükre megállaptandó nyugdíj legalább 3 évi szolgálat után a beszámítható javadalmazás 30%-a, 5 éven felül — 10 évig — 40%-a, azon túl — 40 évig — évenként 2—2%-kal több.³⁷⁾

A főispánt (főpolgármestert), ha összes beszámítható szolgálati ideje 3 évet elér: fizetésének 1 évi, — ha 4 évet elér: 2 évi összegével felérő végkielégítés illeti meg; — ha pedig 5 évet elér, fizetésének 20%-át kapja nyugdíjképen, amely a 10-ik szolgálati év betöltéséig évenként 4—4%-kal, azután pedig a 40-ik szolgálati év betöltéséig évenként 2—2%-kal emelkedik. Ha azonban a főispán (főpolgármester) ebben az állásban egyhúzában 5 évet eltölt, őt már 5 évi szolgálat után 40%-os nyugdíj illeti, amely csak a 10-ik szolgálati év után emelkedik évenként 2—2%-kal.³⁸⁾

10. Kedvezményes nyugdíj. Azt az alkalmazottat, aki a szolgálat teljesítése közben, vagy abból kifolyólag szolgálatképtelenné lett, ha még nincs nyugdíjigénye, úgy kell tekinteni, mintha a nyugdíjigényt adó legkisebb szolgálati idejét már betöltötte volna; — ha pedig ezt már betöltötte, őt a törvényesnél magasabb összegű nyugdíjban lehet részesíteni, amely azonban beszámítható javadalmazásának összegét nem haladhatja meg.³⁹⁾

A *fegyver alatt szolgáló* azt az alkalmazottat, aki szolgálatával kapcsolatos harcban, vagy orvtámadás következtében — attól számított 3 éven belül — teljesen szolgálatképtelenné vált, a pénzügyminiszter előzetes engedélyével, beszámítható javadalmazásának teljes összegével felérő nyugdíjban *kell* részesíteni.⁴⁰⁾ Ha pedig a fegyverben szolgáló alkalmazott a harc vagy az orvtámadás következtében 1 év alatt életét veszítette, özvegyét — a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával — a férj utolsó beszámítható javadalmazása teljes összegének 98%-ával felérő özvegyi nyug-

35) U. o. 3. §. (5); 36) 1912: LXV. tc. 41. §.; 37) 6.670/1927. M. E. 7. (1), (2); 38) 1929: XXX. tc. 95. §. (5), (6), 1930: XVIII. tc. 9. §. (3), (4); 39) 1912: LXV. tc. 42. §. 1., 2. bek.; 40) U. o. 42. §. 5., 6. bek., 1930: XXVI. tc. 7. §. (1), (2).

díjban *kell* részesíteni.⁴¹⁾ Ha az ilyen özvegy újra férjhez megy, kérelmére az illetékes miniszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — az engedélyezett özvegyi nyugdíj 50%-át meghagyhatja.⁴²⁾

11. Nyugdíjmegváltás. Az ideiglenesen vagy véglegesen nyugalmomba helyezett alkalmazott kérelmére a miniszter (legf. áll. számvevőszék elnöke) nyugdíjának egy összegben megváltását figyelmet érdemlő esetekben megengedheti, ha az minden további igényéről lemond, és valószínű élettartamát közhatósági orvos bizonyítványával igazolja.

Ha az alkalmazottnak *neje* van: ennek a beleegyezése, és ha *kiskorú gyermeke* is van, a gyámhatóságnak a jóváhagyása is szükséges.

A megváltás összegét a miniszter (legf. áll. számvevőszék elnöke) esetről-esetre állapítja meg; de az nem haladhatja meg a nyugdíj és a lakbérnyugdíj együttes összegének annyszorosát, ahány évig az alkalmazott az orvosi bizonyítvány szerint még élélhet; de semmiesetre sem annak kétszeresét.

A megváltott nyugdíjat nem lehet újra folyósítani.⁴³⁾

12. A nyugdíj megszüntetése. A nyugellátást *időlegesen* be kell szüntetni, ha a nyugdíjas elveszti magyar állampolgárságát; előzetes engedély nélkül idegen hatalom szolgálatába áll; engedély nélkül állandóan külföldön tartózkodik; továbbá ha őt jogerős bírói ítélettel szabadságvesztés-büntetésre ítélték, azonban hivatalvesztés kimondása nélkül; — az előbbi esetekben az ok megszűntéig, — az utolsóban a büntetés tartamára. Az ok megszűntével az ellátást a következő hónap 1-jétől lehet újra folyósítani, — a multa visszamenően azonban nem.

Véglegesen be kell szüntetni annak a nyugdíját: akit a bíróság jogerősen hivatalvesztésre ítélt; aki még tényleges szolgálat alatt, de 3 évnél nem régebben hivatalvesztést maga után vonó cselekményt követett el; akire utólag olyan cselekmény derült ki, amely miatt nyugdíjban nem lett volna részesíthető; akire a fegyelmi hatóság a nyugellátás elvesztését mondta ki; be kell továbbá szüntetni annak az ideiglenes nyugdíjazottnak a nyugdíját, aki a tényleges szolgálatba visszalépésre, vagy az ideiglenes szolgálattételre szóló berendelésnek elfogadható ok nélkül nem tesz eleget; aki újra az állam, vagy vele nyugdíjviszonosságban álló hatóság szolgálatába lép; végül aki meghal.⁴⁴⁾

41) 1930: XXVI. tc. 7. §. (3), (4); 42) U. o. 7. §. (5); 43) 1912: LXV. tc. 43. §.; 44) U. o. 44. §.

Méltánylást érdemlő okokból, ha azt a vagyoni viszonyok is indokolják, a miniszter (legf. áll. számvevőszék elnöke) — a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával, az I. fokú fegyelmi hatóság javaslatára — meghagyhatja, illetőleg újra engedélyezheti (egészen vagy részben) annak az alkalmazottnak a nyugdíját és lakbérnyugdíját, akit attól bűncselekmény miatt kellene megfosztani; — és azt a szabadságvesztés-büntetés tartama alatt az alkalmazott családjának kiadhatja.⁴⁵⁾

Az újra szolgáltba lépett nyugdíjasnak csak az új állásával egybekötött illetményre van igénye, és újabb nyugdíját a különféle nyugdíjazás idejében betöltött állások közül az után az állás után kell megszabni, amellyel magasabb összegű fizetés jár, — mégpedig annak a hatóságnak a terhére, amelynek kötelékébe az az állás tartozik, amely után a nyugdíját megállapították. A szolgálati időket azonban össze kell számítani.⁴⁶⁾

13. Végkielégítés. Az a közszolgálati alkalmazott, aki a nyugdíjra igényt adó legkisebb szolgálati időt még nem töltötte be, ha szolgálatképtelenné lesz, vagy a megszabott életkort betöltötte, vagy más okból vonják őt szabályszerű elbánás alá, 5 beszámítható szolgálati évig fizetésének 1 évi, 5—10 évig terjedő szolgálat után 2 évi összegével felérő végkielégítésre tarthat igényt.⁴⁷⁾ Az egész összeg azonban csak teljes munka- és keresetképtelenség, valamint kereset- és jövedelem-hiány esetében jár, különben annak csak 60%-a.⁴⁸⁾

Ha a végkielégített alkalmazottat 1, illetőleg 2 éven belül újra alkalmazzzák, a fizetésének egy évi összegével végkielégített alkalmazott végkielégítésének annyi $\frac{1}{12}$ -ed, a két évvel végkielégített alkalmazott pedig annyi $\frac{1}{24}$ -ed részét köteles visszatéríteni, ahány teljes hónapi újabb alkalmazásban töltött szolgálat az 1, illetőleg 2 évre esik.⁴⁹⁾

14. Nőalkalmazott ellátása. A nőalkalmazott a saját személyére eső ellátási igények szempontjából a férfialkalmazottal egyenlő tekintet alá esik. Nyugdíjra és végkielégítésre azonban akkor is tarthat igényt, ha férje még él, vagy ha férje után ellátásban részesül; és a saját alkalmaztatása után járó nyugdíját és lakbérnyugdíját akkor is megtartja, ha férje után később kap ellátást, vagy ha újra férjhez megy.⁵⁰⁾ Ezt az elvet — amint fentebb láttuk — a gazdasági válsággal kapcsolatos rendkívüli csökkentések és apasztások időlegesen többféleképpen áttörték.

45) 1912: LXV. tc. 45. §.; 46) 7.000/1925. M. E. 109.; 47) 1912: LXV. tc. 48. §.; 48) 5.300/1926. M. E. 9. (1); 49) 1912: LXV. tc. 49. §.; 50) U. o. 50. §.

15. A nyugdíjas lakáspénze. A nyugdíjas közszolgálati alkalmazottak 1913 előtt egyáltalában nem kaptak lakáspénzt. Az 1912: LXV. tc. részesítette a nyugdíjasokat először lakbérnyugdíjban, amelynek ma lakáspénz a neve.⁵¹⁾

A lakbérnyugdíj összegét a nyugdíjtörvény a húzott nyugdíj összegéhez aránylagosan, de határozott tételekben állapította meg; — ebben a kiszabásban tehát érvényesült az állás magassága és a szolgálati idő tartama is, minthogy a nyugdíj összege ennek a két tényezőnek az alapulvételével alakul ki.⁵²⁾

Utóbb a nyugdíjasok lakáspénze a tényleges szolgálatban kapott lakáspénz kisebb tétele szerint járt, annak megállapításánál tehát a szolgálati idő figyelmen kívül maradt; — egyedül a 15 évnél rövidebb szolgálat után nyugdíjazottaknak a lakáspénze volt még kisebb összegben megállapítva.⁵³⁾

Ma — az 1934: I. tc. rendelkezése szerint — az a nyugdíjas, akinek tényleges szolgálata 15 évnél rövidebb volt, a tényleges szolgálatban neki járt lakáspénznek 55%-át, akinek szolgálati ideje 15—25 év volt, annak 70%-át, akié 25—35 év volt, 80%-át, akié pedig a 35 évet meghaladta, 90%-át kapja.⁵⁴⁾

Senki sem kaphat egynél több címen lakáspénzt; — az a nyugdíjas, akit többféle címen illetve meg lakáspénz, csak a nagyobbikat kapja.⁵⁵⁾

Ha a nyugdíjasnak tényleges szolgálatban álló vagy nyugdíjas házastársa, aki vele közös háztartásban él, szintén kap lakáspénzt, — teljes összegében csak a magasabb összegű jár, a kisebbiknek pedig csak 50%-a.⁵⁶⁾

76. §. Az özvegyek és az árvák ellátása.

A) Az özvegyek ellátása.

1. Az özvegy nyugdíjigénye. Annak a közszolgálati alkalmazottnak, aki a nyugdíjra igényt adó szolgálati időt betöltötte, az özvegye nyugdíjra tarthat igényt: 1. ha férjével ennek tényleges szolgálata alatt, vagy még előbb lépett házasságra;¹⁾ 2. ha a férj a házasságkötéskor még nem volt 57 éves, vagy ha idősebb volt, ha a házasságból gyermek származott, vagy a házassággal gyermekük törvényesítte-

51) 1912: XXXII. tc. 16. §. 1. bek.; 52) 1912: LXV. tc. 38. §.; 53) 5.600/1924. M. E. II. 1.; 54) 1934: I. tc. 4. §. (1)—(4); 55) U. o. 4. §. (8); 56) U. o. 4. §. (9).

1) 1912: LXV. tc. 51. §. a).

tett, vagy ha a férj a házasság megkötése után még legalább 3 évig tényleg szolgált;²⁾ 3. ha a házasság a férj halálát legalább 3 hónappal megelőzően kötött, kivéve ha a házasságból gyermek származott, vagy az által gyermekük törvényesített, vagy ha a férj halálát hevenybetegség okozta;³⁾ 4. ha az özvegy a férj halálakor ezzel együttél, kivéve ha igazolja, hogy a különélés nem az ő hibájából következett be, és hogy erkölcsi tekintetben nem esik kifogás alá.⁴⁾

Az a nő, aki *feleségétől elvált alkalmazotthoz* ment férjhez, teljes összegű özvegyi nyugdíjra csak akkor tarthat igényt, ha az elvált nő bármi okból nem kap nyugdíjat, vagy azt beszüntetik.⁵⁾

Nyugdíjas alkalmazottal házasságra lépett nő csak akkor tarthat igényt nyugdíjra, ha a házasság által a tényleges szolgálat alatt született gyermek törvényesített, vagy ha a férj a nyugdíjazáskor még nem volt 60 éves, még nem töltötte volt be teljes szolgálati idejét, és a házasságkötés után újra alkalmaztatván, még legalább 3 évig szolgált.⁶⁾

Törvényesen *elvált nő* csak akkor tarthat igényt özvegyi nyugdíjra, ha nem ment újra férjhez; továbbá ha a bontó ítéletből kétségtelenül kitűnik, hogy a házasságot a férj hibájából bontották fel, és a férj tartásdíj fizetésére van kötelezve.⁷⁾

A férj *öngyilkossága* nem érinti az özvegy nyugdíjigényét.⁸⁾

Nem tarthat igényt özvegyi nyugdíjra: 1. a nem magyar állampolgárnő; 2. a jogerős bírói ítélettel hivatalvesztésre ítélt nő; 3. akinek férje nyugdíját fegyelmi határozat alapján elvesztette; 4. a végkielégített és újra nem alkalmazott férj özvegye; 5. a férj neje után; 6. a napszámos és munkás özvegye.⁹⁾

2. Az *özvegyi nyugdíj mértéke*. Az özvegyi nyugdíj összege a nyugdíjtörvényben (1912: LXV. tc.) a férj beszámítható fizetéséhez arányítva, de fix-összegekben volt megállapítva.¹⁰⁾

Az újabb törvény e helyett a férj mindenkori fizetésének 50%-át állapítja meg özvegyi nyugdíjul, kivéve ha a *nyugalmozott állapotban elhalt* férjnek a nyugdíja fizetésének 50%-ánál kisebb összegű volt (vagyis ha a férj 15 évnél

2) U. o. 51. §. b) és 2.; 3) U. o. 51. §. c) és 3.; 4) U. o. 51. §. d) és 4.; 5) U. o. 52. §. ut. bek.; 6) U. o. 51. §. 1.; 7) U. o. 51. §. 5.; 8) U. o. 51. §. ut. bek.; 9) U. o. 52. §. 1. bek.; 10) U. o. 53. §.

kevesebb szolgálati idő után ment nyugdíjba); ebben az esetben az özvegy nyugdíja is ez a kisebb összeg lesz.¹¹⁾

Mint hogy az özvegyi nyugdíj kiszabásának az alapja is a férj utolsó beszámítható javadalmazása, — az 1925-ben és az 1927-ben történt fizetésemelések — miként a nyugdíjasoknak, akként az özvegyeknek is három csoportját teremtették meg, ú. m.: 1. az 1925. július 1-je előtt, 2. az 1925. júl. 1-je és 1927. november 1-je közt, 3. az 1927. november 1-je után nyugdíjazottak özvegyeinek, illetőleg özvegygé lett házastársaknak a csoportjait.

Az ezen a csoportosításon alapuló különbségeken utóbb csak annyi változás esett, hogy: a) az özvegyek nyugdíjának kiszabásánál nem jön figyelembe az, hogy férjének szolgálatja 15 évnél kevesebb volt; tehát az özvegy nyugdíja ezen a címen nem csorbul;¹²⁾ 2. hogy az első csoportba tartozó özvegyek nyugdíjának megállapítása a második csoportba tartozókra irányuló magasabb fizetés alapján történik, ha férjük a 65-ik életévét már betöltötte volt, vagy már betöltötte volna, vagy ha az özvegy maga betölti 65-ik életévét; — az *elvált nőre* azonban ez a kedvezmény csak akkor érvényesül, ha ő maga betölti a 65-ik életévét.¹³⁾

Ha a közzolgálati alkalmazott után *özvegyén kívül* egy vagy több *elvált nő*, vagy *szülőtlén árva* is maradt, az özvegyet megillető nyugdíjnak, lakáspénznek és nevelési járadékának $\frac{2}{3}$ -öd részét az özvegy kapja, a $\frac{1}{3}$ -öd részen pedig az elvált nő vagy nők és a szülőtlén árvák egyenlően osztoznak. Ha özvegy nincs, hanem csak egy vagy több elvált nő és szülőtlén árva, az özvegyi ellátáson ezek egyenlő mértékben osztoznak.¹⁴⁾ Ha *csak elvált nő* maradt, ez a teljes összegű özvegyi ellátásra igényt tarthat,¹⁵⁾ mindamelllett azzal a korlátozással, hogy az elvált nő az özvegyet illető lakáspénznek csak 50%-ára tarthat igényt, és ha özvegy is van, az özvegyi lakáspénzen az özvegy és az elvált nő a nyugdíj megosztásának arányában osztoznak.¹⁶⁾

3. Az *özvegyi nyugdíj csökkentése és apasztása*. Az özvegyi nyugdíjat is négy ízben csökkentették.¹⁷⁾ Ez a négy csökkentés — az utolsó rendelethez csatolt 20. kimutatásból is kitetszően — az 1925. júl. 1-je előtt, valamint az 1927.

11) 1923: XXXII. tc. 17. §. 4. bek., 5.300/1926. M. E. 6.; 12) 5.100/1924. M. E. II. 3. 2. bek.; 13) 6.670/1927. M. E. 3. (1), (2), (4)—(6); 14) 7.000/1925. M. E. 113. (3), (4); 15) 1912: LXV. tc. 52. §. 2. bek.; 16) 1934: I. tc. 4. §. (7); 17) 5.000/1931. M. E. 5. §., 7.000/1931. M. E. 6. §., 3.000/1932. M. E. 7. §., 1.400/1933. M. E. 7. §.

október 31-ig nyugdíjazottakra 17—30%-ot, az 1927. november 1-je után nyugdíjazottakra 26—32%-ot tesz ki.¹⁸⁾

Az az özvegy, aki nyugdíjviszonosságban álló több nyugdíjintézettől kap ellátást, vagy özvegyi ellátáson kívül saját alkalmazása után is részesül nyugdíjban, 1924. július 1-től kezdve a kétféle ellátás közül a magasabb összegűt kapja teljes mértékben, — a kisebbnek csak az 50%-át. A tényleges szolgálatban álló özvegy pedig özvegyi nyugdíjának csak a felét kapja.¹⁹⁾ Tovább ment a csökkentésben az 1934: I. tc., amely szerint ha az özvegy mellékeresete több, mint özvegyi nyugdíjának és lakáspénzének az 50%-a, az özvegyi nyugdíjat a többlet erejéig meg kell szüntetni; azonban az apasztás után az özvegy nyugdíja és mellékkeresete együttvéve nem szállhat alább havi 200 P-nél, főiskolás özvegyénél havi 300 P-nél.²⁰⁾

4. Kivételes özvegyi nyugdíj. A kivételes nyugdíjban részesülők (miniszterek stb.) özvegyeit is megilleti ez a kedvezmény.²¹⁾ Ezek özvegyi nyugdíj fejében, ha férjük szolgálati ideje legalább 3 év volt, a férj beszámítható javadalmazásának 12%-át,²²⁾ — ha pedig az 5 évet elérte vagy meghaladta, 20%-át kapják.²³⁾

5. Kedvezményes özvegyi nyugdíj. A fegyver alatt szolgált alkalmazott özvegyét, ha férje a szolgálattal kapcsolatban harcban, vagy orvtámadás következtében 1 év alatt életét vesztette, a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával, a férj utóljára élvezett beszámítható javadalmazása teljes összegének 98%-ával felérő özvegyi nyugdíjban kell részesíteni; és ha az özvegy újra férjhez megy, kérelmére az illetékes miniszter — a pénzügyminiszterrel egyetértve — az engedélyezett nyugdíjnak 50%-át meghagyhatja neki.²⁴⁾

6. A férj korábbi házasságából származó gyermekek eltartása. Az özvegy nyugdíjából és a nevelési járulékból köteles férjének korábbi házasságából származó gyermekeit is eltartani és neveltetni. A gyámhatóság szükség esetében elrendelheti, hogy a nevelési járulékok, és esetleg az özvegyi nyugdíjnak is legfeljebb $\frac{1}{3}$ -át erre a célra a gyám vagy a gondnok kezéhez szolgáltatassák ki.²⁵⁾

7. Az özvegyi nyugdíj megváltása. A miniszter (legf. áll. számvevőszék elnöke) figyelmet érdemlő esetekben megengedheti, hogy az özvegy nyugdíját megváltssa, ha férje halála

18) 1.400/1933. M. E. 20. kimut.; 19) 5.100/1924. M. E. II. 14.; 20) 1934: I. tc. 3. §. (4), (5); 21) 1912: LXV. tc. 54. §.; 22) 5.100/1924. M. E. II. 7.; 23) 6.670/1927. M. E. 7. (3); 24) 1930: XXVI. tc. 7. §. (3), (4); 25) 1912: LXV. tc. 56. §.

óta már legalább 1 év eltelt, az özvegy minden további igényéről lemond, és hatósági orvosi bizonyítvánnyal igazolja, hogy még legalább 2 évig élhet.

Ha nevelési járulékból részesülő, vagy 24., illetőleg 16. életévüket még el nem ért gyermekek vannak, — a kérelemhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

A megváltási összeget a miniszter (legf. áll. számvevőszék elnöke) esetről-esetre állapítja meg, de a megváltandó özvegyi nyugdíj 2 évi összegénél nagyobb nem lehet. A megváltott özvegyi nyugdíjat nem lehet újra folyósítani.²⁶⁾

8. Az özvegyi nyugdíj fenntartása. Az újra férjhez ment özvegy a férjhezmeneteltől számított 1 év alatt özvegyi nyugdíjának megváltását kívánhatja, amely esetben a megváltási összeget az özvegyi nyugdíj 2 évi összegével kell megállapítani. Az újra férjhezmenetel napjától számított 1 év múltán azonban az özvegyi nyugdíjat már nem lehet többé megváltani, hanem azt csak az újabb özvegyesség esetére lehet fenntartani.

Ha a nyugdíját fenntartott özvegy olyan alkalmazotthoz megy férjhez, akinek az állammal stb. szemben nyugdíjigénye van, újabb özvegyessége esetében csak az egyik, még pedig a magasabb összegű özvegyi nyugdíjra tarthat igényt.²⁷⁾

9. Az özvegyi nyugdíj megszüntetése. Az özvegyi nyugdíjat időlegesen meg kell szüntetni, ha az özvegy elveszti magyar állampolgárságát; előzetes engedély nélkül állandóan külföldön tartózkodik; közmegebotránkozást okozó erkölcstelen életet él; továbbá ha az özvegyet — hivatalvesztés kimondása nélkül — szabadságvesztésbüntetésre ítélték, a büntetés tartamára. Az ok megszüntével az özvegyi nyugdíjat a következő hó 1-jétől újra kell folyósítani.

Meg kell továbbá szüntetni annak az özvegynek a nyugdíját is, aki újra férjhez ment. Ha az ilyen özvegy özvegyi nyugdíját újabb özvegyessége esetére fenntartotta, azt újabb özvegyességre jutása, illetőleg házasságának jogerős felbontása vagy érvénytelenítése esetében a férj halálát, illetőleg az ítélet jogerőre emelkedését követő hó 1-jétől kell újra folyósítani.

Véglegesen meg kell szüntetni az özvegyi nyugdíjat annak: 1. akit a büntető bíróság jogerősen hivatalvesztésre ítélt; 2. akinek férje még tényleges szolgálata alatt elbocsá-

26) 1912: LXV. tc. 57. §.; 27) U. o. 58. §.

tására okul szolgálható cselekményt követett el, ha ez 3 évnél nem régebben történt, és ha a férj halála 6 hónapon belül következett be; 3. ha a férj halálától számított 3 éven belül olyan körülmény derült ki, amely miatt özvegyi nyugdíj nem lett volna megállapítható; 4. ha az özvegy nyugdíját megváltotta; 5. ha az özvegy meghal. A 2. és 3. esetben az özvegyi nyugdíj megszüntetését a fegyelmi hatóság a fegyelmi eljárás megfelelő alkalmazása mellett mondja ki.²⁸⁾

10. **Özvegyi nyugdíj engedélyezése kegyelemből.** Annak az özvegynek, aki saját magának vagy férjének valamely bűncselekménye vagy hibája miatt nem tarthat igényt özvegyi nyugdíjra, a miniszter (legf. áll. számvevőszék elnöke) — a pénzügyminiszter hozzájárulásával — méltánylást érdemlő körülmények okából, és ha azt a vagyoni viszonyok is indokolják, az özvegyi nyugdíjjal felérő, vagy annál kisebb özvegyi nyugdíjat engedélyezhet, amelyet nem lehet megváltani.²⁹⁾

11. **Az özvegyek lakáspénze.** A nyugdíjtörvény (1912: LXV. tc.) szerint az özvegyek nem részesültek lakáspénzben; ilyent csak 1918. óta kapnak.³⁰⁾ Ekkor lakáspénzüik ugyanakkora volt, mint aminő férjüket megillette. Utóbb az özvegyek olyan lakáspénzt kaptak, mint amekkora a 15 évnél rövidebb szolgálati idővel nyugdíjazott alkalmazottaknak járt.³¹⁾

Az 1934: I. tc. óta az özvegy lakáspénze annak a kisebb mértékű (háromnál kevesebb családi pótlékos családtagú alkalmazottnak járó) lakáspénznek az 50%-a, amely férjét a tényleges szolgálatban a lakáspénzcsökkentés előtt megillette volna.³²⁾

12. **Az özvegy kedvezménye.** Az özvegy férjének halála után 3 hónapig a férjének járt teljes készpénzjárandóságokat kapja, és az özvegyi nyugdíj csak a férj halála napját követő negyedik hó 1-jétől jár.³³⁾

13. **Özvegyi végkielégítés.** Az az özvegy, aki csak azért nem részesül özvegyi nyugdíjban, mert férje még nem töltötte be a nyugdíjra igényt adó legkisebb szolgálati időt, a férj utolsó fizetése egy évi összegének $\frac{1}{4}$ -ével felérő végkielégítésre tarthat igényt. Az ideiglenes alkalmazott özvegye és a nő-alkalmazott férje nem igényelhet végkielégítést.³⁴⁾

28) 1912: LXV. tc. 59. §.; 29) U. o. 60. §.; 30) 6.495/1918. M. E. 10.; 31) 5.600/1924. M. E. II. 4.; 32) 1934: I. tc. 4. §. (4); 33) 5.100/1924. M. E. II. 16.; 34) U. o. 61. §., 5.300/1926. M. E. 9. (2).

B) Az árvák ellátása.

1. **Nevelési járulékra igény.** Az elhalt közszolgálati alkalmazott gyermekét nevelési járulék illeti meg; — nő-alkalmazottét azonban csak akkor, ha a gyermek atyja meghalt, vagy holtnak nyilvánított, vagy vagyontalan és keresetképtelen. Csak annak az alkalmazottnak az árváját illeti meg nevelési járulék, aki a nyugdíjra igényt adó szolgálati idejét betöltötte.

Megilleti pedig a nevelési járulék a törvényes, az utólagos házassággal vagy királyi (államfői) kegyelemmel törvényesített gyermeket, ha a születés vagy a törvényesítés a szülő tényleges szolgálata előtt vagy alatt történt. Igénye van továbbá annak a gyermeknek is, akinek törvényesítése a nyugdíjazás után történt, de aki a tényleges szolgálat alatt született; végül annak is, aki nyugdíjazás után kötött házasságból származik, ha az alkalmazott a nyugdíjazáskor még nem volt 60 éves, még nem töltötte volt be teljes szolgálati idejét, és a házasságkötés, illetőleg a törvényesítés után újra alkalmaztatván, még legalább 3 évig szolgált.

A felbontott vagy érvénytelennek nyilvánított házasságból származó gyermeknek is van igénye nevelési járulékra, ha a házasság megszűnésének vagy érvénytelenné nyilvánításának napjától számított 10 hónapon belül született.

Az, hogy a szülő öngyilkosság következtében vesztette el életét, vagy hogy a gyermek a nyugdíjazás után született, nem érinti a nevelési járulékra vonatkozó igényt.

A kivételes vagy kedvezményes nyugdíjra igényjogosult alkalmazottnak az árvái részére is engedélyezhető nevelési járulék — a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával, — ha az alkalmazottnak halála kétségtelenül a szolgálat közben, vagy a szolgálat következtében, és a rendkívüli eseménytől számított 1 év alatt következett be.³⁵⁾

Nincs igénye nevelési járulékra annak a gyermeknek: aki nem magyar állampolgár; akit büntető bíróság hivatalvesztésre ítelt; a végkielégített és újra szolgálatba nem lépett alkalmazott gyermekének; a napszámos és munkás gyermekének.³⁶⁾

A gyermek, akinek anyja kedvezményes nyugdíjat kap, mindaddig nem tarthat igényt nevelési járulékra, amíg anyja az elhalt férj teljes illetményét (annak 98%-át) kapja.³⁷⁾

35) 1912: LXV. tc. 62. §.; 36) U. o. 63. §. 1. bek. 3.; 37) U. o. 63. §. 2. bek., 1930: XXVI. tc. 7. §. (3)—(5).

Az örökbefogadott gyermeknek nincs igénye nevelési járulékra; — viszont az örökbefogadás nem szünteti meg az örökbefogadott gyermek igényét.³⁸⁾

2. A nevelési járulék mértéke. Az atyátlan árvák nevelési járuléka fejenként az özvegyet megillető teljes nyugdíjnak $\frac{1}{5}$ -e, a szülőtlennel, vagy a szülőtlennel egyenlőknek tekintendő árvák nevelési járuléka az atyátlan árvákat megillető nevelési járuléknak a kétszerese.³⁹⁾

Ha özvegy és elvált nő is van, az özvegyi nyugdíj $\frac{1}{5}$ -e az özvegyet, $\frac{2}{5}$ -e pedig az elvált nőt (nőket) és a szülőtlennel egyenlőknek tekintendő árvákat egyenlő mértékben illeti. Ha pedig özvegy nincs, hanem csak elvált nő és szülőtlennel egyenlőknek tekintendő árva, az egész özvegyi nyugdíj ezek közt oszlik meg egyenlően.⁴⁰⁾

A nevelési járulékot az özvegyi nyugdíjnak alapulvételeivel kell megállapítani,⁴¹⁾ és az özvegyi nyugdíjnak a 65. életév betöltésével kapcsolatos emelkedése a nevelési járulékra is kihat, valamint az is, ha az életjáradékos vagy kegydíjas árva maga betölti a 65-ik életévét.⁴²⁾

Ha az anya kétféle özvegyi ellátásban részesül, nevelési járulékot csak az után az ellátása után kap, amelyiket teljes összegében kapja. Ha pedig az özvegy özvegyi ellátásán felül saját alkalmaztatása után is részesül ellátásban, a nevelési járulékot özvegyi nyugdíjának teljes összege alapján kell megállapítani akkor is, ha az anya tényleg annak csak 50%-át kapja.⁴³⁾

Szülőtlennel egyenlőknek kell tekinteni azt az atyátlan árvát, akinek az anyja bármi okból nem tarthat igényt özvegyi nyugdíjra, vagy azt elvesztette, vagy megváltotta; továbbá a nőalkalmazottnak azt az anyátlan árváját, akinek atyja teljesen vagyontalan és keresetképtelen.⁴⁴⁾

A szülőtlennel árvát, ha őt atyja és anyja után is megilletné nevelési járulék, csak a reá nézve kedvezőbbet kaphatja.⁴⁵⁾

3. A szülőtlennel árvák kedvezménye. A tényleges szolgálatban álló vagy nyugdíjas alkalmazottnak szülőtlennel, vagy ezzel egyenlőnek tekintendő árvája az alkalmazott elhalálózásának napjától 3 hónapon át ennek teljes készpénzjárandóságát, — özvegyi nyugdíjat élvező anyjának elhalálózása után pedig ennek a nyugdíjat kapja 3 hónapon át, és a nevelési járulék csak a 4-ik hónap 1-sejétől jár.⁴⁶⁾

38) 1912: LXV. tc. 63. §. 3. bek.; 39) 5.100/1924. M. E. III. 2., 3.; 40) 7.000/1925. M. E. 113. (3), (4); 41) 5.300/1926. M. E. 8., 6.670/1927. M. E. 5. (1); 42) 6.670/1927. M. E. 5. (2), (3); 43) 5.100/1924. M. E. III. 7.; 44) 1912: LXV. tc. 67. §. 2., 3. bek.; 45) U. o. 67. §. 7. bek.; 46) 5.100/1924. M. E. III. 6.

4. Korhatár. Tisztviselők gyermekei, ha már korábban nem válnak ellátottakká, 24-ik életévüknek, — az egyéb alkalmazottak gyermekei 16-ik életévüknek betöltéséig részesülnek nevelési járulékból. Az utóbbiak a miniszter (legf. áll. számvevőszék elnöke) engedélyével tanulmányaik befejezéséig, de legfeljebb 24-ik életévük betöltéséig részesülhetnek nevelési járulékból.⁴⁷⁾

5. A nevelési járulék megszüntetése. A nevelési járulékot időlegesen be kell szüntetni, ha az árva elveszti magyar állampolgárságát; vagy előzetes engedély nélkül állandóan külföldön tartózkodik; vagy közbotrányt okozó erkölcstelen életet él; ha pedig a büntető bíróság az árvát — a hivatalvesztés kimondása nélkül — szabadságvesztés-büntetésre ítéli: a büntetés tartamára. Az ok megszüntével a nevelési járulékot a következő hó 1-jétől újra folyósítani kell.

Véglegesen meg kell szüntetni annak a nevelési járulékát, akit: 1. a bíróság jogerősen hivatalvesztésre ítelt; 2. aki a megszabott életkort eléri; 3. akit nagykorúsítottak; 4. aki olyan ellátásban részesül, amely a nevelési járulék megszüntetését vonja maga után; 5. ha a fiárva megnősül, a leányárva férjhez megy; 6. ha az árva meghal.⁴⁸⁾

Ellátottnak kell tekinteni azt az árvát, akinek legalább havi 32 P fizetése, vagy jövedelme, vagy ilyen értékű természetbeni javadalmasága van.⁴⁹⁾ Ennélfogva ellátottnak kell tekinteni azt az árvát, aki ilyen összegű, illetőleg értékű javadalmasággal köz- vagy magánszolgálatban áll, nyilvános polgári vagy katonai, vagy bármilyen ellátási vagy nevelőintézetben ilyen értékű ingyenes vagy alapítványi helyen van elhelyezve, vagy ilyen értékű alapítvány, iskolai vagy tanulmányi ösztöndíj élvezetében jut; valamely vállalatnál növendék-, tanonc- vagy inasként van alkalmazva, ha összes fenn tartási költségeit — ellenszolgáltatás nélkül — a munkaadó fedezi; aki ilyen jövedelmű ipari vagy más foglalkozást folytat; legalább ekkora illetménnyel katonai szolgálatban áll. Mindebben az esetben a nevelési járulékot ideiglenesen be kell szüntetni, és ha az ellátottság megszűnik, vagy a havi 32 P alá száll, azt a következő hó 1-től újra kell folyósítani.

Ha azonban az árva szerzetes- vagy apácaként ünnepléses fogadalmat tesz, nevelési járulékát végleg be kell szüntetni.⁵⁰⁾

6. Árvák végkielégítése. Azokat az árvákat, akik nevelési járulékra azért nem tarthatnak igényt, mert atyjuk, ille-

47) 1912: LXV. tc. 68. §.; 48) U. o. 70. §.; 49) 11.000/1926. M. E. 8.; 50) 1912: LXV. tc. 71. §.

tőleg anyjuk még nem töltötte volt be a nyugdíjra igényt adó szolgálati időt, végkielégítés illeti meg;⁵¹⁾ — ennek összege a szülő utolsó beszámítható évi javadalmazásának $\frac{1}{4}$ -e.⁵²⁾

Az az árva, akinek mindkét szülője közszolgálati alkalmazott volt, mindkettő után igényt tarthat a végkielégítésre, ha nevelési járulék egyik után sem illeti meg őt; — sőt akkor is, ha az egyik után nevelési járulékra van igénye, vagy abban tényleg részesül is.

Ideiglenes alkalmazottak árvái nem tarthatnak igényt végkielégítésre.⁵³⁾

C) Vegyes rendelkezések.

1. Az özvegyi nyugdíj és a nevelési járulék együttes összege. Az özvegyi nyugdíj és a nevelési járulékok összege nem haladhatja meg a tényleges szolgálatban elhalt alkalmazottnak utolsó beszámítható fizetését, a nyugdíjasnak pedig a nyugdíját. Ha meghaladná, a különbözetet a gyermekek nevelési járulékából kell egyenlő összegekben levonni. Ha utóbb valamelyik árvának megszűnik a nevelési járulékra való igénye, a reá esett összeget a többiek közt fel kell osztani.⁵⁴⁾

Ha a szülőtlenn, vagy ezekkel egyenlőknek tekintendő árvák nevelési járuléka együttvéve meghaladná a tényleges szolgálatban elhalt szülő utóljára élvezett javadalmazását, a többletet — az árvák közt egyenlően megosztva — le kell vonni, de ha utóbb valamelyik árva igénye megszűnik, a reá esett összeget a többi közt fel kell osztani.⁵⁵⁾

Ha az özvegy nyugdíja eléri a nyugdíjas állapotban elhalt férj nyugdíjának az összegét, a gyermekeknek nincs igényük nevelési járulékra.⁵⁶⁾

A nyugdíjas alkalmazottak szülőtlenn vagy ezekkel egyenlőknek tekintendő árváira, valamint a rendszeres fizetésben nem részesült és nyugdíjas állapotban elhalt altisztek özvegyeire és árváira ezek a korlátozások nem terjednek ki.⁵⁷⁾

2. Eltűnt alkalmazott után özvegyi nyugdíj és nevelési járulék (esetleg végkielégítés) csak ideiglenesen utalványozandó addig, amíg az eltűnt elő nem kerül, holtjának nyilvánítottatik, vagy halála be nem bizonyul. Az ilyen ellátás nem váltható meg, de visszatérítése sem követhető.⁵⁸⁾

51) 1912: LXV. tc. 72. §.; 52) 5.300/1926. M. E. 9. (3); 53) 1912: LXV. tc. 72. §. 2., 3. bek.; 54) U. o. 73. §. 1—3., 5. bek. 55) U. o. 73. §. 4., 5. bek.; 56) U. o. 73. §. 6. bek., 5.300/1926. M. E. 6.; 57) 1912: LXV. tc. 73. §. 7. bek.; 58) U. o. 74. §.

3. Az özvegyi nyugdíj stb. folyósítása. Az özvegyi nyugdíjat, a nevelési járulékot és a végkielégítést csak akkor lehet megállapítani és folyósítani, ha azt a jogosított 1 év alatt kéri.

Az egyszersmindenkorra szóló ellátást 1 év múltán egyáltalában nem lehet megállapítani; az állandó ellátást pedig a megkésett kérelem előterjesztését követő hó 1-jétől, kivéve ha igazolják, hogy a késelem a gyám vagy gondnok késelemes kirendeléséből, vagy ezek mulasztásából keletkezett.⁵⁹⁾

A nevelési járulékot, ha az anya özvegyi nyugdíjat kap, az ő kezéhez, — minden más esetben a gyermek gyámjának vagy gondnokának a kezéhez kell kiutalványozni.⁶⁰⁾

4. Életjáradék. A közszolgálati alkalmazottnak olyan atyátlan vagy szülőtlenn gyermeke részére, aki teljesen munka- és keresetképtelen, és a mellett nyomorék, vagy költséges ápolást igénylő beteg, a miniszter (legf. áll. számvevőszék elnöke) — a pénzügyminiszter előzetes hozzájárulásával — a 16-ik, illetőleg 24-ik életévük betöltése után életjáradékot engedélyezhet mindaddig, amíg az említett feltételek fennállanak.

Az életjáradék összege nem haladhatja meg annak a nevelési járuléknak az összegét, amely az illető gyermeket a meghatározott életkor betöltéséig megillette volna.

Az életjáradék nem lehet megváltás tárgya.⁶¹⁾

5. Az illetmények és az ellátások kifizetése. A m. kir. központi illetményhivatal a közszolgálati alkalmazottak illetményeit és ellátását 1926. július 1-től kezdve postautalványokkal utalja és fizeti ki.⁶²⁾

77. §. Temetési segély.

1. Igényjogosultság. A tényleg szolgálatban álló és nyugdíjas közszolgálati alkalmazottak, valamint családi pótlékra jogosult családtagjaik után, ha az Országos Tisztviselői Betegsegélyező Alap (OTBA) szolgáltatásaira igényjogosultak, elhalálozásuk esetében temetési segélyt lehet megállapítani.

Temetési segély jár: a családfő, a családi pótlékra jogosult feleség és családtagok után, mégpedig akkor is, ha a családi pótlékot a feleség — mellékkeresete, a gyermek pedig ellátottsága miatt tényleg nem is kapja; — más családtag

59) 1912: LXV. tc. 75. §.; 60) U. o. 69. §.; 61) U. o. 76. §.; 62) 24.117/1926. K. M.

után azonban csak akkor, ha elhalálozásakor tényleg részesült családi pótlékban. Jár temetési segély a halva született gyermek után is.¹⁾

2. **Igénylésre jogosult.** A temetési segélyt az elhálttal közös háztartásban élt házastársnak, illetőleg szülőnek, — minden más esetben annak a kezéhez kell kiutalni, aki az eltemetéséről gondoskodott.²⁾

3. **A segély összege.** Az elhalt férj vagy feleség után a temetési segély összege a betegsegélyezési járulék lerovási alapjául szolgáltat havi járandóságnak 70%-a, — más családtag után annak 50%-a; szülőtlén árva után a szülőtlén árvának együttesen járó nevelési járuléknak 50%-a.

Ha az elhalt után többféle címen járna temetési segély, azok közül csak a magasabb összegűt szabad kifizetni.³⁾

4. **Kérése.** A temetési segélyt rendszerint írásban, és közvetlenül a családfő illetményeit számfejtő hivatalnál kell kérni. A kérvényhez mellékelni kell az elhalálozást tanúsító hatósági bizonyítványt (értesítés a halálesetről, kórházi értesítés, halotti anyakönyvi kivonat). Ha a kérelmet nem a közös háztartásban élt házastárs vagy szülő terjeszti elő, csatolni kell a temetési költségről szóló és a kérelmező nevére kiállított számlát is.⁴⁾

5. **Folyósítása, illetőleg kifizetése.** A számfejtő hivatal — az igényjogosultság megállapítása után — a segélyt még ugyanazon a napon utalványozza postatakarékpénztári csekk útján.

Ha az igényjogosult házastárs vagy szülő személyesen kéri a temetési segélyt, és ha a számfejtő hivatal közvetlen felettes hatóságánál van házipénztár, a temetési segélyt — a személyazonosság igazolása után — ez a házipénztár fizeti ki.

A számfejtőhivatal — az igényjogosultak kérelmére — a temetési segélyt a temetkezési vállalkozónak vagy vállalatnak is kiutalványozhatja.

A hatóságok és hivatalok is jogosultak a náluk alkalmazottak vagy családtagjaik után járó temetési segélyt saját házi pénztárukból előlegezni, amely esetben a kifizetett összeget az illetékes számfejtőhivatal az előlegező hatóságnak vagy hivatalnak utalja ki.⁵⁾

1) 7.700/1934. M. E. 17. §. (1)—(5); 2) U. o. 17. §. (6); 3) U. o. 17. §. (7)—(9); 4) U. o. 17. §. (10)—(11); 5) U. o. 17. §. (12)—(16).

SZÁMSOROS MUTATÓ.

Rendelet száma, éve és jele	Található				Rendelet száma, éve és jele	Található			
	Gyűjtemény vagy Folyóirat	év-folyam, esetleg kötet	oldalán vagy számában			Gyűjtemény vagy Folyóirat	év-folyam, esetleg kötet	oldalán vagy számában	
1883. III/31. F. I. K.	Rt.	1883.	668.		1.390/1932. M. E.	Rt.	1932.	45	
1/1903 B. M.	Rt.	1903.	534		1.400/1933. M. E.	Rt.	1933.	908	
24/1927. P. M.	Rt.	1927.	403		1.550/1929. P. M.	Rt.	1929.	977	
41/1930. B. M. eln.	Rt.	1930.	66.		1.610/1934. M. E.	Rt.	1934.	11	
42/1930. B. M. eln.	Rt.	1930.	74		1.700/1931. I. M.	Rt.	1931.	183	
43/1930. B. M. eln.	Rt.	1930.	82		1.809/1922. K. M. eln.	Bp. K.	1922.	65. sz.	
44/1930. B. M. eln.	Rt.	1930.	90		1.810/1932. M. E.	Rt.	1932.	52	
100/1927. P. M.	Rt.	1927.	663		1.820/1917. M. E.	Rt.	1917.	354	
200/1927. P. M.	Rt.	1927.	1229		1.829/1922. K. M. eln.	Bp. K.	1922.	65. sz.	
223/1928. K. M. eln.	Bp. K.	1928.	20. sz.		1.897/1899. F. M.	Rt.	1899.	288	
270/1928. M. E.	Rt.	1928.	24		2.000/1930. M. E.	Rt.	1930.	366	
272/1920. M. E.	Rt.	1920.	5		2.000/1933. M. E.	Rt.	1933.	1137	
300/1927. P. M.	Rt.	1927.	487		2.100/1932. P. M.	Rt.	1932.	1286	
320-0-22/1929. VKM.	Rt.	1929.	1103		2.130/1930. B. M. eln.	Rt.	1930.	521	
370/1935. B. M.	Bp. K.	1935.	89. sz.		2.146/1897. I. M.	I. K.	1897.	78	
371/1922. M. E.	Rt.	1922.	3		2.300/1934. M. E.	Rt.	1934.	87	
400/1927. P. M.	Rt.	1927.	1801		2.378/1915. M. E.	Rt.	1915.	1061	
434/1925. VKM. eln.	VKM.	1925.	37		2.425/1924. NMM. eln.	Rt.	1924.	1027	
500/1927. P. M.	Rt.	1927.	1936		2.518/1922. M. E.	Rt.	1922.	71	
541/1927. F. M.	Rt.	1927.	268		2.533/1925. M. E.	Rt.	1925.	47	
550/1924. M. E.	Rt.	1924.	2		2.580/1928. M. E.	Rt.	1928.	822	
600/1927. P. M.	Rt.	1927.	2530		2.708/1920. M. E.	Rt.	1920.	161	
640-0-37/1931. VKM.	Rt.	1931.	306		2.910/1896. H. M. eln.	Rt.	1896. I.	1093	
650/1882. P. M.	PK.	1882.	187		3.000/1927. M. E.	Rt.	1927.	36	
670/1934. B. M.	Rt.	1934.	784		3.000/1929. B. M. eln.	Rt.	1929.	160	
700/1927. P. M.	Rt.	1927.	2502		3.000/1932. M. E.	Rt.	1932.	250	
723/1889. P. M.	PK.	1889.	21. sz.		3.217/1929. B. M. eln.	Rt.	1929.	1402	
977/1934. B. M.	Rt.	1934.	1134		3.260/1930. M. E.	Rt.	1930.	438	
1.050/1932. M. E.	Rt.	1932.	18		3.400/1932. M. E.	Rt.	1932.	338	
1.100/1925. M. E.	Bp. K.	1925.	52. sz.		3.402/1931. B. M. eln.	BK.	1931.	613	
1.110-0-1/1930. VKM.	Rt.	1930.	359		3.530/1928. M. E.	Rt.	1928.	826	
1.112/1933. B. M. eln.	BK.	1933.	181		3.600/1932. M. E.	Rt.	1932.	337	
1.120/1933. M. E.	Rt.	1933.	895		3.630/1932. M. E.	Rt.	1932.	362	
1.230/1929. M. E.	Rt.	1929.	41		3.644/1929. B. M. eln.	Rt.	1929.	1482	
1.300/1929. M. E.	Rt.	1929.	34		3.653/1931. B. M. eln.	BK.	1931.	651	
1.300/1932. NMM. eln.	Rt.	1932.	530		3.670/1926. P. M.	Rt.	1926.	1032	

Rendelet száma, éve és jele	Található			Rendelet száma, éve és jele	Található		
	Gyűjtemény vagy Folyóirat	Évfolyam, esetleg kötet	Oldalán vagy számában		Gyűjtemény vagy Folyóirat	Évfolyam, esetleg kötet	Oldalán vagy számában
84.251/1923. F. M.	Rt.	1923.	539	125.000/1902. B. M.	Rt.	1902.	1156
88.600/1931. B. M.	Rt.	1932.	60	126.000/1902. B. M.	Rt.	1902.	1362
90.997/1928. K. M.	Rt.	1928.	628	127.000/1902. B. M.	Rt.	1902.	1419
92.568/1921. K. M.	Rt.	1922.	262	128.000/1902. B. M.	Rt.	1902.	1491
92.815/1916. K. M.	Rt.	1917.	1036	129.000/1902. B. M.	Rt.	1902.	1641
95.000/1900. F. M.	Rt.	1900. II.	733	132.243/1922. VKM.	VKHK.	1922.	380
95.000/1921. VKM.	Rt.	1921.	1660	135.840/1917. B. M.	Rt.	1917.	2460
95.001/1923. VKM.	VKHK.	1923.	243	141.780/1931. K. M.	Rt.	1931.	506
97.379/1900. P. Ü. M.	PK.	1901.	2. sz.	156.235/1929. K. M.	Rt.	1930.	229
100.027/1918. K. M.	Rt.	1918.	2628	159.645/1911. B. M.	BK.	1911.	431
100.602/1912. B. M.	Rt.	1912.	727	160.224/1924. B. M.	Rt.	1924.	457
102.638/1926. P. Ü. M.	Rt.	1926.	1033	163.400/1932. K. M.	Rt.	1932.	1211
104.163/1925. P. Ü. M.	PK.	1925.	464	171.000/1924. B. M.	Rt.	1924.	467
104.569/1902. VKM.	Rt.	1902.	785	172.143/1918. F. M.	Rt.	1918.	1285
108.000/1929. F. M.	Rt.	1929.	1537	177.200/1924. B. M.	Rt.	1924.	479
111.100/1921. B. M.	Rt.	1921.	633	177.300/1924. B. M.	Rt.	1924.	988
112.458/1928. K. M.	Rt.	1928.	1764	200.234/1921. VKM.	VKHK.	1922.	46
114.117/1913. F. M.	Rt.	1913.	1856	220.547/1931. B. M.	Rt.	1931.	1210
120.200/1932. B. M.	Rt.	1932.	108	255.000/1924. B. M.	Rt.	1925.	149
123.500/1922. VKM.	VKHK.	1922.	360	259.591/1929. B. M.	Rt.	1929.	1500
125.000/1898. B. M.	Rt.	1898. II.	1164	260.917/1929. B. M.	Rt.	1929.	1508

BETŰRENDES MUTATÓ.

A szám az oldalt jelzi.

A

Adatgyűjtés (statisztikai) 18.
 Administratív tutela 6, 100, 155, 156.
 Adó kétszeres számítása 115, 159.
 Adóbejuthatási köteleessége a thatóságoknak 101.
 Adófelszólamlási bizottság 73, 74; előadójának hatósági panasza 194.
 Adófelügyelőségek 73, 74.
 Adófizetés alapján beutalás a községi kötelekbe 153; községi választójogi kellék 159.
 Adóhivatalok 73—75; mint városi pénzkezelők 136.
 Adóhivatali tisztviselők kinevezése Bpsten 140.
 Adókiivetés (új) nincs a th. biz. felosztatása alatt 131.
 Adókiivetési joga a községnek 155.
 Adómentes Bpest kötvény-kölcsöne 236.
 Adómentessége a közszolg. alkalm.-nak 298.
 Adósság áthárulása az átcsatolt birtokrészre 169.
 Adóügyekben jogorvoslatok 185.
 Adóügyi bizottsága a közg. biz.-nak 145.
 Ajánlat közszállításokra 269; visszavonása 271.
 Ajánlati felhívás közszállításra 270.
 Ajánlatok (versenytárgyalásaiak) felbontása 271.
 Ajánlás th. városi biz. tagválasztásnál 117, 118.
 Akaratkijelentés 174.
 Alacsonyabb fiz. osztályba kinevezésnél rangsor 285.
 Alaki jogerő 182, 183.
 Alakulása a thatóságoknak 98.
 Alapítvány élvezete megszünteti a nevelési járulékot 343.
 Alapítványi Bizottság 93.
 — főgondnok 93.
 — Tanács 93.
 Alapítványok (vm.) felett rendelkezés 259; vagyonának leltározása 226.

Alapok L. Vmegyei a. is.

— költségvetése Bpsten 239; vmegyékben 237; az önkorm. testületek költségvetésében 241.
 — vagyonának leltározása 226.

Aláírása a tanuvallomási jkvnek fegy. ü. 310.

Alföldi Mezőgazdasági Intézet 42.

Alispán — L. Törvhat. első tisztviselője a. is; — 135, 136; helyettese 136; másodfokú hatásköre 144; tagja a kisgyűlésnek 141; tagja a közg. biz.-nak 143; tagja a th. biz.-nak 111; választása 139; állapítja meg a közös községi terhek arányát 168, 177, 261; elnököl a m. városi polgármester helyettesítésekor 167; elnöke a m. városi tisztújítószéknek 158, 166; határoz a községi bírói tiszts. viselése alól felmentés ü. 167; határoz a községi birtokrészek átcsatolása ü. 169; helyettesít a közs. és kör-orvosi állásokra 167; képesített a közs. jegyzői állásra 165; tüzi ki m. városi tisztújítás napját 166; tüzi ki és vezeti a m. városi képv. test. tagok választását 161; bírálja felül a közs. legtöbbadófizetők névjegyzékét 160; bírálja felül a magánérdekű közs. határozatokat 156; községi illetőségi hatóság 155; hatásköre a közs. alkalmazottak összeférhetetlensége ü. 177; a közs. költségvetést felülvizsgálja 177; hatásköre a községi vagyoni érdekeinek védelmében 230; hitelátruházási joga 245, 246; jogköre a függő kölcsön ü. 235; utalványoz a vm. háztartási költségvetés terhére 243; vizsgálja felül a községi (m. városi) zárszámadást 247, 248; át-helyezési joga 278; előlépése 286; engedélyez fiz. előleget 296; II. f. hatásköre felfüggesztés ü. 307; ellen fegy. eljárás elrendelése 305; fegy. ügyében kötelező a delegálás 313.

- Alispáni hivatalban szolgálat a gyakorlati időből 283.
- Aljas indokból elkövetett vétség-gel gyanúsított tisztv. ellen fegyelmi eljárás 305; bűncselekmény fegyelmi üldözötése nem évül el 317.
- Aljegyző (vmegyei) 135, 136; felerésztése szolgabírákkal 132.
- Alkalmatlanság közszolgálatra 304; miatt elbánás alá vonás fegy. úton 315.
- Alkalmazás előtt elkövetett cselekményért fegyelmi eljárás 305.
- Alkalmazása a vm. számvevőségi tisztviselőknek 260.
- Alkalmazottak kereseti adója 74; mint közs. választójogi kellék 159; számításba jön a th.-i leg-többadófizetőknél 115; számításba jön a közs. legtöbbadófizetőknél 159.
- Alkatelemei a közs. képviselőtestületnek 158.
- Alkudozás az ajánlattevőkkel 271.
- Alleváltáros (that.-i) kinevezése 139; (vmegyei) 135.
- Alnaplók 221.
- Alpolgármesterek Bpest közigazgatásában 137, 138; államfői megerősítése 140; tagjai a közig. biz.-nak 143; a th. biz.-nak 111; választása 140.
- Alrovatok az áll. költségvetésben 218.
- Alsóbbrendű jogszabály 202.
- Alsófokú hatóság 3, 6.
— közig. szervek 11, 149.
- Altisztek 17, 275.
- Altruista Bank 71.
- Alügyészek (that.-iak) 135, 136; tagjai a th. biz.-nak 111.
- Ampelológiai Intézet 43.
- Anyá kezéhez utalványozása a nevelési járuléknak 345; után családi pótlék 292.
- Anyá- és csecsemővédelem 27.
- Anyagellátási és lerakó helyekre kisajátítás 263.
- Anyagi jogerő 182, 183.
- Anyagkezelés (áll.) 220—222.
- Anyagkezelő hivatalok feladata 220.
- Anyagutak megengedése kisajátításkor 264.
- Anyagszámadás tárgya 221.
- Apaállattartás ü. a gazd. albizottság hatásköre 145.
- Apasztása az özvegyi nyugdíjnak 338.
- Apáca-fogadalom megszünteti a nevelési járulékot 343.
- Apponyi Kollégium 84.
- Appropriatio 219.
- Arany vitézségi érem tulajdonosai adójának kétszeres számítása 115.
- Arányos képviselői rendszer a bpesti th. biz. tagválasztásnál 118.
- Arcképes igazolvány (vasuti) 297; kötelező használata kiküldetéskor 294.
- Articulus 204.
- Aszóni javítónevelőintézet 48.
- Atya adójába beszámítása a kisk. gyermekek adójának 115, 159; közs. illetőségének kihatása a családra 152, 153; után családi pótlék 292.
- Atyátlan árva nevelési járuléka 342.
- Automatikus előlépés a fiz. fokozatokba 286—287; thatóságokban a magasabb fiz. osztályba is 286.
- Automobilszakértő Bizottság (Országos) 25.
- Allamadóssági ügyek 66.
- Allamépitészeti hivatal 52, 136.
— főnöke a kisajátítási albizottságban 145; a közig. biz.-ban 143; a népoktatási albizottságban 145; a th. biz.-ban 108, 109; a telepítési albizottságban 145; a telepítési küldöttségben 173; fellebbezési joga 100; hatósági panaszjoga 194.
- Allamfogházbüntetés a fiatalkorúakra 48.
- Allamfő 11, 12; kézigyei 13; lakóháza nem áll községi hatóság alatt 151; gyakorolja a végrehajtóhatalmat 206; kinevezési joga 276; felmenthet a gyak. közig. vizsga alól 283.
- Allamfői megerősítése a bpesti polgármestereknek és alpolgármestereknek 140.
- Allambáztartás egyensúlya érdekében felhatalmazás rendeltetése csatásra 207.
- Allami adók — a pótdó alapjául szolgálók — kimutatása 237, 239.
— alkalmazotti 275; nem lehet közs. előjáró 164.
— alkalmazottak felelőssége 222;

- közs. adómentessége 234; arcképes igazolványa 297; ellen fegy. eljárás 303; ellátási igényei 319—321.
- Allami anyagkezelő hivatalok feladata 220.
— Arverési Csarnok 66.
— Beraktározási Vállalat 66.
— ellenőrző jegy 39.
— építkezések 220.
— felső ipariskolák 57.
— gyermekmenhelyek 26.
— háztartás 218—222.
— igazgatás költségei 223.
— ingatlanok kezelése 220; elidegntése 220.
— intézetek alkalmazottainak ellátási igényei 319.
— ipari szakiskolák 57.
— italmérségi engedélyilleték a község 232.
— javak értékesítése és hasznosítása 72.
— Jegyintézet 67.
— Kereskedelmiiskolai Tanárképző Intézet 85.
— kölcsönök 220.
— költségvetés 218, 219; előterjesztési ideje 219; tárgyalása 204.
— költségvetési előirányzatok 218.
— törvény elkészítése 218, 219.
— közérdek védelmére hatósági panasz 194.
— közigazgatás 4; közvetítése a thatóságok által 101.
— mezőgazdasági birtokok 30.
— mértékhiitelesítő hivatalok 59.
— munkaközvetítő hivatal (Budapest) 61.
— munkálatok 220.
— munkások igénye ellátásra (hozzátartozóknak nincs) 319.
— napszámosok ellátási igénye (hozzátartozóknak nincs) 319.
— nyugdíjasok ker. adója a községé 233.
— pénz- és anyagkezelés 220, 222.
— pénztárak feladata 220.
— Pénzverő 76
— Polgáriiskolai Tanárképző 84.
— rendőrség — bpesti — 23; városi, esetleg községi 23; vidéki főkapitánya 24; bpesti és vidéki főkapitányának II. f. hatásköre 178; képvisellete a th. biz.-ban 108, 109; bpesti főkapitánya tagja a közig. biz.-nak 143; tagjainak rendőrségi pótdíja 293; fegyelmi szabályai 303.
- Allami Rovartani Allomás 43.
— segély a vmegyéknek 223.
— szállítások 220.
— Számvevőségek L. Legfőbb a.
— számviteli szabályok irányadók a vm. számvitelre 261.
— szerződések jogi véleményezése 220; meghosszabbítása 220.
— tisztviselők és helyettesük a közig. bizottságban 143; kinevezése 276; fiz. osztályokba sorozása 285, 286; fegy. szabályai 276. L. Közzolg. alkalmazottak a. is.
— tisztviselőért az államkincstár kártérítési felelőssége 300.
— tisztviselőkre kiterjedő felügyeleti joga a főispánnak 132.
— vagy társadalmi rend ellen elkövetett bűncselekmény fegy. üldözötése nem évül el 317.
— vagyon mérlege 222.
— vas-, acél- és gépgyárak 53.
— vagyárak közp. igazgatósága 53.
— vizsgáló állomások 41.
— zárszámadás 222.
- Allamkincstár fedezte a vmegyei igazgatás költségeit 223; felelős az alkalmazottai által okozott károkért 222, 300; visszakereseti joga 300, 301.
- Allamnyomda 72.
- Allampolgárság kelléke a közzolg. alkalmazásnak 280; elvesztése megszünteti az ellátási igényt 319; elvesztése miatt megszüntetése az ellátásnak 333; elvesztése miatt megszüntetése az özvegyi nyugdíjnak 339; elvesztése miatt megszüntetése a nevelési járuléknak 343; hiánya miatt kizárás a th. biz.-ból 111.
- Allamra kötelező a K. Sz. 269.
- Allamzámviteli vizsga a számvevőségi tisztviselőktől 273, 282; a legf. áll. számvevőséki tisztviselőktől 281.
- Allamtitkár nem lehet th. örökös tag 110, 111; kivételes nyugdíja 332; özvegyének kivételes nyugdíja 338.
- Allamtudományi államvizsga a közs. jegyzői képesítés szempontjából 165.
— tudomány a közs. jegyzői képesítés szempontjából 165; képesít a közig. fogalm. szakban 281.
- Allamvasutak 53; Betegségi Biztosító Intézete 29

Államvizsgálati bizonyítvány alapján adó kétszeres számítása 115.
 Állandó alkalmazott 275.
 — bíráló választmány 106.
 — bizottság (hármás és ötös) az alkalmatlanság megállapítására 327, 328.
 — ellátás 321; folyósításának kezdete 345.
 — felülbíró tanács 42.
 — hatályú utalványozás 219.
 — szakszervezetek th. biz.-ban 125.
 — vasúttengedélyezési bizottság 53.
 — választmány 106.
 Állategészségügy 30, 35.
 Állategészségügyi felügyelők 35; főfelügyelő 35; Intézet (Orsz.) 35; szolgálat a vmegyében 136.
 Állattéli és Takarmányozási Kísérleti Állomás 43.
 Állatorvos L. Községi, Kör- és Megyei városi a.
 Állatorvosi (közs.) állásra kijelölés 166.
 — Főiskola 40, 85, 86.
 — közszolgálat 35; tiszti vizsga 25; tiszti vizsgáló bizottság 35.
 Állatorvosok 35; budapestiek kinevezése 140; thatóságok a th. biz.-ban 108, 109; (kir.) fegy. szabályai 275, 303; ellátási igényei érintetlenül hagyhatók fegy. ü. 316.
 Állattenyésztés 30; ü. a. gazdasági albizottság hatásköre 145.
 Állás elhagyása megszünteti az ellátási igényt 319; megszüntetése miatt elbánás alá vonás 327.
 Állásánál fogva th. biz. tag 111.
 Álláshalmozás tilos 277, 288.
 Állási összeférhetetlensége a közszolgálati alkalmazottaknak 277.
 Állások (közszolg.) betöltése 276.
 Állomány 285.
 Általános forgalmi adó 74.
 — gyakorlati közig. vizsga 282.
 — jogszabály 202.
 — kellei a közszolg. alkalmazottaknak 280, 281.
 — kereseti adó számítása a th. leg-
 többadófizetőknél 115; a községi-
 giéknél 159; a közös közs. ter-
 hek megosztásánál 168; alapja a
 vm. pótdónak 231; alapja a
 közs. közös költségek megosz-
 tásának 261; kivetése kötelező
 nagy- és kisközségekben 233; a
 községet illeti 232.

Általános közig. osztálya a közig.
 bíróságnak 193.
 — szótöbbség a m. városi és a
 közs. előjárók választásánál
 166; a th.-i első tisztviselők vá-
 lasztásánál 139.
 Árelemző bizottság 63.
 Ármentesítés 30.
 Artúlhajtást elhárító üzemek 252.
 Aranyilatkozatok 20.
 Árvaság esetére biztosítás 29.
 Árvaszékek 21.
 Árvaszéki elnök tagja a közig. biz-
 nak 143; a th. bizottságnak 111;
 a th.-i kisgyűlésnek 141; vmegyei
 közp. tisztviselő 140; vá-
 lasztása Budapesten 140; felül-
 vizsgálói joga és felelőssége
 22; utalványoz a gyámpénztár
 terhére 243; ellen fegy. eljárás
 elrendelése 305.
 — határozat helyett új határozat
 a fellebezés következtében 182.
 — személyzet képesítése 21.
 — ügyész 136, 137; véleményező-
 és felelőssége 22.
 — ülnök 135, 137; felelőssége 137;
 (that.-i) tagja a th. biz.-nak 111;
 (m. városi) előjáró 164; intéz-
 kedési joga és felelőssége 22.
 Árvák ellátása 335, 341—345; igény-
 jogosultsága az OTBA-segélyre
 326; ellátási igényeinek megszü-
 nítése 320; házassága megszü-
 niteti a nevelési járulékot 343;
 végkielégítése 343, 344.
 Árverés 184; vagyoneledegenítésnél
 Budapesten 229.
 Árverésen bérbeadása a községi
 (városi) vagyonnak 226, 227.
 Árverési Csarnok (Állami) 66.
 Árvíz esetében közérő igénybevé-
 tele 234, 268.
 Asvánvízadó kivethetése 233.
 Atalakítás figyelembe vétele kisa-
 játításnál 263.
 Atalakítása üzemeknek 253.
 Atalánya a városi alkalm.-nak 293.
 Atalányok felülvizsgálása 294; nem
 illetik meg a felfüggesztett tiszt-
 viselőt 308.
 Atalányösszegű ajánlatok 270.
 Átcsatolása egyes területeknek
 más községhez 168, 169.
 Átfutó tétel nem kerül a költség-
 vetésbe 238.
 Athelyezett közszolg. alkalm. át-
 költözködési iratmányok 295.

Athelyezése a közszolg. alkalmazot-
 taknak 278.
 Athelyezések lehető mellőzése 294.
 Athelyezési joga a főispánnak 132.
 Athelyezésre ítélt tisztviselővel el-
 bánás 279.
 Atratok tárgyalása th. közgyűlé-
 sen 123.
 Atköltözködési átalány 295.
 — iratmányok 295.
 — ingóságok vasuti fuvardíjke-
 vezménye 298.
 Atlépés más körjóségbe 171.
 Atmeneti kiadások az áll. költség-
 vetésben 218.
 — szolgálatra alkalmazottnak nincs
 ellátási igénye 319, 322.
 Atruházás L. Hitelátruházás a.
 Atruházott hatásköre a thatóságok-
 nak 101.

B

Bakteriologiai L. Központi a.
 Bánatpénz közszállításoknál 270;
 visszavétele 271; elvesztése 272.
 Bánásmód a felekkel 284.
 Bányahatósági jogkör 65, 76.
 Bányahatóságok 76.
 Bányakapitányságok 65.
 Bányakisajátítási ü. I. f. hatósága
 177.
 Bányamérnöki Főiskola 40, 85, 86.
 Bánya-munkaközvetítés 61.
 Bányatárspénztárak 29.
 Báró Eötvös József Kollégium 84.
 Becsár kisajátításnál 263.
 Behozott árukról statisztika 20.
 Beismerés közig. eljárásban 180.
 Bejelentőhivatal, mint kézbesítő-
 szerv 181, 182.
 Belföldi kiküldetésekor iratmányok
 295.
 Belkereskedelem 59.
 Belső jogforrás 200.
 Belügyi gyak. közig. szakvizsga 282.
 Belügyi Közlöny 209.
 Belügyminiszter 15; dönt a közs.
 birtokrészek átcsatolása ü. 169;
 hivatalból is átcsatolhat egyes
 birtokrészeket 169; engedélyezi
 thj. város visszafejlődését 170;
 hívból visszafejlészthet egyes
 községeket 170, 171; egyesíthet
 községeket 170, 172, 173; átcso-
 portosíthatja a kisközségeket és
 megállapíthatja a körjegyzősé-
 gek székhelyét 171; dönt a kör-
 jóségbe csatlakozás ü. 171; gon-
 doskodik a telepített község
 képviselőtestületének megalaki-
 tásáról 173; hatóság közs. illető-
 ségi ü. 155; feloszlathatja a közs.
 képviselőtestületet 156; hatásköre
 a th. alkalmazottak összefér-
 hetetlensége ü. 177; hagyja jóvá a
 kihágásos szabályrendeletet 211,
 212; elrendelheti üzemek korlá-
 tozását, megszüntetését stb. 252,
 253, 257, 258; elrendelheti az
 önkorm. szervezet kiépítését
 vagy apasztását 257, 258; felügye-
 leti joga az önkorm. vagyonke-
 zelés felett 256—259; léptető elő
 a menekült tisztviselőket 287;
 fegy. eljárás-elrendelési joga 305;
 elnöke a fegy. bíróságnak 313;
 dönt a fegy. hatóságok illetékes-
 ségi összeütközési ü. 312; küld-
 het ki fegy. vizsgálóbiztost 309;
 jóváhagyása szükséges a fegy.
 eljárás alatt lemondó stb. th.
 első tisztviselő lemondásának
 stb. elfogadásához 306.
 Belügyminisztérium 20.
 Belvízvezetés 30.
 Benyújtási határidő közszolgálat-
 tasoknál 270.
 Beraktározási Vállalat (állami) 66.
 Berekesztése a th. biz. tárgyalás-
 nak 126, 127.
 Beruházási kiadások tarthatók csak
 fenn 245.
 — kölcsönök 236.
 — költségek megtérítésére járulék
 szedése Bpesten 251.
 — tőkje a bpesti üzemeknek 253,
 254.
 Beruházások az áll. költségvetésben
 218; költségei a városi költség-
 vetésben 238, 239.
 Beruházásokra hitelfelhasználási
 idő 219.
 Beszámítható javadalmozás 324—
 325; alapja az ellátásnak 321.
 — szolgálati idő L. Szolgálati idő a.
 Beszédidő a th. biz.-ban 126, 127.
 Beszüntetés L. Megszüntetés a.
 Beteg gyermek részére életjáradék
 345.
 Betegsegélyezés járulék 326.
 Betegsegélyző alap — orsz. tisztvi-
 selői — 325, 326.
 Betegség (6 havi) miatt elbánás alá
 vonás 326.
 Betekintés a minősítési táblázatba
 277.

- Beutalás valamely község kötelekébe 153.
- Békéltető bizottság (ipartestületi) 56.
- Bélyegmentes Bpest kötvénykölcsöne 234.
- Bérbeadása az önkorm. test. vagyonának 226, 227.
- Bérekcsidj nem jár átköltözködéskor 295.
- Bérlő által fizetett föld- és házadó tulajdonosnak számít 115, 139.
- Bérlői jogok kisajátításakor 263, 264.
- minőség kizáró ok a th. biz. tagságból 112.
- Bibliografiai Központ 80.
- Bírái a közig. bíróságnak 193.
- Bírák áthelyezése 278; ellátási igényei érintetlenül hagyhatók fegy. ü. 316; fegy. szabályai 303; felelőssége 275; fiz. csoportokba sorozása 287; kártérítési felelőssége 301; kinevezése a fiz. csoport alsó fokozatába 287; sikkasztásáért az állankincstár felelőssége 301; szabadságideje 299; szolgálatra berendelése 278, 279.
- Bíraskodás 1.
- Bíró L. Községi bíró a. is.
- Bírói eljárás a kisajátítási kártalanítás ü. 266.
- jellegű hatóságok 9.
- képesítési pótlék 293.
- vizsga a közs. jegyzői képesítés szempontjából 165.
- Bíróság L. Közig. Rendés és Polgári a. is.
- elé vitele a közs. zárszámadási ü.-nek 249.
- köteleessége a tisztviselő ellen folytatott bűnügyben 318.
- Bírósági gyakornokok fiz. osztálya 287.
- hivatalnokok fegy. szabályai 303; kártérítési felelőssége 301; sikkasztásáért az állankincstár felelőssége 301.
- jegyzők fiz. osztálya 287.
- segéd- és kezelőszemélyzet áthelyezése 278; segéd- és kezelőszemélyzet szabadságideje 299.
- titkárok fiz. osztálya 287.
- Vegyeszeti Intézet (Országos) 47.
- végrehajtók fegyelmi szabályai 303.

- Bíróságnál tölthető gyakorlati idő 283.
- Bíróságok joga a rendelet törvényességének megbírálására 196, 206, 208; a szabályrendelet törvényességének megbírálására 215.
- Birtokbavétele a kisajátított ingatlanok 266.
- Birtokrendezés 30.
- Birtokrész átcsatolása más községhez 168, 169.
- Bizalmi férfiak a közs. képv. test. tagok választásánál 161; a közs. és m. városi tisztújításnál 166; a th. biz. tagok választásánál 117.
- Bizalomnyilvánítás ellen nincs fellebbezés 189.
- Bizományosi minőség kizáró ok a th. biz. tagságból 112.
- Bizonyítás közig. bír. ü. 196; elrendelése és módjai 196.
- Bizonyításfelvétel kiegészítése fegy. ü. 314.
- Bizonyítási eszközök a közig. eljárásban 180.
- Bizonyítékok szabad mérlegelése közig. bír. ü. 196; fegy. ü. 314.
- Biztosítása az ideiglenesen kisajátított tárgy haszonbérének és térítési összegének 267.
- Biztosíték közszállításoknál 270; letétele 271; letételi határideje 272; kiegészítése és kiszolgáltatása 272; tisztviselői 284.
- Biztosítékból kielégítés 272.
- Bontó per L. Válóper a.
- Borászat 30, 34.
- Borellenőrző bizottságok 34.
- Borfogyasztási adó 74; a községé 232; csökkentése 233.
- Borvizsgáló szakértő bizottság 34.
- Börtönügyi küldöttsége a közig. biz.-nak megszünt 144.
- Múzeum (Országos) 49.
- Börze 60.
- Bruttó költségvetés 218, 238.
- Budapest függő kölcsöne 235; 236; háztartása 225; felett vagyonfelügyelet 257; háztartásának stb. megvizsgálata 258; jövevényforrásai 234; költségvetése 239, 240; kötelezése igazg. szervezetének kiépítésére vagy apasztására 258; kötvény-kölcsönének adó- és illetékmentessége 236; központi igazgatása 137, 138; ke-

- releti igazgatása 138, 139; pénzkészleteinek gyümölcsoztetése 228; vagyonának leltára 226; zárszámadása és vagyonmérlege 247, 248; tisztviselőinek fizetése 288; tisztviselőinek fiz. osztályokba sorozása 286.
- Budapest üzemei 253, 256; létesülése, célja, rendeltetése stb. 253, 254; vagyonuk elkülönített kezelése 254; beruházási és forgótőkéje 254; szolgáltatásokért ellenérték 254; újítási tartalék-alapja, nyeresége, hiánya, üzemi szabályzata, üzemi választmánya 254, 255; felügyeletére miniszteri biztos kiküldése 255, 256; üzemzetője 255; magánosokkal közösen 255; részvénytársaság alakjában 255, 256; vezetésének irányelvei 256.
- Budapesten arányos képviseleti rendszer a th. biz. tagválasztásánál 118.
- hitelátruházás 245.
- Budapesti All. Átmeneti Fiúotthon 48.
- Felső Építőipariskola 57.
- Felsőipariskola 57.
- Gépgyár 53.
- Gyermekmenhely 27.
- rendőrség 23.
- árú- és értéktőzsde 60.
- bányakapitányság 65.
- egyetem 84.
- illetősége a kir. oklevéllel honosítottak 154.
- ingatlanvagyon átruházási illetéke 232.
- iparfelügyelői kerület 62.
- Kereskedelmi Betegségi Biztosító Intézet 29.
- és iparkamara 60.
- kertészeti tanintézet 43.
- kerületi előljáró 138, 139; hatásköre cseléd-ü. 177.
- orvosok megállapíthatják a szolgálatképtelenséget 328.
- költségvetési vita tartama 177.
- Közlöny 209.
- Közlönyben kihirdetése a lakbérleti szabályrendeleteknek 213; kihirdetése kívánatra a bpesti szabályrendeleteknek 213; közzetétele a kisajátítási hirdetménynek 265; felhívása a jogosulatlanul távollévő közzolg. alkalm.-nak 299.
- Budapesti közzolg. alkalm. menetdíjfüzete 298.
- Mechanikai és Elektromosipari Szakiskola 57.
- Munkaközvetítő Hivatal 61.
- Nemesfém és Drágakőcsarnok 61.
- Nőiipariskola 57.
- Országos Gyűjtőfogház 47.
- polgári iskolai tankerület 88.
- szabályrendelet 210; hallgatólagos jóváhagyása 181, 212; közzetétele 213; jóváhagyottnak hatályon kívül helyezése 214.
- számadók kártérítési felelősége 250.
- tankerület 86.
- tisztviselők alkalmazása (kinevezése és választása) 140; esküje 140.
- thatósági bizottság fellebbviteli hatásköre 178.
- biz. tagok megbízásának tartama 120.
- választói névjegyzék összeállítás 114.
- ügyintézés ügyosztályokban és csoportokban 137.
- vámmentes kikötő 64.
- Vetőmagvizsgáló Allomás 42.
- zárszámadás elkészítése és megállapítása 248, 249.
- Budapestvidéki tankerület 86.
- Bűncselekmény, mint th. biz. kizáró ok 111; esetében felelőssége a bpesti számadóknak 250; esetében fegy. eljárás 318; miatt megszüntetése a nyugdíjnak 333, 334; miatt megszüntetése az özevegyi nyugdíjnak 339, 340.
- Büntetett előélet akadálya az illetőségszerzésnek 193.
- Büntetőbíróság köteleességei tisztviselő ellen folytatott bűnügyben 318.
- Büntető eljárásról a tisztviselő feltes hatóságának értesítése 318.
- Büntetőintézetek 47.
- Büntető ítéletek közlése a th. első tisztviselőjével 318.
- Büntetőjogi felelősség tartama 302.
- felelőssége a közz. alk.-nak 300.
- Büntetből eredő kárért felelősség 300.
- Büntetett gyanúsított tisztv. ellen fegy. eljárás 305.
- Bűnügyi eljárás miatt felfüggesztése a közzolg. alkalm.-nak 307.

Bűnügyi múzeumok 49.
Bűnvád alá helyezés a közszolg. alkalmazás akadály 280.
Bűnvádi eljárás megindításával fegyelmi eljárás elrendelése 305.

C

Cautio L. Biztosíték a.
Ceglédi javítónevelőintézet 48.
Cégbiztos 60.
Cégmegjelölés versenytárgyalásnál 270.
Célja az üzemeknek 252; a budapestieknek 253.
Célmegállapító (fogalmazó) szerv 3, 4.
Célszerűtlenség okából hatályon kívül helyezett községi szabályrendelet ü. fellebbezés 214.
Cikkely 204.
Címe a közszolg. alkalmazottaknak 284, 285; a bpesti üzemeknek 253.
Cím és jelleg figyelembe vétele a rangsornál 285; számít a fiz. fokozatokba előlépésnél 286.
Címek az áll. költségvetésben 218; közt hitelátruházás 244, 245.
Címzése a közszolg. alkalmazottaknak 284.
Collegia Hungarica 82.
Corpus Juris 21.
Családfelelőse igénye temetési segélyre 345.
Családi birtok 38.
— pótléka a közszolg. alkalm.-nak 288—292; összege 292; — lefoglalhatatlansága stb. és meghosszabbítása 299; korhatár 292.
— pótlékos családtagok igényjogsultsága az OTBA-segélyre 326.
— tanács 21, 22; határozata ellen fellebbezés 22.
Családtagok után családi pótlék 291, 292; igénye temetési segélyre 345, 346.
Csatlakozása kisközségeknek 171.
Csatornaépítési járulék Bpsten 251.
Csatornák céljára kisajátítás 262.
Csecsemővédőnői intézmény 27.
Cselekvő szerv 3.
Cseléd utazási költsége átköltözködéskor 295.
Cselédlügyi hatáskör 177; a m. városokban 155.

Csendőrfelügyelő 24.
Csendőrküldési parancsnokságok 24.
Csendőr-osztályparancsnokságok 24.
Csendőrök ellátási igényei 319; szolgálati idejének kedvezményes számítása 323; kivétele a közs. hatóság alól 151.
Csendőrség 24.
Csendőrszárnyparancsnokságok 24.
Csépell áll. rendőrségi kirendeltség 23.
Csoporthoz (ügyosztályoké) Bpsten 137.
Csőd miatt elbánás alá vonás 327; miatt felfüggesztése a közszolg. alkalm.-nak 307.
Csökkentése a fizetésnek 288; a lakáspénznek 290; az özvegyi nyugdíjnak 337, 338.

D

Debreceni áll. gyermekmenhely 27.
— egyetem 85.
— Fa- és Fémipari Szakiskola 57.
— Gazd. Akadémia 40.
— iparfelügyelői kerület 62.
— kereskedelmi és iparkamara 60.
— munkaközvetítő hivatal 61.
— polgári iskolai tankerület 88.
— tankerület 86.
Decretum 204.
Delegációk 16.
Delegálás közig. ü. 178; fegy. ü. 330; ellen nincs jogorvoslat 313.
Desuetudo (elavulás) 217.
Devizaközpont 67.
Díj-jövedelme Bpstennek 234.
Díjnok 274; nem kaphat fiz. előleget 296.
Díjnoki szolgálat beszámítása 322.
Díjtalan gyakornokká alkalmazás kelléke 281.
Dikasztériumok 15.
Diósgyőri vas- és acélgyár 53.
Diskrecionális alapon döntés 175.
Dobszóval felhívás megintés helvett 184.
Dohányjövédék Betegségi Biztosító Intézete 29.
Dohányjövédéki közp. igazgatóság 75.
Dohánytermelési Kísérleti Allomás 42.
Dologházak 47, 48.

Dologi kiadásai a főispánnak 134; a főpolgármesternek 135; a vmegyei számvevőségeknek 261.
— kiadások az önkorm. költségvetésben 238; vm.-iek fedezése 223, 224.
— és személyi kiadások közt nincs hitelátruházás 244, 245.
— teher a járulék 251.
Domestica 222, 223.
Dorgálása a fiatalokéknak 48.
Döntés, versenytárgyalási 270, 272.
Döntvények jellege és hatálya, 201, 202; megváltoztatása 202.
Döntvényjog 201, 202.
Döntvénykönyv a közig. bíróság döntéseiről 194.

E

Ebadó-ü. a közig. bíróság hatásköre 193.
Egészségi állapot a közszolg. alkalmazás kelléke 281.
Egészségügyi intézmények létesítése az OTBA-ból 326.
Egri községi közig. tanfolyam 23.
Egyedáruságok 74.
Egyedi szerv 3, 4.
Egyenesadók 73.
Egyes szerv 3, 4.
Egyesített községek vagyona 169, 173.
— vmegyei nyugdíjalap L. Vármegyei a.
Egyesítése községeknek 171—173.
Egyesség megkísérlése a közig. hatóság előtt közig. u. 198; a kisajátítási tervre 265, 266.
Egyetemek 84; képviselője a tn. biz.-ban 109.
Egyetemi tanács indítja meg az eljárást az alkalmatlan egyetemi tanárok elbánás alá vonása végett 328.
— tanárok ellen eljárás alkalmatlanságuk miatt 328; kényszer-nyugdíjazási korhatára 326.
Egyetemleges felelősség a büntetből eredő kárért 300; a testületi határozattal okozott kárért 301, 302.
Egyénileg értesítettekkel szemben jogkövetkezménye a kisajátítási tárgyaláson meg nem jelenésnek vagy fel nem szólásnak 266.

Egyéni szerv 3, 4.
Egyéves Kereskedelmi Szaktanfolyamok 87.
Egyfokú fellebbezés közig. ü. 185, 186.
Egynemű jogszabályok hatályossága 202.
Egységáruk közszállításoknál 270.
Egységes bíról és ügyvédi vizsga képcsit az igazságügyi állásokra 281.
Egyszersmindenkorra szóló ellátás 321; 1 év múltán nem állapítható meg többé 345.
Egyszerű szokás 216.
Együttes bizottsági ülésben tárgyalása az el nem fogadott törvénynek 204.
Együttesen kezelt adók behajtása megintés nélkül 184.
Elavulás törvényrontó szokás 217.
Elbánás alá vonás jelentése 327; elrendelése 327; személyi hibák esetében előzetes eljárás 327, 328.
— vonása a hivatalvesztéssel, de újravétel során enyhébben büntetett tisztviselőnek 308.
Elbocsátás a gyak. közig. vizsga le nem tétele miatt 283.
Elbocsátása a közszolg. alkalmazottnak kellék hiány miatt 281.
Elbocsátott alkalmazott szolgálati idejének beszámítása 322; átköltözködési illetményei 295.
Elemi iskolák 88.
— Népiskolák 89.
Elévülés fegy. ü. 317; félbeszakítása 317.
Elévülése a kártérítési keresetnek a bírák ellen 301; a többi közszolg. alkalm. ellen 302.
Elfogadása az állásról lemondásnak 279.
Elhagyott gyermekek gondozási költségei 152.
Elhagyottá nyilvánítása gyermekeknek 27.
Elhalt tisztviselő hozzátartozóinak ellátása ü. fegy. eljárás 305; ugyanabban illetékesség 312.
Elháríthatatlan akadály igazolás szempontjából 191.
Elidegenítése az áll. ingatlanoknak 220.
Elismerésen alapuló határozat végrehajtható 183.

- Elismervény az átvett értékekről 221.
 Eljárás közig. ü. 179; kiegészítése felülvizsgálati kérelem következésében 190; közig. bírósági ü. 195, 196.
 Elkészített jogorvoslat visszautasítása 190, 191.
 — panasz visszautasítása 195.
 Ellátás fajtái 321; alapja 321; folyósítása pénzügyi folyószámlára 325; külföldön élvezése 325; a hivatalvesztésre ítelt alkalmazott vagy hozzátartozói részére 320.
 Ellátása a közszolg. alkalmazottaknak és hozzátartozóiknak 319—345; a főispánnak 134; a főpolgármesternek 135; a m. városi és a közs. alkalmazottaknak 168.
 Ellátási igény fenntartása 329; érvényesítése 329; az új szolgálati idő beszámítása 330.
 — igényei a közszolg. alkalmazottaknak 319—321; a községi alkalmazottaknak 261.
 Ellátások kifizetése postautalvánnyal 345.
 Ellátottság megszünteti a nevelési járulékot 343; beállta 343.
 Ellenérték a bpesti üzemek javára teljesített szolgálatokért 254.
 Ellen nyugta a befizetett értékekről 221.
 Ellenőr (m. városi) előljáró 164; felelőssége 221, 222.
 Ellenőrök felelőssége 302.
 Ellenőrzés 5, 6.
 Ellenőrzése Bpest igazgatásának és háztartásának 258.
 — a közszállítási szerződés teljesítésének 272, 273.
 Ellenőrző bizottság — filmipari — 59.
 — jegy (állami) 39.
 — szerv 3, 5.
 Elmaradás és igazolása a közig. biz. üléseiről 147, 148.
 Elmegyógyintézet (igazságügyi, országos) 47.
 Elméleti képzettsége a közszolg. alk.-nak 281, 282.
 Elmozdíthatatlansága a közig. bíróknak 193.
 Elnök, th. biz. közgyűlési, jogköre 124; nem szavaz, de dönt a th. biz.-ban 127; a közs. képvis. test. tagok választásánál 161.
 Elnöke a bpesti kegyúri bizottságnak 126; a th. kisgyűlésnek 142; a közig. biz.-nak 143; a közig. biz. albizottságnak 146; a th. biz.-nak 106; a közs. képvis. testületnek 162; a közig. bíróságnak 193.
 Elnöki intézkedési joga a főispánnak és a főpolgármesternek a közig. biz. helyett 133, 146.
 Elnöklés Bpsten a szakbizottságokban 125.
 Elnöki intézkedési joga a főispánnak és a főpolgármesternek a közig. biz. helyett 133, 146.
 Elnöklés Bpsten a szakbizottságokban 125.
 Előadó felszólalási joga a th. biz.-ban 126, 127; a köz- és kisgyűlésen 136; a közig. biz.-ban 143; kirendelése fegy. ü. 311.
 Előadója a fegy. bíróságnak 314.
 Előélet igazolása közszolg. alkalmazásánál 281.
 Előfogad-állítás 268, 269.
 Előírányzat nélküli kiadásokról jelentés az országgyűlésnek 219.
 Előleg utalványozása 219.
 Előlegezése a temetési segélynek 345.
 Előlépés a fiz. fokozatokba 286—288; elvonása, miot fegy. büntetés 315; elvonásának erkölcsi hatálya 317.
 Előljáróság L. Községi a.
 Előmunkálati engedély — kisajátítási 264.
 Előre nem látott kiadás nem lehet az önkorm. költségvetésben 238.
 Előszereleti ár a kisajátításnál 263.
 Előterjesztés közig. bír. ü. 196.
 Előzetes jóváhagyás községi ü. 155, 156.
 Elsőbbség egyenlő összegű adó esetében 115, 116; a póttagok közt 117; a közs. képvis. test.-i tagok közt 161; az alkalmazásnál 276.
 Elsőfokú határozat ellen fellebbezés 189.
 — hatóságok 176—178.
 — intézkedési köre a kisgyűlésnek 142.
 Eltörlése a törvénynek 203.
 Eltűnt alkalmazott hozzátartozóinak ellátása 320; után özvegyi nyugdíj és nevelési járulék 344.
 Elutasítása az igazolási kérelemnek 190.
 Elvált férfihez nőül ment özvegy nyugdíjigénye 336.
 — nő községi illetősége 153; özvegyi nyugdíjigénye 336; özvegy nyugdíja és lakáspénze 290, 337; létében nevelési járulék 342.

- Elvi alapon megállapítása a közig. bíróság hatáskörének 194.
 — kérdések eldöntése a közig. bíróság előtt 194.
 Energiagazdasági Alap (Országos) 62.
 — Tanács (Országos) 62.
 Energiát szolgáltató közművek 252.
 Engedelmesség a közszolg. alkalmazottak részéről 283.
 Engedélyezése a kisajátítási jognak 2, 64; az ideiglenes kisajátításnak 267; fiz. előlegnek 296.
 Engedély nélkül távozása a közszolg. alkalm.-nak 299.
 — üzemek létesítésére 252.
 Engedélyokirat mozgókép nyilvános előadására 25.
 Eötvös József Kollégium 84.
 Erdei Alap (Országos) 31.
 Erdészet 30.
 Erdészeti igazgatás 30.
 Erdőbirtokossági ü. hatáskör 144.
 Erdőfelügyelő a th. bizottságban 108; hatósági panasz 194.
 Erdőfelügyelőségek 30.
 Erdőgazdasági tanács (Országos) 31.
 Erdőhivatalok 30.
 Erdőigazgató a th. bizottságban 108.
 Erdőigazgatóságok 30.
 Erdők (közs.) kezelése 226.
 Erdőmérnöki Főiskola 40, 85, 86.
 Erdőrendészeti hatóságok 30.
 Erdőtiszt m. városi előljáró 164; közs. és m. városi választhatósága 164.
 Ereszjog szabályrendeleti szabályozása 210.
 Erjedéstani Allomás 42.
 Erkölcsi hatálya a fegy. büntetéseknél 317.
 — kifogás akadálya a közszolg. alkalmazásnak 281; akadálya a közs. illetőségszerzésnek 153, 154.
 — romlásnak kitétt gyermek elhagyottá nyilvánítása 27.
 Erkölcsös élet a közszolg. alkalmazottak részéről 283.
 Erkölcstelen élet miatt megszüntetése az özvegyi nyugdíjnak 339; miatt megszüntetése a nevelési járulékknak 343.
 Erzsébet tudományegyetem 85.
- Eskü L. Hivatali a. is.
 — a közig. eljárásban 180; nincs közig. bírósági eljárásban 180, 196.
 Esküdt közs. előljáró 164.
 Esküje a bpesti tisztviselőknek 140; a főpolgármesternek 135; a th.-i tisztviselőknek 139; a közs. alkalmazottaknak 167; a fegy. bíróság tagjainak 313.
 Eskütétel a szolgálati idő kezdete 288.
 Eskütételre jelentkezés elmulasztása 140.
 Esztergom 149.
 Exterritorialitás és a községi hatóság 151.
 Élelmezési illetménye a felfüggesztett tisztviselőnek 307, 308.
 Élelmezést megállapító határozat végrehajtható 183.
 Életbenlét (nyugdíjas) igazolása 325.
 Elethosszig választása a m. városi tisztviselőknek 165.
 Életjáradék állandó ellátás 321; feltételeinek igazolása 325; beteg gyermekeknek 345.
 Eletkor a közszolg. alkalmazásnál 281; elérésével megszűnik a családi pótlék 292; elérésével megszűnik a nevelési járulék 343; elérése alapján a nyugdíjazás kérése vagy elrendelése 326.
 Élőszóval L. Szóval a.
 Énekszaktanító Tanfolyam 81.
 Énektanárképző Tanfolyam 81.
 Építési munkálat megkezdése a kisajátított ingatlanon 266.
 — ü. II. f. hatáskör 178.
 Építészeti rendészeti jogköre a m. városoknak 155.
 Építkezési hitelek lekötése 245.
 — ügyek szabályrendeleti szabályozása 210.
 Építőiparok 57.
 Építőmesteri képzettség megvizsgálására szervezett bizottság (bpesti) 58.
 — téli tanfolyamok 58.
 Épület kisajátítása 263; lebontása kisajátítás esetében 266.
 Épületekre nincs ideiglenes kisajátítás 267.
 Érdekelt kizárása a közig. biz.-ban 143; a közs. test.-ben 163; a th. biz.-ban 127, 128.
 Érdekelt fél 186.

- Erdekképviselő a th. bizottságban 106, 107, 109, 110.
 Erdekképviselői tagok száma a th. bizottságban 108; megbízásának tartama és megszűnése 120, 121.
 Erdemben határoz a közig. bíróság 194.
 Erdemtelenség okából fegyelmi büntetés kiszabása 315.
 Érintkezés a hatóságok közt 184.
 Értékcsökkenés figyelembe vétele kisajátításnál 263.
 Értékemelkedés figyelmen kívül hagyása kisajátításkor 263.
 Értékmegállapító bizottság (keresked. statisztikai) 64.
 Érvénytelen házasságból származó gyermek nevelési járuléka 341.
 Észrevétel (főszámvevő) az utalványozás ellen 244.
 Észrevételek a közs. választói névjegyzékek ellen 160; a hármas bizottság megállapítására 327; a fegy. vizsgálat adataira 311; fegy. ü. a vádindítványra 311, 312; fegy. ü. a fellebbezésre 316; közig. bír. ü. 185.
 Észrevételezése az önk. zárszámadásoknak 249, 250.
 Észrevételezési joga a bpesti üzemi miniszteri biztosnak 256.
 Evék számítása a nyugdíjazásnál 323.
- F**
- Fa- és fémipari szakiskolák 57.
 Fajai a hatóságoknak 97; a rendeleteknek 208.
 Falragaszok th. biz. tagválasztáskor 118.
 Fedezet kimutatása rendkívüli kiadás esetében 243.
 Fegyelmi bíróság 312; szervezete 313; előadója és jzöje 314; tellebbiteli hatásköre 178, 307.
 — büntetés nyugdíjas ellen 280.
 — büntetések 315; erkölcsi hatálya 317; végrehajtásának elévülése 317.
 — eljárás áll. alkalm. ellen 303; nincs a főispán ellen 133; okai 304, 305; megindítása 305; elrendelésére jog 131, 134, 305, 306; elrendelése ellen nincs jogorvoslat 306; alatt lemondás vagy nyugdíjazás 279, 280, 306; során

- felfüggesztés 306—309; alatt vizsálat 309—311; alatt vádindítvány 311; alatt észrevétel a vádindítványra 311, 312; lefolytatására hatáskör és illetékesség 312, 313; során tárgyalás és határozathozatal 314, 315, során jogorvoslatok 316, 317; büncselekmény esetében 318; befejezéséig az elbánás alá vonást függőben kell tartani 329; költségei 315; megindításának elévülése 317.
 — felelősség 302—319.
 — felelőssége a közig. bírónak 193; a közszolg. alkalmazottaknak 302—319.
 — határozat hozatala titkos szavazással 314; kihirdetése és kézbesítése 315; megváltoztatása az egyedül fellebbező tisztviselő terhére 317; ellen újrafelvételi kérelem 317.
 — hatásköre a közig. biz.-nak 144, 147.
 — hatóság rendeli ki a fegy. ügy előadóját 311; határozata a szolgálatképtelenségről 328
 — hatóságok 312; szervezete 313, 314; illetékességi összeköttetése 312; nincsenek kötvé a vádindítványhoz 315.
 — iratok beterjesztése a fegy. hatóságokhoz 311.
 — jogköre a főispánnak 131; a főpolgármesternek 134.
 — szabályai az áll. tisztviselőknek 276; a közszolg. alkalm.-nak 275, 276.
 — tárgyalás és kitűzése 314.
 — úton áthelyezésre ítélt tisztviselővel elbánás 279, 327.
 — ügyben eljárás 179; titkos a szavazás a th. biz.-ban 127; jogorvoslatok 316, 317.
 — választmánya a közig. biz.-nak 145.
 — vétség a hiv. köteleesség megsértése 283.
 — viszonyai a vm. számvevőségi tisztviselőknek 260.
 — vizsgálat 309—311; feladata, mellőzhetése 309; iratainak megtekinthetése és azokra észrevétel; kiegészítésének kérése 311; kiegészítése 314.

- Fegyver alatt szolgáló alkalmazottak kedvezményes nyugdíja 332, 333, 338.
 Fegyverhasználati joga a nemzeti munkavédelem tagjainak 24.
 Fejezetek az áll. költségvetésben 218.
 — (költségvetésiek) közt nincs hitelátruházás 244, 245.
 Feladatkör 7.
 Felbontása a közszállítási szerződésnek 272.
 — a versenytárgyalási ajánlatoknak 271.
 Felbontott házasságból származó gyermek nevelési járuléka 341.
 Felek a közig. ü. 178, 179; meghallgatása 185, 196; jelenléte fegy. ü. a szakértők meghallgatásánál és a szemlénél 310; kihallgatásánál fegy. ü. senki sem lehet jelen 310.
 Felekkel bánásmód 284.
 Felelősség az önk. költségvetésért 243.
 Felelőssége a bpesti üzemezőknek 255; a közig. biz. tagjainak 147; a vm. számvevőségi tisztviselőknek 260; a közszolg. alkalmazottaknak 300, 319.
 Feleség adójának hozzászámítása a férj adójához 115, 159; községi illetősége 153; igénye arképes igazolványra 297; igénye temetési segélyre 345; után családi pótlék 291, 292; után temetési segély 346; beleegyezése szükséges a nyugdíjmegváltáshoz 333.
 Felfejlődése valamely községnek 168, 170.
 Felfolyamodás közig. ü. 186, 190, 191; rendes jogorvoslat 189; előterjesztésének határideje 187; halasztó hatálya 188; a közig. bír. panasz visszautasítása ellen 195; a jogorvoslatok visszautasítása ellen 190.
 Felfüggesztett állapotban töltött idő a rangsor megállapításánál 285; számítása 322; nem megszakítása 322.
 — közszolg. alkalmazott nem kaphat arképes igazolványt 297.
 Felfüggesztés fegy. eljárás során 305—309; indokai 306, 307; elrendelése 306, 307; ellen jogor-

- voslat 307; megszünetetése 307, 308; alatt élelmezési illetmény 307; tartama 308; nyilvántartása 308; kezdete 308; alatt visszatartott illetmények kiadása 308; alatt helyettesítés 308, 309.
 Felfüggesztése a fegy. eljárásnak bűnügy esetében 318.
 Felfüggesztési joga a főispánnak 132—134; a főpolgármesternek 134.
 Felhatalmazás rendelet kibocsátására 207, 208.
 Felhatalmazási javaslat tárgyalása 204; törvény 219.
 Felhívás az engedély nélkül elmaradt közszolg. alkalm.-hoz 299.
 Felírás halasztó hatálya 102.
 Felírási joguk a hatóságoknak 101, 102, 208; nincs a községeknek 156.
 Feljelentési köteleesség közszolg. alkalm.-tal szemben 300.
 Fellebbezés közig. ü. 186, 189, 190; rendes jogorvoslat 189; előterjesztésének határideje 187; halasztó hatálya 188; az újrafelvételi kérelem elutasítása ellen 191, 192; a célszerűtlen közs. szabályrendelet hatályon kívül helyezése ü. 214; kisajátítási ü. 266; községi vagyonszerzési stb. ü. 229, 230; közszállítás odaitétele ü. 272; önkorm. zárszámadási ü. 249, 250; a szolgálatképtelenséget megállapító fegy. határozat ellen 328; fegy. ü. 316; fegy. ü. eljárás alatt a lemondás ü. 306; a felfüggesztő határozat ellen 307; a II. f. fegy. határozat ellen 316; a th. tisztviselők előléptetése ü. 287.
 Fellebbezési joga a főispánnak 133, 186; a főpolgármesternek 135, 186; a t. ügyésznek 186.
 Fellebbvitel közig. ü. 186, 191; előterjesztésének határideje 187.
 Fellebbviteli hatásköre a közig. biz.-nak 144; nincs a th. biz.-nak — csak Bpsten 122.
 — hatóságok 176—178.
 Felmentett tisztviselő visszatartott illetményei 308.
 Felmentés a gyak. közig. vizsga alól 283.
 Felmentése a főispánnak 131, 133; a főpolgármesternek 134; a lemondott tisztviselőnek 279.

- Felmondás mellett alkalmazottnak nincs ellátási igénye 319.
- Feloldása a fegy. határozatnak 314.
- Feloldó határozat közbeeső határozat 180.
- Felosztatása a th. bizottságnak 130; a közs. képv. test.-nek 156.
- Felség személye körüli miniszter 15.
- Felsorolás közig. bíróság hatáskörének megállapításánál 194.
- Felsőbbség meghagyására teljesített cselekményért felelősség 301, 302
- Felsőház jogköre a törvényalkotás körül 203, 204; nem módosíthatja az áll. költségvetést 219.
- Felső ipariskolák 57.
- kereskedelmi iskolák 87.
- iskolai főigazgató 87, 91.
- Felsőbb népiskolák 88.
- Felsőfokú hatóság 3, 6.
- Felszólalás a th. választási névjegyzékek ellen 114, 115; a th. biz. tagválasztás ellen 119; a közs. képv. test.-i tagválasztás ellen 161; a kisajátítási tárgyaláson és elmulasztásának jogkövetkezménye 265, 266; és korlátozása a th. biz.-ban 126, 127.
- Felszólalásai a feleknek 185.
- Felterjesztési joga a főispánnak 133, 186, 190; a főpolgármesternek 135, 186, 190; a főispánnak a kisgyűlés határozatai ellen 142.
- Felterjesztéssel megtámadott th.-i határozatok 100, 190.
- Felügyelet 5, 6; az önkorm. igazgatás és vagyonkezelés felett 256—259.
- Felügyeleti joga a főispánnak 132; a főpolgármesternek 135.
- Felügyelő bizottság — filmipari — 59.
- bizottságban képviselete Bpestnek az üzemeknél 256.
- és Ellenőrző Bizottság (postatakarékpénztári) 66.
- hatóság 304.
- szerv 3, 5.
- Felülbíró bizottság közszállítási ü. 272.
- Felülvizsgálata a szolgálatképtelenséget megállapító orvosi bizonyítványnak 328.
- Felülvizsgálati joga a miniszternek 186.
- kérelem rendes jogorvoslat 189; nem lesz az új novella szerint 186; jogszabálysértés miatt használható 185, 186, 190; előterjesztésének határideje 187; elbírálása 190; halasztó hatálya 188; közszállítás odaitélése ellen 272; fegy. ü. 316
- Felülvizsgálása az önk. költségvetéseknek 241—243.
- Felülvizsgálata közalkalmazottnak elbírálás alá vonáskor 329.
- Felvétel a községi kötelekbe településsel vagy a nélkül 152—154.
- Felvételi díj (a községi kötelekbe felvételért) 154.
- Felvilágosító jelentések közig. bír. ü. 196.
- Fenntartása a községi illetőségnek 153; az ellátási igényeknek 329; az özvegyi nyugdíjnak 339.
- Ferenc József Pénztár 29.
- Tudományegyetem 85.
- Fertőtlenítő intézeti orvosok kinevezése Bpestben 140.
- Fél rendelkezési joga korlátolt közig. ü. 179.
- Félbeszakítása az elévülésnek fegy. ü. 317.
- Félévli jelentései a közig. biz.-nak 147.
- Félpótadómentessége megszűnt a pusztáknak stb. 150, 151.
- Fémbányászat 76.
- Fémbeváltó Hivatal 76.
- Férfi lehet csak közs. képviselőtestületi tag 160.
- Férj adójába beszámítása a feleség és gyermekek adójának 115, 159; után temetési segély 346; nem kap özvegyi nyugdíjat 336.
- Férjhezmenetel miatt megszüntetése az özvegyi nyugdíjnak 339.
- Fiatalkorúak bíróságai 48; orsz. fogháza 48.
- Film L. Mozgóképek a. is.
- Filmipari Alap 59.
- Ellenőrző Bizottság 59.
- Felügyelő Bizottság 59.
- Film-tanács 91.
- Fizetés kezdete 288; megszüntetése 289; magassága és csökkentése 288; leszállítása 288; a nyugdíj-kiszábas alapja 324.
- Fizetése a közszolg. alkalm.-nak 288, 289; a főispánnak 133; a főpolgármesternek 135.
- Fizetési előleg engedélyezése, visszafizetése, maximuma 296.
- fokozatokban előlépés 286—288.

- Fizetési osztályba sorozása a közszolg. alkalm.-nak 285—288; a községi és m. városi alkalm.-nak 167.
- Fizetéstelen alkalmazottak ellátási igénye 319.
- állás 285.
- minőségben töltött idő számítássa 322.
- Fogadalom a közs. alkalmazottak részéről 167.
- Fogalmazó személyzet 17, 275.
- szerv 3, 4.
- Fogatosítás 174.
- Fogatosító szerv 3, 4.
- Fogházbüntetés a fiatalokúakra 48.
- Foglalás a végrehajtás során 184.
- Foglalkozási összeférhetlensége a közszolg. alkalmazottaknak 277.
- Fogyasztási adók 74.
- Folyammérnöki hivatalok 43.
- ügyek 30.
- Folyamodás (hatósági sorakoztatás 7.
- Folyamörök kivétele a községi hatóság alól 151.
- Folyamörög 24.
- Folyósítása a temetési segélynek 346.
- Folyószámlára folyósítása az ellátásnak 325.
- Folytatólagos munkálatokra hitel-felhasználási idő 219.
- Forgalmi adók 74.
- adóhivatalok 74.
- adórészesedés a községeknek 232.
- érdekből kisajátítás 262.
- napló 221.
- Forgótökeje a bpesti üzemeknek 253, 254.
- Forrásvédőterületek céljára kisajátítás 264.
- Forumrendszer 176.
- Főfelügyeleti joga az államfőnek 12.
- Főfémjelző Hivatal 76.
- Főiskola képviselete a th. bizottságban 108, 109.
- Főiskolai oklevél alapján adó kétszeres számítása 115.
- ügyek 82.
- Főiskolások szolgálati idejének kedvezményes számítása 323; özvegy nyugdíjának apasztása 331.
- Főispán 131; kinevezése és felmentése 131; hatásköre 131, 132; elnöke a th. bizottságnak 106; a közig. biz.-nak 143; a közig. Biz. albizottságainak 146; felügyeleti és ellenőrzési joga 132; fellebbezési és felterjesztési joga 100, 132, 133, 186, 190, 287, 316; fellebbezési joga a közig. biz. határozatai ellen 146; felterjesztési joga a kisgyűlés határozatai ellen 142; hatósági panaszjoga és ennek bejelentése 194, 195; elnöki intézkedési joga a közig. biz. helyett 133; helyettesítési joga 140; kinevezési joga 131; áthelyezési joga 278; közig. gyakornok kinevezési joga 137; közgyűlési tárgysorozatára vonatkozó joga 123; a fegyelmi és felfüggesztési joga 131—134; felügyeleti és kivételes hatalma 132, 133; bizalmi állása, esküje, alárendeltsége, helyettesítése, illetményei 133; ellátása 134; segédszemélyzete, irodai kiadásai, pecsétje 134; nem lehet th. biz. örökös tag 110, 111; helyettesítési joga 279, 309; kivételes nyugdíja 332; fegyelmi eljárás-elrendelési joga 305; elnöke a fegy. választmánynak 313; fellebbezése a th. előléptetése ü. 287.
- Főispáni pótlék 293, 294.
- Főjegyző (m. városi) előjáró 164; összeférhetlensége 164; választása ált. szótöbbséggel 166; ellenfegy. eljárás elrendelése 305; fegy. hatóságai 312.
- (th.) tagja a közig. biz.-nak 143; tagja a th. biz.-nak 111; ellenfegy. eljárás elrendelése 305.
- (vmegyei) 135, 136; helyettese az alispánnak 136; tagja a th. kisgyűlésnek 141.
- Főkémlőhivatal 76.
- Földadó 73; számbavétele a községi terhek felosztásánál 168, 261; a közs. legtöbbadófizetők-nél 158; a th. legtöbbadófizetők-nél 115; közs. választójogi kérelék 159; alapja a vm. pótadónak 231.
- Földadókataszter 75.
- Földadónyilvántartás 75.
- Földadónyilvántartási biztosok 76.
- Földbirtok helyesebb megoszlása 37.
- Földbirtokpolitika 30, 37.

- Gyáripari közigazgatás 61.
 Gyáriparosok Orsz. Szövetsége
 képvisellete a th. biz.-ban 110.
 Gyermekágyi segély az OTBA-ból
 326.
 Gyermek adójának hozzászámítá-
 tása az atya adójához 115, 159;
 után családi pótlék 291; igénye
 arcképes igazolványra 297, 298;
 nyári arcképes igazolványa 297;
 igénye temetési segélyre 345
 346.
 Gyermekgondozási vm. pótdó 223.
 Gyermekmenhelyek költségeinek
 fedezése 27.
 Gyermektartási és elhelyezési ü.
 hatáskör 199.
 Gyermekvédelem 21, 26.
 Gyógy- és üdülőhelyek idegenfor-
 galmának előmozdítására segély
 a Kivándorlási Alapból 26.
 Gyógyhelyi célokra kisajátítás 264.
 Gyógyíthatatlan szegények eltartá-
 sa 152.
 Gyógyítva Nevelő Intézetek Orsz.
 Szaktanácsa 90.
 — iskolák 89, 90.
 Gyógynövénykísérleti Allomás 42.
 Gyógypedagógiai intézetek 88, 89.
 — kisegítő iskolák 89.
 Gyorsírás 91.
 Gyorsíró Tanács 91.
 GyOSz. képvisellete a th. biz.-ban
 110.
 Győri Fa- és Fémipari Szakiskola
 57.
 — iparfelügyelői kerület 62.
 — kereskedelmi és iparkamara 60.
 — munkaközvetítőhivatal 61.
 Gyulai áll. gyermekmenhely 27.
 — iparfelügyelői kerület 62.
 Gyűjteményegyetem 80.
 Gyűjtőfogház (bpesti) 47.

H

- Habsburgház uralkodói és trón-
 öröklési joga megszűnésének
 törvénybe iktatása 13.
 Hadiárva-intézetek 28.
 Hadiárvaik elsőbbsége alkalmazás-
 nál 276.
 Hadiárvaik váci m. kir. áll. bórpari
 szakiskolája 28.
 Hadi év számítása 323, 324.
 Hadiözvegyek elsőbbsége alkalmá-
 zásnál 276.

- Hadipótlék közszolg. alkalm.-nak
 292.
 Hadirokkantak elsőbbsége alkalmá-
 zásnál 276.
 Hadirokkant-otthon 45.
 Hadirokkant-vállalkozók ajánlatra
 felhívása 270.
 Hadítelkek 38.
 Hadseregére vonatkozó királyi jog
 12.
 Hajdu városok lakóinak külön jo-
 gai 226.
 Hajótestképző tanfolyam 54.
 Halasztás fegy. ü. a vádindítvány
 előterjesztésére 311.
 Halasztó hatálya a felírásnak és a
 közg. bírósági panasznak 102,
 195; a jogorvoslatoknak 188,
 189; nincs az újrafelvételi pa-
 nasznak 197; nincs a fellebbe-
 zésnek a felfüggesztés ü. 307.
 Halál okából megszüntetése az öz-
 vegyi nyugdíjnak 340; a nevelési
 járuléknak 343.
 Halélettani és Szennyvíztisztító Ki-
 sérleti Allomás 42.
 Hallgatóságos jóváhagyás bekövet-
 kezte 181.
 — jóváhagyása a szabályrende-
 teknek 212, 213.
 — községi illetőség-szerzés 152, 153.
 Halva született gyermek után te-
 metési segély 346.
 Hangya Szövetkezeti Központ 71.
 Hanyagság fegyelmi ok 304.
 Harcban szenvedett sérülés vagy
 halál okából kedvezményes
 nyugdíj 332, 333, 338.
 Harminchármas Orsz. Bizottság 19.
 Hartai Orsz. Büntetőintézet 47.
 Használati díjak nem városi adók
 251; behajtása közadók módjára
 251; mértékének megállapítása
 251.
 Haszonbér az ideiglenesen kisajátí-
 tott ingatlan használatáért 267.
 Haszonbérbeadása az önkorm. test.
 vagyonának 226, 227.
 Haszonbérleti ü. községi határoza-
 tok jóváhagyása 156.
 Haszonbérleti által fizetett föld- és
 házadó tulajdonosnak számít
 115.
 Haszonbérleti érdekeltség a képv.
 test.-ben 163.
 — jogok kisajátításakor 263, 264.
 — minőség kizáró ok a th. biz. tag-
 ságból 112.

- Haszonélvezeti jogok kisajátítás-
 kor 263, 264.
 Haszonhajtó üzemek 252.
 Hatálya a szokásjognak 216.
 Hatálybalépése a törvényeknek 205;
 a szabályrendeleteknek 213, 214.
 Hatályossága a rendeleteknek 208,
 209.
 Hatályvesztése a kisajátításnak
 266, 267.
 Határideje a jogorvoslatok előter-
 jesztésének 187, 188; a közg.
 bír. panasz előterjesztésének
 195; a közg. ügyek polg. bírósá-
 g elé vitelének 197, 198.
 Határozat — közg. 175, 180—182,
 190; kihirdetése és közlése 181;
 kézbesítése 181, 182; visszavo-
 nása és megváltoztatása 182.
 Határozathozatali záros határidő
 alatt és elmulasztása 180, 181;
 közg. bír. ü. 196; a közs. képv.
 selőtestületben 163; a th. biz.-
 ban 126.
 Határozóképesége a kisgyűlésnek
 141, 142; a közg. biz. albizottsá-
 gainak 146.
 Határozott időre alkalmazottnak
 nincs ellátási igénye 319, 322.
 Hatáskör 7, 176; törvényes gyer-
 mek tartási és elhelyezési ü.
 199; védelmére hatósági panasz
 194; hiánya 8; illetmény ü. 295.
 Hatásköre a főispánnak 131, 132;
 a főpolgármesternek 134, 135; a
 kisgyűlésnek 142; a közg. biz-
 nak 144; a th. biz.-nak 121, 122;
 a thatóságoknak 99—103; a köz-
 g. bíróságnak 193.
 Hatásköri bíróság 9; döntése 11;
 szervezete 10; döntvénye 201.
 — kifogás 8; közg. bír. panasz el-
 len 195, 196.
 — összeütközés 9; esetében eljárás
 10.
 Hatóság 3, 5, 176.
 Hatósága a községnek 151.
 Hatósági fokozatok 7, 176.
 — gazdasági munkaközvetítők 36.
 — munkaközvetítés 61.
 — munkaközvetítő hivatalok 61.
 — panasz (közig. bírósági) 194;
 írásban nyújtandó be 187.
 Hatóságküldés közg. u. 178; fegy.
 ü. 313; kötelező a th. első tiszt-
 viselőjének vagy helyettesének
 fegy. ü. 313.

Ladik: Tét. Közig. Jogunk Alapjai.

- Hatóságok községi illetőségi ü. 154,
 155.
 Hatvanötévesek nyugdíjának eme-
 lése 324.
 Hatvanötéves életkor kihatása az
 özvegyek nyugdíjára 337; a ne-
 velési járulékra 342.
 Havasok 150, 151; félépítadómen-
 tessége megszünt 151; átcsato-
 lása 168, 169.
 Havi naplók 221.
 Havonkint fizetése a lakáspénznek
 291.
 Hazai ipar pártolása az üzemek ré-
 széről 253.
 — származás igazolása közszállítá-
 soknál 273.
 — termékek pártolása a közszállítá-
 sókhoz 273.
 Házború esetére szóló kivételes fel-
 hatalmazás rendelet-kiadásra
 207.
 Hármass bizottság az alkalmatlan-
 ság megállapítására 327.
 Hármaskönyv 200, 202; és a szo-
 kásjog 216, 217.
 Háromszögélő Hivatal 76.
 Házadó számbavétele a közös közs.
 terhek felosztásánál 168, 261; a
 közs. legtöbbadófizetőknél 158;
 a th. legtöbbadófizetőknél 115;
 közs. választójogi kellék 159;
 alapja a vm. pótdónak 231.
 Házadóból részesedése a községek-
 nek 233.
 Házasság által megszerzése a köz-
 ségi illetőségnek 152.
 Házassági per L. Válóper a.
 Házastárs lakáspénze 290, 335; ke-
 zéhez utalványozása a temetési
 segélynek 346.
 Házastársak átköltözködési illet-
 ményei 295.
 Házfelügyelők jogviszonyainak sza-
 bályozása 210.
 Házi adó (vmegyei) 222, 223.
 — kezelésben végzése a közszállítá-
 sókhoz 269.
 — pénztárból előlegezése a teme-
 tetési segélyeknek 346.
 — üzemek 251.
 Háztartási alapok (vm.) zárzáma-
 dásai 246; felett rendelkezés
 259.
 — költségvetés önkorm. 241; vme-
 gyei 236.
 — szabályok thj. városokban 150.

- Hegyi rendészeti jogköre a m. városoknak 155.
 Hegyközségek 34.
 Hegyközségi tanács (vmegyei) 35.
 — tanácsok 35.
 — ü. hatáskör 144, 177.
 Hegyomlás esetében a közérő ki-
 rendelése 268.
 Helybenlakás tartama th. választóknál 113; községiéknél 159.
 Helybenlakása a közs. előjáróknak 167.
 Helye a jogorvoslatok előterjesztésének 186, 187.
 Helyettese a főispánnak 133; az alispánnak 136.
 ✓ Helyettesítés a m. városi és a községi állásokra 167; a megüresedett állásokra 279; a felfüggesztett tiszviselő állására 308, 309; visszavonása 309.
 ✓ Helyettesítése az alispánnak 136; a th. tiszviselőknél 140; a közs. alkalmazottaknak 167.
 ✓ Helyettesítési joga a főispánnak 131; a főpolgármesterek 134; az alispánnak 167; a képv. testnek 167; a főszolgabíróknak 167.
 ✓ Helyettes polgármester (th.) tagja a kisgyűlésnek 111, 141; fegy. ü. kötelező a delegálás 313.
 — ellen fegy. eljárás elrendelése 305.
 ✗ Helyhatósági engedély mozgókép nyilvános bemutatására 25.
 Helyiségei a vmegyei számvevőségeknek 261.
 Helyi tanterv (középiszkolai) 86.
 — vállalkozók kedvezményei közszállításoknál 271.
 — védőnök 27.
 Helypénzjövödelme Bpestnek 234.
 Helyrehozhatatlan kár miatt végrehajtható határozat 183; okából felfüggesztés a fegy. eljárás során 307.
 Helytartótanács (kir.) 15.
 Hetvenedik életévét betöltött alkalmazott elbánás alá vonása 327.
 Hiány a bpesti üzemeknél 254; fedezése az áll. költségvetésben 218.
 Hídjog kisajátítása 263.
 Hierarchia 7.
 Hirdetmény a kisajátítási terv közzétételéről 265; versenytárgyalási 270.
- Hirdetmény felhívás 185; megintés helyett 184.
 Hírlapi közzététele a kisajátítási hirdetménynek 265.
 Hitelátruházás az áll. költségvetésben 219; az önkorm. költségvetésekben 244, 245; a vm. költségvetés rovatai közt 244.
 Hitelátruházásokról jelentés az országgyűlésnek 219.
 Hitelesítése a közgyűlési jkvnek 129.
 Hitelélet rendjének biztosítása érdekében felhatalmazás rendeletek kiadására 207.
 Hitelfelhasználási idő 219.
 Hítelfenntartás a következő évre 245.
 Hitelmaradvány nem kezelhető letétként 245.
 Hítelnnyújtás alakjában utalványozás 219.
 Hitelügyi Tanács (Orsz.) 71.
 Hites — közs. előjáró 164.
 Hítfelekezeti tan- és óvószemélyzet elbánás alá vonása 328.
 Hivatal 3, 5; látogatásának kötelessége 283.
 Hivatalát szervezés miatt elbánás alá vonás 327.
 Hivatalból egyesítése községeknek 172, 173; megsemmisítése a jogszabályellenes közig. határozatoknak 100, 156; elrendelése a nyugdíjazásnak 326, 327.
 Hivatali állásánál fogva th. biz. tag 111; tagság megszűnése 120, 121; nem választható kisgyűlési taggá 141.
 — eskü 276, 277; letételére jelentkezés elmulasztása 277; szövege 277; más szolgálati ágba áttévesztése 277.
 — kötelesség megszegése fegyelmi vétség 283; megtagadása büncselekmény 283, 284.
 — tennivalók ellátásának kötelessége 283.
 — titok megőrzése 284; a bpesti üzemi választmányban 255.
 Hivatalnoki szerv 3.
 Hivatalos helyiségei a főpolgármesterek 135.
 — iratok beszerzése közig. bír. ü. 196.
 — Közlöny 209.
 — lapban közzétett határozat jogorvoslati határideje 188.

- Hivatalrendszeresítés vagy megszüntetés ü. hozott közs. határozatok jóváhagyása 156.
 Hivatalszervezési joga az államfőnek 12.
 Hivatalvesztés, mint fegy. büntetés 315, 316; kimondása nyugdíjas ellen 302, 303, 306; megszünteti az ellátási igényt 319.
 Hivatalvesztésbüntetés a nyugdíjas ellen 302, 303, 306; végrehajthatósága nem évül el 317.
 Hivatalvesztési ítélet a közzolg. alkalmazás akadály 281.
 Hivatalvesztésre ítélet miatt megszüntetése a nyugdíjnak 333, 334; az özvegyi nyugdíjnak 339; miatt elvész a nevelési járulékra való igény 341; miatt elvész a nevelési járulék 343.
 — ítélt tiszviselő nem alkalmazható újra 317, 318; tiszviselővel elbánás 318; tiszviselő vagy hozzátartozója kegyelemből részesíthető ellátásban 320; alkalmazott nem kaphat arcképes igazolványt 297; özvegynek nincs nyugdíjigénye 336; tiszviselő visszatartott illetményei 308; újrafelvétel következtében enyhébben büntetett tiszviselővel elbánás 308.
 Hivatalvesztéssel büntethető csakis a nyugdíjas tiszviselő fegy. ü. 316.
 Hivatalvesztést megállapító II. f. fegy. hat. ellen fellebbezés 316; nem jogerős fegy. határozat alapján felfüggesztés 307.
 Hivatásos szerv 3.
 Hófúvás esetében közérő igénybevétele 234, 268.
 Homokbányákra nincs ideiglenes kisajátítás 267.
 Honvéd bírák részvétele a hatásköri bíróságban 10.
 — főreáliskola 45.
 — hadapród-iskolák 45.
 — hadirokkant orthopédiai és művegtárgypótló intézet 45.
 — Rokkantház 45.
 Honvédelmi miniszter 15.
 — minisztérium 44.
 Honvédségi Közlöny 209.
 Honvédtisztek közs. adómentessége 234.
 Horthy Kollégium (szegedi) 86.
- Horthy Miklós Kollégium (bpesti) 86.
 Horvát-szlavon-dalmát miniszter 15.
 Hosszúhetényi kőbánya 52.
 Hozzászámítása a feleség és gyermekek adójának a közs. viridiseknél 159.
 Hozzátartozók igényének érintetlenül hagyása fegy. ü. 315, 316.
 Hűsfogyasztási adó 74; a községet illeti 232.
 Hülye szegények eltartása 152.
 Hűség a közzolg. alkalmazottak részéről 283.
- I
- Idegen állam szolgálatába lépés megszünteti az ellátási igényt 319; miatt beszüntetése a nyugdíjnak 333.
 — állampolgár-gyermeknek nincs igénye nevelési járulékra 341.
 — thatóságba tartozó községhez átcsatolás 169, 172, 173; községek egyesítése 172, 173.
 Idegenforgalmi Tanács (Országos) 53.
 Idegenforgalom 53.
 Ideiglenes adómentesség nem érinti a legtöbbadófizetői jogot 115.
 — alkalmazott 275; fiz. előlege 296; árvájának nincs igénye végkielégítésre 344.
 — házadómentesség nem mentesít a vm. pótdadó alól 231.
 — kisajátítás 267; engedélyezése, időhatára stb. 267.
 — minőség nem számít a rangornál 285.
 — minőségben eltöltött szolgálat beszámítása 322.
 — nyugdíjas nyugdíjigényének elvesztése és nyugdíjának beszüntetése a szolgálatra behívás nem teljesítése miatt 329, 333.
 — nyugdíjazás 329.
 — tiszviselők rangsorozása 285.
 — Törvénykezési Szabályok 200—202.
 Ideiglenesen kisajátított tárgy használatáért haszonbér 267.
 — nyugdíjazott orvosi vizsgálatra vagy ideigl. szolgálatra behívása, szolgálatba visszavétele 329; végleges nyugdíjazása 329.

Idézés ellen nincs jogorvoslat 186.
 Idézése a törvényeknek 205.
 Időelőtti teljesítés közszállításkor 273.
 Ifjúsági oktató 95.
 Igazgatási rendészet 20.
 Igazgató a bpesti üzemeknél 255.
 Igazgatóságban képviselte Bpestnek az üzemeknél 256.
 Igazolása a közig. biz. üléseiről elmaradásnak 148; a tanulmányok kiváló sikerrel folytatásának családi pótlék szempontjából 292.
 Igazolási kérelem 186, 191; rendkívüli jogorvoslat 189; előterjesztési határideje 188, 191; halasztó hatálya 188; elutasítása 190; a közig. bír. panasz benyújtási határidejének elmulasztása miatt 195.
 Igazoló választmány (községi) 157; határozó képv. test. tagválasztás ü. 161; bírálja felül a közs. választók névjegyzékét 160.
 — (thatl) 104; állítja össze a th. választók névjegyzékét 114, 115; előtt kell igazolni az adók kétszeres számítására való jogot thatóságokban 115; határoz Bpsten a közgyűlésről elmaradás igazolása ü. 125; határoz a th. biz. tagválasztás ü. 119; határoz a th. biz. elvesztése ü. 128, 129; határoz a th. biz. tagság megszűnése ü. 121; tovább működik a th. biz. feloszlása alatt 130.
 Igazolvány a községi illetőségről 154, 155; a települési szándék bejelentéséről 153.
 Igazolványos katonák elsőbbsége 276.
 Igazságszolgáltatás 1.
 Igazságügyi célokra elfogad 269.
 — fogalmazási alkalmazottak képzettsége 281.
 — Közlöny 209.
 — Országos Megfigyelő és Elme-gyógyintézet 47.
 — Orvosi Tanács 28, 46.
 Igazságügyminiszter 15.
 Igazságügyminisztérium 46.
 Igazságügyminisztériumba berendelése a bírának és ügyészeknek 278, 279.
 Igás kézimunka 267.

Igény családi pótlékra 288, 291; illetményekre 288; fizetésre 288, 289; lakáspénzre 288—290.
 — megszűnése a beszüntetett fizetésre vagy ellátásra 289.
 Igénybevétele a jogorvoslatoknak 186.
 Igényjogosultság az ellátásra 319—321; az OTBA segélyezésére 326; a temetési segélyre 345, 346.
 Ikervári hadiárva-intézet 28.
 Illetékek 74; viselése közszállítá-soknál 272.
 Illeték-ü. jogorvoslatok 185.
 Illetékesség 7, 176; hiánya 8; kapcsolódása a községi illetőséghez 151; fegy. ü. 312.
 Illetékességi kifogás 8.
 — összeütközés fegyelmi ü. 312.
 Illetékjövdelem Bpsten 234.
 Illetékmentes Bpest kötvénykölcsö-ne 236.
 Illetékrövidítés jövedelme a köz-ségé 232.
 Illetéktelen hatóság-hoz jutott jog-orvoslat 186.
 Illetményei a közig. bírának 193; a m. városi és a községi alkal-mazottaknak 167, 168; a köz-szolg. alkalm.-nak 288.
 Illetmények 73; megszüntetése 289; kifizetése postautalvánnyal 345; végrehajtás alól mentessége 298.
 Illetmény-ü. hatáskör 295.
 Illetőség L. Községi a. is.
 Illetőségi községből eltávolítás 151.
 — szabályok thj. városokban 150.
 Inasi minőség megszüntetheti a ne-velési járulékot 343.
 Indemnity 219.
 Indítvány (önálló) a th. közgyűlé-sen 123, 124, 126; a képv. test.-ben 163.
 Indítványozó felszólalási joga a th. biz.-ban 126.
 Ingatlanok (áll.) kezelése 220; elide-geztetése 220.
 — kat. tiszta jövedelme 40-szeresé-nek lététbe helyezése kisajátítá-skor 266.
 Ingatlanokra végrehajtás 184; vo-natkozik csak a kisajátítási tör-vény 262.
 Ingatlanvagyon átruházási illeteke 232.
 Ingóvagyon (áll.) kezelése 220—222.

Interpelláció a th. közgyűlésen 123, 124, 126.
 Intézet 5.
 Intézetek L. Üzemek a. is; átalakítá-sa stb. 253; használatának kö-telvezővé tétele 251; költségveté-se az önkorm. testületek költ-ségvetésében 239, 241; vagyóná-nak leltározása 226.
 Intézkedés 174, 180.
 Intézkedő szerv 3, 4.
 Intézmények (közs.) költségvetése 240.
 IOKSz 70.
 Iparengedély alapján közszállítási ajánlat 269.
 Iparfejlesztési bizottság 54.
 Iparfelügyelet 61.
 Iparfelügyelői kerületek 62.
 Iparfelügyelők 61.
 Iparhatósági biztos 56.
 Ipari foglalkozás megszünteti a ne-velési járulékot 343.
 Iparigazolvány alapján közszállítási ajánlat 269.
 Ipari és Kereskedelmi Oktatási Ta-nács (Országos) 57.
 — főfelügyelő 62.
 — igazgatás és oktatás 54.
 — közigazgatás 61.
 — munkaközvetítés 61.
 — rendészeti jogköre a m. váro-soknak 155.
 — szakiskolák 57.
 Iparművekre nincs ideiglenes kisa-játítás 267.
 Iparművészeti gyűjtemények 80.
 — Iskola (Országos) 81.
 — Múzeum 80.
 Iparoktatási főigazgató 91.
 — intézmények 57.
 Iparos- és kereskedő-tanonciskolák 90, 91.
 Iparostanoneiskolai közs. pótdadó nincs többé 233.
 Iparos Tanonciskolák 88, 90.
 Iparosok Orsz. Közp. Hitelezővet-kezete 70.
 Ipartanács (Orsz.) 54.
 Ipartestületek 54; megalakítása 55; felügyelő hatósága 56; feloszla-tása 56; országos központja 56.
 Ipartestületi békéltető bizottság 56; megbízottak 55; szék 55; mun-kaügyi bizottság 55.
 Irányelvek megállapítása a bpesti üzemeknél 256.

Írásban előterjesztése a jogorvós-latoknak 187.
 — kell előterjeszteni a hatósági pa-naszt 194; az újrafelvételi kérel-met 192; a végrehajtási panaszt 197; lemondani az állásról 279; kérni a temetési segélyt 346.
 Írásbeli tárgyalás közig. bír. ü. 196; fegy. ü. 314.
 Irni-olvasni tudás választhatósági kellék thj. városokban 113.
 Irodai kiadásai a főispánnak 134; a főpolgármesternek 135.
 Irodalmi Tanács (Orsz.) 79.
 Írott kútfők 202.
 Iskola költségvetése az önk. test. költségvetésében 241.
 Iskolaépítésre közmunka 268.
 Iskolai (közs.) adó nincs többé 233.
 Iskolaügyi jogköre a községnek 155.
 Iskolák céljára kisajátítás 262.
 Iskolán kívüli népművelés 92.
 — Orsz. Bizottsága 92.
 — Népművelési Bizottságok 93.
 Ismétlő iskolák 89.
 Italmérés L. Állami a.
 Ítélettel dönt a közig. bíróság 196.
 Ítéldbírái a közig. bíróságnak 193.
 Ítéltáblai bírák fiz. csoportokba sorozása 287.
 — titkár- vagy tanács-jegyzőként berendelés 278.

J

Javaslattevő (hármás) bizottság az alkalmatlanság megállapítására 327.
 Javítónévelése a fiatakorúaknak 48.
 Javítónévelőintézetek 48.
 Járadéktelek 38.
 Járás 11.
 Járásai állatorvos 136.
 — hatóság 11.
 — kirendeltségek száma 150.
 — m. kir. állatorvosok 33.
 — Mezőgazd. Bizottságok 31.
 — orvos 135; kinevezése 139; szék-helye 136; állapíthatja meg a szolgálatképtelenséget 328.
 — pénzkezelés szabályozása 227.
 — számvevői állások megszüntek 23, 261.
 Járások száma 150.
 Jászberényi járásbírói férfi-do-logház 48.
 Járdaépítési járulékok Bpsten 251.

Járulékok behajtása 251.
 — kivételése Bpsten 251.
 Jász-kun kerület lakóinak külön jogai 226.
 Jegyzék a rendbüntetésekéről 304.
 Jegyző L. Községi a. is.
 Jegyzők (m. városiak) előljárók 158, 164.
 — (vm.) képesítették a közs. jegyzői állásra 165.
 Jegyzőkönyv a képv. test. tagválasztásokról 161; a th. biz. tagválasztásokról 117, 118; a versenytárgyalási ajánlatok felbontásáról 271; a tanuvallomásokról fegy. ü. 310.
 Jegyzőkönyvvezető a th. köz- és kisgyűlésen 129, 136; fegy. ü. 310, 312, 314.
 Jelenléti díj a bpesti üzemi választmány tagjainak 255.
 Jelentése a legf. áll. számvevőszéknek a zárszámadással kapcsolatban 222.
 Jelentései a közig. biz.-nak 146.
 Jelentések tárgyalása th. közgyűlésen 123.
 Jelentéstétel a vm. számvevőség részéről 260.
 Jellege a közzolg. alkalmazottaknak 284, 285; figyelembevétele a rangsornál 285; a fiz. fokozatba előlépésnél 286.
 Jelöltre lehet csak érvényesen szavazni 166.
 Jog a fegy. eljárás elrendelésére 305.
 Jogai a közzolg. alkalmazottaknak 284—288.
 Jogállam 2.
 Jogerő 182, 183.
 Jogforrások 2, 200—217.
 Joggyakornok L. Díjtalan és Segélydíjas és Gyakornok a.
 Joghasonlatosság alapján nem terjeszthető ki a közig. bíróság hatásköre 193.
 Jogi személy nem lehet virilista 158.
 — tartalma a szokásnak 216.
 Jogkör 7.
 Jogköre a bpesti üzemezőknek 255.
 Jogorvoslat nincs a következő határozat ellen 180; nincs a rendbüntetés ellen 304; nincs a fegy.

eljárás elrendelése ellen 306; nincs fegy. hatóság delegálása ellen 313.
 Jogorvoslati határidő elmulasztása miatt igazolási kérelem 191.
 Jogorvoslatok a közig.-ban 185—192; fajai 186, 189; igénybevétele 186; előterjesztésének határideje 187, 188; előterjesztésének helye 186, 187; halasztó hatálya 188, 189; külalakja (előterjesztési módja) 187; képv. test. tagválasztási ü. 161; póttag-behívási ü. 162; m. városi és közs. tisztviselőválasztási ü. 167; a kisgyűlési tagok választása ellen 141; a kisgyűlési tagság elvesztése ü. 142; a th. biz. tagok választása ellen 119; a th. biz. feloszlatásakor kinevezett kormánybiztos intézkedései ellen 131; fegy. ü. 316, 317.
 Jogorvoslatra tekintet nélkül végrehajtható határozat 183.
 Jogorvoslatról lemondás 189.
 Jogosulatlan jogorvoslat visszautasítása 190, 191.
 Jogosulatlanul felvett illetmény 289.
 Jogrend 2.
 Jogszabályalkotás 174, 175.
 Jogszabálysértés miatt felülvizsgálati kérelem 185, 186, 190.
 Jogszokás 215.
 Jogtanár gyak. közig. vizgára bocsátása gyakorlat nélkül 282; lehet védő fegy. ü. 310.
 Jognudorság a közig. fogalmazási szakban alkalmazás kelléke 281.
 Jognudorság a közs. jegyzői képesítés szempontjából 165.
 Jogügyigazgatóság véleménye az áll. szerződésekre 220.
 Jogvédelem a közig.-ban 184, 185.
 Jogvédő eszközök a közig.-ban 185.
 Jóléti igazgatás 20.
 Jóváhagyása az önk. költségvetéseknek 241—243; a szabályrendeleteknek 211—213.
 Jóváhagyást igénylő thati határozatok 99, 100; közs. határozatok 155, 156; kisgyűlési határozatok 142.
 — határozat nem mondható ki végrehajthatónak 183.
 Jóváhagyott Szabályrendeletek hatályon kívül helyezése 214.

József műegyetem 85, 86.
 József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem 40, 85, 86.
 Jövedelem- és vagyonadó 74.
 Jövedelmező üzemek 252.
 Jövedelmezősége az üzemeknek 252.
 Jövedelmi adó — városoké 234.
 Jövedékek 74.
 Jutalom közzolg. alkalm.-nak 296, 297; városi alkalm.-nak 293, 297.
 Jutalomban nem részesülhet a tisztviselő a fegy. büntetés erkölcsi hatálya alatt 317.

K

Kabinetiroda 13.
 Kalocsa mezőgazdasági stb. állomás 42.
 — törvszéki női dologház 48.
 Kamara (kir.) 15.
 Kamattfizetés a bpesti üzemek tőkái után 253, 254.
 Kamattértítés az üzemi tőkék után 253.
 Kancellária (kir.) 15.
 Kapcsolatos ügyekre kiterjedése a közig. bíróság hatáskörének 193.
 Kaposvári iparfelügyelői kerület 62.
 Karhatalommal eltávolítás a th. biz.-ból 128, 129.
 Kartel 63.
 Kartellbizottság 63.
 Kataszteri helyszínelési becselőbiztosok 76.
 — felügyelőségek 76.
 Katolikus főpapok hagyatéki ügyekben határozó vegyes bizottság 78.
 — Kongruabizottság 77.
 — Kongrua-Tanács (Országos) 77.
 Katonai beszállásos vm. póttadó 223.
 — célokra előfogat 269.
 — épületek kivétele a községi hatóság alól 151.
 — iroda 13.
 — iskola elvégzése alapján adó kétszeres számítása 115.
 — karhatalom igénylése alispán részéről 136.
 — szolgálat megszüntetheti a nevelési járulékot 343.
 — szolgálatba állás helye alapján beutazás a községi kötelekbe 153.
 Katonai ügyekben H. f. hatáskör 178.
 Katonák kivétele a községi hatóság alól 151.
 Kavicsbányákra nincs ideiglenes kisajátítás 267.
 Kár (községi) érvényesítésének elmulasztása 230.
 Károkozó ellen visszkereseti joga az áll. kincstárnak 222.
 Károlyi Mihály gróf vagyonából Nemzeti Közművelődési Alapítvány 93.
 Kártalanítás kisajátításért 263; készpénzben vagy szomszédos telekben 263; bírói megállapítása 265.
 Kártalanítási egység vagy határozat hatályveszte 267.
 — eljárás (bírói) kisajátítási ü. 266.
 — határozat jogerőre emelkedése után a kisajátított ingatlan birtokbavétele 266.
 — összeg (kisajátítási) megállapítása 265, 266; esedékessége és kifizetése (letétbe helyezése) 266.
 Kártérítés a kisajátítási előmunkálatok során ejtett kárért 264.
 Kártérítési felelőssége az államkincstárnak 222; a bpesti számadóknak 250; a közig. bírónak 193; a közzolg. alkalmazottaknak 300, 301.
 — kereset a bírák és bírósági hivatalnokok ellen 301; a tisztviselő ellen 315.
 — köteleessége a közzolg. alkalm.-nak 300, 302.
 — kötelezettség ü. a bíróság határozat 315.
 Kecskeméti áll. gyermekmenhely 27.
 — gazd. szaktanítóképző intézet 40.
 Kedvezménye az özvegynek 340; a szülőtlén árváknak 342.
 Kedvezményes nyugdíj szolgálat közben sérülés vagy halál okából 332, 338.
 — nyugdíjra igényjogosultak árváinak nevelési járuléka 341.
 — özvegyi nyugdíj 332, 338; felének megtartása férjhezmenetel esetében is 333.
 — számítása főiskolások szolgálati idejének 323, 324.

- Kegyelemből* engedélyezhető özvegyi nyugdíj 340.
- Kegyelmezési joga az államfőnek* 12.
- Kegyelmi ellátás feltételeinek igazolása* 325.
- *kérvények elintézése* 13.
- Kegyúri bizottság Bpsten* 125, 126.
- Keleti Akadémia* 85.
- Kellékei a szabályrendeleteknek* 210; a szokásjognak 216.
- Kereseti adó L. Altalános a.*
- Kereskedelemügyi miniszter* 15; engedélyezi (rendszerint) a kisajátítási jogot 264; engedélyezi az ideigl. kisajátítást 267; adja az előmunkálati engedélyt 264; rendel el a kisajátítási eljárást 265; határoz II. fokban kisajátítási ü. 266; engedheti meg az építkezés megkezdését a kisajátított ingatlanokon 266.
- *minisztérium* 51.
- Kereskedelmi érdekből kisajátítás* 262.
- *(egyéves) szaktanfolyamok* 87.
- *és iparkamarák* 60; *képviselőtü* a th. biz.-ban 109, 110.
- *(felső) iskolák* 87.
- *Iskolai Tanárképzőintézet* 84, 85.
- *ügyek* 87.
- *munkaközvetítés* 61.
- *statisztikai értékmegállapító bizottság* 64.
- Kereskedő-tanonciskolák* 90, 91.
- Kertészet* 30.
- Kertészeti tanintézet (budapesti)* 43.
- Kerület adószámviteli osztályának közege fogantatásaitja a végrehajtást* 184.
- Kerületi előjáró L. Bpesti a.*
- *igazgatás Bpsten* 138, 139.
- *kapitányságok (Bpsten)* 23.
- *orvosok kinevezése Bpsten* 140; *állapíthatják meg a szolgáltat-képtelenséget* 328.
- *Testnevelési Alap* 95.
- *Bizottságok* 94.
- *választmány Bpsten* 139.
- *városbíró Bpsten* 139.
- Keszthelyi Gazd. Akadémia* 40.
- Kezdeté a felfüggesztésnek* 308.
- Kezelés (áll. pénz- és anyag-)* 220, 222.
- Kezelése az áll. vagyonnak* 220—222.
- Kezelő tisztviselő* 274, 275; *képzettsége* 282.
- Kezelőszemélyzet* 17; a közig. bír.-nál 193.
- Kezelőhivatali személyzet kinevezése Bpsten* 140.
- Kezelőszerv* 3, 5.
- Kémiai Intézet (Országos)* 41.
- Kényszerből nem keletkezik jogszokás* 216.
- Kényszerregyességi eljárás miatt felfüggesztése a közszolg. alkalm.-nak* 307.
- Kényszerkézbesítése a közig. határozatoknak* 181, 182.
- Kényszernyugdíjazásnál hadi év nem számítható* 324.
- Kényszerrel kieroszakolása a teljesítésnek* 184.
- Képesítéshez nincs kötve a főispáni állás* 133.
- Képesítési pótlék bírói* 293.
- Képviselő közig. bír. ü.* 196.
- Képviselői átalánya a főispánnak* 133; a városi alkalm.-nak 293.
- Képviselőház jogköre a törvényalkotás körül* 203, 204.
- Képviselőtestület L. Községi a. is.*
- *(m. városi) állapítja meg a leg-
többadó-fizetők névjegyzékét* 160; *helvettesítési joga* 167; *határozataiért felelősség* 301, 302.
- Képzettség a közszolg. alkalmazás kelléke* 281.
- Képzőművészeti Főiskola* 81.
- *Tanács (Országos)* 78.
- *Társulat (Magyar)* 78.
- Kérelemre elrendelése a fegy. eljárásnak* 305.
- Kérelmei a feleknek* 185.
- Kérése a temetési segélynek* 346.
- Kérvényezési joguk a hatóságoknak* 103.
- Későbbi jogszabály hatálya* 202.
- *törvény hatálytalanítja a szokásjogot* 216, 217.
- Készlettartás közszállításonál* 270.
- Készpénzben levonása a közmunkának* 268.
- Készpénzkészletek az áll. költségvetésben* 218.
- Készpénzkövetelések behajtása* 183, 184.
- Kétszeres számítása a legtöbbadó-fizetők adójának* 115, 159.

- Kézbesítése a közig. határozatoknak* 181, 182; a fegy. határozatoknak 315.
- Kézi közmunka* 267.
- Kibocsátási jogalapja a rendeletnek* 206, 209.
- Kifejezett jóváhagyása a szabályrendeletnek* 212.
- Kifizetése a temetési segélynek* 346.
- Kifüggesztése a közig. határozatoknak* 181.
- Kihágásos szabályrendelet hatálybaléptetése jóváhagyás előtt* 211; *jóváhagyása* 211, 212; *kihirdetési módja és hatálybalépése* 214.
- Kihirdetése a törvénynek* 203—205; a rendeletnek 209; a szabályrendeletnek 213, 214; a közig. határozatoknak 181; a fegy. határozatoknak 315.
- Kiírása a közszállításnak* 270.
- Kijelölés a bpesti tisztviselői állásokra* 140, 276; a th.-i tisztviselői állásokra 139, 276; a m. városi és községi állásokra 158, 166, 276; *ellen nincs fellebbezés* 189.
- Kijelölő bizottság* 103.
- *választmány Bpsten* 140; *hatóságokban* 103, 276; a m. városokban 158, 166, 176.
- Kiküldetési illetmények* 294.
- Kimutatás (évi) a közs. és városi alapítványokról* 250.
- Kimutatások a K. Sz. megtartásának ellenőrzésére* 273.
- Kincstári jogügyi igazgatóság* 49.
- *közérdek védelmére hatósági panasz* 194.
- Kinevezés közszolg. állásokra* 276; *ellen nincs fellebbezés* 189.
- Kinevezése a főispánnak* 131; a főpolgármesternek 134.
- Kinevezési joga az államfőnek* 12; a főispánnak 131; a főpolgármesternek 134.
- Király* 11, 12; *gyakorolja a végrehajtóhatalmat* 12, 206; *kinevezési joga* 276.
- Királyföld* 149.
- Királyi intézményeket L. „Királyi” nélkül is.*
- *ítélőtábla L. Itélőtábla a.*
- Kir. jogügyigazgatóság értesítése a tisztviselő kártérítési felelősségéről* 315.
- *kézjegyek* 13.
- *oklevéllel honosított községi illetősége* 154.
- *palota nem áll a községi hatóság alatt* 151.
- *szék betöltésének elhalasztása* 13.
- *ügyészek tagjai a közig. biz.-nak* 143; *fellebbezési joguk* 100; *átbelyezhetősége* 278; *ellátási igényei érintetlenül hagyhatók* fegy. ü. 316; *egyelmi szabályai* 303; *fiz. csoportokba sorozása* 287; *kényszernyugdíjazási korhatára* 326; *szabadságideje* 299; *szolgálatra berendelése* 299.
- *ügyészi működési pótlék* 293.
- *ügyességnél tölthető gyakorlati idő* 283.
- Királysági államforma fenntartása* 13.
- Kisajátítás* 261, 267; *fogalma* 261, 262; *igénybevételeknek okai* 262; *terjedelme* 262, 263; *kártalanítás* 263, 264; *engedélyezése* 264; *terve* 264; *előmunkálati engedélye* 264; *eljárása* 265, 266; *kártalanítási eljárása* 266; *birtokbavétel és kártalanítás* 266; *hatályának elveszte* 266, 267; *ideiglenes* 267.
- Kisajátítási albizottsága a közig. biz.-nak* 144, 145; *folytatja le a kisajátítási eljárást és határoz I. fokon* 265, 266.
- *egyesség végrehajthatósága* 265.
- *eljárás* 265; *elrendelése és lefolytatása* 265, 266;
- *jog engedélyezése* 264.
- *összeírás* 264.
- *tárgyalás alapján a kisajátítási albizottság határoz* 266.
- *terv* 264; *megállapítása* 265, 266; *hatályveszte* 267.
- *ü. eljárás* 179.
- Kisbirtokok Orsz. Földhitelintézete* 70.
- Kisdedóvás* 91.
- Kisdedóvodai közs. pótadó nincs többé* 233.
- Kisdedóvodák* 92; *állítására köteleesség* 92.
- Kisdedóvóképző Intézetek* 87.

- Kisdédvönök fegyelmi szabályai 303.
 Kisegítő szolga nem kaphat fiz. előleget 296.
 Kísérletügyi Központi Bizottság 43.
 — Tanács (mezőgazdasági) 43.
 Kisgazdák minisztere 15.
 Kisgyűlés 141, 142; elnöke és tagjai 141; ülési 141, 142; hatásköre 142, 177, 178; hatásköre vagyoni ü. 121, 122; döntése a tárgysorozati vita ü. 123; előadó 136; készíti elő a th. biz. közgyűlés ügyeit 125; másodfokú hatósági jogköre 144, 155, 156, 157, 160, 177, 178; tárgyalási rendje 129; tovább működik a th. biz. feloszlásakor 130, 131; tagjainak választása ellen jogorvoslat 119; tagságának elvesztése 142; határoz a képv. test. tagválasztás ü. 157, 161; a községi bírói tiszt alól felmentés ü. 167; hatásköre a körorvosi székhely megállapítására 177; a határozata ellen irányuló jogorvoslat átvételére jogosult 187; hagyja jóvá a községi szabályrendeletet 211; engedélyezi a th. függő kölcsönt 235; hatásköre a község vagyónérdekeinek védelmében 230; hatásköre vagyonszerzés stb. ü. 229; rendelkezik nyugdíjalap és vm. alapok és alapítványok felett 260; határozataiért felelősség 301, 302.
 Kisipari érdeket sértő üzemek megszüntetése 253.
 Kisiparosok kedvezményei közszállításonknál 271.
 Kis kézjegy 14.
 Kiskorúak felvétele a közs. legtöbbadófizetők névjegyzékébe 159.
 Kiskorúság meghosszabbítása miatt elbánás alá vonás 327.
 Kisközség 11, 149; átlépése más körzetségbe 171; felfejlődése nagyközséggé 169, 170; szövetkezése egy nagyközséggel 171; visszafejlesztése hívból 170, 171; a járási hatóság alatt áll 150; nem állapíthat meg kihágást szabályrendeletében 211; ált. kereseti adó kivetésére köteles 233; költségvetése 240, 241; zárszámadata 248, 249.
 Kisközségek száma 150; átcsoportosítása 171.
 Kisközséggé alakulás 170.
 Kisközségi előjárók 164.
 Kitüntetés-adományozási joga az államfőnek 12.
 Kiutasítás a képv. test.-ből 163.
 Kiutasítása a külföldieknek 24.
 Kiváltságlevél 201.
 Kivándorlás 25.
 Kivándorlási Alap 26.
 — Tanács 25, 26.
 Kivételes hatalma a főispánnak 133.
 — hatalom rendeleti intézkedésre 207.
 — illetőségi szabályok 154.
 — jogköre a főpolgármesternek 135.
 — nyugdíj 332, 338.
 — nyugdíjra igényjogosultak árváinak nevelési járuléka 341.
 — özvegyi nyugdíj 338.
 Kiviteli Intézet (Mezőgazdasági) 39.
 Kivitt árukról statisztika 20.
 Kizárás a th. biz. közgyűléséből 128; a közszállításonknál 273.
 Kizárása a közig. bírónak 193.
 Kizárólagos illetékeség 8; Budapesten 139.
 Kizáró okok a th. biz. tagságból 111, 112; kötelező bejelentése Bpsten 120, 121; a közs. előjáróságból 164; a községi választójogból 159; a bpesti üzemi választmányi tagságból 254; fegy. ü. 309—311, 314.
 Kongrua Tanács (Kat. Országos) 77.
 — Bizottság (kat.) 77.
 Konzuli hivatalok 65.
 Kopár területek befásítása ü. a gazd. albizottság hatásköre 145.
 Korhatár a családi pótlék igénylésére 292; a nevelési pótlék igénylésére 343.
 Kórházak céljára kisajátítás 262.
 — költségvetése az önkorm. test. költségvetésében 241.
 Kórházi alkalmazott közhivatalnok 274.
 — ápolási költségek 152.
 — orvosok kinevezése Bpsten 140.
 Korlátozása a th. biz.-ban a hozzászólásnak 126, 127.
 Kormány hívból felülvizsgálati joga 186; kivételes hatalma rendeleti intézkedésre 207.
 Kormánybiztos a Nemzeti Banknál 68; a th. biz. feloszlásakor 131.

- Kormányhatósági Levéltár 80.
 Kormányisékek 15.
 Kormányzó és választása, jogköre 13; jogköre a törvények kihirdetése körül 203.
 Koronaőrök 45.
 Koronaország 45.
 Koronauradalom 44.
 Koronaügyész áthelyezhetetlen 278.
 Kőbányák 52.
 Kőbányákra nincs ideiglenes kisajátítás 267.
 Kölcson (községi) jóváhagyása 156; ü. névszerinti szavazás 163; felvételéhez engedély Bpsten 258.
 Költségátalánya a városi alkalm.-nak 293.
 Költségvetés L. Allami, Községi, Vármegyei és Városi a. is; tárgyalási módja a th. közgyűlésen 127, 129; a közs. képviselőtestületben 162; Bpsten 127.
 Költségvetések — önkorm. testületeké 236—246; elkészítése 236—241; felülvizsgálása 241—243; megtartása; terükre utalványozás 243, 244; hitelátruházás és hitellekötés 244, 245; pótköltségvetés 246; jóváhagyásáig gazdálkodás 241, 243; kényszermegállapítása 241—243; életbelépése a jóváhagyás késedelme esetében 241—243.
 Költségvetési év — állami 218; önkormányzati 239.
 — évek közt nincs átruházás 219, 245.
 Köműves-, kőfaragó- és ácsmesteri képzettség megvizsgálására szervezett bizottságok 58.
 Könyvforgalmi Központ (Országos) 80.
 Körállatorvos választása ált. szótöbbséggel 165, 166; költségeinek megosztása ü. hatáskör 177; állására kijelölés 166; helyettesítése 167.
 Körállatorvosi közös költségek viselése 261.
 Körgyám közs. előjáró 164; választása 165.
 Körjegyző L. Községi a. is.
 — közs. előjáró 164; választása ált. szótöbbséggel 165, 166; a bíróval fogantatosítja a végrehajtást 184; községi adómentessége 234.
 Körjegyzői állásra helyettesítés 167; kijelölés 166.
 — székhelyek megváltoztatása 171.
 Körjegyzőségek száma 150; átcsoportosítása 171; közös terheinek megosztása 168.
 Körzetségi közös költségek viselése 261.
 Körmenetek bpesti th. biz. tagválasztáskor 119.
 Körorvos közs. előjáró 158, 164; választása ált. szótöbbséggel 165, 166; kijelölése 166; helyettesítése 167.
 Körorvosi közös költségek viselése 261.
 — székhely megállapítására hatáskör 177.
 Körzetek Bpest kerületében 139.
 Kőszeg 149.
 Kötbér közszállításonknál 273.
 Kötelességek a közig. bírónak 193; a közig. bizottság tagjainak 147; a közszol. alkalm.-nak 283, 284.
 Kötelességsértés fegyelmi ok 304.
 Kötelezett terhére elvégzetéssel kikényszerítése a teljesítésnek 184.
 Kötelező szabályrendelet felülvizsgálása 212, 213.
 Követések 65.
 Kövezési járulék szedése Bpsten 251.
 Közadók módjára behajtás 183, 184.
 Közalapítványi alkalmazott közhivatalnok 274; ellátási igényei 319.
 — kir. ügyigazgatóságnál tölthető gyakorlati idő 283.
 Közalapok alkalmazottainak ellátási igénye 319.
 Közbeeső határozat 180, 190; ellem nincs fellebbezés 189.
 — hatóságok értesítése 184.
 Közbiztonsági érdekből kisajátítás 262; beavatkozás a község ügyeibe 156.
 — rendszet 20.
 — szabályok kiterjednek a királyi palotára stb. is 151.
 Közélelok, mint a kisajátítás alapjai 262.
 Közélelű épületekre kisajátítás 262.
 Közdülő utak L. Községi a. is; céljaira kisajátítás 264.
 Közegészségügy 21, 28.

Közegészségügyi albizottsága a közig. biz.-nak 144—146.
 — célt szolgáló üzemek 252.
 — Intézet (Országos) 28.
 — közintézmények létesítésére kötelezése a városoknak 235, 250.
 — okokból kisajátítás 262.
 — rendészeti jogköre a m. városoknak 155.
 — Tanács (Országos) 28, 46.
 Közérő igénybevétele közveszély esetében 234, 268.
 Közélemezési miniszter 15.
 Középfokú gazdasági tanintézet 40.
 — hatóság 3, 6.
 — közig. szervek 11.
 Középiskolai Tanárképzőintézetek 83.
 — Tanárvizsgáló Bizottság 83.
 — ügyek 86.
 Középiskolák 86.
 Középiskolákkal egyenrangú tanfolyamok 113.
 Középítési Tanács (Országos) 52.
 Közérdek védelme a közig. ü. 179; kielégítésére szolgáló üzemek 252.
 Közérdekből végrehajtható határozat 183; felfüggesztés fegy. eljárás során 307.
 Közérdekű célra elfogat igénylése 269.
 — községi határozatok felülbírlása 156.
 — ügy 177; II. fokú hatósága 177, 178.
 Közforgalmú Magánvasútak Betegségi Biztosító Intézete 29.
 Közgazdaság 30.
 Közgazdasági előadók 33.
 — és közlekedésügyi gyakorlati közig. szakvizsga 282.
 — igazgatás 61.
 — miniszter 16.
 Közgazdaságtudományi Kar 85, 86.
 — tudóság a közig. fogalmazási szakban alkalmazás kelléke 281.
 Közgyám közs. előjáró 158, 164; (közs.) választása 165.
 Közgyűtemények Országos Felügyelősége 80.
 Közgyűlés L. Th. biz. a. is; előadói 136; helyiségében jogosulatlan tartózkodás 129; nyilvánossága 129; összehívása 122, 123; ösz-

szehívása a th. biz. feloszlása esetében 130; ügyrendje 129; választási joga Bpsten 140.
 Közgyűlési jegyzőkönyv és hitelesítése 129; kívánatra felterjesztése 129.
 — ügyeket a kisgyűlés készíti elő 142.
 Közhidak céljára kisajátítás 262.
 Közhiteli ügyek 66.
 Közhivatalnok ismérve 274.
 Közigazgatás 1, 2; összhangját biztosítja a közig. bizottság 144, 146.
 Közigazgatásban szerepe a szokásjognak 217.
 Közigazgatási aktusok 174, 175.
 — ágak képviselőinek fellebbezési joga a közig. biz. határozatal ellen 146, 186.
 — bírák fiz. csoportja 287; fegyelmi bírósága 313.
 — bíraskodás 192—197.
 — bíróság 73—75, 193; szervezete 193; hatásköre 193, 194; előtt eljárás 195, 196; előtt bizonyítás, képviselet és tárgyalás 196; határozathozatal 196; döntése elvi vitás ü. 194; rendszerint érdemben határoz 194; elé tartozó ügyek nem vihetők polg. bíróság elé 193, 197; elé tartozó üben a miniszter nem intézkedhetik 194; döntvénye 201; elnökének és alelnökének stb. fiz. csoportja 287.
 — bírósági eljárás 179.
 — panasz 185, 192—197; nem közig. jogorvoslat 189; kellékei 195; előterjesztési ideje 194, 195; előterjesztési helye 186; példányszámá, visszautasítása, kiegészítés vagy kiigazítás végett visszazadása, ellene hatásköri kifogás, halasztó hatálya 102, 188, 195; késedelmes elintézése 181; a főispán kivételes hatalma ellen 133; a th. biz. feloszlása ellen 130; a th. választói névjegyzék és választás ü. 114, 115, 119; a közs. választói névjegyzék és választás ü. 157, 160, 161, a törvényellenes rendelet ellen 208; elsőfokú határozatok ellen 177; a bpesti vagy a községi szabályrendelet hatályon kívül helyezése miatt 214; a közs. közös terhek megosztása ü. 168; a

szabályrendelet pótló rendelet ellen 212; a közs. bíró tisztétől felmentése ü. 167; a közs. előjárók összeférhetetlensége ü. 164; m. városi és közs. tisztviselő választása ü. 167; közs. illetőségi igazolványi ü. 155; település ü. 154; Bpsten zárszámadási ü. 249, 250; önkorm. költségvetési ü. 241, 242; a pénzügyi ellenőr visszahívásának elmulasztása miatt 257; a vm. nyugdíjbizottság határozata ellen 260; illetmény ü. 295.
 Közig. bírósági panaszjogok a hatóságoknak 101—103.
 — ügyben képviselet 196; tárgyalás és határozathozatal 196.
 — bíróságok kialakulása 192.
 — bizottság 103, 142; rendeltetése 142; szervezete 143; hatásköre 144; alakulatai 144—146; teljesülésének feladatköre 146, 147; tagjainak köteleessége és felelőssége 147, 148; elnöke és tagjai 143; albizottságainak elnöke 146; félévi jelentései 147; elnökének intézkedési joga 146; gyámügyi fellebbviteli küldöttségének határozatai ellen fellebbezés 137; határozatai ellen fellebbezés 146; továbbműködése a th. biz. feloszlásakor 130; ülésén kötelező megjelenés 147, 148; végrehajtási köteleessége 147; hatáskörének csorbítása 178; rendeli el a végrehajtást ingatlanokra és keresi meg a tkvi hatóságot 184; adóügyi bizottsága 73, 75; gyámügyi fellebbviteli küldöttsége 21; határozata ellen irányuló jogorvoslat átvételére jogosult 187; fegy. választmánya 304, 312—314; fegy. eljárás elrendelési joga 305.
 — eljárás 175—184.
 — érdekből beavatkozás a község ügyeibe 156.
 — fogalmazási személyzet elméleti képzettsége 281, 282; gyakorlati képzettsége 282, 283.
 — gyakornok (díjtalan) igénye arcképes igazolványra 297.
 — (vmegyei) 137.
 — gyámkodás 6, 100, 155, 156.
 — határozatok felülbírlása a rendes bíróságok által 197.

Közig. hatásköre a közig. biz.-nak 144.
 — hatóság előtt egyezkedés magánjogi ü. 198.
 — jog 2.
 — jogorvoslatok 185—192.
 — jogszolgáltatás 192—197.
 — működés 2.
 — segédszolgálat a vm. számvevőség részéről 260.
 — szerv 2, 3, 11, 174.
 — ügyeknek polg. bíróság elé vitele 197—199.
 — végrehajtás 183, 184.
 — vizsgálatokhoz vm. számvevőségi közeg kirendelése 260.
 Közintézmény használatának kötelezővé tétele Bpsten 251; költségvetése Bpsten 239; vagyonának leltározása 226.
 Közjegyző közhivatalnok 274.
 Közjegyzői kamarák 49.
 Közjegyzőjelölti minőségben töltött gyakorlati idő 283.
 Közjegyzők 49; képviselete a th. biz.-ban 109, 110; és közjegyzőjelöltek nyugdíjintézete 50.
 Közjótékonyosság 20.
 Közlekedési Bizottság (Orsz.) 53.
 — Múzeum 54.
 — segély a bpesti közszolg. alkalm.-nak 298.
 — Tanács (Orsz.) 53.
 Közlekedésrendészeti Bizottság (Országos) 25.
 Közlekedésügyi jogköre a községnek 155.
 — tanfolyamok 53.
 Közlése a közig. határozatoknak 181.
 Közmunka 267—269; L. Községi a. is.
 Közmunka- és közlekedésügyi miniszter 15, 30.
 Közmunkatanács L. Fővárosi a.
 Közművek használatának kötelezővé tétele Bpsten 251; költségvetése Bpsten 239; vagyonának leltározása 226; emelésére vonatkozó közs. határozat jóváhagyást igényel 156.
 Közművelődési Alapítvány (Nemzeti) 93.
 — célokra kisajátítás 262.
 — Tanács (Orsz.) 93.
 Közoktatási Tanács (Orsz.) 82.
 Közoktatásügyi miniszter 16.

- Közönséges jogforrások 202.
 Közös erdőbirtokossági ü. I. f. hatóság 177.
 — fegy. vétségben fegy. hatóságok 312; illetékesség 312.
 — hadügyminiszter 16.
 — közs. költségek viselésének aránya 168, 261.
 — külügyminiszter 15, 16.
 — pénzügyminiszter 56.
 Központi Allampénztár 72.
 — Bakteriológiai és Közegészségügyi Vizsgáló Allomás 28.
 — díj és illetékiszabási hivatal 73, 74.
 — igazgatási szervek 15.
 — Illetményhivatal 73.
 — iroda (anya- és csecsemővédelmi) 28.
 — Mértékügyi Intézet 59, 60.
 — Statisztikai Hivatal 17, 18.
 — szervek 11, 15.
 — talajjavító bizottság 43.
 — választmány 105, 106.
 — vámgazgató 75.
 — Vegyikísérleti Allomás 41.
 — védőnök 28.
 — zálogház 66.
 Közrendészeti célú üzemek 252.
 — jogköre a községeknek 155.
 — szabályok kiterjednek a kir. palotára stb. is 151.
 Községek 149; területe 150; hatósága 151; jogai és feladatai 155, 156; szervei 157, 158; egyesítése 170, 172, 173; egyesülése 168, 170, 172, 173; járás alatt állása 156; rendelet végrehajtási köteleessége 209; állami segélye 233; ellen indított per bejelentése 230; gazdálkodása felett felügyelet 256—259; háztartása 222, 224—259; ingatlanvagyon átruházási illetéke 232; jövedelme 232, 233; külföldi költségei 236; részese a házadóból 233; Segélyezési Alapja 233; vagyoni érdekeinek megóvása 229—231; felelőssége a képv. test. határozatával okozott kárért 302.
 Községet fenyegető végrehajtás bejelentése 230.
 Községgé alakulás 168, 171, 173.
 Községi adók behajtása 234; egységes kulcsa 233, 234; alól mentesség 234; megállapítására vonat-

- kozó határozatok jóváhagyást igényelnek 155, 156.
 Községi adóhivatali közeg teljesíti a végrehajtást 184.
 — adókvető közegek 73—75
 — alapítványok gondos kezelése 250.
 — alkalmazottak 275; illetményei 167, 168, 288; fiz. osztályba sorozása 167; esküje 167; ellátása 168; összeférhetetlenségi ü. hatáskör 177; Fizetési Alapja 233; nyugdíjigénye 261; előlépése, ill. előléptetése 286, 287; fizetése 288; családi pótléka 291; igénye arcképes igazolványra 297; kártérítési felelőssége 300, 301, fegy. szabállyal 303—318; fegy. hatóságai 312; ellen indított bűnügy stb. közlése 318; ellen fegy. eljárás elrendelése 305.
 — állatorvos választása ált. szótöbbséggel 165, 166; helyettesítése 167.
 — állásokra helyettesítés 167, 309; kijelölése 276.
 — árvaszék 21.
 — bíráskodás Bpsten 139.
 — bíró elnöke a képv. test.-nek 162; közs. előjáró 164; összeférhetlensége 164; választása ált. szótöbbséggel 165, 166; jegyzővel együtt fogatosítja a végrehajtást 184; jogorvoslat-átvételi joga 186.
 — bírói állás kötelező viselése 166, 167.
 — állásra kijelölés 166.
 — előjárók fizetésben részesítése 167, 168; vagyonának tűzkár ellen biztosítása 168; helybenlakása 167; működési köteleessége az utód hivatal-átvételéig 165; a th. biz. tagok választásánál 117; választása 166; felszólalása a képv. test.-ben 158; terhére kirovása a számvevő utiköltségének 260, 261; összeférhetlensége 277.
 — előjárói állások betöltése és a megbízás tartama 165.
 — választás ellen jogorvoslat 167.
 — előjáróság 157, 164—168; tagjai 164; mint adókvető szerv 73—75; felelőssége a költségvetésért 244; hozzájárulása a kisajátítási tervhez 265.

- Községi előjáróvá választhatóság 164.
 — erdők kezelése 226.
 — erdőtiszt tagja a közs. előjárósnak 158.
 — függő kölcsön 235.
 — határozatok felülbírlása 156; jóváhagyása 155, 156.
 — hatósági gazdasági munkaközvetítők 36.
 — háztartás kialakulása 224, 225; rendeleti szabályozása 225.
 — hiány fedezése 235.
 — igazgatás ellenőrzése a főispán által 132.
 — igazoló választmány 157.
 — illetőség 151; kötelező, de csak egy lehet 152; megszerzése 152—154.
 — illetősége a kir. oklevéllel honosítottnak 154.
 — illetőségi hatóságok 154, 155.
 — szabályok 152—155; th. városokban 150.
 — illetőségről igazolvány 154, 155.
 — illetőségszerzés telepítés útján 154.
 — intézményekre felügyelet 250.
 — jzói állások rendszeresítése 259.
 — állásra helyettesítés 167, 309; képesítés 165; kijelölés 166, 276.
 — egyesület képvisellete a th. bizottságban 109.
 — jegyzők választhatósága 164; képesítése 23, 165, 282; választása ált. szótöbbséggel 165, 166; illetményeinek rendezése a községek átalakulásakor 170; összeférhetlensége 164; közs. előjárók 158, 164; a bíróval teletik a végrehajtást 184; jogorvoslat-átvételi joguk 186; felelősek a költségvetés elkészítéséért és végrehajtásáért 244; községi adómentessége 234, 294.
 — képviselőtestület 157, 163; alkatelemei 158; elnöke 162; tagjainak száma 158; legtöbbadófizető tagjai 158, 159; legtöbbadófizetőinek névjegyzéke 160; választóinak névjegyzéke 160; választása ellen jogorvoslat 160; választásának kitűzése 161; gyűlései 162; megalakulása 162; kijelölési joga 166, 276; felosztása 156; állapítja meg a költségvetést és a zárszámadást 240, 248; helyettesítési joga 309;

- fegy. eljárás elrendelési joga 305.
 Községi képviselőtestületi megbízás tartama 162.
 — tagok megoszlása kerületenkint 161; választásának kitűzése és választása 161; névjegyzékének közzététele 161; választása 160.
 — készpénztöke igénybevétele a hiány fedezésére 235.
 — kézi közmunka alól mentessége a közszol. alkalm.-nak 298.
 — költségvetés és zárszámadás elkészítése és megállapítása 240, 248; felülvizsgálása 156; ü. II. f. hatóság 177.
 — (kör-)védőnök 27.
 — kötelekbe felvételi település nélkül 154.
 — közcélokra kisajátítás 262.
 — közegek a kézbesítők 182.
 — közig. tanfolyam 23, 165.
 — vizsga 165.
 — közmunka igénybevétele 234.
 — közös költségek felosztása 261; havi részletekben beszolgáltatása 261.
 — legtöbbadófizetők 158, 159; megválasztása képv. testületi taggá 161; névjegyzékének kiigazítása 160.
 — Mezőgazd. Bizottságok 31.
 — nyugdíjalap egyesítése a vmegyével 168.
 — orvos közs. előjáró 164; választása ált. szótöbbséggel 165, 166. választhatósága 164.
 — orvosi állásra helyettesítés 167, 309; kijelölés 166, 276.
 — önkormányzatba beavatkozás 156.
 — per bejelentése 230.
 — pénzkészletek gyümölcsoztetése 228.
 — pótdó alapjául szolgáló áll. adók kimutatása 239, 240; magassága 233; emelése a borfogasztási adó csökkentése következtében 233; számításba vétele a that.-i és a közs. legtöbbadófizetőknél 115, 158; alól a közszol. alkalm. mentessége 298.
 — pótdójövedelem 232.
 — segéd- és kezelőszemélyzet választása 166.
 — segédjegyzői állások rendszeresítése vagy átszervezése 259.

- Községi szabályrendelet 209, 210; kellei 210; kihirdetése és hatálybalépése 213, 214; jóváhagyott szabályrendelet megsemmisítése és hatályon kívül helyezésének kérése 214; miniszteri jóváhagyása 211.
- szegényalapot illeti a képv. test. széksértési bírság 163; a konok perlekedők pénzbírsága 301.
- szervek végzik a végrehajtást 184.
- szolgálat beszámítása 321, 322; a gyakorlati időből 283.
- szolgálatban nem alkalmazható újra a hivatalvesztésre ítélt tisztviselő 317, 318.
- területrészek átcsatolása 168, 169.
- Testnevelési Alap 95.
- Bizottságok 94.
- tisztújítás napjának kitűzése 166.
- tisztviselők fiz. osztályokba sorozása 286; fegy. szabályai 275.
- törvény kiterjedése a thj. városokra 150.
- Törzskönyvbizottság (Országos) 23.
- törzsvagyon elidegenítése stb. 229.
- utak építésére közmunka 267, 268.
- üzemek fenntartási költségei 252.
- vagyon megóvása 156; jogi természetében közíg. hatóság előtt egyezkedés 198; átengedése egyeseknek 230; bérbe (haszonbérbe)-adása 226, 227; leltára 226; vitás volta 230; elidegenítése stb. 229; visszaszerzésének elmulasztása 230.
- vagyonkezelés 226, 227; zárlat alá vétele 230, 231.
- vágóhelyek céljára kisajátítás 262.
- választójog 159; csak személyesen gyakorolható 159; mint az előljáróvá választhatóság kellei 164.
- választók névjegyzéke 159, 160.
- zárszámadás elkészítése és megállapítása 248; II. f. hatósága 177.
- zárszámadásokról összefoglaló jelentés felterjesztése a belügyminiszterhez 248, 249.

- Községre kötelező a K. Sz. 269.
- Közszállítás 269; vállalatba adása 270; versenytárgyalási eljárása 270; döntésének előkészítése 270, 271; döntése 270; szerződéskötés 272; szerződés teljesítése és ellenőrzése 272, 273; hazai beszerzés 273; megkezdése 272; megosztása 271.
- Közszállítási ajánlat visszavonása 271.
- Értesítő 209.
- Szabályzat 269—273.
- Közszállítások végzési módja 269, 270.
- Közszállításokból kizárás 273.
- Közszállításoknál hazai termékek pártolása 273.
- Közszemlére tett határozat ellen jogorvoslati határidő 187.
- Közszemlére tétele a th. választói névjegyzékeknek 114, 115, 181; a kisajátítási tervnek 265; a városi költségvetéseknek 238.
- Közszolgálati alkalmazás ált. kellei 280, 281; különös kellei 281—283.
- alkalmazottak jogviszonyai 2, 274—299; állásának betöltése 276; hiv. esküje és letételének elmulasztása 276, 277; szolgálati és minősítési táblázata 277; illetményei 288—295; illetményének végrehajtás alól mentessége 298; fizetésének magassága és csökkentése 288; ellátása 319—345; jogai 284—288; kedvezményei 296—299; köteleességei 283, 284; felelőssége 300—318; fegy. felelőssége 302—319; összeférhetlensége 277; áthelyezése 278; szolgálatra berendelése 278, 279; helyettesítése 279; rendelkezési állományba helyezése 279; lemondása 279; létszámcsökkentése 288.
- Közszolgáltatások bevezetéséhez engedély Bpsten 258; kiróhatása 232, 234, 235.
- Köztartozások kirovása az önkorm. test.-ek részéről 232, 234, 235.
- Közttestületek gazdálkodása 2, 218—273; részére dolgok és munkálatok beszerzése 269—273.
- Köztisztviselők rendeletvégrehajtási köteleessége 209.

- Közutak építése és fenntartása 52; céljára kisajátítás 262.
- Közúti ker. felügyelők 52.
- Közüző telepek 52.
- Közüzemek 251.
- Közvádó fegyelmi ü. 136, 311; indítványához nincs kötve a fegy. hatóság 315; fellebbezési joga 316; nem vonhatja vissza fellebbezését 316.
- Közvágóhidak céljára kisajátítás 262.
- Közveszély miatt végrehajtható határozat 183; esetében közérő ki- rendelése 234, 268.
- Közvetlen érintkezése a hatóságoknak 184.
- Közvetítése a versenytárgyalási hirdetményeknek 270.
- Kultúrternéki hivatalok 44.
- ügyek 30.
- Kúria elnökének fiz. csoportja 287; ügyvédi tanácsa 9, 51.
- Kúriai bírák fiz. csoportokba sorozása 287; kényszernyugdíjazási korhatára 326.
- tanácselnökök fiz. csoportja 287.
- tanácsjegyzőként berendelés 278.
- Kutatási segélyek 82.
- Kútfők 200—217.
- Küldöttség a közs. előljárók választásánál 166; igazítja ki a m. városi legtöbbadófizetők névjegyzékét 160.
- Külforgalom 30.
- Külföldi állampolgárnőnek nincs özvegyi nyugdíjigénye 336.
- Külföldiek lakási szándékának bejelentése; kiutasíthatásuk 24.
- Külföldiek Ellenőrző Orsz. Központi Hatóság 24.
- Külföldihez férjhez ment nő illetősége elválás után 153.
- Külföldi kiküldetésekor illetmények 294.
- kölcsönök 236.
- Magyar Intézetek 82; vezetése 83.
- Külföldinek csak kilátásba helyezhető a községi illetőség 152, 154.
- Külföldi nő községi illetősége 153.
- Külföldön lakása a nyugdíjasnak 325.
- lakó nyugdíjas nyugdíjának csökkentése 325; életbontólagos igazolása 325.
- szolgált lakáspénze 290.
- tartózkodás miatt megszüntetése az ellátásnak 320, 333; miatt megszüntetése az özvegyi nyugdíjnak 339; miatt megszüntetése a nevelési járuléknak 343.

- Külkereskedelem 64.
- Külkereskedelmi Bizottság 19.
- Hivatal 19.
- Statisztika 20.
- Tanács 20.
- Különálló cselekmény kivizsgálása fegy. ü. 311.
- Külön bíróságokkal hatásköri összeütközés 9.
- illetménye a városi alkalm.-nak 292, 293.
- szakbizottságok a th. biz.-ban 125.
- Különbözeti vizsga (gyak. közíg.) más szolgálati ágba átlépéskor 282.
- Különböző jogszabályok hatályossága 203.
- Különleges jogszabály 202.
- Különös jogforrások 202.
- kellei a közszolg. alkalmazásnak 281—283.
- Külső jogforrás 200.
- Külügyi fogalmazói vizsga 281.
- Külügyminiszter 15.
- Külügyminisztérium 65; fogalmazási személyzetének képzése 281.

L

- Laikus szerv 3.
- Lajstromok 221.
- Lakás (helybenlakás) nem kellék a legtöbbadófizetőknek 113.
- természetben járó — nagysága, fűtése, világítása 291.
- Lakáspítési Allandó Bizottság 52.
- Hitelszövetkezet (Országos) 52.
- Lakáspénz 288, 291; mértéke 289, 290; nyugdíjasoké, özvegyeké és elvált özvegyé 290; csak egy címen jár 290; esedékessége 290; havonként kifizetése 291; lefoglalhatósága 298.
- Lakáspénze a külföldön lakó nyugdíjasnak 325; a nyugdíjas házastársnak 335; az özvegyeknek 340; az elvált nőnek 337; a főispánnak 133; a főpolgármesternek 135.
- Lakáspénzosztályba sorozás 289.

- Lakáspénzzel kapcsolatos tartozások fizetése 291.
Lakbér havonként fizetése 291.
Lakbérkövetelés fejében lefoglalása a lakáspénznek 298.
Lakbérleti-szabályrendeletek 210; jóváhagyása 211; kihirdetése a Bpesti Közlönyben 213.
Lakbérnyugdíj 335; állandó ellátás 321.
Lakóház-építés vagy szerzés költsége fejében lefoglalása a lakáspénznek 298.
Lakóhely alapja a szegényellátásnak 152; alapján beutalás a közs. illetőségbe 153.
LÁB 52.
Lebonyolító Szövetkezet 37.
Lefokozott tisztviselő rangsora 285.
Legeltetés szabályrendeleti szabályozása 210; ügyében a gazd. albizottság hatásköre 145.
Legfőbb Állami Számvevőszék 11, 95; független 96; elnökének kinevezése és személyes felelőssége 96; költségvetési előirányzata 218; készíti el az áll. zárszámadást és vagyonmérleget 222; jelentése az áll. túlkiadásokról stb. 219.
— — — elnöke állapítja meg a fenn tartott ellátás összegét 330; a megváltási összeget 333; ellátásban részesítheti a hivatalvesztésre ítélt alkalmazottat 320; meghagyhatja a bűncselekményt elkövetett alkalmazott nyugdíját 334; engedélyezhet kegyelemből özvegyi nyugdíjat 340; engedélyezhet életjáradékot 345; hosszabbítja meg a nevelési járadékot 343; engedélyezi a nyugdíjas külföldön lakását 325; engedélyez fiz. előleget 296; rendel el az eljárást az alkalmatlanság megállapítására 327; dönt a szolgálatképtelenséget megállapító határozat felett 328.
— — — elnökének és alelnökének kivételes nyugdíja 332; özvegyeik nyugdíja 338.
— — — tisztviselőinek képzettsége 281.
Legtöbbadófizetők (közs.) 158, 159; megválasztása képv. test. taggá 161; névjegyzékének kiigazítása 160; a képv. test.-ben 158, 159.
— (th.) a th. bizottságban 106; névjegyzékének összeállítása 115;

- száma 108; megbízásának tartalma 120; választása 116; megbízásának megszűnése 121; választóinak névjegyzéke 115.
Lelenc-intézetek 26.
Lelenc-találás helye alapján beutalás a községi illetőségbe 153.
Lelkész nem lehet közs. előjáró 164; th. biz. tagságának megszűnése 121; közs. adómentessége 234.
Lelkészi jövedelemkiegészítés 77.
Leltár az áll. ingatlanokról, ingókról 220; az önkorm. testületek vagyonáról 226.
Leltári elszámolás tárgya 221.
Lemondás a hiv. állásról 279; a fegy. eljárás alatt 306; megszünteti az ellátási igényt 319; vizsgálata 280.
— a jogorvoslatról 189; a th. biz. tagságról a megtámadás clintézéséig 120.
Lemondott tisztviselő ellen nincs fegy. eljárás 306.
Leszállítása a fizetésnek 288.
Letéteményi napló 221.
Letétként kezelés 221.
Levente-egyesületek 94, 95.
Levéltárnok (m. városi) előjáró 164.
— (that.-i) kinevezése 139.
Lex generalis 202; posterior 202; specialis 202.
Létesítése a bpesti üzemeknek 253, 254.
Létszámcsökkentés 280; kapcsán áthelyezés 278.
— során nyugdíjazottak mellékkeregete 331.
Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola (Orsz.) 81.
Liszt-kísérleti Állomás 43.
Lótenyésztés 30.
Lőporegyedárusági Tanács 62, 63.
Ludovicum 44.
Ludovika akadémia 44, 45.

M

- MABI 29.
Madártani Intézet 43.
Magasabbrendű jogszabály 202.
Magasépítkezések 52.
Magatartás a főnökkel szemben 284.
Magánalkalmazottak Biztosító Intézete 29.

- Magánérdekű községi határozatok felülbíráltása 156.
Magánfél terhelése a kiküldött számvevő utiköltségével 261.
Magánügyi felelőssége a közszolg. alkalm.-nak 300—302.
— kérdésekben a közig. hatóság ideiglenes határozata 198; egyezkedés a közig. hatóság előtt 198.
— kérdésekre kihatása a szabályrendeleteknek 215.
— tárgyú szabályrendelet 210.
Magánosokkal közös üzeme Bpestnek 255.
Magánpanasz (közig. bírósági) 194.
Magánügyek II. f. hatósága 177, 178.
Magánügyködése a t. ügyészeknek 136.
Magánüzemek 251.
Magvizsgáló állomások 42.
Magyar Földhitelintézet 70.
— Földhitelintézetek Orsz. Szövet-sége 71.
— főudvarnagyi bíróság 14.
— Gazdaszövetség 71.
— Hajózási Betegségi Biztosító Intézet 29.
— kereskedelmi statisztikai érték-megállapító bizottság 64.
— Képzőművészeti Társulat 78.
— kir. intézményeket L. „M. kir.” nélkül.
— Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Iroda 26.
— Mezőgazdasági Kivíteli Intézet 39.
— Nemzeti Bank 66, 67.
— — Múzeum 79, 80; alkalmazottai 80; hatósága alatt állanak a Külföldi Magyar Intézetek 82.
— — — Tanácsa 80.
— — Múzeumi Levéltár 80.
— Pénzügyi Szindikátus 39, 72.
— Történeti Múzeum 80.
— Tudományos Akadémia alkalmazottai 80; tagjai adójának kétszeres számítása 115.
Magyarozása a törvénynek 203.
Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottsága 79.
— Rendeletek Tára 21, 209.
Magyaróvári Gazd. Akadémia 40.
— Gépkiérleti Állomás 43.
— Orsz. Növénytermesztő Intézet 42.
— — Növénytermelési Kísérleti Állomás 42.

- Margitszigeti ingatlanok községi pótdadómentessége 234.
— belépődíjak városi adómentessége 234.
Márianosztrai női szigorított dologház 48.
— Országos Büntetőintézet 47.
Márka-megjelölés versenytárgyalásnál 270.
Másik státusba kinevezés esetében rangsor 285.
Másodbíró közs. előjáró 164.
Másodelnöke a közig. bíróságnak 193.
Másodfokú határozat ellen fellebbezés 189.
— hatásköre a kisgyűlésnek 142.
— hatóság a th. első tisztviselője 178.
— hatóságok 177, 178.
Másodfőjegyző 135, 136; that.-i biztag 111.
Mediatizált város 149.
Megalkotása a törvénynek 203, 204.
Megállapodás kifejezésre juttatása 175.
Megbízás tartama — közs. képv. test. tagoké 162.
Megbízott — miniszteré — a hivatalos panasz tárgyalásán 195; a bpesti üzemek vezetésében 256; útján gyakorlása a virilis jognak 159.
Megelőzés fegy. ü. 312.
Megfigyelőintézet (igazságügyi, országos) 47.
Meghagyás 174.
Meghagyásból teljesített cselekményért felelősség 301, 302.
Meghagyási igazolványok 221.
Meghatározott L. Határozott a. Meghosszabbítása a felfüggesztésnek 308; a szabadságidőnek 299.
Megidézése a panaszosnak és terheltnek fegy. ü. 309.
Megintés végrehajtás előtt 184.
Megkeresés útján tanuhallgatás fegy. ü. 310.
Megmagyarázást igénylő határozatok kézbesítése 181, 182.
Meg nem jelenés jogkövetkezménye a kisajátítási tárgyaláson 265, 266.
Megosztása a közszállításnak 271.
Megsemmisítése egyes közig. határozatoknak 100.
Megszakítás a szolgálati időben 322, 322.

- Megszűnése a thatóságoknak 98, 99; a th. biz. tagságnak 120, 121.
 Megszűntetése az ellátásnak 320, 333, 334; a nevelési járuléknak 343; a nyugdíjnak 333, 334; az özvegyi nyugdíjnak 339; a fel-függesztésnek 307, 308; némely üzemeknek 252, 253.
 Megtámadott hatóság képviselője a a hiv. panasz tárgyalásán 195.
 Megtekintése a fegy. vizsgálati iratoknak 311.
 Megtűresedett köz. biz. tagság be-töltése 143.
 Megváltás tárgya nem lehet az el-tűnt alkalmazott után adott öz-vegyi nyugdíj és nevelési járú-lék 344; a kegyelemből engedé-lyezett ellátás és özvegyi nyug-díj 320, 340; az életjáradék 345.
 Megváltása a nyugdíjnak 333; az özvegyi nyugdíjnak 338, 339.
 Megváltási ára a juttatott földek-nek 37.
 Megváltott nyugdíj nem folyósít-ható újra 333.
 Megváltott özvegyi nyugdíj nem folyósítható újra 339.
 Megváltoztatása az önkorm. költ-ségvetéseknek 241—243.
 Megyei mérnöki hivatalok 52.
 — pótdadó beszámítás a viriliseknél 158, 159.
 Megyei város L. Város a. is; 11, 149; a vmegyében 150; közvet-lenül áll az alispán alatt 156; kijelölő választmánya 158; kivé-tele a vmegye vagyonfelügyelő hatósága alól 150; nagyközséggé alakulása 170; visszafeljesztése 170, 171; költségvetése 240; va-gyoni érdekeinek megóvása 229—231.
 — városi alkalmazottak 275; illet-ményei 167, 168; ellátása 168; állására helyettesítés 309.
 — — állásokra kijelölés 276.
 — — előjárók 164; választása 166.
 — — fogalmazási tisztviselők vá-laszthatósága 164.
 — — képviselőtestület előtt igazo-landó az adó kétszeres számítá-sára való jog 159.
 — — képviselőtestületben nők 159, 160.
 — — kijelölő választmány 276.
 — — költségvetés elkészítése 240; felülvizsgálása 242, 243; jóváha-

- gyása magas pótdadó-százalék esetében 242.
 Megyei városi legfőbbadófizetők névjegyzékének kiigazítása 160.
 — — nyugdíjintézetek 168.
 — — orvos előjáró 164; választása ált. szótöbbséggel 166; választ-hatósága 164.
 — — per bejelentése 230.
 — — polgármester jogorvoslat-át-vételi joga 186; mint I. f. ható-ság 177.
 — — polgármesterré megválasztás gyak. köz. vizsga nélkül 282.
 — — rendőrkapitány az útlevelki-állító hatóság 177.
 — — szabályrendeletek kihirdetése és hatálybalépése 213, 214; ki-hágást megállapító rendelkezése 211.
 — — tisztújítás napjának kitűzése 166.
 — — tisztviselői állásokra helyet-tesítés 167.
 — — tisztviselők élethosszig vá-lasztása 165; választása ellen jogorvoslat 167; fegy. szabályai 275; fegy. hatóságai 312.
 — — vagyonkezelés zárlat alá vé-tele 230, 231.
 — — választók névjegyzéke 159, 160.
 — — zárszámadások felterjesztése a belügyminiszterhez 247.
 — — városok száma 150; rendelet-végrehajtási kötelessége 209; hozzájárulása a vm. nyugdíjalap hiányának fedezéséhez, ill. kü-lön nyugdíjintézetük 231.
 — — várost fenyegető végrehajtás bejelentése 230.
 Mellékfoglalkozásai a bpesti üzem-vezetőknek 255.
 Mellékjövedelem miatt nyugdíj-apasztás 331.
 Mellékkereset miatt apasztás 331, 338.
 Mellőzhetése a fegy. vizsgálatnak 309.
 Menedékházak 92.
 Menedékház-állítási kötelesség 92.
 Menekült alkalmazottak szolgálati idejének számítása 323; és hoz-zátartozóik ellátási igénye 320, 321.
 — tisztviselők előléptetése 287; szolgálati ideje 287, 288; szolgál-tati viszonyának megszűnése 280.
 Menetdíjfüzetek a bpesti közszolg. alk.-nak 298.

- Mennyiség-megjelölés közszállítá-soknál 270.
 Mentelmi jog fegyelmi ü. 305.
 Meteorológiai Intézet (Országos) 41.
 Mezei rendészeti jogköre a közsa-gnek 155.
 Mezőgazdaság 30, 31; megsegíté-sére szolgáló alap 33.
 Mezőgazdasági Bizottságok 31; képviselője a th. biz.-ban 109, 110.
 — érdekképviselő 30.
 — forgalom 39.
 — hírszolgálat 30.
 — Intézet (római, nemzetközi) 40.
 — Kamara (Országos) 32.
 — Kamarák 32.
 — Kísérletügyi Tanács 43.
 — Kiviteli Intézet (Magyar) 39.
 — munkásközvetítés 35.
 — Múzeum 41.
 — Növénykörtani és Biokémiai Intézet 42.
 — szakiskolák 40.
 — Tejipari Szakiskola 40.
 — Üzemi Intézet (Országos) 43.
 — Vegykísérleti és Paprikakísér-leti Állomás 42.
 Mezőrendőri kihágások büntetése-keppen közmunka 268.
 Mezőrendőrség 30.
 Méltatlanság címén elvesztése a th. biz. tagságnak 128, 129; a köz-szolg. alkalmazatásra 304.
 Mérlege az áll. vagyonnak 222.
 Mérnök m. városi előjáró 164; közs. előjáró 158.
 Mérnöki kamara 58, 59.
 — Tanács 58, 59.
 Mérnökök képviselője a th. bizott-ságban 109, 110; közs. és m. vá-rosiak választhatósága 164.
 Mértékhitelítés 59.
 Mértékhitelítő hivatalok 59.
 Miniszter 11, 15; egyéni felelőssége 16; irányító, felügyelő és hatá-rozó jogköre 16, 17; kinevezése 15; hivatalból felülvizsgálati joga 186; II. fokú hatásköre 177, 178; nem intézkedhetik a köz. bíróság elé tartozó ü. 194; nyilatkozata hivatalos panasz esetében 195; nem lehet a th. biz. örökös tag-ja 110, 111; hagyja jóvá a thati szabályrendeletet 211; felvilágo-sítást és jelentést kívánhat Bu-dapesttől 258; kezeli az igazga-

- tási ágát szolgáló ingatlanokat 220; költségvetési előirányzata 218; kinevezési joga 276; fegy. eljárás-elrendelési joga 305; en-gedélyez fiz. előleget 296; enge-délyezi a nyugdíjas külföldön lakását 325; rendeli el az eljá-rást az alkalmatlanság megállá-pítására és dönt felette 327, 328; ellátást engedélyezhet a hi-vatalvesztésre ítélt vagy büncse-lekményt elkövetett közszolg. alkalm.-nak 320, 334; engedé-lyezhet kegyelemből özvegyi nyugdíjat 340; hosszabbítja meg a nevelési járulékot 343; enge-délyezhet életjáradékot 345; ál-lapítja meg a fenntartott ellá-tási és a megváltási összeget 330, 333; kivételes nyugdíja 332; öz-vegyének nyugdíja 338.
 Minisztereink 17; terjeszti az áll. zárszámadást az országgyűlés elé 222; engedélyezi a gyak. köz. vizsgára bocskátást idegen gyakorlat alapján 282.
 Miniszterhez jelentés a hivatalos panaszról 195.
 Miniszteri biztos a bpesti üzemek-hez 255, 256.
 — ellenjegyzés 12.
 — rendelet L. Rendelet a.
 — rendelettel kiterjesztése a köz. bíróság hatáskörének 193.
 Minisztériumok személyzete 17.
 Minisztériumokba szolgálatra be-rendelés 278, 279; próbaszolgá-latra berendelés 279.
 Minisztertanács 16; engedélyezhet rendkívüli, ill. póthitelt 219.
 Minőségi vizsgálata a szállított áruknak 272.
 Minősítési táblázat 277.
 Mintarajziskola 81.
 Minták vizsgálat alá vétele 271.
 Miskolci áll. gyermekmenhely 27.
 — bányakapitányság 65.
 — Fa- és Fémipari Szakiskola 57.
 — iparfelügyelői kerület 62.
 — kereskedelmi és iparkamara 60.
 — Munkaközvetítő hivatal 61.
 Módosítása a felhatalmazás alapján kiadott rendeletnek 207.
 Mostoha gyermek igénye arcképes igazolványra 297; után családi pótlék 291.
 Mozgóképek ellenőrzése 25.

Mozgóképvizsgáló Bizottság (Orsz.) 25.
 Mozgóügyi Tanács 91.
 Mulasztás jogkövetkezménye határozathozatalnál 180, 181.
 Munka- és keresetképtelen gyermekek részére életjáradék 345.
 Munkaközvetítés (ipari) 61.
 Munkaközvetítő hivatalok 61.
 Munkaügyi bíróság 9.
 — és népjóléti miniszter 15.
 Munkálat befejezéséig alkalmazottaknak nincs ellátási igénye 319, 322.
 Munkálatok (áll.) 220.
 Munkás gyermekének nincs igénye nevelési járulékra 341; özvegyének nincs nyugdíjigénye 319, 336.
 Munkásbiztosítási bíróságok 9.
 Munkásbiztosító Intézet (Orsz.) 29.
 Munkásközvetítés (mezőgazdasági) 35.
 Mutatványi engedély (belügyminiszteri) mozgóképvizsgáló nyilvános bemutatására 25.
 Múzeum költségvetése az önkorm. test. költségvetésében 241.
 Műegyetemi tanárok kényszernyugdíjazási korhatára 326.
 Műemlékek biztosítására kisajátítás 264.
 — Országos Bizottsága 79.
 Műemlékekre vonatkozó községi határozatok jóváhagyása 156.
 Működési pótlék — kir. ügyészi — 293.
 Műszaki tisztviselők kinevezése Budapestén 140.
 Művégtagpótlóintézet (honvéd) 45.
 Művészeti Tanács (Orsz.) 79.
 — ügyek 78.

N

Nagy kézjegy 13.
 Nagyközség 11, 149; a járási hatóság alatt áll 150; átalakulása községgé 170; felfejlődése m. várossá 169, 170; visszafejlesztése hivból 170, 171; nem állapíthat meg kihágást szabályrendeletében 211; költségvetése 240, 241; költségvetésének elkészítése, megállapítása és felülvizsgálása 240, 243; zárszámadása 248, 249; ált. kereseti adó-kivétési kötelessége 233.

Nagyközségek száma 150.
 Nagyközségi előljárók 164.
 Nagysága a természetben járó lakásnak 291.
 Napidíj nem jár átköltözködéskor 295.
 Napidíja a közszolg. alkalm.-nak 294.
 Napszámos árvájának nincs igénye nevelési járulékra 341; özvegyének nincs nyugdíjigénye 319, 336.
 Nádori méltóság 15.
 Negatív hatásköri összeütközés 9.
 Nem hivatásos szerv 3.
 Nem írott kútfők 202.
 Nemzetgyűlés összehívása 12, szuverenitása 13; törvényalkotási joga 203.
 Nemzeti kisebbségek minisztere 15.
 — Közművelődési Alapítvány 93.
 — munkavédelem 24; tagjainak hatósági közeg-jellege és fegyverhasználati joga 24.
 — ünnepen végződő határidő 187.
 Nemzetközi Allategészségügyi Hivatal 35.
 — Kereskedelmi Statisztikai Hivatal 20.
 — Mezőgazdasági Intézet 40.
 Neve a thatóságoknak 98.
 Nevelési járulék állandó ellátás 321; mértéke 342; igénylésére korhatár 343; megszüntetése 343; csak egyik szülő után járhat 342; csorbítása 344; eltűnt alkalmazott után 344; kiutalványozása 345; megszüntetése 343.
 — járulékra igény 341, 342.
 Nevelőintézeti ingyenes elhelyezés megszünteti a nevelési járulékot 343.
 Német miniszter 16.
 Népbiztosság kizáró ok a th. biz. tagságból 111.
 Népegészségügyi miniszter 16.
 — Múzeum 28.
 Népgazdasági miniszter 16.
 Népiszkolai Építési Alap 89.
 Népiszkolák 88.
 Népjóléti és munkaügyi miniszter 16.
 Népköztársaság 12.
 Népművelési titkár 93.
 Népoktatási albizottsága a közig. biz.-nak 144 145.
 Néprajzi Múzeum 80.
 Néptanító L. Tanító a.

Névjegyzéke a közs. képv. test. tagoknak 161; a közs. legtöbbadófizetőknek 160; a közs. választóknak 159, 160; a th. legtöbbadófizetőknek 115; a th. választóknak 114, 115.
 Névszerinti szavazás a képv. testben 163; a th. biz.-ban 126, 127.
 Női alkalmazottak 274; igénye családi pótlékre 291; gyermekének nevelési járuléka 341; ellátási és végkielégítési igénye 334.
 Nő közs. előljáró nem lehet 164; m. városi képv. test-i tagsága 159, 160; választhatása a th. biz.-ba 113; felvétele a közs. legtöbbadófizetők névjegyzékébe 159; képv. test. jogának gyakorlása 159.
 — (feleség) adójának hozzászámítása a közs. viriliseknél 159; közs. illetősége 153.
 Nők, mint iparfelügyelők 62.
 Nőtlenység, mint közszolg. alkalmazási kellék 281.
 Növendéki minőség megszünteti a nevelési járulékot 343.
 Növényforgalmi Iroda 43.
 Növénynemesítő Intézet (Országos) 42.
 Növénytermelési Kísérleti Allomás (Orsz.) 42.
 Növényvédelmi Iroda 43.
 — és Növényforgalmi Iroda 43.
 Nyereség hovaforrdítása a bpesti üzemenknél 254.
 Nyereségvágyból elkövetett bűncselekmény fegy. üldözhetése nem évül el 317; vétséggel gyanúsított tisztviselő ellen fegy. eljárás 305.
 — — — miatt elítélés a közszolg. alkalmazás akadály 281.
 Nyereszkesedési célt szolgáló üzemek 252.
 Nyers virilizmus a községekben 158.
 Nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótadó 27, 152.
 — tárgyalás a közig. bíróság előtt 196.
 — ülés a közig. bizottságban 143.
 Nyilvántartás a felfüggesztésekről 308.
 Nyíregyházi iparfelügyelői kerület 62.
 — községi közig. tanfolyam 23.

Nyomáson gazdálkodás ü. a gazd. albizottság hatásköre 145.
 Nyomorék gyermek részére életjáradék 345.
 — szegények eltartása 152.
 Nyugbér állandó ellátás 321.
 Nyugdíj L. Ellátás a. is 73; állandó ellátás 321; magassága 330; nem haladhatja meg az utolsó fizetést 330; mentessége a végrehajtás alól 298; megszüntetése 333, 334.
 Nyugdíjalap L. Vmegyei a.
 — közs. — egyesítése a vmegyeivel 168.
 Nyugdíjapasztás mellékkereset okából 331.
 Nyugdíjas életbenlétének igazolása 325; lakáspénze 290, 335; gyermekének nevelési járuléka 341; fegyelmi felelősége 302, 303, 305; fegy. ü. illetékesség 312; fegy. büntetése 280, 305, 306, 316.
 — (szolgálatra berendelt) nem kaphat fiz. előleget 296; átköltözködési illetménye 295; illetménye új állásba lépésekor 334.
 Nyugdíjashoz nőül ment özvegy nyugdíjigénye 336.
 Nyugdíjasok igénye arcképes igazolványra 297; igénye OTBA segélyre 326; három csoportja 324, 325.
 — (áll.) kereseti adója a községeké 233.
 Nyugdíjazás kérelemre 326; hivból 326, 327; fegy. eljárás alatt 280, 306.
 Nyugdíjazása a közig. bírónak 193.
 Nyugdíját vesztett férj özvegyének nincs nyugdíjigénye 336.
 Nyugdíjban töltött idő nem megszakítás 322.
 Nyugdíjbizottság 259, 260.
 Nyugdíjcsökkentés a szolgálati idő arányában 330; általában 330—332; a külföldön lakó nyugdíjossal szemben 325.
 Nyugdíjigény beállta 326; elvesztése szolgálatra behívás nem teljesítése miatt 329.
 Nyugdíjigénye a községi alkalmazottak 261.
 Nyugdíjintézet — közjegyzői — 50; ügyvédi 51.

- Nyugdíjintézete a m. városoknak 168.
 Nyugdíjjárulék fizetése 325, 326.
 Nyugdíjköltségvetés (vm.) 236.
 Nyugdíjmegszabás alapja az utólag kapott fizetés 324.
 Nyugdíjmegváltás 333; esetében az előző szolgálat beszámítása 322; miatt megszüntetése az özvegyi nyugdíjnak 340; nincs a kegyelemből engedélyezett ellátásra 320.
 Nyugdíjról lemondás esetében megszüntetése az ellátásnak 320.
 Nyugdíjszabályrendelet L. Vme-gyei a.
 Nyugtáitellék viselése közszállításkor 272.

O

- Odaitélés — versenytárgyalási — 271; ellen jogorvoslat 272.
 OFB 37; megszüntetése 38.
 Óhaj ellen nincs fellebbezés 189.
 Okai a fegyelmi eljárásnak 304.
 OKH 69.
 Okiratok a közig. eljárásban 180; közig. bír. ü. 196.
 Okleveles gazdatisztek tartása ü. a gazd. albizottság hatásköre 145.
 Optált személyek községi illetősége 154.
 Országbírói Értekezlet 200—202.
 Országgyűlés törvényalkotási joga 203, 204; elé terjesztése az áll. zárszámadásnak 222; alkalmazottainak ellátási igénye 319; tagja ellen fegy. eljárás 305.
 Országgyűlésen kihirdetése a törvényeknek 204.
 Országgyűlési képviselő th. biz. taggá választhatása 113; illetménye nem jön számításba mellékkeresetképpen 331.
 — képviselő választói névjegyzék alapja a községi névjegyzéknek 159.
 — képviselővé választott alkalmazott elbánás alá vonása 327.
 Országgyűlésnek jelentés az áll. túlkidásokról stb. 219.
 Országgyűlés-összehívási joga a 33-as Orsz. Bizottságnak 19.
 Országos Automobilszakértő Bizottság 25.
 — Allategészségügyi Intézet 35.

- Országos Allategészségügyi Tanács 35.
 — betegsegélyezési járulék 326.
 — Bírósági Vegyeszeti Intézet 47.
 — Bizottság (földteherrendező) 39.
 — Biztosok — anya- és csecsemővédelemre 28.
 — Börtönügyi Múzeum 49.
 — büntetőintézetek 47.
 — Energiagazdasági Alap 62.
 — Tanács 62.
 — Erdei Alap 31.
 — Erdőgazdasági Tanács 31.
 — Énekszaktanító és Iskolai Ének-és Zenetanárképző Tanfolyam 81.
 — földbirtokrendező bírák részvetele a hatásköri bíróságban 10.
 — bíróság 37; feloszlata 38.
 — Gazdasági Munkaközvetítő Iroda 36.
 — Munkáspénztár 36.
 — Munkás- és Cselédpénztár 36.
 — Szakoktatási Tanács 40.
 — Szociálpolitikai Tanács 37.
 — Gyapjúminősítő Intézet 42.
 — Gyorsíró Tanács 91.
 — Gyűjtőfogház 47.
 — Hitelügyi Tanács 71.
 — Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács 57.
 — Iparművészeti Iskola 81.
 — Ipartanács 54.
 — Irodalmi és Művészeti Tanácsa 79.
 — Kat. Kongrua Tanács 77.
 — Kémiai Intézet és Közp. Vegy-kísérleti Allomás 41.
 — Képzőművészeti Főiskola 81.
 — Tanács 78.
 — Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ 80.
 — Közegészségügyi Intézet 28.
 — Tanács 28 46.
 — Középitési Tanács 52.
 — Közlekedési Bizottság 53.
 — Tanács 53.
 — Közlekedésrendészeti Bizottság 25.
 — Közoktatási Tanács 82.
 — Közművelődési Tanács 93.
 — Községi Törzskönyvbizottság 23.
 — kútfők 202.
 — Lakásépítési Hitelszövetkezet 52.
 — Levéltár 79, 80.
 — Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 81.
 — Magyar Gyűjteménygyűjtő 80.
 — Idegenforgalmi Tanács 53.

- Országos Magyar Iparművészeti Múzeum 80.
 — Szépművészeti Múzeum 80.
 — Meteorológiai és Földmágnassági Intézet 41.
 — Mezőgazdasági Kamara 32; képviselő a th. biz.-ban 110.
 — Üzemi Intézet 43.
 — Mintaraiziskola és Rajztanárképző 81.
 — Mozgóképvizsgáló Bizottság 25.
 — Mozgóügyi (Film-) Tanács 91.
 — Munkásbiztosító Intézet 29.
 — Népiszkolai Építési Alap 89.
 — Növénynevelési Intézet 42.
 — Növénytermelési Kísérleti Allomás 42.
 — Polgári Iskolai Építési Alap 86.
 — Rajztanárvizsgáló Bizottság 81.
 — statisztikai adatgyűjtés 18.
 — Tanács 17, 18.
 — Stefánia Szövetség 27.
 — Szabadoktatási Tanács 92.
 — Szakfelügyelő (a gyógypedagógiai intézeteké) 90.
 — Széchenyi Könyvtár 80.
 — Színészegyesület Színészképző Iskolája 81.
 — Színművészeti Akadémia 81.
 — Tanítóképzőintézet Tanárvizsgáló Bizottság 84.
 — tanterv (középiszkolai) 86.
 — Társadalombiztosító Intézet (OTI) 29; képviselő a th. biz.-ban 108—110.
 — Társadalompolitikai Tanács 19.
 — Természettudományi Alap 82.
 — Tanács 82.
 — Testnevelési Alap 95.
 — Tanács 94.
 — Tisztviselői Betegsegélyző Alap 325, 326.
 — Törvénytár 21; szerkesztősége 21.
 — Törvénytárban kihirdetése a törvénynek 203—205.
 — ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet 51.
 — Vegyeszeti Műterem 47.
 — Vízépítési Igazgatóság 44.
 — Orthopédiai Intézet (honvéd-) 45.
 — Orvos L. Községi, Kör- és M. városi a. is.
 — Orvosi bizonyítvány a szolgálatképtelenség megállapítására 328.
 — felülvizsgálata a szolgálatképtelen alkalm.-nak 328.
 — körök székhelyének megállapítása 144.

- Orvosi megvizsgálása az ideiglenesen nyugdíjazottnak 329.
 — Továbbképzés Központi Bizottsága 83.
 — Orvosok képviselő a th. bizottságban 109, 110.
 — Orvtámadásban szenvedett sérülés vagy halál miatt kedvezményes nyugdíj 332, 333, 338.
 — Osztondi egyezmény Bpest kölcsönei ü. 236.
 — Osztrák Nemzeti Bank 67.
 — OTBA-járulék 326.
 — OTI 29; szervei (központi és helyi; önkormányzati központi és helyi) 29; képviselő a th. biz.-ban 108—110.
 — Óvadék a kisajátítási előmunkálat során bekövetkező kárért 264.
 — Óvadékképesek Bpest kötvénykölcsönei 236.
 — Óvámelési joga a bpesti üzemek miniszteri biztosának 255; a pénzügyi ellenőrnek 257.
 — Óvoda L. Kisdédóvoda a.
 — Óvó intézkedések a közig.-ban 185.
 — Óvószemélyzet (hitfelekezeti) elbánás alá vonása 328.
 — Összfenntartási képesség hiánya akadály a illetőség szerzésnek 153, 154.
 — Öngyilkosság nem érinti a nyugdíjigényt 326, 336; a nevelési járulékra való igényt 341.
 — Önjogú a község. alkalmazásuk kelleke 280; hiánya fegyelmi ok 304, 305; elvesztése miatt elbánás alá vonás fegy. úton 315.
 — Önként alkotott szabályrendelet felülvizsgálata 212, 213.
 — Önkormányzat 4; korlátozása 156.
 — Önkormányzati alkalmazott 275; áthelyezése létszámcsökkentés kaposán 278; kártérítési felelősége 300—302; elbánás alá vonása alkalmatlanság miatt 328.
 — gazdálkodás ellenőrzésére pénzügyi ellenőr kiküldése 257.
 — hatásköre a thatóságoknak 99—101; a községeknek 155, 156.
 — igazgatás 21; felett felügyelete a főispánnak 132; felügyelete 20.
 — testületek képviselőjének fellebbezési joga fegy. ü. 316.
 — háztartása 222, 259; kiadásainak fedezése 231—235; kötelezettsége igazg. szervezetének kiállítására vagy apasztására stb.

- 257; kölcsönei 235; közszolgáltatás-kirovási joga 232; üzemének stb. részvénytársasági alakja 257; vagyonkezelése feletti felügyelet 256—259; zárszámadása 246—250; számadóinak felelőssége 249, 250.
- Önkormányzati testületek költségvetései** 236—246; elkészítésük 236—241; felülvizsgálásuk 241—243; magatartásuk; terükre utalványozás 243, 244; hitelát ruházás és hitelkötés 244, 245; pótkölségvetés 246.
- **test-i üzemek** 251—256; létesítése 251, 252; fenntartása, korlátozása, megszüntetése 252, 253, 257; bpestiek 253—256.
- **tisztviselők fegyelmi szabályai** 275, 303—318; lemondása és ennek visszavonása 280.
- Öregség** esetére biztosítás 29.
- Örökbefogadás** által megszerzése a községi illetőségnek 152.
- Örökbefogadott kiskorú községi illetősége** 152.
- **gyermek igénye** arcképes igazolványra 297, 298; után családi pótlék 292; nem tarthat igényt nevelési járulékra 342.
- Örökös tagok** a th. bizottságban 106, 107, 110, 111; száma 108; választása 111; választása ellen jogorvoslat 119; nem lehetnek a miniszterek stb. 110.
- Örökösödési ü. eljárás** 179.
- Összeépült községek** egyesítése 172, 173.
- Összeférhetetlenség** 178; a közs. előjárók közt 164; a th. biz. tagsággal 112; bejelentése kötelező Bpsten 120, 121; a közig. bírák közt 193; a versenytárgyalási döntésnél 271; okából a bírák áthelyezése 278.
- Összeférhetetlensége** a közszolg. alkalmazottaknak 277; a bpesti üzemvezetőknek 255; a közs. előjáróknak 164.
- Összeférhetlenségi bizottság** 104, 105, 112, 121.
- **ü. hatáskör** 177.
- Összefoglaló jelentés** a közs. zárszámadásokról 248, 249.
- Összege** a családi pótléknek 292; a temetési segélynek 346.
- Összehasonlító** kimutatás a versenytárgyalási ajánlatokról 271.

- Összehívása** a th. biz. közgyűlésnek 122, 123; felosztás esetében 130; a közs. képviselőtestületnek 162.
- Összeírás** — **kisajátítási** — 264.
- Összes választók** közül választott tagjai a th. bizottságnak 106; számuk 108; megbízásuk tartama 120; választásuk 116—118.
- Összevonása** üzemeknek 253.
- Ösztöndíj** élvezete megszüntetl a nevelési járulékot 343.
- Ösztöndíjak** 82.
- Ösztöndíj-Tanács** 83.
- Ötös bizottság** az alkalmatlanság felülbíráására 327, 328.
- Özvegy** községi illetősége 153; ellátása 335—340, 344, 345; ellátási igényének megszűnése 320; kedvezményes nyugdíja 332, 333, 338; lakáspénze 290, 340; kedvezménye 340; nyugdíjának apasztása 331; igénye arcképes igazolványra 297; igénye OTBA-segélyre 326.
- **anya igénye** családi pótlékra 291.
- Özvegyek** osztozkodása az özvegyi nyugdíjon és lakáspénzen 337.
- Özvegyi lakáspénz** 337, 340.

- Özvegyi nyugdíj** állandó ellátás 321; mértéke 336, 337; csökkentése és apasztása 337, 338; kivétele 338; kedvezményes 338; megváltása 338, 339; fenntartása 339; megszüntetése 339, 340; engedélyezése kegyelemből 340; kiszabásának alapja 337; alapján kiszabása a nevelési járuléknak 342; folyósítása csak kérelemre történhetik 345.
- **és nevelési járulék** együttes összege 344; eltűnt alkalmazott után 344.
- **nyugdíjból** el kell tartani a mostoha gyermekeket is 338.
- **végkielégítés** 340.
- Özvegység** esetére **biztosítás** 29.

P

- Panasz** L. Közig. bírósági a. is. — (feljelentés) következtében elrendelése a fegy. eljárásnak 305.
- Panaszos** jelenléte az írásbeli fegy. tárgyaláson 314; értesítése fegy. tárgyalás határnapjáról 314; fellebbezési joga 316.

- Panasztevő** jelentése a hivatalos panaszról 195.
- Parancs** 174.
- Pályázat** 276.
- Pártfogó** a fiatalok felügyeletére 49.
- Pártgyűlés** bpesti th. biz. tagválasztáskor 119.
- Pázmány Péter Tudományegyetem** 84.
- Pecsetje** a főispánnak 134; a főpolgármesternek 135.
- Per** — **község** ellen indított — bejelentése 230.
- Perbevonás** közig. bír. ü. 195.
- Perből** folyó érdekeltség a köpv. test.-ben 163.
- Perrendtartás** alkalmazása a közig. eljárásban 176.
- Pécsi áll. gyermekmenhely** 27.
- **bányakapitányság** 65.
- **egyetem** 85.
- **Fa- és Fémipari Szakiskola** 57.
- **iparfelügyelői kerület** 62.
- **kereskedelmi és iparkamara** 60.
- **munkaközvetítő hivatal** 61.
- **polgári iskolai tankerület** 88.
- Példányszáma** a közig. bír. panasz-
nak 195.
- Pénzbírság** a közs. bírői választás el nem fogadásáért 167; sértés miatt 129, 163; a konok perlekedőkre 301.
- Pénzbírsággal** kikényszerítése a teljesítésnek 184.
- Pénzbüntetés** mint fegy. büntetés 315; erkölcsi hatálya 317.
- Pénzüntézetek** L. Magyar a. is. — **kijelölése** a pénzkészletek elhelyezésére 227, 228.
- Pénzüntézet** folyószámlára folyósítása az ellátásnak 325.
- **Központ** 68.
- Pénzkezelés** (áll.) 220—222; vmegyei 224, 260; (önkorm.) szabályozására utasítás 257, 258; (önkorm.) megvizsgálata 256.
- Pénzkezelő tisztviselők** összeférhetlensége 277; felelőssége 302.
- Pénzkészletek** gyümölcsötletése 227, 228; elhelyezése ü. névszerinti szavazás a köpv. test.-ben 163.
- Pénztárak** (áll.) feladata 220.
- Pénztári igazgató** (bpesti) 138.

Pénztári lajstrom 221.

- **maradvány** az áll. költségvetésben 218; Bpest költségvetésben 239; a városok költségvetésében 238.
- **szakra** képzettség 282.
- **tisztviselők** 275; kinevezése Bpsten 140.
- Pénztárnok** (közs.) és m. városi előjáró 158, 164; összeférhetlensége 164; választása ált. szótöbbséggel 166.
- Pénzügyi ellenőr** kirendelése az önkorm. test. terhére 257.
- Pénzügyigazgató** fellebbezési joga 100; tagja a közig. biz.-nak 143; helyettese a közig. biz.-ban 143; tagja a népkt. albizottságnak 145; tagja a th. biz.-nak 108, 109; hatósági panasza 194.
- Pénzügyigazgatóság** 73, 75; mellérendelt számvevőség 23.
- Pénzügyigazgatósági** személyzet fegyelmi szabályzata 303.
- Pénzügyi gyakorlati** közig. szakvizsga 282.
- **hatóságok** 73—75.
- **Közlöny** 209.
- **Szindikátus** (magyar) 39, 72.
- **közig. bíróság** 193.
- **osztálya** a közig. bíróságnak 193.
- **szolgálat** a gyak. közig. vizsga előtt 283.
- **Szolgálati Szabályok** 276.
- Pénzügyminiszter** 15, 73; felügyeleti joga az önkorm. vagyonkezelés feletti 256, 259; kezeli rendszerint az áll. ingatlanokat 220.
- Pénzügyminisztrelum** 66.
- Pénzügyőrök** elsőbbsége alkalmazásnál 276.
- Pénzverés** 76.
- Pénzverő** (állami) 76.
- Piaci rendészeti jogköre** a m. városnak 155.
- Plakátok** th. biz. tagválasztáskor 118.
- Plenum** L. Teljes ülés a.
- Polgári bíróság** elé vitele a közig. ügynek 185, 197—199; elé nem vihethők a közig. bíróság elé tartozó ügyek 193; hatásköre törv. gyermek tartása és elhelyezése ü. 199.
- **iskola** 88; létesítésére kötelezés 89; építésénél közmunka 268.

- Polgári Iskolai Építési Alap 89.
 — — iskolaszék 88.
 — — Tanárképző 84.
 — — tankerületi kir. főigazgató 88.
 — perrendtartás alkalmazása a közig. eljárásban 176.
- Polgármester L. Thatóság első tisztviselője a. is; ellen fegy. eljárás elrendelése 305.
- (bpesti) 137; választása és államfői megerősítése 140; kinevezési joga 140; állítja össze a th. választók névjegyzékét 114; készíti elő a közgyűlési ügyeket 126; engedélyezi a függő kölcsönt 235, 236; gondoskodik a pénzkészletek gyümölcsöztesítéséről 228; hajtja végre a költségvetést 244; határoz a zárszámadás felett 249; felhatalmazása ingatlanszerzésre 229; jogköre a használati díjak megállapítására 251; hatásköre vagyonelidegenítés stb. ü. 229; utasítása az üzemi megbízottaknak stb. 256.
- (m. városi) állására helyettesítés 167; elnöke a képv. test.-nek 162; előjáró 158, 164; megbízásának tartama 165; összeférhetlensége 164; választhatósága 164; választása ált. szótöbbséggel 166; I. fokú hatóság 177; hatásköre cseléd ü. 177; jogorvoslat-átvételi joga 186; fegy. eljárás-elrendelési joga 305; ellen fegy. eljárás elrendelése 305; fezy. hatóságai 312.
- (th. városi) 137; választása 139; másodfokú hatásköre 144; tagja a th. biz.-nak 111; a kisgyűlésnek 141; a közig. biz.-nak 143; közs. illetőségi hatóság 155; felelőssége a költségvetésért 243.
- Politikai jogköre a thatóságoknak 103; nincs a községeknek 156.
- Pozitív hatásköri összeütközés 9.
- Posta Betegségi Biztosító Intézete 29.
 — és távirda-tisztképző tanfolyam 54.
- Pastatakarékpenztár 66; a legf. áll. számvevőszék ellenőrzése alatt áll 96; állami és vmegyei pénzkező 66 136, 224, 260.
- Betegségi Biztosító Intézete 29.
- Postautalvánnyal kifizetése az illetményeknek és ellátásoknak 345.

- Posta-ügyek 64.
 Postán kézbesítése a közig. határozatoknak 181.
 — továbbított jogorvoslat előterjesztési ideje 187, 188.
- Pótadó L. Községi, Vmegyei és Városi a.
 Póthitel kérése 219, 246.
 Póttitelménye a városi alkalm.-nak 292, 293.
 Pótkezelési időszak nincs 245.
 Pótköltségvetés 246.
 Pótlékok 291—294.
- Póttag választása és behívása közs. képviselőtestületbe 161, 162; a behívás ellen jogorvoslat 162; megbízásának megszűnése 162; választása a th. biz.-ba 116—118; a legtöbbadófizetők közül 116; behívásuk 120; elsőbbségük 117; megbízásuk tartama 120; pótlásuk 117; a kisgyűlésben 141.
- Pótutalványozási időszak megszünt 219.
 Privilégium 201.
- Próbaszolgáltatásra berendelés a minisztériumokba 279.
- Próbárabocsátása a fiatakorúaknak 48.
 Pszsz. 276.
- Pusztá (községhez csatolt) részese-
 dése a község vagyonában vagy adósságában 198.
- Puszták 150, 151; félpótadómentes-
 sége megszünt 151; község-
 egyesülése 169—172; átcsatolása
 168, 169.
- Putnoki Gazd. Felső Leánynevelő
 Intézet 40.

R

- Rajztanárképző 81.
 Rajztanárvizsgáló Bizottság (Orsz.)
 81.
- Rangja a közszolg. alkalmazottak-
 nak 284, 285; a fezy. vizsgáló-
 biztosnak 309.
- Rangsor megállapítása 285.
 Rangsorozati névjegyzék 285.
 Rákospalotai javítónevelőintézet 48.
 Regle-munkák közszállításoknál 270.
- Rendbüntetés közszolg. alkalm.-ra
 304.

- Rendelet 202, 206—209; mint jog-
 forrás 206; kibocsátásának alap-
 ja 206—208; fajai 208; hatályos-
 sága 203, 208, 209; kihirdetése
 209; törvényességének bírálata a
 bíróságok részéről 196, 206, 208.
- Rendelet tárgyalása a th. köz-
 gyűlésben 123.
- Rendeletkibocsátási joga az állam-
 főnek 12; a főispánnak 132.
- Rendelet-végrehajtási kötelessége a
 thatóságoknak és községeknek
 101.
- Rendelkezés 174, 175, 180.
- Rendelkezési állományba helyezé-
 se a közszolg. alkalmazottaknak
 279; az újrafelvétel során eny-
 hébben büntetett tisztviselőnek
 308.
- állományban lévő alkalmazott
 nem kaphat fiz. előleget 296.
 — — töltött idő számítása 322;
 nem megszaktítás 322.
- Rendeltetése a közig. biz.-nak 142.
- Rendes bíróság elé vitele a közig.
 ügyeknek 185, 197—199; nem
 vihetők a közig. bíróság elé tar-
 tozó ügyek 193.
- jogorvoslatok 186, 189.
 — kezelés az áll. költségvetésben
 218; az önkormányzatiakban 238
 —240.
 — közgyűlés (képv. test.-i) 162, 163;
 th. biz.-i 121; összehívása 122,
 123.
 — kútfők 200.
- Rendezett tanácsú város 149.
- Rendészeti igazgatás 20, 23.
- Rendkívüli hitel kérése 219.
 — jogorvoslatok 186, 189.
 — kezelés az áll. költségvetésben
 218; az önkormányzatiakban 238
 —240.
 — kiadásokra pótköltségvetés 246.
 — közgyűlés képv. test.-i 162, 163;
 th. biz.-i 121; összehívása 122,
 123, 130.
 — kútfők 200, 201.
 — ülése a közig. biz.-nak 146.
- Rendőrállam 2.
- Rendőrhatalósági játszási engedély
 mozgókép nyilv. bemutatására
 25.
- Rendőri büntető bíraskodás 20.

- Rendőri büntetőbíróági eljárás 179.
 — — ü. jogorvoslatok 185.
 — szolgálat a gyak. közig. vizsga
 előtt 282, 283.
 — tilalom vagy rendelkezés kihá-
 gássá minősítése szabályrende-
 letben 211.
- Rendőrkapitány m. városi előjáró
 158, 164.
- Rendőrség L. Állami rendőrség a.
 Rendőrségi pótdíj 293.
 Régészeti gyűjtemények 80.
- Részfizetés részleges teljesítés ese-
 tében 273.
- Részleges kútfő a szabályrendelet
 215.
 — kisajátítás esetében kötelezett-
 ségek 263.
- Részszállítás esetében részfizetés
 273.
- Részszerű kútfők 202.
- Részvényesi joga Bpestnek az üze-
 mek vezetésében 256.
- Részvénytársasági alakja az ön-
 korm. test. üzemeknek 253, 255,
 257; megszüntetése, korlátozása
 stb. 253, 258, 259.
- Révőkapitányság 24.
 Révkapitányságok 24.
 Révványjog kisajátítása 263.
- Robbanóanyag- és löporegyedaru-
 sági tanács 62, 63.
- Rokkantellátási adó 74.
 Rokkantház 45.
 Rokkanság esetére biztosítás 29.
 Rokkantügyi számvitel — vmegyei
 — 260.
- Rokonsági összeférhetlenség a
 közs. előjárók közt 164; a ver-
 senytárgyalási döntéskor 271; a
 közszolg. alkalm. körében 277.
- Római Nemzetközi Mezőgazd. In-
 tézet 40.
- Rosszálás mint fezy. büntetés 315;
 erkölcsi hatálya 317.
- Rosszálásra ítélt tisztviselő vissza-
 tartott illetményei 308.
- Rovatok az áll. költségvetésben
 218; az önkormányzatiakban 238,
 240; közt hitelátruházás 244, 245.
- Röpcédulák th. biz. tagválasztás-
 kor 118.
- Ruszka-krajnai miniszter 16.

S

- Sajat belügyeik a thatóságoknak 101.
 Salgótarjáni bányakapitányság 65.
 Sárvári Mezőgazd. Tejipari Szakiskola 40.
 Segédhivatali személyzet kinevezése Bpsten 140.
 — tisztviselők képzettsége 282.
 Segédnaplók 221.
 Segédszemélyzet a főispánnak 134; a főpolgármesternek 135; a köz-ig. bíróságnak 193.
 Segéd szerv 3, 4.
 Segédtisztviselő 275.
 Segély közszolg. alkalm.-nak 296, 297; a városi alkalm.-nak 293, 297.
 Segélydíjas joggyakornokok ellátási igényei 319.
 Siketnéma szegények eltartása 152.
 Söhivatalok 75.
 Soproni Bánya- és Erdőmérnöki Főiskola 40, 85, 86.
 — fegyintézeti férfi szigorított do-
 logház 48.
 — iparfelügyelői kerület 62.
 — kereskedelmi és iparkamara 60.
 — munkaközvetítő hivatal 61.
 — országos fegyintézet 47.
 Sorrendje a zálogolásnak 184.
 Sorshúzás egyenlő adóösszegek ese-
 tében 115, 116; szavazategyenlő-
 ség esetében 127; a képv. test.-i
 tagok közt 161; a kilépő képv.
 test.-i és th. biz. tagok megállá-
 pítására 120, 162.
 Sörfogyasztási adópótlék a községé
 232.
 — pótdó 74.
 Statisztikai adatgyűjtés költsége a
 jogi személy terhére 18.
 — adatgyűjtési munkaterv 18.
 — adatszolgáltatás illetékmentos-
 sége 18.
 — bevallások felhasználása és köz-
 zététele 19.
 — értékmegállapító bizottság 64.
 — Évkönyv 19.
 — hivatali igazgató (bpesti) válasz-
 tása 140; a th. biz. tagja 111.
 — kihágások 18.
 — kötelező adatszolgáltatás 18.
 — összeírás 18.
 — szolgálatban megkivánt képzet-
 tég 281.
 — Tanács (Orsz.) 17, 18.

- Státus 285.
 Súlyos vád miatt felfüggesztés fe-
 gyelmi ü. 307.
 Szabadalmi Bíróság 58.
 — Felsőbíróság 58.
 — Hivatal 58.
 — Tanács 58.
 — ügyek 54.
 Szabadkézből bérbeadása a községi
 (városi) vagyonnak 227.
 — vállalatbaadás 270.
 Szabadoktatási Bizottságok 92, 93.
 Szabadság megvonásával kikény-
 szerítése a teljesítésnek 184.
 Szabadságidő a közszolg. alkalm.-
 nak és tartama 299.
 Szabadságot alkalmazott nem kap-
 hat fiz. előleget 296; igénye arc-
 képes igazolványra 297.
 Szabadságon töltött idő (5 évig)
 nem megszakítás 322.
 Szabadságvesztés miatt megszünte-
 tése az özvegyi nyugdíjnak 339.
 Szabadságvesztésbüntetés a köz-
 szolg. alkalmazás akadálva 280,
 281; tartamára beszüntetése a
 nyugdíjnak 333, 334.
 Szabadságvesztésbüntetésre íté-
 lés miatt elvesztése a nevelési járú-
 léknak 343.
 Szabályrendelet 202, 209—215; th.-i
 és községi 209, 210; tárgya 210,
 211; jóváhagyása 100, 211—213;
 hatályossága 203; kihirdetése és
 hatálybalépése 213, 214; hatá-
 lyon kívül helyezése 214; érvé-
 nyességének vizsgálása 196, 215;
 kútfői minősége 215; kihatása
 magánjogi kérdésekre 215.
 Szabályrendeletalkotási joga a tha-
 tóságoknak 101, 209; a községek-
 nek 153, 209.
 Szabályrendelet-pótló rendelet el-
 len köz-ig. bír. panasz 212.
 Szabályzerű elbánás L. Elbánás a.
 Szabványzerű közszállítás 270.
 Szakbizottság L. Allandó és Külön
 a. is.
 Szakbizottságok a th. biz.-ban 125,
 126.
 Szakdíjnak 274.
 Szakértők a köz-ig. eljárásban 180;
 a köz-ig. bír. ü. 196; kihallgatása
 fegy. ü. 309, 310; meghallgatása
 a tisztviselő alkalmatlan voltá-
 nak megállapításakor 327.

- Szakfelügyelő — gyogyepedagógiai
 intézeteké 90.
 — tanonciskolai 91.
 Szakfelügyelőségek (tanítóképzőin-
 tézetiek) 87.
 Szakigazgatásnál tölthető gyakor-
 lati idő 283.
 Szakiskolák (mezőgazdaságiak) 40.
 Szakképviselők felszólalása a th.
 biz.-ban 126.
 Szakképzettség hiánya miatt elbán-
 ás alá vonás 326.
 Szakképzettséghez kötött állásokra
 képesítés 282.
 Szakközégek véleménye köz-ig. bír.
 ü. 196.
 Szakoktatás (gazdasági) 40.
 Szak-személyzet 17.
 Szakszerűség képviselői a th. bi-
 zottságban 106—109; számuk
 108; megbízásuk megszűnése
 121; nem választhatók kisgyű-
 lési tagokká 141.
 Szakszerv 3, 5.
 Szaktisztviselők felszólalása a th.
 biz.-ban 126.
 Szakvizsga a statisztikai szolgálat-
 ban 281; (gyak. köz-ig.) más szol-
 gálati ágba átlépéskor 282.
 Szakvizsgák (köz-ig. gyakorlatiak)
 282.
 Szanalási törvényben adott rende-
 let-kibocsátási felhatalmazás 207.
 Szarvasi Középfokú Gazd. Tanin-
 tézet 40.
 Szavazategyenlőség esetében elsőb-
 bség a képv. test. tagválasztásnál
 161; a m. városi kijelölő választ-
 mányban 166; választásnál 127.
 Szavazati joggal felruházott közs.
 előljárók 158.
 Szavazatok összeszámlálása th. biz.
 tagok választásánál 117, 118;
 képv. test. tagok választásánál
 161.
 Szavazatszedő küldöttségek th. biz.
 tagválasztásoknál 117.
 Szavazás a közs. előljárók válasz-
 tásánál 166; a képv. test. tagok
 választásakor 161; a közs. képv.
 test.-ben 163; a th. biz. tagok
 választásakor 117; a th. biz.-ban
 126, 127.
 Szavazójegy szelvénye a bpesti th.
 biz. tagválasztásánál 118.
 Szavazóköri th. biz. tagválasztás-
 nál 114.
 Szavazólappal szavazás a m. vá-
 rosi előljárók választásánál 166.
 Szállítási költség átköltözködéskor
 295.
 Szállítások (áll.) 220; (köz-) meg-
 kezdése 272.
 Szállítási minőség kizáró ok a th.
 biz. tagságból 112.
 Szállított áruk minőségi vizsgálata
 272.
 Száma a közs. képviselőtestületi
 tagoknak 158.
 Számadás (áll.) 220, 221; a községi
 alapítványokról stb. 250.
 Számadási okmányok 221.
 Számadók felelőssége 221, 222, 249,
 250; marasztalása 249, 250.
 Számfejtés 220.
 Számla kiegyenlítése közszállításnál
 273.
 Számlási kötelesség 221.
 Számonkérőszék 105, 132.
 Számszék (bpesti) 138; személyze-
 tének képesítése és kinevezése
 138.
 Számszéki igazgató (bpesti) 138;
 jelentései 138; részvétele a
 bpesti üzemi választmány ülé-
 sében 254.
 Számvevő (m. városi) előljáró 158,
 164; összeférhetlensége 164.
 Számvevői tennivalók a vmegyé-
 ben 260, 261.
 Számvevőség (bpesti) 138; készíti
 el a zárszámadást 248.
 — (m. városi) kinevezése 165.
 Számvevőségi szakközeg kirendelése
 vizsgálatokhoz 260.
 — személyzet 17; belügyi és vme-
 gyei 260.
 — tisztviselők 275; kinevezése
 Bpsten 140.
 Számvevőszemélyzet (városi) kine-
 vezése 138, 139.
 Számvevő szerv 3, 5.
 Számvitel (áll.) 220, 221.
 — (önkorm.) megvizsgálhatása 256;
 ellenőrzése a vm. számvevőség
 által 260; szabályozására utasít-
 ás 257, 258.
 Szegedi Alföldi Mezőgazd. Intézet
 42.

- Szegedi áll. Felső Ipariskola 57.
 — All. Gyermekehely 64.
 — egyetem 85.
 — Iparfelügyelői kerület 62.
 — kerületi börtön 47.
 — munkaközvetítő hivatal 61.
 — Faipari Szakiskola 57.
 — polgári iskolai tankerület 88.
 — tankerület 86.
- Szegényalap L. That.-i és községi a.
 Szegény betegek ápolási költségei 152.
 Szegényellátás és a községi illetőség 151, 152.
 Szegényellátási szabályok thj. városokban 150.
 Szegényügyi jogkör a községeknek 155.
 Szekeres közérő igénybevétele közveszélykor 234.
 Szellemi fogyatkozás fegyelmi ok 305; miatt nyugdíjazás kérése vagy elrendelése 326; megállapítása orvosi bizonyítvánnyal 328, 329; miatt elbánás alá vonás 315.
 Személyes megjelenése kötelezés közig. bír. ü. 196.
 — megtámadtatás esetében felszólalás a th. biz.-ban 127.
 — mentesség és a községi hatóság 151.
 Személyi és dologi kiadások közt nincs hitelátruházás 244, 245.
 — kiadások elkülönítése a dologiaktól költségvetésben 238; vmegyeiek fedezése 223, 224.
 — ü. titkos a szavazás a th. biz.-ban 127.
 — táblázatba bejegyzése a rendbüntetésnek 304.
 Szemle közig. eljárásban 180; közig. bír. ü. 196.
 Szentesítése a törvénynek 203.
 Szepesi XVI város 149.
 Szerkezete a vmegyei költségvetésnek 236, 237; a városinak 238; a bpestinek 239, 240; a m. városiaknak 240; a nagy- és kisközségeknek 240, 241.
 Szervei a thatóságoknak 103—106; a községeknek 157, 158.
 Szervezete a közig. bíróságnak 193; a közig. bizottságnak 143.
 Szerzetesi fogadalom megszünteti a nevelési járulékot 343.
- Szerzett jog akadály a határozat megváltoztatásának 182; anyagi jogerőt teremt 183.
 Szerződés — közszállítási, — teljesítése, felbontása 272, 273; megkötésére felhívás és megkötése 271, 272.
 Szerződések (áll.) meghosszabítása 220.
 Szerződéses alkalmazottnak nincs ellátási igénye 319.
 — viszonyból eredő érdekelttség a képv. test.-ben 163.
 Szerzői Jogi Szakértő Bizottság 79.
 Szeszital-forgalmi illeték a községé 232.
 Szeszfogyasztási adópótlék a községé 232.
 — pótdadó 74.
 Szesztilalom bpesti th. biz. tagválasztáskor 119.
 Széchenyi Könyvtár (Orsz.) 80.
 Székesfehérvári iparfelügyelői kerület 62.
 — javítónevelőintézet 48.
 — m. kir. dr. Vass József hadiárva-intézet 28.
 — tankerület 86.
 Székhelye a thatóságnak 98, 99.
 Székhelyen lakása az alkalmazottnak 136, 284.
 Széksértés a közs. képv. test.-ben 163; a th. biz.-ban 128, 129.
 Szénbányászat 76.
 Szépirás 91.
 Szépművészeti Múzeum 80.
 Szérűskertek kisajátítása 263.
 Szigorított dologházak 47, 48.
 Szikvízadó kivételése 233.
 Színészegyesület L. Országos a.
 Színművészeti Akadémia (Orsz.) 81.
 Szóbeli tárgyalás közig. bír. ü. 196; fegy. ü. 311, 314.
 Szociálpolitika 30, 35.
 Szokás 202, 215, 216.
 Szokásjog 215—217; fogalma 215; kellei 216; hatálya 203, 216, 217; a közig.-ban 217.
 Szolga 275.
 Szolgabíró 135; beosztása és áthelyezése 132, 278; képesített a közs. jzói állásra 165.
 Szolgalmak szabályrendeleti szabályozása 210.

- Szolgalmi jogok kisajátításkor 263, 264.
 Szolgálat alól felmentése az elbánás alá vont alkalmazottnak 328.
 Szolgálatbalépés esetében beszúntetése az ellátásnak 320, 333.
 Szolgálatba lépett nyugdíjas új illetménye és új nyugdíja 334.
 Szolgálati díj 284.
 — és minősítési táblázat 277.
 — idő kezdete és vége, 288, 321; költsönös beszámítása 321—323; számítása 323, 324; alapja az ellátásnak 321; a nyugdíjigény megszerzésére 326; tartamához arányított nyugdíjcsökkentés 330; ideiglenes nyugdíjassé beszámít 329.
 — idők összeszámítása újra szolgálatba lépett nyugdíjasnál 334.
 — illetmény megszünteti a nevelési járulékot 343.
 — pragmatika 275.
 — viszony megszüntével nincs többé fegyelmi felelősség 302.
 — viszonyai a bpesti üzemvezetőknek 255; a vm. számvevősegi tisztviselőknek 260.
 Szolgálatképtelenné vált alkalmazott kedvezményes nyugdíja 332, 338.
 Szolgálatképtelenség alapján kérése vagy elrendelése a nyugdíjazásnak 326, 327; megállapítása orvosi bizonyítvánnyal 328, 329.
 Szolgálatra behívása az ideiglenesen nyugdíjazottnak 329.
 Szolgálatra berendelt ideigl. nyugdíjas illetményei 329; új szolgálati ideje számít 322, 329.
 — berendelése az ideigl. nyugdíjazottnak 278, 279.
 Szolgálatból-felmentés, mint fegy. büntetés 315, 316; végrehajthatósága nem évül el 317.
 — felmentő II. f. fegyelmi hat. ellen fellebbezés 316.
 Szolnoki Fa- és Fémipari Szakiskola 57.
 — iparfelügyelő kerület 62.
 Szombathelyi áll. gyermekmenhely 27.
 — iparfelügyelői kerület 62.
 — községi közig. tanfolyam 23.
 — munkaközvetítő hivatal 61.
 Szomszédjog szabályrendeleti szabályozása 210.
- Szomszédos birtokok érdekvédelme kisajátítás esetében 263.
 — községek egyesülése 172.
 Szorgalom hiánya miatt elbánás alá vonás 326, 327.
 Szóval előterjesztése a jogorvoslatoknak 187; a közig. bír. panasznak 194; a fellebbezésnek fegy. ü. 316.
 Szökésben lévő alkalm.-nak nincs ellátási igénye 320.
 Szőlészet 30, 34.
 Szőlészeti és borászati felügyelőségek 34.
 Szőlő- és Borgazdasági Közp. Kísérleti Allomás 43.
 — — — Tanács 34.
 Szövetkezett községek száma 150.
 Szövetkezése kisközségnek egy nagyközséggel 149, 171; kisközségeknek körjegyzőséggé 171.
 Szuverenitás birtokosa 13.
 Szükségrendelet 208.
 Születés által megszerzése a községi illetőségnek 152.
 Születési hely alapján beutalás a községi illetőségbe 153.
 Szülő kezéhez utalványozása a temetési segélynek 346.
 Szülőtlén árva nevelési járuléka 337, 342; kedvezménye 342; után temetési segély 346.
 Szülőtlenekkel egyenlőknek tekintendő árvák 342.

T

- Tagjai a kisgyűlésnek 141; a közig. biz.-nak 143; a th. biz.-nak 106—111.
 Tagok száma a th. bizottságban 107, 108.
 Tagosítás 30.
 Tagság több th. bizottságban 107.
 Tagsági joga Bpestnek az üzemek vezetésében 256.
 Takarmányozási Kísérleti Allomás 43.
 Tanács (m. nemzeti múzeumi) 80.
 Tanácsbeliek (közs.) előjárók 158, 161; választása 165.
 Tanácselnök a közig. bíróságnak 193.
 Tanácsjegyző-bírák áthelyezése 278.
 Tanácskozás a th. biz.-ban 126, 127.

- Tanácskozásban részvétel a képv. test.-ben 163.
- Tanácsköztársaság 12.
- Tanácsköztársasági népbiztosság kizáró ok a th. biz. tagságból 111.
- Tanácsnokok a th. biz.-ban 111; a kfgyülésen 141; választása B.-pesten 140; ellen fegy. eljárás elrendelése 305.
- (m. városi) előjárók 158, 164; választása ált. szótöbbséggel 166; fegy. hatóságai 312.
- Tanárképzőintézetek (középiskolai) 83, 85; keresk. iskolai 84; polgáriiskolai 84.
- Tanárok fegyelmi szabályai 303.
- Tanárvizsgálóbizottság — tanító- képzőintézeti 84.
- Tanfelügyelő 87, 91; a th. bizottságban 108, 109; a közig. biz.-ban 143; a közig. biz. népoktatási albizottságában 145; fellebbezési joga 100; hatósági panasza 194.
- Tanító nem lehet közs. előjáró 164; közreműködése a statiszt. összeírásnál 18; közs. adómentessége 234; fegy. szabályai 303.
- Tanítóegyesület elnöke a th. bizottságban 108.
- Tanító- és Tanítónőképző Intézetek 86; főigazgatósága 87.
- Tanítóképezdek 88.
- Tanítóképzőintézeti Tanárjelöltek Apponyi Kollégiuma 84.
- Tanárvizsgáló Bizottság (Orsz.) 84.
- Tankerületi főigazgató 86; polgári iskolai 88; a th. bizottságban 108, 109.
- Tankönyvbírálat 88, 91.
- Tankönyvek megbírálat és engedélyezése 91.
- Tankönyvügyi Bizottság 91.
- Tanonciskolák 88, 90, 91.
- Tanoncság megszüntetheti a nevelési járulékot 343.
- Tantiéme-adó 74; számításba vétele a közös közs. terhek felosztásánál 168; alapja a közs. közös költségek felosztásának 261; alapja a vm. pótdónak 231.
- Tanzemélyzet (hitfelekezeti) elbánnás alá vonás 328.
- Tanúk közig. eljárásban 180; közig. bír. ü. 196; meghallgatása az alkalm. alkalmatlan voltának megállapításánál 324; megidézésének stb. szabályozása fegy. ü. 310.
- Tanúkihallgatás fegy. ü. 309—311; mindig eskü a történik 310; megkeresés útján 310; alatt senki sem lehet jelen 310.
- Tanulmányi alap L. Vallás a. — Bizottság 40.
- Tanulmányok folytatása címén a családi pótlék meghosszabbítása 292; címén meghosszabbítása a nevelési járuléknak 343.
- Tanúvallomás közlése a féllel fegy. ü. 310; jkve foglalása 311.
- Tanyai népiskolák 89; építésére a közmunka igénybevétele 234, 268.
- Tarcali kőbánya 52.
- Tartama a th. biz. tagságának 120; a közs. képv. test.-nek 162; fegy. ü. a felfüggesztésnek 308.
- Tartási követelések fejében lefoglalása a közszolg. alkalm. illetményeinek 298.
- Tartást megállapító határozat végrehajtható 183.
- Tartozások (lakáspénzzel kapcsolatosak) fizetése 291.
- Tartózkodás alapján beutalás a községi kötelekbe 153.
- Tartózkodóhely kötelesege a szegényellátás körül 152.
- Taxatio útján megállapítása a közig. bíróság hatáskörének 194.
- Tárcanapló 221.
- Tárgya a szabályrendeleteknek 210, 211.
- Tárgyalás közig. ü. 179, 196; határnapjának elmulasztása miatt igazolási kérelem 191; a közszállítási ajánlattevőkkel 271.
- Tárgysorozata a th. biz. közgyűlésnek 123, 124.
- Tárgysorozatba fel nem vett ügyek tárgyalása a közgyűlésen 123, 124.
- Társadalmi Múzeum 28.
- Társadalombiztosítás 21.
- Társadalombiztosító Intézet (Országos) 29.
- Társadalomegészeügyi Intézet és Múzeum 28.
- Társadalompolitikai Tanács (Országos) 19.

- Társulati adó 74; számításba vétele a közös közs. terhek felosztásánál 168; alapja a közös közs. terhek felosztásának 261; alapja a vm. pótdónak 231.
- Távbeszélőügyek 64.
- Távirdaügyek 64.
- Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet 62.
- Teherrendezési tárgyalás 39.
- Tejgazdasági Kísérleti Allomás 42.
- Tejipari Szakiskola (mezőgazdasági) 40.
- Telekcseré kisajátításkor 263.
- Telekkönyvi érdekeltek külön értesítése a kisajátítási tárgyalás határnapjáról 265; felszólalási joga a kisaját. tárgyaláson 265; 266.
- hatóság megkeresése az ingatlan-végrehajtás foganatosítása végett 184.
- Telepengedély visszavonása közérdekből 182.
- Telepengedélyezési ü. eljárás 179.
- Telepített községi ideiglenes szervezete 173.
- Telepítés 173; útján közs. illetőség-szerzés 154.
- Telepítési albizottsága a közig. biz.-nak 144, 145, 173.
- küldöttség 173.
- munkálat hitelesítése 173.
- Település 153, 154; nélkül felvétel a közs. kötelekbe 154; nélkül és után megszerzése a közs. illetőségnek 152—154; kérdésében közig. bírósági panasz 154.
- Települt felvétele a községi kötelekbe 154.
- Teljesítés végrehajtási kikényszerítése 184.
- Teljesítése a közszállítási szerződésnek 272, 273.
- Teljesítési határidő közszállításoknál 270; meghosszabbítása 272.
- okmányok 221.
- Teljes szolgálati idő betöltése alapján nyugdíjazás kérése vagy elrendelése 326; után nyugdíjazottak mellékkeresete 331.
- Teljes ülése a közig. biz.-nak 146.
- Teljes ülési határozatok hatálya 201, 202.
- Temetési segély a közszolg. alkalm.-nak 345; 346; igénylése 345, 346; összege 346; kérése, folyósítása, kifizetése 346; csak egy címen jár 346; az OTBA-ból 326.
- Temetési (járulék) segély egyszersmindenkorra szóló ellátás 321.
- Temetést végző igénye a temetési segélyre 346.
- Temetkezési vállalkozónak kifizethető a temetési segély 346.
- Temetők céljára kisajátítás 262.
- Tengerészeti Hivatal 64.
- Terek céljára kisajátítás 262.
- Terhes illetmények nem illetik meg a felfüggesztett tisztviselőt 308.
- szerződés ü. névszerinti szavazás a képv. test.-ben 163; felsőbb jóváhagyás 156.
- Terjedelme a kisajátításnak 262.
- Termelés 30.
- Természetben járó lakás nagysága, fűtése és világítása 291.
- Természettudományi Alap (Orsz.) 82.
- Tanács (Orsz.) 82.
- Területe a községeknek 149, 150.
- Területenkívüliség és a községi hatóság 151.
- Területhasználatért díj a bpesti üzemek részéről 254.
- Területi és szervezeti változás a községeknek 171—173.
- változások — községek — 168, 169, 171—173; thatóságiak 98.
- Területrészek átcsoportosítása 168, 169.
- Tervrajz — kisajátítási — 264.
- Testi fogatkozás fegyelmi ok 305; miatt nyugdíjazás kérése vagy elrendelése 326; miatt elbánnás alá vonás fegy. úton 315; megállapítása orvosi bizonyítvánnyal 328, 329.
- kényszerrel kioroszakolása a teljesítésnek 184.
- Testnevelés 94.
- Testnevelési Alapok 95.
- Bizottságok (thatóságiak, községek, kerületiek, városiak) 94.
- felügyelő 95.
- Főiskola 95.
- szervek 94, 95.
- Tanács (Orsz.) 94.
- vezető 95.
- Testületi hatóság határozata ellen irányuló jogorvoslat átvétele 186, 187.
- szerv 3, 4.
- Téli gazdasági iskolák 40.

- Térítés az ideiglenesen kisajátított tárgy értékcsökkenéséért 267.
Tévedésből nem keletkezik szokás-jog 216.
Tévesen megállapított illetmény 289.
Tilalom 174.
Tisza István Tudományegyetem 85.
Tiszteletbeli alkalmazottak ellátási igényei 319.
— állás 285.
— minőségben töltött idő számítása 322.
— tisztviselők szolgálatra berendelése 278.
Tiszti főorvos (bpesti) 138; felszólalási joga a th. biz.-ban 126; választása 140.
— (that.-i) 135; kinevezése 141; tagja a kisgyűlésnek 141; tagja a közig. bizottságnak 143; tagja a közig. biz. közegészs. albizottságának 145; tagja a th. biz.-nak 111; állapíthatja meg a szolgálatképtelenséget 328; ellen fegy. eljárás elrendelése 305.
— főügyész (bpesti) 138; választása 140; részvétele az üzemi választmány ülésében 254.
— — (that.-i) 135, 136; fellebbezési joga 100, 136, 137, 186; felszólalási joga a th. biz.-ban 126; jogorvoslati joga a th. biz. tagválasztás ellen 119; tagja a kisajátítási albizottságnak 145; kötelessége széksértési ü. 128, 129; közzéadó fejelemi ü. 136; nem lehet elnöke a kisgyűlésnek 141, sem a közgyűlésnek 106; tagja a kisgyűlésnek 141; tagja a kisajátítási albizottságnak 145; tagja a közig. biz.-nak 143; tagja a telepítési albizottságnak 145; tagja a th. biz.-nak 111; tagja a telepítési külödttségnek 173, a közzéadó fegy. ü. 311; megidézése a fegy. tárgyalásra 314; fellebbezési joga a fegy. ü.; fellebbezését nem vonhatja vissza 316; javaslata a fegy. úton elmarasztalt tisztviselő kártérítési felelősségére vonása iránt 315; fellebbezése a th. tisztviselők előléptetése ü. 287; ellen fegy. eljárás elrendelése 305.
— kereset az önkorm. alkalm. ellen 303, 304.

- Tiszti orvosok kinevezése Bpsten 140.
— ügyész L. t. főügyész a. is.
— megbízása a község vagyoni érdekeinek védelmével 230; (tisztviselői) szolgálatra berendelése 278; magánügyködési joga 136; fellebbezési joga 186.
Tisztújítás (közs. és m. városi) napjának kitűzése 166.
Tisztújítószék és elnöke 158, 166.
Tisztviselő 274; értesítése a fegy. tárgyalás határnapjáról 314; joga fegy. ü. tanúkihallgatás körül 310; felszólalási joga a szóbeli fegy. tárgyaláson és jelen lehet az írásbelin 314; mint védő fegy. ü. 310; fellebbezési joga fegy. ü. 316; fellebbezése az előléptetés megtagadása miatt 287.
Tisztviselői Betegsegélyző Alap 325, 326.
Tisztviselő-tagjai a közig. biz.-nak 143.
Tisztviselőválasztás nincs a th. biz. feloszlata alatt 131.
Titkos szavazás a kisgyűlési tagok választásánál 141; személyi ü. 127; esetében szavazategyenlőség 127; a tisztviselőválasztásoknál 139; fegy. ü. a határozathozatalnál 314.
Tizenhat szeptesi város 149.
Tizennyolc éves kor a közszolg. alkalmazás kelléke 281; előtt eltöltött szolgálati idő nem számít az ellátás szempontjából 322, 324.
Tizenöt évnél rövidebb szolgálat után nyugdíjcsökkentés 330.
Tokajhegyaljai hegyközségi tanács 35.
Tokaji hadiárvalintézet 28.
Több kerületben megválasztás képv. test. taggá 161; th. biz. taggá 107.
Többszörös özvegyi nyugdíj apasztása 338.
Törlesztése az üzemek tőkájének 253.
Történeti gyűjtemények 80.
— Múzeum (Magyar) 80.
Tört év számítása nyugdíjazásnál 323.
Törvény 202; fogalma megalkotása (szentesítése) 203, 204; kihirdetése 204, 205; hatálybalé-

- pése 205; idézése 205; a legerősebb jogforrás 203.
Törvényalkotás stb. joga 203.
Törvénybe iktatása thj. város m. várossá alakulásának 170.
Törvénybíró közs. elöljáró 164.
Törvénycikk 204.
Törvényellenes rendeletek ellen közig. bír. panaszjog 208.
Törvényellenesség okából hatályon kívül helyezett községi szabályrendelet ü. közig. bír. panasz 214.
Törvényelőkészítés 20.
Törvényes gyermek községi illetősége 152; tartási és elhelyezési ü. hatáskör 199; nevelési járuléka 341; után családi pótlék 291.
Törvényesített gyermek községi illetősége 152; nevelési járuléka 341; után családi pótlék 291.
Törvénygyűjtemény 21.
Törvényhasonlatosság alapján nem terjeszthető ki a közig. bíróság hatásköre 193.
Törvényhatóság beavatkozása a községi ü. 156; felelőssége a test. határozattal okozott kárért 302.
— első tisztviselője I. Alispán, Polgármester (thj. városi) a. is; a telepítési külödttségben 173; felszólalási joga a th. biz.-ban 126; kisajátítási előmunkálat-engedélyezési jogköre 264; fegy. eljárás elrendelési joga 305; határoz fegy. eljárás a. a lemondás ü. 306; helyettesítése fegy. felfüggesztés esetében 308; lemondása stb. fegy. eljárás alatt 306; I. f. fegy. hatóság 312, 313; nyilvántartást vezet a felfüggesztésekről 308; kirendeli a fegy. vizagálóbiztost 309.
— — tisztv.-nek II. f. hatásköre 177, 178; hatósági panaszja 194; jogorvoslat-átvételi joga 187; helyettesítése 279; értesítése a tisztviselő ellen indított bűnügyről sb. 318; fegy. ügyében kötelező a delegálás 313.
— — tisztviselőjévé megválasztás gyak. közig. vizsga nélkül 282.
Törvényhatósági alkalmazottak összeférhetetlenségi ü. hatáskör 177; községi adómentessége 234; kártérítési felelőssége 300, 301; felelősségének tartama 302; el-
- len elrendelt bűnügyi eljárás és határozat közlése 318.
Törvényhatósági alkalmazottakra rendbüntetés 304.
— állatorvos 136.
— bizottság L. Közgyűlés a. is; 103; elnöke 106; tagjai 106—111; hatásköre 121, 122; közgyűlése 121—129; szervezete 106—112; tagjainak száma 107, 108; felosztása 130; határoz a közzéadó csatlakozás ü. 171; határozata ellen irányuló jogorvoslat átvételére jogosultság 186; elrendelheti üzemek megszüntetését 253; határoz a pénzkészletek elhelyezése ü. 227, 228; jogköre hitelátruházás körül 244, 245; vagyonelidegenítés stb. jogköre 229; helyettesítési joga 279; határozataiért felelősség 301, 302; fegy. eljárás-elrendelési joga 305.
— — (bpesti) engedélyezheti a hiteelfenntartást 245; engedélyezi nagyobb függő kölcsönt 236; alapítja meg az üzemek vezetésének irányelveit 256; megállapítja a zárszámadást 248.
— bizottságban felszólalási jog és korlátozása 126, 127.
— bizottsági közgyűlés elnökének jogköre 124; nyilvánossága 129; összehívása 122, 123; tárgysorozata 123, 124.
— — közgyűlésen kötelező a részvétel Bpsten 124, 125.
— — közgyűlési ügyek előkészítése 126, 127.
— — közgyűlésnek csak Bpsten van fellebbviteli jogköre 122.
— — tagok kerületenkinti száma 114; kívánságára összehívása a közgyűlésnek 122, 123; megbízásának tartama 120; választása 113—120.
— — tagság elvesztése méltatlanság címen 128, 129; széksértési bíróság le nem fizetése miatt 128, 129; megszűnése 120, 121; megszűnésével megszűnik a többi megbízás is 143; gyakorolható a megtámadás eldöntéséig 119, 120.
— — tagválasztás 116—120; eredményének megállapítása 118; ellen jogorvoslatok 119.
— — választójog gyakorlása kötelező 116, 118.

Törvényhatósági biztosok — anya- és csecsemővédelemre 27.
 — gazdasági munkaközvetítők 36.
 — intézet javára esik a konok perlekedők ellen kirótt pénzbírság 301.
 — jogú város L. Város a. is; visszafejlődése m. várossá 170; községi jellege 150; háztartása 222, 225; háztartási költségvetése 237; alapjainak stb. költségvetése 237; alkalmazottai 275.
 — — városokban th. biz. tagválasztás 117, 118; építési ü. II. f. hatáskör 1/8.
 — kisgyűlés L. Kisgyűlés a; kezelőtisztviselők fogy. hatóságai 312.
 — kijelölő választmány 276.
 — kórházi főorvosok megállapíthatják a szolgálatképtelenséget 328.
 — legtöbbadófizetők 106; száma 108; megbízásának tartama 120; megbízásának megszűnése 121; választóinak névjegyzéke 115; választása 116.
 — m. kir. állatorvosok 35.
 — pótdó alól mentessége közszolg. alkalm.-nak 298.
 — szabályrendelet 209; kellékei 210; kihágást megállapító rendelkezése 211; kihirdetése és hatálybalépése 213; jóváhagyottnak hatályon kívül helyezése 214.
 — szegényalapot illeti a széksértési pénzbírság 128, 129; a fegy. pénzbüntetés 315.
 — szolgálat beszámítása 321, 322.
 — szolgálatban nem alkalmazható újra hivatalvesztésre ítélt tisztviselő 317, 318.
 — tagságból kizáró okok 111, 112.
 — tanács (bpesti) megszűnése 122, 142.
 — Testnevelési Alap 95.
 — — Bizottságok 94.
 — t. orvos állapítja meg a szolgálatképtelenséget 328.
 — tisztviselők 135; alkalmazása 139; 140; esküje 139; választása 139; összeférhetetlensége 277; fegyelmi szabályai 275, 303—318; fegy. hatóságai 312; állására helyettesítés 308, 309.
 — útdadó 223.
 — utak építésére közmunka 267, 268.
 — választói névjegyzékek 114, 115.

Törvényhatósági választójog 113.
 — választókerületek és szavazókörök 113, 114.
 — vegyvizsgáló állomások 42.
 — védőnök 28.
 Törvényhatóságok 11; fajai 97; alakulása, neve, székhelye, területi változása, megszűnése 98, 99; hatásköre 99—103; önkormányzati jogköre 99—101; szabályrendeletalkotási joga 99, 101; politikai jogköre 103; szervei 103—106; megegyezése esetében területi átcsoportolások 169, 172, 173; felírási és panaszjoga 208; gazdálkodása felett felügyelet 256—259.
 Törvényhatóságokra kötelező a K. Sz. 269.
 Törvényhozás 1; felhatalmazása áll. ingatlanok eladásához, kölcsönökhöz stb. 220.
 Törvényhozó hatalom 1.
 Törvénykiegészítő rendelet 208.
 Törvénytárgyalkotó hatálya a szokásjognak 216.
 Törvénypótló ereje a szokásjognak 216.
 — rendelet 208.
 Törvényrontó ereje a szokásjognak 216.
 Törvénysértőhatározatért felelősség 301, 302.
 Törvényszék ítélt az önkorm. alkalm. tiszt. keresetei felett 304.
 Törvényszéki bírák fiz. csoportokba sorozása 287.
 Törvénytelen gyermek községi illetősége 152, 153.
 Törzsvagyon elidegenítési ü. névszerinti szavazás a képv. test.-ben 163.
 Törzsvagyonban részesedése az átcsoportolt birtokrésznek 169.
 Tőzsde 60; választott bírsága 60.
 Tőzsdebíró 9.
 Tuberkulózis elleni küzdelem Országos Bizottsága 28.
 Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara 85, 86.
 Tudományos intézetek (gazdaságiak) 40.
 Túlkiadásokra pótköltségvetés 246.
 Túlkiadásokról jelentés az országgyűlésnek 219.
 Tűzkár ellen biztosítása a közs. eljárók vagyonának 168

Tűzrendészeti felügyelő (vmegyei) 135, 137.
 — jogköre a községeknek 155.
 Tűztávlaton belül kisajátítás 263.
 Tűzvész esetében a közérő igénybevétele 234, 268.

U

Új bizonyíték alapján újrafelvételi kérelem 191; és új ténykörülmeny köziz. bír. panaszban 195.
 — th. biz. tagválasztás elrendelése 119.
 Újabb szolgálati idő hozzászámítása 329, 330.
 Újítási tartalékalapja a bpesti üzemeknek 254.
 Újonekiállítási köteleessége a th. biz. biz. tagválasztás elrendelése 101.
 Újpesti Fa- és Fémipari Szakiskola 57.
 — Textilipariskola 57.
 Újraalkalmazása a szolgálatról fegy. határozattal felmentett tisztviselőnek 317.
 Újraalkalmazott új nyugdíja 320.
 Újrafelvétel következtében enyhébben büntetett tisztviselővel elbírás 308.
 Újrafelvételi kérelem 186, 191, 192; rendkívüli jogorvoslat 189; előterjesztési határideje 188, 191; halasztó hatálya 188, 189; írásban terjesztendő elő 187, 192; elbírálása, és elutasítása ellen fellebbezés 191, 192; fegy. ü. 317.
 — panasz 197; nem köziz. jogorvoslat 189.
 Újszülött után családi pótlék 292.
 Unió Színházüzemi és Színházépítő Rt. Színházképző Iskolája 81.
 Unoka után családi pótlék 292.
 Utadó érintetlen 233.
 Utadójövedelem felhasználása 268.
 Utak létesítésére kisajátítás 263.
 Utalap (vm.) 259, 268.
 Utalványozás az áll. költségvetés keretében 219; az önkorm. költségvetés terhére 243, 244; ellen főszámvevői észrevétel 244.
 Utalványozási jog az év végéig tart 245.
 — joga az alispánnak 136.
 Utasítás 174.
 Utazási költség átköltözködéskor 295.

Utca céljára kisajátítás 262.
 Utépítési közmunka 267, 268.
 Utítalánya a városi alkalm.-nak 293.
 Utiköltsége a közszolg. alkalm.-nak 294.
 Utiköltségek viselése vm. számvevőség kiküldése esetében 260.
 Utjog kisajátítása 263.
 Utlevél kiállítása m. városban 177; ügyben II. f. hatáskör 178.
 Ütügyi albizottsága a köziz. biz.-nak 144, 145.
 — jogköre a községnek 155.
 Ügyész L. Kir. ügyész, Tiszti Főügyész és Tiszti ügyész a. is.
 — (m. városi) előjáró 158, 164; választhatósága 164; ellen fegy. eljárás elrendelése 305; fegy. hatóságai 312.
 Ügygondnok kirendelése a kisajátítási tárgyaláson az ismeretlen lakású tulajdonosok részére 266; fegy. ü. 309, 311, 314, 316.
 Ügygondnoknak kézbesítés fegy. ü. 316.
 Ügyosztályok Bpsten 137.
 Ügyrendje a képv. test.-nek 163; a th. biz. közgyűlésnek 129.
 Ügyvezető Igazgató a bpesti üzemeknél 255.
 Ügyvédek 50; köziz. bír. ügyben 196; képvisellete a th. biz.-ban 109, 110; fegy. ü. 310; gyak. köziz. vizsgára bocsátása gyakorlat nélkül 282.
 Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet (Orsz.) 51.
 — kamarák 50.
 — képviselők kötelező újrafelvételi panasz esetében 197.
 — tanács a Kúrián 9, 51.
 — Vizsga a közs. jegyzői képesítés szempontjából 165.
 Ügyvédjelölti minőségben töltött gyakorlati idő 283.
 Ügyvédvállásra kötelezés köziz. bír. ü. 196.
 Ülési a kisgyűlésnek 141; a köziz. biz.-nak 146.
 Ülésről kizárás a th. biz.-ban 128, 129.
 Unnepen végződő határidő 187.
 Üzemek L. Budapesti a. i; létesítése 251, 252; létesítése részvénytársaság alakjában 253, 257—259; korlátozása, megszüntetése stb. 252, 253, 257, 258; létesítésére

- kötelezhetés 235; költségvetése 239—241; vagyonának leltározása 226; részéről a hazai ipar pártolása 253.
- Üzemi gazdálkodás ellenőrzésére pénzügyi ellenőr kiküldése** 257.
- szabályzat Bpsten 254, 255.
- választmány Bpsten 254.
- választmányok továbbmüködése a bpesti th. bizottság felosztásakor 130.
- Üzemvezető a bpesti üzemekben** 255.
- Üzleti felszerelések kisajátításkor** 263.
- titok megőrzése a bpesti üzemi választmányban.
- V**
- Vagyon** a bpesti üzemeknek 253.
- Vagyonadó** 74.
- Vagyonátruházási illeték** 232.
- Vagyonbukás ellen védelme a községeknek** 230, 231.
- Vagyonelidegenítés** — önk. test.-é 229.
- Vagyon érdekek megóvása községekben és m. városokban** 229—231.
- felelősség ü. a bíróság határoz 315.
- kérdésekben a th. biz., ill. a kisgyűlés hatásköre 121, 122.
- Vagyonjogi községi határozatok jóváhagyása** 156.
- ü. hatásköre a kisgyűlésnek 142.
- Vagyonkezelés** — önkorm. 226—228.
- Vagyonkezelése a bpesti üzemeknek** 254.
- Vagyonkezelési szabályok thj. városokban** 150.
- Vagyonkezelő áll. tisztviselők által okozott károkért az áll. kincstár felelőssége** 222, 300; összeférhetetlensége 277.
- Vagyonkimutatás a m. város költségvetése mellett** 240; a községeké mellett 240, 241.
- Vagyonmérleg Bpest zárszámadása mellett** 247, 248.
- Vagyonszerzés önk. test. részéről** 229.
- Vakok Budapesti Intézete** 90.
- Vallás- és közoktatásügyi gyak. közíg. szakvizsga** 282.
- — — miniszter 15, 16.
- — — minisztérium 77.

- Vallás és Tanulmányi Alap Felügyelő és Ellenőrző bizottsága** 78.
- Vallásfelekezetek képvisellete a th. bizottságban** 106, 109; képviselőinek száma 108.
- Vallásügyi miniszter** 16.
- Vasárnap végződő határidő** 187.
- Vasutak** 53; céljára kisajátítás 262; kisajátítási kötelessége a tüztávlaton belül 263.
- Vasútengedélyezési Bizottság (Allandó)** 53.
- Vasuti díjkezdmény a közszolg. alkalm.-nak** 297, 298; magassága 298.
- menetdíj kiküldetésekor és kocsiosztály 294.
- szolgálati rendtartás 275.
- tisztképző tanfolyam 54.
- Váci áll. bőripari szakiskolája a hadiárvának** 28.
- Országos Fegyintézet 47.
- Vád alá helyezett közszolg. alkalm. felfüggesztése** 307.
- Vádindítvány fegy. ü.** 311; előterjesztésének határideje 311; közlése a tisztviselővel és reá észrevétel 311.
- Vágóhid L. Köz- és Községi a.**
- Választás** — th. biz.-i — 116—120; közszolg. állásokra 276.
- Választása a bpesti tisztviselőknek** 140; a th. biz. tagoknak 113—120; a th. tisztviselőknek 139.
- a közs. képviselőtestületi tagoknak 161; a közs. előljáróknak 166.
- Választási elnök th. biz. tagválasztásnál** 116.
- Választásnál szavazategyenlőség** 127; titkos szavazás a th. biz.-ban 127.
- Választásvezetők a képviselőtestületi tagok választásánál** 161.
- Választhatóság közs. előljáróvá** 164; th. biz. taggá 113; közs. képviselővé 160.
- Választmány állítja össze a közs. választói névjegyzékeket** 160.
- Választói névjegyzékek** — thatóságai 114, 115.
- Választójog th.-i** 113; gyakorlása kötelező 116, 118; községi 159.
- Választókerületek th. biz. tagválasztásnál** 113, 114; a közs. képv. test.-i tagválasztásnál 160.
- Választott tagjai a közíg. biz.-nak** 143; a közs. képv. test.-nek 158.

- Vállalatba adása a közszállításoknak** 269, 270; módjai 270.
- Vállalatok L. Üzemek a. is.**
- átalakítása stb. 253; költségvetése az önkorm. testületek költségében 240, 241.
- Vállalkozói minőség kizáró ok a th. biz. tagságból** 127.
- Válóper során hatáskör a törv. gyermek tartása és elhelyezése ü.** 199.
- Változás (nyugdíjazás) bejelentése** 325.
- Változások a községek területében és szervezetében** 168.
- Vámbemondóórs** 75.
- Vámdíjak alól mentessége a közszolg. alkalm.-nak** 298.
- Vámhivatalok** 75.
- Vámigazgatás** 75.
- Vámjövödelme Bpstennek** 234.
- Vámörök kivétele a községi hatóság alól** 151.
- Várakozási idő a magasabb fiz. fokozathoz előlépésre** 286, 287; a bírák előlépésére 287.
- Vármegye jövödelmei** 231.
- Vármegyei alapok** 259, 260; felett a kisgyűlés rendelkezik 259; zárszámadásai 246.
- alapokból függő kölcsön 235.
- aljegyzők áthelyezése 278.
- alkalmazottak 275; illetményeinek viselése 231; nem lehetnek közs. előljárók 164; fizetése 88; családi pótléka 291; igénye arcképes igazolványra 297; kiküldetési illetményei 294.
- állások szervezése és átszervezése 259.
- dologi kiadásokat a vmegye fedezi 224.
- főjegyző fegy. ü. kötelező a delegálás 313.
- gazdasági munkaközvetítők 36.
- házi adó 222, 223.
- háztartás rendeleti szabályozása 224, 225; hiányának fedezése vmegyei pótdoból 224, 231.
- hegyközségi tanács 35.
- Hlv. Lapban kihirdetése a vmegyei szabályrendeleteknek 213.
- hozzájárulás megszűnt 224.
- kezelőszemélyzet beosztása és áthelyezése 136.
- költségvetés elkészítése stb. 236, 237; felülvizsgálása, jóváhagyása

stb. 241; terhére utalványozás 243; keretében hitelátruházás és hitellekötés 244.

Vármegyei mezőgazdasági bizottságok 31.

- mérnöki hivatalok 52.
- mérnökök 136.
- műszaki szolgálat 136.
- nyugdíjalap zárszámadásai 246; felett rendelkezés 259, 260.
- nyugdíjalaphoz a m. városok hozzájárulása 231.
- nyugdíjalappal egyesített a községi 168.
- nyugdíjszabályrendelet alkalmazása 259, 260; irányadó a közs. alkalmazottakra is 261.
- pénzkezelés 136, 224, 227, 260.
- pénzkészletek gyümölcsöztetése 227, 228.
- pénztárak 224.
- pénztári kezelés 260.
- és számvevői tennivalók ellátása 260.
- pótdobok a vm. háztartási hiány fedezésére 223, 224, 231, 232; magassága nem esik korlátozás alá 224, 231; terhére utalható kiadások 223, 224; alapjául szolgáló áll. adók kimutatása 237; számításba vétele a th. és a községi legtöbbedőfizetőknél 115, 158, 159.
- szabályrendelet kihirdetése 213.
- számvevőség 22, 23, 136, 224; személyzete 260; elhelyezése és dologi szükségletei 261; főnöke a th. biz.-ban 108, 261.
- számvevőségi tennivalók 260.
- tisztviselők egységes létszáma 23.
- számvitelre irányadó szabályok 261.
- személyi és dologi kiadások fedezése 223, 224.
- szolgálat a gyak. közíg. vizsga előtt 282, 283.
- tisztviselők 135; előlépése és előléptetése 286, 287; fiz. osztályokba sorozása 286; szabadságideje 299.
- tűzrendészeti felügyelők igénye arcképes igazolványra 297.
- zárszámadások 246.
- Vármegyék háztartása** 97, 98, 222—224, háztartásának rendezése 223; külföldi kölcsönei 236; szükségleteinek fedezése az államkincstáról 223.

- Városépítésiügyi szabályok kiterjednek a kir. palotára stb. is 151.
- Városi adók és illetékek 232.
- adóhivatali közeg foganatosítja a végrehajtást 184.
 - adókiivető közegek 73—75.
 - alapok zárszámadása 247.
 - alkalmazottak 275; családi pótléka 291; igénye arcképes igazolványra 297;
 - alkalmazottnak jutalom és segély 296, 297.
 - állások szervezése és átszervezése 259.
 - erdészeti hivatal vezetője th. biz. tag 111.
 - erdők kezelése 226.
 - hatósági gazdasági munkaközvetítők 36.
 - háztartás kialakulása 224, 225; rendeleti szabályozása 225.
 - költségvetés címei és rovatai közt hitelátruházás 244, 245.
 - közegek a kézbesítők 182.
 - közszolgáltatások behozatalára kötelezés 250, 251; Bpsten 234.
 - m. kir. állatorvosok 35.
 - Mezőgazd. Bizottságok 31.
 - mérnöki hivatal vezetője th. biz. tag 111.
 - önálló adók 232.
 - pénzkezelés szabályozása 227.
 - pénzkészletek gyümölcsöztetése 228.
 - számvéőszemélyzet kinevezése 139.
 - szervek végzik a végrehajtást 184.
 - szolgálat beszámítása 321, 322; a gyak. közig. vizsga előtt 282, 283.
 - tanács megszünt 137, 158, 164.
 - Testnevelési Alap 95.
 - Bizottságok 94.
 - tisztviselők fiz. osztályokba sorozása 286; előlépése, ill. előléptetése 286, 287; fizetése 288; pótlékai 292, 293; fegy. szabályai 275.
 - thatóságok 97, 98. L. Törvhat. jogú a. is.
 - törzsvagyon elidegenítése stb. 229.
 - üzemek fenntartási költségei 252.

- Városi vagyon bérbe (haszonbérbe) adása 226, 227; leltára 226; kezelése 226, 227.
- Városok háztartása 222, 224, 225; ingatlanvagyon átruházási illetéke 232; jövedelme 232; költségvetése 237—239; kötelezhetése közegészségügyi intézmények létesítésére stb. 235, 250; külföldi kölcsönei 236; külön jövedelemadó-kivetési jogi 234; zárszámadásai 247
- Városszabályozási célra kisajátítás 262.
- Városszépítési célra kisajátítás 262.
- Vásári rendészeti jogköre a m. városoknak 155.
- Vegyés szerv 3.
- Vegyészeti Műterem (Orsz.) 47.
- Vegykisérletli állomások 41.
- Vegyvizsgáló állomások 41.
- Verbóczy Hármaskönyve 200, 202.
- Versenybírálat közszolgáltatásokra 270; határideje 270.
- Versenybírálati hirdetmény 270; döntés 270—272; odaitelés 271.
- Veszprémi áll. gyermekmenhely 27.
- kereskedelmi és iparkamara 60.
- Vesztesége a bpesti üzemeknek 254.
- Vetőmagvizsgáló Állomás 42.
- Vezérigazgató a bpesti üzemeknél 255.
- Védírat a közig. bír. panasz ellen 195.
- Védő fegy. ü. 309, 310; felszólalási joga a szóbeli fegy. tárgyaláson 314; jelenléte az írásbeli fegy. tárgyaláson 314; értesítés a fegy. tárgyalás határnapjáról 314.
- Véghatározat 180, 190.
- Végkielégített alkalmazott korábbi szolgálati idejének beszámítása 322; átköltözködési illetménye 295; ellen nincs fegy. eljárás 306; árváját nem illeti nevelési járulék 341.
- férj özvegyének nincs nyugdíj-igénye 336.
- Végkielégítés egyszersmindkorra szóló ellátás 321, 334; részleges visszatérítése újra alkalmazás esetében 334; fegy. eljárás a. 306.

- Végkielégítése az árváknak 343, 344; az özvegynek 329.
- Végleges nyugdíjazás 329.
- utalványozás 219.
- Végrehajtás — közig. 183, 184; mozzanatai 184; ingatlanokra 184; önkorm. számadó ellen közig. bír. panasz vagy bírósági kereset beadása esetében 249, 250; alól mentessége a közszolg. alkalm. illetményeinek 298.
- Végrehajtása a közig. bíróság határozatainak 197.
- Végrehajtási kötelessége a közig. biz. plenumának 147; a községeknek 156.
- panasz 197; nem közig. jogorvoslat 189.
 - rendelet kiadására jog 16.
- Végrehajtást foganatosító közegek 184.
- Végrehajtható határozat 183.
- Végrehajtóhatalom 1; gyakorlása 206.
- Végrehajtó rendelet 206, 208.
- Végzemény 204.
- Végzés közig. ü. 180, 190.
- Végzéssel határoz a közig. bíróság 196.
- Vélemény ellen nincs fellebbezés 189.
- Véleményezés az áll. szerződésekre 220.
- Véleményező szerv 3, 4.
- Véleménynyilvánítás 175.
- Vicinális utak L. Községi a.
- Világítása a természetben járó lakásnak 291.
- Világítási díj a bpesti üzemek részéről 254.
- Világítást szolgáltató közművek 252.
- Villamos energia 62.
- Virement az áll. költségvetésben 219.
- Virilis L. Legtöbbadófizető a.
- Viszonosság az állami és egyéb közszolgálat közt 321—323.
- Viszonylagos zótöbbség a m. városi és a közs. előjárók választásánál 166.
- Visszafelkészítése hivatalból egyes községeknek 170, 171.
- Visszafelkötése valamely községnek 168, 170.
- Visszahelyezése a felfüggesztett tisztviselőnek 308.

- Visszahonosított személyek községi illetősége 154.
- Visszaköltözése a külföldön lakott nyugdíjasnak 325.
- Visszaküldési joga a kormányzónak 203, 204.
- Visszatartott illetmények kiszolgáltatása a felfüggesztett tisztviselőnek 308.
- Visszautasítása az elkésett vagy hiányos közig. bír. panasznak 195; a jogosulatlan vagy elkésett jogorvoslatnak 190, 191.
- Visszavonása a közig. határozatoknak 182; a lemondásnak 280.
- Visszkereseti joga az áll. kincstárnak a károkozó ellen 222, 300, 301.
- Vita korlátozása és berekesztése a th. biz.-ban 126, 127.
- Vitás közig. ügy ismérve 191.
- községi illetőség elbírálása 155.
- Vitézek képviselője a th. bizottságban 107, 108, 110.
- Vitézi rend tagjai adójának kétszeres számítása 115.
- szék 39.
 - telkek 38.
 - törzsszék törzskapitányának kiküldöttje a bpesti th. bizottságban 108.
- Vitézségi érem-pótdíjak a nyugdíjasnak is járnak 330.
- Vízjogi engedélyezési ü. eljárás 179.
- Vízjogi ügyek 30.
- Vízmosásban legeltetés és fásítás ü. hatáskör 177.
- Vízmosásos területek befásítása ü. a gazd. albizottság hatásköre 145.
- Vízmű kisajátítása 263.
- Víznyerési és levezetési területekre kisajátítás 263.
- Vízrajzi Intézet 44.
- Vizsgálat sikere érdekében felfüggesztés a fegy. eljárás során 307; kiegészítésének kérése 311.
- Vizsgálati iratok (fegy.) megtekintése és észrevételezése 311.
- Vizsgálóbírói pótlék 293.
- Vizsgálóbiztos fegy. ü. 309; kiküldése, rangja, kizáró okai 309.
- Vízszabályozás céljára kisajátítás 262.
- Vízszolgáltató közművek 252.
- Vízügyi igazgatás 43.

Z

- Zálogolás a végrehajtás során 184.
Zárlat a községi vagyonkezelésre
230, 231.
Zárszámadás L. Allami, Községi,
Vmegyei és Városi a. is; tárgya-
lási módja a th. közgyűlésen 129;
tárgyalása a képv. test-ben 162;

szórán felmentés a rendkív. és
póthitel (áll.) igénybevételeért
219.

Zeneakadémia 81.

Zeneművészeti Főiskola 81.

Zenetanárképző Tanfolyam 81.

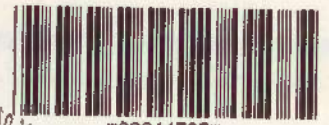
Züllésnek indult gyermek elhagyot-
tá nyilvánítása 27.

40 - +
250. - koleš

HELYBEN!

1905m
Államigazgatási Főiskola Könyvtára

Muzedlis

00044393

2005. XII. 12

